

Victoria ANGHELESCU

Marian GAVRILĂ

Minodora PEROVICI

*

ISTORIA CULTURII UNIVERSALE ÎN DATE

Victoria ANGHELESCU

Marian GAVRILĂ

Minodora PEROVICI

Istoria culturii universale în date

Cluj-Napoca, 2021

© Autorii
Tehnoredactare: Florentina Vrăbiuță

ANGHELESCU, VICTORIA

Istoria culturii universale în date / Victoria Anghelescu,
Marian Gavrilă, Minodora Perovici. – Cluj-Napoca : Argonaut,
2021.

ISBN

I. Gavrilă, Marian

II. Perovici, Minodora

930.24:008(100)

Editura Argonaut

e-mail: edituraargonaut@yahoo.com

www.editura-argonaut.ro

Consilier editorial atestat: Emil POP

**Versiunea electronică a cărții se găsește în biblioteca
digitală a Bibliotecii Centrale Universitare "Lucian Blaga"**

O cronologie a culturii este destinată cititorilor care vor să acceadă într-un timp cât mai scurt la o informație, o precizare, o lămurire, punându-le la îndemână un instrument de lucru, o formulă accesibilă, care să le ofere o viziune de ansamblu asupra evoluției sincronice a valorilor culturale din tezaurul mondial al omenirii.

Cu cele aproape 10 000 de intrări ale sale, lucrarea retracează o istorie a creativității, oferind o sinteză a evoluției omenirii în date-cheie, prezentând capodopere și idei care ne-au cizelat concepția despre frumos și ne-au definit viziunea despre lume.

Lista abrevierilor pe domenii:

P = Pictură, miniaturi, tapiserii

S = Sculptură, orfevrerie

A = Arhitectură

L = Literatură, scriere, literatură de specialitate

F = Religie, filosofie

M = Muzică

MD = Muzică de divertisment

Fm = Film

E = Exploratori, descoperiri geografice, călătorii

I = Invenții, descoperiri

ÎNCEPUTURI – 10 000 Î.CH.

Cadrul istoric

Paleoliticul inferior (1 800 000 – 300 000 î.Ch.) în care se desfășoară procesul antropogenezei, trecerea de la *Australopithecus* la *Homo habilis* și la *Homo erectus*, care emigrează din Africa. Apar primele unelte obținute prin cioplirea pietrei. Singura formă de subsistență este exploatarea naturală a resurselor (vânătoare, pescuit și cules).

Paleoliticul mijlociu (300 000 – 50 000 î.Ch.). *Omul de Neanderthal*. Unelte și arme cioplite din silex și oase de animale. Generalizarea peșterilor ca locuințe. Primele practici funerare.

Paleoliticul superior (50 000 – 10 000 î.Ch.). Din Africa, *Homo sapiens sapiens* migrează spre Asia, spre America (prin strâmtoarea Behring din nord-estul Siberiei, atunci neacoperită de ape) și spre Europa, unde coexistă cu omul de Neanderthal. Diversificarea tipurilor de unelte din piatră și os. Apar arta rupestră, gravura animalieră și sculptura idoloilor feminini.

c. 600 000 î.Ch.

ÿ *Focul*. Dovezile sugerează că omul primitiv cunoștea *focul* cu peste un milion de ani în urmă, însă primele semne că a învățat să-l stăpânească au fost găsite într-o grotă din China, în apropiere de Beijing. (I)

c. 45 000 î.Ch.

ÿ Descoperirile arheologice din *grotele din Dordogne* (Franța) atestă folosirea *lăncilor cu vârf de silex*. (I)

c. 40 000-35 000 î.Ch.

ÿ *Venus din Hohle Fels*, denumită astfel după peștera din sud-vestul Germaniei, unde a fost găsită în 2008. Sculptat în fildes de mamut, acest idol din perioada aurignaciană ar putea fi cea mai veche reprezentare tridimensională din lume și prima operă de artă figurativă din preistorie. (S)

c. 40 000 î.Ch.

ÿ Cele mai vechi *exploatări miniere* cunoscute au fost descoperite între 1960 și 1970 în sudul Africii, la *Bomvu Ridge*, în Swaziland. (I)

c. 35 000-32 000 î.Ch.

ÿ *Peștera Chauvet*, situată în sudul Franței, găzduiește primele manifestări ale artei preistorice. Ansamblul însumează 420 de desene peietale, considerate cele mai vechi reprezentări picturale din lume cunoscute până în prezent. (P)

c. 35 000-21 000 î.Ch.

ÿ *Desenele rupestre* din *Peștera Coliboaia*, județul Bihor, descoperite la începutul anului 2010, se plasează cronologic în aceeași perioadă cu desenele din *Peștera Chauvet* din Franța. Este a doua atestare a existenței picturii peietale din această epocă în Europa Centrală. (P)

c. 35 000 î.Ch.

ÿ Fragmente dintr-un *fluier*, cel mai vechi instrument muzical cunoscut, au fost descoperite într-o peșteră din *sud-estul Germaniei*. (M)

c. 35 000-32 000 î.Ch.

ÿ *Omul-leu*, statueta din fildeș de mamut, descoperită în peștera *Hohlenstein-Stadel*. Se numără printre cele mai remarcabile opere de artă ale paleoliticului și una dintre operele sculpturale cele mai timpurii pe care le cunoaștem. Este conservată la *Ulmer Museum* din Germania. (S)

c. 30 000 î.Ch.

ÿ Primele reprezentări cunoscute ale *arcului cu săgeți* apar în Africa, în picturile rupestre din *Deșertul Sahara*. (I)

c. 29 000-25 000 î.Ch.

ÿ *Venus din Dolní Věstonice* este cea mai veche figurină realizată în ceramică, cunoscută până acum. Realizată din argilă arsă la temperatură joasă, piesa, descoperită în Moravia, la sud de Bruno (Cehia), este extrem de fragilă. Păstrată la *Muzeul Moraviei*, este extrem de rar accesibilă publicului. (S)

c. 25 000-18 000 î.Ch.

ÿ *Venus din Lespugue*, celebră reprezentare feminină preistorică, a fost descoperită în 1922, în *peștera Rideaux*, din Franța. Cu o înălțime de 147mm, statueta, realizată din fildeș de mamut, are caracteristicile reprezentărilor feminine din acea epocă, aparținând categoriei numite *Venere steatopige*, cu sânii, pântecul și șoldurile accentuate. Este conservată la *Musée de l'Homme* din Paris. (S)

c. 25 000-18 000 î.Ch.

ÿ *Peștera Cosquer*, situată în golful Triperie, la Marsilia, cuprinde zeci de *reprezentări gravate în stâncă sau pictate în culori de origine minerală*, vestigiile ale culturii paleolitice, contemporane cu ultima glaciațiune. (P)

c. 25 000 î.Ch.

ÿ *Picturi peietale* aborigene australiene la *Arnhem Land* și la *Limberley*, ultimele purtând numele *Bradshaw*, după numele celui care le-a descoperit la sfârșitul secolului al XIX-lea. (P)

ÿ *Venus din Willendorf*, una dintre cele mai cunoscute statuete preistorice, realizată din calcar, conservată la *Muzeul de Istorie Naturală* din Viena. Descoperită în 1908, sculptura are capul acoperit cu gravuri, dând impresia unor șuvițe de păr ondulat, iar urme de pigment par să indice că, la origine, a fost pictată în roșu. Perfecțiunea modeleului i-a adus un renume mondial. (S)

c. 25 000 î.Ch.

ÿ Modele simple de *bumerang* (arma tradițională a aborigenilor din Australia) au fost descoperite pe toate continentele. (I)

23 000 – 21 000 î.Ch.

ÿ *Venus din Kostenki*, statueta din calcar, descoperită în regiunea Voronej, cea mai veche sculptură preistorică cunoscută în Rusia. Sculptura se află în patrimoniul *Muzeului Ermitaj*. (S)

c. 20 000 î.Ch.

ÿ *Picturile rupestre* din grotă *Tête-du-Lion*. Situat în regiunea Ardèche, situl, inclus în *patrimoniul UNESCO* din 1964, nu este accesibil publicului. (P)

c. 20 000 î.Ch.

ÿ *La Dame de Brassempouy*, după numele micului sat din departamentul Landes din Franța, unde a fost descoperită, numită și *Doamna cu glugă*, este un fragment dintr-o statueta de fildeș, datând din Paleoliticul Superior. Piesa este remarcabilă prin prezența trăsăturilor feței, ochi, nas, dar nu și gură, iar striurile de pe figură evocă machiajul sau tatuajul. Este conservată la *Muzeul de Antichități*, din Saint-Germain-en-Laye. (S)

c. 20 000-c. 18 000 î.Ch.

ÿ *Oase marcate prin creștături*, din această perioadă sunt descoperite la Ishango (Zair/Congo), aproape de frontiera cu Uganda, în 1950, de arheologul belgian Jean de Heinzelin de Braucourt. După unii cercetători, ar putea fi vorba despre prima atestare a practicării aritmeticii din istoria umanității. Sunt expuse la *Muzeul de Științe Naturale* din Bruxelles. (I)

c. 15 000 î.Ch.

ÿ *Picturile rupestre* din peștera de la *Lascaux*, din Franța, prin număr-pestă 2000 reprezentări-și prin calitatea estetică, se numără printre cele mai spectaculoase mărturii din Paleolitic. Numită și *Sixtina artei parietale*, peștera, în care au fost găsite și artefacte, și uimitoare picturi rupestre, a fost clasată în *Patrimoniul UNESCO* încă din anul descoperirii ei, în 1940. (P)

c. 15 000-13 000 î.Ch.

ÿ *Altamira*, renumită peșteră din nordul Spaniei, aproape de Santander, este considerată unul dintre cele mai importante ansambluri picturale din Paleolitic. Picturile au fost descoperite în 1879, *Altamira* fiind primul

ansamblu pictural descoperit și publicat. Stilul picturilor este inclus în ceea ce istoricii de artă numesc *arta preistorică franco-cantabrică*, remarcabilă prin realismul reprezentărilor și prin temele animaliere. (P)

c. 13 000 î.Ch.

ÿ *Harpoane* din corn de ren descoperite în peștera *Bruniquel* din sudul Franței. Pot fi văzute la *Muzeul de Istorie Naturală și Etnologie* din Toulouse. (I)

c. 12 000 î.Ch.

ÿ *Picturile rupestre* din peștera de la *Cuciulat*, județul Sălaj, datează de la sfârșitul Paleoliticului superior. Sunt considerate printre cele mai vechi din Europa centrală și de sud-est. Cele mai impresionante sunt *Calul* și o seamă de imagini de feline.

ÿ Fragmente dintr-un *propulsor decorat cu imaginea unui bizon*, găsit în peștera *La Madeleine* din Périgord. Li se alătură în același sit sute de figuri de animale gravate sau sculptate în os, fildeș, calcar și șist. Piesa amintită se află la *Muzeul Municipal din Saint Germain-en-Laye*. (S)

ÿ Obținerea *focului pe cale artificială* prin ciocnirea a două pietre de silex. (I)

ÿ Apar primele bărci de lemn scobite în trunchiul unui arbore (*monoxile*). (I)

c. 11 000-7 500 î.Ch.

ÿ *Cuevas de las Manos*, sit arheologic bogat în picturi rupestre, în stare de conservare remarcabilă, din provincia argentiniană Santa Cruz. Este unul dintre cele mai vechi exemple de artă a populațiilor din America de Sud. Peștera și inventarul ei sunt declarate *Patrimoniu Cultural al Umanității* de către UNESCO. (P)

ÿ *Năvodul de pescuit* e întâlnit pentru prima dată în bazinul Mării Mediterane. (I)

10 000 î.Ch. – 5000 î.Ch.

Cadrul istoric

Neoliticul este perioada din Preistorie marcată de mutații tehnice, economice și sociale, determinate de adoptarea unui mod de existență bazat pe agricultură și creșterea animalelor, ce presupuneau sedentarizarea.

Există mai multe etape, fiecare marcând apariția unor noi descoperiri. Extinderea regiunilor locuite de om, datorită retragerii ghețurilor, este caracterizată prin *microlitizarea uneltelor, tehnica perforării uneltelor din piatră, generalizarea folosirii arcului cu săgeți, apariția olăritului, țesutului și împletirii coșurilor* (10 000-7000 î.Ch.).

Urmează *sedentarizarea* unor populații din Orientul Apropiat și Mijlociu datorită adoptării agriculturii ca sursă de hrană și creării unor orașe (*Ierihon* – c. 9000 î.Ch., *Çatal Höyük* – c. 7100 î.Ch., *Ur* – c. 4000 î.Ch., *Nippur* – c. 3000 î.Ch., *Memfis* – c. 2925 î.Ch., *Babilon* – c. 2280 î.Ch.).

Revoluția neolitică (7000-2000 î.Ch.) constă în apariția agriculturii și trecerea la creșterea animalelor. Comunități organizate în triburi.

Primele reprezentări ale marilor divinități ale panteonului sumerian: *Inanna*: Zeița fertilității și *Anu*: Zeul cerului; zeități similare erau adorate în religiile akadiană, cananeană, hitită și egipteană. Ceramică pictată, plastică antropomorfă și zoomorfă.

c. 10 000 î.Ch.

ÿ Se dezvoltă *meșteșugul împletitului*; cele mai vechi împletituri din fibre vegetale au fost descoperite în Egipt, la *Fayum*. (I)

ÿ Cea mai veche *pirogă* cunoscută datează din Mezolitic și este conservată în Franța, la *Muzeul din Nemours*. (I)

ÿ Se realizează primele unelte agricole *sapa, hârlețul, lopata*, rămase aproape neschimbate din Neolitic; evoluția lor tehnică ține doar de utilizarea unor noi materiale. (I)

c. 9600 î.Ch.

ÿ Sanctuarul neolitic de la *Göbekli Tepe* (Anatolia, Turcia), cel mai vechi

exemplu de arhitectură monumentală în piatră, din întreaga lume, devansând cu peste 7000 de ani cele mai vechi piramide egiptene. Templul pare să fi fost părăsit în 8000 î.Ch. La construcția templului circular de la Göbekli Tepe, descoperit în 1995, au fost folosite *coloane cu basoreliefuri, reprezentând păsări*. (A)

c. 9000-3000 î.Ch.

ÿ *Pictura rupestră* din ansamblul grotelor de la *Laas Gaal*, Somalia. Descoperită în 2002, este printre cele mai vechi din Africa și, probabil, cea mai semnificativă pictură parietală neolitică de pe continent. (P)

9000 î.Ch.

ÿ *Începuturile agriculturii* în Orientul Apropiat, Iran, Noua Guinee. (I)

8000-7000 î.Ch.

ÿ În mileniul al VIII-lea se dezvoltă arhitectura de la *Lahuradewa* în câmpia Gangelui (A).

c. 8000

ÿ Primele manifestări de *artă rupestră de la Tassili* în Sahara (Algeria), însumând peste 15 000 de desene și gravuri din diferite perioade ale Mezoliticului. Printre ele, celebrele figuri numite de cercetători *Marii Zei* și *Marțienii*, într-un stil foarte special. Se numără printre cele mai vechi picturi din Africa de Nord. (P)

ÿ Sunt atestate cele mai vechi piese de ceramică japoneză aparținând *culturii Jomon*, (Japonia), care durează până la 300 î.Ch. Pe lângă ceramica simplă, existau și piese decorate cu mici protuberanțe. (S)

ÿ Este atestat arheologic *Ierihonul*, în Valea Iordanului, considerat drept cea mai veche așezare cu caracter protourban din lume. În afara zidurilor de apărare, exista un loc de cult și un turn înalt de 8,5 metri, cel mai vechi vestigiu de edificiu public din lume. (A)

7 500 î.Ch.

ÿ A fost fondată așezarea neolitică *Çatal Höyük* (Turcia), probabil cea mai vastă așezare din perioada neolitică, cunoscută până în prezent. Între 6.500 și 5.700 devine un centru foarte important, cu sanctuare cu picturi murale, cu figurine și morminte care dovedesc o viață religioasă complexă. Picturile murale sugerează un cult al fertilității, prezentând zeite însărcinate sau născând, însoțite de leoparzi și tauri ce simbolizau, probabil, zei. (A)

c. 7000 î.Ch.

ÿ Se dezvoltă agricultura în insula Papua Noua Guinee.

ÿ *Sania* era cunoscută popoarelor scandinave. (I)

ÿ Cele mai vechi *cârlige de pescuit* datând din această perioadă au fost găsite într-un sit arheologic din Scandinavia. (I)

ÿ *Meșteșugul torsului și țesutului* era răspândit în Orient. (I)

ÿ În Anatolia (Turcia), era cunoscută *metalurgia cuprului*. (I)

6300 î.Ch.

Ț Situl *Damascului* este considerat unul dintre cele mai vechi orașe din lume locuit continuu. În neolitic, se remarcă aici figurinele feminine cu capul deformat și cu ochii accentuați, așa numiții „ochi de șarpe”, întâlniți și la Jerichon, posibil un argument al matriarhatului. Inclus în *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 6000 î.Ch.

Ț *Ceramica pictată* arsă în cuptor este folosită în Mesopotamia, pe teritoriul Levant și pe litoralul fenician. (P)

c. 6000-5000 î.Ch.

Ceramică ornamentată cu picturi în alb, negru sau roșu, în linii, benzi, triunghiuri sau spirale, caracteristică pentru *cultura Starcevo-Criș-Karanovo*, dezvoltată în Europa de Sud-Est, inclusiv pe teritoriul României. (P)

c. 6000 î.Ch.

Ț *Zeiță-mamă* flancată de două leoaice, artefact neolitic, cu o înălțime de 17 centimetri, descoperit într-un mic depozit de grâne din Çatal Höyük; colecția *Muzeului din Ankara*. (S)

Ț *Vela* începe să fie folosită de egipteni ca mijloc de propulsie a corăbiilor. (I)

Ț *Cuțitul* cu lamă din cupru, întărită prin martelare, e atestat în Orientul Apropiat. (I)

5500-2750 î.Ch.

Ț Se dezvoltă *Cultura Cucuteni–Tripolie*, anterioară civilizațiilor din Sumer și Egiptul antic, renumită pentru arta ceramicii sale, unică în Europa. Predomină decorul în spirală, cu numeroase variante și combinații, dar și figuri feminine cu torsul plat, decorate cu motive geometrice. Culorile predominante: roșul, albul și negrul. (P)

c. 5500 î.Ch.

Ț Primul *sistem de irigații* cunoscut (Mesopotamia). (A)

c. 5500-4000 î.Ch.

Ț *Construcție templu în plan rectangular de tip Megaron* în Thesalia (Grecia). (A)

5500-2750 î.Ch..

Ț *Locuințe cu 1-3 camere*, grupate circular sau în șiruri paralele, într-o organizare proto-urbană, în cadrul culturii de la *Cucuteni*, județul Iași. (A)

5500 î.Ch.

Ț *Plugul primitiv*, una dintre cele mai importante invenții ale omului, este folosit în Mesopotamia. (I)

c. 5300 î.Ch.

Ț *Tăblițele de lut de la Tărtăria*, județul Alba, par a fi cele mai vechi artefacte din Europa, purtătoare ale unei protoscrieri. (L)

5000 Î.CH. – 3000 Î.CH.

Cadrul istoric

În mileniiile VI-IV, *răspândirea ceramicii, cultivarea plantelor și creșterea animalelor* se întâlnesc în Africa, Orientul Îndepărtat și Europa (5000-4000 î.Ch). În Europa, sunt caracteristice cultura vaselor în formă de pânză și culturile cu decor incizat, pictate cu alb, roșu și negru.

Către 4500 î.Ch. *Sumerienii* s-au stabilit în sudul ținutului dintre fluviile Tigru și Eufurat (Mesopotamia cu o suprafață de 30 000 kilometri pătrați, cât Belgia de astăzi, Sumerul având o populație de aproximativ 40- 80 mii de locuitori) și au întemeiat, între 3000 și 2800 î.Ch, un număr mare de orașe-cetăți, ca Ur, Uruk, Eridu, Lagas, focare ale primei mari civilizații a Orientului, civilizația sumeriană. Ea este reprezentată de apariția scrierii cuneiforme, construcția primelor zigurate, împărțirea anului în 12 luni, dezvoltarea unui sistem de canale de aducțiune a apei. În Mesopotamia, însumând contribuțiile civilizatoare și culturale a trei popoare distincte, s-au succedat unele dintre cele mai importante civilizații din lumea antică, precum sumerienii, akkadienii, babilonienii și asirienii. Printre cei mai importanți conducători mesopotamieni se numără *Ur-Nammu*, regele din Ur/Sumer, Sargon, fondatorul regatului Akkadian, Hammurabi, fondatorul regatului Babilonian, și Tiglath-Pileser I, fondatorul regatului Asirian.

Faraonul *Menes* a unificat *Egiptul de Sus* cu *Egiptul de Jos*, formând *cel mai vechi stat din lume*, cu administrație, fiscalitate, justiție și armată proprii (3100 î.Ch.).

În America de Sud, apariția ceramicii în Valdivia (Ecuador) și Columbia de Nord.

c. 5000 î.Ch.

Ț *Gânditorul și perechea lui de la Cernavodă*, aparținând *Culturii Hamangia*, cea mai veche cultură neolitică din Dobrogea, dezvoltată în mileniiile IV-II î.Ch. pe teritoriul de astăzi al României și, într-o fază târzie, pe teritoriul Bulgariei (în zona Varna și Burgas) și sporadic la NE

de Dunăre. Realizări plastice expresive, de o profundă semnificație, considerate „capodopere ale artei universale, din toate timpurile”, cele două sculpturi au fost incluse de NASA în cele 10 artefacte care ar trebui să reprezinte planeta Pământ pentru o eventuală întâlnire cu o civilizație extraterestră; *Muzeul Național de Istorie a României*. (S)

Ț Reprezentare hibridă, *Om-pește*, sculptată în piatră, din cultura Lepenski-Vir din Croația. Descoperită în 1967, în cursul lucrărilor de construcție de rezervoarelor pentru hidrocentrala Porțile de Fier I, cultura Lepenski-Vir este bogată în sculpturi fie geometrice, fie antropomorfe. (S)

c. 4900-4750 î.Ch.

Ț *Gânditorul de la Târpești*, județul Neamț, statueta din lut ars, cultura Cucuteni. Este o piesă modelată din lut, arsă, de culoare cărămizie, care înfățișează un personaj masculin în poziție șezândă; *Muzeul de Istorie și Arheologie* din Piatra Neamț. (S)

c. 4500 î.Ch.

Ț *Menhire*, monumente de cult din blocuri de piatră necioplită, plasate vertical, specifice civilizațiilor megalitice, răspândite în mileniiile V-III î.Ch. pe coasta atlantică a Europei, în special în sudul Angliei, în Portugalia și în Franța. (S)

c. 4500-c. 3900 î.Ch.

Ț *Statuete antropomorfe*, majoritatea feminine, în diferite ipostaze, cu decor incizat, caracteristice culturii *Gumelnița-Karanovo*, cultură neolitică de pe ambele maluri ale Dunării. Se întindea în sudul teritoriului actual al României, în Muntenia și Dobrogea, în Bugeacul ucrainean și în Bulgaria, până la Marea Egee; *Muzeul Civilizației Gumelnița* din Oltenița (S)

c. 4500-c. 3000 î.Ch

Ț *Cultura Yangshao*, una dintre culturile Neoliticului Mijlociu chinez din regiunea Fluviului Galben, care s-au succedat între 5000 și 3000, caracterizate prin ceramica roșie, pictată cu motive figurative stilizate sau cu motive geometrice, având poate o funcție simbolică. (S)

c. 4500-4000 î.Ch.

Ț *Zeița pe tron*, artefact aparținând *Culturii Vinča-Turdaș*; *Muzeul din Priștina* (Kosovo). (S) Atipică și fascinantă, această cultură acoperă o arie vastă, incluzând Serbia, nord-estul Bosniei, o parte din Muntenegru și din Croația, sud-estul Ungariei, nord-vestul Bulgariei, iar în România, Banatul, Transilvania și sud-estul Olteniei. Figurinele de argilă prezintă adesea femei cu ochi imenși pe o figură triunghiulară, formă de figură întâlnită și în reprezentările animaliere.

Ț *Model miniatural al unui sanctuar*, găsit la *Căscioarele*, județul Călărași, reprezentând patru temple dispuse pe o terasă; de un mare rafinament

arhitectonic. Sanctuarele aveau coloane pictate, fără funcționalitate arhitectonică, reprezentând probabil acel „axis mundi” despre care scrie Mircea Eliade; Muzeul Național de Istorie a României. (A)

c. 4300 î.Ch.

Ÿ *Soborul zmeilor*, 21 figuri feminine stilizate, cu decor incizat, aparținând culturii *Cucuteni*. Descoperit în anul 1981, în situl multistratificat de la Poduri-Dealul Ghindaru; *Muzeul de Istorie și Arheologie Piatra-Neamț*. (S)

c. 4250 î.Ch.

Ÿ *Figurină feminină*, sculptată în marmură, cu instrumente din obsidian, provenind din Grecia.; *Metropolitan Museum of Art*, New York. (S)

c. 4000 î.Ch..

Ÿ *Muzicanți cântând la harpă* înfățișați pe un vas de ceramic, găsit în site-ul arheologic *Chogha Mish* din Iranul de astăzi. (M)

Ÿ În India se răspândesc *țesăturile din bumbac*. (I)

Ÿ *Harnașamentul* pentru înhămarea animalelor la pluguri rudimentare era cunoscut de agricultorii din aria Mediteranei încă din mileniul IV î.Ch. (I)

c. 3800 î.Ch.

Ÿ *Dragon cu cap de porc*, sculptat în jad; *Institutul de Arheologie din Shenyang*, China. (S)

Ÿ Prima *hartă geografică* cunoscută apare pe o tăbliță de lut în Mesopotamia. (I)

c. 3700 î.Ch.

Ÿ *Figurină feminină* din Egipt, sculptată în os de hipopotam și lapis lazuli; *British Museum*, Londra. (S)

c. 3700-3600 î.Ch.

Ÿ *Cele mai vechi așezări lacustre*, pe lacul *Clairvaux*, din Franța. (A)

c. 3700-2500 î.Ch.

Ÿ *Hora de la Frumușica*, vas modelat în ceramică, una din capodoperele culturii *Cucuteni*. Este lucrată din pastă fină de culoare roșie-cărămizie. Piesa reprezintă un suport de tip horă format din șase cariatide antropomorfe feminine stilizate, redată din spate, dispuse simetric, în poziție verticală; *Muzeul de Istorie și Arheologie din Piatra-Neamț*. (S)

c. 3500-2200 î.Ch

Ÿ Așezări descoperite în afara *Ierusalimului*, cu o parte a zidurilor rămasă intactă, cu un inventar remarcabil de olărie, unelte din silex și un bol din bazalt.

c. 3500-3000 î.Ch.

Ÿ Edificiul de la Uruk, numit *Ziguratul lui Anu*, cu o terasă pe care se înălța un temple, remarcabil conservat, *Templul Alb*. (A)

c. 3500 î.Ch.

Ț *Figurină feminină cruciformă* din marmură, provenită din Sardinia; Muzeul Arheologic din Cagliari. (S)

Ț *Civilizație urbană sumeriană* dezvoltată în jurul unor palate, cu funcții politice și religioase, la Uruk. (A)

Ț Apariția *scrierii sumeriene*, pe tăblițe de argilă, un ansamblu de simboluri cu semne-cuvinte, devenită ulterior *scriere cuneiformă*. (L)

Ț Roata este inventată concomitent în Sumer, în Caucazul de Nord și în Europa Centrală. (I)

Ț În Egipt se cunoaște folosirea *papirusului*, întâi într-o formă mai grosolană, folosită la ambalaj, apoi ca suport prelucrat special pentru scris. (I)

Ț *Bronzul* este obținut pentru prima dată, în Sumer, prin alierea cuprului cu cositorul. (I)

Ț Sumerienilor li se atribuie descoperirea *roții olarului*. (I)

c. 3400 î.Ch.

Ț Apar primele *orașe fortificate* în Egipt. (A)

Ț Descoperirile arheologice atestă existența *războiului de țesut* în Egipt. (I)

c. 3300 î.Ch.

Ț Apariția, în Egipt, a *scrierii hieroglifice pe papirus*. (L)

c. 3300-2000 î.Ch.

Ț *Spada* ca armă cu lamă lungă este cunoscută din epoca bronzului; folosirea sabiei din fier s-a generalizat la hitiți și la grecii micenieni din secolul al XIII-lea î.Ch. (I)

c. 3200 î.Ch.

Ț *Vas din Uruk*, realizat din alabastru, decorat în trei registre, unul dintre cele mai faimoase artefacte din Mesopotamia, conservat la *Muzeul din Bagdad*. (S)

Ț *Apogeul culturii megalitice* în Europa (Carnac, Malta, Stonehenge). Impresionantul *ansamblu megalitic de la Carnac* este format din peste 3 000 de monoliți, ce se desfășoară pe 12 kilometri de-a lungul coastei de vest a Franței. (S)

c. 3200-3000 î.Ch.

Ț *Templul megalitic* de la *Tarxien*, în Malta. (A)

c. 3200 î.Ch.

Ț Trecerea de la *scrierea pe verticală*, la cea *orizontală*, în Sumer (L)

Ț În Babilon se folosesc primele ustensile pentru construcții: *scara mobilă*, *mistria* și *firul cu plumb*. (I)

c. 3200-2500 î.Ch.

Ț Egiptenii foloseau *cerneală* fabricată din praf de cărbune, gelatină și gumă arabică. (I)

c. 3100 î.Ch.

Ț *Femeie dormind*, teracotă pictată; *Muzeul de Arheologie* din La Valletta din Malta. (S)

c. 3100-1600 î.Ch.

Ț *Ansamblul monumental de la Stonehenge*, din Anglia, marchează apogeul civilizației megalitice. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

3000 î.Ch – 2000 î.Ch

Cadrul istoric

Este epoca în care *Indo-europenii* din stepele de la nordul Mării Negre s-au răspândit spre Răsărit, până la Indus, și spre Apus, până la Oceanul Atlantic (3000-2000 î.Ch). Pe coasta de răsărit a Mării Mediterane, *fenicienii* întemeiază orașele *Byblos*, *Ugarit*, *Sidon* și *Tyr*.

La jumătatea mileniului, ia ființă, pe malul Eufratului, Babilonul care va deveni unul dintre cele mai strălucitoare orașe ale antichității. Sargon I (2371 î.Chr.-2315 î.Chr.), sub hegemonia orașului Akkad, unifică Mesopotamia care devine primul mare imperiu al Orientului antic. *Naram-Sin*, cel de al patrulea rege al Akkadului, nepotul lui Sargn I, care îi urmează la tron tatălui său, Manishtusu, își arogă drepturi divine și-și extinde stăpânirea ca rege al celor patru regiuni ale lumii. (2254-2218 î.Ch.).

Tot în această perioadă înfloarește *civilizația Idusului* și apar primele mastabile de la Sakkarah, în Egipt. Urmează *Perioada Regatului vechi* în Egipt și stabilirea capitalei la Memphis (2778-2263 î.Ch. Domnia lui *Pepi al II-lea* al Egiptului este cea mai lungă domnie din istorie, de aproape 94 de ani (2278-2184 î.Ch).

Civilizația minoică, leagănul celei mai strălucite civilizații a Europei mileniului al III-lea, se dezvoltă în insula Creta, devansând celelalte civilizații din Europa și Asia în prelucrarea bronzului (2700-1500 î.Ch)

Spațiul carpato-danubiano-pontic este locuit de *neamul tracilor*, prin care se realizează indo-europenizarea populațiilor autohtone (2200-1800 î.Ch.).

În ultima treime a secolului sunt localizate cronologic și două evenimente din *Cartea Genezei* din *Biblie*: c. 2350. î.Ch. este data presupusă a *Potopului* biblic, iar 200 de ani mai târziu, între 2150 și 2000 î.Ch., trăiește *Abraham*, unul dintre Patriarhii de după Potop, citați în Vechiul Testament, fiul lui Terah din Ur-ul Caldeei, descendent al lui Sem; istoria lui este narată, de asemenea, în *Cartea Genezei*.

În China începe, în jurul anului 2850 î.Ch., perioada *Regilor înțelepți*, cunoscută și ca *Perioada celor Trei Auguști și Cinci Împărați*. Primul dintre cei Cinci Împărați legendari este

Huangdi sau *Împăratul Galben* (2697-2597), considerat fondatorul civilizației chineze. I se atribuie numeroase texte politice și tehnice, printre care *Cele patru Cărți ale lui Huangdi*. Divinizat, a rămas o divinitate taoistă.

c. 3000 î.Ch.

ÿ *Picturi policrome* găsite în mai multe morminte din Egipt. (P)

ÿ *Primele noțiuni de geometrie* sunt cunoscute în Egiptul antic, Babilon și India. (I)

ÿ *Zeița din Vidra*, Cultura Gumelnița c. 3000 BC. Vas în formă de femeie descoperit în județul Ilfov (România). *Muzeul Municipiului București*

c. 3000-2000 î.Ch.

ÿ Egiptenii inventează *lămpile cu ulei*, al căror fitil era confecționat din fâșii de țesătură răsucite; spre mijlocul mileniului al II-lea î.Cr., erau deja folosite *primele lumânări de ceară ori de seu*. (I)

ÿ Sumerienilor și babilonienilor le erau cunoscute *operațiile aritmetice elementare, ridicarea la pătrat, extragerea rădăcinii pătrate, calcularea suprafețelor* celor mai felurite și *măsurarea volumelor*. (I)

c. 3000 î.Ch.

ÿ Sumerienii, akadienii și babilonienii foloseau *sistemul de numerație sexagesimal*. (I)

ÿ Egiptenii creează un *sistem de numerație zecimal*. (I)

ÿ *Taur îngenunchat*, ținând un vas, lucrat în argint, reprezentând probabil un personaj mitic mesopotamian; *Metropolitan Museum of Art*, New York. (S)

ÿ Primele construcții funerare cunoscute sub numele de *mastaba* menționate în vremea primelor dinastii din Egipt. (A)

ÿ *Dolmenul de la Tustrup* în Danemarca, monument megalitic. (A)

ÿ Primele *galere*, nave prevăzute cu vâsle și pânze, navighează pe Marea Mediterană

ÿ Unelte de tâmplărie precum *ciocanul, barda, toporul, fierăstrăul* sunt cunoscute în Egipt; fierăstrăul din fier este confecționat întâi în Asiria, iar *rindeaua* apare abia în secolul VI î.Ch. în Grecia. (I)

ÿ În Egipt și Mesopotamia apar primele *piese de mobilier*: mese, scaune, paturi, baldachine, tronuri din lemn de smochin, cedru, tisă, măslin și paltin. (I)

ÿ *Jugul*, folosit pentru sporirea forței de tracțiune a animalelor, este utilizat mai întâi în Mesopotamia. (I)

ÿ *Ancora*, invenție datorată marinarilor chinezi și egipteni. (I)

ÿ Cel mai vechi *baraj* cunoscut este construit de egipteni pe valea fluviului Garawi. (I)

ÿ *Harpa*, atestată în Sumer, este unul dintre cele mai vechi instrumente muzicale comune și altor culturi. Basoreliefuli egiptene înfățișează cântăreți la flaut și la harpă. (M)

c. 3000-c. 2900 î.Ch.

ÿ Pe tăblițe de lut sumeriene apar *primele numere scrise*. Sumerienii dezvoltă *scrierea cuneiformă* care ia naștere ca urmare a metodei de înregistrare a numerelor. (I)

c. 2900 î.Ch.

ÿ Primele mențiuni ale *utilizării mortarului* la construcția ziguratului Sialk din Elam. (I)

ÿ În China este atestată *practica sericiculturii*, și *prelucrarea mătăsii*.

c. 2800-2200 î.Ch.

ÿ *Cântăreț la harpă*, sculptură din cultura cicladică, dezvoltată în zona Insulelor Ciclade între 3 000 și 1.100 î.Ch; *Metropolitan Museum of Art*, New York. (S)

2800 î.Ch.

ÿ Descoperirile arheologice sugerează apariția primelor *produse artisanale din sticlă* în Orientul Mijlociu. (S)

c. 2778-2263 î.Ch.

ÿ *Textele piramidelor*, găsite în camerele funerare, sunt cele mai vechi scrieri cu conținut magico-religios cunoscute până în prezent. (Egipt). (L)

2700-1400 î.Ch.

ÿ *Epopoea lui Ghilgameș*, povestire legendară din Mesopotamia antică, aparținând culturii sumero-babiloniene, face parte din cele mai vechi opere literare ale omenirii. (L)

c. 2700 î.Ch.

ÿ Începutul elaborării poemului creațiunii, *Enuma Eliș* una dintre cele mai importante creații babiloniene ce descrie originea lumii. (L)

2650-2600 î.Ch.

ÿ *Învățămintele lui Imhotep*, colecție de scrieri egiptene considerate între primele manifestări ale unei literaturi moralizatoare. (L)

c. 2630-2611 î.Ch..

ÿ Arhitectul Imhotep construiește *Piramida în trepte* a faraonului Djoser de la Sakkarah cea mai veche construcție din piatră cunoscută, care marchează nașterea unui nou tip de mormânt pentru faraoni.(A)

c. 2600 î.Ch.

ÿ *Doamna din Uruk*, statueta votivă sumeriană descoperită în templul de la Tell Asmar (Mesopotamia); Muzeul din Bagdad, Irak. (S)

2613-2589 î.Ch.

ÿ *Piramida de la Meidum*, inițial o piramidă în trepte, acoperită apoi cu calcar pentru a primi o formă piramidală.

2600-2100 î.Ch.

ÿ *Primarul satului/ Şeic el-Beled* statueta din lemn; Muzeul Egiptean de Antichităţi din Cairo. (S)

2600 î.Ch.

ÿ Arhitecţii egipteni sunt primii care folosesc *echerul ca instrument de măsură*. (I)

2600-2560 î.Ch.

ÿ Piramida lui Keops, singura dintre cele 7 minuni ale lumii care a supravieţuit până în zilele noastre. Este cea mai înaltă, cea mai voluminoasă şi cea mai masivă dintre Piramidele de la Giseh.

c. 2550 î.Ch.

ÿ *Sfinxul*, cea mai veche sculptură monumentală în piatră, aflată pe platoul de la Gizeh (Egipt), face parte, alături de piramide, din Patrimoniul UNESCO. (S)

2532-2515 î.Ch..

ÿ Piramida lui Mikerinos, cea mai mică dintre cele trei construcţii de la Giseh

ÿ *Triada faraonului Mikerinos*, lucrată în şist, cu urme de policromie, reprezentându-l pe faraon, încadrat simetric de regina Khamerer Nebti şi zeiţa Isis, figurate în picioare. *Muzeul Egiptean de Antichităţi din Cairo*. (S)

2518-2492 î.Ch.

ÿ *Piramida lui Kefren* de la Giseh. Construită în calcar local şi îmbrăcată în Calcar de Tura, era albă. Prima asiză este acoperită cu granit roz de Assuan.

2500-1500 î.Ch..

ÿ În cadrul civilizaţiei *Harappa*, dezvoltată în valea Indului, pe o arie de peste 800 000 km², sunt construite *Harappa* şi *Mohenjo Daro*; cele două oraşe ocupau o suprafaţă de până la 80 de hectare, adăpostind o populaţie de 30 000-40 000 locuitori. (A)

c. 2500 î.Ch.

ÿ *Picturi rupestre* reprezentând oameni şi animale, descoperite în peştera din Rusape, provincia Manicaland din Zimbabwe. (P)

ÿ *Stindardul din Ur*, artefact din lemn încrustat cu mozaic din sidex, calcar roşu pe fond de lapis lazuli, descoperit în necropola regală; *British Museum*, Londra. (P)

ÿ O *harpă cu 12 coarde* este figurată pe Stindardul din Ur. (M)

ÿ *Obiecte din aur şi cupru*, descoperite în *kurganul Maikop* aflat în ţinuturile din sudul Caucazului; *Muzeul Ermitaj* din Sankt Petersburg. (S)

ÿ În Persia se foloseşte *carul de război cu două roţi*; căruţa cu patru roţi a apărut abia în anii 1 000 î.Ch. (I)

2450 î.Ch.

Ț *Scrib șezând*, capodoperă emblematică a artei egiptene; calcar policeomar, cu ochii încrustați. *Muzeul Luvru*. (S)

Ț *Stela vulturilor*, sculptură în piatră reprezentând o scenă de război care comemorează victoria în luptele din orașul Lagaș; *Muzeul Luvru*. (S)

c. 2350 î.Ch.

Ț *Statuia faraonului Pepi I*, executată în cupru; *Muzeul Egiptean de Antichități* din Cairo. (S)

c. 2345-2181 î.Ch.

Ț *Cartea egipteană a morților*, vastă colecție de texte funerare destinată ceremoniilor religioase. (L)

2300 î.Ch.

Ț Primele mențiuni despre utilizarea *cărămizilor arse* în Mesopotamia. (I)

c. 2250 î.Ch.

Ț *Stela victoriei lui Naram-Sin*, sculptură în gresie roz, apogeu al artei akkadiene din Mesopotamia; *Muzeul Luvru*. (S)

Ț *Sigiliu cilindric*, decorat cu *zeități sumeriene*; *British Museum*, Londra. (S)

Ț *Cap de bronz*, probabil al regelui *Sargon I*, fondatorul Imperiului Akkadian; *Muzeul din Bagdad*. (S)

2205-1767

Ț *Dinastia Xia* fondată, conform legendei, de *Yu le Grand*, ar fi fost prima dinastie ereditară a Chinei, care ar fi durat 439 de ani, potrivit cronologiei tradiționale chineze.

c. 2200 î.Ch.

Ț *Cartea munților și mărilor*, a cărei redactare a durat până prin secolul al II-lea al erei creștine, cuprinde miturile importante ale Chinei. (L)

c. 2100 î.Ch.

Ț *Statuia lui Gudea*, conducător al orașului Lagaș din Mesopotamia, figurează printre cele mai frumoase mărturii ale artei sumeriene; *Muzeul Luvru*. (S)

c. 2100-2000 î.Ch.

Ț *Marile zigate*, temple cu structură piramidală în trepte, construite de sumerieni în Ur, Uruk Nippur. (A)

c. 2125 î.Ch.

Ț Ziguratul construit de regele Ur-Nammu, din cea de a treia dinastie din Ur, dovedește că sumerienii erau familiarizați cu tehnica construirii coloanelor, cupolelor, arcadelor și bolților. (A)

2000 Î.CH. – 1500 Î.CH.

Cadrul istoric

Este perioada care acoperă *Epoca bronzului* (2000-1000 î.Ch.) în care armele, podoabele, obiectele de cult, apoi și uneltele se confecționează din cupru, la început, apoi din bronz. Metalurgia bronzului se răspândește în Europa și în Asia. Apare o separare a triburilor de păstori de cele de agricultori, între cele două dezvoltându-se schimbul de produse.

Tot în jurul anului 2000 î.Ch., se încheie etnogeneza, în ținuturile Europei Centrale, a triburilor celtice și începe deplasarea triburilor elene (aheii, ionieni, dorieni) din nordul Peninsulei Balcanice spre partea continentală a Greciei, deplasare ce va continua apoi spre insule și în Asia Mică.

Tot acum, Egiptul atinge apogeul politic și cultural în timpul faraonilor Amenemhat I și Sesostris al III-lea, iar statul babilonian își extinde, sub domnia lui Hammurabi, stăpânirea asupra întregii Mesopotamii, cucerind Asiria, Elamul și statul Mari. Este elaborat codul legislativ, cunoscut sub numele *Codul lui Hammurabi*.

Începând din 1600 î.Ch., în Asia Mică apare metalurgia fierului, care se răspândește prin nordul Mării Negre, prin Marea Egee, iar apoi pe cursul Dunării spre întreaga Europă.

În China, domnește dinastia Shang (1556-1050), din timpul căreia s-au păstrat primele mărturii scrise și așa numitele *bronzuri Shang*, sculpturi importante prin decorația lor.

În America de Sud apar primele mari civilizații: Olmecă și Chavin. Cultura Lapita a colonizat arhipelagurile melaneziene din Pacific.

În America de Nord, triburile de vânători-culegători încep să practice agricultura, iar din Siberia până în Groenlanda sunt semnalate culturi primitive.

c. 2000 î.Ch.

Ț *Picturi rupestre cu siluete de vânători în Coldstream Cave, Africa de Sud.*

O placă cu trei siluete, găsită într-un mormânt de la Coldstream Cave la

sfârșitul Epocii de piatră (c. 6000 î.Ch.). Dar imprecizia săpăturilor la începutul secolului XX și datele insuficiente păstrate nu certifică apartenența ei la perioada mormântului sau descoperirea ei întâmplătoare, Probabil el nu datează decât în jurul anului 3000. (P)

Ț Egiptenii utilizează *forme primitive de calcul trigonometric* la construcția piramidelor. (I)

Ț *Figurină masculină* din ceramică, tipică pentru cultura precolumbiană *Valdivia* (3500- 1800) de pe coasta Ecuadorului. Pe măsura evoluției ei, ceramica delicată, și uneori de mari dimensiuni era acoperită cu un vernis roșu închis. Statuetele aveau în perioada menționată o estetică foarte complicată. *Metropolitan Museum of Art*, New York. (S)

Ț *Fată dansând*, statuie aparținând civilizației Văii Indusului. *Muzeul Național* din Delhi. (S)

Ț Statueta din Ciclade, opera a „sculptorului din Kontoleon”. *J. Paul Getty Museum* (S)

c. 2000-1000 î.Ch.

Ț În Transilvania (România) existau *Așezări fortificate* cu valuri de pământ și șanțuri, peste 33 la număr. (A)

1991-1786 î.Ch.

Ț În timpul dinastiei a XII-a, *Povestirea lui Sinuhe și Învățămintele lui Amenemhat* marchează apogeul literaturii egiptene. (L)

c. 1900 î.Ch.

Ț *Colibele* aparținând căpeteniilor tribului indienilor *Haida* din America de Nord sunt împodobite cu *stâlpi totemici* (A)

Ț Este fondat orașul Assur, capitală a Asiriei, regiune din nordul Mesopotamiei. Orașul poartă numele divinității sale tutelare (A)

1800-1750 î.Ch.

Ț *Tăblițele akkadiene din Mari* (Siria), circa 25 000, care conțin informații despre Regatul Mari, obiceiuri și nume de persoane. (L)

c. 1770 î.Ch.

Ț *Picturi murale* decorează palatul din Mari (Tell Hariri), aflat pe teritoriul Siriei de azi. (P)

1750 î.Ch.

Ț *Codul lui Hammurabi* (Mesopotamia), stelă din bazalt negru, înaltă de 2,25 m; pe care este gravată cea mai veche culegere de legi, din timpul regelui babilonian. *Muzeul Luvru*. (S)

c. 1700 î.Ch.

Ț *Palatul din Knossos*, atribuit legendarului rege Minos din Creta, monument arhitectonic al celei mai vechi civilizații europene, cu peste 1300 de încăperi dispuse pe 2 până la 5 niveluri. (A)

c. 1700-1500 î.Ch.

ÿ Frescele Palatului din Knossos, combinate cu relief în stucatură, reprezentau: *Tauromahia*, *Doamnele în albastru*, *Prințul cu flori de crin*, *Grifonul sacru*, *Pariziana*. (P)

c. 1700 î.Ch.

ÿ Se construiesc primele *Edificii ceremoniale* în America Centrală. (A)

ÿ Adoptarea scrierii proto-istorice, *Linear A. în Creta*. (L)

c. 1700-1100 î.Ch.

ÿ *Rigveda*, colecție de imnuri vedice și texte sacre, printre cele mai vechi din lume, în continuă folosire. (L)

c. 1650-1500 î.Ch.

ÿ Apariția *scrierii logografice chineze*, bazată pe semne picturale reprezentând cuvinte întregi. (L)

1600-1100 î.Ch.

ÿ Apariția *Culturii miceniene*, al cărei apogeu se situează între 1400 și 1200. Ea s-a răspândit din sudul Greciei continentale în întreaga lume egeeană și este caracterizată prin *palatele-fortărețe*, diferite tipuri de *ceramică pictată*, dar și prin *scrierea lineară B*, cea mai veche scriere cunoscută în această parte de lume.

c. 1600 î.Ch.

ÿ *Zeïta cu șerpi*, statuie din faianță emailată, *Knossos* (Creta); *Muzeul Arheologic* din Heraklion. (S)

c. 1600-1400 î.Ch.

ÿ *Palatele regale* din Micene, Tirint, Pilos, Argos, aparținând *civilizației aheene*, din Grecia, aveau ca element comun un *megaron*, o sală centrală principală, adoptat sub influența civilizației minoice din Creta. (A)

1600 î.Ch.

ÿ Primele *tunele* săpate de om sunt atestate pe teritoriul vechiului Imperiu babilonian. (I)

ÿ Începuturile *metalurgiei fierului* în Anatolia și în regiunea Munților Caucaz. (I)

c. 1580-1200 î.Ch.

ÿ *Templul din Karnak*, unul dintre cele mai mari și faimoase edificii cu destinație religioasă construite vreodată, face parte dintr-un complex monumental situat în zona capitalei Teba; vasta sală a coloanelor, construită în vremea faraonului Seti I, are dimensiuni impresionante: 103 × 52 m, plafonul cu o înălțime de 21 m este suportat de 124 de coloane magnific decorate. Patrimoniul UNESCO. (A)

1575 î.Ch.

ÿ *Instrumentele de percuție* își fac apariția în ansamblurile muzicale din Egipt și din China care cântau muzică de cult sau închinată suveranului. (M)

c. 1550-1300 î.Ch.

Ț *Apogeul picturii murale din mormintele tebane* de pe vremea celei de a XVIII-a dinastii din Egipt. (P)

c. 1550-1350 î.Ch.

Ț Splendoarea și fastul coloristic al picturilor egiptene din încăperea *mormântului lui Nakht: Muzicante, Scenă de ospăț*, și din *mormântul lui Menna: Portret de nobilă, Navigație funerară*. Necropola *Valea Nobililor* de la Teba. (P)

c. 1550-1500 î.Ch.

Ț *Masca lui Agamemnon*, mască funerară din aur, descoperită de Heinrich Schliemann la Micene, aflată la *Muzeul Național de Arheologie* din Atena. Numele s-a păstrat, deși este anterioară mormântului lui Agamemnon. (S)

c. 1550-1069 î.Ch.

Ț *Valea Reginelor*, necropola reginelor și prințeselor, în vremea Noului Regat Egiptean. Situl este, de fapt, un defileu din munții Libiei, lângă Teba (A)

1539-1075 î.Ch.

Ț *Valea regilor*, vastă necropolă situată pe malul Nilului, în dreptul orașului Teba, unde se aflau mormintele faraonilor din *Noul Regat Egiptean*. (A)

c. 1530 î.Ch.

Ț *Aleea sfincșilor*, cale pentru procesiuni, lungă de aproape 3 kilometri și largă de 76 de metri, străjuită de 700 de *sfincși*, cu cap de berbec, care duce la *Templul zeului Amon-Ra* din Karnak. Construită din inițiativa lui Amenhotep III, tatăl lui Akhenaton și bunicul lui Toutankhamon. Ea lega templele din Karnak și din Luxor. (S)

1500 Î.CH. – 1000 Î.CH.

Cadrul istoric

Este perioada de sfârșit a *Epocii Bronzului* și de început a *Epocii Fierului*. Pentru prima oară o metalurgie sistematică a fierului apare în cadrul Imperiului Hitit în secolul al XIV-lea î.Chr. În jurul anului 1200 î.Chr., utilizarea fierului a devenit uzuală în Orientul Apropiat, însă pentru o scurta perioadă de timp, materialul dominant rămânând bronzul.

Utilizarea armelor de fier de către hitiți este considerată un factor însemnat al expansiunii rapide a *Imperiului Hitit*. Lumea egeeană se pare că a cunoscut această tehnologie ca urmare a expansiunii hitite, a migrației popoarelor mării, iar răspândirea tehnologiei în întreaga Grecie este pusă pe seama invaziei dorienilor.

Este perioada în care apare la Ugarit, în Siria, primul alfabet, în care începe perioada medie *Miceniană*, iar aheii pătrund în Grecia, civilizața lor suprapunându-se peste cea miceniană și extinzându-se treptat în Asia Mică și în insulele grecești.

Populațiile din Grecia pătrund în Creta, unde, din 1450 î.Ch., începe perioada *Minoicului Târziu*. Scrierea lineară de tip A este înlocuită de cea de tip B.

În Europa occidentală, populațiile indo-europene proto-celtice se extind din Suedia către regiunea pariziană.

Egiptul cunoaște maxima sa expansiune teritorială, în timpul domniei lui *Tutmes al III-lea*, trecerea de la religia politeistă la cea monoteistă, inițiată de *Akhenaton* și apoi revenirea la vechea formă religioasă. Urmează domnia lui *Ramses al II-lea*, considerat cel mai mare faraon al Egiptului, care întreprinde mari cuceriri și construiește grandioase temple în cinstea sa și a tatălui său. Tot în această perioadă are loc *Lupta de la Kadeș*, dintre egipteni și hitiți, prima mare bătălie cu carele de luptă din Antichitate, încheiată cu cel mai vechi tratat de pace cunoscut în istorie (1258 î.Ch.).

Filistenii, unul din popoarele mării, se stabilesc pe coasta sud-estică a Mediteranei, în țara numită de Herodot Palestina,

unde, conform Bibliei, se aflau așezările Așdod, Așkalon, Gaza, Ekron și Gat.

Are loc migrația triburilor dorienilor și *Războiul Troian* dus de ahei pentru cucerirea cetății Troia (Ilion), descris de Homer în *Iliada*.

Nabucodonosor I, unul din cei mai importanți regi ai Babilonului, devine erou al unor poeme și imnuri în secolele următoare.

În India vorbim despre prima *perioadă rigvedică* și invazia populațiilor de stirpe indo-europeană. Apare o formă arhaică a limbii sanscrite.

În China *Dinastia Zhou* (1046-771) urmează Dinastiei Shang.

În Mexic începe civilizația *Zapotecă*.

Sfârșitul perioadei coincide cu domnia lui *David*, regele *Israelului*.

c. 1500 î.Ch.

Ț *Arta egeeană* este renumită pentru splendidele fresce rămase la *Akrotiri*, orașul din insula grecească Santorin, distrus parțial de o erupție vulcanică și acoperit cu un strat gros de cenușă: *Casa doamnelor*, cu *Sala primăverii*, *Sala Maimuțelor* și *Sala antilopelor*; *Casa din vest* cu *Sala convoiului naval*, *Fresca pescarului*, *Fresca Boxerilor*, *Fresca Doamnelor*, *Fresca Zeiței* care poartă pe cap un șarpe, atribut sacru regăsit și în Creta...(P)

Ț *Pariziana*, celebră frescă din Sala tronului a celui de al doilea *Palat din Knossos*, reper al civilizației minoice, distrus și el de erupția vulcanului Santorin. (P)

Ț *Rhyton-taur*, vas de băut din stejar, sidex și cristal de stâncă, Knossos. (S)

Ț *Obeliscul* faraonului egiptean *Tutmes I*, imens bloc de granit roz, înalt de 22 de metri și cântărind 140 de tone, a fost ridicat în ansamblul arhitectonic al Templului lui Amon-Ra de la Karnak. (S)

Ț *Porțile monumentale ale palatului regal*, decorate cu basoreliefuluri, de la Hatusha, capitala regatului hitit din centrul Asiei Mici: *Poarta Regelui*, *Poarta Sfîncșilor* și *Poarta Leilor*, numite astfel după sculpturile care le decorează. (S)

Ț *Statuetele* de la sfârșitul epocii bronzului descoperite în necropola de la Cârna, aflate în prezent la *Muzeul Național de Istorie a României*. Ceramica este foarte caracteristică, având o bogată gamă de forme și un bogat repertoriu de motive decorative, din care nu lipsesc spirala, cu numeroasele sale derivații, și meandrul. Figurinele sunt în forma de

clopot și poartă o ornamentație foarte încărcată, care redă îmbrăcămintea și podoabele vremii.

c. 1500-500 î.Ch.

Ț *Vedele*, culegere de texte originare din Vechea Indie grupate în patru scrieri canonice: *Rigveda*, *Yajurveda*, *Samaveda* și *Atharvaveda*. (L)

c. 1500-1400 î.Ch.

Ț Orașul *Micene* (Grecia) este înconjurat cu ziduri din lespezi de piatră. (A)

c. 1500-1100 î.Ch.

Ț Monumentalul *templu din Luxor*, construit de faraonii *Amenhotep al III-lea* și *Ramses al II-lea*, în cinstea zeului *Amon* (Egipt). Patrimoniul UNESCO. (A)

c. 1500 î.Ch.

Ț *Cea mai veche notație muzicală cunoscută* prin care elemente ale limbajului muzical sunt reprezentate în scris, regăsită pe o de tăbliță de lut din vechiul Babilon. (M)

Ț Popoarele din Orientul Mijlociu descoperă procedeul de fabricare a obiectelor din *sticlă*. (I)

Ț Cea mai veche reprezentare a unui *scut* apare într-o frescă din Micene. (I)

Ț *Samaveda* sau *Cunoașterea prin melodii*, una din cele patru scrieri canonice care alcătuiesc *Vedele* indiene, dedicată în întregime muzicii și descrierii instrumentelor muzicale existente la acea vreme în India: *flautul*, *cimpoiul*, diferite *gonguri* și *darabane*. (M)

Ț Printre instrumentele folosite de hitiți se numără *lăuta*, *lira*, *trâmbița* și *tamburina*. (M)

Ț Gravurile și picturile rupestre de la *Twyfelfontein*, vast ansamblu arheologic din Namibia, care concentrează petroglife ce repertoriază peste 2000 de reprezentări de animale. (P)

c. 1450 î.Ch.

Ț A fost ridicat la Deir el Bahr impunătorul *Templu funerar al reginei Hatșepsut*, soția faraonului Tutmes al II-lea și regenta lui Tutmes al III-lea. (A)

Ț *Cadranul solar* este cunoscut în Egipt. (I)

c. 1450-1375 î.Ch.

Ț Dezvoltarea scrierii *Lineare B*, după cum o atestă tăblițele de lut găsite în Creta, la Knossos și Pylos. (L)

c. 1429-1375 î.Ch.

Ț *Vânătoare de păsări*, frescă din mormântului lui Nebamon, Teba (Egipt); *British Museum* din Londra. (P)

1420-1200 î.Ch.

Ț *Poarta sfîncșilor* (femei înaripate) de la fortăreața Alacahöyük, din Anatolia, Turcia. (S)

c. 1400 î.Ch.

ÿ Grandioasa *Poarta leilor* la intrarea în fortăreața de la Micene. (S)

1400-1200 î.Ch.

ÿ *Zeul Baal*, statueta din Ugarit, realizată în bronz, aflată la *Muzeul Luvru*. (S)

1400-1350 î.Ch.

ÿ *Stela Nanai*, realizată pe lemn pictat; *Muzeul Egizio* din Torino. (S)

c. 1400-1300 î.Ch.

ÿ *Temple, palate și fortificații* construite la Hatusha, capitala hitită. (A)

1375-1370 î.Ch.

ÿ Construirea orașului *Tell el Amarna* ca reședință regală și capitală a Egiptului în timpul faraonului *Akhenaton*. (A)

c. 1362 î.Ch.

ÿ *Faraonul Akhenaton*, bust realizat din piatră, conservat la *Muzeul Egiptean al Antichității* din Cairo. (S)

c. 1352 î.Ch.

ÿ *Masca funerară a faraonului Tutankhamon*, simbol al artei egiptene din Antichitate, cel mai cunoscut artefact din istoria Egiptului antic, realizată în aur, pietre semiprețioase și încrustații din sticlă; *Muzeul Egiptean de Antichități* din Cairo. (S)

ÿ Sunt atestate cele mai vechi instrumente de suflat: *două trompete/trâmbițe din argint* găsite în piramida faraonului Tutankamon; în aceeași perioadă sunt menționate *lurele daneze*, instrumente muzicale de suflat din bronz, proprii nordului Europei. (M)

c. 1350 î.Ch.

ÿ *Rython-cerb*, lucrat din aur și argint, probabil pentru un ritual de vânătoare, Anatolia. (S)

ÿ *Carul soarelui din bronz*, cea mai veche reprezentare a soarelui găsită în Europa, descoperit în mlaștinile de la Trundholm; *Muzeul Național din Copenhaga*. (S)

ÿ *Coloșii lui Memnon*, statui masive din granit, fiecare de cca. 18 metri înălțime, care păzeau intrarea în templul funerar al faraonului Amenhotep al III-lea de la Luxor. (S)

c. 1345 î.Ch.

ÿ Celebrul portret al *reginei Nefertiti*, soția faraonului reformator Akhenaton, bust realizat din calcar pictat; *Muzeul Egiptean* din Berlin. (S)

ÿ *Akhenaton și Nefertiti*, relief în calcar, aflat la *Muzeul Egiptean* din Berlin. (S)

ÿ Prima atestare a *scrierii alfabetice cu 22 de consoane, fără vocale* în Fenicia. (L)

c. 1318-1304 î.Ch.

ÿ *Templul lui Seti I*, din Abydos (Egipt), pe pereții căruia este inscripționată

- o listă cronologică a faraonilor Egiptului până la Ramses I. (A)
- c. 1317 î.Ch.**
 Ț Prințesa Meritaton, fiica lui faraonului egiptean Akhenaton, bust din cuarț. *Muzeul din Berlin* (S)
- c. 1300-1190 î.Ch.**
 Ț Picturile murale din mormântul lui Ipyu și altele, cum ar fi *Culesul viilor*, Teba, sfârșitul dinastiei a XVIII-a. (P)
- c. 1300 î.Ch.**
 Ț Primele *statui din piatră* în timpul dinastiei chineze *Shang*. (S)
- 1300-1250 î.Ch.**
 Ț *Statuile colosale ale lui Ramses al II-lea*, sculptate în rocă, la intrarea în *Templul de la Abu-Simbel*. (S)
- c. 1279-1250 î.Ch.**
 Ț *Marele templu* realizat de Ramses al II-lea și *templul* dedicat soției sale, Nefertari, sunt cele două temple, tăiate direct în piatră, de la Abu-Simbel. *Patrimoniul UNESCO*. (A)
- 1274-1240 î.Ch.**
 Ț *Zigurat-ul* de la Susa (Iranul de azi), cu decor din cărămidă emailată. (A)
- c. 1250 î.Ch.**
 Ț *Ramses al II-lea copil, împreună cu Horus*, zeul protector al Egiptului, relief din granit și calcar. *Muzeul Egiptean din Cairo* (S)
- Ț Basoreliefurile ce decorează *Sanctuarul* din Hatusha, capitala Statului hitit. (S)
- c. 1250 î.Ch.**
 Ț *Tezaurul Atreului*, numit uneori Mormântul lui Agamemnon, este un impresionant tholos (mormânt circular acoperit cu o cupolă, răspândit în *cultura miceniană*), situat pe colina Panagitsa din Micene. Citat de Pausanias, el era încă vizibil în 1879, când germanul Heinrich Schliemann a descoperit celelalte morminte sub agora de pe acropola din Micene. (A)
- c. 1250-1200 î.Ch.**
 Ț Tradiția biblică asociază numele lui Moise cu scrierea *Pentateuh-ului*, numele de proveniență greacă sub care sunt cunoscute în limba română primele cinci cărți ale lui Moise din *Vechiului Testament-Geneza, Exodul, Leviticul, Numeri și Deuteronom*. (L).
- c. 1250 î.Ch.**
 Ț Potrivit cărții biblice *Exodul*, Moise i-a scos pe evrei afară din Egipt și au rătăcit în pustiu timp de 40 de ani. Ioșua i-a trecut peste râul Iordan, aproape de Ierihon, și i-a dus în Țara Promisă: Canaan. (R)
- Ț Poemul faptelor de vitejie ale lui Ramses al II-lea în *lupta de la Kadeș*, dintre egipteni și hitiți, a fost scris pe cartușele zidurilor *Marelui Templu de la Abu-Simbel*. (L)

c. 1200 î.Ch..

ÿ Potrivit *Cărții lui Ioșua*, țara Canaan-ului este cucerită de către evrei (R).

ÿ *Carul votiv* din bronz (de fapt o combinație de bronz cu fier) de la Bujoru, județul Teleorman. Acest car are pe margini reprezentări stilizate de păsări de apă, iar corpul lui este un vas în care se păstra probabil apă sfințită pentru ceremoniile de cult. *Carul de la Bujorul*, dovadă a existenței tracilor. (S)

ÿ Textele sanscrite *Ajurveda*, parte din vechea literatură sacră indiană. (L)

ÿ *Rigla gradată*, primul instrument de măsură cunoscut, descoperită în săpăturile de la Ninive, în Mesopotamia. (I)

ÿ În timpul dinastiei Shang, chinezii toarnă primele *clopote din bronz*. (I)

ÿ Este atestată, în Cipru, folosirea *emailului* la decorarea unei suprafețe metalice cu un strat fin de sticlă. (I)

c. 1200-1125 î.Ch.

ÿ Depozitul de *bronzuri* de la *Uioara de Sus*, județul Alba, compus din 5800 obiecte cântărind 1.100 kg: *săbii, pumnale, seceri, fibule, pandantive, vase, zăbale, lame de săbii, vârfuri de săgeți*. (S)

c. 1184 î.Ch.

ÿ Are loc, potrivit lui *Eratostene*, *Războiul troian*, un conflict militar celebru al Antichității, care i-a avut ca protagoniști pe aheii conduși de Agamemnon regele din Micene, și de Ahile, și inamicii acestora, locuitorii orașului Troia, conduși de Regele Priam. Există mai multe datări ale acestui eveniment cu existent istorică destul de controversată.

c. 1150 î.Ch.

ÿ *Adoratori ai soarelui*, statueta din bronz de la Susa. (S)

c. 1110 î.Ch.

ÿ Regele *Tiglatpalasar I* creează o *biblioteca de texte literare, religioase și juridice* în templul asirian din Assur. (L)

c. 1100-800 î.Ch.

ÿ Primele *statuete din teracotă* din Grecia. (S)

1100 î.Ch.

ÿ Primele *armuri* despre care există mărturii au fost confecționate din piele de rinocer. În basoreliefurile din secolul al V-lea î.Ch., hopliții greci purtau o cuirasă din bronz, în vreme ce legionarii romanii purtau o lorică din piele întărită cu metal, așa cum vor reprezentați și pe *Columna lui Traian*. (I)

c. 1050 î.Ch.

ÿ *Portretul unui conducător olmec*, sculptat într-un bloc de bazalt de peste 20 de tone; *Muzeul de antropologie Jalapa*, din Vera Cruz, Mexic. (S)

1003-970 î.Ch.

ÿ Regele David cânta din *liră*, instrumentul muzical al evreilor, alături de harpă. (M)

1000 Î.CH. – 700 Î.CH.

Cadrul istoric

Această perioadă poate fi încadrată primei etape a Epocii Fierului, *Hallstatt*, care a început către 1200-1100 și a durat până spre secolul al III-lea î.Ch., cu diferențe de la o regiune la alta. Hallstatt, numită astfel după site-ul arheologic de la Salzkammergut, din Austria, în care au fost făcute primele descoperiri, urmează ultimei perioade a epocii Bronzului și precede cea de a doua perioadă a Epocii Fierului, *La Tène*. Evocată deja de *Lucretius* în *De natura rerum*, ca o ipoteză filosofică, ea a fost adoptată de istorici și reprezintă ultima perioadă înainte de apariția civilizațiilor considerate istorice. Este adevărat că unele zone nu au cunoscut o epocă a fierului, cum este cazul, de exemplu, al civilizațiilor precolumbiene, care aveau însă o metalurgie a aurului și a bronzului. În Europa, Epoca Fierului apare în jurul anului 1100 în regiunea mediteraneană și către 800 în partea nordică a continentului.

Este o perioadă de mișcări ample de populații. Triburile indo-europene ale mezilor și perșilor se stabilesc în nordul Imperiului Asirian, deplasându-se ulterior spre sud, în Elam, Grecii încep colonizarea coastelor Asiei Mici și a insulelor din Marea Ionică, unde întemeiază orașe-state ca *Milet*, *Efes*, *Halicarnas* (în jurul anului 1000). Apar noi orașe-cetăți, ca *Sparta* sau *Cartagina*, și se amplifică puterea altora cum ar fi *Tyr*-ul, sub domnia lui Hiram I, sau *Regatul Israelului* care cunoaște acum *veacul său de aur* (Saul, Regele David, care a trăit, se pare, între 1040–970 î.Ch), o perioadă de mare înflorire economică și culturală, urmată însă de numeroase conflicte între partea de nord și cea de sud a statului și de transformarea lui în provincie asiriană (722-705).

Perioada se caracterizează și prin apariția unor noi civilizații, cum este cea *etruscă*, sau *întemeierea Romei* (753 î.Ch.), dar și prin colonizarea, tot de către greci, a țărmurilor Mării Negre. Este, de asemenea, perioada apariției *sciților* și *celților*, ultimii cu o avansată tehnologie a fierului.

Nu trebuie uitate, fixarea *cărților primilor prooroci*, *Hosea*, *Isaia*, *Miheiia* și *Amos*, dar și a primelor patru cărți ale *Vechiului*

Testament scrise de *Isaia, Ieremia, Iezechiel, Daniel*. Și, apariția unui fenomen care avea să se perpetueze, cu unele pauze, până în zilele noastre, *Jocurile Olimpice*, întemeiate la Olimpia, în Grecia, în cinstea lui Zeus.

c. 1000 î.Ch.

Ț *Gravuri rupestre* la Tanum, pe coasta de Vest a Suediei, între Oslo și Göteborg. Cele 200 de gravuri cuprind figuri umane, scene de vânătoare, dar și reprezentări ale soarelui, ale lunii, ale picăturilor de ploaie, simboluri ale fertilității și ale bunăvoinței divine. *Patrimoniul UNESCO*. (P)

Ț *El Rey*, bust colosal de bazalt, descoperit la San Lorenzo, în Mexic, provenit cel mai probabil din *cultura Olmecă*. (S)

Ț *Cartea odelor*: antologie ce cuprinde 300 de cântece religioase, renumită în antichitatea chineză. (M)

Ț *Guqin*, instrument muzical tradițional chinezesc, asemănător unei țitere, care a devenit reprezentativ pentru gustul rafinat al curții imperiale chineze. (M)

Ț Primele încercări de *notație muzicală* în scriere cuneiformă sunt atestate pentru acompaniamentul la harpă al unui imn babilonian. (M)

c. 1000-900 î.Ch.

Ț *Sanctuarul Altis* din Grecia, dedicat cultului lui Zeus la Olympia. Situl arheologic din Olympia atestă că acesta a devenit un loc în care oamenii aduceau în dar zeului piese din bronz și figurine din teracotă. *Patrimoniul Mondial UNESCO*. (A)

c. 1000-900 î.Ch.

Ț *Tezaurul de la Eberswalde*, ansamblu de 81 de bijuterii din aur cu o greutate de 2,59 kilograme. Este unul dintre cele mai importante vestigii arheologice descoperite în Germania, extrem de important pentru sfârșitul Epocii Bronzului în Europa Centrală

1000-600 î.Ch.

Ț *Mască olmecă din jad*, Tenochtitlan, Mexic. *Metropolitan Museum* (S)

c. 900-800 î.Ch.

Ț Epocă în care în Grecia sunt produse *Statuete de cult și figurine votive*, de mici dimensiuni, lucrate din alabastru, aur și bronz. (S)

961-950 î.Ch.

Ț *Templul regelui Solomon* din Ierusalim construcție celebră pentru fastul și bogăția sa. (A)

c. 960-450 î.Ch.

Ț *Cântarea cântărilor*, cunoscută și sub denumirea de *Cântarea lui Solomon*, inclusă în textul canonic al Bibliei, este o suită de poeme dedicate iubirii; în tradiția creștină, relația dintre mire și mireasă

prefigurează legătura dintre Hristos și Biserică. (F)

c. 936 î.Ch.

ÿ *Inscripția* de pe *sarcofagul regelui Hiram I* din Tyr, cea mai veche scriere folosind *alfabetul fenician*. (L)

900 î.Ch.

ÿ *Coiful*, confecționat inițial din piele și apoi din bronz, echipează soldații asirieni și persani. (I)

884-858 î.Ch.

ÿ *Vânătoare de lei*, basorelief în *Palatul din Nimrud* din Asiria. (S)

879 î.Ch.

ÿ Așurnasirpal al II-lea, suveran asirian, reconstruiește din temelii *Palatul din Nimrud*, construit de Salmanasar I în capitala numită atunci Kalakh. (A)

ÿ Din același an datează *Stela Regelui Aurnasirpal* gravată pe un perete al palatului.

859-824 î.Ch.

ÿ Perioada domniei regelui asirian *Salmanasar al III-lea*, care și-a împodobit *Palatul din Til Barsip*, pe Eufrat, cu frumoase *picturi murale*. (P)

c. 850 î.Ch.

ÿ *Arcași*, relief în piatră, relief din Ninive, Asiria. *British Museum* (S)

c. 850-75 î.Ch.

ÿ *Iliada* și *Odiseea*, sinteze ale cântecelor eroice, miturilor și baladelor bazate pe legendele despre războiul troian, atribuite poetului grec *Homer*. (L)

814 î.Ch.

ÿ *Cartagina*, colonie întemeiată de fenicienii din Tyr, unul din cele mai importante orașe ale vremii, unde, potrivit legendei, a domnit regina Didona, sora regelui Pygmalion. (A)

800-600 î.Ch.

ÿ *Sulva Sutra*, cele mai vechi documente ce fac referire la cunoștințele matematice în India. (I)

c. 800-400 î.Ch.

ÿ *Așezări fortificate* cu ziduri de piatră brută, descoperite la *Cornești*, județul Cluj, și *Sântana*, județul Arad. (A)

ÿ Începe *perioadă arhaică a artei grecești*, în care se impune *pictura pe ceramic*, reprezentată într-un stil linear și abstract, înlocuit apoi cu decorul în friză, cu animale și, mai târziu, cu personaje negre pe fond roșu. (P)

c. 800 î.Ch.

ÿ Prima *transcripție muzicală a unui imn* gravat pe o tabletă de lut sumeriană. (M)

Ț *Leoaică devorând prada*, sculptură asiriană din fildeș, aur și lapis lazuli, din Palatul din Nimrud. (S)

Ț *Piramidele din La Venta și Tabasco*, ansamblu arheologic din Mexic, unul dintre cele mai importante și vechi centre religioase ale civilizației olmece. (A)

Ț *Cartea documentelor*, culegere ce conține ordinea succesiunii regilor în China acelor timpuri. (L)

c. 800-500 î.Ch.

Ț *Upanișadele*, dialoguri scrise de învățați hinduși, ce conțin cele mai relevante comentarii și speculații filosofice la fiecare din cele patru *Vede* cunoscute. (F)

c. 770 î.Ch.

Ț *Grecii ionieni* trec prin strâmtoarea Bosfor, înaintează de-a lungul țărmului Mării Negre și descoperă gurile fluviilor Dunărea/ Istros, Nistru și Nipru. (E)

c. 750 î.Ch.

Ț Grup statuar găsit în Mexic, cu *13 figuri din jad*, așezate potrivit unui ritual ce simulează/ închipuie *axis mundi*. (S)

c. 750-600 î.Ch.-Cărțile celor patru mari prooroci: *Isaia, Ieremia, Iezechiel, Daniel*, aparținând *Vechiului Testament*. (L)

c. 753 î.Ch.

Ț Data tradițională a întemeierii de către Romulus a *orașului Roma* pe malul fluviului Tibru, descrisă de Titus Livius în *Ab urbe condita libri*. (A)

750 î.Ch.

Ț Grecii adoptă *alfabetul fenician*, adăugându-i *vocale*. (L)

722-705 î.Ch.

Ț *Palatul regelui asirian Sargon al II-lea* din capitala Khorsabad, edificiu cu ziduri impunătoare, cu turnuri și porți monumentale, decorate cu sculpturi și basoreliefuri. (A)

c. 720-705 î.Ch.

Ț *Taur înaripat androcefal*, sculptură monumentală de la Palatul regelui Sargon al II-lea din Khorsabad (Asiria); *Muzeul Luvru*. (S)

c. 705-681 î.Ch.

Ț *Palatul din Ninive* a fost construit de regele asirian Sennaherib în capitala puternicului său imperiu. (A)

700 Î.CH. – 500 Î.CH.

Cadrul istoric

În secolul al VIII-lea î.Ch., sciții, veniți dinspre Marea Capică, ocupau stepile nord-pontice. Despre sciții regești sau „scoloți”, vorbește și istoricul grec *Herodot*.

În Grecia, aflată în *Perioada Arhaică* (secolele VIII-VI î.Ch.), apar polisurile, orașe-cetăți. Epoca este caracterizată în artă mai ales de mari sculpturi, în poze hieratice, având toate celebrul „surâs arhaic”.

Se conturează, în aceeași perioadă, marile grupări etnice din Europa: ilirii și tracii în Peninsula Balcanică, latinii, ligurii, etruscii în Peninsula Italică, germanii în Nord, celții în centru. În Grecia, omul de Stat, legislatorul și poetul *Solon*, considerat Unul dintre cei *Șapte Înțelepți ai Greciei*, emite o serie de legi menite să instaureze democrația la Atena. Sunt întemeiate coloniile grecești pe țărmul Mării Negre, în Dobrogea: *Histria*, *Tomis*, *Odessos* (colonii ale Miletului), *Callatis*, colonie a grecilor din Heracleea Pontică, iar în Italia domină dinastia etruscă a Tarquinilor. Misterioasa civilizație etruscă atinge acum apogeul. La sfârșitul secolului al VI-lea, *Tarquinius Superbus*, ultimul rege din dinastia etruscă, este înlăturat, iar Roma devine republică.

În Asia, *Imperiul Asirian* ajunge la expansiunea sa teritorială maximă, sub domnia lui *Așarhaddon*, căruia îi va urma cu aproximativ un secol mai târziu, *Regatul Noului Babilon*, întemeiat de Nabucodonosor al II-lea, care a cucerit Ierusalimul, a distrus *Templul lui Solomon* și a deportat o parte din evrei, dar a construit unele din cele mai impozante edificii ale vremii. La jumătatea secolului al VI-lea, una din cele mai strălucite personalități ale antichității, *Cyrus cel Mare*, transformă Persia în cel mai puternic imperiu al Orientului, cucerind Media, Babilonul, Siria, Fenicia, Israelul și coloniile grecești de pe coasta Asiei Mici, fără a reuși însă să-i învingă pe geți, ca și, ceva mai târziu, pe sciții aflați la Dunărea de Jos.

În timpul domniei lui *Darius* (522-486 î.Ch.), Imperiul Persan atinge maxima expansiune teritorială, apogeul puterii și al strălucirii sale: 8,5 milioane de kilometric pătrați și 50 de milioane de locuitori.

Herodot, menționând popoarele care i s-au opus lui Darius, afirmă că „dacii sunt cei mai viteji și mai drepți dintre traci”. Egiptul este însă cucerit și transformat în satrapie a Imperiului Persan, după victoria lui *Cambise al II-lea* de la Pelusium.

Secolul al VI-lea marchează și apariția lui Confucius pe scena istorică, moment ce a însemnat debutul unei tradiții filozofice care a dominat cultura chineză sute de ani.

În America de Sud, apar în aria culturii Maya multiple construcții și se dezvoltă puternicul centru religios de la Monte Alban, locuit succesiv, de-a lungul unui mileniu și jumătate de oleic, zapoteci și mixteci, în timp ce marea civilizație Chavin este în declin.

c. 700-600 î.Ch.

ÿ Latinii adoptă *scrierea alfabetică*, prin filiera etruscă. Alfabetul latin va deveni sistemul de scriere alfabetic cel mai răspândit. Cele mai vechi inscripții cu caractere latine sunt gravate pe o *Fibulă de aur* care se găsește în colecțiile *Museo Nazionale Etnografico Luigi Pigorini* din Roma. (L)

ÿ *Scrierea aramaică* se răspândește în Orientul Apropiat și devine bază a scrierii ebraice. (L)

ÿ Trăiește *Esop*, fabulist grec, originar din Asia Mică; lui i se atribuie paternitatea *fabulei ca gen literar*. (L)

c. 700 î.Ch.

ÿ *Regele asirian Sennaherib într-un car tras de doi cai*, relief cu scene de război, ce decorează palatul din Ninive, din Asiria, alături de lucrări în bronz și fildeș; *British Museum*. (S)

ÿ Poetul grec *Hesiod* scrie *Munci și zile* în care include și mitul Pandorei. (L)

c. 680 î.Ch.

ÿ *Cifra zero*, invenție revoluționară în matematică, apărută în India, care va fi introdusă în Europa în secolul al VII-lea d.Ch. de către arabi. (I)

c. 675 î.Ch.

ÿ Primele *morminte etrusce* decorate cu *reliefuri pictate*. Au fost descoperite în Italia, în *Necropola de la Cerveteri*. (P)

669-626 î.Ch.

ÿ Regele asirian *Assurbanipal* fondează celebra *Biblioteca din Ninive*, unde adună circa 30 000 de tăblițe conținând texte cuneiforme din întreaga Mesopotamie, inclusiv *Poemul lui Ghilgameș*. (L)

c. 660 î.Ch.

ÿ Numeroase *Basoreliefuri* decorează *Palatul lui regelui asirian Asurbanipal* din Ninive. (S)

- Ț *Regele asirian Assurbanipal la vânătoare*, relief; *British Museum*. (S)
- Ț *Leoaica rănită străpunsă de săgeți*, fragment dintr-un relief asirian reprezentând o vânătoare de lei, aflat în Palatul lui Assurbanipal din Ninive; *British Museum*. (S)
- c. 657-656 î.Ch.**
- Ț Orașul *Histria* – azi dispărut – a fost întemeiat de coloniști greci din Milet pe țărmul vestic al Mării Negre. (A)
- c. 645 î.Ch.**
- Ț *Regele Assurbanipal*, basoreliev asirian în care este celebrată victoria împotriva Elamului. *Muzeul Luvru* (S)
- c. 640 î.Ch.**
- Ț *Leii din Delos*, statui impozante care străjuiesc *terasa* și *Calea sacră dedicată zeului Apollo*, născut, potrivit legendei pe această insula grecească. (S)
- Ț *Doamna din Auxerres*, statuie cretană din calcar reprezentând o zeiță: *Muzeul Luvru* (S)
- c. 635-c. 543 î.Ch.** Ț Trăiește filosoful, matematicianul și astronomul *Thales din Milet*, considerat părintele științelor și fondator al școlii filosofice ioniene, care consideră apa elementul material primar, principiul (arché) tuturor lucrurilor și fenomenelor cosmice. În astronomie, îi este atribuită prezicerea eclipsei solare din 28 mai 585 î.Ch. (F)
- c. 630-562 î.Ch.**
- Ț În timpul domniei lui Nabucodonosor al II-lea, suveran al Babilonului, s-au construit ziguratul *Etemenanki*, asociat adesea cu *Turnul Babel* evocat în *Geneză*, și *Grădinile suspendate ale Semiramidei*, considerate una dintre cele șapte minuni ale lumii antice. (A)
- 628-551 î.Ch.**
- Ț Trăiește *Zarathustra/ Zoroastru*, profet, fondatorul *zoroastrismului*, religie a Iranului preislamic. Zarathustra strânge preceptele noii credințe sub forma a 17 imnuri, *Gathas*, transmise secole de-a rândul numai oral și care formează partea cea mai veche a *Avestei*, cartea sfântă a zoroastrismului. (F)
- c. 625 î.Ch.**
- Ț Primul *Pod peste Tibru* la Roma. (A)
- c. 610-580 î.Ch.**
- Ț Trăiește *Sappho*, din insula Lesbos, poetă lirică a antichității grecești. (L)
- c. 600-500 î.Ch.**
- Ț Perioada în care, în sculptura greacă, se impun statuile din marmură, reprezentând tineri în ipostaze nude-*kuroi* și tinere zvelte – *kore*. (S)

600 -590 î.Ch.

ÿ Apariția *ceramicii cu figuri negre* în Grecia. (P)

600-470 î.Ch.

ÿ *Necropolă etruscă* în apropiere de Tarquinia, Italia, cu peste 6 000 de morminte săpate în stâncă, din care peste 200 sunt morminte pictate, devenite cunoscute pentru frescele care ilustrează scene din viața și obiceiurile etruscilor; între acestea: *Cripta leilor*, *Cripta taurilor*, *Cripta leopardzilor*, *Cripta tricliniului*, *Cripta căpcăunului*. (P)

c. 600 î.Ch.

ÿ *Templul Atenei din Marmaria*, (site aflat lângă Delphi, în Grecia), unde se impune pentru prima dată capitelul doric. (S)

ÿ Este fondat orașul *Delphi*, renumit pentru oracolul frecventat de pelerini din spațiul grecesc. (A)

ÿ A fost construit *Templul Herei* din Olimpia, unul dintre cele mai vechi temple dorice din Grecia. (A)

ÿ *Roma* cunoaște un proces de urbanizare, sub influență etruscă. (A)

ÿ În Grecia, dovezi arheologice atestă utilizarea *macaralei* la înălțarea templelor. (I)

ÿ Pe platourile din Persia și Afganistan apar *morile de vânt cu ax vertical*; cinci secole mai târziu, se răspândesc în Europa. (I)

ÿ *Țesutul covoarelor* era cunoscut în sudul Asiei Centrale; cel mai vechi covor cunoscut datează din secolul al V-lea î.Ch. și a fost descoperit în *Pazyryk*, în Siberia. (I)

ÿ Faraonul *Necho al II-lea* organizează o expediție feniciană care realizează *primul înconjur al continentului african*, pornind din Marea Roșie și întorcându-se prin Gibraltar, după trei ani. (E)

605-562 î.Ch.

ÿ Domnia lui *Nabucodonosor al II-lea*, urmașul lui Nabopolassar (626-605 av. J.-C.), cel care duce la maximă extindere și la o perioadă de strălucire Imperiul Babilonian. Este amintit de Biblie, în legătură mai ales cu distrugerea Templului lui Solomon și este somptuos portretizat de istoricul de Herodot.

c. 600-500 î.Ch.

ÿ *Palate construite pe terase artificiale* de mari dimensiuni și decorate cu cărămidă policromă, smălțuită sunt ridicate în Persia, la Susa, Ecbatana, Persepolis. (A)

c. 585-528/6 î.Ch.

ÿ Anaximene, filosof grec, discipol al lui Anaximandru, abandonează ideea de apeiron și propune ca *principiu primordial* veșnic și divin *aerul*. (F)

c. 580-573 î.Ch.

ÿ *Poarta monumentală a zeiței Iștar*, decorată cu ceramică smălțuită de

culoare albastră, construită din ordinul lui Nabucodonosor al II-lea. Înaltă de 15 metri și lată de 10 metri, ea este începutul *Căii Sacre* sau *Căii Procesiunilor*, ce se întindea pe o lungime de 300 de metri și ducea la *Templul lui Marduk*, zeul protector al Babilonului. Arheologul german *Richard Koldeway*, a reconstituit tot ansamblul porții zeiței Iștar, la *Muzeul Pergamon* din Berlin. (A)

580-496/7 î.Ch.

ÿ *Pitagora*, filosof și matematician grec. Este primul gânditor pentru care numărul este esența lucrurilor, forma și legea lumii sensibile, principiul lumii, ca apa lui *Thales*, ca apeiron-ul lui *Anaximandru*. (F)

c. 570 î.Ch.

ÿ *Vasul François*, de tipul crater, culme artistică a ceramicii realizate în tehnica figurilor negre de pictorul *Klittias* și ceramistul *Ergotimos* din Grecia; *Muzeul Arheologic* din Florența. (P)

ÿ *Moscoforul/ Purtătorul de ofrandă*, statuie reprezentând un personaj care poartă pe umeri un vițel destinat sacrificiului, operă reprezentativă din perioada arhaică; Atena, *Muzeul de pe Acropole*. (S)

ÿ *Vas celtic*, decorat cu lei, lucrat în bronz, descoperit la Grächwil; *Muzeul de Istorie* din Berna (S)

ÿ *Ibykos din Region*, poet liric grec, compune motive mitice pentru lirica corală. (M)

c. 570-560 î.Ch.

ÿ *Sfinxul din Naxos*, unicul sfinx din mitologia greacă, sculptură din marmură, așezată pe o coloană ionică, aflată la *Muzeul Arheologic din Delphi*. (S)

570-490 î.Ch.

ÿ *Lao Zi/ Lao Tse*, înțelept chinez, fondatorul taoismului și presupusul autor al cărții sacre a acestuia, *Cartea Căii și a Virtuții (Tao-Te Ching)*, cuprinzând învățătura despre *Tao* ca sursă și realitate a lumii și ca principiu de viață. (F)

c. 570-485 î.Ch.

ÿ Trăiește *Anacreon din Teos*, poet liric grec. A scris versuri acompaniate de muzică. (M)

570-550 î.Ch.

ÿ Arhitecții *Rhoikos* și *Theodoros* construiesc *Heraion*, sanctuarul din Samos al zeiței Hera, decorat în stil ionic. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 560 î.Ch.

ÿ Se impune *stilul ionic* în coloniile grecești de pe coastele Asiei Mici, cât și în ansamblul arhitectural al Acropolei: templul *Minervei Poliade* la Atena.

c. 560-546 î.Ch.

ÿ *Templul zeiței Artemis din Efes*, una dintre cele șapte minuni ale lumii antice din Grecia, din care astăzi se mai văd puține vestigii, construit de Cresus, regele Lidiei. (A)

560-480 î.Ch.

ÿ *Gautama Siddartha*, cunoscut sub numele de *Buddha* (Cel Iluminat), reformator religios indian, fondator al budismului. Consideră că „suferința” este esența existenței, iar scopul vieții pe pământ este eliberarea de suferință și stingerea în Nirvana. (F)

550-479 î.Ch.

ÿ *Confucius*, filosof chinez, învățător, teoretician politic, creator al unor tradiții majore etico-religioase și social-politice, răspândite în China, Coreea, Vietnam și Japonia. Discursurile, reflecțiile, aforismele culese de discipolii săi au fost strânse în lucrarea *Lunyu* (Cuvinte adunate). În centrul gândirii lui Confucius se află moralitatea. (F)

550-525 î.Ch.

ÿ *Templul lui Apolo din Corint*, unul dintre primele temple în stil doric din Grecia continentală. (A)

550 î.Ch.

ÿ Coloniști greci construiesc *Templul zeiței Hera de la Paestum*, în sudul Italiei. (A)

ÿ *Cyrus al II-lea* cel Mare întemeiază orașul *Pasargade*, noua capitală a Imperiului persan. (A)

ÿ *Car de cult din bronz*, datând din perioada *Hallstatt* (Austria); Graz, *Steiermärkisches Landes-museum Joanneum*. (S)

c. 540 î.Ch.

ÿ *Ahile și Ajax jucând zaruri*, ceramică pictată semnată de atenianul *Exekias*; *Muzeele Vaticanului*. (P)

ÿ Pitagora stabilește raporturi numerice pentru principalele acorduri: *octava, cvinta, cvarta*. (M)

c. 540-480 î.Ch.

ÿ *Parmenide*, filosof grec presocratic, discipolul lui Xenophon și dascălul lui Zenon, scrie poemul filosofic *Despre natură*, în care deosebește percepția senzorială de cunoașterea prin gândire. (F)

c. 535-c. 475 î.Ch.

ÿ *Heraclit*, filosof grec presocratic. Pornind de la experiența realităților empirice, consideră că mișcarea este esența lumii, doctrină exprimată metaforic în expresia *panta rhei* (totul curge). El afirmă că focul este elementul constitutiv a tot ceea ce există și postulează armonia contrariilor. Totul se supune *Rațiunii universale (Logosul)*, immanentă în toate lucrurile; rațiunea umană este o parte din rațiunea universală, de unde datorită omului de a trăi conform rațiunii. (F)

c. 525 î.Ch.

ÿ *Despărțirea lui Hector de Andromaca*, ceramică pictată; *Muzeul din Würzburg*. (P)

c. 525-500 î.Ch.

ÿ *Sarcofagul soților*, sculptură etruscă în teracotă policromă, din Cerveteri, Tarquinia; *Muzeul național etrusc* de la Villa Giulia, Roma. (S)

c. 525 î.Ch.

ÿ *Hannon*, navigator cartaginez, explorează coasta de vest a Africii până în dreptul golfului Guineea. (E)

c. 522-443 î.Ch.

ÿ *Pindar*, mare poet al Antichității, a cultivat toate speciile de poezie, în special ode și cântece dedicate victoriilor atletice la Jocurile Olimpice. (L)

c. 521 î.Ch.

ÿ *Monumentul dedicat regelui Darius I*, la Behistun, în Persia. (S)

c. 520 î.Ch.

ÿ *Dansator și dansatoare*, frescă etruscă din *Mormântul leilor* de la Cornello, Italia. (P)

ÿ *Darius I*, reprezentat ca rege al regilor, relief din Palatul de la Persepolis în Persia. (S)

ÿ *Templul* monumental închinat lui *Jupiter, Junonei și Minervei*, pe Capitoliu, la Roma. (A)

518-490 î.Ch.

ÿ Regele Darius cel Mare ridică fastuosul *Palat de la Persepolis*, intrat în legendă cu majestuoasa sală de audiențe-*Apadana* al cărei plafon din lemn de cedru de 2000 de metri pătrați era susținut de 100 de coloane înalte de 20 m, și cu monumentală scară bogat decorată cu basoreliefuri cu imaginile dregătorilor din țările supuse aducând daruri regelui (A)

c. 515 î.Ch.

ÿ *Craterul* (vas pentru amestecat apa cu vinul), semnat de *Euphoronios*, ceramică pictată, aflată în colecția *Muzeului Luvru*. (P)

c. 510 î.Ch.

ÿ Celebra *Friza arcașilor „nemuritori”* din garda regală, reprezentați pe cărămizi smălțuite; Palatul lui Darius din Susa; *Muzeul Luvru*. (S)

ÿ *Capul din Jemaa*, lut ars, piesă emblematică aparținând culturii Nok, Nigeria Centrală; *Muzeul Național din Lagos*, Nigeria.(A)

ÿ *Apollo din Veii*, sculptură etruscă din teracotă; *Museo nazionale etrusco* di Villa Giulia, Roma. (S)

ÿ Coloniști greci din Milet întemeiază orașul Tomis, Constanța de azi. (A)

SECOLUL AL V-LEA Î.CH. (500 Î.CH – 401 Î.CH.)

Cadrul istoric

Secolul al V-lea este numit în Grecia și *Secolul de aur al lui Pericle/ apogeul artei grecești*, în care Atena devine un centru politic, cultural și artistic. Sunt realizate edificii și sculpturi celebre, trăiesc mari autori ai dramaturgiei, filosofiei și științei antice. Tot în Grecia, victoria armatei ateniene, conduse de Miltiade este anunțată de un alergător care parcurge 42 de kilometri. Așa se naște actualul Maraton.

Începând cu anul 500 î.Ch., cultura celtică se manifestă în a doua epocă a fierului (*La Tène*) în Europa Centrală, prin extinderea folosirii metalelor și generalizarea roții olarului. Tot din această perioadă, datează mai mult tezaure de coliere și sculpturi masive, numite *celtiberice* în centrul și vestul Spaniei: mistreți, tauri, războinici hieratici ținând un scut... Geograful grec *Hecataios din Milet* (548-475 î.Ch.) îi menționa pentru prima dată pe celți în secolul al VI-lea.

Pe coasta Asiei Mici. începe răscoala orașelor grecești, în frunte cu Miletul, împotriva stăpânirii persane, care vor genera *Războaiele Medice* dintre greci și perșii care, prin cuceririle lor și prin controlul asupra Hellespontului și Bosforului, periclitau comerțul grecesc.

În ultima treime a secolului, *Războiul Peloponezic*, între Atena și Sparta, câștigat de spartani, duce la prăbușirea democrației ateniene.

Și tot în ultima parte a veacului, Geții din Dobrogea au fost antrenați în campania lui Sitalkes, regele odrizilor, împotriva Macedoniei, iar Roma cucerește orașul etrusc Veii.

Evreii restaurează Ierusalimul, reconstruit începând din 445 î.Ch. și Templul, iar Marele Preot din Ierusalim este numit administratorul provinciei persane Iudeea. La începutul secolului

al V-lea este redactată *Cartea lui Malachia*, ultimul profet în tradiția biblică, iar la mijlocul veacului, *Cartea lui Iov*. Tot în acest secol, este redactat *Leviticul*, a treia din cele cinci cărți ale *Pentateuhului* (*Vechiul Testament*), dedicat lui Moise.

În Africa, în Nigeria, *civilizația Nok* (500-200 î.Ch.) ajunge la apogeu. Statui de pământ ars, reprezentând capete sau personaje, dovedesc un stil de mare frumusețe și unitate. La Taruga, existau, în jur de 460 î.Ch., furnale înalte pentru topirea minereului de fier.

În America, se produce, în acest secol, distrugerea rituală a cetății olmece *La Venta*, succesorii olmecilor mutându-se la *Tres Zapotes* și dând naștere *Civilizației Zapotece* care cuprinde cel puțin două centre urbane.

În China, la începutul secolului al V-lea, autoritatea regilor Zhou decade. Orașele își înalță zidurile pentru a se apăra de numeroasele războaie. Dar, în același timp, imense suprafețe de pădure sunt defrișate, asanate și transformate în culturi, unele chiar irigate. Chinezii cunosc topirea minereului de fier și confecționează unelte și arme. Apar primele orașe importante în India, cum ar fi *Kauśāmbī* sau *Rājagriha*, la ale căror fortificații este folosită cărămida arsă. În nodul Indiei apare o ceramică neagră vernisată.

c. 500-400 î.Ch.

Ț Colonștii greci construiesc un amfiteatru și întăresc zidurile orașului ilir *Butrint* din Albania (A)

Ț *Asklepieion-ul* din vechiul oraș Epidaur, celebru sanctuar dedicat zeului Asclepios, considerat părintele tămăduirii și al medicinei; pe lângă templul-sanctuar, complexul mai cuprinde un stadion, un spital, băi, gimnaziu și impresionanta construcție a marelui teatru. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

Ț A fost elaborată *Mahabharata*, una dintre cele mai importante două epopee ale Indiei antice, alături de *Ramayana*. Considerată cea mai mare operă de imaginație a Asiei, este o compoziție epică de dimensiuni neobișnuite – 120 000 de versuri și aproape 1,8 milioane de cuvinte. (L)

Ț Stabilirea ordinii de la stânga la dreapta în *scrierea greacă*. (L)

c. 500 î.Ch.

Ț *Coiful de argint aurit* descoperit în mormântul traco-getic de la Peretu, județul Teleorman. (S)

Ț *Scrierea hieroglifică pe stele funerare* a fost folosită de populația olmecă din America Centrală. (L)

Ț *Thales din Milet* menționează *proprietățile magnetului natural*. (I)

ÿ *Hecateu din Milet*, geograf și istoric grec, în lucrarea *Descrierea pământului*, completează harta lui Anaximandru, în care oferă și cele mai vechi referiri la geografia spațiului carpato-danubiano-pontic. (L)

ÿ *Ofranda cupei*, frescă etruscă din *Mormântul baronilor*, care face parte din necropola din Tarquinia, situată în regiunea italiană Latium. (P)

ÿ *Figură de teracotă* din civilizația Nok (Nigeria); *Minneapolis Institute of Arts*, Minnesota. (S)

ÿ *Vas din bronz*, decorat în trei benzi, descoperit la Vace (Slovenia), al cărui original s-a păstrat la *Muzeul Național din Ljubliana*. (S)

500-428 î.Ch.

ÿ Trăiește *Anaxagoras din Clazomene*, filosof grec, autor al unui tratat *Despre natură*, în care argumentează că la temelia întregii existențe se află *Nous* – Minte, Inteligența. *Nous* a orânduit toate lucrurile care au fost să fie, toate lucrurile care au existat, care există acum și vor exista. (F)

c. 500-300 î.Ch.

ÿ *Macheta în aur a unui car tras de patru cai* provenind din tezaurul templului din *Oxsus* (vechea Bactria, Tadjikistanul de astăzi), importantă colecție de artă ahenidă. *British Museum* (S)

496-405 î.Ch.

ÿ Trăiește *Sofocle*, poet și autor dramatic grec, din a cărui operă de peste 120 de piese s-au păstrat doar șapte tragedii: *Oedip la Colonos*, *Oedip rege*, *Electra*, *Antigona*, *Trahinienele*, *Ajax*, *Filoctet*. (L)

490/4-430/4 î.Ch.

ÿ Trăiește *Empedocle*, filosof grec presocratic, autor al unui tratat *Despre natură* (*Peri physeos*) în care susține că elementele din care derivă toate lucrurile focul, pământul, aerul și apa, și că nimic nu ajunge la existență și nici nu este distrus, ci se transformă în funcție de rațiunea elementelor de bază în interacțiune. (F)

c. 490-c. 430 î.Ch.

ÿ Trăiește *Leucip*, filosof presocratic grec, fondatorul teoriei atomiste; îi sunt atribuite tratatele *Marea ordine universală* și *Despre spirit*. Există un număr infinit de unități indivizibile, numite atomi, care nu pot fi percepuți, deoarece sunt prea mici și diferă ca mărime și formă. (F)

c. 490-480 î.Ch.

ÿ *Războinic căzut*, relief din marmură de pe frontonul *Templului Atenei-Aphaia* din insula Egina (Grecia); *Staatliche Antikensammlungen und Glyptotek*, München. (S)

c. 490-422 î.Ch.

ÿ *Ion din Chios*, poet liric și dramatic grec, compune *immuri* și *ditirambi*. (M)

c. 490 î.Ch.

ÿ *Kritios*, sculptură funerară din marmură, în stilul kouros, în care detaliile anatomice erau stilizate, Atena. (S)

486-404 î.Ch.

ÿ *Naqsh-e Rostam*, situat în apropiere de Persepolis, Iranul de astăzi. Necropolă regală a ahemenizilor – *Darius cel Mare* (c. 522-486 î.Ch) și succesorii săi, *Xerxes I* (c. 486-465 î.Ch), *Artaxerxes I* (c. 465-424 î.Ch) și *Darius II* (c. 423-404 î.Ch) –, morminte tăiate în stâncă și decorate cu inscripții și basoreliefuli. (S)

484-425 î.Ch.

ÿ Trăiește *Herodot*, „părintele istoriei” și primul istoric care îi pomenește pe geți (L)

c. 480-470 î.Ch.

ÿ *Ulise și sirenele*, pictură pe ceramică cu figuri roșii. British Museum. (P)

480-406 î.Ch.

ÿ Trăiește *Euripide*, autorul grec a peste 90 de piese, majoritatea pierdute, dintre care tragediile *Medeea*, *Andromaca*, *Hecuba*, *Troienele*, *Bacantele* au fost recuperate, fiind transmise printr-o culegere din secolul al II-lea. (L)

c. 480 î.Ch.

ÿ *Parmenide*, filosof grec, întemeietorul școlii eleate, discipolul lui Xenophon și dascălul lui Zenon, autor al unui tratat în versuri *Despre natură* (*Peri physeos*). Parmenide neagă existența reală a diversității și schimbării, afirmând unitatea ființei. Realitatea, adevărul (*alethia*), ceea ce există este Ființa pură. (F)

ÿ *Kylix* (vas larg de băut) reprezentând lupta dintre soldații greci și cei persani, pictată în interiorul vasului, semnată „*Pictorul Triptolemos*” (P)

480-457 î.Ch.

ÿ După victoria navală de la Salamina, arhitectul *Libon* construiește *Templul lui Zeus* din Olimpia, templu colosal, în stil doric. (A)

479 î.Ch.

ÿ Construirea *portului Pireu*, Atena. (A)

478 î.Ch.

ÿ *Templul din Delos*, dedicat zeului Apollo, a fost centrul spiritual al lumii grecești o lungă perioadă de timp. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

477 î.Ch.

ÿ *Tiranoctonii*, celebru grup statuar aparținând perioadei preclasice a culturii grecești, realizat de sculptorul *Antenor*, îi înfățișa pe Harmodius și Aristogeiton, care l-au ucis pe tiranul Hiparh. (S)

475 î.Ch.

ÿ *Cântărețul din flaut*, frescă din *Mormântul leoparzilor*; *Museo Archeologico Nazionale*, Tarquinia. (P)

ÿ *Conducătorul de aurigă/ Auriga din Delphi*, sculptură în bronz; *Muzeul de arheologie din Delphi* (Grecia). (S)

c. 470 î.Ch.

ÿ *Oedip și Sfînxul, kylix*, cupă decorată în tehnica figurilor roșii; *Muzeul gregorian etrusc* din Vatican. (P)

ÿ *Satrapii lui Xerxes*, relief al Sălii de Consiliu de la Persepolis, în Iranul de astăzi (S)

470-457 î.Ch.

ÿ *Lupta centaurilor și Mitul lui Heracles*, teme sculptate pe frontonul *Templului lui Zeus* din Olimpia, Grecia, au dus faima acestui templu. (S)

c. 470/460-370/361 î.Ch.

ÿ *Democrit*, filosof grec, autor a 60 de lucrări. Elaborează teoria atomistă a dascălului său, Leucip, într-un sistem filosofic și extinde filosofia atomistă la sfera epistemologică și etică. Cunoașterea pornește de la obiectul cunoașterii care se imprimă în organele de percepere ale subiectului prin „afluente” sau „scurgeri”, care sunt în esență atomi, și se imprimă în *suflet*, și el un conglomerat de atomi. Teoria etică e dominată de ideea *fericirii*. (F)

469/70 î.Ch.-399 î.Ch.

ÿ *Socrate*, filosof grec, perceput ca unul dintre fondatorii gândirii filosofice europene, promotor al metodei maieutice de dobândire a cunoașterii. Noblețea vieții și a filosofiei sale i-a atras din partea scriitorilor creștini timpurii caracterizarea de „creștin înainte de creștinism”. E cunoscut cu precădere din *Dialogurile* lui *Platon*. (F)

460-398 î.Ch.

ÿ Trăiește *Tucidide*, autor al unei vaste monografii, *Războiul peloponezic*. (L)

460-370 î.Ch.

ÿ Trăiește *Hippocrate*, vestit medic grec al antichității, întemeietor al medicinei științifice, căruia îi sunt atribuite 70 de lucrări cuprinse în *Corpus Hippocraticum*. (I)

c. 460 î.Ch.

ÿ *Tronul Ludovisi*, jilț din marmură decorat cu basorelieful pe trei fațete, reprezentând nașterea Afroditei; *Muzeul Național din Roma, Palazzo Altemps*. (S)

458 î.Ch.

ÿ Trilogia *Orestia*, de Eschil, compusă din tragediile *Agamemnon*, *Choeforele* și *Eumenidele*, este prezentată la *Marile Serbări Dionisiace* de la Atena, unde primește Premiul I (L)

450 î.Ch.

ÿ *Myron*, sculptor atenian, realizează în bronz *Discobolul*, una dintre

celebrele statui ale Antichității, păstrată în copii la *Muzeul Termelor* de la Roma și la *Muzeul Vaticanului*. (S)

ÿ *Bronzul de la Artemision*, sculptură reprezentându-l pe Zeus sau Poseidon, imaginat într-o mișcare dinamică, cu ambele brațe întinse, probabil cu un trăsnet sau un trident în mâna dreaptă, capodopera *Muzeului Național de Arheologie* din Atena. (Grecia). (S)

ÿ *Odiseu și sirenele*, vas grecesc, pictat în tehnica figurilor roșii; *British Museum*. (P)

450-420 î.Ch.

ÿ Perioadă în care a creat *Polygnot* din Thasos, renumit pictor și ceramist grec, autorul frescelor din *Templul lui Tezeu*, *Templul Dioscurilor* și mai ales *Porticul Poikile*, faimoasă colonadă din Agora orașului Atena, cunoscută ca loc de plimbare și pe care *Zenon* din Cition a ales-o pentru a-și tine cursurile. *Porticul Poikile* sau *Stoa Poikile*, a stat la originea numelui școlii de filosofie stoică. (P)

c. 450-410 î.Ch.

ÿ Și-a desfășurat activitatea *Policlet*, important sculptor grec, creatorul unui *canon* al proporțiilor ideale ale corpului omenesc, pe care l-a aplicat în lucrările sale în bronz și marmură, *Doriforul*, *Diadoumenos*, *Amazoană rănită*, cunoscute numai din copii. (S)

c. 450-400 î.Ch.

ÿ *Cerbul* și *Pasăre de pradă*, obiecte de aur de proveniență scitică; *Muzeul Ermitaj* din Moscova. (S)

c. 450 î.Ch.

ÿ *Lupa Capitolina*, sculptură etruscă, aflată în custodia *Muzeul Capitoliului*, Roma. (S)

ÿ *Cap de bărbat* din teracotă, descoperit în tumulul din *Karaucki*, Nigeria; *Musée du Quai Branly*, Paris. (S)

ÿ *Templul lui Poseidon*, construcție monumentală din *Paestum*, Italia. (A)

ÿ *Cântarea Cântărilor*, una din cărțile *Sfintei Scripturi*, atribuită, prin tradiție, regelui Solomon. (R)

ÿ Celții folosesc *pintenii*, ca mijloc suplimentar de ghidare a calului. (I)

ÿ *Herodot*, părintele istoriei, întreprinde o *călătorie pe coastele Africii, Asiei* și în ținuturile de la *Marea Neagră*, despre care scrie în opera sa. (E)

449-415 î.Ch.

ÿ *Templul lui Hephaistos/ Hephaisteion* din Atena, cel mai complet exemplar în stil doric care a supraviețuit timpului. (A)

447-432 î.Ch.

ÿ *Partenonul*, marele templu doric închinat zeiței Atena Partenos, capodoperă a arhitecturii grecești, este construit din inițiativa lui *Pericle* ridicată de către arhitecții *Ictinos* și *Calicrates* sub conducerea lui *Fidias*,

formează împreună cu *Propileele*, *Templul Atenei Nike* și *Erechteionul* cel mai impunător complex arhitectural al Antichității grecești. (A)

Ț *Metopele Partenonului* reprezintă episoade grupate în jurul a patru subiecte, fiecare corespunzând unei laturi a edificiului: *lupta zeilor contra Giganților*, a *Atenienilor contra Amazoanelor*, a *Lapișilor contra Centaurilor*, și a *cuceririi Troiei*. 15 din cele 92 de metope se află la *British Muzeum*, *Vatican Museums* (S)

445-438 î.Ch.

Ț Celebra friză *Cortegiul Panateenelor*, din interiorul *Partenonului* marchează apogeul sculpturii clasice; alcătuită din 115 blocuri de marmură cu înălțimea de 1 m, friza de 160 m lungime prezintă 378 de figuri umane și zeități și peste 200 de animale, în principal cai. *British Museum* și *Vatican Museum* (S)

445-380 î.Ch.

Ț *Aristofan*, poet grec, autor de comedii, scrie *Babilonienii*, *Norii*, *Pacea*, *Păsările*, *Broaștele*, *Adunarea femeilor* etc. (L)

c. 442 î.Ch.

Ț *Antigona*, tragedia lui *Sofocle*, reprezentată în cadrul *Marilor Serbări Dionisiace*, concursuri dramatice organizate în onoarea lui Dionysos. (L)

c. 440 î.Ch.

Ț *Aventurile lui Tezeu*, pictură grecească pe ceramică în tehnica *figurilor roșii*. *British Museum* (P)

Ț *Polictet* din Argos sculptează statuia *Doriforul/ Purtătorul de lance*; copia cea mai fidelă se află la *Muzeul Arheologic* din Napoli. (S)

437-432 î.Ch.

Ț *Propileele* construcție monumentală, concepută de *Mnesicles* la intrarea pe Acropole, executată în întregime din marmură de Pentelic; Atena. (A)

c. 435 î.Ch.

Ț *Ansamblul de 36 clopoței* din bronz împreună cu alte *instrumente muzicale*, descoperite în mormântul lui Marquis Yi din provincial chineză Hubei. (M)

Ț *Fidias* realizează în interiorul *Templului din Olimpia*-după tehnica criselefantină-statuia lui *Zeus*, socotită a fi una dintre cele șapte minuni ale lumii antice. (S)

c. 431 î.Ch.

Ț *Medeea*, tragedia lui Euripide. (L)

c. 430-350 î.Ch.

Ț Trăiește *Xenofon*, scriitor și istoric grec, autorul lucrărilor *Anabasis* și *Hellenicele* și al *Amințiilor despre Socrate*. (L)

c. 429 î.Ch.

Ț *Oedip Rege*, una dintre cele mai desăvârșite piese a lui Sofocle. (L)

c. 427-348 î.Ch.

ÿ Trăiește *Platon*, filosof grec, discipol al lui Socrate și dascăl al lui Aristotel, autorul unui sistem filosofic monumental, cu însemnătate hotărâtoare pentru întreaga evoluție a gândirii filosofice și a dezvoltării culturii europene. Între scrierile sale: *Republica*, *Banchetul*, *Apărarea lui Socrate*, *Protagoras*, *Parmenide*, *Cratylus*, *Sofistul*, *Timaios*, *Legile* etc. (F)

426 î.Ch.

ÿ *Andromaca*, una dintre cele mai cunoscute tragedii scrise de *Euripide*, este reprezentată la Atena. (L)

c. 423 î.Ch.

ÿ *Norii*, comedie de *Aristofan*. (L)

421-406 î.Ch.

ÿ *Erehteionul*, unul dintre sanctuarele cele mai elegante ale arhitecturii ionice, consacrat zeiței Atena și lui Poseidon construit pe ruinele unui edificiu dedicat lui Erehteu, miticul strămoș al ionienilor; renumit pentru tribuna *Cariatidelor*, cu cele șase statui reprezentând tinere fecioare drapate după moda antică, cu rol de coloane ce susțin cornișa templului, *Acropola* Atenei. (S)

c. 421 î.Ch.

ÿ *Templul Zeiței Atena Nike Apteros/ Victoria fără aripi* de pe Acropole, construit în stil ionic de *Calicrates*, celebru pentru ilustru fragment sculptural *Zeița Atena Nike legându-și sandaua*. (A)

c. 420 î.Ch.

ÿ *Templu dedicat zeului Asclepios*, ridicat după epidemia de ciumă de la Atena. (A)

c. 412-322 î.Ch.

ÿ Trăiește *Diogene din Sinope*, filosof grec, care a încercat să exemplifice cu modul său de viață ascetic principiile curentului filosofic al cărui fondator este considerat a fi: *cinismul*. (F)

c. 410 î.Ch.

ÿ *Stela funerară din Hegeso*, Grecia, relief în marmură; *Muzeul Național de Arheologie* din Atena. (S)

ÿ *Papirusul* care conținea cel mai vechi specimen de muzică greacă antică, un fragment muzical compus pentru tragedia *Oreste* de *Euripide*, este descoperit în 1892 în biblioteca arhiducelui Rainer Ferdinand de Austria (M)

407 î.Ch.

ÿ Construirea unui *templu de tip Erechteion* în Cartagina, Africa. (A)

SECOLUL AL IV-LEA Î.CH. (400 Î.CH. – 301 Î.CH.)

Cadrul istoric

Secolul al IV-lea este marcat de personalitatea lui *Alexandru Macedon* și de expansiunea Regatului Macedoniei. *Alexandru Macedon* cucerește Thesalia și unele cetăți grecești, extinzându-se pe trei continente, din Grecia până în India. În urma victoriilor de la *Issos* și *Gaugamela* și a înfrângerii regelui persan Darius al III-lea, *Alexandru Macedon* se proclamă rege al Asiei, ocupă Babilonul, Susa, Ecbatana și Persepolis (333-330 î.Ch.).

După ce *Alexandru Macedon* cucerește, de asemenea, Palestina și celelalte provincii ale vechiului Imperiu Persan, mulți greci se instalează acolo și cultura lor influențează profund economia, viața socială, filosofia, arta, dar și religia. Începe epoca elenistică.

În același timp, comunitatea evreiască devenită minoritară în Palestina, numeroși evrei pleacă în alte cetăți ale imperiului, de la Marea Neagră până la Marea Egee și, mai ales, în noua capitală, *Alexandria*, fondată de *Alexandru Macedon*. Aceste migrații, extrem de importante, vor fi numite *diaspora* (cuvântul grecesc pentru *dispersare*). În 335 î.Ch. *Alexandru Macedon* trece Dunărea și distruge o cetate fortificată a geților. În 326 î.Ch. are loc la *Hydaspes*, cel mai răsăritean punct atins de armatele grecești și macedonene, ultima bătălie a lui *Alexandru Macedon* împotriva regelui indian Poros. Începe perioada de declin a Imperiului Macedonean, care, în 311 î.Ch., va fi împărțit între diadohii *Lysimachos* (Tracia), *Kasandros* (Grecia și Macedonia), *Seleucos* (Persia) și *Antigonos* (Asia).

La începutul secolului, lumea greacă – marcată de preponderența Tebei, este zguduită de *Războiul Corintic*, dus de o alianță de state grecești: Atena, Beoția, Argos, Megara și Corint împotriva hegemoniei Spartei, care se încheie prin înfrângerea Spartei (395-386 î.Ch.). Doi ani mai târziu, Atena organizează a doua *Ligă maritimă* împreună cu alte 70 de polisuri, redobândind supremația maritimă.

Romanii, care fuseseră înfrânți de către celți în bătălia de la *Allia* (387 î.Ch.), în urma căreia Roma a fost cucerită și jefuită, încep, în a doua jumătate a secolului, o lungă luptă pentru hegemonie în Italia Centrală, pornind primul război cu samniții, urmat de alte două războaie încheiate prin victoria Romei.

În restul Europei, diferitele ramuri ale Celților se instalează în Galia Cisalpină, ocupă Boemia, nord-vestul Ungariei de astăzi, sud-vestul Slovaciei, o parte din Transilvania, Silezia de Sus și zona din jurul actualei Cracovia. Triburi celtice se instalează în Irlanda.

Danemarca și Peninsula Scandinavă se află în Epoca Fierului și sunt puternic influențate de celți, perioadă ce se va sfârși în secolul I î.Ch. Apar, în Scandinavia, mormintele colective, surmontate de pietre ce reprezentau o cocă de corabie, morminte ce puteau conține până la 100 de corpuri.

Pe teritoriul țării noastre, în 339 î.Ch., *Rex Histrianorum*, conducătorul unei formațiuni gentilice din nordul Dobrogei, opune rezistență regelui scit Atheas.

În Asia, între 324-300 î.Ch. se desfășoară Domnia lui *Chandragupta*, întemeietorul dinastiei Maurya, unificatorul statelor din India antică.

În China, este începutul perioadei *Regatelor combatante*, caracterizată prin construirea de fortificații la frontierele statelor din Nord, expresia supremă a acestor fortificații fiind *Marele Zid* construit la sfârșitul veacului următor.

400 î.Ch.

Ț Grifon, creatură fantastică înfățișând un corp de leu cu cap de vultur, rhyton din argint patinat, artă ahemenidă. *National Museum Teheran*. (S)

400 î.Ch

Ț *Coroană și inel de aur* aparținând unui conducător geto-odriz, descoperite în mormântul tracic de la *Golyamata Mogila*, din Bulgaria. (S)

Ț *Doamna din Elche* (Alicante), bust din piatră calcaroasă, de la Peligro, pictată reprezentând, probabil, o zeiță a fertilității, sculptură iberică. Cu o coafură specială și purtând bijuterii atent sculptate, opera prezintă influențe ale artei grecești. *Muzeul Național de Arheologie* din Madrid. (S)

Ț Modelul unui *Car lucrat din aur*, ce aparține celui mai important tezaur de artă ahemidă, compusă din diverse articole din aur și argint și bijuterii, descoperit cca. 1877 lângă râul Oxus în actualul Tadjikistan; *British Museum* (S)

Ț *Templul lui Apollo* din Bassae, Grecia, construit de arhitectul Iktinos în stil doric. Patrimoniul UNESCO. (A) Informația privind construirea de

cate Iktinos vine de la Pausanias, care nu oferă însă nicio explicație. Lucrurile nu se leagă. Iktinos este active la mijlocul secolului al V-lea și este celebru. Puțin probabil să fi lucrat într-o localitate periferică precum Bassae. În plus, chiar dacă l-ar fi construit el, templul este anterior anului 400. Deci, ori se renunță la Iktinos ori se mută templul, după Parthenon, cam la 429-400 î.Ch..

Ț Cea mai timpurie referire la un *instrument de orientare magnetic* a fost menționată în scrierile filosofului chinez *Wang Xu*. (I)

Ț Primele *Catapulte* sunt construite în Siracusa în timpul domniei lui Dionysius I. (I)

c. 400-300 î.Ch.

Ț *Cetatea geto-dacică* fortificată cu un val de pământ și un șanț, de la Bunești-Averești, județul Vaslui, de tip *dava*, cu peste 50 de locuințe în jur. (A)

Ț *Diadema princiară de aur* provenind dintr-un bogat inventar constând în ceramică, unelte din fier, arme și obiecte de podoabă, descoperit pe locul cetății geto-dacice de la Bunești – Averești, județul Vaslui. Diadema este împodobită cu motive florale și animaliere, asemănătoare cu diadema princiară de aur a geților sudici, descoperită la Sveshtari (Bulgaria), împodobită, de asemenea, cu personaje stranii, reprezentând ființe fantastice, jumătate femei, jumătate plante cu feline și flori. Muzeul Național Arheologic din Sofia. (S)

Ț *Tezaurul princiar getic* de la *Agighiol*, județul Tulcea, alcătuit din coif, platoșă, pahare și fibule din argint. Din aceeași perioadă datează și *tezaurul de la Peretu* (50 de obiecte de argint placate cu aur, printre care și un coif de argint aurit de cca. 750 de grame), precum și *Coiful de la Poiana-Coțofănești* minunată operă a artei orfevrăriei geto-dacice; *Muzeul Național de Istorie a României*, București. (S)

Ț *Mormântul trac* de la *Kazanlâc*, în Bulgaria, construcție din cărămizi, de tip tholos, cuprinzând o încăpere îngustă și o cameră funerară, decorate cu o frescă reprezentând un cuplu trac la o ceremonie funerară. Fresca prezintă mai ales cai și un cuplu îmbrățișat.

Ț Doamna din Elche// *Doamna din Baza*, celebră sculptură iberică din calcar pictat, înfățișând o femeie așezată pe un tron, purtând bijuterii bogate, descoperită la Baza, în nord-vestul Granadei. (S)

400-200 î.Ch.

Ț *Ramayana*, poem epic sanscrit care reprezintă, alături de *Mahabharata*, una dintre cele mai importante două epopei ale Indiei antice și una dintre scrierile fondatoare ale mitologiei hinduse. Conține 48 000 de versuri și a fost atribuită legendarului eremit Valmiki. (L)

c. 400-100 î.Ch.

ÿ *Morminte ale regilor traci*, descoperite în situl arheologic numit *Valea regilor*, din Bulgaria, construcții impresionante, cu coridoare și încăperi boltite, decorate după modelul artei grecești. (A)

c. 400-365 î.Ch.

ÿ Trăiește *Arhitas din Tarent*, filosof grec, autorul lucrării *Harmonikoi*, despre teoria sunetelor muzicale. (M)

c. 390-320 î.Ch.

ÿ Trăiește *Praxiteles*, sculptor grec, reprezentant al celui de al doilea clasicism grec (către 370-330 î.Ch..) din a cărui operă s-au păstrat în original *Hermes cu Dionisos copil* din Olimpia, *Marsias cântând din flaut*, *Grupul din Mantinea*. Din copii romane sunt cunoscute celebra *Afrodita din Cnidos*, Praxiteles fiind primul artist care a reprezentat integral nudul feminin în sculptura grecească. (S)

c. 387 î.Ch.

ÿ *Academia Platonice*, școală filosofică întemeiată de Platon la Atena în grădina lui Academos, prima instituție de învățământ superior din lumea occidentală. Timp de 20 de ani, Aristotel a fost membru al acestei Academii. (F)

384-322 î.Ch.

ÿ *Aristotel*, filosof grec, una dintre personalitățile de seamă ale filosofiei grecești antice, clasic al filosofiei universale, spirit enciclopedic. Filosofia sa a determinat cursul structurilor intelectuale ale Europei apusene, fiind suportul filosofiei scolastice creștine până la sfârșitul secolului al XVII-lea. (F)

378 î.Ch.

ÿ Construirea unei noi fortificații în jurul Romei. (A)

Sanctuarul Atenei din Delphi, în Grecia. (A)

c. 375 î.Ch.

ÿ *Vas* decorat cu reliefuri înfățișând aspecte din viața sciților, găsit într-un gorgan de pe litoralul Mării Negre, în Rusia. (S)

ÿ *Himera rănită*, sculptură etruscă din bronz, descoperită la Arezzo; *Museo Archeologico Nazionale*, Florența. (S)

ÿ *Templul lui Asclepios* din Epidaur, Grecia, ridicat sub îndrumarea lui *Polictet cel Tânăr*, fiul sculptorului Polictet. (A)

370-300 î.Ch.

ÿ Trăiește *Aristoxene din Tarent*, filosof și teoretician al muzicii, autorul lucrărilor *Elementele armonice*, *Elemente de ritm*, *Despre melodie*, *Despre muzică*. (M)

c. 365-290 î.Ch.

ÿ Trăiește *Euclid*, matematician grec, considerat fondatorul matematicii moderne. (I)

359-336 î.Ch.

Ț *Ziua de vânătoare*, mozaic pavimental din palatul de la Pella din Grecia.
(P)

356-336 î.Ch.

Ț Perioada în care pictorul *Apelles* a trăit la curtea lui Alexandru cel Mare și a lui Ptolemeu I, unde a realizat portretele lui *Filip al II-lea* și al lui *Alexandru Macedon*. (P)

354 î.Ch.

Ț *Efigia lui Filip al II-lea* pe monedele de aur pe care le-a pus în circulație după cucerirea minelor de aur din Crenides îl prezintă pe rege într-o ținută maiestuoasă. (S)

353-335 î.Ch.

Ț *Mausoleul din Halicarnas* ((azi Bodrum, Turcia), considerat una din cele șapte minuni ale lumii antice, opera arhitecților Satyros și Pytheos. (A).

c. 350-320 î.Ch.

Ț *Craterul de la Derveni*, cântărind 40 kg, vas bogat decorat, realizat dintr-un aliaj special pe bază de bronz și de staniu, a fost descoperit în 1962 în necropola din Derveni (Grecia) și este păstrat la *Muzeul Arheologic* din Salonic. (S)

c. 350-300 î.Ch.-Coiful celtic prevăzut cu un șoim cu aripile desfăcute pe creștet, descoperit în tumulul de la Ciumești, județul Satu Mare, *Muzeul Național de Istorie a României* (S)

c. 350 î.Ch.

Ț *Coiful getic din aur de la Poiana Coțofănești*, județul Prahova (România), decorat cu scene de sacrificiu și animale fantastice, elemente specifice artei orientale, asimilate în arta geto-dacică. (S)

Ț *Bastet*, Pisica-zeiță din mitologia egipteană, sculptură în bronz, decorată cu aur și argint. *Muzeul din Cairo*.(Egipt). (S)

Ț *Decorarea frizelor Mausoleului din Halicarnas* a fost încredințată sculptorilor *Scopas*, *Timoteu*, *Bryaxis* și *Leochares*. (S)

Ț *Reconstruirea Templului Artemisei din Efes*, distrus în urma unui incendiu, s-a făcut cu ajutorul arhitectului *Deinocrates* din Egipt și al sculptorului *Scopas*, fondurile fiind procurate din aurul bijuteriilor dăruite de femeile din Efes. (A)

350-341 î.Ch.

Ț *Maiden Castle*, considerată cea mai mare fortăreață defensivă celtică din Epoca Fierului din Europa, Britania. (A) De fapt, perioada de vârf a fortăreței pare a fi între 450 și 300 î.Ch.. Desigur, poate rămâne și aici, dar este o fortificație care a durat câteva secole bune și nu înțeleg de unde vine o datare de numai 9 ani.

c. 345 î.Ch.

Ț *Afrodita din Cnidos*, faimoasa operă a lui Praxiteles una dintre cele mai

frumoase statui ale antichității; cunoscută ca *Venus Collona*, copia în marmură după originalul grec în bronz, se află *Muzeul Pio-Clementino*.(S)

340 î.Ch.

ÿ *Hermes cu Dionisos copil*, sculptura lui Praxiteles, descoperită în Grecia, în ruinele Templului Herei din Olimpia. (S)

ÿ *Apoxiomenos*, statuia unui atlet curățindu-se de nisip după alergare, realizată în marmură de sculptorul *Lysip*; *Muzeul Pio-Clementino*, Vatican. (S)

ÿ *Bustul lui Socrate*, statuie din marmură, realizată de *Lysip*; *Muzeul Vatican*. (S)

ÿ 338 î.Ch.

ÿ După victoria de la Cheroneea împotriva atenienilor, Filip al II-lea al Macedoniei începe construcția *Philipeionului*, palat ce va fi terminat de fiul său Alexandru cel Mare. (A)

ÿ *Leochares* sculptează cinci *statui criselefantine* ale regelui Filip al II-lea și ale familiei sale, care împodobeau *Philipeionul*. (S)

335 î.Ch.

ÿ *Aristotel* a pus bazele unei noi instituții de învățământ, cunoscută sub numele de *Lyceum*, atașată templului lui Apollo Lyceus; din această perioadă datează *Metafizica* și *Etica Nicomahică*, care se adaugă cunoscutelor tratate: *Despre Suflet*, *Politica*, *Retorica*, *Poetica*, *Istoria animalelor*, *Organon* etc. (F)

334 î.Ch.

ÿ Alexandru Macedon sub chipul lui Zeus, *Purtătorul de Fulger*, atribut exclusiv al lui Zeus, pictat în *Sanctuarul zeiței Artemis* (Artemision), din Efes, atribuit lui Apelles. (P)

331 î.Ch.

ÿ Alexandru Macedon fondează *orașul Alexandria*, la vărsarea brațului apusean al Nilului în Marea Mediterană, strălucită metropolă a culturii elenistice. (A)

c. 330 î.Ch.

ÿ *Apollo din Belvedere*, celebra sculptură în marmură, atribuită lui *Leochares*. O copie romană se află în *Muzeul Pio-Clementino*, Vatican. (S)

ÿ *Demeter din Cnidos*, statuia din marmură; *British Museum*. (S)

c. 330-320 î.Ch.

ÿ *Lysip* realizează mai multe portrete ale lui Alexandru Macedon și Aristotel. (S)

c. 330 î.Ch.

ÿ *Aristotel*, în lucrarea *Poetica*, acordă muzicii un triplu rol: în educație, vindecare (catharsis) și delectare, făcând referire la genurile muzicale. (M)

c. 330 î.Ch.

Ÿ *Pytheas*, astronom și explorator grec, întreprinde o călătorie de explorare în Europa de nord-vest în căutarea unei rute maritime care să faciliteze transportul cositorului din nordul continentului. (E)

325 î.Ch.

Ÿ *Vânătoarea leului*, mozaic pavimentar din Casa lui Dionysos de la Pella. (Grecia). (P)

324 î.Ch.

Ÿ Împăratul Constantin I realizează la Constantinopol o serie de mari edificii: Marele Palat, Hipodromul, bisericile Sfânta Irina și Sfinții Apostoli.

c. 342-293 î.Ch.

Ÿ *Menandru*, poet dramatic grec, a scris peste 100 de piese în care personajele aparțin tuturor categoriilor sociale, de exemplu: *Fata din Samos*, *Îndrăgostitul respins*, *Țăranul*, *Eroul*. (L)

c. 317 î.Ch.

Ÿ Philoxenos din Eritreea sau Apelles pictează *Lupta de la Issos* dintre Alexandru Macedon și Darius al III-lea, compoziție care a inspirat mozaicul aflat în *Casa Faunului* din Pompei. (P)

c. 316 î.Ch.

Ÿ *Doamna de la Aigai* (prima capitală a Macedoniei), personaj în întregime conturat cu piese și bijuterii din aur, în presupusul mormânt al Olimpiei, mama lui Alexandru cel Mare. (S)

313 î.Ch.

Ÿ *Via Appia*, unul dintre cel mai vechi și importante drumuri romane ce lega Roma de Brindisi (A)

c. 306 î.Ch.

Ÿ *Epicur*, filosof grec, promotor al filosofiei desfătării, deschide propria școală la Atena, cunoscută sub denumirea de *Grădina*. Între scrierile sale, tratatul *Despre natură*, care a supraviețuit parțial, alături de câteva epistole ale sale. (F)

SECOLUL AL III-LEA Î.CHR. (300 Î.CH. – 201 Î.CH.)

Cadrul istoric

Secolul al III-lea este o epocă foarte dinamică în bazinul mediteranean, din toate punctele de vedere: politic, economic și cultural. Se consolidează acum cultura elenistică, ale cărei începuturi pot fi plasate în perioada imediat următoare morții lui Alexandru Macedon. Evenimentele determinante au fost, pe de o parte, criza polisurilor grecești în urma campaniilor militare ale lui Alexandru Macedon și, pe de altă parte, victoria Greciei asupra Persiei, care au dus la extinderea civilizației grecești în partea răsăriteană a Mării Mediterane, până în Orientul Mijlociu. Dinamismul este asigurat de intensificarea schimburilor comerciale și de impunerea culturii și obiceiurilor grecești împletite cu elemente ale culturilor locale.

Un pol important este Egiptul în care se instaurează *Dinastia Ptolemaică*, perioadă în care, în timpul lui *Ptolemaios al II-lea* (283-246 î.Ch.), Alexandria devine centrul cultural și științific al lumii elenistice. Se termină construcția *Farului*, *Muzeionului* și *Bibliotecii*. Interesant de amintit că, în prima jumătate a secolului, apare o extraordinară noutate în domeniul medicinei. *Herophilos din Chalcedonia*, care practică medicina în Alexandria, creează un tablou general al sistemului nervos, arătând rolul măduvei coloanei vertebrale, studiază nervul optic și stabilește diagnosticul pornind de la puls. Elevul și rivalul său, *Erasistrate din Ceos* se specializează în studiul circulației sangvine.

Literele și științele înfloresc în Pergam, Alexandria și Siracuza (Euclid, Eratostene, Arhimede)

Trebuie menționată și apariția *Statului Part* (248 î.Ch.), în nord-estul Podișului Iranian, care se proclamă moștenitorul Imperiului Persan și va domina timp de 5 secole istoria Orientului Mijlociu.

În India, domnia lui *Asoka* (c. 269-233 î.Ch.) marchează apogeul dinastiei *Maurya*.

În Peninsula italică, *Roma* devine o putere mediteraneană după ce îi învinge pe samniți și cucerește Italia centrală,

iar apoi iese victorioasă din primele două *Războaie Punice* care îi aduc stăpânirea Siciliei începând din 241 î.Ch. În 218 izbucnește al doilea Război Punic în timpul căruia, în 216 î.Ch., Hanibal împreună cu 60 000 de oameni și 37 de elefanți trece Alpii și zdrobește legiunile romane în trei bătălii, ultima și cea mai celebră la Cannae; Cannae îl situează pe Hanibal alături de Alexandru cel Mare și Caesar printre marii strategii ai lumii antice. Dar, în 202 î.Ch, este înfrânt în bătălia *de la Zama* de către Scipio Africanul, Italia extinzându-și dominația și în Sardinia, Spania și Iliria.

În Africa de Nord, la vest de teritoriul cartaginez, apar puternicele *Regate ale Berberilor*, autori ai unor importante monumente, cum ar fi Medracen de lângă Batna, clasat în Patrimoniul UNESCO și așa numitul Mormânt al Creștinei, de fapt Mormântul Regal, în apropiere de Tipaza (Mauritania). Regatele berbere sunt compuse din triburi nomade ce se deplasau în colibe montate pe roți.

În Europa Orientală, trebuie notată dominația Sarmaților ce veneau din regiunea cuprinsă între Don și Ural, dominație ce se întinde treptat de la Dunăre până la Marea Baltică. În zona țării noastre, Dromihete, regele geto-dac din Câmpia Munteniei, îl învinge, în jurul anului 300 pe Agathocles, fiul lui Lysimachos, care este ținut în captivitate, apoi este eliberat, iar geto-dacii obțin o victorie împotriva lui Lysimachos, regele Traciei, care este prins și dus la Helis, cetatea de scaun a lui Dromihete (c. 292 î.Ch.). La încheierea păcii, Lysimachos înapoiază toate întăriturile ocupate, de la nord de Dunăre.

În Extremul Orient, Dinastia Qin încheie procesul de unificare (221-207 î.Ch.), formându-se un imperiu în care scrierea, legile, monedele, măsurile și greutatea sunt unitare pe tot teritoriul Chinei.

În Japonia, apar roata olarului, bronzul, piatra fin cizelată și cultura orezului.

În America precolumbiană, Cultura Maya intră în faza „clasicismului”, marcată de apariția scriiturii maya.

c. 300 î.Ch.

ÿ În Guatemala apar primele *centre civic-religioase* și *primele piramide*

ÿ Sunt executate picturile murale din *Mormântul căpcăunului, Tarquinia*, în Italia de astăzi. (P)

ÿ *Cai înaripați*, teracotă pictată, artă etruscă; *Museo Archeologico Nazionale, Tarquinia*. (S)

- Ț *Brutus Capitolinus*, portret în bronz al lui Lucius Iulius Brutus, fondator mitic al Republicii Romane; *Palatul Conservatorilor*, Roma. (S)
- Ț *Cetatea Soarelui, Helis*, reședința lui Dromichete, situată probabil pe cursul râului Ialomița. (A)
- Ț *Mormântul trac de la Sveștari/ Daosdava* (Cetatea lupilor), presupusă capitală a lui Dromichete, împodobit cu picturi și decorat cu cariatide policrome, în relief, jumătate umane, jumătate vegetale. Cele 10 figuri feminine și decorațiile în lunetă sunt considerate remarcabile vestigii ale culturii geților, și tracilor care a fost în contact cu civilizația elenistică. *Muzeul Național de Istorie* din Sofia în Bulgaria. (A)
- Ț *Seleucia*, orașul construit de unul dintre generalii lui Alexandru cel Mare, Seleucos Nikator, pe malul Eufratului. (A)
- Ț *Megastene*, istoric și diplomat grec, trimis de Seleucos I Nicator în India, la curtea lui Ciandragupta, scrie o *Istorie a Indiei*. (L)
- Ț *Orga hidraulică*, instrument muzical al Antichității, atribuit lui *Ctesibios*, matematician din Alexandria. (M)
- Ț *Euclid* finalizează celebrul tratat de geometrie intitulat *Elementele*. (I)
- Ț *Șaua pentru cal* a apărut prima dată în regiunile Asiei stăpânite de sciți, de unde s-a răspândit în Europa. (I)

c. 300-200 î.Ch.

- Ț *Tezaurile de la Pecica* -dintr-o importanta arie istorica cunoscută sub denumirea de Cultura Periam-Pecica atestă că arta prelucrării argintului s-a generalizat pe tot teritoriul geto-dacic. (S)
- Ț *Ombra della sera*, faimoasă statuie etruscă descoperită în Toscana și numită astfel de poetul Gabriele D'Annunzio; în prezent se află conservată la *Museo Etrusco Guarnacci* unde întregeste una dintre cele mai spectaculoase și bogate colecții de artă etruscă. (S)
- Ț Extinderea, de către romani, a *Teatrului Grec din Taormina*, construit în secolul anterior. Cu un diametru de 109 metri, poate primi 5.500 de persoane. Este folosit și în zilele noastre pentru concerte și reprezentații teatrale. (A)

300-280 î.Ch.

- Ț Capul din bronz, în mărime naturală a regelui odrid *Seuthes al III-lea* (320-280 î.Ch.), în mărime naturală, de o extraordinară expresivitate a fost găsit în mormântul sau, unul dintre cele mai elaborate din Valea regilor traci (S)

c. 300 î.Ch.-600 d.Ch.

- Ț Vastele desene geoglifice aparținând civilizației pre-incașe *Nazca*; cele aproximativ 300 de geoglifice cu dimensiuni variate se întind pe câțiva kilometri în deșertul Sechura din Peru, reprezentând forme geometrice, plante, păsări, animale și personaje umanoide. (A)
- Ț *Colosul din Rhodos*, una dintre cele șapte minuni ale lumii antice, operă

din lemn și bronz, atribuită sculptorului *Chares* din Lindos, îl înfățișa pe zeul grec al Soarelui, Helios, și avea o înălțime de peste 30 de metri. (S)
ÿ Ptolemeu I fondează *Biblioteca din Alexandria* (Egipt), cea mai strălucită bibliotecă a Antichității, inclusă în Patrimoniul culturii elenistice, cu cele peste 900 000 de rulouri de papirus sau de pergament ale sale, redactate în diverse limbi. (L)

287 -212 î.Ch.

ÿ Trăiește Arhimede din Syracuse, figură emblematică a științei grecești antice, cu descoperiri în geometrie, inginerie și mai ales autorul Principiului lui Arhimede. (I)

284-202 î.Ch.

ÿ Trăiește *Eratostene*, matematician și astronom grec, primul savant care a estimat circumferința Pământului și înclinarea axei lui cu o precizie remarcabilă. (I)

c. 280 î.Ch.

ÿ *Farul din Alexandria*, ultima dintre cele șapte minuni ale lumii antice, își datorează numele insulei Pharos, din portul orașului Alexandria (Egipt), unde a fost construit de *Sostratos din Cnid*. (A)

273-235 î.Ch.

ÿ Regele indian Așoka a construit peste 800 de *Stupe*, construcții din piatră sau cărămidă pentru adăpostirea relicvelor budiste. (A)

c. 250 î.Ch.

ÿ *Mozaicul de la Morgantina*, reprezentând răpirea lui Ganimede, Villa Romana din Piazza Armerina, Sicilia. (P)

c. 250-200 î.Ch.

ÿ A fost construită *Marea Stupă din Sanchi*, capodoperă a arhitecturii și sculpturii indiene; se distinge prin cele 4 porți decorate în sec. I d.CH. cu reliefuri ce reprezintă fragmente din viața lui Buddha. (A)

c. 250 î.Ch.

ÿ În timpul domniei regelui egiptean Ptolemeu al II-lea, apare *Septuaginta*, traducerea *Vechiului Testament* din limba ebraică în limba greacă, efectuată de cei 72 de cărturari legendari, câte 6 de fiecare seminție israelită. (R)

c. 250-200 î.Ch.

ÿ Perioada posibilă de scriere a *Ecclesiastului*, una din cărțile sapiențiale ale Vechiului Testament, alături de *Proverbe*, *Psalmi* și *Cântarea Cântărilor*. (R)

c. 246 î.Ch.

ÿ *Apolonius din Rhodos*, poet epic grec, reia subiectul homeric și scrie *Argonautika*, epopoea argonauților în căutarea Lânii de Aur. (L)

ÿ *Livius Andronicus*, poet epic și dramatic de limbă latină, originar din Grecia, este autorul primei traduceri integrale din greacă în latină a *Odiseei*. (L)

Ÿ *Manethon*, preot și istoric egiptean din perioada lui Ptolemeu al II-lea, scrie *Aegyptica*, o cronologie a celor 30 de dinastii ale Egiptului. (L)

240 î.Ch.

Ÿ Cea mai veche moară de apă cunoscută este reprezentată pe un basorelief din Hierapolis, în Turcia actuală. (I)

c. 230 î.Ch.

Ÿ *Epigonos din Pergam* realizează monumentul votiv dedicat lui *Attalos I*, conducătorul Pergamului, monument așezat în sanctuarul Athenei din Pergam. (S)

228 î.Ch.

Ÿ Hasdrubal, general cartaginez, a construit *Noua Cartagină* în Spania. (A)

c. 225-200 î.Ch. – Redactarea *Cărții lui Tobit*, text apocrif inclus în Vechiul Testament. (R)

223 î.Ch.

Ÿ *Gal murind*, statuie care comemora victoria Pergamului împotriva galilor stabiliți în regiunea Anatoliei, în urma invaziei din Balcani. Sculptură din marmură de la *Musei Capitolini* din Roma este o copie romană. (S)

221-206 î.Ch.

Ÿ Unificarea scrierii chineze în timpul dinastiei Qin. (L)

c. 214 î.Ch.

Ÿ Începe construcția *Marelui Zid Chinezesc*, una dintre cele mai îndrăznețe și impunătoare construcții realizate vreodată de om. Împăratul Qin Shi Huang Di a unit zidurile de apărare răslețe, începute încă din secolul al VII-lea î.Ch., formând Marele Zid Chinezesc, mereu reînnoit și amplificat, atingând la sfârșitul dinastiei Ming, în 1644, lungimea maximă de 10 000 de kilometri. (A)

210 î.Ch.

Ÿ *Armata de teracotă*, una dintre cele mai spectaculoase descoperiri din toate timpurile, alcătuită din sculpturi în mărime naturală – 8 000 de soldați, 130 care de luptă, 520 cai și 150 de călăreți, realizate pentru imensul mausoleu al împăratului chinez Qin Shi Huang Di; 700 de mii de lucrători au participat timp de aproape 40 de ani la lucrările de realizare a acestei vaste construcții. (A)

206 î.Ch.-8 d.CH.

Ÿ În China este atestată fabricarea *primelor vase de porțelan*, în timpul dinastiei Han de Vest. (I)

c. 205 î.Ch.-900 d.Ch.

Ÿ *Marea Piramidă de la Cholula*, din Mexic, numită în limba nahuatl *Tlachihualtepetl* (muntele făcut de mâna omului), construită din șapte structuri suprapuse, ridicate de-a lungul mai multor secole, este unul dintre cele mai mari monumente din lume, cu un volum estimat de 4,5 milioane metri cubi. (A)

SECOLUL AL II-LEA Î.CH (200 Î.CH. – 101 Î.CH.)

Cadrul istoric

Secolul al II-lea î.Ch. se dovedește unul foarte agitat. Marile monarhii orientale decad. Timp de 4 secole Roma, Imperiul parților și suveranii din dinastia Han vor domina istoria euroasiatică. În Europa, este perioada ascensiunii romanilor, care înving în al doilea *Război Macedonean* (200-197 î.Ch.), garantând independența orașelor grecești aflate sub stăpânire macedoneană. Politicianul și generalul *Titus Quinctius Flamininus* (c. 229-c. 174 î.Ch.) este primul roman reprezentat pe o monedă, în maniera prinților elenistici. Roma număra, în anul 174 î.Ch., 269 015 locuitori. Republica romană se extinde în jurul Mării Mediterane.

La jumătatea secolului, victoria în *al treilea Război Punic* (149-146 î.Ch.) înseamnă sfârșitul Cartaginei, care este complet distrusă. Tot în această perioadă (148 î.Ch.), Macedonia devine provincie romană. În ultima treime a secolului, în Italia, se înregistrează *Reformele fraților Gracchi* pentru reimpărțirea terenurilor agricole (133-123 î.Ch.). În 129 î.Ch., Romanii înființează provincia romană *Asia*, pe locul regatului elenistic al Pergamului. Sfârșitul secolului este marcat de Războiul Cimbrilor, pe care romanii reușesc să-i învingă cu dificultate.

În lumea elenistică, în Egipt continuă dinastia Ptolemeilor, marcată de mai multe revolte. În urma *Răscoalei Macabeilor* (166 î.Ch.), conduși de Iuda Makkabaios, Palestina se separă de Regatul seleucid.

La nord de actualul Kabul, grecii din Bactriana construiesc cetatea *Bagram*.

Regatul Pontului (pe teritoriul actual al Turciei) este condus între 112 și 63 î.Ch. de *Mithradates al VI-lea Eupator*, adversar de temut al romanilor, mai ales în veacul următor.

Între 189-160 î.Ch. trăiește *Artaxe I*, fondatorul dinastiei Artaxizilor și al regatului independent al *Armeniei* cu capitala la Artaxata.

În Europa orientală, sarmații invadează Scitia (aflată pe

cursurile inferioare ale râurilor Dniepr și Bug) și coloniile grecești de la Marea Neagră la începutul secolului, reușind să cucerească Olbia.

Pe teritoriul României, geto-dacii se înfruntă la începutul secolului cu bastarnii, populație germanică venită din centrul Europei, a căror înaintare este oprită în urma victoriei regelui geto-dac din estul Transilvaniei, *Oroles*, din jurul anului 200 î.Ch., iar *Remaxos*, conducător al unor triburi geto-dacice din Câmpia Munteană, ajută Histria în lupta împotriva tracilor conduși de Zoltes.

c. 200 î.Ch.-100 d.Ch.

ÿ Vase, fibule, coliere, brățări, pandantive, încrustate în aur și argint descoperite în circa 60 de tezaurе din Dacia. (S)

ÿ *Gran Dama Oferente*, sculptură iberică din calcar, găsită în sanctuarul Cerro de los Santos, în provincia Albacete din Spania. (S)

c. 200 î.Ch.

ÿ *Palaestra (Palestra) din Olympia*, Grecia, anexă a stadionului olimpic unde se antrenau sportivii. (A)

ÿ *Oppida*, fortificații cu turnuri, sunt menționate în Galia secolului al II-lea. (A)

ÿ În India a fost scris *Nathya Shastra*, vechi tratat de teatru, dans și muzică, atribuit înțeleptului *Bharata*. (M)

200-100 î.Ch.

ÿ *Casa tragicului poet*, denumire dată unei construcții din Pompei, faimoasă pentru decorul în mozaic și frescele ce ilustrează scene din opera lui Homer. (P)

ÿ În Palestina se dezvoltă *literatura apocaliptică* în confruntare cu elenismul: *Cartea lui Enoch*, *Testamentele celor 12 patriarhi*, *Apocalipsa lui Abraham...*

c. 200-190 î.Ch

ÿ *Templul ionic al zeiței Artemis Leukophryene* din Magnesia, în valea fluviului Meandre (astăzi Büyük Menderes în Turcia) construit, potrivit lui Vitruvius, de arhitectul *Hermogenes din Priene*, având o friză reprezentând *Amazonomahia* (lupta războinicilor greci cu amazoanele). Fragmente ale ei sunt conservate în muzee din Londra, Paris, Berlin și Istanbul.

195-191 î.Ch.

ÿ *Basilica Fulvia-Aemilia*, biserică cu dimensiuni impresionante (100 × 30 m), construită în Forumul Roman de censorii Marcus Aemilius Lepidus și Marcus Fulvius. (A)

195 î.Ch.

ÿ *Piatra din Rosetta*, stelă egipteană din granit negru, cu trei inscripții ale aceluiași text în scriere hieroglifică, demotică și greacă. Prin comparația primelor două idiomuri cu cel grecesc, savantul francez *Jean-François Champollion* a reușit să descifreze taina hieroglifelor egiptene. (L)

c. 190 î.Ch.

ÿ *Victoria din Samotrace*, una dintre statuile celebre din istoria sculpturii, creată pentru a celebra victoria de la Cos obținută de regele Antigonos al II-lea al Macedoniei împotriva flotei regelui Ptolemeu al II-lea, suveranul Egiptului; *Muzeul Luvru*. (S)

ÿ În Asia Mică este semnalată *folosirea pergamentului* confecționat din piele de vitel prelucrată și preparată ca suport de scris. (I)

187 î.Ch.

ÿ S-au construit *Via Aemilia* (Roma-Piacenza) și *Via Flaminia* (Roma-Rimini), printre cele mai vechi și importante drumuri romane. (A)

184 î.Ch.

ÿ *Basilica Porcia* sau a lui Caton, ridicată de consulul Marcio Porcio Catone în Forumul Roman, amintind de porticele regale din Pergam. (A)

ÿ În timpul domniei regelui Pergamului, Eumene al II-lea, este construit *Altarul lui Zeus*, grandios monument specific artei elenistice. *Muzeul de Stat din Berlin*. (A)

c. 180 î.Ch.

ÿ *Friza* în altorelief a *Altarului din Pergam*, – 113 metri lungime – reprezentând lupta dintre giganți și zeii Olimpului (*Gigantomachia*). *Muzeul Pergamon* din Berlin (S)

c. 180-103 î.Ch.

ÿ Trăiește poetul roman *Caius Lucilius*, considerat fondatorul genului literar al satirei. (L)

169 î.Ch.

ÿ *Cordoba*, oraș roman cu rang de colonie, este fondat de consulul *Marcus Claudius Marcellus* pe o așezare a ibericilor, urmând să fie ocupat pe rând de bizantini, vizigoți, arabi și creștini care și-au lăsat amprenta artei lor. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 168 î.Ch.

ÿ Eumeses al II-lea construiește *Biblioteca din Pergam*, în Asia Mică, devenit simbol cultural al lumii elenistice. (L)

166-160 î.Ch.-La Roma se joacă comediile lui Terențiu: *Andria*, *Hecyra*, *Eunuchus* etc. (L)

160-159 î.Ch.

ÿ *Taurul Farnese*, grup statuar elenistic, colosal – înălțimea de 2,40 m –, reprezintă mitul lui Dirce (legată de un taur de fiii lui Antiope pentru răul

tratament aplicat mamei lor). Este atribuit lui *Apollonius din Tralles*, sculptor grec din provincia Caria, din Asia Mică. Inițial în *colecția Farnese*, în prezent se află la *Muzeul Arheologic Național* din Napoli. (S)

c. 150-70 î.Ch.

ÿ Perioada de timp în care vestite locuințe din Pompei, *Casa Faunului*, *Casa poetului tragic*, *Casa Vetti*, *Villa Misterelor*, *Casa lui Menandru*, au fost decorate cu pictură murală și mozaicuri de un înalt rafinament. (P)

c. 150 î.Ch.-Capul reginei din Saba, sculptură în alabastru, Yemen (Peninsula arabă); Muzeul Luvru. (S)

c. 150 î.Ch-70 d.Ch.

ÿ Perioadă din care se pare că datează *Manuscrisele de la Marea Moartă*, texte eseniene, scrise în ebraică și aramaică, pe piei tăbăcite sau pe papirus, găsite în mai multe grote din Qumran, Israel. (L)

148 î.Ch.

ÿ A fost ridicat, pe Colina Capitolină, *Templul Triadei Capitoline*, consacrat divinităților Jupiter, Junona și Minerva, cunoscut ulterior ca *Templul lui Jupiter*. (A)

140 î.Ch.

ÿ Apeductul Marcia, al treilea apeduct al Romei și cel mai lung dintre cele unsprezece apeducte ale orașului, este construit de pretorul Quintus Marcus. (A)

ÿ În China, la Curtea imperială, se înființează *Camera muzicală*, o instituție al cărei personal număra 900 de funcționari și interpreți. (M)

138 î.Ch.

ÿ *Imnul lui Apollo*, text cu adnotări muzicale, inscripție aflată la *Muzeul Arheologic* din Delphi. (M)

ÿ *Zhang Qian*, general chinez, trimis al împăratului Wudi din dinastia Han, întreprinde o *expediție în Asia Centrală*, stabilind rute comerciale ulterior asociate cu *Drumul Mătăsii*. (E)

c. 130-100 î.Ch.

ÿ *Venus din Milo*, una dintre cele mai faimoase statui de marmură din lume, denumită după locul descoperirii, insula Milo din Marea Egee, atribuită lui *Alexandros de Antiohia*; Muzeul Luvru. (S)

123-88 î.Ch.

ÿ Basorelief reprezentându-l pe regele part *Mithradates al III-lea*. (S)

c. 120 î.Ch.

ÿ A fost construit impozantul monument *Khazmeh* (Trezoreria), din vestita cetate caravanieră Petra, astăzi în Iordania, capitala Regatului Nabatheilor. (A)

ÿ Construirea, de către proconsulul Gnaeus Domitius Ahenobarbus a *via Domitia* care lega Italia de Spania.

SECOLUL I Î.CH (100 Î.CH – 1 Î.CH.)

Cadrul istoric

Secolul I î.Ch. cunoaște o serie de războaie interne sau de cucerire, duse mai ales de către romani. În interiorul Republicii, se desfășoară, începând din anul 88 î.Ch., războaiele civile între Marius și Sulla, care se încheie cu instaurarea *dictaturii lui Sulla* (82-79 î.Ch.). În timpul ei, are loc răscoala sclavilor condusă de *Spartacus*, care este înfrântă de armatele lui Crassus (73-71 î.Ch.). Dictatura este urmată primul *Triumvirat*, alianță între *Cezar*, care guvernează Galia (pe care o cucerește în 58-52, înfrângându-l pe Vercingetorix), *Pompei*, care conduce Hispania și *Crassus*, guvernatorul Siriei (60-44 î.Ch.). Moartea lui Crassus duce la războiul civil dintre Cezar și Pompei, terminat prin înfrângerea de la *Pharsalos* a lui Pompei (pe care Burebista se oferise să-l sprijine) și desemnarea lui Cezar ca *dictator perpetuus* (53-48 î.Ch.)

Un nou triumvirat (43-33 î.Ch.) stabilește următoarele sfere de influență-*Octavian*: Occidentul, *Marc Antoniu*: Orientul și *Lepidus*: Africa.

Cea mai importantă schimbare pe plan intern este trecerea de la Republică la Imperiu, mascată sub forma Principatului, *Octavian Augustus* concentrând întreaga putere (27 î.Ch. -14 d.Ch.).

În exteriorul Italiei, după succesele efemere ale regelui Pontului, *Mithridate VI*, Roma recucerește Grecia și Asia Mică, apoi ocupă Siria și Iudeea. În 63 î.Ch., generalul *Pompei* intră în *Templul din Ierusalim*. În 31 î.Ch., în urma bătăliei navale de la *Actium*, Antoniu și Cleopatra au fost învinși de Octavian, iar statul elenistic Egipt a fost cucerit și transformat în provincie romană.

În 29-28 î.Ch. Marcus Licinius Crassus, nepotul celebrului triumvir și guvernatorul Macedoniei, aliat cu Roles, un rege get din S-V Dobrogei, întreprinde o campanie împotriva lui Dapyx, rege get din Sudul Dobrogei și, victorios, se îndreaptă împotriva lui Zyraxes, dinast get din Nordul Dobrogei, a cărui cetate, Genucla, cade în mâinile sale.

În pofida tulburărilor militare și politice, se produce o înflorire intelectuală. Dacă generația oratorului și filosofului Cicero, a poetului Lucretius, a istoricilor Salustius și Cezar dăduse strălucire limbii latine, epoca augustiniană, cu poeții Horațiu, Virgiliu, Ovidiu, cu arhitectul Vitruviu și istoricul Tit Liviu îmbogățește moștenirea.

Aproape paralel, între 70 (sau 82) și 44 î.Ch., *Burebista*, regele dac, unifică teritoriile diverșilor dinaști locali și realizează maxima întindere a statului dac: spre Est până la gurile Bugului, spre Sud până la Munții Haemus, spre Vest până la Munții Slovaciei și confluența Moravei cu Dunărea Mijlocie. În timpul urmașului său, *Deceneu*, statul dac se împarte în 4-5 formațiuni politice conduse în timp de *Comosicus*, *Corylus (Scorylo)*, *Cotiso (Koson)*, *Dicomes*, *Thiamarcus*, *Diurpaneus (Duras)*, *Decebal*.

În prima jumătate a secolului este atestată prezența evreilor în Spania prin dale funerare inscripționate în ebraică, la Taragona, Tortosa, Merida...

Arta celtică se împarte în două curente, unul în care se multiplică figurarea elementelor omenești și animaliere și un altul în care predomină elementele abstracte. Apar, de asemenea, oglinzile din bronz. Dinastia scită *Saka*, domnește de la începutul secolului până la mijlocul veacului următor în Afganistanul oriental și în nordul Pakistanului. Suveranii poartă numele de Basileus.

Între 100 și 50 î.Ch. apar primele exemple de statuară budistă cunoscute și primele mănăstiri budiste, săpate în stâncă.

În primii ani ai secolului, asistăm la *Renașterea Armeniei*, sub domnia lui *Tigran cel Mare*, care s-a proclamat „regale regilor”. Frontierele Armeniei se întindeau de la Marea Caspică la Marea Mediterană.

În Extremul Orient, începe, în anul 57 î.Ch., perioada celor Trei Regate din Coreea. În China apare hârtia destinată veșmintelor, iar comerțul cu mătăsuri chinezești ajunge la Roma.

În Mezoamerica, se consolidează anumite trăsături caracteristice regiunii, cum ar fi calendarul, scrierea și jocul cu mingea.

c. 100 î.Ch.

Ț *Femeia albă*, cunoscută pictură rupestră din abundența de roci pictate și gravate a masivului Brandberg, Namibia. Realizată, după părerea specialiștilor, de boșimani. (P)

Ț *Bătălia de la Issos*, cu celebra efigie a lui Alexandru cel Mare, mozaic de podea aflat în Casa Faunului din Pompei, descriind lupta armatelor lui

- Alexandru Macedon cu perșii. De o finețe uimitoare, a fost inspirat, probabil, de o pictură grecească din secolul al III-lea î.Ch. *Muzeul Arheologic din Napoli*. (P)
- ÿ *Brățări dacice* de formă spiralată, din aur masiv, decorate cu motive geometrice sau zoomorfe. Provin din apropierea zonei sacre a *Sarmizegetusei*. (S)
- ÿ *Veșmântul funerar de jad*, asamblat cu fir de aur al Prințesei Dou-Wan, soția lui Liu Sheng, conservat la *Muzeul Național Beijing*. (S)
- ÿ *Marele Colan din aur* (torque) aparținând tezaurului descoperit la *Snettisham*, în Norfolk, atribuit populației Icenilor. Piesă de valoare artistică deosebită (diametrul 20 cm, greutate 6 kg). *British Museum*. (S)
- ÿ *Afrodita, Pan și Eros*, grup sculptural din marmură albă de Paros, cu urme de policromie, descoperit la Delos, în Grecia. *Muzeul Național de Arheologie din Atena*. (S)
- ÿ *Battersea Shield*, magnific scut celtic de ceremonie, din bronz, care era probabil montat pe un suport de lemn. Este decorat cu trei medalioane, având în centru caboșoane de sticlă roșie. *British Museum*. (S)
- ÿ Ofrandă votivă înfățișând un *Luptător celt*, denumită și *Zeul războinic celt*, lucrată în perioada galo-romană dintr-un aliaj de aramă și zinc, ochii fiind încrustați cu argint. A fost descoperită în sanctuarul de la Saint-Maur-en-Chausée. *Musée départemental de l'Oise*, Franța. (S)
- ÿ *Apollon din Piombino* (1,15 m înălțime, descoperit într-o epavă în largul coastei Toscanei, lângă Piombino), unul dintre rarele bronzuri originale ale artei statuare grecești. *Muzeul Luvru*. (S)
- Templul circular al lui Hercule* la Roma, *Templul Vestei* la Tivoli și *Templul Fortunei*, din Palestina, construite în timpul domniei împăratului roman Traian. (A)
- ÿ *Sanctuarul de la Bhaja*, una dintre primele mărturii ale arhitecturii săpate în stâncă din India centrală, cu o fațadă impozantă, cu mai multe etaje de balcoane și ferestre false. (A)
- ÿ Este atestată *Scrierea runică*, o scriere alfabetică, folosită în inscripțiile scandinave. (L)
- ÿ În Egipt se menționează utilizarea *alfabetului fonetic*. (L)
- ÿ *Liber linteus*, manuscris etrusc, caligrafiat în negru și roșu, pe 12 coloane, conservat la *Muzeul Național din Zagreb*. (L)
- c. 100 î.Ch.-100 d.Ch.**
- ÿ A fost realizat sistemul defensiv dacic din Munții Orăștiei, cu *fortărețele Sarmizegetusa, Pietra Roșie, Blidaru, Costești, Căpâlna, Bănița. Patrimoniul UNESCO*. (A)
- ÿ *Sarmizegetusa*, capitală religioasă și politică a dacilor, înconjurată de ziduri specifice (murus dacicus) și o zonă sacră din care fac parte *Sanctuarul rectangular, Sanctuarul mare rotund*. (A)

100 î.Ch.-700 d.Ch.

Ț *Teotihuacan*, „locul în care s-au născut zeii”, imensă cetate, model clasic mezoamerican de urbanism, alcătuit dintr-o axă principală și un complex de temple și piramide care alcătuiesc unul din cele mai importante situri arheologice din *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 100-50 î.Ch.

Ț Cele dintâi *picturi murale în templele-peșteri din Ajanta*, India, decorație care va ajunge la apogeu în perioada secolelor II-VI. *Patrimoniul UNESCO*. (P)

Ț *Leul din Templul zeiței Al-Lat*, realizat din calcar, înalt de 3,5 metri, în greutate de 15 tone, reprezentându-l, probabil, pe soțul zeiței, figurată ca o gazelă între labele animalului. Situat la intrarea *Muzeului din Palmira*, a fost distrus, în 2015, de ISIS.

c. 80 î.Ch.

Ț *Templul budist de la Karli*, tăiat în stâncă, unul dintre cele mai mari din India (45x14 metri), decorat cu sculpturi reprezentând bărbați, femei, dar și animale, cum ar fi leul și elefanții. (A)

c. 79 î.Ch.

Ț A fost construit *Amfiteatrul din Pompei*, cel mai vechi amfiteatru construit exclusiv din piatră în lumea romană. (A)

78 î.Ch.

Ț *Tabularium*, clădire cu rol de arhivă, a fost construită pe latura vestică a Forumului roman. (A)

72 î.Ch.

Ț Textul *Tratatului (foedus) încheiat între Roma și Callatis* în urma războiului prin care cetățile vest-pontice recunosc autoritatea romană, considerat cel mai vechi document în limba latină cunoscut în Estul Europei. (L)

70-19 î.Ch.

Ț Trăiește poetul latin *Vergilius/ Publius Vergilius Maro*, autorul a trei dintre operele majore ale literaturii latine: *Bucolicele*, o culegere de poezii, poemul didactic *Georgicele* și capodopera sa, grandioasa epopee *Eneida*, la care a lucrat 10 ani, și care i-a asigurat definitiv un statut privilegiat în literatura universală. (L)

65-8 î.Ch.

Ț Poetul latin *Horațiu/ Quintus Flaccus Horatius*, autor de *Satire* și *Epistole*, între care renumita epistolă către Piso, și *Ode*. (L)

c. 63 î.Ch.

Ț *Cicero*, filosof roman, unul dintre cei mai mari scriitori de limbă latină ai Antichității clasice, jurist, orator, pronunță cele patru *Discursuri împotriva lui Lucius Sergius Catilina*, de unde și denumirea de *Cuvântări catilinare*, moment de vârf al carierei sale oratorice. (F)

55-34 î.Ch.

ÿ *Basilica Aemilia* este reconstruită de Lucius Aemilius Paulus Lepidus. (A)

51 î.Ch.

ÿ *Caius Iulius Cezar* scrie *Commentarii De Bello Gallico/ Însemnări despre războiul cu galii*, urmate de pamflete politice, studii literare, memorii. (L)

50 î.Ch.

ÿ *Circus Maximus*, construit la Roma, vast edificiu destinat organizării curselor de care, a fost extins de Cezar pentru a primi peste 250 000 de spectatori. (A)

48 î.Ch.

ÿ *Inscripția lui Acornion* de la Dionysopolis (Balcic), amintește de Burebista, „cel mai mare dintre regii din Tracia”, care îl trimisese pe Acornion să trateze sprijinirea lui Pompei în lupta de la Pharsalos. *Muzeul de Istorie Națională* din Sofia (L)

46 î.Ch.

ÿ *Forumul lui Cezar*, primul dintre Forumurile așa zis imperiale, piață impunătoare cu porticuri laterale lungi, dominată de templul dedicat *Venerii Genitrix*, din care Cezar considera că descinde. (A)

ÿ *Iulius Cezar* consacră *Bazilica Iulia*, construcție civilă ce va fi terminată de Augustus și reconstruită de Diocletian, devenită spațiu favorit pentru întâlniri publice. (A)

43 î.Ch.-17 d.Ch.

ÿ *Ovidiu/Publius Ovidius Naso*, poet latin, autor al amplului poem epic *Metamorfozele* – elaborat în primii ani ai noii ere-și al liricii din exilul de la Tomis: *Tristele*, *Ponticele* sau *Scrisori de la Marea Neagră*, în care menționează un poem compus în limba dacilor. (L)

42-29 î.Ch.

ÿ *Templul Cometei*, ridicat de Augustus și dedicat cometei care a apărut curând după asasinarea lui Cezar și care era considerată simbolul divinității lui Cezar. (A)

c. 40 î.Ch.

ÿ *Laocoon*, celebrul grup statuar atribuit, de Pliniu cel Bătrân, sculptorilor Athanodoros, Hegesandros și Polydoro; *Muzeul Pio-Clementino*, Vatican. (S)

ÿ *Frescele din vila lui Fannius Synistor* de la Boscoreale, oraș situat aproape de Pompei, reprezentative pentru *al doilea Stil Pompeian*, prezintă o cromatică rafinată în care domină roșul cinabru, rar și foarte scump în Antichitate. Frescele decapate sunt conservate în mai multe locuri: *Muzeul Național Arheologic* din Napoli, *Metropolitan Museum of Art* din New York, *Luvru*, *Muzeul Regal Mariemont* din Morlanwelz, în Belgia, *Muzeele Regale de Artă și Istorie* din Bruxelles, *Allard Pierson Museum*

din Amsterdam, *Muzeul Picardiei* din Amiens și *Vila Kerylos* din Beaulieu-sur-Mer, în sudul Franței. (P)

30 î.Ch.

ÿ *De Architectura*, tratatul vestitului arhitect *Vitruviu*, dedicat lui Augustus. Lui i se datorează cunoștințele esențiale pe care le avem despre tehnicile de construcție ale Antichității clasice. (A)

29 î.Ch.

ÿ Virgiliu scrie *Eneida*, povestea lui Enea, strămoșul mitic al romanilor. Poem epic considerat epopeea națională a romanilor. (L)

ÿ *Primul amfiteatru din piatră* construit la Roma de Titus Statilius Taurus, de formă circulară, lipsit de acoperiș, deosebit de teatrele semicirculare de până atunci. (A)

28 î.Ch.

ÿ *Templul lui Apollo* de pe Palatin, construit după victoria lui Augustus de la Actium. El face parte dintr-un complex mai fast ce cuprinde și un portic, o bibliotecă și un arc de triumf. (A)

27 î.Ch.

ÿ *Pantheonul* din Roma, templul dedicat tuturor zeilor, construit inițial din blocuri de travertine, îmbrăcat cu plăci de marmură și decorat de Diogene din Atena. Între 118 și 128 d.Ch., a fost reconstruit de Hadrian. Este acoperit de cea mai mare cupolă din Antichitate, cu un diametru de 43,30 metri. Până în secolul al XX-lea, a fost cea mai mare construcție din beton din lume. (A)

c. 25 î.Ch.

ÿ *Afrodita din Arles*, celebră sculptură romană din marmură, din epoca împăratului Augustus; *Muzeul Luvru*. (S)

c. 19 î.Ch.

ÿ *Pont du Gard*, cel mai înalt apeduct-pod roman, cu trei rânduri de arce, construit de Marcus Agrippa. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 14 î.Ch.

ÿ Faimoasa statuie din marmură, intitulată *Augustus de la Prima Porta*, care-l înfățișează pe Augustus având armura cu o panoplie de semne și simboluri ale victoriilor, numită astfel după localitatea în care a fost găsită, în Vila Livia. Este probabil o copie după sculptura în bronz, realizată în anul 20 î.Ch. *Muzeul Vaticanului*. (S)

12 î.Ch.

ÿ La Nîmes, în Galia, se construiește templul numit *Maison Carrée*, cel mai bine păstrat dintre templele romane, dedicat nepoților lui Augustus, Caius și Lucius Cezar. (A)

9 î.Ch.

Ț *Altarul păcii/ Ara Pacis Augustae*, monument roman dedicat de împăratul Augustus zeiței Păcii, Pax, remarcabil prin rafinamentul decorației sculpturale. (A)

4 î.Ch.-65 d.Ch.

Ț *Seneca*, filosof stoic și scriitor latin, autor, între altele, al unor dialoguri filosofice: *Despre providență*, *Despre mânie*, *Despre liniștea sufletului*, *Despre viața scurtă*. (F)

2 î.Ch.

Ț *Forumul lui Augustus*, piață monumentală construită în centrul Romei, dominată de *Templul lui Marte*, dedicat victoriei de la Filippi din 42 î.Ch., în care Augustus i-a învins pe ucigașii lui Cezar. (A)

SECOLUL I (1 D.CH – 100 D.CH.)

Cadrul istoric

Lumea secolului I era dominată de două mari superputeri: *Imperiul Roman* în vest și *Dinastia Han* în est. Este, de asemenea, o perioadă marcată de mari noutăți: *nașterea religiei creștine*, *condamnarea lui Isus* și *primul Conciliu al Apostolilor*.

Evanghelia după Luca și cea după Matei asociază Bethleemul Iudeei cu locul nașterii lui Iisus. Maria „*a născut pe Fiul său, Cel Unul-Născut [...] și L-a culcat în iesle, căci nu mai era loc de găzduire pentru ei.*” (Luca 2:7). La răsărit de Bethleem, în satul Beit Sahur, se afla Câmpul Păstorilor unde îngerul li s-a arătat păstorilor și le-a vestit nașterea lui Iisus: „*Nu vă temeți. Căci iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că vi s-a născut azi Mântuitor, care este Hristos Domnul, în cetatea lui David.*” (Luca 2:10-11).

Europa, Africa de Nord și Orientul Apropiat erau stăpânite de Imperiul Roman, care continua să se extindă și să prospere ca superputere militară, economică și culturală. Sunt transformate în provincii romane *Britania*, în anul 43, de către împăratul Claudiu, și *Iudeea*. În 60-61, regina Budiceea și triburile icenilor din Britania se răscoală împotriva romanilor. În 66-73, în urma puternicei răscoale a iudeilor, Titus, comandantul armatei romane, a cucerit Ierusalimul, a distrus Templul și a ocupat cetatea Masada.

Au loc *campaniile lui Cornelius Lentulus împotriva dacilor* conduși de Cotiso și *împotriva sarmaților* (4). În *Bătălia din Pădurea Teutoburg* (9), armata romană a fost înfrântă de triburile germanice, Rinul rămânând linia de frontieră.

Reformele lui Augustus din timpul lungii sale domnii au stabilizat situația din Imperiu după războaiele civile din secolul trecut. Mai târziu, *Dinastia Iulius-Claudius*, care a fost înființată de Augustus în anul 14 î.Ch. și a luat sfârșit odată cu moartea lui Neron în 68 d.Ch, a inclus împărații Tiberius, nepotul și succesorul lui Octavian Augustus, Caligula, Claudius și Nero. A urmat o perioadă de război civil și de instabilitate, anul celor

patru împărați (69), al cărui sfârșit a fost pus de Vespasian, al IX-lea imperator roman, cel care a înființat *Dinastia Flavilor*, reprezentată de împărații Vespasian, Titus, Domițian. În anul 79, a avut loc Erupția Vezuviului și distrugerea orașelor Pompei, Herculenum și Stabiae.

Către sfârșitul secolului, începe *Epoca „Celor Cinci Împărați buni” din Dinastia Antoninilor*, Nerva, Traian, Hadrian, Antoninus Pius, Marcus Aurelius, care reprezintă perioada de aur a Imperiului Roman (96-180).

În anul 33, este crucificat, la Ierusalim, *Isus din Nazareth*, ucenicii săi urmând să-i răspândească învățăturile, întâi în regiunile de limbă greacă din Asia Mică, apoi la Roma. *Apostolul Andrei* ajunge pe malurile Dunării și predică sciților în partea occidentală și de nord a Mării Negre (c. 40). *Apostolul Toma* predică doctrina creștină în India (c. 52). Potrivit scrierilor creștine tradiționale, toți, cu excepția lui *Ioan Evanghelistul*, au fost martirizați. Apostolul Andrei este crucificat către anul 60. Martiriul Sfântului Pavel, la Roma, datează din anul 64, iar cel al Sfântului Petru din 67, an în care *Sfântul Apostol Linus* este ales *primul episcop al Romei*.

La sfârșitul acestui veac, domnește, la nord de Dunăre, regele *Decebal*, în timpul căruia Dacia atinge apogeul puterii și strălucirii sale (87-106), primul an marcând și o victorie a dacilor asupra armatei romane, în *Bătălia de la Tapae*.

Tot în această perioadă, goții se așază în nordul Poloniei, pe care îl numesc *Gothiscandza* și formează *cultura Wielbark*, iar la cca. 48, hoardele hunilor, venind dinspre granițele de nord ale Imperiului chinez, se stabilesc în regiunea Aral, de unde vor invada Europa.

În Extremul Orient, în China este restaurată *Dinastia Han*, în anul 23, în urma răscoalei *Sprâncenelor roșii* (17-23), care a dus la înlăturarea împăratului Wang-Mang. Cinci ani mai târziu, începe răspândirea budismului.

La începutul secolului, primul recensământ al populației indica c. 60 000 000 de locuitori. Este inventată hârtia, în varianta ei modernă, materialele de bază fiind cânepa, țesătura și bumbacul amestecate cu apă, transformate în pasta, întinsă pe o foaie. Astronomul chinez *Liu Xin* (d. 23) a studiat 1080 de stele diferite. *Wang Chong* descoperă circuitul apei în natură și studiază eclipsele solare.

În jurul anului 9, au fost redactate *Cele Douăzeci și patru de Istории*, prima referire scrisă despre istoria Japoniei.

c. 1-79

ÿ *Frescele din Vila lui Loreius Tiburtinus*, din Pompei, singurele care poartă mențiunea celui care le-a pictat: „Lucius pinxit”. (P)

c. 1-24

ÿ *Kamasutra*, text hindus, în India, despre arta iubirii. (L)

1-100

ÿ Începe construcția *Piramidei Lunii* de la Teotihuacan

ÿ *Construcțiile din Zeugma*, fosta localitate Seleucia, pe teritoriul Turciei actuale, decorate cu mozaic și fresce de mare rafinament. (P)

ÿ Scrierea siriacă, o variantă a scrierii aramaice, devine scrierea documentelor creștine timpurii. (L)

c. 1

ÿ *Ovidiu/ Publius Ovidius Naso* compune poemul epic *Metamorfozele*, una dintre capodoperele literaturii antice. (L)

8

ÿ Poetul *Ovidiu* este exilat și trimis la Tomis.

c. 8 – 16

ÿ *Tristele și Ponticele*, elegii în formă de scrisori, compuse de Ovidiu în timpul exilului la Tomis. (L)

9 – 10

ÿ Poetul Ovidiu amintește *naiul* în *Elegia XX* din *Tristele IV*. (M)

10-70

ÿ A trăit *Heron din Alexandria*, care descrie *orga* în lucrarea sa, *Pneumatika*. (M)

c. 12

ÿ *Gemma augustea*, camee realizată, probabil, de Dioscurides. Capodoperă a glipticii secolului I, a fost sculptată în onix cu două straturi, alb și albastru închis. Conservată la *Kunsthistorisches Museum*, Viena. (D)

14

ÿ *Augustus Prima Porta*, statuie din marmură a împăratului Augustus, înaltă de 2,07 metri, numită așa după locul în care a fost descoperită. Ea este probabil o copie după un bronz realizat în 20 î.Ch. Cercetătorii au descoperit urme de pigmenți și au fost propuse replici pictate. Una dintre ele se află la Ashmolean Museum din Oxford. Originalul este conservat la *Muzeul Vaticanului*.

14 – 18

ÿ *Strabon*, geograf și istoric grec, scrie *Geografia*, operă alcătuită din 17 cărți, o sinteză a tuturor științelor antice despre lumea cunoscută în primii anii ai erei creștine. Geografia este unica operă din Antichitate care ne-a parvenit aproape în întregime și constituie un izvor istoric prețios privind granițele Daciei. (L)

16-100

Ț *Mada'in Saleh*, anticul oraș Hegra, cel mai important site arheologic ce conservă vestigiile regatului nabateenilor la sud de Petra, cuprinde un ansamblu de construcții monumentale a căror arhitectură și decorații au fost săpate direct în stâncă; Arabia Saudită. (S)

19

Ț *Amfiteatrul din Lugdunum* (Lyon), construit în timpul împăratului Tiberiu. (A)

22-23

Ț *Marea camee a Franței*, prima din lume ca mărime și greutate, conținând 24 de figuri gravate în sardonix, repartizate în trei registre, avându-l în centru pe Octavian Augustus. *Biblioteca Națională a Franței* (S)

23-79

Ț Trăiește *Pliniu cel Bătrân*, istoric și enciclopedist latin, autorul *Istoriei naturale*, enciclopedie în 37 de volume, care menționează și un *Drum al chihlimbarului*, ce pornea de la Carnuntum pe Dunăre (Austria de astăzi) și ajungea la Marea Baltică. (L)

c. 27

Ț *Fedru*, poet satiric de origine tracă, autorul *Fabulelor*, este considerat cel mai important fabulist latin. A imitat fabulele lui Esop, în versuri remarcabile prin eleganța stilului. (L)

c. 28

Ț *Sfântul Ioan Botezătorul* începe propovăduirea în al „15-lea an al lui Tiberius”. (F)

35

Ț În Antiohia este folosită pentru prima dată denumirea de *creștin*. (F)

c. 37-100

Ț Trăiește *Josephus Flavius*, istoric de cultură ebraică, autorul celor 7 volume ce compun *Războiul iudeilor*, urmate de *Antichități iudaice*, în 20 de volume, ce prezintă o frescă a istoriei poporului evreu, fiind primul istoric necreștin care l-a menționat pe Iisus Hristos. (L)

39-65

Ț *Lucanus*, poet latin, autorul epopeii istorice *Pharsalia*, ce descrie lupta dintre Cezar și Pompei, războiul civil și victoria lui Cezar de la Pharsalos. (L)

41-54

Ț Călugării budiști din Sri Lanka scriu pentru prima oară *învățăturile lui Buddha*, creând *canonul Pali* (F)

c. 43-100

Ț *Evangelhia* sau *Vestea cea bună*, în conținut una singură, dar a fost fixată în scris de diferiți autori/ apostoli, ale căror nume le poartă până astăzi: *Matei, Marcu, Luca și Ioan*. (R)

c. 46-127

Ț Trăiește *Plutarh*, scriitor grec, autor al *Vieților paralele*, în care prezintă viețile a 23 de personalități grecești, alături de alte 23 biografii romane. (L)

c. 50

Ț *Împăratul Claudius* înfățișat ca Jupiter, statuie din marmură, Roma. (S)

Ț *Relicvariu din aur*, decorat cu *subiecte budiste*, Bimaran (Afganistan); *British Museum*. (S)

Ț *Conciliul creștin de la Ierusalim*. Prima reunire a apostolilor și a adepților vechii credințe, având ca subiect regulile tradiționale ale iudaismului.

c. 50-60

Ț *Peștera Sfântului Andrei*, așezământ religios din Dobrogea unde, potrivit tradiției, a trăit un timp apostolul a cărui misiune, stabilită la Sinodul Apostolic din 49-50 de la Ierusalim, a fost să creștineze Scythia. (A)

c. 50-100

Ț *Decebalus per Scorilo/ Decebal fiul lui Scorilo*, inscripție pe vasul dacic de la Grădiștea Muncelului, județul Hunedoara. (L)

54-68

Ț Nero a început *construirea canalului Corint*, în Peloponez. (A)

58

Ț *Epistola Sfântului Apostol Pavel către Romani*, scrisă din Corint, fundamentală pentru toate celelalte epistole ale apostolului. (F)

60-70

Ț *Termele din Bath*, unul dintre cele mai importante vestigii romane pe teritoriul britanic. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 60-125

Ț Trăiește *Apolodor din Damasc*, arhitectul care construiește, în timpul domniei împăratului Traian, *Podul peste Dunăre* de la Drobeta (România), *Forumul*, *Columna* și *Termele lui Traian*, Roma. (A)

c. 60-135

Ț Trăiește *Iuvenal/ Decimus Iunius Iuvenalis*, poet satiric latin, autorul unui volum de opere poetice intitulate *Satire*. (L)

62

Ț *Seneca*, filosof și scriitor latin, se retrage din viața publică și se dedică scrierii celor 12 cărți de *dialoguri filosofice* și 20 de cărți de scrisori, *Epistulae morales*. (F)

63

Ț *Faptele Apostolilor* – a cincea carte a *Noului Testament*, scrisă de *Evangelistul Luca*. O primă istorie a Bisericii creștine, care consemnează întemeierea Bisericii și răspândirea învățaturii creștine de către apostoli și ucenicii lor. (R)

ÿ Apariția probabilă a romanului *Satyricon*, atribuit lui *Petronius*. (L)

64-68

ÿ Nero construiește *Domus Aurea*, grandios palat imperial în Roma antică, opera arhitecților Severusa și Celer. (A)

66

ÿ *Statuia colosală a lui Nero* înfățișat ca Zeu-Soare, așezată în apropiere de *Domus Aurea*, Roma. (S)

c. 67

ÿ *Epistolele apostolului Pavel* către corinteni, galateni, filipeni, coloseni, tesalonicieni. (F)

70-73

ÿ *Fortăreața Massada/ Metsada* din Israel, zidită în timpul regelui Irod cel Mare, a fost ultimul refugiu al rezistenței antiromane a iudeilor în timpul asediului cetății. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

75

ÿ *Forumul Păcii/ Templum Pacis* a fost construit de împăratul Vespasian, destinat să adăpostească prada luată după distrugerea templului lui Solomon din Ierusalim. (A)

78-150

ÿ *Buddha din Gandhara*, apogeul artei din Gandhara, sinteza între stilul grec și cel indo-budist care s-a dezvoltat în Nord-Vestul Pakistanului de astăzi și în Estul Afghanistanului. *Muzeul Național din Tokio* (S)

80-90

ÿ *Bust* în marmură, reprezentând-o pe *Iulia Flavia*, fiica lui Titus; *Museo Nazionale Romano*; Palazzo Altemps, Roma. (S)

80

ÿ Se inaugurează *Colosseum-ul*, grandios edificiu al Romei antice, cel mai mare amfiteatru construit în Imperiul Roman și una dintre cele mai mari opere de arhitectură și inginerie romană. Construcția a început sub împăratul Vespasianus în anul 72 și s-a terminat în anul 80 sub Titus, fiul și succesorul lui. (A)

c. 82

ÿ Împăratul Domițian organizează o expediție care traversează deșertul *Sahara*, avansând până în Etiopia. (E)

ÿ Se construiește *Arcul lui Titus*, cel mai vechi arc de triumf roman, ridicat de Domițian în onoarea fratelui său, menit să glorifice faptele de arme ale împăraților din dinastia Flaviilor. *Purtătorii de pradă*, remarcabil relief ce decorează Arcul de Triumf. (A)

83

ÿ *Bustul lui Domițian*; *Muzeul Luvru*. (S)

c. 83-c. 165

ÿ Trăiește *Ptolemeu*, geograf, astronom și matematician grec. În scrierile sale, *Geographia* și *Îndreptar*, sunt menționate regiuni unde au trăit dacii, precum și numele a circa 50 de dave (pe care le numește polis): *Petrodava* (Piatra Neamț), *Ziridava* (Pecica), *Cumidava* (Râșnov) etc. (L)

86

ÿ În timpul domniei lui Domițian s-au instituit *Concursuri muzicale*, după modelul olimpiadelor grecești, care se țineau din patru în patru ani pe câmpul lui Marte. (M)

c. 90-120

ÿ *Busto Fonseca*, portretul în marmură al unei femei romane din timpul dinastiei Flavilor; *Musei Capitolini*, Roma. (S)

c. 92

ÿ *Palatul lui Domițian/ Domus Flavia* a fost construit după planul arhitectului Rabirius, pe colina Palatin, Roma. (A)

c. 95

ÿ *Antichități Iudaice*, culegere în 20 de volume redactate de *Josephus Flavius*, principalul istoric/cronicar evreu din antichitatea latină. (L)

95-96

ÿ *Apocalipsa*, ultima carte din canonul Noului Testament, scrisă de *Apostolul Ioan* din insula Patmos, spre sfârșitul domniei lui Domițian. (F)

96

ÿ Orașul algerian *Djémila*, construit pe ruinele coloniei romane *Cuicul*, fondat de veteranii împăratului Nerva. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

97

ÿ *Forumul lui Nerva*, început de Domițian și terminat de împăratul Nerva, succesorul său la tron. Forumul se prezenta ca un culoar lung și strâmt cu o intrare impresionantă, *Porticus Absidata*, la un capăt și *Templul Minervei* la celălalt. (A)

c. 98

ÿ Construirea amfiteatrului numit astăzi *Arenele din Nîmes* (Franța), care putea primi 24 000 de spectatori. (A)

c. 100-400

ÿ *Portretele funerare de la Fayoum* aparțin unei serii de peste 1000 de portrete provenind din necropola de la Fayoum; Egipt. (P)

c. 100

ÿ *Calul înaripat din Gansu* (China), statuie din bronz de la mormântul generalului Wu-Wei. (S)

c. 100-200

ÿ *Statuia lui Buddha din Gandhara* (regat din India, în nordul actualului Pakistan), cu influența greco-budiste. (S)

c. 100-110

Ÿ *Plutarh* scrie cea mai cunoscută operă a sa, intitulată *Viețile paralele*, o serie de biografii ale personalităților lumii greco-romane, grupate pe perechi: fiecărui personaj grec alăturându-i-se unul roman. (L)

c. 100

Ÿ *Pliniu cel Tânăr*, scriitor latin, ține un discurs de mulțumire împăratului, cunoscut sub titlul *Panegiricul lui Traian*. (L)

Ÿ *Rabinul Iuda Patriarhul* scrie *Mishnah*, o compilație a legilor iudaice. (L)

SECOLUL AL II-LEA (101 – 200)

Cadrul istoric

În secolul al II-lea, Imperiul Roman ajunge la apogeu. Sub împăratul Traian, atinge maxima sa expansiune. Au loc *războaiele daco-romane* (101-102 și 105-106). În primul război dus de romani, în frunte cu împăratul Traian, împotriva dacilor, aceștia din urmă sunt învinși la *Tapae* în 101. În anul următor are loc *lupta de la Adamclisi* în care Decebal, aliat cu sarmații și bastarnii, este înfrânt de romani. După prima campanie, Decebal cere pace, când forțele armatei romane ajunseseră în preajma Sarmisegetuzei. În 106, Traian îl înfrânge pe Decebal, capitala Sarmizegetusa este cucerită, iar regale dac se sinucide. Dacia devine provincie romană până în 271-275. Întors la Roma în anul 106, Traian organizează 123 de zile de sărbătorire a triumfului împotriva dacilor. În provincia romană Dacia, colonizată masiv *ex toto orbe Romano* (din toată lumea romană), s-a constituit populația daco-romană, prin fuziunea cu elementul dacic.

În 114, împăratul Traian inițiază ultimul efort ofensiv roman în Orient, atacând Parția. Până în 117 romanii ocupă Armenia, Mesopotamia și Siria, până în Golful Persic.

După moartea lui Traian, Imperiul urmează o politică defensivă.

În 119, împăratul *Hadrian* reorganizează Dacia în provinciile *Dacia Superior* și *Dacia Inferior*, având o capitală unică: *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*. Un prim document menționează, în 131, existența cetății *Alburnus Maior*, Roșia Montana de astăzi. O nouă reorganizare se va produce între 168 și 169, în timpul domniei împăratului *Marc Aureliu* (161-180), în urma ei apărând trei provincii: *Dacia Porolissensis*, *Dacia Apulensis* și *Dacia Malvensis*. Între 197 și 211, în Dacia sunt construite noi orașe, iar cele mai vechi sunt ridicate la rang de municipiu sau colonie.

Hadrian poartă noi războaie cu parții și cu marcomanii. În timpul domniei sale, romanii cedează cuceririle lor din Mesopotamia parților.

În Orient, în urma înfrângerii *răscoalei lui Bar Kohba* (132-135), evreii sunt alungați în Iudeea, care este rebotezată, devenind Palestina, statul evreu dispărând până în 1948. În 135 începe diaspora evreiască.

La sfârșitul primei jumătăți a acestei perioade, armata romană înăbușă o răscoală în provincia Mauritania, în nordul Africii (145-152), dar în 169, triburi germanice invadează provinciile romane din Raetia până în Moesia.

Ultimul sfert al secolului se încheie însă cu pace și prosperitate, perioadă cunoscută sub numele de *Pax Romana*. La moartea împăratului Marcus Aurelius, ultimul dintre cei „cinci împărați buni”, perioada prosperă se încheie odată cu obținerea tronului de către Commodus (180-192).

În ultimul deceniu al secolului al II-lea, împăratul *Septimius Severus*, susținut de trupele de la Dunăre, îi înlătură pe ceilalți împărați aleși de trupele din Britannia și Siria (193-211). În 195, Septimius Severus trece fluviul Eufrat luptând împotriva parților, pe care îi învinge.

Și tot în a doua jumătate a secolului (c. 150-200) se produce *migrația goților*, neam germanic, din zona Mării Baltice spre SE Europei, formând un stat pe țărmul nordic al Mării Negre și la gurile Dunării.

Creștinismul, care se răspândise la Roma și în nordul Africii, cunoaște apariția unui nou curent, *Marcionismul*, fondat de *Marcion din Sinope*, respins ca erezie în 144 de Sinodul de la Roma, din timpul Episcopului de Roma, Pius I. În urma proliferării textelor gnostice, Biserica începe elaborarea canonului *Noului Testament*, atestată de fragmentul *Muratori* (cea mai veche listă a textelor considerate canonice).

În China, *Dinastia Han* și-a extins influența imperială în Asia Centrală în prima jumătate a secolului. Cete de mongoli fac însă dese raiduri împotriva Chinei, în 156. În a doua jumătate a secolului II, rebeliunile și corupția s-au extins. *Răscoala Turbanelor Galbene* (184-205) provoacă anarhie în întregul imperiu. Cu toate acestea, este atestată o serie de invenții, cum ar fi *primul aparat din lume pentru monitorizarea cutremurelor de pământ*, inventat de Zhang Heng (138) sau un fel de evantai rotitor, *strămoș al ventilatorului*.

103-105

Ț *Apolodor din Damasc* construiește *Podul peste Dunăre* (în dreptul actualului Drobeta-Turnu Severin), cu scopul de a facilita transportul trupelor romane spre Dacia. (A)

104-109

ÿ *Historiae*, prima dintre operele majore de istorie ale lui *Tacit.* (L)

c. 105

ÿ În China se fabrică *hârtie pentru scris* după o metodă pusă la punct de *Cai Lun*, demnitar la curtea imperială. (I)

106

ÿ *Colonia Ulpia Traiana Augusta Dacica Sarmizegetusa* a fost întemeiată de guvernatorul Daciei romane, Decimus Terentius Scaurianus, la 40 km distanță de vechea capitală a lui Decebal. (A)

c. 106-200

ÿ *Frescă* în culori vii, cu elemente vegetale, aflată într-o încăpere despre care se crede că i-a aparținut unui demnitar din secolului al II-lea din Ulpia Traiana Sarmizegetusa. (P)

106

ÿ *Mausoleul regelui Rabbel al II-lea*, unul dintre cele 700 de monumente săpate în rocă trandafirică la Petra, capital regatului antic al nabateenilor; Iordania. (A)

106-150

ÿ Statuia *Venerii Genetrix*, realizată în marmură, opera sculptorului „Claudius Saturninus sculpsit”, cunoscut ca artist originar probabil din capitala Daciei. (S)

ÿ *Amfiteatrul de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, cea mai impunătoare construcție din Dacia romană. (A)

106-192

ÿ *Judecata lui Paris*, mozaic din epoca Antoninilor găsit la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*. (P)

ÿ *Scenă din războiul troian*, mozaic descoperit la *Ulpia Traiana Sarmizegetusa*. (P)

106-271

ÿ *Villae rusticae*, peste 50 de ruine pe teritoriul Daciei romane, clădiri din cărămidă, acoperite cu țigle, cu unul sau două etaje, decorate cu reliefuri sau mozaic. (A)

ÿ *Temple* ridicate pe teritoriul Daciei romane dedicate zeiței *Nemesis*, zeului *Liber Pater*, zeilor *Domnus* și *Domina*, zeului *Silvanus*, zeilor medicinei, *Aesculapus* și *Hygia*. (A)

ÿ *Horreum*, grânar sau hambar public pentru stocat cereale sau produse alimentare, construit la Ulpia Traiana Sarmizegetusa precum și în castrele romane din Jidava, Potaissa și Răcarii de Jos. (A)

106-109

ÿ Construirea monumentului triumfal *Tropaeum Traiani* de la Adamclisi, placat cu 54 de metope decorate cu scene în basorelief, cel mai impunător monument din afara teritoriului italic. (A)

106-117

Ț *Altarul* ridicat de împăratul Traian în amintirea soldaților romani căzuți în lupta cu dacii. *Mausoleul* ridicat în memoria unui ofițer superior roman și mai multe *temple de la Adamclisi*, județul Constanța. (A)

107-117

Ț *Forum Traiani*, ultima lucrare realizată de *Apolodor din Damasc*.

109

Ț *Basoreliefurile de la Tropaeum Traiani* înfățișează ostași cântând din *cormina*, instrument muzical de suflat. (M)

110

Ț *Apeductul din Segovia*, Spania, unul dintre cele mai semnificative și mai bine păstrate monumente romane din Peninsula Iberică. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

112

Ț *Valul lui Hadrian*, sistem de fortificații de pământ cu o lungime de 117 km, construit în Britannia la ordinele împăratului pentru a proteja sudul insulei de atacurile triburilor caledoniene din actuala Scoție. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

113

Ț *Columna lui Traian*, monument din marmură de Carrara, înalt de 30 de metri, decorat cu basoreliefuri reprezentând luptele dintre daci și romani în 24 de episoade; inițial, în vârful columnei se afla o statuie a lui Traian, dar în secolul al XVI-lea a fost înlocuită cu o statuie a Sfântului Petru, Roma. (S)

Ț *Bustul lui Decebal* a fost sculptat pe *Columna lui Traian*. Tot din timpul împăratului Traian datează și portretele presupuse ale lui Decebal aflate la Vatican și la Florența. *Leonard Velcescu*, specialist român în istoria artei scrie, în teza sa de doctorat *Statuile dacilor în muzee europene*, publicată în anul 2000, că există peste 100 de statui de daci, răspândite în toată lumea, în Italia, în Anglia, Franța, Spania, Rusia, Danemarca, Israel, Statele Unite etc, atât din timpul lui Traian, cât și din cel al lui Hadrian. (S)

c. 116

Ț Apare opera capitală a lui Tacitus, *Analles*, ce cuprinde istoria împăraților din dinastia iuliană între anii 14 și 68 d.H., de la Augustus până la moartea lui Nero. (L)

117-138

Ț *Amfiteatrul din Lugdunum/ Lyon* în Galia, cu o capacitate de 10 000 de locuri, este mărit în timpul domniei împăratului Hadrian (fusesse construit în anul 19 d.Ch.), devenind cel mai mare amfiteatru din Galia. (A)

118

ÿ *Monument ridicat la Ulpia Traiana Sarmizegetusa* în cinstea împăratului Hadrian pentru victoria împotriva sarmaților care atacaseră provincia romană Dacia. (A)

118-125

ÿ Capodoperă a arhitecturii universale, *Panteonul* din Roma a fost reconstruit în întregime în timpul domniei împăratului Hadrian. (A)

118-138

ÿ *Villa lui Hadrian* de la Tivoli, grandios ansamblu arhitectonic al Antichității, compus din 30 de edificii amplasate într-un parc de 120 ha. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 120

ÿ *Suetoniu/ Caius Suetonius Tranquillus*, scriitor latin, scrie *Viețile Cezarilor*, o culegere de biografii imperiale, de la Cezar la Domițian. (L)

120-130

ÿ *Zidul lui Hadrian* este finalizat în Anglia romană, la ordinele împăratului Hadrian. (A)

c. 125-190

ÿ Trăiește *Lucian din Samosata*, scriitor grec, autor de scrieri în care introduce dialogul satiric ca gen literar. (L)

ÿ Trăiește *Apuleius*, unul dintre ultimii mari scriitori din Roma ai antichității latine, autorul lucrării *Metamorfoze* sau *Măgarul de aur*. (L)

c. 130

ÿ Împăratul Hadrian a mărit *Templul helenistic al zeului Baal*, de la Palmira, (construit în anul 17), considerat cel mai important edificiu religios din Orientul Mijlociu din primul secol după Hristos. Templul a fost afectat, în 2015 de exploziile provocate de Statul Islamic. *Patrimoniul UNESCO* (A)

132

ÿ Pe locul Templului din Ierusalim construit de împăratul Solomon a fost ridicat *Templul lui Jupiter*, fapt ce a declanșat răscoala condusă de Bar Kohba. (A)

135-139

ÿ A fost edificat *Mausoleul lui Hadrian* unde au fost depuși succesorii săi din dinastia Antoninilor și a Severilor, până la Caracalla; edificiul a fost transformat în secolul al IX-lea, devenind *Castelul Sant'Angelo*, reședința papală, Roma. (A)

141

ÿ *Templul lui Antoninus și Faustina*, edificiu reprezentativ din Forumul Roman, a fost construit de împăratul Antoninus Pius, Roma. (A)

c. 150-180

ÿ Primele reprezentări de *artă murală paleocreștină*, păstrate în

catacombele Priscilla din Via Salaria și în cripta Lucinei, Roma. (P)

c. 150

ÿ *Portrete funerare de soldați romani* (sute de exemplare) de pe mumii, pictate pe lemn, găsite la *Faiyum*, cel mai vechi oraș din Egipt, fondat c. 4000 î.Ch. (P)

ÿ *Mozaicurile din Paphos*, Cipru, printre cele mai frumoase din lume, impresionante și bine conservate, redau scene pline de culoare din mitologia greacă: *Villa lui Tezeu*, *Casa celor Patru Anotimpuri*, *Casa lui Dionysos*. (P)

ÿ *Venus de la Potaissa* (azi Turda, județul Cluj), statueta din bronz; *Muzeul Național de Istorie al României*. (S)

c. 150

ÿ Este terminată **Piramida Soarelui** din *Teotihuacan*, începută în secolul I, prima realizare monumentală a arhitecturii din Mezoamerica, Mexic. (A)

ÿ A fost construit *Templul lui Jupiter din Baalbek*, cel mai mare templu din Imperiul roman, Liban. (A)

ÿ *Pausanias*, scriitor grec, încheie lucrarea *Călătorie în Grecia*, descriind aspecte din istoria culturală a Eladei antice. (L)

150-152

ÿ *Templul Șarpelui cu Pene* din *Teotihuacan*, dedicat zeului Quetzalcoatl

c. 150-200

ÿ *Șarpele Glycon*, statuie sculptată dintr-un singur bloc de marmură, unica sculptură dedicată acestei divinități în întreg Imperiul Roman; *Muzeul de Istorie și Arheologie* din Constanța. (S)

ÿ Statui din marmură ale divinităților grecești, orientale și autohtone, printre care zeițele *Isis*, *Nemesis*, *Cybela*, *Selena*, *Fortuna cu Pontos*, *Cele trei Grații*, *Mithras răpunând taurul*, *Cavalerul trac* etc., descoperite la *Tomis*. (S)

c. 150-235

ÿ *Dio Cassius*, roman de origine greacă, scrie *Istoria Romei* în 80 de volume, în volumele 67 și 68, descriind războaiele dintre daci și romani. (L)

153-161

ÿ *Sfântul Justin Martirul*, cel mai de seamă apologet creștin, întemeietor al filosofiei creștine, compune, printre altele, două *Apologii*. Prima, *Marea Apologie*, este adresată împăratului Antoninus Pius și fiilor săi adoptive, Senatului și poporului roman. Cea de a doua se adresează Senatului. (F)

160

ÿ *Templul Cybelei* din *Lugdunum*, în *Galia*, actualul oraș francez *Lyon*. (A)

161-180

ÿ *Marcus Aurelius*, bust în marmură; *Metropolitan Museum of Art* din *New York*. (S)

160-161

ÿ Oratorul grec *Hérode Atticus*, celebru pentru averea și actele sale de mecenat, construiește la Atena, în onoarea soției sale Regilla, decedată în 160, *Odeon*-ul, teatru care în pofida dimensiunilor lui are un acoperiș din lemn de cedru.

166

ÿ O ambasadă romană ajunge la Curtea Chinei, stabilind relații comerciale cu ținuturile din Asia de Est. (E)

168

ÿ *Relief cu trofeu* în care, alături de arme romane se găsesc și două pumnale dacice, aflate la *Villa rustica de la Gârla Mare*, județul Mehedinți. (S)

ÿ *Statuetă a zelui Mercurius*, piesă votivă din bronz, descoperită în castrul roman de la *Arcobadara*, azi Iliușa, județul Bistrița-Năsăud; *Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei*, Cluj. (S)

c. 170

ÿ *Altarul din Pergam*, ridicat ca platformă de sacrificii închinată lui Zeus și Atenei, zeița tutelară a orașului Pergam, decorat cu sculpturi de o mare expresivitate dramatică. (S)

ÿ *Bustul lui Herodes Atticus*, mentorul lui Marc Aureliu; vila din *Kephissia*, Grecia. (S)

c. 171-175

ÿ *Marc Aureliu*, împărat și filosof, redactează în limba greacă, probabil în timpul campaniei din Europa centrală, *Ta eis heauton/ Către mine însumi*, tradusă mai târziu în limba latină cu titlul *Meditationes/ Meditații*. (F)

175

ÿ *Statuia ecvestră a împăratului Marc Aureliu*, realizată în bronz, cea mai importantă și cea mai veche statuie ecvestră aparținând antichității latine, care a ajuns până în zilele noastre. *Piața Capitoliului*, Roma. (S)

176-180

ÿ *Atenagora*, unul din cei mai importanți apologeți creștini din secolul al II-lea, alcătuieste pledoaria sa în vederea apărării creștinilor: *Solie pentru creștini*, adresată împăratului Marc Aureliu, și *Despre învierea morților*. (F)

176-192

ÿ *Columna lui Marc Aureliu*, coloană triumfală ridicată pentru a celebra victoriile împăratului împotriva barbarilor din zona Dunării, situată în *Piazza Colonna*, în fața Palatului Chigi, Roma. (S)

186-200

ÿ S-a construit *Porta Nigra*, cea mai mare poartă romană de la nord de Alpi, monument emblematic al orașului Trier din Germania. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 190

ÿ Se încheie construcția *Amfiteatrului roman de la Verona*, Italia. (A)

ÿ *Daphnis și Chloe*, roman bucolic, atribuit scriitorului grec Longos. (L)

ÿ *Sfântul Irineu de Lyon* scrie lucrarea în cinci cărți, intitulată *Împotriva ereziilor/ Adversus haereses*. (F)

193-223

ÿ Epoca de aur a dreptului clasic roman, în care juriștii *Papinian*, *Paulus*, *Modestin* și *Ulpian* au pus bazele literaturii de specialitate în acest domeniu. (L)

193

ÿ *Bustul împăratului Pertinax*, o replică a bustului din Rotonda Vaticanului, descoperit la *Apulum*, aflat în prezent la *Muzeul Unirii* din Alba Iulia. (S)

197

ÿ *Tertullian*, apologet latin, *fondator al latinei ecleziastice*, scrie cea mai faimoasă dintre operele sale, intitulată *Apologeticum/ Apologetica*, destinată apărării și întăririi credinței creștine în fața atacurilor guvernatorilor provinciilor romane. (F)

c. 200-300

ÿ *Cavalerul trac*, tăbliță votivă din marmură albă, Barboși, județul Galați. (S)

ÿ Statuia colosală a lui *Buddha de la Peshavar*. (Pakistan). (S)

ÿ *Glycon* din Atena execută în marmură *Hercule Farnese*, sculptură elenistică aflată la *Muzeul Național Arheologic* din Napoli. (S)

ÿ *Lar*, divinitate protectoare a familiei, statueta din bronz, Sucidava, azi Corabia; *Muzeul Național de Istorie a României*. (S).

200-450

ÿ *Piramida Lunii* a fost edificată în complexul monumental din Teotihuacan, Mexic. (A)

200-650

ÿ *Ajanta*, celebră pentru cele *29 de temple și mănăstiri săpate în bazalt*, cuprind splendide opere de pictură murală, sculptură și arhitectură religioasă indiană veche. Grotele de la *Ajanta* formează ansamblul cel mai important din India, atât prin calitățile estetice, cât și prin dimensiunea suprafeței lui. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 200

ÿ Vechile popoare germanice folosesc *scrierea runică*. (L)

ÿ În China apare lucrarea *Despre Imperiul Roman*. (L)

ÿ Sunt menționate *Sanctus* și *Gloria*, scurte imnuri de slavă în muzica creștină. (M)

SECOLUL AL III-LEA (201 – 300)

Cadrul istoric

În secolul al III-lea, Europa Occidentală înregistrează o perioadă de criză a Imperiului Roman, care se întinde pe o perioadă de 50 de ani (235-285), de la moartea împăratului *Severus* până la venirea la domnie a lui *Dioclețian*. Numită perioada anarhiei militare, ea este marcată de invaziile barbare, de revolte armate, de desprinderi ale unor provincii, cum ar fi Galia, între 260 și 274, și principatul Palmyrei cam în aceeași perioadă. Regele pers *Ardaschir I*, întemeietorul dinastiei sasanide în 226, reușește în 236 să cucerească orașele Nisibis și Karrhai. Între 241 și 272 *Șapur I*, suveranul Imperiului sasanid, obține mai multe victorii împotriva romanilor, inclusiv luarea în captivitate a împăratului Valerian, în *lupta de la Edessa* (259).

În 238 au început și *incursiunile goților*, care au cucerit orașul Histros de la sud de Dunăre, iar carpii au pătruns în Moesia inferioară. În 249-251 se produce marea invazie a goților în Moesia și Tracia, unde cuceresc orașul Philippopolis. După unii istorici, anul 238 marchează începutul „războaielor scite”. În perioada imediat următoare (254-256), Imperiul Roman este atacat simultan de franci în Spania, de goți în Macedonia și de perși, care invadează Mesopotamia și Siria.

În 269, goții se împart în două ramuri: *ostrogoții* (goții de răsărit) și *vizigoții* (goții de apus). Pentru a face față atacului popoarelor migratoare, împăratul *Aurelian* (270-275), proclamat de trupele din Pannonia, consolidează frontiera romană de la Dunărea Mijlocie și construiește fortificații puternice în jurul Romei. De asemenea, el întreprinde, în 272, o campanie în Orient și înfrânge armata Zenobiei, regina Palmyrei, care este dusă captivă la Roma. În jurul anului 275, Împăratul Aurelian retrace trupele romane și administrația din provincia Dacia, păstrând o serie de orașe fortificate pe malul nordic al Dunării și formând la sudul Dunării provinciile *Dacia Ripensis* și *Dacia Mediterranea*.

În interior, în 212, prin *Constituția antoniniană*, promulgată de împăratul *Caracalla* (211-217), este acordă cetățenia romană întregii populații libere din imperiu. Dar criza demografică determină

legarea țăranilor de pământ (sistemul colonilor). Uneori, aceștia se alătură trupelor barbare, mai ales celor din Galia.

Odată cu venirea la putere a lui *Dioclețian* (284-305), Imperiul Roman reușește să se stabilizeze, intrând în perioada numită în general Antichitatea târzie. Diocletian face o serie de reforme economice, militare și administrative, marcând transformarea statului roman într-o monarhie de drept divin. În 293, el instituie tetrarhia, formă de guvernare în patru, cu doi auguști și doi cezari, care își împart autoritatea asupra unor părți din imperiu.

Secolul al III-lea marchează și evanghelizarea progresivă, organizarea ecleziastică devenind mai eficientă, creștinismul dezvoltând și o latură intelectuală. Este perioada în care *Origene*, filosof neoplatonician, se apleacă asupra exegezei biblice. Către 250, creștinii se află peste tot în Imperiul Roman. Botezul devine un rit complex, este dezbătută problema absolvirii păcatului. Tot acum persecuțiile împotriva creștinismului se amplifică, cele mai dure având loc în timpul domniei lui *Decius*, în anii 249 și 250.

În Extremul Orient, China, a fost împărțită în *Trei Regate* după dispariția dinastiei Han.

În America Precolumbiană, se dezvoltă cultura *Hopewell*, cu o adevărată măiestrie în cioplirea pietrei, realizând sculpturi în rondbos și reliefuri într-un stil linear, cu forme ambigui și ornamentale. De reținut, pipele cu efigie, cum este cea figurând o pasăre mâncând un pește, de la *British Museum*. *Civilizația Maya* a intrat în epoca clasică. Mont Alban este cucerit de zapoteci, iar în Anzi se dezvoltă *civilizația de la Tiahuanaco*, ce va exista până către anii 700.

c. 203

Ț Este inaugurat *Arcul de Triumf al lui Septimius Severus*, bogat decorat cu reliefuri care celebrează victoriile asupra parților și arabilor, Roma. (A)

Ț Au fost inaugurate *Forumul*, *Arcul de Triumf* și *Bazilica*, spectaculoase monumente din Leptis Magna, Libia, orașul natal al împăratului Septimius Severus. (A)

c. 204-270

Ț *Plotin*, filosof de seamă, egiptean de origine, fondatorul *neoplatonismului*. Gândirea sa a avut o mare influență asupra creștinismului, iudaismului, islamului, precum și asupra gândirii păgâne și gnostice. Opera sa principală, *Enneadele*, în șase tomuri, a fost îngrijită de Porfir, discipolul său. (F)

212-217

Ț S-au construit *Termele lui Caracalla*, cele mai mari și mai luxoase băi publice, caracteristice arhitecturii romane, cu bazine, biblioteci, săli de sport și spații în aer liber, bogat decorate cu mozaicuri și statui. (A)

c. 216

Ț A fost construit *Arcul de triumf al lui Caracalla* din Djémila, Algeria. (A)

c. 230

Ț *Origene*, teolog și exeget creștin, considerat întemeietorul studiilor biblice din prima perioadă a Bisericii, redactează *Despre principii sau Despre lucrurile fundamentale importante*, primul tratat de teologie sistematică și primul manual de dogmatică. Lui Origene îi revine meritul de a fi formulat vocabularul teologic care va fi păstrat în gândirea creștină. (F)

Ț *Aleluia*, refren de laudă în cântări bisericești, se cânta în bisericile din Roma. (M)

231-247

Ț *Origene* redactează *Hexapla*. În coloane paralele, prezintă diverse versiuni ale *Vechiului Testament*: în prima, textul ebraic, în a doua, textul ebraic transliterat cu litere grecești, iar celelalte patru coloane expun versiunile *veterotesta-mentare* existente în greacă: *Aquila*, *Symmachus*, *Septuaginta*. (F)

241-272

Ț *Triumful lui Shapur*, basorelief – 10 m lățime – cioplit în stâncă la Naqș-e Rostam, capodoperă a sculpturii sasanide. Iran (S)

244-245

Ț *Fresce cu scene din Vechiul și Noul Testament* decorează pereții sinagogii din *Dura Europos* (Siria), cea mai veche sinagogă descoperită până în prezent, datată după o inscripție în limba aramaică la anul 244. (P)

250

Ț Statuia din bronz a împăratului *Decius restitutor Daciarum*, ridicată la Ulpia Traiana Sarmizegetusa. (S)

258

Ț Martiriul *Sfântului Ciprian*, episcop de Cartagina, al doilea mare teolog latin alături de Tertullian, unul dintre pionierii literaturii creștine latine. (F)

c. 250-350

Ț *Shan Hai Ching* scrie *Cartea munților și mărilor*, o culegere de date geografice și legende din antichitatea chineză. (L)

c. 251-356

Ț *Sfântul Antonie cel Mare*, ascet și eremit egiptean, întemeietor al monahismului, a cărui viața fost scrisă de *Sfântul Athanasie cel Mare*, alături de care a luptat împotriva ereziei lui Arie. (F)

c. 260

Ț *Sarcofagul Ludovisi*, bogat decorat cu sculpturi înfățișând luptele dintre romani și barbari; *Palazzo Altemps* din Roma. Capacul se află la *Muzeul Central Romano-Germanic* din Mainz, în Germania. (S)

c. 263

Ț *Liu Hui*, unul dintre cei mai cunoscuți matematicieni din China antică, publică *Cele nouă capitole despre Arta Matematică*, în care sunt sintetizate cunoștințele matematice ale acelor timpuri. (I)

c. 275/280-303

Ț *Sfântul Gheorghe*, unul dintre sfinții martiri militari din timpul lui Dioclețian. Este sfântul patron al Regatului Britanic. În spiritualitatea românească deține un rol important, fiind considerat cel care iese mereu biruitor asupra vrăjmașilor. (F)

280-345

Ț Trăiește *Sfântul Nicolae*, arhiepiscop al Myrei, în Lycia, unul dintre cei mai venerați sfinți ai Bisericii ortodoxe. (F)

c. 280-308

Ț *Sfântul Dimitrie, Izvorătorul de mir*, face parte din grupul sfinților martiri militari din veacul al III-lea, care a trăit în vremea împăraților Maximilian și Dioclețian în cetatea Tesalonic. A fost martirizat la Sirmium, în jurul anului 308. (F)

c. 280

Ț *Imn închinat Sfintei Treimi*, cea mai veche dovadă scrisă privind o cântare bisericească, descoperită între sulurile de papyrus găsite la Oxyrhynchos, în Egipt. (M)

284-300

Ț *Fortificațiile romane din Lugo* (localitate întemeiată de romani încă din anul 15 î.Ch. în provincia Gallaecia) încercuiesc orașul cu ziduri puternice și 84 de turnuri de observație. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

292

Ț Pe *Stela de la Tikal* (calendar maya), din Guatemala, este folosită o scriere hieroglifică, asemănătoare cu cea olmecă. (L)

293-305

Ț Grupul statuar de porfir reprezentând *Tetrarhii*, *Bazilica San Marco* din Venetia. (S)

c. 300-500

Ț *Arhitectura paleocreștină din Dobrogea* este reprezentată de cele peste 30 de *bazilici* descoperite la *Tomis, Histria, Slava Rusă, Slăveni, Drobeta, Sucidava, Dierna, Porolissum* cu capitelluri, fusuri de coloane, plăci, fragmente de amvoane și obiecte liturgice: candelabre, vase, potire, opaițe de bronz, engolpioane. (A)

c. 300-400

Ÿ În vremea regelui Ezana, a fost înălțat *obeliscul monolit de la Aksum*, de 24 metri înălțime și 150 tone greutate, monument semnificativ pentru *Regatul Axumit*, Etiopia. Adus la Roma în 1937 de trupele musoliniene, obeliscul a fost returnat Etiopiei în 2005. (S)

Ÿ Inscripția *Ego Zenovius votum posui/ Eu Zenovius am oferit acest...* și monograma lui Iisus Hristos de pe *donariul de la Biertan*, județul Sibiu, marchează prezența unei populații creștine vorbitoare de limbă latină în regiunea Daciei în secolul al IV-lea; *Muzeul Brukenthal* (L)

Ÿ *Pietrele tombale* decorate cu chenar de viță de vie ale mormintelor lui *Nepotianus* de la Halmyris și *Aurelius Saturninus* din Ulmetum, castru roman în Dobrogea. (S)

Ÿ În China apar *primele manufacturi de porțelan*, cunoscute cu certitudine. (I)

Ÿ Mormântul banchetului, *Hypogeum*, frescă cu un grup de personaje care iau parte la un festin funerar, Tomis-Constanța. (P)

300

Ÿ A fost construit *Palatul lui Dioclețian*, somptuoasă reședință imperială fortificată, construit pe coasta dalmată, la Split, în Croația. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 300

Ÿ Constantin cel Mare inaugurează prestigioasa *Bibliotecă din Bizanț*. (L)

Ÿ Sunt consemnate *primele orașe-cetăți maya* din Guatemala, în America Centrală, cum ar fi *Tikal* însemnând „Locul Vocilor” sau „Locul Ecourilor”. (A)

c. 300-325

Ÿ *Villa Romana del Casale*, din Sicilia, adăpostește cea mai mare și complexă colecție de mozaicuri din Imperiul Roman: *Scena de circ*, *Scena Marii Vânători*, lungă de 64 m, *Muncile lui Hercule*, ce acoperă o suprafață de 3500 de metri pătrați. (P)

SECOLUL AL IV-LEA (301 – 400)

Cadrul istoric

În secolul al IV-lea, Imperiul Roman continuă să domine bazinul mediteranean până la împărțirea sa, către sfârșitul perioadei (395), în *Imperiul Roman de Apus*, cu capitala la *Ravenna*, condus de împăratul *Honorius* (395-423), și *Imperiul Roman de Răsărit*, cu capitala la *Constantinopol*, condus de *Arcadius* (395-408). Începutul secolului este caracterizat prin acceptarea creștinismului. După o serie de martiri menționați în 303 și 304 la Tomis, Durostorum, Axiopolis, Dinogetia, Noviodunum, pe teritoriul fostei provincii Dacia, și în întregul Imperiu Roman, în urma primului edict al lui Dioclețian de condamnare a creștinismului, următorul împărat, *Constantin I* (306-337), care îl învinge pe Maxențiu, reunind toate provinciile imperiului sub autoritatea sa, și continuă reformele începute de Dioclețian în armată și administrație, se convertește la noua religie în 312. El va fi botezat, pe patul de moarte, în 337.

Autorizată prin *Edictul din Milano*, în 313, religia creștină se organizează în acest secol, stabilindu-și practicile și principiile în relație strânsă cu puterea, în 391 devenind *religie oficială a imperiului*. În 324 Constantin cel Mare devine unic împărat al Imperiului Roman, după înfrângerea lui Licinius, și pune capăt tetrarhiei. În 325, Constantin I convoacă primul *Conciliu ecumenic la Nicea*, în Asia Mică, pentru a crea unitatea Bisericii, dezbinată de diferențe de dogmă. Trei episcopi refuză să se supună, cel mai important dintre ei fiind Arius, care fondează erezia numită *Arianism*. Botezul și împărtășania devin practici curente. Se stabilesc sărbătorile creștine legate de istoria lui Christos: *Crăciunul* (Nașterea lui Iisus), *Vinerea Mare* (Crucificarea), *Paștele* (Învierea), *Înălțarea*, și *Coborârea Sfântului Duh*. Se petrec încă martirizări, cum ar fi cea a *Sfântului Sava Gotul*, preot misionar în Dacia, în zona Buzăului (372).

La moartea împăratului Constantin cel Mare, imperiul se împarte între cei trei fii ai săi, prilej de lupte pentru cucerirea puterii unice, care durează până la Iulian Apostatul (361-363),

numit astfel pentru încercarea de revenire la cultele păgâne, ultimul împărat din dinastia întemeiată de Constantin cel Mare.

Ultimul sfert al secolului este marcat de începerea marilor migrații, determinate de invazia hunilor, care înving regatul ostrogot al lui *Ermanaric*, ce se întindea între Marea Baltică și Marea Neagră. Ostrogoții se refugiază în Caucazul (curbura Carpaților), în jurul anului 376. În același timp, vizigoții înving armata romană a împăratului Valens, în 378, în Bătălia de la Adrianopole, prădând Peninsula Balcanică și stabilindu-se la Dunărea de Jos. Teodosius I (379-395) înrolează în armata romană contingente de barbari, ceea ce va însemna sfârșitul controlului asupra armatei. În 394, Teodosius I interzice *Jocurile Olimpice*, considerate păgâne.

Tot acum, în Ucraina, Moldova și Transilvania, întâlnim *Cultura Cerniakov-Sântana*.

În India, Chandragupta I, întemeiază *Statul Gupta* (320-550), cu capitala la Pataliputra. Secolul al IV-lea este o epocă de înflorire a vieții economice și culturale.

Cultura Maya se impune în America, începând cu anul 317, un centru important fiind *Tikal*.

301-303

Ț *Catedrala Maicii Domnului din Etchmiadsin*, ridicată în Armenia, prima țară din lume care a adoptat religia creștină ca religie de stat. Reconstruită în 484 și remaniată de mai multe ori, păstrează din construcția inițială numai zidurile de nord, sud și vest. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

306

Ț Au fost inaugurate *Termele lui Dioclețian*, grandioasă realizare a genului; ansamblul ocupă o suprafață de 376 × 361 m, având o capacitate de 3000 de persoane. (A)

Ț Construirea la Salonic, la comanda tetrarhului roman Galerius a unui edificiu care, în timpul împăratului *Teodosie cel Mare*, va deveni *Biserica Sfântul Gheorghe*, decorată cu *mozaicuri și exemple rare de artă* (P).

306-373

Ț *Efrem Sirul*, prolific autor de *Imnuri și Tropare*, din care s-au păstrat peste patru sute de compoziții, între cele mai cunoscute fiind *Imnuri despre Paradis*. (M)

308-312

Ț A fost construită *Bazilica Constantin și Maxențiu*, grandios edificiu al Forului și una dintre cele mai mari clădiri ale lumii antice. (A)

310

ÿ Constantin cel Mare a construit *Bazilica (Aula Palatină)*, ca parte a palatului din Trier, Germania. (A)

312

ÿ S-a încheiat construcția *Arcului de Triumf al lui Constantin cel Mare*, ridicat de Senat pentru a comemora victoria împotriva lui Maxențiu. Cu o înălțime de 25 de metri, o lățime de 25 de metri, este cel mai mare monument triumfal din Roma. (A)

312-315

ÿ Opt din grandioasele *statui de daci*, impresionante ca dimensiuni (peste 3 m înălțime), care inițial împodobeau Forul lui Traian, decorează cele două fațade ale Arcului de Triumf al lui Constantin cel Mare. (S)

c. 313

ÿ *Mozaic* cu scene mitologice și de vânătoare de la *vila lui Maximilian* din Sicilia. *Patrimoniul UNESCO*. (P)

c. 318-335/336

ÿ *Tratatul Despre Întrupare*, scriere a *Sfântului Athanasie cel Mare*. (F)

c. 320

ÿ Faimosul mozaic *Gladiatori* regăsit pe proprietatea familiei Borghese de la Torrenova, Roma. (P)

c. 320-600

ÿ *Castrul roman de la Sucidava*, cetate militară romană în vremea împăratului Aurelian, rezidită în vremea lui Constantin cel Mare.

c. 321

ÿ Prima *bazilică dedicată Sfântului Petru*, construită de împăratul Constantin cel Mare pe colina Vatican, din Roma, pe locul unde a fost martirizat și înmormântat sfântul. (A)

324

ÿ A fost consacrată, *Bazilica patriarhală San Giovanni Lateran*, cea mai veche dintre marile biserici patriarhale ale Romei, sediul episcopului Romei, scaunul eclezial al papei. (A)

324-412

ÿ Constantin cel Mare reface *Byzantionul* ca reședința imperială după modelul Romei. (A)

325

ÿ *Eusebiu din Cezareea*, episcop al Cezareei, încheie opera sa majoră, *Istoria bisericească*, structurată în zece cărți, cuprinzând istoria Bisericii creștine de la întemeiere și până la moartea lui Liciniu, în 324. (F)

327-407

ÿ Perioada în care își desfășoară activitatea *părinții bisericii orientale: Vasile cel Mare* (c. 330-479), *Grigore de Nyssa* (335-394), *Grigore de Nazianz* (c.

329-390) și *Ioan Gură de Aur/ Chrysostom* (349-407), care au fost oratori străluciți și autori ai unei vaste opere teologice și epistolare. (F)

328

ÿ Inaugurarea *Podului peste Dunăre*, construit de arhitectul *Teophilus Patricius* din ordinul împăratului Constantin cel Mare, pentru a lega Sucidava de Oescus și a înlesni contactul romanilor cu cetățile de la nordul Dunării, din fosta provincie romană Dacia. (A)

c. 330

ÿ *Sarcofagul* din porfir al împărătesei *Elena*, mama lui Constantin cel Mare, Muzeul Pio-Clementino, Vatican (S)

ÿ *Caii de bronz*, care decorau *hipodromul din Constantinopol* la inaugurare. Au fost luați în anul 1294 din Constantinopol, în timpul cruciadei a IV-a, și așezați deasupra intrării în bazilica *San Marco* din Veneția. (S)

ÿ *Capul de bronz* în mărime naturală al lui *Constantin cel Mare*, care provine de la Naissus, locul de naștere al împăratului; *Muzeul Național din Belgrad*. (S)

ÿ *Capul monumental al lui Constantin cel Mare*, înalt de 2,55 m și cântărind 9 tone, a fost așezat pe colina Capitoliului din Roma. (S)

c. 330-335

ÿ Construirea *Bazilicii Nașterii Domnului* din Betleem, ridicată pe locul peșterii în care s-a născut Iisus Hristos. (A)

330

ÿ În vremea domniei lui Constantin cel Mare se încheie construcția *Marelui Palat din Costantinopole* reședința împăraților bizantini, imens ansamblu arhitectural extins în veacurile următoare la suprafața de 100 ha; *Palatul Sacru* sau *Theophylactes* (păzit de Dumnezeu) a devenit edificiul principal al Marelui Palat sub dinastia macedoneană (867-1056), perioada de apogeu a Imperiului Bizantin. (A)

ÿ *Constantinopolul, noua capitală a Imperiului Roman*, a fost inaugurată oficial cu festivități care au durat 40 de zile. (A)

c. 330-360

ÿ *Codex Sinaiticus*, cea mai veche Biblie din lume, descoperită la mănăstirea Sfânta Ecaterina de pe muntele Sinai (Egipt). Parte din manuscris este păstrată la *British Museum* din Londra, restul aflându-se la *Biblioteca Națională din Leipzig*, la *Biblioteca Națională a Rusiei* și la *Mănăstirea „Sf. Ecaterina”* din peninsula Sinai. (L)

c. 330-395

ÿ Trăiește *Ammianus Marcellinus*, istoric latin de origine greacă, autorul unei *Istorii a Imperiului roman/ Rerum Gestarum libri*, care continuă opera lui Tacit. (L)

335

Ț *Biserica Sfântului Mormânt* din Ierusalim a fost sfințită de episcopii reuniți în *Sinodul de la Tyr*. (A)

c. 336-414

Ț *Niceta de Remesiana*, ascet, misionar și poet, venerat ca Sfânt în Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă, considerat unul din principalii evanghelizatori ai Daciei. Printre imnurile bisericești i se atribuie cunoscuta cântare *Te Deum, Pe Tine, Dumnezeule, Te lăudăm*. (M)

337-352

Ț Sub pontificatul Papei Iulius I a fost reconstruită *Bazilica Sfintei Fecioare în Travestere*, prima biserică din Roma închinată Maicii Domnului; splendoarea mozaicurilor ce decorează bazilica începând cu secolul al XII-lea sunt monumente ale genului. (A)

c. 340

Ț *Codex Vaticanus, Noul Testament* scris cu litere unciale grecești, aflat în Biblioteca Vaticanului, este unul din cele mai vechi manuscrise ale Bibliei grecești. (L)

344-406

Ț Perioadă în care se răspândește în China *tehnica picturii pe mătase*. (P)

344

Ț *Mănăstirea de la Zlatna Livada*, din regiunea Stara Zagora din Bulgaria, întemeiată de Sfântul Athanasie, la întoarcerea de la Conciliul de la Serdica (azi Sofia) din 343, considerată printre cele mai vechi biserici creștine din Europa. (A)

Ț *Kumārajīva* (344-413), călugăr budist din India, traduce *Sutrela* în limba chineză.

345-399

Ț Trăiește *Evagrie Ponticul*, monah și teolog, autorul textului *Capetele gnostice*, importantă lucrare doctrinară. (F)

c. 350

Ț *Fresce* cu teme creștine și păgâne în catacombele din *Via Latina*, Roma. (P)

Ț *Hylas și nimfele*, mozaic în bazilica civilă edificată de Junius Bassus în Roma. (P)

Ț Complexul de palate, temple și piramide din *Tikal*, în Guatemala. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

Ț *Aelius Donatus*, autor latin, scrie *Ars grammatica*, Roma. (L)

Ț *Wulfila*, misionar creștin, botezat în rit arian de Episcopul Eusebiu de Nicomedia în 343, traduce *Biblia în limba gotică*, eveniment cu o influență culturală deosebită. (L)

c. 350-400

ÿ *Edificiu roman din Tomis- Constanța*, cu mozaic, cu motive geometrice și florale, din marmură, piatră și ceramică, în șapte culori, unic în Europa ca mărime (se păstrează c. 700 m² din 2000 m² suprafața totală). (P)

c. 350-420

ÿ Kâlidâsa, poet și dramaturg în limba sanscrită. Adorator al lui Shiva, a scris trei piese de teatru, dintre care cea mai cunoscută este tradusă și în limba română cu titlul *Sakuntala*, Imensa lui celebritate i-a adus titlul de Preceptorul tuturor poezilor. (L)

c. 350

ÿ *Biblia* e tradusă și scrisă în *limba coptă*, a creștinilor din Egipt. (F)

354

ÿ *Mausoleul Sfintei Constanza*, sora împăratului Constantin, edificat la Roma. (A)

354-430

ÿ *Sfântul Augustin*, episcop și filosof latin, scrie dialoguri de inspirație filosofică, texte polemice împotriva ereziilor, tratate de teologie dogmatică și lucrările fundamentale *Confesiones/ Confesiuni* și *De civitate Dei/ Cetatea lui Dumnezeu*. (F)

356

ÿ La poalele munților Al-Qalzam este întemeiată *Mănăstirea Sfântul Antonie cel Mare*, una dintre cele mai vechi așezări monahale din Egipt. (A)

c. 359

ÿ *Iisus și Apostolii*, reprezentați într-un basorelief de pe *sarcofagul din marmura a lui Junius Bassus*, capodoperă a artei paleocreștine; *Museo del Tesoro di San Pietro*, de la Vatican. (P)

c. 360

ÿ *Sfântul Vasile cel Mare* și *Sfântul Grigorie Teologul* au alcătuit prima *Filocalie* (Iubire de frumos), ce cuprindea o antologie din scrierile lui Origene. (F)

ÿ *Basilica și cripta-martirium paleocreștină din Niculițel-Dobrogea* au fost construite în timpul împăratului Valens, pe locul unui vechi mormânt. Este cel mai vechi edificiu de cult creștin cu nartex (pronaos) cunoscut până în prezent. (A)

ÿ *Hilaire de Poitiers*, teolog, Doctor al Bisericii, apreciat compozitor de imnuri, a compus cel mai vechi cântec creștin de Crăciun, *Jesus refulsit omnium/ Iisus iluminează totul*. (M)

364-402

ÿ Este edificată *Biserica San Lorenzo* din Milano, Italia. (A)

365-435

Ÿ Trăiește *Ioan Cassian*. Născut în Scythia Minor (Dobrogea) și educat la mănăstirile din Tomis, Bizanț și Roma, întemeiază la Marsilia două comunități monahale. Opera sa are un caracter ascetic: *Așezămintele mănăstirești. Convorbiri duhovnicești, Despre Întruparea Domnului*. (F)

366-c. 1300

Ÿ Au fost săpate în stâncă *templele de la Mogao*, în China, tezaur al artei budiste, renumit pentru grandoarea picturilor murale (50 000 de m²) și a celor peste 2000 de basoreliefuri. (A)

c. 367

Ÿ *Eutropius*, istoric roman, scrie *Breviarum ab Urbe Condita/ Breviar de la întemeierea Romei*, un compendiu în 10 cărți dedicat împăratului Valens (L)

c. 370-800

Ÿ În timpul invaziilor popoarelor migratoare, vizigoții, vandalii, ostrogoții, lombarzii și francii introduc un *nou stil decorativ în Europa*, orfevrăria rămânând domeniul lor de predilecție. (S)

c. 370-404

Ÿ *Claudius Claudianus*, poet latin, originar din Alexandria, compune epopoea *Răpirea Proserpinei* și poemul *Războiul cu goții*. (L)

c. 375

Ÿ *Cele mai vechi reprezentări iconografice ale Sfinților Apostoli Petru, Pavel, Andrei și Ioan*, datând de la sfârșitul secolului al IV-lea, au fost descoperite în catacombele *Sfintei Tecla*, din sudul Romei. (P)

Ÿ *Tezaurul de la Pietroasa*, cunoscut și sub numele de *Cloșca cu puii de aur*, este atribuit regelui vizigot Athanaric; din tezaurul compus inițial se pare din 22 de piese, s-au putut recupera doar 12, în greutate totală de aproape 19 kg. Dintre piesele păstrate, patera a fost lucrată în jurul anului 360, cana cândva la sfârșitul secolului al IV-lea sau la începutul secolului V, vasele poligonale, fibulele și colanele probabil în prima jumătate a secolului al V-lea. *Muzeul Național de Istorie a României*. (S)

Ÿ *Colosul din Barletta*, statuie monumentală din bronz – înălțimea 5 m – reprezentându-l probabil pe împăratul Valentinianus situată în centrul orașului Barletta. Italia (S)

c. 379-395

Ÿ *Mozaicurile Bisericii Sfântul Gheorghe de la Salonic* executate în vremea împăratului Teodosie cel Mare, exemple rare de artă din secolul al 4-lea (P)

c. 380

Ÿ *Împăratul Teodosie cel Mare și cei doi fii ai săi, Arcadius și Honorius*, reprezentați pe postamentul sculptat de la *hipodromul din Constantinopol; British Museum, Londra*. (S)

381-386

Ÿ *Sfântul Ioan Gură de Aur/ Chrysostom scrie Tratatul despre preoție/ De sacerdotio*, lucrare considerată capodopera sa literară și teologică. (F)

382-384

Ÿ *Fericitul Ieronim*, traducător și exeget biblic, unul dintre părinții Bisericii de Apus, realizează o nouă traducere a Bibliei din ebraică și greacă în latină, cunoscută sub numele *Biblia vulgata*. (F)

383

Ÿ *Mănăstirea Vatopedu*, potrivit tradiției cea mai veche mănăstire de la Muntele Athos, a fost ctitorită de împăratul Teodosie cel Mare. (A)

c. 386

Ÿ *Sfântul Grigorie de Nyssa scrie Marele discurs catehetic/ Oratio catechetica magna* și, împreună cu Vasile cel Mare și cu Grigorie de Nazianz formează, în cadrul părinților greci ai Bisericii, grupul părinților capadocieni. (F)

390

Ÿ *Isus Hristos pe tronul Slavei*, mozaic ce decorează absida *Bisericii Santa Pudenziana*- care se crede a fi cea mai veche din Roma-, mărturie de referință cu privire la arta primelor secole creștine. (P)

c. 390-600

Ÿ *Evangheliarele lui Abba Garima*, numite astfel după numele călugărului căruia îi sunt atribuite. Ele reprezintă cele mai vechi copii ilustrate ale Evangheliei din lume; Adwa, Etiopia (L)

c. 391

Ÿ *Incendierea Bibliotecii din Alexandria*, Egipt. (L)

c. 396-430

Ÿ *Sfântul Augustin a scris De Musica*, un tratat de muzică în două părți. (M)

397-398

Ÿ *Sfântul Augustin scrie Mărturisirile/ Confessiones*, lucrare de valoare universală ca gândire și formă. (F)

397

Ÿ *Candida Casa*, mănăstire creștină din Whithom, Galloway, întemeiată de Sfântul Ninian în Scoția. (A)

c. 399

Ÿ Începe să fie folosită *scrierea uncială*, scriere cu majuscule cursive, derivate din rotunjirea literelor romane. (L)

399-414

Ÿ *Faxian*, călugăr din China, întreprinde un vast pelerinaj pe un traseu ce traversează Deșertul Gobi, India, Java și Sri-Lanka, cu scopul principal de a studia manuscrisele budiste din India. (E)

c. 400

Ÿ *Zeïța din Gandhara*, sculptură budistă realizată din stuc și lemn. *Muzeul din Lahore*; Pakistan (S)

c. 400-440

Ÿ *Codex Alexandrinus*, unul dintre cele mai vechi manuscrise ale Bibliei. Proprietate a Patriarhului de Alexandria din 1098, el a fost donat în 1682 regelui Carol I al Angliei de patriarhul Cyril Lucaris din Constantinopol. *British Library* (L)

c. 400-600

Ÿ *Scrierea Ogham* este folosită de celții din Britannia, posibil ca alfabet criptic. (L)

c. 400-c. 900

Ÿ Vastul ansamblu de *temple budiste, hinduse și jainiste de la Ellora* reprezintă apogeul al arhitecturii și sculpturii indiene; cele 34 de temple și mănăstiri tăiate în stâncă de bazalt pe o lungime de 2 km. oferă o călătorie în timp spre acea Indie fascinantă prin culturile, religiile și geniul său uman. (A)

SECOLUL AL V-LEA (401 – 500)

Cadrul istoric

Secolul al V-lea este ultimul veac al Antichității. Secolul marile migrații și al regatelor barbare care vor schimba fața Europei și vor declanșa ceea ce se numește, în mod obișnuit, epoca premedievală. Pentru *Imperiul Roman de Apus* este dezastruos atât pe plan intern, cât și pe plan extern, el urmând să se destrame în anul 476, când *Romulus Augustus*, ultimul împărat roman, este detronat de *Odoacru*, căpetenia herulilor (neam germanic din uniunea de triburi a goților). Încă din anul 402, au loc invazii ale vizigoților, conduși de *Alaric*, ale ostrogoților, conduși de *Radagais*, și ale vandalilor, conduși de *Gunderic*. În 410, Roma a fost jefuită și distrusă de vizigoți. Regele *Ataulf* al vizigoților se căsătorește cu Galla Placidia, fiica împăratului Teodosiu I și sora lui Honorius (414), în dorința (nereușită) de a-i uni pe vizigoți cu romanii într-un singur stat. Iar patru ani mai târziu, vizigoții întemeiază un regat în Gallia, cu capitala la Tolosa (Toulouse), primul regat barbar pe teritoriul Imperiului roman.

Teodoric cel Mare (474-526) îl înfrânge pe Odoacru în 488, și formează un regat germanic pe teritoriul Peninsulei Italice, cu capitala la Ravenna.

La începutul secolului (406), Suevii, Alamanii și Vandalii traversaseră deja Rinul și intraseră în Galia. Francii, popor Germanic (francii de Est, de pe valea Rinului, și francii salieni) au fost acceptați pașnic în Galia romană (420). La sfârșitul secolului, Francii vor ocupa întreaga Galie și vor întemeia statul franc, cel mai puternic regat germanic din Evul Mediu timpuriu, în timpul domniei lui *Clovis* (482-511), care, în 496 se convertește la creștinism împreună cu toți soldații săi după bătălia de la Tolbiac împotriva alemanilor. El aparține *dinastiei Merovingienilor*, care va dura până în 751.

În 429, vandalii cuceriseră Regatul Independent din Africa de Nord, ocupând în 439 și Cartagina, iar în 455 jefuiseră și ei Roma. Încercarea de recucerire a teritoriilor pierdute este întreruptă de *invazia hună* condusă de Attila, unul dintre cei mai

de temut inamici ai Imperiilor Romane de Răsărit și de Apus, fiind poreclit în unele texte bisericești *biciul lui Dumnezeu*. Puterea hunilor este învinsă abia în 451, în lupta de pe Câmpiile Catalunice de către romani, vizigoți, franci și burgunzi, înaintarea lor către Vestul Europei fiind astfel oprită. Statul hun se dezmembrează în 453, odată cu moartea lui Attila.

Marea Britanie este invadată treptat de Picți, Fali, Angli și Saxoni, după ce trupele romane fuseseră retrase în 407. Conducătorii locali cer ajutorul generalului roman Aetius (născut la Durostorum/ Silistra) în 446. Scoții emigrează din Irlanda către nord-vestul Scoției și fondează *Regatul Dal Riada*. În 457, Anglo-saxonii întemeiază șapte regate în Britannia (*Heptarhia*) care, unindu-se, au dat naștere Regatului Angliei.

În *Imperiul Roman de Răsărit*, Teodosiu al II-lea (408-450) reușește să mențină integritatea teritoriului în fața migratorilor. La sfârșitul secolului, Imperiul este atacat în mod repetat de bulgari (493-505). Tot în secolul al V-lea, triburile Slavilor Occidentali se stabilesc între Marea Baltică și Carpați.

În Extremul Orient, budismul se răspândește în Burma și Indonezia, iar în China, este fondată *Mănăstirea Shaolinilor pe Muntele Shan*, în Henan. Apare pagoda, influențată de indienele stupas.

Peste Ocean, civilizația *Maya* este devastată de erupția vulcanului Ilopango (430). În 455, este fondat, în Mexic, orașul *Chichen Itza*.

406

Ț Moare *Gu Kaizhi*, primul pictor chinez care și-a legat numele de o operă autentică, al cărei titlu este fascinant: *Poveștile institutoarei pentru damele de la curte*.(P)

412-413

Ț *Biserica Sfântul Dumitru* de la Salonic ridicată de *Leontios prefectul de Illyricum*, pe locul martiriului Sfântului; mozaicurile închinat ocrotitorului orașului Salonic datează din secolele al V-lea și al VI-lea și sunt considerate printre capodoperele artei paleocreștine. (A)

413-414

Ț *Zidul cu fortificații* construit de împăratul Teodosiu al II-lea la *Constantinopol* pentru a preveni invazia hunilor. (A)

413-426

Ț *Sfântul Augustin* scrie *Cetatea lui Dumnezeu/ De Civitate Dei*, a doua capodoperă augustiniană, sinteză a propriei sale gândiri filosofice, teologice și politice. (F)

c. 415

ÿ Ioan Cassian, reprezentant al monahismului creștin născut în Dobrogea călugăr la Betleem și apoi în Egipt și la Constantinopol, sosește la Marsilia unde fondează *Abația Saint-Victor*.

c. 420

ÿ *Patimile lui Christos*, cea mai veche reprezentare cunoscută a Răstignirii, panou de fildeș; *British Museum*, Londra. (S)

422-432

ÿ Construirea bisericii Sfânta Sabina din Roma. Ea păstrează și astăzi ușa din lemn originală, din secolul al V-lea, compusă din 18 panouri de lemn – din lemn de chiparos – cu sculpturi în basorelief, prezentând scene din Biblie. Cel figurând Răstignirea se numără printre cele mai vechi reprezentări ale acestei scene.

425

ÿ *Universitatea din Constantinopol*, înființată de împăratul Teodosiu al II-lea.

430

ÿ *Mausoleul Gallei Placidia*, fiica împăratului Teodosie I, construcție în stil bizantin la *Ravenna* (Italia), decorată cu somptuoase mozaicuri. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

430-450

ÿ *Bunul păstor*, *Martiriul Sfântului Laurențiu*, *Vas cu porumbei*, teme din simbolistica creștină din cele mai importante mozaicuri care decorează *Mausoleul Galla Placidia*, *Ravenna*. (P)

431-486

ÿ Trăiește *Sidonius Appolinaris*, poet galo-roman și episcop de Clermont, autorul, printre altele, al *Panegiricului împăratului Avitus*, care era socrul său. (L)

432-440

ÿ *Basilica Santa Maria Maggiore*, una din cele patru bazine patriarhale din Roma, a fost construită în timpul papei Sixtus al III-lea pe locul bazinei edificate de Papa Liberius. Mozaicul ce decorează bolta absidei, executat de *Jacopo Torriti* în 1295, e de o măreție copleșitoare. (A)

c. 432-440

ÿ *Basilica San Pietro in Vincoli*, cunoscută și sub numele de *Basilica Eudoxiana*, a fost construită pe fundații datând din timpul Republicii Romane, cu scopul de a adăposti lanțurile în care a fost legat Sfântul Petru în vremea întemnițării sale la Ierusalim,enerate ca relicve. Este vestită azi mai ales pentru că adăpostește sculptura *Moise* de *Micheangelo*.

438-439

ÿ *Codex Teodosianus*, colecție oficială de decrete imperiale romane promulgate de Teodosie al II-lea. (L)

c. 450-500

ÿ *Tezaurul de la Apahida*, județul Cluj, cuprinzând *obiectele din argint*

decorate cu scene bahice și decor vegetal, plăci de aur, una în formă de pasăre, inele de aur, unul aparținând „prințului” gepid Omharus, bijuterii încrustate cu amaldine și sticlă verde. (S)

450

Ț Basilica *Sfântul Ioan Botezătorul*, cea mai veche biserică din Ierusalim, construită, conform tradiției, pe locul casei sale natale. (A)

452

Ț Împăratul Teodosie al II-lea fondează *Universitatea din Constantinopol*, organizată în 31 de catedre, în care limba greacă are preeminență asupra celei latine. (L)

453-462

Ț Teodoric al II-lea, regele vizigoților, construiește celebrele *fortificații de la Carcassonne*, Franța. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 453-550

Ț *Grotele de la Yungang*, monument al artei rupestre budiste cu o amploare impresionantă; pe o lungime de circa 1 000 de metri există 250 de excavații care adăpostesc peste 51 000 de statui. China (S).

c. 470-545

Ț Trăiește *Dionisie Exiguul* (Smeritul) una dintre marile personalități ale teologiei care a trăit în Dobrogea, cel care a marcat cultura universală, luând pentru prima oară ca punct de plecare, pentru numărarea anilor, Nașterea Domnului. Traducerile lui din scrierile unor Părinți ai Bisericii din Orient, cum ar fi Chiril al Alexandriei sau Grigorie de Nysa, au făcut cunoscută Biserica din Răsărit în lumea latină. (F)

471

Ț *Patriarhul Petru de Antiohia* introduce *Crezul*- Simbolul Credinței -în Sfânta Liturghie.(F)

c. 480

Ț *Scrierea runică* folosită de vechile popoare germanice ajunge în *Britannia* adusă de anglo-saxoni. (L)

c. 480

Ț *Marele Buddha*, sculptură înaltă de 17 metri dintr-una din grotele de la Yungang din provincial chineză Shanxi. (S)

481-482

Ț *Mormântul lui Childeric I*, cu bogat mobilier funerar și bijuterii, descoperit din întâmplare în apropierea bisericii *Saint Brice*, Tournai, în Franța. (A)

c. 485

Ț *Fecioarele de la Sigiriya*, frescă monumentală (140x40 m) pictată cu pigmenți naturali în palatul regelui Kasyapa din Sigiriya, astăzi Sri Lanka. (P)

493

ÿ În timpul regelui ostrogot Teodoric începe construcția *Bazilicii Sant'Apollinare Nuovo* destinată inițial cultului arian, redată cultului catolic după A)

c. 494-c. 1127

ÿ Grotele de la Longmen adăpostesc cel mai mare ansamblu de opere de artă chineză, ce reprezintă apogeul sculpturii în piatră din China; în cele peste 2300 de peșteri se găsesc 100 000 de statui și basoreliefuri ce reprezintă diferite divinități din mitologia budistă, 2500 inscripții caligrafiate și 40 de pagode din piatră. (S)

c. 495

ÿ *Boethius*, învățat și filozof roman din secolul al VI-lea ce aparține, cronologic, patristicii târzii scrie un tratat de teoria muzicii intitulat *De institutione musica*, considerat ca o veritabilă Biblie muzicală. (M)

ÿ Deși nu există mărturii directe asupra vieții sale, datorită lucrărilor în domeniul teologiei (*De trinitate*, *De fide catholica*), este considerat unul din primii "doctori ai Bisericii". (R)

498-514

ÿ *Papa Symmachus* hotărăște ca imnul *Gloria in excelsis Deo* să fie cântat la orice sărbătoare dedicată martirilor. (M)

c. 500-550

ÿ *Dipticul Barberini*, relief în fildeș reprezentându-l pe împăratul Iustinian, una dintre piesele cele mai reprezentative aflate în colecția *Muzeului Luvru*. (S)

c. 500

ÿ *Templul Dashavatara*, de la Deogarh, în regiunea Uttar Pradesh (India) este dedicat lui *Vishnu*. Din gresie roșie, este decorat cu vrejuri vegetale înlănțuite, cupluri de îndrăgostiți, ființe celeste, gardieni ai porților, colonete angajate cu capiteluri evazate acoperite de frunziș.

ÿ *Bharavi*, poetului indian de limbă sanscrită, compune poemul epic *Kiratarjunya* inspirat de o poveste din Mahabharata. (L)

ÿ *Venatius Fortunatus*, poet latin la curtea merovingiană (Franța), scrie un poem dedicat *Sfintei Cruci*. (L)

ÿ S-a încheiat construcția *Baptisteriului din Ravenna*, edificiu paleocreștin ridicat de regele ostrogot Teodoric cel Mare. (A)

ÿ *Invenția hamului de piept* a răspândit în Europa atelajul eficient. (I)

500-700

ÿ *Templul Inscripțiilor*, așezat în vârful unei piramide în trepte, decorat cu basoreliefuri care prezintă o perioadă de 180 de ani din istoria maya, Palenque (S. Mexicului). (A)

SECOLUL AL VI-LEA (501 – 600)

Cadrul istoric

În secolul al VI-lea, continuă reaşezările politice în Europa de vest, cu fondarea unor regate „barbare”. *Francii* îşi întăresc regatul ce acoperea actualele teritorii ale Franței și Germaniei. Sub *Clovis I*, întemeietorul dinastiei merovingiene, care îi izolează pe vizigoți în Spania (507), capital regatului este mutată la Lutetia, actualul Paris. Unul dintre urmașii săi, *Childebert I* (511-558), a făcut expediții împotriva vizigoților și a asediat Zaragoza. Tot în timpul domniei lui, este codificată, în 511, prima mențiune a *Legii salice* (lex salica), numită astfel după clanurile saliene, care prevedea că numai moștenitorii masculini au dreptul de a ocupa tronul, lege care mai este și azi aplicată de unele monarhii. În a doua jumătate a secolului (567), Regatul franc este divizat în trei formațiuni politice, *Neustria*, *Austrasia* și *Burgundia*, sursa unor conflicte îndelungate.

În Peninsula Iberică, apare în 507, *Regatul Vizigoților*, cu capitala la Barcelona, regat care va exista până în 711.

În Insulele Britanice, regatul din *Strathclyde*, situat în sudul Scoției și nordul Angliei, care va dura până în secolul VII, rezistă atacurilor anglilor. Aici își are originea ciclul legendelor *Regelui Arthur*. Între 560-616, domnia regelui *Ethelbert*, care se creștinează în 597, asigură hegemonia Kentului în heptarhia anglo-saxonă și este autorul primului cod de legi anglo-saxone.

În Italia și o parte din Spania, are loc așa-numita *Restaurație Bizantină*. În timpul lui *Iustinian I* (527-565), Imperiul se întinde de la Gibraltar până în Caucaz, iar arta bizantină se răspândește în toate provinciile imperiului cu trăsăturile sale specifice: *construcția de bazilici*, *pictura în frescă*, *mozaicul*, *icoana*. În interior, domnia lui Iustinian se confruntă cu *revolta Nika* din Constantinopol (532), în timpul căreia este distrusă catedrala, și, în 541-542, cu prima pandemie de ciuma bubonică (Ciuma lui Iustinian). În 553, *Paternus din Tomis, episcopus metropolitanus* al celor 14 episcopate din Dobrogea, participă la *Conciliul de la Constantinopol*, la care au luat parte 145 de episcopi.

Eliminarea puterii ostrogoților din Italia (554) va duce la instalarea aici, după 568, a *longobarzilor*. Regatul lor, cu capitala la Pavia avea să dureze până în 774. Iar la sfârșitul secolului (599-600), Imperiul bizantin pierde și cetățile de pe malul nordic al Dunării în urma repetatelor atacuri ale avarilor și slavilor.

Marea invazie a *avarilor*, care se stabilesc în Câmpia Panonică, de unde organizează raiduri în Imperiul bizantin, la sud de Dunăre și în vestul Europei, începe în 558, hanatul lor urmând să fie înfrânt abia în 790, de către regii franci. În timpul campaniei bizantine împotriva invaziei avarilor în Balcani (587), un soldat a rostit în limba părintească îndemnul „torna, torna, fratre”, considerat o primă mențiune a limbii protoromâne, limba vorbită în secolele VI-XIII la nordul și sudul Dunării.

Ea va fi urmată, între 579 și 584, de invazia în Peninsula Balcanică a *slavilor* care ocupă Tracia și Elada și reduc considerabil contactul comunităților latine nord-dunărene cu lumea romano-bizantină, vorbitoare de limbă greacă, fapt care conduce la păstrarea fondului principal de cuvinte și a structurii gramaticale a limbii latine de către populația daco-romană.

În *Imperiul Sasanid*, care susține mai multe războaie cu Bizanțul, *Chosroe I* (531-579) face o serie de reforme pentru a-și consolida autoritatea.

După ce a fost împărțită timp de peste 150 de ani între dinastiile de Sud și de Nord, *China*, a fost reunificată sub dinastia Sui (589-616), care reorganizează legislația.

În Alaska, apare *Cultura Thulé* (500-1100), care folosește săniile trase de câini și caiacele. Iar în Mexic, *Teotihuacan*, cu 200 000 de locuitori, era la acea vreme cel de la șaselea oraș din lume.

505

Ț Construirea *Basilicii Sant'Apollinare Nuovo* de către regele got Teodoric

c. 506-562

Ț Au fost executate celebrele mozaicuri din Bazilica *Sant'Apollinare Nuovo*, biserica palățială a regelui got Teodoric; Ravenna. De remarcat *Hristos în fața lui Pilat din Pont*, realizat în 550. (P)

507-554

Ț *Ansamblul de la Bamiyan*, sit arheologic situat în Munții Hinducuş din Afganistan, celebru pentru cele *două statui monumentale ale lui Buddha* săpate în stâncă și distruse de talibani în 2001. Statuile erau, inițial, aurite și decorate cu veșminte prețioase. *Patrimoniul UNESCO*. (S)

512

ÿ Construirea unui *sistem de fortificații al orașului Constantinopol*, sub împăratul bizantin Anastasiu I. (A)

512-530

ÿ *Sfântul Brendan din Clonfert*, călugăr irlandez, a întreprins o serie de călătorii în Insulele Hebride și Țara Galilor în căutarea legendarei Insule a Fericiților. (E)

514-597

ÿ *Înființarea bibliotecilor benedictine* la Luxeuil, în Franța (514), la mănăstirea Monte Casino, în Italia (529), la Canterbury, în Anglia (597). (L)

518

ÿ *Roman Melodul*, poet bizantin, este autorul unor remarcabile innuri liturgice, între care *Condacul Nașterii Domnului*. (M)

520

ÿ Construirea *Mausoleului de la Ravenna al regelui Teodoric*, monument remarcabil prin arhitectura de tradiție ostrogotă din Italia. Înscriș pe listele *Patrimoniului UNESCO* (A)

ÿ *Kyrie eleison*, denumirea unei importante rugăciuni din liturghia creștină (catolică și ortodoxă) a fost introdusă de Papa Sylvestre. În limba română a fost tradusă prin *Doamne miluiește*.

523

ÿ A fost construită *Pagoda templului Song-yue*, înaltă de 40 m, probabil cea mai veche pagodă de cărămidă existentă în China. (A)

c. 524

ÿ *Boetius*, filosof latin și om de stat, scrie tratatul *De Consolatione Philosophiae*, care cuprinde o interpretare alegorică a filosofiei; totodată contribuie la organizarea sistemului roman de educație compus din șapte arte liberale în două diviziuni: *Trivium: Gramatica, Logica și Retorica* și *Quadrivium: Aritmetica, Muzica, Geometria și Astronomia*. (F)

525-547

ÿ *Basilica San Vitale* din Ravenna (Italia), monument reprezentativ al arhitecturii și artei bizantine în Europa Occidentală, cunoscută pentru ansamblul somptuoaselor sale mozaicuri. (A)

525

ÿ *Dionisie Exiguus* creează sistemul *Anno Domini*. Acesta este sistemul pe care își au bazele calendarul gregorian și sistemul celor două ere.

527

ÿ Împăratul Iustinian ridică zidurile *Mănăstirii Sfânta Ecaterina* din Sinai (Egipt), unul din cele mai vestite centre de pelerinaj ale Ortodoxiei. *Patrimoniul UNESCO* (A)

527-565

ÿ *Mozaicul Schimbarea la fațã*, reprezentare iconografică pe cupola absidei Mânăstirii Sfânta Ecaterina, care se păstrează până astăzi, este unul dintre cele mai vechi dintr-o biserică ortodoxă din Orient. (P)

529

ÿ *Iustinian* a organizat *codificarea dreptului roman*, o sistematizare a dreptului clasic și post clasic în *Corpus juris civilis/ Codul civil de legi*, considerat una din cele mai mari realizări ale împăratului. (L)

ÿ Începutul *Ordinului benedictin*, ordin monahal romano-catolic, format din comunități monahale independente, care observă Regulile monahale, o colecție de canoane și reguli fixate de *Sfântul Benedict de Nurcia* după ce s-a stabilit la Mânăstirea Monte Cassino, așezământ monahal pe care l-a înființat. (F)

c. 530

ÿ Sfântul Benedict a introdus rânduiala cântării psalmilor în *Regula benedictină*. (M)

531-579

ÿ La *Academia din Gondișapur*, întemeiată de Chosroe I, suveran sasanid, se introduce *studiul filosofiei, medicinei, fizicii, poeziei, retoricii și astronomiei*. (L)

ÿ *Zidul Arabilor*, construit de Chosroe I pentru apărarea imperiului sasanid de incursiunile nomazilor, și *Zidul din Derbent*, în Caucaz. (A)

532

ÿ Maiestuoasa bazilică *Sfânta Sofia*, construită la Constantinopol din porunca împăratului *Iustinian* de arhitecții *Isidor din Milet* și *Anthemios din Thalles*, pe locul bazilicii din secolul al IV-lea. (A)

535

ÿ Autorul chinez *Jia Sixia* a scris tratatul *Qi Shu Min Yao*, primul tratat de agricultură, și citează 160 cărți de agronomie anterioare. Acesta este cel mai vechi tratat existent despre agricultura chineză. Cartea cuprinde pregătirea terenului, semănatul, cultivarea, livada, silvicultură, zootehnie, comerț, și utilizări culinare pentru culturi. (L)

537

ÿ *Mânăstirea San Millàn* de la Cogola, întemeiată de ermiții strânși în jurul Sfântului Emilian, cu două grupuri monastice care s-au dezvoltat în secolele VIII-X, formând *Mânăstirea Yuso* și *Mânăstirea Suzo* din Spania. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

538-593

ÿ Trăiește episcopul *Grégoire de Tours*, teolog și istoric, personalitate de mare prestigiu a cărui operă majoră este *Istoria francilor*. (L)

540-600

ÿ Construirea unor *bazilici bizantine în Dobrogea*, la Tomis, Callatis, Histria și Murighiol. (A)

c. 540-604

ÿ Trăiește *Sfântul Grigorie cel Mare* cunoscut și ca *Sfântul Grigorie Dialogul*, episcop al Romei, autorul tratatului *Liber regulae pastorale/ Cartea regulii pastorale*. (F)

c. 543

ÿ *Abația Sainte-Croix*, viitoarea *Mănăstire Saint-Germain-des-Près*, din Paris, a fost construită de regele Childebert pentru adăpostirea relicvelor aduse din Spania. (A)

546-553

ÿ *Jilțul episcopului Maximian*, decorat cu sculpturi în fildeș, Ravenna. (S)

c. 547

ÿ Au fost realizate cele două faimoase compoziții reprezentând pe *Împăratul Justinian împreună cu Împărăteasa Teodora*, capodopere ale artei mozaicului din *Bazilica San Vitale*, Ravenna. (P)

549

ÿ A fost sfințită *Basilica Sant'Apollinare in Classe*, dedicată primului episcop al Ravennei; splendoarea edificiului este sporită de strălucitoarele mozaicuri ce-i împodobesc interiorul; Ravenna. (A)

c. 550-600

ÿ *Codex Sinopensis*, manuscris bizantin ce conține o parte din *Evangelia după Matei*, scris în unciale grecești pe vellum (pergament din piele de vițel), păstrat la *Biblioteca Națională a Franței*. (P)

c. 550

ÿ *Geneza de la Viena*, codex atribuit inițial unui atelier din Antiohia, ca apoi, datorită aspectului său somptuos, să fie considerat opera unui scriptorium de la Constantinopol. Scris cu litere de aur și de argint pe vellum colorat cu purpură, acest Codex biblic, cel mai vechi păstrat într-o bună stare de conservare, este ilustrat cu miniaturi în josul paginilor. El conține și evenimente și personaje care nu aparțin textului *Genezei*, ce par a fi derivate din tradițiile populare. *Österreichische Nationalbibliothek* (P)

ÿ *Scrierea chineză* este folosită de *elita japoneză* care a adoptat budismul ca religie oficială. (L)

552

ÿ *Regina Radegonde*, soția lui Chlothar I, rege al francilor întemeiază *Abația Sainte Croix de Poitiers*, prima mănăstire de maici din Galia. (A)

ÿ *Pupitrul* din lemn sculptat al reginei *Radegonde* de la *Abația Sainte Croix de Poitiers* din Franța (numită astfel în 567, când împăratul Constantin a

trimis de la Constantinopol fragmente ale Crucii). Este cea mai veche piesă de mobilier franțuzesc atestată, decorată cu motive cristice și cu simbolurile celor patru Apostoli: vulturul pentru Sfântul Ioan, boul pentru Sfântul Luca, Omul pentru Sfântul Matei și Leul pentru Sfântul Marcu. (S).

553

ÿ Se face referire, pentru prima dată, la *Corpusul areopagitic* care cuprinde: Despre ierarhia cerească; Despre ierarhia bisericească; Despre numirile divine și Despre teologia mistică..., al cărui presupus autor ar fi *Pseudo Dionisie Areopagitul*, teolog mistic creștin, după unii trăitor în primul secol după Hristos, după alte surse, mult mai probabil, în secolul IV (R)

c. 555

ÿ *Codex Purpureus Rossanensis/ Evangheliarul de la Rossano*, din Calabria, celebru manuscris miniat, datând din secolul al VI-lea, scris cu litere argintii și aurii pe pergament purpuriu, conține una din cele mai vechi reprezentări ale *Cinei celei de Taină*. Muzeul Diocezei din Rossano, Calabria. UNESCO l-a înscris n lista de texte *Memoria lumii*.

556

ÿ Somptuoasele reprezentări ale *cortegiului Fecioarelor sfinte*, celor trei *Magi* precum și *procesionii Martirilor* -datează din vremea anilor 560- sunt printre cele mai frumoase ansambluri de mozaic din întreaga artă bizantină; Ravenna ((L)

c. 560

ÿ Este publicată celebra *Istorie secretă* a savantului bizantin *Procopius din Caesarea*. (L)

c. 560-579

ÿ *Avesta*, culegere orală de texte mitologice și precepte religioase persane, atribuită legendarului Zarathustra, este transpusă în scris.

c. 565

ÿ *Înălțarea la cer a lui Hristos*, mozaic aflat la *Mănăstirea Sfânta Ecaterina* din Sinai. (P)

c. 570-632

ÿ Trăiește *Mahomed, ultimul Profet*, întemeietorul religiei islamice. Revelațiile religioase ale lui Muhammad au stat la baza *Coranului*, cartea de căpătâi a Islamului. (F)

c. 575

ÿ Istoriile bisericești redactate de Socrate, Sozomen și Teodoret al Cirului au fost compilate într-o lucrare unitară realizată de eruditul aristocrat roman creștin *Cassiodor*, în *Historia ecclesiastica* sau *Historia tripartita*. (R)

c. 586

ÿ *Evangheliarul lui Rabula*, denumit astfel după numele copistului care l-a

miniatură și l-a scris în alfabetul siriac, una din cele mai reprezentative opere bizantine produse în Asia, aflat în prezent la *Biblioteca Mediceo Laurenziana* din Florența. (L)

c. 590

Ț Mozaicul *Triumful Sfintei Cruci* din absida bazilicii *San Clemente*, considerat printre cele mai frumoase din Roma. (P)

Ț *Evangheliarul de la Luxeuil*, capodoperă a miniaturii merovingiene, copiat în limba latină în atelierul mănăstirii cu același nume din regiunea Franche-Comté. (P)

590-640

Ț Se dezvoltă *cântul gregorian*, reglementat de *Papa Grigore cel Mare*, care folosește opt scări sonore și se caracterizează prin *cantus planus*; *Kyriale* este numele dat întregului corp de cânturi gregoriene: *Kyrie*, *Gloria*, *Credo*, *Sanctus* și *Agnus Dei*. (M)

600-800

Ț *Cetăți cu funcții de apărare* a populației la *Dersca* și *Fundu Herții*, județul Botoșani, și *Vladimirescu*, județul Arad. (A)

c. 600 – 1 000

Ț Perioada în care se disting *trei grupuri de școli de miniaturisti*: școala palatină, cu atelierul la *Aachen*, școlile de pe Valea Loarei, cu centrul la *Tours*, și cele din Nordul și Estul Franței, cu centrul la *Reims*. (P)

c. 600-673

Ț *Yen Li-Pen*, pictor proeminent din timpul dinastiei Tang, autorul multor picturi murale și al portretelor a treisprezece împărați chinezi. (P)

c. 600

Ț *Statuia ecvestră a împăratului Iustinian*, ridicată în Piața Augusteum din Bizanț și topită de turci în secolul al XVI-lea. (S)

Ț *Coroana de fier a longobarzilor*, purtată prima dată de regele Agilulf, unul dintre cele mai importante simboluri ale regalității italiene, este păstrată la *Catedrala din Monza*. (S)

Ț *Budha Maitreya*, statuie gigantică din bronz aurit, înaltă de 26 de metri, aflată în mănăstirea *Tashilumpo* din Tibet. (S)

Ț *Brățară de aur cu portretul Fecioarei*, decor în stil bizantin, un splendid exemplu de bijuterie cu conținut religios. *British Museum*, Londra. (S)

Ț *Alfabetul latin* înlocuiește scrierea runică în Anglia. (L)

Ț *Sfântul Ioan Scărarul*, ascet și scriitor creștin, scrie *Scala Paradisi/ Scara Raiului sau Scara dumnezeiescului urcuș*, tratat mistico-ascetic care însumează experiența primelor trei veacuri de trăire monahală. (F)

SECOLUL AL VII-LEA (601 – 700)

Cadrul istoric

Doi giganți, Islamul și Dinastia Tang din China, domină perioada în Asia și construiesc un nou echilibru în fața efemerelor regate turcești din stepă.

Europa occidentală și mai ales Imperiul Bizantin trebuie să stăvilească expansiunea arabă. În timpul domniei împăratului *Heraklios* (610-641), Imperiul Bizantin pierde teritoriile orientale și provinciile dunărene. În 622, începe calendarul Islamic, *Hegira*, odată cu mutarea profetului Mahomed de la Mecca la Medina. În 633, arabii încep marea ofensivă împotriva Imperiului Bizantin, pentru posesiunile din Orient. Între 635 și 642, ei cuceresc Siria, Palestina, Persia, Babilonul și Egiptul, inclusiv Alexandria, și incendiază celebra Bibliotecă. Încep raidurile în Africa de Nord (cca. 665) și împotriva Siciliei bizantine (669). Dinastia *Omeiazilor* (661-750), întemeiată de *Moavia I* / Mu'awiya, guvernatorul Siriei, cu capitala la Damasc, cucerește posesiunile bizantine din nordul Africii și Spania. Este perioada în care în timpul domniei califului *Abd al-Malik* (687-705), limba arabă devine limbă oficială, iar drepturile creștinilor din teritoriile cucerite se limitează drastic. Cu toate acestea, Constantinopolul a devenit cel mai mare și mai bogat oraș din lume.

În Europa Occidentală perioada dintre 550 și 750 este numită „epoca întunecată”, cu excepția câtorva centre italienești. Se formează un „stil barbar” care precedă realizările artei carolingiene. Secolul este marcat de o vie activitate religioasă. Exploziei Islamului i se opune *noua evanghelizare a Angliei* care strălucește în Europa Occidentală Nordică. *Regatul Merovingian* trăiește ultima perioadă de strălucire sub *Dagobert I* (629-639), primul rege franc înmormântat în bazilica *Saint-Denis*, devenită necropolă regală. Împărțit în două regate conduse de majordomi, *Neustria* și *Austrasia* (677-687), regatul va reuși să se reunească în 687, urma numeroaselor bătălii, sub domnia lui *Pepin al II-lea de Herstal* (c. 650-714), majordomul Austrasiei. Este, din punct de vedere religios, o perioadă de evanghelizare, de întemeiere de

mănăstiri și episcopate.

În Irlanda, sunt compilate primele *Anale* și apare proza narativă, care transcrie epopeile tradiționale: ciclurile *Ulster* și *Finn*, care evocă tradiția celtică.

În Spania, este de reținut domnia regelui vizigot *Receswinth*, mare legiutor (653-672).

În Europa orientală, sârbii se stabilesc în ținuturile pe care le ocupă și azi, slovacii ajung în Europa Centrală, iar slovenii în actuala Slovenie, în Carniola și Styria (602-610).

Îi urmează bulgarii care, conduși de *Asparuch*, vin din Bugeac, se stabilesc în Balcani și întemeiază, în urma unui tratat cu Imperiul Bizantin, primul *Țarat Bulgar* (681-1018)

În Africa de vest descoperim cel mai vechi Imperiu cunoscut în Ghana.

În Extremul Orient, principatele tibetane sunt reunite de regele *Namri Songtsen* (601-629). Este secolul în care a fost fondată *Lhasa*, capitala Imperiului Tibetan și se creează scrierea tibetană.

În America precolumbiană, civilizațiile *Maya*, condusă de regele Pacal cel Mare, înscăunat în 615 la Palenque, și *Mont Alban* sunt la apogeu. Apar primele societăți în Mississippi, iar pe platourile înalte din Mexic, cultura *Huari*, care continua civilizațiile *Mochica* și *Nasca*.

601-700

Ț *Dandin*, poet indian, scrie în sanscrită *Istoria celor zece prințese* și un cunoscut *Tratat de poetică*. (L)

602

Ț Călugărul misionar *Augustin*, trimis de Papa Grigore cel Mare să evanghelizeze Anglia, fondează mănăstirea pe locul căreia se va ridica ulterior *Catedrala din Canterbury*. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 602

Ț *Excursie de primăvară*, cel mai vechi peisaj care a supraviețuit timpului, atribuit pictorului *Zhang Zikian*, pictor oficial al dinastiei Sui. *Muzeul Palatului din Beijing*. (P)

c. 603

Ț Legătura *Evangheliarului reginei Theodolinda*, capodoperă a artei orfevrăriei lombarde, păstrată în *Tezaurul Domului din Monza*. (S)

604

Ț *Catedrala Saint Paul* din Londra, prima dintre cele cinci construcții care se vor ridica pe același loc până în secolul al XVII-lea. (A)

606-647

Ÿ *Bana/ Banabhatta*, maestru indian al prozei sanscrite, poet de curte al regelui Harsa, a cărui urcare pe tron o evocă în faimosului romanul istoric *Harsacarita*. A lăsat neterminat un roman în proză, *Kadambari*, terminat de fiul său, care, cu amestecul lui de miraculos și episoade amoroase, ocupă un loc unic în literatura sanscrită. (L)

607

Ÿ *Ansamblul de la Hōryūji*, considerat leagănul artei japoneze, fondat de împărăteasa Suiko. Prin cele câteva structuri originale care se mai păstrează, templul trece drept unul dintre cele mai vechi edificii de lemn din lume. Primul edificiu japonez înscris în *Patrimoniul UNESCO* (A)

610-641

Ÿ *Limba greacă* devine limba oficială a Imperiului Roman de Răsărit (Imperiul Bizantin), în timpul împăratului *Heraklios*. (L)

610

Ÿ În China se încheie construcția *Marelui Canal* dintre fluviile Huanho și Yangtse. (A)

c. 610

Ÿ *Barbod*, muzician la curtea regilor sasanizi, a creat primul sistem muzical din Orientul Mijlociu, cunoscut sub numele de *Khosravani Royal*, dedicat regelui Khosro al II-lea. (M)

Ÿ *Aligius din Limoges* făurește în aur tronul regelui francilor, pentru Clotar al II-lea, considerat o capodoperă a artei orfevrăriei. (S)

613

Ÿ *Mănăstirea benedictină de la Sankt-Gallen*, fondată de călugărul irlandez Gallus, în Elveția. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

616

Ÿ Regii khmeri construiesc *primele temple brahmane în Cambodgia*. (A)

620-649

Ÿ În Tibetul unificat de Songtsen Gampo, întemeietorul Imperiului Tibetan, ministrul *Thonmi Sambhota* creează *scrierea tibetană*, o formă simplificată a scrierii sanscrite. (L)

625-638

Ÿ *Mozaic* de influență bizantină în absida bisericii *Sant'Agnese în afara zidurilor* din Roma, cu figurile Sfintei Agnese și a Papilor Honorius și Simachus. (P)

626-634

Ÿ *Sfântul Maxim Mărturisitorul*, teolog și scriitor mistic ortodox, retras la Mănăstirea Sfântul Gheorghe din Cyzic, scrie *Cele 100 capete despre cunoaștere*. (F)

628-637

Ț Prima biserică a *abației benedictine Saint-Denis*, de lângă Paris, construită în timpul domniei regelui franc Dagobert I. (A)

628-731

Ț Codicele manuscris al *Sacramentarului Papei Gelasiu*, una dintre rarele cărți liturgice merovingiene care au supraviețuit, conservat în prezent la *Biblioteca Apostolică Vaticană* în fondul de manuscrise ce au aparținut reginei Christina a Suediei. (P)

629-634

Ț Se construiește *Biserica Sfântului Mare Mucenic Dimitrie*, sfânt cunoscut și sub denumirea de „Izvorătorul de Mir”, biserica ortodoxa din Salonic renumită și în lumea artei bizantine. Salonic Grecia (A)

c. 630

Ț *Sfântul Isidor din Sevilla*, episcop hispanic, redactează lucrarea sa principală *Etymologiae*, o enciclopedie în 20 de volume, care cuprindea întreaga cunoaștere profană și religioasă a timpului. (F)

Ț *Oratoriul abației Mellebaude*, aflat în apropiere de Poitiers, edificiu ce păstrează vestigii ale artei merovingiene: sculpturi, basoreliefuri, urme de decor policrom. (A)

632

Ț După moartea lui Mahomed, cartea sacră a islamului, *Coranul*, a fost răspândită odată cu *scrierea arabă coranică*. (L)

649 -655

Ț Se construiește *Biserica Santa Maria Antiqua*, cel mai vechi monument creștin din Forum Romanum; în 752 este decorată cu o frescă care include și cea mai veche reprezentare a Fecioarei Maria în chip de regină. (P)

650

Ț *Tezaurul de la Guarrazar*, compus din 26 coroane votive și cruci de aur pe care regii vizigoți stabiliți în Spania le-au oferit bisericii romano-catolice ca mărturie a credinței și supunerii lor față de ierarhia ecleziastică. Tezaurul este împărțit între *Muzeul Cluny* din Paris, *Palatul Regal din Madrid* și *Muzeul Arheologic Național* din Spania

c. 650

Ț *Coborârea Gangelui*, basorelief gigantic, de 29x13 m, probabil cel mai mare din lume, ilustrează un episod din *Mahabharata*; Mahabalipuram India. Templele rupestre și sculpturile cizelate în granit din acest site se numără printre exemplele cele mai impresionante ale artei indiene. (S)

Ț La Roma se înființează *Schola Cantorum*, un centru vestit unde se formau cântăreții pentru catedrala papală. (M)

Ț *Moara de vânt* a apărut în Persia, fiind inițial folosită pentru irigații;

folosirea în Europa s-a generalizat în secolul al XIII-lea. (I)

ÿ *Templul Șarpelui cu pene* din orașul antic toltec Xochicalco, Mexic. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

652

ÿ *Marea pagodă a găștii sălbatice*, monument clasic al arhitecturii chineze din provincial Shaanxi, realizat în timpul dinastiei Tang, care avea o înălțime de 54 de metri. Reconstruită în 704 și restaurată în timpul dinastiei Ming, are acum o înălțime de 64 de metri. Ea a adăpostit sutrele și figurinele budiste aduse din India de călătorul și traducătorul budist Xuanzang. (A)

657-680

ÿ Caedmon, primul poet englez al cărui nume este cunoscut. *Imnul lui Caedmon* este un scurt poem în engleza veche, compus în cinstea lui Dumnezeu Creatorul. Imnul a supraviețuit în traducerea latină scrisă de *Beda Venerabilul* în *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*. (L)

660-740

ÿ *Andrei din Creta/ Andrei Cretanul*, episcop de Gortyna, în Creta, autorul *Canonului cel Mare*, piesă liturgică deosebit de importantă, care se cântă în miercuri din Săptămâna a cincea a Postului Mare. (M)

661

ÿ A fost construită, în Spania, biserica *San Juan de Banos*, monument remarcabil cu o arhitectură pre romanică de tradiție vizigotă, terminat în 731. (A)

c. 674

ÿ Formula *foculus grecesc*, factorul hotărâtor al supremației maritime bizantine, invenție atribuită arhitectului sirian *Kallinikos din Heliopolis*. (I)

675

ÿ *Sarcofagul episcopului Angilbert* din Jouarre, regiunea Brie din Franța, realizat în marmură albă de Pirinei, unic prin iconografia adoptată. (S)

ÿ *Codex Valerianus*, evangheliar copiat în Iliria, aflat în păstrare la *Bayerische Staatsbibliothek* în Bavaria. (L)

676

ÿ Este realizată, în China, statuia colosală (peste 17 m) a lui *Buddha din Templul Fengxian de la Longmen*. (S)

c. 676-749

ÿ Trăiește *Sfântul Ioan Damaschinul*, unul dintre cei mai însemnați teologi creștini, autorul lucrării cu caracter dogmatic și filosofic intitulată *Fons cogitationis/ Fântâna înțelepciunii*, una dintre cele mai importante scrieri teologice creștine, în trei părți: *Dialectica sau Logica*, *Despre erezii și Dogmatica*. (F)

680

Ț Biserica *San Pedro de la Nave*, important monument de artă vizigotă din Zamora, Spania. (A)

680-730

Ț Trăiește *Bhavabhuti*, dramaturg și poet indian, autor brahman de opere teatrale sacre și profane scrise în limba sanscrită.. (L)

687-691

Ț Califul *Abd al-Malik* construiește *Domul Stâncii*, din Ierusalim, unul dintre cele maienerate sanctuare ale Islamului. Stânca are semnificații deosebite pentru tradiția mozaică, dar și pentru cea creștină. (A)

c. 698-700

Ț Faimosul manuscris anluminat cunoscut sub numele de *Evangheliarul din insula Lindisfarne*, scris în limba latină și decorat de călugării din obștea mănăstirii cu o bogată ilustrație, cuprinzând teme celtice și reprezentări ale evangheliștilor. *Biblioteca Britanică*, Londra. (L)

687-701

Ț Papa Sergius I introduce cântarea *Agnus Dei* în Mesa romano-catolică. (M)

c. 700

Ț *Dansatoare*, frescă din mormântul Takamatsuzuka, din Nara, remarcabilă prin ținuta aristocratică, sugerând că este vorba despre doamne de la Curte. Japonia (P)

c. 700-900

Ț *Tezaurul de la Sânnicolau Mare*, unul din cele mai celebre tezaure europene provenind din perioada medievală timpurie, cuprinde 23 de piese din aur masiv în greutate totală de peste 10 kilograme, compus din câni, fructiere, pahare, cupe, potire cu decor zoomorf, vegetal și geometric, însoțit de simboluri creștine; *Kunsthistorisches Museum* din Viena. (S)

c. 700-900

Ț Sunt menționate, în *Gesta Hungarorum*, scrierea lui *Anonymus* (notarul anonim al regelui Béla I al Ungariei), cetățile *Orșova*, *Biharea* și *Cluj-Mănăștur*, cetăți de reședință ale voievozilor români *Glad*, *Menumorut*, *Gelu*. (A)

700-800

Ț *Ansamblul maya* din *Quirigua* compus din piramide, terase și scări. Guatemala. Se detașează mai ales prin mulțimea sculpturilor. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 700

Ț *Beowulf*, poem epic anglo-saxon, scris în engleza veche, relatând fapte petrecute în istoria Danemarcei în anii 450-650. (L)

SECOLUL AL VIII-LEA (701 – 800)

Cadrul istoric

În timpul secolului al VIII-lea, Orientul Mijlociu, coasta Africii de Nord și Peninsula Iberică intră rapid sub dominația islamică. Din 711 arabii supun Peninsula Iberică, de la Sevilla până în Catalonia, după ce îl înfrâng pe regele vizigot Roderick, apoi, în 720, încep invadarea Franței: Narbonne, Toulouse, Valea Rhonului, Tours. Extinderea spre vest a Imperiului arab este oprită de către Imperiul Bizantin la asediul Constantinopolului (717 – 718), unde bizantinii sunt ajutați de bulgari, și de către franci, conduși de *Carol Martel*, în bătălia de la Poitiers, în 732. Majordomul francilor, *Pepin cel Scurt* (751-768), care îl înlăturase pe ultimul rege merovingian, *Childeric al III-lea* (717-753), va susține papalitatea și va fonda apoi dinastia carolingiană, care își trage numele de la *Charlemagne/ Carol cel Mare* (768-814). Pepin cel Scurt fusese ales rege la Adunarea de la Soissons, cu sprijinul Papei Zaharia. În 756 el donează Papei Ștefan al II-lea exarhatul de Ravenna și ducatul de Roma printr-un act considerat actul de fondare a statului papal-*Patrimonium Sancti Petri*.

Charlemagne va fi încoronat Împărat Roman, de către Papa Leon al III, în ziua de Crăciun a anului 800. În timpul lui, este elaborată o civilizație occidentală bazată pe o papalitate prevăzută cu un domeniu laic. Este o epocă favorabilă dezvoltării culturii, numita *Renaștere carolingiană*. În 773 Charlemagne este chemat în ajutor de papa Adrian, amenințat de lombarzi, iar în 791, împreună cu longobarzii îi atacă pe avarii așezați în Panonia și-i cuceresc. Lupta lui din 778, împotriva bascilor, la Roncevaux, constituie adevăratul fond al *Cântecului lui Roland*.

În Peninsula Iberică, *Abd er-Rahman*, din dinastia Omeiazilor, întemeiază *emiratul de Cordoba* în 756.

Statele anglo-saxone îl au drept conducător pe *Aethelbald* (716-757). Urmașul lui, *Offa al II-lea* (757-796) obține hegemonia Heptarhiei.

În Bizanț, în prima jumătate a secolului, domnește *Leon al III-lea* (717-741), întemeietorul dinastiei isauriene în timpul căreia, în 726, începe *mișcarea iconoclastă* (împotriva cultului icoanelor), ce va fi anulată de *Sinodul de la Niceea* din 843. Leon al III-lea i-a învins pe arabi la Akroinon, în Anatolia (740) și a făcut alianțe cu khazarii, popor turcic din Asia Centrală, convertit la iudaism. În 750, *Regele Aistulf* al longobarzilor cucerește Ravenna, ultima posesiune bizantină în nordul Italiei și asediază Roma, iar papa îl cheamă în ajutor pe Pepin cel Scurt.

În nordul continentului, Vikingii, popoarele din Scandinavia, încep raiduri asupra coastelor Europei. În 793 ei atacă mănăstirea Lindisfarne de pe coasta Northumbriei, indignând lumea creștină.

În Europa de Răsărit, *Iustinian al II-lea* este obligat, în 705, să acorde titlul de Cezar al Bizanțului împăratului bulgar *Tervel*. Imperiul Bizantin începe să plătească tribut anual în Bulgaria.

Moravia rezistă invaziilor avarilor, cu ajutorul lui Charlemagne. La începutul secolului al VIII-lea, slavii veniți din Carpați sau din Balcani, sunt trimiși de Bizanț să stăvilească invazia avarilor. Erau conduși de un jupan ales de popor, obicei păstrat până în 1414.

Triburile ungare părăsesc regiunea Bașkiriei și migrează către sud, unele ajungând până în nordul Mării Negre.

Dinastia Tang stăpânește Asia centrală și își extinde influența până în Bactriana. Este începutul unei perioade artistice și de inovații deosebit de fecunde odată cu domnia lui Xuanzong. Dar, după preluarea puterii de către dinastia Abbasidă (750-1258), arabii reușesc să-i învingă pe chinezi la Talas. Victorie foarte importantă ce stabilește punctul extrem al extinderii arabe către Est și constituie cumva o contrapondere orientală, victorioasă, a înfrângerii de la Poitiers. Califul Al-Mansur mută capitala califatului la Bagdad, iar apogeul imperial arab va fi atins în vremea lui Harun al-Rașid (786-809).

Schimbări importante se petrec și în America, unde civilizațiile *Teotihuacan* și *Monte Alban* se sting. Este reconstruit însă orașul *Tikal*, cu cinci temple-piramide, cu temple și palate legate între ele de drumuri largi. Orașul numără 50 000 de locuitori.

Nordul actualului Peru este dominat în acest secol de *Statul Chimu*.

701-762

ÿ Trăiește *Li Bai*, poet liric din timpul dinastiei Tang (China), autorul a peste 1000 de poezii, printre care *Gânduri în noapte* și *Reflecții într-o noapte liniștită*. (L)

703

ÿ *Hassan Ibn Numan* începe prima campanie de reconstruire și înfrumusețare a *Marii Moschei de la Kairuan*. Alte două campanii vor fi întreprinse de Bishr Ibn Safwan în 724-728 și de Yazid Ibn Hatim en 741.

705-752

ÿ Au fost zugrăvite *frescele de tradiție bizantină* din biserica paleocreștină *Santa Maria Antiqua*, amplasată lângă Forumul roman. (P)

706-715

ÿ *Marea Moschee din Damasc* (Siria), edificiul religios musulman edificat de Califul omeiad Al Walid I. (A)

709-717

ÿ *Moscheea al-Aksa* din Ierusalim, parte din complexul religios de pe Muntele Templului din Ierusalim, a fost construită de califii omeiazi. (A)

710

ÿ *Cavalerul trac*, basorelief de 23 m, sculptat în stânca din Madara, Bulgaria. *Monument UNESCO*. (S)

712-770

ÿ Trăiește *Du Fu*, considerat cel mai important poet chinez al dinastiei Tang, autor a peste 1.400 de poeme. (L)

c. 712

ÿ *Cartea lucrurilor vechi/ Kojiki*, culegere tradițională de mituri japoneze, alcătuită de cronicarul *O no Yasumaro*, din însărcinarea împărătesei Gemmei, spre a demonstra obârșia divină a împăraților niponi. (L)

c. 715

ÿ *Cântăreț la harpă*, pictură pe lemn; *Muzeul de Antichități din Dușanbe*, Tadjikistan. (P)

717

ÿ S-au încheiat lucrările de construcție la biserica *Sfânta Sofia*, cea mai mare și mai renumită biserică bizantină din Salonic. Patrimoniul Mondial UNESCO (A)

718-785

ÿ *Otomo Yakamochi*, considerat unul dintre cei „36 de poeți nemuritori” japonezi, autorul unei antologii a poeziei nipone. (L)

720-833

ÿ În insula Java este construit gigantul sanctuar budist de la *Borobudur*, un edificiu de 42 m înălțime, format din zece terase suprapuse, încoronat cu o uriașă stupă și bogat ornamentat cu sute de statui și panouri sculptate în baso și altorelief. (A)

c. 720

Ÿ *Nikon shoki*, a doua cronică japoneză, după Kojiki, compilație redactată de principele Toneri la îndemnul împărătesei Genmei. (L)

721-815

Ÿ Alchimistul arab *Geber* descoperă și dezvoltă alambicul, tehnicile distilării, filtrării, cristalizării, descoperă noi substanțe: acidul azotic, acidul sulfuric, acidul clorhidric, aqua regia, acidul uric și obține vopsirea perlelor artificiale și a pietrelor prețioase artificiale (I)

724

Ÿ Episcopul misionar Pirmin înființează *Biblioteca mănăstirii benedictine din Reichenau*, în Germania (L)

c. 725

Ÿ *Vas liturgic* din argint, aur și malahit, decorat cu pietre prețioase și având incizate numele apostolilor pe o friză care înconjoară vasul. A fost descoperit împreună cu patru broșe celtice, la Ardagh, de unde și numele de „tezaurul de la Ardagh”. Cele 354 de piese formează tezaurul *Muzeului Irlandei*, în care intră și *Broșa Tara* și *Tezaurul Derrynaflan*, descoperit în situl monastic de la Derrynaflan, si datat sec. VIII-IX. (S)

c. 725

Ÿ *Pagoda The Goju-no-to* (Pagoda cu cinci etaje) a *templului Kofukuji*, construită la Nara, veche capitală a Japoniei medievale de prințul consort Komyoh și restarată în 1426. Ea este unul dintre simbolurile orașului Nara și cea de a doua cea mai înaltă pagodă din Japonia (50,1 metri). *Patrimoniul UNESCO* (A).

726

Ÿ Împăratul bizantin Leon al III-Isaurianul distruge icoana lui Hristos de pe Poarta Chalke în capitala Constantinopol. Începe prima fază a iconoclasmului bizantin.

c. 730-804

Ÿ Trăiește *Alcuin*, învățat anglo-saxon, teolog, consilier al lui Carol cel Mare. Întemeiază *Academia Palatină* la Mănăstirea Tours, o bibliotecă în palatul regal, scrie versuri, epistole, scrieri didactice și îi revine meritul de a sta la temelia Renașterii carolingiene. Cea mai importantă operă a sa din domeniul științific este *Propositiones ad ecuendos juvenes*, care s-a bucurat de mare faimă în Europa. (L)

730

Ÿ Teologul bizantin *Ioan Damaschinul* compune *Octoihul*, cuprinzând cântările liturgice ortodoxe ale fiecărei zile din săptămână, pe opt glasuri. Lucrările sale intitulate *Dialectica* și *Dogmatica* reprezintă inestimabile documente cu privire la vocabularul filosofic și la proiectul de integrare a aristotelismului în cultura creștină. Datorită contribuției sale însemnate la muzica liturgică ortodoxă a fost denumit „maestrul muzicii”. (M)

c. 734

ÿ *Templul Ah Cacao* sau *Templul Marelui Jaguar*, unul dintre numeroasele monumente ale civilizației Maya de la Tikal. Înalt de 47 de metri, are pe acoperiș o sculptură gigantică reprezentând un rege pe tron. (A)

735

ÿ Moare *Beda Venerabilul*, călugăr benedictin anglo-saxon, autor celebrei opere, *Historia ecclesiastica gentis Anglorum/ Istorie ecleziastică a poporului englez*, definitivată în 731, care i-a adus caracterizarea de „Părinte al istoriei engleze”. (L)

740

ÿ *Liu Zhi* (China) scrie *Istoria instituțiilor politice*. (L)

741

ÿ Impresionanta *piramidă de la Tikal* (azi în Guatemala) – 70 de metri înălțime – vestigii evocatoare ale civilizației maya. Este cea mai mare piramidă construită în regiune în secolul al VIII-lea. (A)

744

ÿ *Sturmius*, discipolul Sfântului Bonifaciu fondează *Biserica abației Fulda*, important centru cultural-religios din Germania. (A)

748

ÿ Călugărul chinez budist *Jian Zhen*, scrie în lucrarea sa *Shu Jue Yue* despre traficul maritim internațional (L)

750

ÿ Statuia monumentală din aur și bronz, reprezentându-l pe *Marele Buddha* (Daibutsu) din Nara, în Japonia, cu o înălțime totală de 30 de metri, Buddha așezat măsurând 15 metri. *Patrimoniul UNESCO*. (S)

c. 750

ÿ *Codex aureus de la Stockholm*, numit și *Codex aureus din Canterbury*, după numele localității din Anglia unde se presupune că a fost scris, conține textul latin al *Evangheliei* scris cu unciale în aur, argint și cerneluri de diferite culori. Furat de vikingi, a fost răscumpărat de regele Alfred cel Mare, care l-a dăruit catedralei din Canterbury; în prezent se află la *Biblioteca regală* din Stockholm. (L)

750-774

ÿ A fost construită *Campanila primei basilici Sfântul Petru*, din Roma, cea mai timpurie campanilă cunoscută. (A)

754

ÿ Abatele Fulrad reconstruiește *Bazilica Saint-Denis*, fondată în secolul al VII-lea de regele Dagobert, sfințită în 775 în prezența lui Carol cel Mare. (A)

757

ÿ Împăratul bizantin *Constantin Copronim* a trimis în dar lui Pepin cel Scurt, regele francilor, o primă orgă după modelul căreia s-au construit instrumente asemănătoare în Europa. (M)

757-783

ÿ A fost construit *Templul Kailasa*, cel mai spectaculos dintre templele de la Ellora (India), de o bogăție sculpturală unică în lume; giganticul complex este cea mai mare structură monolitică sculptată într-un singur bloc de piatră (81x47 m) și a necesitat înlăturarea a 400 000 de tone de rocă. (A)

c. 760

ÿ *Manyoshu*, cea mai veche antologie lirică japoneză, ce cuprinde aproximativ 4.500 de poeme atribuite unui număr de 550 autori. (L)

762-815

ÿ *Hassan ibn Hani Abu Nuwas*, unul dintre cei mai mari autori ai literaturii arabe clasice, considerat inventatorul poeziei cinegetice și recunoscut pentru versurile ale satirice. Trăiește la curtea califului Harun al-Rashid. (L)

762

ÿ Califul abbasid *Abou-Djaafar Al-Mansur* pune piatra de temelie a noii sale capitale, *Bagdad*. (A)

764

ÿ *Mănăstirea din Lorsch*, Germania, una dintre faimoasele abații ale Imperiului carolingian construită în stil preromanic pe cheltuiala principelui Cancor din familia Robertienilor. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

765

ÿ Se încheie construirea *Palatului Mahdi*, din Bagdad. (A)

766

ÿ *Templul Inscripțiilor* din Tikal, numit astfel după glifele monumentale ale frontonului, cu dimensiunea de 85 de centimetri.

c. 771

ÿ *Stela din parcul arheologic Quiriga* (Guatemala) – 10,6 m înălțime, 1,5 m lățime, 1,2 m grosime și 60 de tone greutate – cel mai mare bloc de piatră sculptată aparținând civilizației maya. (S)

779

ÿ *Minuscula carolingiană*, o scriere derivată din literele majuscule romane este atribuită învățatului Alcuin, promotor Renașterii carolingiene. (L)

c. 780

ÿ Charlemagne înființează *Biblioteca Palatină* și încurajează copierea și difuzarea cărților, în special Biblii și scrieri ale Părinților Bisericii, dar și opere ale unor autori clasici, ca Lucain, Terence, Juvenal, Tibulle, Horace, Martial, Ciceron, Tite-Live, Salluste; Alcuin conduce *Școala* și *Academia* de la Curtea Francilor, predând gramatica, dialectica, retorica și ortografia. (L)

781-785

ÿ *Evangheliarul lui Carol cel Mare*, cel mai vechi manuscris carolingian

executat, după porunca sa și a soției sale Hildegarde, de către copistul *Godescalc*, călugăr benedictin. *Biblioteca Națională a Franței*. (L)

781-821

Ț *Mănăstirea budistă de la Paharpur* a fost construită de Somapura Mahavihara din dinastia Pala (Bangladesh). *Patrimoniul UNESCO*. (A)

784-810

Ț *Inscripția cu hieroglifă maya*, relatând despre domnia regelui Itzamnaaj din Naranjo, veche așezare aflată în prezent în Guatemala. (L)

785-990

Ț Este construită *Marea moschee din Cordoba* (Spania), o capodoperă a artei islamice, cu arce uriașe susținute de 1000 de coloane din porfir, japs, onyx, marmură și granit ce provin din ruinele arhitecturii antice romane. (A)

786-805

Ț Se construiește *Catedrala din Aachen/ Aix-la Chapelle*, arhitect *Eudes de Metz*, capodoperă a arhitecturii carolingiene, considerată cea mai veche catedrală aflată la Nord de Munții Alpi. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

787-788

Ț Redactarea *Analelor Regni Francorum*, care înregistrează, an după an, evenimentele dintre 741(anul morții lui Carol Martel) și 788. Ele vor fi continuate până în 829, anul începerii crizei domniei lui Ludovic cel Pios.

787-789

Ț Istoricul friul *Paul Diacon* scrie o *Cronică a Lombardilor*, de la origini până în 744, anul morții regelui lombard Liutprand.

c. 794

Ț A fost construit *Palatul Imperial din Kyoto* reședința a Familiei Imperiale până în 1868, când capitala s-a mutat la Tokyo. *Patrimoniul UNESCO* (A)

c. 800

Ț Apogeul renașterii carolingiene (manuscrite cu anuminuri, obiecte bisericești din aur și argint, sculptură în fildeș, arhitectură, învățământ, biblioteci, scriptorii) care continuă în timpul domniilor lui Ludovic cel Pios și a lui Carol cel Pleșuv.

Ț Călugării celți miniază *Cartea din Kells*, capodoperă a miniaturii irlandeze, al cărei nume provine de la abația din Kells, pe coasta de răsărit a Irlandei, unde a fost păstrată între secolele XI-XVII. În prezent se află la *Trinity College* din Londra. (L)

800-1000

Ț La *Basarabi* – Constanța, într-un *ansamblu monahal rupestru*, datând din secolul al IX-lea, s-au păstrat inscripții și simboluri creștine străvechi. (L)

800-1300

Ÿ *Edda*, numele a două compilații poetice diferite din perioada cuprinsă între secolele IX-XII: *Edda în proză*, narată de eruditul poet de curte *Snorri Sturluson*, și *Edda poetică*, culegere de legende și mituri ale vechilor popoare scandinave, conținute în manuscrisul cunoscut sub numele de *Codex Regius*, aflat la *Institutul Árni Magnusson* din Reykjavík. (L)

800-870

Ÿ *Otfried von Weissenburg*, cleric german, scrie *Cartea Evangheliștilor*, un poem cu 16 000 de versuri, una din cele mai importante opere din literatura germană veche. (L)

SECOLUL AL IX-LEA (801 – 900)

Cadrul istoric

Secolul al IX-lea se remarcă printr-un declin al imperiilor atât în Europa, cât și în Asia și printr-o reechilibrare de forțe care sfârșitul său. Regatul Franc este amenințat constant de invaziile vikingilor (800-1050), ale sarazinilor și ungarilor ce vor duce la dezmembrarea lui.

În anul 800 *Carol cel Mare* este încoronat la Roma, de papa Leon al III-lea, ca împărat al *Sfântului Imperiu Roman*. Titlul lui este recunoscut prin relații diplomatice de califul Harun al-Rașid (801) și, în 812, de către împăratul Mihail I al Bizanțului, care cere în schimb Veneția, Istria și Dalmația.

În Imperiul Franc, ce se întindea pe 1,2 milioane de kilometri pătrați și era populat de 15 milioane de locuitori, *Ludovic cel Pios* (814-840) îi urmează lui Charlemagne. În 843, imperiul este împărțit în trei, prin *Tratatul de la Verdun*. *Lotharingia* îi revine lui *Lothar I* (843-855). *Franța occidentală* îi revine lui *Carol al II-lea cel Pleșuv* (843-877), urmat de *Ludovic al II-lea le Begue*, *Ludovic al III-lea* și *Carloman* (879-885), iar Franța orientală, lui *Ludovic Germanicul*. Lotharingia va fi împărțită apoi între Franța și Germania în 870, iar în 880 revine integral Germaniei prin *tratatul de la Ribemont*. Linia trasată de acest tratat marchează frontiera între regatul Franței și Imperiul Germanic timp de mai multe secole.

În Anglia, *Egbert* (827-839) devine primul rege al anglo-saxonilor. Între 865 și 869 au loc marile invazii scandinave, estul Angliei și apoi Northumbria ajungând sub dominație daneză (*Danelaw* 870-917). *Alfred cel Mare* (871-899), regele Wessexului, recucerește Londra și semnează pacea de la Wedmore (879).

În Norvegia, *Harald Harfager* se impune în 872. Vikingii navighează în Atlantic, debarcă în Islanda și fondează Reykjavik (874).

Italia revine în 855 împăratului *Ludovic al II-lea*. Urmează o dezmembrare și lupta între principate, sarazinii jefuiesc Roma în 846. În 849, Papa Leon al IV-lea organizează o alianță și obține victoria de la Ostia împotriva arabilor, victorie celebrată peste secole prin faimoasa frescă a lui *Rafael* din *Palatul Vatican*.

În Spania se formează mici state creștine: Barcelona, regatele Navara și Asturia. La sud de linia Coimbra-Saragossa, domină arabii. În 825, Alfonso al II-lea al Asturiilor obține o victorie împotriva maurilor, urmată de repopularea cu creștini a Galiciei, Leonului și Castiliei, iar capitala se mută la Oviedo.

În Europa centrală este epoca unui stat slav, sub cneazul *Mojimir I* (830-846). Creștinat către 860 el devine Moravia Marea sub Svatopluk (870-894).

Este, de asemenea, începutul Bulgariei Mari. Bulgarii, după ce ocupă Sofia (809), se convertesc, între 864 și 865, la creștinismul de rit ortodox sub hanul Boris I (852-889) și cunosc apogeul sub țarul Simeon I (893-927). Primul cneaz al Boemiei este *Borivoj* (872-889), creștinat de Metodiu.

La Est, vikingii străbat rețeaua fluvială a actualei Rusii. Numiți varegi, ei fondează numeroase orașe pe Volga, care se transformă treptat în principate independente, cum au fost cel al prințului Rurik la *Novgorod* (în jur de 862), pe ruta comercială dintre populațiile baltice și Imperiul bizantin. El este leagănul viitorului *principat al Kievului*, stăpănit de Oleg, la 882, prima capitală a statului rus.

Inviaza pecenegilor, goniți de uzi și khazari spre vest, între Ural și Volga, apoi între Nistru și Carpați (889), locul lor fiind ocupat, între Don și Nipru de cumani (Cumania Albă), determină triburile maghiare să se așeze în Atelkuz, regiunea dintre Prut și Nistru, în jur de 890. Între 896 și 900, ei părăsesc Aletkuz și se așază în Câmpia Panoniei, sub conducerea lui *Arpad*, întemeietorul dinastiei arpadiene.

În Imperiul Bizantin, *Leon al V-lea Armeanul* (813-820) reușește să-i învingă pe bulgari. După îndepărtarea lui, imperiul pierde teren în fața arabilor, în Creta și în Sicilia. Împăratul *Theofil* (829-842) este învins de califul al-Musatim (833-842) din dinastia abbasidă, care mută capitala de la Bagdad la Samarra. Amenințarea din această direcție slăbește abia către mijlocul secolului, când puterea abbasizilor slăbește, iar în 863 bizantini obțin o victorie de proporții la Poson. Împăratul Vasile I (867-886) întemeiază dinastia macedonene.

În Extremul Orient, dinastia Tang este slăbită de revoluții și războaie. Totuși, pe plan cultural, ea se dovedește deosebit de inovatoare. Sunt descoperite compasul și busola marină, praful de pușcă, banii de hârtie. Sunt îmbunătățite xilogravura, gravura și sunt publicate textele confucianiste, budiste și un tratat de istorie a științelor.

În America, este perioada declinului marilor civilizații Maya și Huari. Apare cultura Thule în nordul Alaskăi, strămoșul culturilor eschimose și se constituie mici state în Ecuador și Columbia. Apar, în America de Sud, diferite culturi regionale, cum ar fi San Jose, Hualfin.

c. 801-924

Ț A fost construit *Palatul măștilor* din Kabah (Mexic), decorat cu sute de măști de piatră închinată zeului Chaac. (A)

802

Ț Este construit *Haehinsa*, unul dintre templele-bijuterie ale Coreei de Sud, cunoscut și pentru conservarea ansamblului de texte budiste Tripitaka Koreana, gravat pe 81 000 de plăci din lemn de magnolie. (A)

806

Ț *Biserica San Zeno din Verona*, considerată una dintre capodoperele stilului romanic în Italia, a fost consacrată în prezența regelui franc Pepin. (A)

805-845

Ț Trăiește *Abu Tammam*, poet arab, autorul uneia dintre cele mai importante antologii din domeniul literaturii arabe, intitulată *Hamasah*. (L)

806

Ț A fost realizat *mozaicul bizantin* care decorează *oratoriul carolingian* de la Germigny-des-Près, din departamentul Loiret (Franța), un exemplu al stilului arhitectural carolingian. *Patrimoniul Mondial UNESCO*. (P)

c. 810

Ț *Codex aureus*, cunoscut și sub numele *Evangheliarul de la Lorsch*, un somptuos *Evangheliar* copiat în scriptoriul școlii de la Aachen. Prima parte a lui, conținând Evangheliile după Matei și Marcu, se află la *Biblioteca Bathyaneum* din Alba Iulia, fiind cel mai vechi codice medieval occidental anluminat din România. Evangheliile după Luca și Ioan se găsesc la *Biblioteca Apostolică din Vatican*. Coperțile 1 și 4, lucrate în plăcuțe de fildeș, se găsesc la Londra și la Roma. (L)

812

Ț În apropiere de Oviedo (Spania), a fost construită *Biserica San Juan*, ctitoria regelui Asturiei, Alfons al II-lea (A).

813-820

Ț Reapare *iconoclasmul* decretat de Leon al V-lea. (P)

c. 816-823

Ț *Evangeliarul arhiepiscopului Ebbon*, manuscris caligrafiat în atelierul monahal al Abației Hautevilliers, lângă Reims, în prezent conservat la biblioteca din Épernay (L)

816-835

Ț *Psaltirea de la Utrecht*, manuscris miniat în scriptoriul de la Reims, capodoperă a artei carolingiene. Este unul dintre cele mai prețioase manuscrise din Olanda, datorită celor 166 de ilustrații foarte vii care însoțesc un psalm sau oricare alt text. (L)

820

Ț *Corabia de la Oseberg*, împodobită cu numeroase sculpturi, cu rol în ritualurile funerare ale vikingilor. De fapt, corabia a servit întâi pentru navigație, probabil costieră, iar apoi a devenit „mormânt”. *Muzeul Maritim al Vikingilor, Oslo*. (S)

c. 820-850

Ț *Cărți liturgice* miniate în stilul artei carolingiene, realizate în mai multe centre din Franța: *Reims, Saint-Denis, Metz, Tour* din Franța. (L)

821

Ț *Eginhard* (cca. 770-840), cronicar franc, autor al primei biografii a lui Carol cel Mare, *Vita et gesta Caroli Magni*. (L)

c. 822

Ț Din inițiativa *Papei Pascal I* a fost mărită biserica *Sfânta Prassede* din Roma, vestită pentru mozaicurile bizantine ce decorează absida și arcul absidei; *Capela Sfântului Zeno* situată în interiorul acestui locaș de cult, cu o fabuloasă reprezentarea a *Grădinii Paradisului*, păstrează cele mai reprezentative exemple ale școlii mozaicului bizantin în Roma. (P)

c. 825

Ț Se încheie lucrările la *Domul din Aachen/ Aix-la-Chapelle*, început de Carol cel Mare în 786. Catedrala va fi mărită succesiv până în 1414, turnul fiind ridicat în secolul al XIX-lea. Carol cel Mare a fost înmormântat aici, în 814, Catedrala devenind apoi locul încoronării a peste 30 de monarhi, începând cu Otto cel Mare și sfârșind cu Carol Quintul. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 827

Ț *Evangeliarul* de la Saint-Médard de Soissons, realizat la curtea lui Carol cel Mare, a fost dăruit de regele Ludovic cel Pios și de soția sa Judith abației Saint-Médard de Soissons; *Biblioteca Națională a Franței, Paris*. (P)

828-889

Ț Trăiește *Ibn Qutaybah*, scriitor persan sunit, autorul unor lucrări științifice,

religioase și privind adab (normele conduitei tradiționale în islam). Dintre operele sale amintim, *Motivele poeziei*, cuprinzând principalele teme poetice ale epocii sale, *Celebritățile*, note biografice ale unor personalități ale istorie arabo-musulmane, *Poezia și poeții*, biografii ale poezilor de dinainte de islam până în secolul IX. Este autorul *Fântânilor poveștilor*. (L)

829

ÿ Prima *biserică dedicată relicvelor Sfântului Marcu* a fost fondată la Veneția de dogele Giustiniano Participazio. (A)

830

ÿ În Suedia este construită prima biserică, *Birka* (A)

836

ÿ *Sammara* devine reședința califilor din dinastia Abbasizilor. Aici se dezvoltă un nou concept în arhitectura islamică ce se va răspândi apoi în alte regiuni, islamice sau nu, și un nou stil de decorație în stuc, bazat pe repetiția unor motive geometrice ce vor fi cunoscute mai târziu în Occident sub numele de *arabesc*. Apare, de asemenea, un nou stil ceramic cu vase al căror exterior imita obiectele din aur sau din argint. (A)

ÿ Se încheie lucrările (începute în 746) la *Marea Moschee* din Kairuan, Tunisia. (A)

840

ÿ *Biblia Moutier-Grandval*, bogat ilustrată de călugării abației Saint-Martin din Tours din Franța. Până la începutul secolului al XIX, a fost proprietatea abației Moutier-Grandval, din actuala regiune Berna din Elveția, de la care își trage și numele. Este decorată cu frontispicii și cu 4 pagini miniate, în culori, aur și argint: *Adam și Eva*, *Moise primind cele Zece Porunci*, *Christ în Glorie* și *Personaje ale Apocalipsei*. Este păstrată la *British Library*. (L)

841

ÿ *Cei cinci regi ai Înțelepciunii*, grup de statui ce decorează mănăstirea budistă din Toji, în Japonia. (S)

841-859

ÿ Construirea unei noi biserici în abația benedictină de la *Saint-Germain d'Auxerre*, în timpul domniei lui Carol cel Pleșuv, în care se găsește cu un ciclu de fresce unice, în stilul Renașterii Caroligiene, cele mai vechi din Franța. Pereții sunt decorați cu elemente arhitecturale false (bolți, frize) în interiorul cărora sunt pictate medalioane istoriate cu scene din viața sfinților. Cea mai importantă este *Lapidarea Sfântului Ștefan*. (A)

842

ÿ *Jurământul de la Strasbourg*, consemnând alianța militară între Carol cel Pleșuv și Ludovicul Germanicul împotriva fratelui lor, Lothar I. Toți trei erau fii lui Ludovic cel Pios, fiul lui Charlemagne. Este un document

foarte important din punct de vedere lingvistic, reprezentând cel mai vechi text scris în limba franceză veche (*lingua romana*), motiv pentru care este numit și „actul de naștere al limbii franceze”, și în *lingua teutonica*, adică germana veche. (L)

843

ÿ *Reabilitarea Orotodoxiei și a cultului icoanelor* în Imperiul Bizantin de către regenta *Theodora* și de *patriarhul Vasile I* (867-886). La Constantinopol sunt realizate mai multe mozaicuri în Basilica Sfânta Sofia. (P)

845-846

ÿ *Prima Biblie a lui Carol Pleșuvul*, scrisă și decorată cu unciale de aur de Vivien, starețul mănăstirii Saint-Martin din Tours. (L)

847-852

ÿ *Fortificații* în jurul Vaticanului, ridicate în timpul Papei Leon al IV-lea. Cunoscute și sub numele de *Zidul leonin*, ele erau menite să apere Basilica Sfântul Petru de incursiunile musulmane. Este singura incintă medievală, construită la Roma. (A)

ÿ *Marea moschee și mausoleul* din Samara, tip de monument funerar musulman. Califul Jafar al-Mutawakkil, căruia i se datorează ridicarea Moscheii, a construit în această perioadă cartierul *Al Djafariya*, din Samara, cu 18 palate, Minaretul moscheii în spirală elicoidală este înscris în *Patrimoniul Mondial UNESCO*. (A)

849-851

ÿ *Evangeliarul* împăratului *Lothar*, operă din perioada de apogeu a Școlii de la Tours. Scris cu minuscule caroline și cu litere de început de capitol trasate în aur, argint și culoare roșie, manuscrisul conține șase miniaturi de o pagină: portretul lui Lothar, Christ în glorie, portretele evangheliștilor Matei, Marcu, Luca și Ioan. *Biblioteca Națională a Franței* (L)

850-865

ÿ În apropiere de Djakarta (Indonezia), a fost construit vastul *ansamblu de temple hinduse Prambanan*, format din patru mari sanctuare și 220 temple mici, edificii somptuos decorate cu sculptură în relief și în ronde-bosse. (A)

850

ÿ *Soliman*, negustor arab din Bagdad, parcurge o vastă arie geografică a lumii musulmane ce cuprinde între altele *Maldiva, Malacca, Vietnam și Canton*. (E)

852-889

ÿ Cneazul bulgar Boris a construit *Biserica Sfânta Sofia* din Ohrid, Macedonia, cu o decorație murală printre cele mai originale existente în Europa. *Patrimoniul UNESCO* (A)

c. 855

Ț *Începuturile polifoniei*, cântatul independent pe mai multe voci, oferă noi posibilități sonore de expresie. (M)

c. 860

Ț În Japonia perioada de afirmare a Școlii de pictură Yamato-e – la începutul epocii Heian – în pictura profana de la Curtea imperială. (P)

Ț Vikingii debarcă în Islanda. (E)

863

Ț *Metodiu* (815 sau 820 – 6 aprilie 885) și *Chiril*, numit și *Constantin Filosoful* (827 sau 828 – 869), misionari bizantini, *creatorii scrierii chirilice*, răspândesc alfabetul slavon în Moravia și traduc Biblia în limba slavă. (L)

868

Ț Prima carte imprimată datată, *Sutra de Diamant*, carte budistă ilustrată, găsită în peșterile Mogao, lângă Dunhuang și conservată la *British Library* din Londra (I)

869

Ț *Limba slavă* este declarată *limbă de cult* la slavii de Apus, prin Bula Papei Adrian al II-lea. (L)

Ț *Psaltirea lui Carol cel Pleșuv*, miniată de Liuthard, remarcabilă prin rara și prețioasă legătură în fildeș. (L)

870

Ț *Codex Aureus* de la Sankt Emmeran din Regensburg, miniat în scriptoriul abației Saint-Denis, la comanda lui Carol cel Pleșuv, aflat în prezent la *Bayerische Staatsbibliothek*; coperta Evangheliarului, splendidă operă de orfevrărie a Evului Mediu, a fost realizată în filigran de aur cu relief de pietre prețioase, perle și cloisonné-uri. (L)

876-879

Ț Se construiește *Moscheea Ibn Tulun*, cea mai mare și cea mai veche din Cairo. (Egipt). (A)

c. 880

Ț *Cantilena Sfintei Eulalie*, primul poem scris în *langue d'oïl*, limba galoromană care s-a dezvoltat în nordul Galiei, apoi în nordul Franței și sudul Belgiei. (L)

Ț *Hucbald*, călugăr benedictin, scrie opera teoretică *De harmonica institutiones*, în care imaginează notația muzicală pe linii paralele, orizontale, echidistante, care variază de la 6 la 16. (M)

880-885

Ț Prințul Borivoj din dinastia Premysil a fondat *Castelul din Praga*, cel mai mare complex medieval din Europa, împreună cu Biserica Sfânta Maria. Catedrala Sfântul Vitus, Palatul Lobkowitz și biserica Sfântul George. (A).

888-889

ÿ Călugărul *Abbon*, călugăr benedictin la *Abația Saint-Germain-des-Près* scrie o *Istorie a luptei parizienilor împotriva normanzilor*. (L)

c. 891-1154

ÿ În mănăstirile engleze s-au făcut copii după *Cronica anglo-saxonă* redactată la Wessex în timpul regelui Alfred cel Mare. (L)

892-943

ÿ *Mausoleul Samanid* din Bukhara, Uzbekistan. Considerat drept una dintre cele mai importante opera de arhitectură din Asia Centrală, el a servit ca monument funerar lui Ismail, un emir puternic și influent, unul dintre ultimii nativi ai dinastiei persane care a domnit în această zonă în secolele al IX-lea și al X-lea.

c. 900

ÿ Biserica *Saint-Georges* din *Oberzell*, construcție carolingiană târzie din complexul monastic din insula Reichenau. Frescele sale, remarcabile din punct de vedere artistic și importante pentru epoca de trecere de la Imperiul Carolingian la cel Ottonian, constituie singurul exemplu de serie completă și bine păstrată de pictură murală anterioară anului 1000, de la nord de Alpi.

ÿ *Capul zeului hindus Shiva*, sculptură în gresie, Angkor (Cambodgia); *Musée Guimet*, Paris. (S)

900-1 000

ÿ Perioada în care sunt construite și reconstruite *cetățile de la Dinogetia-Garvăn*, județul Tulcea, *Capidava*, județul Constanța și *Păcuiul lui Soare*, județul Călărași. (A)

ÿ Mănăstirile *Haghpat* și *Sanahin* din Armenia, complex religios cu admirabilă arhitectură în stil armenesc. *Patrimoniul UNESCO*. La *Haghpat*, biserica *Sourp Nshan* (Semnul Sfânt) a fost terminată către 989, de fii reginei Khosrovanouch, regii Smbat II și Gourgen Ier Bagratouni. Un basorelief îi reprezintă ținând în mâini macheta ei. La *Sanahin*, Biserica, dedicată Mântuitorului, a fost și ea construită de aceeași regină, între 967 și 970. (A)

ÿ În Vietnam, în timpul domniei lui Indravarman III, rege al populației Champâ, sunt construite cele mai frumoase *temple de la Mý Son*, ansamblu de monumente datând din secolul al IV-lea până în veacul al XIII-lea. Construcțiile din secolul al X-lea sunt un exemplu perfect al arhitecturii cham, fine și grațioase. Dansatorii formează motivul preferat al sculpturilor din aceste temple, cum ar fi *Dansatorii de la Trà Kiêu*, din Muzeul din Đà Nẵng. (A)

SECOLUL AL X-LEA (901 – 1000)

Cadrul istoric

Secolul al X-lea este unul de schimbări importante în geografia politică a Europei și de reșezări care vor avea importanță pentru câteva secole de acum încolo.

O transformare majoră este cea a *Imperiului Carolingian*. Stingerea ilustrei dinastii permite afirmarea dinastiei de Saxa în Germania. *Henric I Păsărarul*, duce al Saxoniei din 912, devine rege al Germaniei din 919, primul reprezentant al dinastiei de Saxonia. Otto cel Mare, regele germanilor, se încoronează la Pavia ca rege al Italiei, inaugurând o lungă perioadă de destin comun între Germania și Italia septentrională, în cadrul Sfântului Imperiu pe care să se formeze, în timp ce domeniile din sudul Italiei aparțin lombarzilor și bizantinilor. În 962, Otto cel Mare este încoronat la Roma ca Împărat. În 987 *Hugo Capet* devine rege al Franței, întemeind *dinastia capetiană*, ce va domni până în 1328.

La începutul secolului (995-1000) și începutul celui următor, este introdus creștinismul în Peninsula Scandinavică: în Danemarca, în timpul regelui *Harald Blatand Gormsen/Bluethooth*, în Suedia, sub domnia lui *Olaf Skutkonung* (995-1022) și în Norvegia, sub domnia regelui *Olaf I*.

În Anglia, succesorii lui Alfred cel Mare îi resping pe danezi. *Ethelstan* (924-39) recucerește York. În 954, regele *Eadred* (946-955) realizează unificarea Angliei într-un regat. Danezii reiau ofensiva, iar *Ethelred II* (978-1016) este învins la Maldon în 991, în ceea ce s-a numit *Marea invazie daneză*, în urma căreia s-a stabilit perceperea impozitului general, *danegeld*.

În Spania Califatul de Cordoba cunoaște o perioadă de progres între 912 și 961, sub *Abd al-Rahman al III-lea*. Paralel, se formează statele *Castilia* și *Leon*.

În Europa central, polonezii, popor al slavilor de vest, formează un stat unificat și adoptă creștinismul. *Mieszko I* (960-992) devine primul duce de Polonia, botezat în 966, și întemeiază *dinastia Piaștilor*. Moravia Mare intră în colaps, fiind cucerită,

alături de Pomerania răsăriteană și Silezia, de către *Boleslav cel Viteaz*, în 999. Statul croat devine regat unificat sub *Tomislav*.

Pe teritoriul României sunt menționate documentar, în jurul anului 900, Voievodatele lui *Menumorut* în Crișana, *Glad* în Banat și *Gelu*, în partea centrală a Transilvaniei.

Secolul al X-lea reprezintă pentru bulgari o perioadă de glorie. În 917, aceștia au distrus armata bizantină, iar în 927 este recunoscută oficial *prima Biserică națională independentă* din Europa, *Patriarhia Bulgară*.

În Răsărit, *Rusia Kievană*, condusă de *cneazul Igor* (912-945), atacă Imperiul Bizantin în 944. De asemenea, învinge, în 965, Regatul Khazar. Statul kievean atinge apogeul puterii, sub *Vladimir I* (980-1015) care se creștinează în 988, religia ortodoxă devenind oficială.

Imperiul Bizantin cunoaște și el o revigorare, atât politică, dar și economică, și culturală. În secolul al X-lea, populația Constantinopolului este estimată la 500 000 de locuitori, în timp ce populația Europei Occidentale este de 22 de milioane. Împăratul bizantin *Nicefor Phocas* recucerește de la arabi insula Creta în 961. În 972, împăratul *Ioan Tzimiskes* anexează Bulgaria orientală și Dobrogea, care intră în thema *Paristrion*, cu capitala la Durostorum (Silistra). Cel mai important împărat este Vasile al II-lea Bulgaroctonul (976-1025).

Din exterior, Occidentul Europei era amenințat de popoarele migratoare: normanzii dinspre țărmul atlantic, sarazinii dinspre sud, ungurii dinspre est. Între 913-954, au loc incursiuni ale ungarilor pe teritoriul Franței de azi, până la Reims. La jumătatea secolului, în 955, Otto I îi învinge pe unguri la *Lechfeld*. Aceștia evoluează către un model normand, se instalează pe un teritoriu anexat teritoriului carolingian, vor avea un rege și se vor integra lumii creștine, la anul 1000.

Din acest motiv, istoricii au numit multă vreme perioada dintre 900 și 1000, „un secol de fier și plumb”, „un deșert cultural”. Acum, ea este privită mai îngăduitor, mergând până la a o defini drept „marele secol creștin”, pentru că s-a produs în această perioadă o renaștere a monahismului care s-a răspândit în toată Europa, pregătind terenul pentru a reinnoire morală și administrativă radicală, „reforma gregoriană” care va marca secolul al XI-lea.

În Italia, mișcarea se manifestă la Grottaferrata, în Germania se dezvoltă monahismul feminin, marcat de operele canonicei *Hrotsvita*, din Gandersheim, care a redat viață teatrului, a scris poeme și și istoria lui Otto I. Mănăstiri importante se înființează la Corvey în Saxonia, Ratisbonne și Tegernsee în

Bavaria, la Reichenau și Saint-Gall, la Bobbio și Monte Cassino în Italia.

În Orient monahismul își anunță ora de glorie, prin înființarea, în 963, a primei mănăstiri de la Muntele Athos, de către călugărul Athanase.

Au apărut speculații cu privire la sfârșitul lumii în anul 1000, mulți europeni așteptând Judecata de Apoi. Această spaimă s-a oglindit în cultura și arta epocii.

Lumea musulmană suferă numeroase și importante dezmembrări -20 de dinastii islamice diferite și trei Califi la Cordoba, la Cairo și la Bagdad; rămâne un moment de vârf din punct de vedere cultural, în special în Spania, aflată sub stăpânirea Califatului de Cordoba. În jur de 909, apare în estul Algeriei Califatul Fatimid. Negustori arabi se stabilesc pe coasta de est a Africii, la Manda și Kiloa. În 969, Egiptul este cucerit de Fatimizi, care stabilesc capitala califatului la Cairo. Tot în acest secol este definitivat, de către *Ibn Mujahid*, textul oficial al *Coranului*.

În China a fost, de asemenea, o perioadă de haos politic, între 907-979 desfășurându-se *Perioada celor cinci dinastii și zece regate*.

În America de Sud, se sfârșește perioada clasică a culturii *Maya*. În Mexic, apare *civilizația toltecă*, către 930.

902

Ÿ *Evangelhia* de la Vaspourakan, datând din 862, mărturie a școlii armenesti de miniatură, este restaurată și dăruită de regina Milke schitului *Varag*, construit pentru a adăposti „fragmentul adevăratei Cruci”, care fusese furat și apoi redescoperit în secolul VII. (P)

c. 908

Ÿ *Jieshi Diao Youlan* este numele unei piese pentru gușin, instrument de suflat tradițional chinezesc, probabil cea mai veche scriere muzicală din Orientul Îndepărtat. (M)

909

Ÿ A fost creată *Școala Catedralei din Wells*, cu îndatorirea să instruiască cântăreți și instrumentiști, pentru serviciul divin. (M)

Ÿ *Guillaume de Aquitania* donează domeniul de la *Cluny* pentru a se ridica o mănăstire ale cărei rânduieli să aibă în vedere *Regula Sfântului Benedict de Nursia* și *Regulamentul Sfântului Benedict de Aniane*. Se pune astfel temelia *Ordinului monahal clunisian*. (F)

910-930

Ț *Codex de la Aleppo/ Codex Aleppensis*, cea mai veche versiune a Bibliei ebraice scrisă de copistul *Solomon ben Buya'a*. (L)

913

Ț A fost construită *cetatea Alcazar din Sevilla* (Spania), din ordinul emirului *Abd al-Rahman III*. *L'alcazar de Séville* este înscris în patrimoniul mondial al umanității la UNESCO din 1987. (A)

913-959

Ț *Papirusul lui Iosua*, manuscris bizantin, după un original din secolul al V-lea, aflat la *Biblioteca Vaticanului*. (L)

916-917

Ț Este construită *prima biserică a mănăstirii de la Cluny*, important centru cultural și religios din Europa. (A)

919

Ț Prima utilizare a *prafului de pușcă* în luptă, în China (I)

c. 920

Ț Călugărul *Ekkehard* din Saint-Gall compune poemul epic în limba latină intitulat *Waltharius*, inspirat din tradițiile germanice. (L)

Ț Călugărul *Odon de Cluny* desemnează tonurile muzicale prin litere (*a-b-c-d-e-f-g*), care vor deveni mai târziu *la, si, do...*, clasificând astfel *gama muzicală occidentală*. (M)

921

Ț *Ibn Fadlan*, erudit musulman, întreprinde, ca membru al unei ambasade a Califului, o călătorie de la Bagdad în regatul Bulgarilor de pe Volga. (E)

921-944

Ț Basoreliefurile și sculpturile din templele *Prasat Chen* și *Prasat Thom* din Koh Ker, capitală efemeră a statului khmer în timpul lui Jayavarman IV (928-941). Grupurile sculpturale, creând o ambianță aproape teatrală, sunt printre cele mai reușite exemple ale artei khmere.

c. 922-970

Ț Trăiește *Liutprand de Cremona*, istoric lombard, trimis cu o ambasadă în Imperiul Bizantin, care descrie în *Legatio* viața din Constantinopol. (L)

c. 925

Ț Este compus amplu poem epic intitulat *Digenis Akritas*, considerat una dintre operele importante ale literaturii bizantine. (L)

c. 930

Ț *Mănăstirea Rila* a primului așezământ monahal din Bulgaria a fost întemeiată de eremitul Ioan și refăcută în secolul al XV-lea de trei frați, Ioasaf, David și Teofan, preoți în satul Granica. *Monument UNESCO*. (A)

Ț *Catedrala Sfântul Vitus* este construită de Wenceslaus I, în complexul Castelului din Praga (A)

930-943

ÿ Este construită, la cererea regelui Abas Bagratide, *Catedrala Sfinților Apostoli* din *Kars*, la acea vreme capitală a Armeniei pentru scurt timp. Înaltă, realizată în bazalt cenușiu perfect șlefuit, are o cupolă acoperită cu tuf maroniu și ilustrează elanul vertical specific epocii. Personajele sculptate sunt de inspirație bizantină.

c. 934

ÿ Întemeierea *Abației de la Einsiedeln* (Elveția). Confirmarea primei biserici a mănăstirii a fost făcută de Otton I în 947. (A)

936 *Mănăstirea, Biserica Colegială și Castelul din Quedlinburg*, Germania, construite de împăratul *Otto I* în memoria tatălui său, regele *Henric I* de Saxonia; *Patrimoniul UNESCO*. (A)

ÿ Începe construcția orașului *Al Zahra* de lângă *Cordoba*, sub domnia califului *Abd al-Rahman III*, numită astfel după prenumele favorite acestuia, *al-Zahra* (cea strălucitoare). Orașul cuprindea curtea personală a suveranului și ansamblul clădirilor administrative, săli de recepție, grădini splendide, moscheii și clădiri unde trăiau artizanii și negustorii. Au lucrat aici artizani veniți din *Bagdad*, *Damasc* și *Constantinopol*, dar și din *Roma* și *Cartagina*.

943 Cea mai veche inscripție slavă din lume, care amintește de *jupan Dimitrie*, conducător feudal din sudul *Dobrogei*, care s-a luptat cu bizantinii și a fost ucis de către aceștia. (L)

c. 946

ÿ Apariția primelor *statui-relicvar*, cum ar fi cea a *Sfintei Foy în glorie*, de la *Clermont*, comandată de episcopul *Etienne II*. Capul era înconjurat de pietre prețioase și semiprețioase, corpul fiind acoperit cu plăci de aur, de argint și de aramă, iar tronul decorat cu pietre prețioase.

c. 950

ÿ *De administratio imperio*, lucrarea lui *Constantin al VII-lea Porfirogenetul*, atestă existența unei populații romanice la nordul *Dunării*. (L)

ÿ *Giulgiul Sfântului Josse*, opera de artă islamică provenind din *Iranul de Est*. Țesătura de mătase a fost comandată de un guvernator din *Asia Centrală*. Piesa a ajuns în *Europa* încă din timpul *Evului Mediu* la *Abația Saint Josse* situate în actualul *Pas de Calais*. *Muzeul Luvru*.

c. 950-1 000

ÿ *Renașterii Carolingiene* îi succedă *renașterea Ottoniană*, a celor trei împărați de națiune germană – *Otto I cel Mare*, *Otto II* și *Otto III* – prelungită sub dinastiile *franconiene*.

ÿ Sunt construite mari edificii religioase ale perioadei *Heian*, considerată epoca de aur a culturii japoneze, pe colinele *Higashiyama* (*Muntele de Est*) și pe pantele muntelui *Hiei* unde se află multe sanctuare budiste.

950-1 050

Ț Ansamblul monumental de la *Khajuraho* (India), creație arhitecturală unică, decorată cu o abundență de sculpturi debordând de senzualitate. (A)

952

Ț Consacrarea Pagodei templului Daigo-ji din partea de sud-est a actualului Kyoto. Construcția, înaltă de 47 de metri, are cinci etaje.

c. 960

Ț *Dunstan* primește însemnele de arhiepiscop de la Papa Ioan al XII-lea și devine consilierul principal al regelui Angliei, Edgar cel Pașnic. Dunstan reformează mănăstirile și susține ordinal Sfântului Benedict, care avea drept reguli sărăcia, castitatea și obedița călugărilor.

960-1 028

Ț Trăiește *Fulbert de Chartres*, episcop și ctitor al catedralei, întemeietor și cancelar al Școlii de la *Chartres*, important centru intelectual din Evul Mediu. (L)

961 -976

Ț *Biblioteca din Cordoba*, construită de califul Al-Hakam II, în care existau peste 400 000 de volume

961-984

Ț Se construiesc pagodele *Templului budist din Jianhsu*, China. (A)

963

Ț Prin strădania Sfântului Atanasie Athonitul din Trapezunt a fost întemeiată *Marea Lavră*, prima mare mănăstire zidită pe Sfântul Munte Athos. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

Ț Se construiesc *castelul Contelui Sigefroi I* și fortificațiile ducatului Luxemburg. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

963-969

Ț Sunt realizate *frescele din Biserica Tokali*, una dintre cele mai cunoscute biserici săpate în stâncă pe Valea Göreme într-unul dintre cele mai uimitoare locuri din lume, Cappadocia, Turcia (P)

965

Ț *Otto I prezentând lui Hristos modelul bisericii sale*, sculptură din fildeș dedicată *Mănăstirii Sfântul Mauritius* din Magdeburg, Saxonia (Germania). *Metropolitan Museum of Art*, New York. (S)

Ț *Vestigiile istorice de la Jelling*, Danemarca, dovezi istorice scrise care atestă creștinarea danezilor de către regele Harald Bluethooth. (S)

966

Ț Prima atestare a orașului *Cracovia*, din Polonia, al cărui vechi centru istoric cuprinde *Biserica Sfânta Maria* și *Biserica Trinității* (construite în 1222), *castelul Wawel* și *Catedrala*. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

ÿ Contele Richard din Casa de Normandia fondează *abazia Mont-Saint - Michel* și o încredințează călugărilor benedictini. (A)

967

ÿ *Citadela Femeilor* (Banteay Srei), bijuterie a artei sacre de la Angkor, sculptură în gresie roz, descriind povestea lui nimfei Tillotama din scrierea sacră hindusă *Mahabharata*; *Muzeul Guimet* din Paris (S)

967-987

ÿ Reconstruirea centrului *Chichén Itzá* (Mexic), într-un amestec de stil maya și stil toltec. Este ridicată *Piramida lui Quetzalcoatl*, înconjurată de terase pe care s-au construit principalele complexe monumentale: *Terenul de joc cu mingea*, *Templul Jaguarului*, *Casa Vulturilor*, *Templul Războinicilor...* (A)

968-985

ÿ *Engolpionul* (*Relicvarul Sfintei Cruci*) de la Limbourg an der Lahn, lucrat din lemn de sicomor acoperit cu o folie de argint aurit, conținând fragmente ale Crucii lui Christos. Cu dimensiuni de 48×35×6 cm, este decorat cu email în cloisonée, perle, smaralde, safire granate și pietre semiprețioase. *Muzeul Diocezan* din Limburg an der Lahn. (S)

c. 970

ÿ *Suda* sau *Suidas*, lexicon bizantin alfabetic, referitor la lumea antică din jurul Mediteranei. El conține lămuriri despre limbă, elemente geografice, note biografice, fragmente de opere literare, filosofice, științifice, multe dintre ele astăzi pierdute. Unii cercetători consideră că Suidas ar fi, de fapt, numele lexicografului, dar afirmația nu poate fi dovedită. (L)

970-972

ÿ În Cairo fost ridicată *Moscheea Al-Azhar*, primul monument fatimid din Egipt. (A)

972

ÿ *Mânăstirea Vatopedu* care, după tradiție, datează din anul 383, a fost refăcută de trei iubitori de viață monahicească: Atanasie, Antonie și Nicola. (A)

ÿ Este inaugurată capela *Saint-Michel* din Aiguilhe (Franța), de plan rectangular, cu trei abside. Pe bolta uneia dintre ele s-au păstrat picturi murale din secolul al X-lea. Biserica va fi mărită în secolul următor prin adăugarea unei clopotnițe, inspirată de cea de la Puy, și a unei nave (A)

972-976

ÿ *Cetatea Păciului lui Soare*, situată pe insula Dunării, nu departe de localitatea constănțeană Ostrov, a fost construită de trupele împăratului Ioan Tzimiskes. (A)

974-975

ÿ Redactarea textului *Nodicia de Kesos*, unul dintre cele mai vechi

documente scrise în Peninsula Iberică într-o limbă romanică, dar nu în latină, numită asturio-leoneză. Sun acest titlu, care poate fi tradus literal prin *Listă de brânzeturi*, i-a servit lui *Ramón Menéndez Pidal* ca dovadă al limbilor romanice din peninsula, în lucrarea sa *Orígenes del español* (Originile limbii spaniole) din 1926. (L)

c. 975

ÿ *Relicvariu dedicat Sfintei Foy*, fecioară martiră, realizat din aur, argint, cupru și pietre prețioase pentru abația din Conques, Franța. (S)

ÿ *Codex Parisinianus* (*Cartea Psalmilor* din Paris) este un manuscris miniat de origine bizantină. În «stil aproape clasic», potrivit Enciclopediei Britanice, este considerat alături de *Omiliile* lui Grigore din Nazianz o operă-cheie a renașterii macedonene în artele bizantine. Cea mai apreciată miniatură îl înfățișează pe David cântând la harpă, alături de o alegorie a Melodiei (L)

975-1 050

ÿ *Icoana Sfântului Arhanghel Mihail*, realizată în aur și argint aurit, cu decoruri în cloisonnée, pietre prețioase și semiprețioase. Face parte din tezaurul *Bisericii San Marc* din Veneția. (P)

977

ÿ Geograful arab *Ibn Hawqal*, întocmește harta intitulată *Visage de la Terre* (*Figura Pământului*)

980

ÿ *Madonă de Aur*, reprezentare a Fecioarei Maria și a Pruncului Iisus în lemn aurit, creată în timpul stăreței Mathilde II și conservată în tezaurul *Domului din Essen*, Renania de Nord-Westfalia (S)

ÿ *Universitatea Al-Azhar* este stabilită în Cairo de către dinastia Fatimida.

ÿ Începe, în Scandinavia, redactarea poemului didactic, *Hávamál* (*Spusele celui Prea Înalt*), cuprinzând sfaturi de zi cu zi ale vieții țărănești

981

ÿ Se construiește *complexul monastic Cluny II*, apogeul artei romanice. (A)

982-983

ÿ Celebrul fildeș care înfățișează *încoronarea împăratului german Otto-al II-lea* și a soției sale Teofana. *Muzeul Cluny*, Paris. (S)

982

ÿ *Erik cel Roșu*, navigator norvegian, *descoperă Groenlanda*. (E)

c. 983-984

ÿ Arhiepiscopul Egbert din Trèves (977-993) comandă unui artist anonim *Registrum Gregorii*, conținând scrisorile Papei Grigorie cel Mare. Manuscrisul conține două ilustrații de câte o pagină. Prima, păstrată la *Muzeul Condé* din Chantilly, îl reprezintă pe *Othon al II-lea pe tron*,

înconjurat de cele patru provincii ale Imperiului. În cea de a doua, de la Stadtbibliothek din Trèves, Grigorie cel Mare este înfățișat scriind și primind inspirația de la Sfântul Spirit, așezat pe umărul lui sub forma unui porumbel. Stilul lor este o sinteză între tradiția carolingiană și modelele bizantine, numeroase în perioada othoniană. (P)

c. 984

ÿ *Crucea lui Lothar*, cruce de procesiune, conservată în tezaurul *Catedralei din Aachen* (Germania), ce se numără printre capodoperele artei ottoniene. (S)

c. 987

ÿ Compilarea primei ediții arabe a lucrării *O mie și una de nopți*, traducere a scrierii persane *Hèzar afsanè*. (L)

987-988

ÿ Califul Al-Mansur mărește *Marea Moschee din Cordoba*, Spania, adăugând navele laterale (A)

c. 990

ÿ *Sfântul Grigorie și cei trei scribi*, plachetă din fildeș, aflată la Kunsthistorisches Museum din Viena. (S)

ÿ *Fulbert* fondează *Școala Episcopală din Chartres*. (F)

c. 991

ÿ *Lupta de la Maldon*, poem eroic despre lupta regelui Ethelred al II-lea împotriva danezilor, scris în vechea limbă engleză. (L)

991-993

ÿ Buizii fondează la Bagdad o *Casă a Științei* cu o bibliotecă de peste 10 000 de volume (L)

991-996

ÿ Construirea *Bisericii Adormirea Maicii Domnului* din Kiev, prima biserică din piatră a slavilor de răsărit, care a servit drept capelă palatină, dar și ca loc de înmormântare al lui Vladimir I, al bunicii sale Olga și al soției sale Anna Porfirogeneta, sora împăratului bizantin Vasile al III-lea. (A)

991-998

ÿ *Richer de Reims* – călugăr în Abația Saint-Remi de Reims –, redactează *Histoires*, principala sursă istoriografică a epocii. (L)

992

ÿ Călugarii *Serghie* și *Gherman* întemeiază *Mănăstirea Varlaam*, pe o insulă în partea nordică a Lacului Ladoga, în ținutul rusesc Kareliya. (A)

996

ÿ *Evangheliarul lui Liuthard/ Evangheliarul lui Otto al III-lea*, operă de apogeu a școlii de artă ottoniene, scris și miniat la abația din Reichenau în atelierul condus de călugărul Liuthard. (P)

1000

Ÿ *Columnnele luptătorilor*, statui din bazalt, pentru templul din Tula, capitala statului Toltec, aflat pe teritoriul Mexicului. (S)

Ÿ Arhiepiscopia de Esztergom-Budapesta fondată în anul 1000 de către regele Stefan cel Sfânt. (A)

c. 1000

Ÿ *Leif Eriksson*, explorator scandinav, considerat primul european care a debarcat în America de Nord, întemeiază o așezare efemeră, *Vinland*, în Terra-Nova. (E)

1000-1100

Ÿ Colindele *O, vino azi*, *Emanuel* și *Cântecul Mariei*, două dintre cele mai vechi cântece christice, au fost compuse pe versuri preluate din Evanghelia după Luca. (M)

c. 1000-1300

Ÿ *Templul El Castillo* și întregul sit arheologic de artă precolumbiană de la Chichén Itzá, în Mexicul actual. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

SECOLUL XI (1001 – 1100)

Cadrul istoric

În acest secol de început al celui de al doilea mileniu de după Christos, Europa a cunoscut, alături de o ascensiune a puterii normande în vestul continentului, un rol din ce în ce mai accentuat al rolului influent al nobilimii feudale și al Papalității. Transformările sociale au influențat politicile feudale europene pe parcursul întregului Ev Mediu.

În sudul *Italiei*, normanzii, care debarcă în regiune la 1030, slăbesc conducerea lombardă și bizantină, iar în 1060, cuceresc de la musulmani Sicilia. În nordul Italiei, se dezvoltă orașele comerciale Milano, Genova, Pisa. Populația centrelor urbane a crescut, făcându-și apariția capitalismul organizat timpuriu și dezvoltându-se o cultură comercială.

Șase ani mai târziu, în urma *Bătăliei de la Hastings* (1066) ei pun bazele unui regat centralizat și unificat în *Anglia*. Wilhelm Cuceritorul (1066-1087), care l-a învins pe Harold al II-lea, ultimul rege anglo-saxon, înființează în Anglia instituții centralizate. Lupta de la Hastings este reprezentată în impunătoarea *Tapiserie de la Bayeux*, de 70 metri, în care apare și *Mathilde de Flandra*, ducesă a Normandiei, apoi și regină a Angliei, soția lui William I (William Cuceritorul).

În Franța, puterea era deținută practic de marii nobili, în rândul cărora se detașează ducii de Aquitania și Normandia. În același timp, *Robert cel Pios* (996-1031), *Henric I* (1031-1060) și *Philippe I* (1060-1108), din dinastia capetiană, reușesc să mărească domeniul regal.

În *Imperiul Romano-German* are loc (1074-1122), împăratul Henric al IV-lea (1056-1106), negând autoritatea Papei Grigore VII (1073-1085). Conrad II (1024-39) este încoronat la Roma și la Milano, primind Coroana de Fier a Longobarzilor, dar este alungat de milanezi. În 1076, Papa îl excomunică pe Împărat, care în anul următor face penitență la Canossa. În 1084 Henric al IV-lea este încoronat împărat la Roma, după victoria în lupta pentru investitură și instalarea unui nou papă, Clement al III-lea.

Lupta între cele două puteri se încheie cu Concordatul de la Worms (1122) între Henric al V-lea și Papa Calixte II și *Dictatus papae*, care a proclamat autoritatea universală a pontifului. Papa își rezervă investitura spirituală, iar împăratul pe cea temporală.

În Spania, califii de Cordoba sunt înlocuiți de Almoravizi. Are lor unificarea creștină sub hegemonia Navarei, debutând astfel *Reconquista* împotriva islamicilor. La sfârșitul secolului anterior, Vizirul Almanzor (997-1002) învinsese micile state creștine și distrusese în 997 sanctuarul *Saint-Jacques de Compostella*, pe locul căruia va fi construită, în ultimul sfert al secolului al XI-lea (1075-1122) o catedrală, locul rămânând până în zilele noastre ținta unor mari pelerinaje religioase. Între 1008 și 1031, începe războiul civil care divizează califatul omeyad în 20 de părți numite *Taifas*. Fărămișarea politică a Andaluziei va da un impuls decisiv Reconquistei. Lupta împotriva ocupanților islamici se desfășoară sub semnul creștinismului, Papa acordând în 1063 o indulgență celor care luptă împotriva musulmanilor. În anul următor este cucerită Saragosa. Ferdinand cel Mare (1065-1072), regele Castiliei și Leonului, după înlăturarea stăpânirii maure, organizează un comitat în Portugalia. Între 1072-1109, Alfonso al VI-lea, regele Castiliei și Aragonului, obține victorii împotriva maurilor, printre care și cucerirea Toledo-ului (1085), și este menționat în *cantar de gesta/ chansons de geste/* poeme epice.

Între 1090-1147, Dinastia Almoravizilor, arabi din nordul Africii, stăpânește însă Peninsula Iberică, având centrul la Sevilla. În 1094 însă *Cidul*, nobilul castilian Rodrigo Diaz de Bivar, devenit eroul Spaniei, cucerește Valencia și îi înfrânge pe Almoravizi.

În nordul continentului, are loc creștinarea Norvegiei. Se înregistrează, între 1016 și 1035, o scurtă dominație a Danemarcei sub Canut cel Mare care, în 1016, fusese ales rege în Anglia. Între 1018-1035 acesta care reunește sub autoritatea sa și Anglia (1016), Norvegia (1028) și Scoția (1031). Dominația daneză este înlăturată, cu ajutorul normanzilor și al puternicei familii Godwin, de Eduard Confesorul (1042-1066), penultimul rege anglo-saxon al Angliei. Trebuie subliniat faptul că, în jurul anului 1000, Leif Ericson (c 975-c 1020), a fost primul exploratory European care a ajuns în America de Nord.

În Europa centrală, *Ungaria* devine stat creștin, în anul 1000, sub Stefan I cel Sfânt (997-1038). În 1001, Esztergom este ridicat la rangul de Arhiepiscopie, iar Ladislau I (1077-95) unește Ungaria și Croația.

În *Polonia*, Boleslav I (992-1025) reunește episcopiile Posen, Gniezno, Cracovia, Breslau, Kolberg (Pomerania), Moravia și temporar Boemia. Urmașul lui, Mieszko II (1025-34) pierde

Pomerania, Lusace și teritoriul Bugului. Casimir I (1034-58) transferă capitala Poloniei mari de la Posen în Mica Polonie, la Cracovia.

În *Ucraina* se dezvoltă principatul *Rusiei Kievene*. Vladimir I, apoi Iaroslav Înțeleptul (1019-1054), adoptă primul cod de legi, *Ruskaia Pravda*, recucerește Kievul ocupat de Polonia și stabilește relații de rudenie cu Robert cel Pios, regele Franței, construiesc la Novgorod și apoi la Kiev, primul imperiu rus. Civilizația kieveană cunoaște la începutul secolului faza sa cea mai strălucitoare, mai ales în arhitectură (bisericile Sfânta Sofia din Kiev și din Novgorod). Iaroslav îi respinge pe pecenegi în 1036, dar este învins în fața Constantinopolului. După 1054, imperiul se dezmembrează în mai multe principate.

În 1057 Cumanii au luat în stăpânire teritoriile pecenegilor dintre Nistru și Carpați, de unde au făcut o incursiune în Transilvania în 1092.

Imperiul Bizantin este la apogeu sub Vasile II (963-1025). Supranumit „omul de fier”, el transformă Bulgaria în provincie bizantină în urma Bătăliei de la Strymon din 1014. Anexează regatul armean al lui Vaspurakan (1022), iar Serbia devine vasală a Bizanțului în 1045). Constantin al IX-lea Monomahul (1042-1055), fost guvernator al Greciei, devine co-împărat, ca al treilea soț al Zoei Porfirogenet. În timpul dinastiei Dukas (1059-1078) Imperiul pierde Asia Mică după înfrângerea de către turcii selgeucizi de la Mantzikert (1071). Urmează dinastia Comnenilor (1081-1185), în timpul căreia Alexis Comnenul îi învinge pe pecenegi la Levunion în 1091 și recuperează teritoriile bizantine din Asia Mică.

Pe teritoriul României, surse bizantine, ungare, slave și, mai târziu, occidentale, menționează existența entităților statale ale populației românești (cnezate și voievodate) în Transilvania și Dobrogea, cele din Transilvania fiind, până în 1300, cucerite treptat de către unguri. În 1013 Ahtum, voievod al unei formațiuni statale medievale timpurii din zona Banatului, cu reședința la Morisena, se luptă cu Chanadin, pretendent susținut de regele Ungariei. Este întemeiată episcopia romano-catolică de la Alba Iulia.

În Istoria Europei, secolul al XI-lea a fost marcat de evenimente și conflicte religioase. Statele din Scandinavia au fost creștinate, în Italia sunt aplicate *Reforme Papei Grigore*, iar în 1054 are loc *Marea Schismă* între Biserica Catolică Apuseană și Biserica Ortodoxă Răsăriteană în urma conflictului dintre patriarhul bizantin Mihail Kerularios și papa Leon al IX-lea. La sfârșitul veacului sunt inițiate *Cruciadele*. În 1074, când turcii

selgiucizi au invadat Imperiul Bizantin și Siria, distrugând sau profanând bisericile și luând în sclavie mii de creștini, papa Grigore al VII-lea și-a exprimat intenția de a organiza o expediție pentru eliberarea Ierusalimului, făcând apel la principii creștini. Ideea lui este continuată în anul 1095 de către Papa Urban al II-lea. Predica lui la Conciliul de la Clermont cheamă cavalerii la cruciada împotriva necredincioșilor. *Prima Cruciadă* (1096-1099) se termină cu înființarea primului *Regatului latin al Ierusalimului*.

Pe plan spiritual, trebuie menționate apariția *Scolasticii*, odată cu Sfântul Anselm, întemeierea *Ordinului monahal al Cistercienilor*, apariția *stilului romanic* în arhitectură, primul exemplu, biserica Saint Martin din Tours, datând însă din 997. Tot în acest secol începe introducerea în occidentul Europei a filosofiei și științelor grecești și arabe (algebra, astronomia, cifrele arabe), datorită lui *Gerbert d'Aurillac*.

În China aflată în timpul Dinastiei Song facțiunile rivale au creat conflicte printre oamenii de stat și miniștrii imperiului. Taberele se împărțeau în două: reformatorii de la curte, cunoscuți ca *Grupul Noilor Politici*, conduși de împăratul Shenzong de Sing și cancelarii Fan Zhongyan și Wang Anshi, și conservatorii conduși de Sima Guang și împărăteasa Dowager Gao. Știința și tehnologia se dezvoltă, cu personalități ca Su Song și Shen Kuo, perioada fiind cunoscută pentru dezvoltarea Pagodei chineze.

India a devenit, în timpul Dinastia Chola, o putere navală dominând sudul Indiei, Sri Lanka și regiuni din sud-estul Asiei, ca Thailanda. Tot acum, în urma incursiunilor musulmane, se înregistrează importante migrații ale romilor, care înaintează către vest, traversând Iranul către Asia Mică și Imperiul Bizantin.

În *Vietnamul* actual, Dinastia Ly Viet (1009-1225) creează un sistem de administrație bazat pe legi care să împiedice tendințele autocratice, iar regele din Burma (Birmania sau Myanmar),

Kyanzitha (1084-1113), face reforme sociale, economice, culturale și este cântat în multe opere literare.

În Orientul Mijlociu, turcii selgiucizi își încep ascensiunea pe ruinele Califatului Abbasid. În 1071 după lupta de la Manzikert, împăratul bizantin Romanos al IV-lea, luat prizonier de către turci, este silit să încheie un tratat înrobitor. Între 1072-1092, în timpul sultanului Malik-șah, statul selgiucid cunoaște o mare autoritate, iar Bagdadul o înfloritoare viață culturală.

În *America centrală*, au înflorit civilizația toltecă și cea mixtecă. Cetatea Chichen Itza cunoaște, începând cu anul 1000, o activitate intensă. În *America de Sud* Chimu va deveni statul cel mai puternic din Peru. Tot în acest secol, începe ridicarea statuilor

din Insula Paștelui, a cărei populație pare să nu fi depășit 7 000 de locuitori. Sculpturile gigantice ale acestei culturi, ce a durat până către 1600, au rămas încă o enigmă.

c. 1001-1100

Ț *Bisericile din Vall de Boi*, grup de 10 biserici construite în secolul al XI-lea într-o vale a Munților Pirinei, Spania, în stil romanic, sub influența constructorilor lombarzi. Ele sunt un exemplu deosebit de pur și de coerent al artei romanice din mediul rural și se păstrează aproape intacte. Coerența ansamblului se datorează faptului că toate au fost comandate de către o singură familie. Patrimoniul UNESCO. (A)

1002

Ț *Mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul* de la Morisena, ctitoria voievodului Ahtum. Este cel mai vechi lăcaș monahal atestat documentar pe teritoriul țării noastre. (A)

1002-1003

Ț *Moscheea Al-Hakim* construită în Cairo de califii fatimizi. (Egipt). (A)

1002-1018

Ț *Biserica abației Saint-Bénigne* din Dijon, (Franța). Bazilica cu rotundă, pe trei etaje, construită sub îndrumarea abatelui Guillaume de Volpiano, este înconjurată de clădiri abațiale în stilul romanic. (A)

c. 1003-1010

Ț *Templul Brihadeeswarar*, construit, din granit, de regele Raja Rajan din dinastia Chola, considerat a fi cel mai înalt din India, este o realizare a stilului Dravidian în arhitectură. (A)

1004

Ț *Biblioteca Dar al-Hikman* fondată de califul al-Hakim în Cairo. (L)

1007

Ț *Fortul Beni Hammad*, construit în Algeria de Hammad ibn Buluggin. Patrimoniul UNESCO. (A)

1010

Ț Orașul Iaroslavl, de pe Volga, atestat documentar în timpul cneazului Iaroslav cel Înțelept; vechiul centru istoric este înscris în Patrimoniul UNESCO. (A)

Ț Se încheie lucrările la *Templul zeului Shiva* din Tanjore, provincial indiană Tamil Nadu. (A)

c. 1010

Ț *Cartea regilor/ Shahnameh*, poem epic scris de poetul persan Firdusî. (L)

Ț Citadela imperială *Thang Long din Hanoi*, Vietnam, a fost construită în timpul dinastiei Ly Viet; Patrimoniul UNESCO. (A)

c. 1010-1022

Ÿ Construcția *Abației Sfântul Mihail* din Hildesheim, în Saxonia Inferioară (Germania), sub îngrijirea abatelui Bernwar, capodoperă a arhitecturii ottoniene. Este unul dintre rarele edificii importante realizate în Europa la începutul mileniului care și-a păstrat unitatea stilistică, fără să fi suferit schimbări substanțiale în structură sau în detalii. Cu un plan simetric, cu două abside, este caracteristică pentru arta romanică ottoniană. (A)

1011

Ÿ A fost ridicată *Mănăstirea Sfântul Luca* – eremit din secolul al X-lea – unul dintre cele mai importante edificii medievale din Grecia, care, împreună cu Mănăstirea *Daphni* de lângă Atena și *Nea Mori* de pe insula Chios, este reprezentativă pentru *apogeul artei bizantine*. Clasată în Patrimoniul UNESCO, este reputată pentru mozaicurile cu fond de aur, frescele și rafinamentul decorăției: pavimente de marmură, porfir și jasp. (A)

1013

Ÿ Începe construirea *Biserica San Miniato al Monte* din Florența, ridicată în stil romanic pe locul unui vechi lăcaș de cult din secolul al IV-lea. Construcția a continuat în timpul împăratului Henric al II-lea. Mănăstire benedictină la început, a aderat apoi la congregația clunisiană și, în 1373, la cea Olivetană. (A)

1014

Ÿ La *Liturghia de încoronare* a împăratului Henric al II-lea al Sfântului Imperiu Roman, papa Benedict VIII a hotărât rostirea simbolului de credință (*Credo*), pentru prima dată cu adaosul *Filioque*, marcând un nou început în tradiția liturgică a Bisericii din Apus. (M)

1014-1020

Ÿ *Avicenna*, filosof, medic și savant, autor al unei opere de amploare ce număra peste 250 de titluri, scrie una dintre lucrările sale cele mai importante, *Cartea vindecării sufletului*, opera filosofică în care se găsesc traduceri din texte vechi, despre științele naturale, matematici și chiar metafizică, Avicenna adăugându-le propriile observații sau comentarii. Fin literat, el a tradus opera lui Hippocrat și lui Galien și a studiat cu mare atenție opera lui Aristotel. Avicenna se înscrie în mișcarea generală în care filosofiile culturii islamice descoperă cultura greacă prin intermediul Imperiului Bizantin. (F)

1015

Ÿ *Biserica abației Saint-Barthélémy*, construită de Godescalc de Morialmé în stil ottonian, Liège. (Belgia). (A)

c. 1015

Ÿ La inițiativa episcopului Brenward au fost realizate *porțile turnate* în

bronz și monumentală coloană decorată cu scene din viața lui Hristos, piese de tezaur ale *catedralei din Hildesheim*. (S)

c. 1015-1021

ÿ *Alhazen*, matematician, filosof și fizician arab, încheie *Tratatul de optică*, operă în 7 volume cu puternic impact asupra evoluției fizicii. Este unul dintre primii teoreticieni care au folosit matematicile. A fost considerat de mulți istorici primul om de știință adevărat, urmaș al savanților greci și indieni. (I)

1017

ÿ *Altarul Catedralei din Basel*, lucrat din aur și cupru pe lemn de stejar, decorat cu pietre prețioase și perle; Muzeul National al Evului Mediu, Cluny. (S)

ÿ Construirea *Marii Moschei* din Ardebil, în Iran. (A)

ÿ Pe locul capelei fondate de *episcopul Aubert de Avranches* în anul 693, urmată de biserica în stil romanic construită de călugării benedictini în anul 966, *Richard I duce de Normandia* edifică *abația Mont Saint-Michel*. Noua biserică abațială. Începută în 1023 și terminată după 40 de ani, în 1063, este construită în vârful stâncii și se sprijină pe bolțile capelilor subterane. (A)

1017-1026

ÿ *Dudon de Saint Quentin*, cronicar normand, redactează *Istoria primilor duci ai Normandiei*. (L)

1020

ÿ A fost realizată *tapiseria Sankt Gereon*, una dintre cele mai vechi tapiserii din Europa medievală, după cartoane ce ilustrează viața sfântului martirizat la Köln. În secolul al XI-lea, a fost tăiată în patru fragmente aflate acum la Muzeul de Arte Decorative din Lyon (cea mai mare parte), la *Kunstgewerbe Museum* din Berlin, la *Victoria and Albert Museum* din Londra și la *Germanisches Nationalmuseum* în Nuremberg. (P)

ÿ *Povestea lui Genji*, scrisă de *Murasaki Shikibu*, operă majoră a literaturii japoneze medievale considerată a fi primul roman psihologic din lume. (L)

c. 1020

ÿ Un hrisov menționează *castelul fortăreață Habsburg*, situat în Ducatul Suabiei în apropiere râului Aar, primul sediu al viitoarei familii imperial. Conte Radbot de Klettgau, cel care a edificat castelul, este considerat fondator al Casei de Habsburg. (A)

1023

ÿ Sunt realizate *frescele din Biserica Sfântul Andrei* de la Fulda, artă ottoniană influențată de stilul bizantin. (Landul Hessa, Germania). (P)

1026

ÿ Călugărul benedictin *Guido d'Arezzo* inițiază o primă notație muzicală bazată pe portativ, folosind primele silabe (*ut, re, mi, fa, sol, la, si, ut* fiind înlocuit prin *do*) ale fiecărui rând dintr-un imn dedicat Sfântului Ioan Botezătorul, după un text atribuit eruditului Paulus Diaconus. (M)

1027

ÿ *Colierul porumbiței. Tratat despre dragoste și îndrăgostiți*, scris de filosoful și scriitorul andaluz *Ibn Hazm*. (L)

c. 1027

ÿ *Coroana Sfântului Imperiu Roman*, de formă octogonală, realizată în atelierul mănăstirii din Reichenau, pentru încoronarea lui Konrad al II-lea. Coroana era decorată cu iconițe de influență bizantină realizate în tehnica *cloisonné*, împreună cu 140 pietre prețioase (safire, smaralde și ametiste) și tot atâtea perle; *Palatul Hofburg Schatzkammer*, Viena. (S)

c. 1028

ÿ Apar versiunile în limba greacă și în limba georgiană ale romanului *Varlaam și Ioasaf*, după originalul islamic, prima adaptare creștină a legendei prințului Gautama Buddha. (L)

1030

ÿ *Codex aureus Escorialensis*, miniat de starețul Humbert în scriptoriul de la mănăstirea benedictină din *Echternach* (Luxemburg), capodoperă a anluminurii din epoca Renașterii ottoniene. (L)

ÿ Prima școală atestată documentar pe teritoriul românesc a funcționat pe lângă episcopia Cenadului. (L)

1030-1038

ÿ Pe locul unei vechi mănăstiri ortodoxe a fost ridicată *biserica Episcopiei catolice de la Morisena/ Cenad*, județul Arad.(A)

1030-1061

ÿ În timpul împăratului Conrad al II-lea al Sfântului Imperiu Romano-German, se construiește *Catedrala din Speyer*, landul Renania-Palatinat; simbol al arhitecturii din timpul dinastiei ottoniene, este considerată cea mai mare biserică în stil romanic din lume. După distrugerea bisericii Cluny III, catedralele din Speyer, Worms și Mainz, sunt cele mai reprezentative monumente de artă romanică din Germania.(A)

1031

ÿ *Catedrala Cefalu*, grandioasă construcție a Siciliei medievale, fondată de regele Roger al II-lea. (A)

c. 1031

ÿ A început construcția *Templului Vimal Vasahi*-din cadrul ansamblului de temple Dilwâra (India)-decorat cu o veritabilă dantelărie de marmură. (A)

1033

ÿ *Viața regelui Robert cel Pios*, scrisă de cronicarul *Helgaud de Fleury*. (L)

1033-1109

ÿ *Anselm de Canterbury*, călugăr benedictin, teolog, filosof neoplatonician și arhiepiscop de Canterbury, numit părintele scolasticii, scrie un important tratat de teologie dedicat mântuirii, intitulat *De ce a devenit Dumnezeu om?* Alte două lucrări, *Monologion* și *Proslogion*, sunt importante pentru că arată influența lui Aristotel asupra gândirii lui. (F)

1035

ÿ A început construcția *Bisericii Sfinții Apostoli* din Köln (Germania), în stil romanic. (A)

1036

ÿ Împăratul Mihail al IV-lea al Bizanțului încheie un armistițiu cu Califul Egiptului pentru a-i permite reconstruirea, cu zidari bizantini, a *Bisericii Sfântului Mormânt*, distrusă de fatimizi. (A)

1037-1057

ÿ *Biserica Sfânta Sofia* din Kiev (Ucraina), ridicată de cneazul rus Iaroslav cel Înțelept și decorată de artiști bizantini, veniți probabil de la Constantinopol. Devastată de mongoli, a fost reconstruită în secolul al XVII-lea. Patrimoniul UNESCO. (A)

1040-1045

ÿ A fost pictat ansamblul de *fresce din Catedrala Sfânta Sofia* de la Ohrid (Macedonia), cea mai mare compoziție murală conservată din secolul al XI-lea. (P)

c. 1040

ÿ *Mihail Psellos*, unul din cei mai mari învățați bizantini, redactează *Cronografia*, operă de o remarcabilă valoare documentară. (L)

1042-1050

ÿ Catedrala Sfânta Sofia deține cele mai spectaculoase mozaicuri din arta bizantină; pe semicupola absidei altarului se găsește o magnifică reprezentare a *Fecioarei cu Pruncul în brațe*, iar în galeria de la etaj, o scenă cu *Iisus încadrat de împăratul Constantin al IX-lea Monomahul și împărăteasa Zoe*. (P)

1042-1056

ÿ *Biserica Nea Moni-Noua Mânăstire*-a fost construită de împăratul bizantin Constantin al IX-lea Monomahul, în insula Chios; ansamblul monahal, unul dintre cele mai importante monumente bizantine din Grecia, este alcătuit din biserica centrală, închinată Maicii Domnului, și din alte două biserici mai mici, închinată Sfintei Cruci. Mozaicurile păstrate în *Mânăstirea Nea Moni* alcătuiesc cea mai mare parte din zestrea inestimabilă a mânăstirii. Astăzi, acestea alcătuiesc una dintre singurele

trei colecții de mozaicuri păstrate în Grecia din perioada mijlocie bizantină. (A)

1042-1096

ÿ A fost reconstruită *Bazilica San Marco* din Veneția, unul dintre cele mai frumoase edificii religioase în stil bizantin din Europa. (A)

1045-1052

ÿ Iaroslav cel Înțelept ctitorește *Catedrala Sfânta Sofia din Novgorod*, zidită după modelul Sfintei Sofii din Constantinopol. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1046

ÿ *Istoriei*, cronică atribuită călugărului *Raoul Glaber*, descrie principalele evenimente petrecute în perioada 900-1044 în Franța. (L)

ÿ Biserica Abației *Sainte-Gertrude* din Nivelles, reconstruită în stil ottonian, a fost sfințită de Wazon, episcop de Liège (Belgia), în prezența împăratului Henric al III-lea. (A)

c. 1048-1123

ÿ *Omar Khayyam*, poet, filosof, matematician și astronom persan, scrie faimoasele *Rubayate/ Catrene*. (L)

c. 1050

ÿ *Rabbi Jonah* din Cordoba (Spania) este autorul primei *gramatici evreiești*. (L)

ÿ Generalizarea artei romanice în Europa occidentală.

1050

ÿ *Sacramentarul*, carte liturgică împodobită cu miniaturi de copiiștii scriptoriului din Mănăstirea *Mont Saint-Michel* din nord-vestul Franței. (L)

1051

ÿ Monahul Antonie și ucenicul său Teodosie întemeiază *Lavra Pecerska din Kiev*, cea mai veche mănăstire din Rusia. Ansamblu arhitectural grandios, Lavra Pecerska înglobează pe o suprafață de 28 de hectare peste 100 de edificii: biserici, chilii, muzee, ateliere de pictură, Academia de Teologie și Seminarul Teologic. (A)

1053

ÿ *Statuia din lemn aurit a lui Amida Buddha* din Templul Hasedera de lângă orașul Kamakura din Japonia. (S)

1056

ÿ Pagoda *Templului Fo-Guang din Shan-si*, cel mai mare templu budist din Hong Kong. (China). (A)

1057-1059

ÿ Este construită *Catedrala Saint-Etienne* din Auxerre în stil romanic; remarcabilul *ansamblu al basoreliefurilor* ce decorează portalul. (S)

1058

ÿ A fost ridicată bazilica *Sainte-Marie-Madeleine* din abația benedictină din Vézeley, unul dintre cele mai importante monumente ale artei romanice în Franța. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1058-1087

ÿ *Mănăstirea de la Monte Cassino* (Italia), fondată de Sfântul Benedict în anul 529, este reconstruită în timpul abatelui Desiderius. (A)

1059

ÿ În timpul episcopului Cadalo, viitorul papa Honoriu al II-lea, începe construcția *Catedralei din Parma*, terminată și sfințită de către Papa Pascal al II-lea, în anul 1106.(A)

1059-1128

ÿ *Baptisteriul San Giovanni*, una dintre bijuteriile arhitecturale ale Florenței, este reconstruit în stil romanic pe fundații romane din secolul 1 d. H, în Piazza del Duomo; la exterior fațada octogonală este decorată cu încrustații cu marmură albă de Carrara și verde de Prato și înfrumusețată, din secolul al XV-lea, cu magnificele porți de bronz realizate de *Andrea Pisano* și *Lorenzo Ghiberti*.(A)

1062-1064

ÿ William Cuceritorul – Duce al Normandiei și viitor rege al Angliei din 1066 – împreună cu soția sa, regina Mathilda, fondează cele două mari abații din Caen (Normandia, Franța), *Abbaye aux Hommes-Saint-Étienne*, și *Abbaye aux Dames-Sainte Trinité*. (A)

1063

ÿ *Bazilica regală din San Isidoro* (Spania), este dedicată Sfântului Isidoro, arhiepiscop de Sevilla, cel mai cunoscut teolog în perioada ce precedă invazia arabă și autorul unei enciclopedii. Au lucrat la bazilică cei mai buni cioplitori în piatră, sculptori și artiști din întreaga Europă. Aici se află și *Panteonul Regilor Leonului*, unde sunt înmormântați 11 regi și mai multe regine. Portalurile romanice sunt sculptate cu scene reprezentând *Sacrificiul lui Abraham* și *Coborârea de pe Cruce*. (A)

1064-1118

ÿ *Catedrala Santa Maria Assunta*, construită din marmură în stil romanic, domină Piazza dei Miracoli din Pisa. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1065

ÿ Este consacrată *Westminster Abbey*, grandios model de arhitectură medieval, construit la inițiativa regelui Eduard Confesorul, loc tradițional de încoronare și înmormântare a monarhilor englezi. (A)

1066

ÿ *Fortăreața precolumbiană de la Samaipata*, în Bolivia. *Monument UNESCO*. (A)

1066-1082

Ț A fost realizată faimoasa *Tapiserie de la Bayeux*, atribuită prin tradiție reginei Mathilda. Cu dimensiuni impresionante, 70 m × 0,50 m, este brodată cu fire de lână în opt culori, evocă 58 de scene ale cuceririi Angliei de către Wilhelm de Normandia și include peste 600 de personaje. *Musée de la Tapisserie* din Bayeux, Franța. (P)

1068

Ț *Castelul din Wartburg* a fost construit de contele Ludwig der Springer (Ludovic Săritorul), numit astfel pentru că se spune că a fost închis într-un turn din care a scăpat sărind, pentru a servi ca reședință principilor din dinastia Ludolfings care stăpâneau Turingia. *Patrimoniul UNESCO* (A)

1069

Ț Prima atestare documentară a *Mânăstirii Cutlumuș* de la Muntele Athos, rectitorită și înzestrată cu dani generoase de voievodul Nicolae Alexandru Basarab, către 1360. (A)

c. 1070

Ț *Fildeș bizantin* ce reprezintă *încoronarea împăratului Bizanțului Romanos al IV-lea și a soției sale Eudochia*, încrustat cu un rar rafinament; *Biblioteca Națională din Paris*. (S)

1070

Ț Somadeva, călugăr brahman, din India, scrie o colecție de povești în versuri, *Oceanul poveștilor*, considerate o capodoperă a literaturii sanscrite. (L)

Ț *Templul Literaturii*, prima universitate înființată în Vietnam pentru a pregăti personalul necesar în administrația publică civilă, care accepta studenți din toate păturile sociale. (L)

c. 1071

Ț Se execută decorația în mozaic din *Bazilica San Marco* din Veneția, înfățișând scene din Vechiul și Noul Testament, precum și din panteonul sfinților venerați de venețieni. (P)

c. 1072

Ț *Castelul Durham*, cel mai mare castel normand din Anglia, este ridicat în timpul regelui William Cuceritorul. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1072-1087

Ț *Frescele* realizate de artiști bizantini decorează în întregime pereții edificiului monastic de la *Sant'Angelo in Formis*, unul dintre cele mai importante monumente medieval din Capua, Italia. (P)

1072-1104

Ț *Biserica Abației* din Gloucester (Anglia), a cărei piatră de temelie a fost pusă de abatele Serlo, pe locul unui lăcaș de cult mai vechi. (A)

1074

ÿ Pe ruinele bisericii anglo-saxone fondate de călugărul Augustin în 602, arhiepiscopul Lafranc începe reconstrucția *Catedralei din Canterbury*. Impunătoare ca dimensiuni și ca arhitectură, catedrala va deveni, după intervențiile de la sfârșitul secolului al XII-lea, primul edificiu gotic în Anglia. (A)

1075-1078

ÿ *Kekaumenos*, scriitor bizantin, redactează *Sfaturi și povestiri*, în care amintește de originea dacică a vlahilor din Epir, Macedonia și Elada. (L)

1075-1128

ÿ Începe construcția *Catedralei Sfântul Iacob* din Santiago de Compostela, bijuterie a arhitecturii romanice, ridicată în timpul lui Alfons VI, regele Leonului și Castiliei. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1076

ÿ Începe reconstrucția *citadelei* din Damasc, Siria. (A)

1077-1081

ÿ *Biserica Mântuitorului din Chora* datează din ultima parte a secolului XI-lea când a fost reconstruită de Maria Dukaina, mama adoptivă a Împăratului Alexius Comnenus I; în secolul al XIV-lea decorația de mozaicuri și fresce au făcut Biserica Chora faimoasă și considerată cel mai important monument bizantin din Istanbul. (A)

1077

ÿ *Castelul din Sigmaringen*, legăn al familiei princiere Hohenzollern este menționat pentru prima oară în Cronica Abației Peterhausen. Leagăn al familiei care a dat României patru regi, Carol I, Ferdinand, Carol al II-lea și Mihai I castelul a fost renovat de multe ori, mai ales în secolele al XVII-lea și al XIX-lea, din structura originală rămânând până astăzi numai un turn al vechii fortărețe. (A)

1078

ÿ Din inițiativa regelui Wilhelm Cuceritorul se construiește *Turnul Londrei*, referință majoră în istoria arhitecturii militare medievale și unul dintre simbolurile monarhiei în Anglia. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1079-1142

ÿ Trăiește *Pierre Abélard*, filosof și teolog, cunoscut ca *Doctor Scholasticus*, autor al lucrărilor *De Fide Christiana/ Despre credința creștină* și *Dialogus inter Philosophum, Judaeum et Christianum/ Dialogul dintre filosofi, un evreu și un creștin*. (F)

1080-1099

ÿ Au fost realizate frescele de la *Bazilica San Clemente* din Roma, unul dintre cele mai mari ansambluri de pictură murală din Evul Mediu timpuriu. (Italia). (P)

c. 1080

ÿ Începe reconstrucția Mănăstirii Daphne, situată la o distanță de 11 kilometri de Atena; mozaicurile care decorau în întregime biserica sunt renumite în toată lumea ortodoxă, fiind unele dintre cele mai apreciate opere bizantine. *Patrimoniul mondial UNESCO*. (A)

c. 1080-1100

ÿ *Mănăstirea Kykkos*, din Cipru, ctitorită de către împăratul bizantin Alexios I Comnenul. Dedicată Fecioarei Maria mănăstirea este cunoscută pentru mozaicurile aurite, frescele impresionante și pentru icoana făcătoare de minuni a Sfintei Fecioare pictată de Sfântul Luca. (A)

1083-1190

ÿ *Arta miniaturii* – această pictură a unor secole fără pictură- cum o numește Malraux, se dezvoltă în centrele din Limoges, Cluny, Reims, Canterbury și Winchester. (P)

1084

ÿ Este fondată la Grenoble (Franța) *Mănăstirea Grande Chartreuse*, prima mănăstire aparținând Ordinului Cartusian. (A)

ÿ Papa Grigore al VII-lea sfințește *Catedrala* din Salerno, construită în stil romanice sub îndrumarea nobilului normand *Robert Guiscard* (Italia). (A)

1086-1127

ÿ Guillaume al IX-lea, duce de Aquitania și contele de Poitiers, poet și trubadur de limbă occitană, din Sudul Franței, ilustrează pentru prima dată doctrina poetică *fin'amors*, cântând femeia ideală și intangibilă. (L)

1088-1099

ÿ Este reconstruită în forma actuală *Bazilica San Ambrogio* una dintre cele mai vechi biserici din Milano,. Biserica inițială, paleocreștină, este una dintre cele cinci bazilici fondate de episcopul Ambrozie, teolog și unul din cei patru părinți ai Bisericii Apusene, doctor al Bisericii. Ea a fost ridicată în secolul al IV-lea pe locul unui „Cimitir al Martirilor”. Mărită și transformată în secolele VIII-IX, când i s-a adăugat și o mănăstire benedictină, a devenit după intervenția din acest secol o expresie perfectă a arhitecturii romanice lombarde. (A)

1088-1150

ÿ Se construiește *cea de a treia Biserică a Abației din Cluny*, impunantă abație burgundă (Franța). Apogeul arhitecturii romanice, era considerată cel mai mare edificiu religios din lume, înainte de a fi realizată bazilica Sfântul Petru din Roma. (A)

c. 1088

ÿ Este fondată *Universitatea din Bologna*, cea mai veche instituție de învățământ superior din Europa, vestită prin predarea legislației canonice și civile într-o perioadă când experții în retorică și logică au pus bazele Dreptului ca știință. (L)

1090-1273

ÿ *Centrul istoric* din Regensburg, Germania, celebru pentru edificiile ce îl alcătuiesc: *Jakobskirche* (Biserica scoțiană) ridicată în 1090, *Steinere Brucke* (Vechiul Pod de Piatra) construit între 1135-1146, primul pod de piatră construit vreodată peste Dunăre și *Regensburger Dom Catedrala* în stil gotic din 1260. *Patrimoniu UNESCO*. (A)

c. 1091

ÿ *Templul din Ananda*, unul dintre cele mai frumoase monumente budiste din Birmania construit în timpul domniei regelui Kyanzittha, în Birmania. (Asia). (A)

1093-1133

ÿ *Catedrala Durham* (Anglia), edificiu ce se înscrie în arhitectura romanică, include și primul exemplu de boltă susținută de ogive încrucișate, trăsătură precursoră a arhitecturii gotice. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1096

ÿ La îndemnul și la insistențele episcopului Herbert de Losigna începe construcția *Catedralei din Norwich* (Anglia), tributară aproape în întregime stilului normand. (A)

1097

ÿ Este edificat *Westminster Hall* – cea mai veche secțiune a clădirii se păstrează încă în actualul Palat Westminster. Cu o lungime de 73 m și o lățime de 24 m, este cea mai mare sală din lume cu plafonul nesusținut pe stâlpi. (A)

1098

ÿ În Burgundia, activitate fecundă în domeniul manuscriselor miniate, desfășurată în *mănăstirea cisterciană de la Cîteaux*, întemeiată de călugării ordinului Sfântului Benedict. (L)

ÿ *Cântecul lui Roland*, poem epic despre onoare și cavalerism, capodoperă din specia medievală a numitelor *chansons de geste*/ cântece de vitejie. (L)

1099

ÿ Începe construcția *Domului din Modena*. Capodoperă stilului romanic, Catedrala a fost ridicată de către arhitectul *Lanfranco* pe locul mormântului *Sfântului Geminiano*, patronul orașului Modena. *Patrimoniu UNESCO*. (A).

1099

ÿ *Istoria anonimă a primei cruciade* sau *Istoria lui Guibert de Nogent*, istoric și teolog benedictin, autor și al unor memorii autobiografice. (L)

c. 1100-1500

ÿ Au fost ridicate statuile *Moai* din Insula Paștelui; cele peste 800 de statui monolitice identificate au înălțimi de 3-9 m și o greutate de 14 până la 80 de tone. (S)

c. 1100-1300

ÿ *Cap de regină*, sculptură aparținând culturii nigeriene *Ife*, faimoasă pentru artefactele din bronz, descoperite în siturile arheologice; *Muzeul Luvru*. (S)

c. 1100-1120

ÿ *Ciclul de fresce romanice* de o bogăție și amploare unică care decorează biserica *Saint-Martin din Vicq*, situată în Indre (centrul Franței), - care au fost descoperite abia în secolul al XIX-lea. (P)

1100-1150

ÿ *Arta manuscriselor miniaturate* se dezvoltă și în centrele monastice aparținând călugărilor clunisieni și cistercieni din Burgundia din Franța. (P)

ÿ Sunt executate frescele ce împodobesc *Biserica abațială San Pietro del Monte* din localitatea Civate, la nord de lacul Como, Lombardia. (P)

ÿ *Frescele Bisericii Saint-Savin* (Franța), numită și *Sixtina epocii romanice* valoros ansamblu de pictură romanică cu o suprafață de 460 metri pătrați, având ca temă martiriul *Sfântului Savin* și al *Sfântului Ciprian*, dar și scene din *Judecata de Apoi*. *Patrimoniul Mondial UNESCO*. (P)

ÿ Este executată pictură monumentală ce decorează capela de la *Berzé-la-Ville*, care împreună cu frescele de la Biserica abației Saint-Savin reprezintă cele mai importante realizări ale artei romanice în Franța. (P)

ÿ A început construcția *Sinagogii din Rouen*, în Franța. (A)

ÿ *Vita Sancti Gerhardi*, scrisă de venețianul *Gerardus de Sagredo*, episcop latin al Morisenei (Cenad, județul Timiș), conține informații despre începuturile perioadei medievale românești. (L)

Sunt executate *frescele* ce împodobesc *Biserica abațială San Pietro del Monte* din localitatea Civate, la nord de lacul Como, Lombardia. (P)

ÿ *Frescele de la Biserica Saint-Savin*, din Franța, supranumită de Malraux „Sixtina epocii romanice”, formează un valoros ansamblu de pictură romanică în suprafață de 460 m², având ca temă martiriul Sfântului Savin și al Sfântului Ciprian, dar și scene din *Judecata de Apoi*. (P)

c. 1100-1120

ÿ *Ciclul de fresce romanice* de o bogăție și amploare unică care decorează biserica *Saint-Martin din Vicq*, situată în Indre (centrul Franței), care au fost descoperite abia în secolul al XIX-lea. (P)

1100-1200

ÿ A fost construită *Cetatea medievală din Săsciori*, sub numele de *Castrum Petrii*, de plan oval, cu două turnuri interioare pătrate. Una dintre cele două porți indică trecerea de la stilul romanic la cel gotic. Menționată documentar în 1309, a funcționat până în secolul al XVI-lea (A)

c. 1100-1150

ÿ Este executată, de pictori italieni *pictură monumentală* ce decorează

capela de la Berzé-la-Ville, cu influențe bizantine, care împreună cu frescele de la Biserica abației Saint-Savin reprezintă cele mai importante realizări ale artei romanice în Franța. (P)

Ț Capătă formă definitivă epopeea tibetana *Povestea regelui Ghesar*, transmisă până atunci, timp de circa 1000 de ani, de către povestitorii și muzicanții populari. Epopeea, cea mai amplă din lume, are mai mult de 120 de părți, cu peste 1 milion de strofe, în peste 20 de milioane de caractere chinezești, întrecând în acest sens toate cele 5 celebre epopei din istoria universală: epopeea babiloniană *Ghilgameș*, epopeile din Grecia antică *Iliada* și *Odiseea*, epopeile antice hinduse *Ramayana* și *Mahabharata* luate la un loc.

SECOLUL AL XII-LEA (1101 – 1200)

Cadrul istoric

Secolul al XII-lea înseamnă, în Europa, renașterea puterii princiare, a Statului, fie ca în încercarea nereușită de a reînvia imperiul a lui Frederic Barbă Roșie, în Germania, fi pe plan local, ca în Franța. Rezultatul este o perioadă de prosperitate cum nu mai cunoscuse Europa de la începutul Evului Mediu, pe plan demografic (48 de milioane de locuitori) și economic.

I se adaugă o reformă a Bisericii, care își reasumă funcția spirituală, inclusiv prin înființarea de școli, mai ales în marile orașe. Este, de asemenea, *Secolul catedralelor*. În Europa Occidentală apare arta gotică, care va fi importată și în Orientul Mijlociu de către cruciați. Să amintim bazilica *Saint-Denis*, catedralele *Notre-Dame din Noyon*, *Notre-Dame din Laon*, *Notre-Dame din Paris*.

În Franța, *Ludovic al VI-lea* (1108-1137) cucerește drumul Orléans-ului, dar urmașul său, *Ludovic al VII-lea cel Tânăr* (1137-1180), care va stabili reședința regală la Paris, va genera o epocă de două secole de război, în urma despărțirii de soția sa, *Eleonora de Aquitania* (1122-1204), regină a Franței și apoi a Angliei. Contesă de Poitou și ducesă de Aquitania, ea administra un teritoriu reprezentând aproximativ o treime din Franța. Inteligentă și cultivată, a creat o adevărată Curte regală, chemând trubaduri, introducând noutăți culinare și mai ales vestimentare, cum ar fi culorile vii și decolteurile accentuate. A avut un rol important în cea de a doua Cruciadă, însoțindu-și chiar soțul în Campania din Orient. Relațiile dintre soți se deteriorează, iar Eleonora de Aquitania va fi prima femeie și prima regină care va cere și va dobândi divorțul de soțul ei. Se va recăsători cu Henri Plantagenet în 1154, devenind astfel regină a Angliei. Mamă a trei regi ai Angliei, ea a devenit, încă de sfârșitul secolului al XII-lea, sursă de inspirație pentru menestrelii și poeți.

Urmașul lui Ludovic al VII-lea, Filip al II-lea August (1180-1223), confiscă Normandia, Anjou și Poitou, feude ale regelui Ioan Fără de Țară al Angliei.

Pe plan religios, reforma înseamnă în primul rând afirmarea de către papalitate a independenței sale în fața puterii laice, mai ales după primul *Conciliu din Latran* (1123). Se accentuează viața monastică. Ordinul de la Citeaux se detașează prin modelul de austeritate și penitență. Cistercienii organizează scriptorii și biblioteci bogate și formează o serie de literați, autori ai unor scrieri spirituale sau teologice de prim ordin, cum ar fi *Bernard de Clairvaux* (1091-1153), sau dialecticienii *Abélard* sau Gilbert de la Porrée. Sunt create ordinele militare: *Confreria Templierilor*, fondată în 1118, la Ierusalim, cea a *Ospitalierilor Sfântului Ioan* de la Ierusalim (1050) sau, la sfârșitul secolului, cea a Cavalerilor Teutoni.

În același timp, apar și diferite erezii, în special după 1140, ca *Valdeismul*, care cerea traducerea Bibliei în limba populară și, mai importantă, cea a *Catarilor*, de origine orientală, care refuză autoritarismul Bisericii.

În Anglia, în a doua jumătate a secolului, este fondată *Dinastia Plantagenetilor* (1154-1399) de către Henric al II-lea (1154-1189), fiul ducelui de Anjou, Geoffroi Plantagenet. Începe cucerirea Irlandei și a Țării Galilor în 1172. Prin căsătoria cu Alienor de Aquitania a primit ca zestre teritorii importante din Franța. În 1192, fiul lui, Richard Inimă de Leu, regele Angliei, obține de la Saladin libertatea pelerinajelor la Ierusalim.

În Spania, Aragonul reia Reconquista. *Alfons I* (1104-1134) cucerește în 1118 Saragoza. Aragonul se unește cu Catalonia, iar *Alfons al VII-lea* de Castilia reia ofensiva în 1150. Sosesc însă Almohazii, care îi înfrâng pe spanioli la Alarcos (1195).

În Portugalia, *Alfons Henriques* (1139-1185), întemeietorul monarhiei portugheze, cucerește Lisabona, de la mauri.

Henric al V-lea (1106-1125) al Germaniei semnează *Concordatul de la Worms*. La jumătatea secolului, *Frederic Barbăroșie* (1152-1190) readuce puterea coroanei imperiale. Dezmembrează Ducatul de Saxa și luptă împotriva papalității. În 1194 Împăratul *Henric al VI-lea* al Germaniei este încoronat rege al Italiei, instituind autoritatea Hohenstaufenilor asupra sudului Italiei și Siciliei.

Ungaria pierde Dalmația, pe care o recucerește însă sub domnia lui *Bela III* (1172-1192), când țara ajunge la primul apogeu al puterii sale.

În Europa Centrală, *Boleslas III* (reface unitatea *Poloniei*, dar regatul va fi împărțit apoi între cei patru fii ai săi. Este, de asemenea, atacată de Imperiul German care anexează Silezia în 1163 și Pomerania în 1181.

În *Rusia*, Novgorodul și Pskovul sunt principate independente și reușesc să reziste presiunilor scandinave și germanice. Suzdal dezvoltă numeroase colonii agricole: Vladimir, Tver, Moscova. Prințul Iuri Dolgoruki, cneaz de Rostov-Suzdal, distruge Kievul în 1169. În sud, Principatul Galiciei și Voliniei este amenințat de polonezi și de cumani.

Bulgaria, supusă Imperiului Bizantin din 1014, își recapătă independența după revolta vlahilor și bulgarilor (1155-1157), datorită lui *Petru* și *Ioan Asan*, care fondează *dinastia Asaneștilor* (1180-1280) și *Al Doilea Țarat Româno-Bulgar* cu capitala la Târnovo. În 1197, Ioniță Kaloian, fratele lui Asan și Petru, este încoronat țar de către trimisul papei Inocențiu al III-lea. Va domni până în 1207.

Serbia devine independentă în 1180, *Stefan Nemanja* fondând o dinastie ce va dura din 1170 până în 1371. Ștefan al II-lea Nemanja (1196-1227) primește titlul de rege al Serbiei de la Papa Honoriu al II-lea.

Pe teritoriul României, la 1111, este menționat în documente *Mercurius, princeps Ultrasyvanus*. Către jumătatea secolului (1141-1162), se stabilesc în Transilvania coloniști germani, iar în 1176, *Leustachius Voyvoda*, comis de Dăbâca, este numit în documente voievod. Potrivit studiilor istorice, primele întemeieri statale românești au apărut în sudul Dunării: Imperiul Româno-Bulgar întemeiat de vlahii Petru și Asan (anul 1186), în timp ce în nordul Dunării, numele Banatului amintește de existența, în cadrul regatului Maghiar timpuriu, a unor formații politice autonome, anume banatele croate, sârbești sau românești, cele din urmă fiind cele de la Timișoara și de la Severin (actuala Oltenie). Transilvania este menționată ca voievodat autonom, vasal al Ungariei, începând cu secolul XII. Banatul și Transilvania sunt urmașe ale unor cnezate mai mici: *Neaga, Kean, Ahtum* și *Chanadinus*.

Prima Cruciadă și crearea Statelor Latine modifică echilibrul *Imperiului Bizantin*. *Ioan II*, „cel mai mare dintre Comneni”, trebuie să lupte împotriva Veneției și ocupă Dalmația. Urmașul lui, *Manuel I* (1143-1180) încearcă recucerirea teritoriilor de Asia, dar este învins la Myriokephaon. Neîncrederea bizantină în Cruciade se manifestă prin masacrarea, la Constantinopol, a negustorilor latini și venețieni în 1182.

În ceea ce privește *Imperiul Selgeucid* al lui *Malik Șah*, el se descompune după moartea acestuia, din 1092, în mai multe sultanate. Se desfășoară între 1110-1117 războiul bizantino-selgeucid, în care turcii sunt învinși.

Sultanatul Persiei strălucește sub domnia lui *Sandjar* (1096-1157), iar *Saladin* (1163-1193), sultanul Egiptului, se impune în Siria și Mesopotamia și recucereste Ierusalimul în 1187.

În Asia se extinde importanța turcilor în Orientul Apropiat, cucerind Iranul, în 1194. Sunt însă învinși de Gengis Han în prima parte a secolului următor.

În Extremul Orient, harta Chinei se transformă considerabil către 1125. În nord se formează *Imperiul Jin*, cu capitala Kaifeng, care atacă dinastia Song care se repliază către 1135. Apar trei state chineze: *Xixia*, *Jin* și *Song de Sud*, în cea din urmă civilizația rămânând strălucitoare și dezvoltând o civilizație urbană cu o clasă de negustori. Activitatea maritimă este favorizată de întreruperea Drumului Mătăsii.

În Japonia, are loc cel mai vestit război din istoria țării, cel între clanurile Taira și Minamoto și diviziunile clanului Fujiwara. Taira domină din 1159 până în 1183 când sunt eliminate de Minamoto Yorimoto (1185-1199) care instituie șogunatul și instalează la Kamakura, lângă Tokyo, un guvern de tip feudal.

Plecat în Asia centrală, exploratorul spaniol Benjamin de Tudèle este primul occidental care menționează *Tibetul* „ale cărui păduri adăpostesc animalul care dă moscul”.

La sfârșitul secolului, în nord este introdus cu brutalitate islamul. În Ceylon însă, triumfă budismul. Apar primele edificii din piatră și cărămidă la Polonnaruwa.

În Asia de sud-est, ajunge la apogeu *Pagan*, „orașul cu 500 de temple”. Tot în acest secol are loc și apogeul *statului Khmer*, se construiește celebrul Angkor Vat, în 1150, dar, la 1180 zona este reocupată de Champa. Suryavarman (1113-1150) a intrat în istoria Imperiului Khmer prin numeroase campanii militare și prin monumentele ridicate în timpul său în Cambodgia. Jayavarman al VII-lea (1181-1200), primul împărat khmer budist, a dezvoltat un larg program de lucrări publice și construcții în Cambodgia.

În America de Nord, se răspândește *Cultura Thule* (1100-1600) care va domina zona din Groenlanda până în Siberia orientală. Moștenitorii moderni ai acestei culturii sunt inuiții.

În Mexic se stabilesc *aztecii*.

În America de Sud, se află puternica civilizație *Chimu*, cu capitala Chan-Chan, cea mai opulentă cetate la acea vreme.

În Africa, trebuie reținută *civilizația Ife*, din sud-vestul actualei Nigerii, remarcabilă pentru capetele sculptate în bronz și în lut ars, care îi reprezintă pe oni (șefi).

1102

ÿ *Pala D'Oro*, panoul altarului bazilicii San Marco, realizat din argint aurit și încrustat cu 1927 pietre prețioase(525 perle, 330 granate, 320 smaralde, 255 safire, diverse rubine, ametiste, topaze) și 225 de medalioane emailate, a fost comandat inițial la Constantinopol, de dogele Orseolo I, apoi a fost mărit și împodobit în următoarele patru secole de artiști celebri. (S)

1104

ÿ *Cetatea veche a orașului Accra* din Israel, fortificată cu ziduri și turnuri de către cruciați. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1108

ÿ *Regele David muzician*, statuie din granit pentru portalul *Catedralei de la Santiago de Compostela*, din Spania. (S)

ÿ *Vas de botez* (cristelniță) din bronz, realizare de mare rafinament artistic, a sculptorului flamand Rainier de Huy pentru *Biserica Saint-Barthélémy* din Belgia. (S)

1110

ÿ *Istoria Genezei*, ciclul de patru frize ce decorează catedrala din Modena, opera sculptorului italian *Wiligelmus*, considerat prima mare personalitate artistică a artei sculpturii italiene. (S)

1110-1181

ÿ *Catedrala din Worms*, situată pe malul Rinului, reprezintă unul din primele edificii construite în stil romanic din Germania. (A)

1112-1153

ÿ Se ridică grandiosul templu hindus *Angkor Wat*, capodoperă a artei khmere, având faima celei mai mari construcții religioase din lume. (A)

1113

ÿ A început construcția bisericii *Sfântul Nicolae din Novgorod* (Rusia), prima biserică ortodoxă care are cupola în formă de bulb. (A)

1113-1118

ÿ *Povestea vremurilor de demult*, prima cronică rusă scrisă în slavonă, la Lavra Pecerskaia, lângă Kiev, care face mențiune și despre lupta dintre volohi (vlahi) și unguri. (L)

1114-1121

ÿ *De vita sua*, autobiografia abatelui *Guibert de Nogent*, istoric și teolog francez din epoca medievală. (L)

c. 1115-1130

ÿ Se realizează splendidele *sculpturi ale portalului abației Saint Pierre din Moissac*, precum și capitellurile narrative a celor peste o sută de coloane ale porticului. (S)

1115

ÿ *Sfântul Bernard* fondează *Mănăstire cisterciană Clairvaux*, în Burgundia, pe care o va conduce timp de aproape patru decenii. (A)

c. 1115-1130

ÿ Se realizează splendidele sculpturi ale *portalului abației Saint Pierre* din Moissac, aparținând Ordinului de la Cluny, precum și capitелurile narative a celor peste o sută de coloane ale porticului. (S)

1115-1183

ÿ *Robert Wace*, poet anglo-normand, scrie *Roman de Rou* (istoria ducilor de Normandia), dedicată lui Aliénor d'Aquitaine și lui Henri II al Angliei, și *Roman de Brut* (istoria Britanniei). (L)

1116

ÿ *Catedrala din Parma* (Italia), construită în stil romanic, este sfințită de Papa Pascal al II-lea. (A)

1117

ÿ A fost fondată *Universitatea din Parma* (Italia), una dintre cele mai vechi universități din lume (L),

1118

ÿ *Sfântul Bernard de Clairvaux* întemeiază *Abația de la Fontenay* care împreună cu abația de la Cîteaux ilustrează arhitectura *Ordinului cistercian*.(A)

1118-1238

ÿ Este construită în stil romanic normand *Catedrala din Peterborough* (Anglia), singura catedrală din Marea Britanie care are plafonul pictat. (A)

1118-1137

ÿ *Mănăstirea Pantocrator*, întemeiată de împăratul Ioan al II-lea Comnenul și de soția lui, Irina, a doua cea mai mare biserică din Constantinopol, după Catedrala Sfânta Sofia. (A)

1120-1129

ÿ *Psaltirea Sfântului Alban*, manuscris cunoscut pentru miniaturile ce redau scene din Vechiul și Noul Testament, aflat astăzi în colecția bibliotecii din Catedrala din Hildesheim, în Germania. (L)

c. 1120-1128

ÿ *Gesta regum Anglorum* și *Liber Pontificalis*, istoriile regilor Angliei și Papilor, scrise de istoricul englez *William de Malmesbury*. (L)

1120-1132

ÿ *Biserica Saint-Lazare* din Autun (Franța), cu o arhitectură de inspirație clunisiană și decorată cu sculpturi în stil romanic. Mărită treptat, devine catedrală în 1195. (A)

c. 1120-1200

Ț *Castelul din Carcassone* (Franța), capodoperă de arhitectură militară medievală cu ziduri crenelate întărite de 52 de turnuri de apărare. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1121

Ț Se încheie construcția *Marii Moschei Shah* începută de selgiucizi în Isfahan din Iran. (A)

1123

Ț Este consacrată, de către Ramon Guillem de Roda, episcop de Barbastro, *Biserica Sant Climent* din Taüll, edificiul cel mai bine conservat din Vall de Boí, în Catalonia. *Christ Pantocrator*, care decora absida principală, a devenit imaginea emblematică pentru pictura romanică din Catalonia. Data este atestată de o inscripție de pe un pilastru al bisericii, păstrat acum la *Muzeul Național de Artă al Catalonia* din Barcelona. (A)

Ț Regele Henric I construiește din piatră *Castelul Gisors* din Normandia, pe locul unei fortărețe și a unui castel din lemn ce existau din 1097. Încredințat cavalerilor Templieri în 1158, el va fi remaniat de Regele Filip August, începând din 1193. (A)

1123-1145

Ț A fost construită în stil romanic *Catedrala din Lund*, impresionantă realizare arhitectonică din provincia Scania, care aparținea Danemaricii acelor vremuri. (A)

1125

Ț Începe construcția *Moscheii al-Aqmar* din Cairo. (A)

1125

Ț *Cantico di frate sole*, poem religios în limba italiană, scris de *Sfântul Francisc din Assisi*. (L)

1125-1240

Ț Sculptorul francez *Gislebert* decorează timpanul catedralei din Autun cu basoreliefuri reprezentând *Judecata de Apoi*. (S)

1126-1191

Ț *Anvari*, poet persan, autorul unuia dintre cele mai frumoase poeme persane, *Lacrimile Khorasanului*. (L)

1127

Ț *Minaretul Kalyan*, ridicat în timpul domniei lui Karakhanide Arslan Khan (1102 – 1129 ap J.C.), un simbol al orașului Buhara din Uzbekistan. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1129-1137

Ț A fost construită *Biserica Stavkirke* din Urnes, Norvegia, exemplu remarcabil al arhitecturii tradiționale scandinave din lemn. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1130

ÿ A fost realizat amplul *Mozaic* de la *Mănăstirea închinată Maicii Domnului din Gelati* (Georgia), întemeiată de regele *David Ziditorul*, prezentând-o pe *Fecioara Maria în Glorie*, înconjurată de arhangheli. *Patrimoniul UNESCO*. (P)

c. 1130

ÿ *Alexanderlied*, primul poem epic german compus după model francez, atribuit preotului *Lamprecht*, evocă figura lui *Alexandru Macedon*. (L)

1130-1143

ÿ Este construită *Capella Palatina* de la *Palermo* (Sicilia), combinație unică de arhitectură occidentală și arabă. Interiorul este decorat cu somptuoase *mozaicuri bizantine*, realizate între 1143 și 1169. (A)

1130-1144

ÿ *Biserica abațială de la Saint-Denis*, lângă *Paris*, necropola regilor Franței, ridicată sub îngrijirea abatelui *Suger*, sfetnicul regelui *Ludovic al VI-lea*, marchează *începuturile arhitecturii în stil gotic* în Franța. *Patrimoniul UNESCO* (A)

c. 1130-1195

ÿ *Chrétien de Troyes*, precursorul romanului cavaleresc medieval. Cele cinci romane ale sale, *Érec et Énide* (c. 1170), *Cligès ou la Fausse morte* (c. 1176), *Lancelot ou le Chevalier de la charrette* (între 1175 și 1181), *Le Chevalier au lion* (vers 1175-1181) și *Perceval ou le Conte du Graal* (c. 1182-1190) sunt inspirate din legende celtice, din literatura latină și din Anglia. Are un stil propriu care va duce la dezvoltarea romanului cavaleresc în secolul XIII. (L)

c. 1132

ÿ *Historia calamitatum/ Povestea nenorocirilor mele*, formă literară a epistolelor dintre *Pierre Abélard* și *Héloïse*. (L)

1132-1166

ÿ *Capella Palatina*, bijuterie religioasă găzduită de *Palazzo dei Normanni* din *Palermo*, ctitorie a regelui *Roger al II-lea* (Sicilia). (A)

c. 1135

ÿ Au fost realizate *Sculpturile portalului de vest al Abației din Conques*, în Franța. (S)

1135-1139

ÿ *Istoria Regilor Britaniei* în 12 cărți, scrisă în limba latină de *Geoffroi de Monmouth*, istoric anglo-normand născut în Țara Galilor. (L)

1137

ÿ Prima mențiune a *Castelului Fontainebleau* într-o cartă regală. (A)

1137-1270

ÿ *Ansamblu de 11 biserici ortodoxe din Etiopia*, realizat în vremea regelui

Lalibela, dintre care patru sunt săpate vertical dintr-un singur bloc de piatră astfel încât acoperișul este situat la nivelul solului. (A)

1138

Ț Abația din Jedburgh a fost ridicată, la inițiativa regelui David I al Scoției (1124-1153) și a episcopului Jean de Glasgow, pe locul bisericii construite de călugării augustini veniți din Beauvais, Franța; exemplu de artă normandă din Scoția. (A)

1140

Ț *Omiliile* (predicile) călugărului *Iacob Kokkinobaphos*, manuscris miniat, capodoperă a artei bizantine, realizat pentru o doamnă din aristocrația bizantină, Eirene Sevastokratorissa, căreia călugărul Jacques îi era duhovnic. *Biblioteca Vaticană*. (L)

c. 1140-1200

Ț *Marie de France*, poetă medievală, prima femeie de litere de expresie franceză, prima fabulistă din Franța. A scris *Lais* (1160 și 1180), o colecție de poeme scurte, în anglo-normandă, *Ysopet*, prima adaptare în franceză a fabulelor lui Esop (1167-1189) și romanul *Purgatoriul Sfântului Patrick*, ce evocă suferințele sfântului în Purgatoriu. (L)

1142- 1271

Ț Construcția castelului fortăreață *Krak des Chevaliers*, din Siria, de Ordinul Ospitalierilor Sfântului Ioan din Ierusalim. Simbol al arhitecturii militare medievale din vremea cruciadelor, a fost ridicat pe locul unei fortărețe kurde din secolul X, cucerite temporar de cruciații din Prima Cruciadă în 1099 (A)

c. 1143-1203

Ț Trăiește *Ioan Kinnamos*, istoric bizantin, secretar al împăratului Manuel I Comnenul, autorul lucrării *Epitome*; cronică sa *Faptele lui Ioan și Manuel Comnen* acoperă perioada cuprinsă între 1118-1176 și amintește populația nord-dunăreana a vlahilor, despre care „se spune că sunt colonii de demult ai celor din Italia”. (L)

1144

Ț *Abatele Suger* scrie *Viața lui Ludovic al VI-lea* și un fragment din *Viața lui Ludovic al VII-lea*. (Franța). (L)

1145

Ț *Relicvariul Papei Sfântul Alexandru* provenind din Abația Stavelot, situată pe valea Meusei, orfevrărie de o măiestrie excepțională, conservat *Muzeul Regal de Artă și Istorie* din Bruxelles. (S)

1145-1155

Ț Este edificat *Portalul regal al Catedralei din Chartres*, ale cărui sculpturi sunt considerate printre cele mai faimoase din toată arta gotică. (S)

1146-1325

Ț *Catedrala din Tournai* (Belgia), construită în stil propriu tranziției de la romanic la goticul timpuriu. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1147

Ț *Acvila din Sigeri*, vas lucrat în porfir, decorat cu argint și aur, Saint-Denis (Franța). *Muzeul Luvru* (S)

Ț A fost fondată *Mănăstirea cisterciană de la Maulbronn*, Germania, cel mai complet și bine conservat ansamblu monahal medieval la Nord de Alpi, care a influențat arhitectura gotică din centrul Europei. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

Ț *Prima referință despre Moscova*, ca așezare înconjurată cu un zid de apărare pe malul râului Moscova, fondată de prințul Yuri Dolgoruki. (A)

1148

Ț Au fost executate *mozaicurile Catedralei din Cefalu*, Sicilia; decorațiile în mozaic de o mare bogăție coloristică, dominate de imaginea triumfătoare a unui Christ Pantocrator din absida principală, sunt considerate printre cele mai prețioase comori aparținând artei bizantine din Sicilia normandă. (P)

Ț *Alexiada*, capodoperă a literaturii bizantine, opera *Anei Comnena*, fiica împăratului Alexios I Comnenul. (L)

1145-1155

Ț Datează primele trei *vitralii* ale fațadei de vest a *Catedralei din Chartres* (Franța) și cele trei panouri numite *Notre Dame de la Belle verrière* din deambulatoriu, cu vestitul „albastru de Chartres” care făcut-o renumită în toată lumea. (P).

1150

Ț *Picturi murale* ce decorează *Saint Gabriel Chapel*, în stil romanic cu influențe bizantine, conservate în *cripta Catedralei din Canterbury* din Anglia. (P)

Ț Impresionantul *Mozaic pavimentar* de la Frumușeni, descoperit pe locul abației benedictine Bizere documentate în secolul al XII-lea. Județul Arad. (P)

Ț Este consacrată *Biserica din Borgund*, Norvegia, una dintre cele mai vechi biserici de lemn din Europa. (A)

Ț *Hildegard von Bingen*, călugăriță benedictină și stareță la Mănăstirea Rupertsberg din Germania, compune un ciclu de poeme și muzică intitulat *Symphonia harmoniae celestium*. (M)

1150-1201

Ț Trăiește *Léonin*, compozitor, reprezentant al școlii muzicale franceze de la Notre-Dame, autorul unei *Culegere de piese polifonice pentru organum* (gen muzical sacru vocal din Evul Mediu occidental, cu o voce principală

și cel puțin o a doua voce care susține melodia). (M)

1151

Ț Monumentala *Efigie funerară* în cupru emailat a ducelui Normandiei, *Geoffroi Plantagenet; Catedrala din Le Mans*, în Franța. (S)

c. 1150-1212

Ț Trăiește *Geoffroy de Villehardouin*, scriitor și cavaler cruciat, autorul *Cronicii Cucerirea Constantinopolului*, în care descrie cruciada a IV-a. (L)

Ț *Mănăstirea Poblet* din Catalonia, Spania, construită de călugării cistercieni veniți din Franța, după proiectul arhitectului Arnau Barqués. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1150-1200

Ț Remarcabilele fresce romanice ce decorează cripta și corul bisericii Saint-Nicolas de Tavant, regiunea Touraine, în Franța. (P)

1150-1350

Ț Se construiește Piramida *El Tepozteco*, dedicată zeului aztec Tepoztecatl. Mexic. (A)

1152

Ț *Porțile din bronz* executate în stil romanic de meșterii Riquin și Weissmut din Magdeburg pentru catedrala *Sfânta Sofia din Novgorod*. (S)

1153

Ț A început construcția *Mănăstirii Alcobaça*, regiunea Lisbona, Portugalia, artă gotică cisterciană. Declarată una dintre cele șapte minuni ale Portugaliei, ea face parte din *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1154

Ț *Prima atestare documentară* a orașului *Talin* din Estonia, în *Livre de Roger*, un atlas compilat în Sicilia de geograful Al Idrissi. Orașul a fost fortificat de cavalerii teutoni la începutul secolului al XIII-lea. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1155

Ț Icoana Maicii Domnului din Vladimir, poate cea mai cunoscută și cu siguranță cea mai venerată icoană a Maicii Domnului din Rusia, dăruită de Patriarhul Constantinopolului marelui cneaz Iurie Dolgoruki în 1131, este adusă la Vladimir. (P)

1157

Ț În orașul Merv din Turkmenistan a fost construit *Mausoleul sultanului selgiucid Sanjar*. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 1157

Ț Episcopul și cronicarul *Otto de Freising* scrie *Viața împăratului Frederic I*, la solicitarea împăratului Germaniei. (L)

1157-1186

ÿ Statui colosale, sculptate pentru ansamblul rupestru al templului din Lankâtilakâ (Sri Lanka). (S)

1157-1215

ÿ *Catedrala Notre-Dame din Laon*, printre primele edificii în stil gotic construite în Franța. (A)

1158-1189

ÿ Prințul Andrei Bogoliubsky ctitorește *Catedrala Adormirii Maicii Domnului* din Vladimir, ce a servit ca model edificiilor religioase din întreaga Rusie. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1159

ÿ Apare *Policraticus*, primul tratat de filosofie politică după Antichitate, datorat lui *Jean de Salisbury*

1159-1193

ÿ *Turnul Giralda*, minaret construit de arhitectul Jabir, transformat de creștini în Campanila, Sevilla. (A)

1160-1340

ÿ Dezvoltarea unui nou gen literar, fabliaux, istorioare în versuri care-și propun să amuze, dar și să instruiască prin conținutul moralizator. (L)

1160-1175

ÿ Miniaturile *Bibliei Winchester*, cea mai mare Biblie în limba engleză (583 × 396 mm), faimos manuscris anluminat, care a supraviețuit din secolul al XII-lea. (P)

1160-1215

ÿ Este ridicată *Biserica centrală a Mănăstirii din Geghart*, reprezentativă pentru apogeul arhitecturii medievale în Armenia (A)

1160-1230

ÿ Trăiește *Pérotin*, compozitor asociat cu Catedrala Notre-Dame din Paris, considerat părintele muzicii polifonice, autorul unor compoziții pe trei sau patru voci. (M)

1162

ÿ *Castelul fortăreață din Tomar*, edificat de cavalerii Ordinului Templier, destinat a găzdui în timp *Convento de Cristo/ Mănăstirea Ordinului lui Hristos*; biserica mănăstirii constă din două edificii îngemănate: *Rotonda* construită în secolul al XII-lea și *nava manuelină* adăugată în 1510-1515, Portugalia. (A)

1163

ÿ Papa Alexandru al III-lea, în prezența regelui Ludovic al VII-lea, pune piatra de temelie a *Catedralei Notre-Dame* din Paris. (A)

1164-1170

ÿ Au fost realizate frescele *Bisericii Sfântul Pantelimon* din Nerezi

(Macedonia), socotite drept unele dintre cele mai faimoase exemple de artă bizantină din epoca împăraților Comneni. (P)

1165

Ț *Pagoda celor șase armonii*, de lângă orașul Hangzhou, una dintre capodoperele vechii arhitecturi chineze. Reconstruită în timpul dinastiei Song de Sud, are 13 etaje. (A)

c. 1165

Ț *Benoît de Sainte-Maure*, poet normand, scrie *Romanul Troiei*, o repovestire medievală a războiului troian. (L)

1167

Ț Este atestat documentar Clujul, sub denumirea *Castrum Clus*, inclus între cele mai vechi cetăți ridicate de stăpânirea maghiară în Transilvania. (A)

c. 1167

Ț A fost fondată *Universitatea Oxford*, cea mai veche universitate din lumea anglofonă. (L)

1168

Ț *Sanctuarul Itsukushima* de pe insula Miyajima (Japonia), căruia aparține celebra *Torii*, poartă tradițională japoneză ce se ridică din apa golfului. (A)

1170

Ț Sunt menționate cele mai vechi povestiri din culegerea în versuri *Roman de Renart* – 27 de povestiri totalizând un număr 25 000 de versuri –, una dintre operele cele mai populare ale Evului Mediu. (L)

c. 1170-1220

Ț *Wolfram von Eschenbach*, renumit poet epic german, scrie *Parzîfal*, considerat adesea ca fiind cea mai mare epopoe germană a timpului său, și *Willhelm de Orania*. (L)

c. 1170-1230

Ț Trăiește *Walther von der Vogelweide*, cel mai cunoscut poet liric german din Evul Mediu. (L)

1170-1280

Ț Construcția în stil gotic a *Catedralei din Roskilde*, în Danemarca, primul exemplu de arhitectură în acest stil din Europa de Nord. (A)

1170

Ț Turnul Rotund al castelului din Windsor, construit inițial din lemn și lut de William Cuceritorul, ca apoi Henric al II-lea să desăvârșească construcția de piatră cu ziduri groase, amintind de Turnul Londrei. (A)

1172-1196

Ț *Gesta Hungarorum*, cronică scrisă de Magister P, denumit *Anonymus*, notarul regelui Bela al III-lea al Ungariei, amintește și de formațiunile politice românești găsite de unguri în Transilvania: *voievodatele lui Menumorut, Gelu și Glad*. (L)

1172-1176

Ț *Catedrala din Monreale*, apogeu al arhitecturii arabo-normande, a fost ridicată la dorința regelui normand al Siciliei *Wilhelm cel Bun*. (A)

1173-1335

Ț *Catedrala* orașului hanseatic *Lübeck* (Germania), construită din cărămidă în vremea ducelui saxon Henric Leul, în stil romanic, și reconstruită în stil gotic începând din secolul al XIII-lea. (A)

1175

Ț *Relicvariul în formă de bazilică*, operă realizată în stil bizantin de meșterii bijutieri din Köln, *Württembergisches Landesmuseum* din Stuttgart (S)

c. 1175

Ț *Figurine de șah sculptate în fildeș*, descoperite în 1831 pe insula Lewis din apropierea țărmului scoțian, realizate cel mai probabil în orașul norvegian Trondheim; British Museum. (S)

Ț Începe construcția *Catedralei din Wells* (Anglia), care se va finaliza în 1435. (A)

Ț Este terminată construirea *Templului lui Hoysalesvara* din Halebid (India), construit de suveranii dinastiei Hoysala, bogat decorat cu sculpturi de zei și zeițe și cu scene inspirate de Mahabharata. (A)

1175-1185

Ț A fost construit *corul Catedralei gotice din Canterbury*. (Anglia). (A)

1175-1223

Ț Trăiește sculptorul Unkei, autorul decorului templelor Todai și Kofiku din Nara. (Japonia). (S)

1176-1209

Ț *London Bridge*, vechiul pod de lemn peste râul Tamisa, este înlocuit cu un pod de piatră. (A)

1177-1185

Ț Se construiește celebrul *Podul Saint-Bénézet* din Avignon, care traversa Ronul pe o lungime de 900 m. (Franța). (A)

1177

Ț Prima atestare documentară a *Mănăstirii Hodoș Bodrog*, județul Arad (într-o diplomă dată de *Regele Bela al III-lea* al Ungariei), veche așezare monastică din România, cu viață monahală neîntreruptă. (A)

1177-1230

Ț Construcția *Templului Bayon*, templul central al vechiului oraș Angkor Thom, capitala suveranilor khmeri la începutul secolului al XIII-lea. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1178

Ț Hristos coborât de pe Cruce, realizare în marmură a sculptorului italian Benedetto Antelami pentru catedrala din Parma. (S)

1179

ÿ Este atestată *Abația cisterciană de la Igrış*, județul Timiș, ctitorită de Ana de Chatillon, soția regelui Béla al III-lea al Ungariei. (A)

1180-1190

ÿ Chipul maiestos a lui *Hristos Pantocrator*, aflat pe absida centrală domină întreg interiorul *Catedralei din Monreale* (Sicilia); împreună cu scene din Vechiul și Noul Testament ce decorează pereții navei formează un ansamblu de mozaicuri ce acoperă o suprafață 6 300 m². (P)

1180

ÿ Datează *cele mai vechi vitralii ale Catedralei din Canterbury*, considerate printre cele mai frumoase și mai cunoscute din Europa. (P)

ÿ *Evangheliarul lui Miroslav*, manuscris caligrafiat cu litere chirilice, care reprezintă cel mai prețios și semnificativ document cultural sârb, rezultat din fuziunea influențelor italiene și bizantine; *Muzeul Național din Belgrad*. (L)

ÿ *Averroes*, unul dintre cei mai importanți filosofi aristotelicieni arabi ai Evului Mediu, scrie *Incoerența incoerenței*, în care apără filosofia lui Aristotel împotriva atacurilor lui al-Ghazali, filosof musulman. (F)

ÿ Începe, din ordinul episcopului Reginald de Bohun, construcția actualei *Catedrale din Wells* (Anglia), ridicată în stil gotic englez, pe locul unei biserici fondate de regele Ina de Wessex din în 705, ridicată apoi la rangul de catedrală în 909. (A)

c. 1180

ÿ *Mănăstirea Daphni*, monument al artei bizantine din secolul al XI-lea, decorat cu un ansamblu de mozaicuri cel mai bine conservat și reprezentat de transformarea imaginii austere și hieratice a lui Iisus Pantocrator în cupolă. (P)

1181

ÿ *Altarul Mănăstirii din Klosterneuburg*, capodoperă de orfevrărie realizată de sculptorul francez *Nicolas de Verdun*, unul dintre cele mai frumoase emailuri din toate timpurile. (S)

1184-1196

ÿ *Minaretul de la Kutubia* din Marakesh (Maroc), cu o înălțime de 77 de metri, bogat decorat, a servit de model pentru *Giralda* din Sevilla. (A)

1185

ÿ *Cântec despre oastea lui Igor*, poem epic anonim din Evul Mediu, capodoperă a literaturii ruse și izvor istoric pentru Rusia medievală. (L)

c. 1185

ÿ Este anul în care au fost îmbinate cele două componente ale *Coroanei Sfântului Ștefan*: partea superioară, i-a fost trimisă regelui Ștefan în 1001 de către Papa Silvestru al II-lea, și partea inferioară, un cerc de aur bogat

decorat, dăruit de împăratul Bizanțului, Mihail al VII-lea Dukas în 1075. Devenită simbol al monarhiei maghiare, Coroana, excepțională operă de orfevrărie în aur decorată cu pietre prețioase, perle și emailuri, este păstrată din anul 2000 în *Clădirea Parlamentului din Budapesta*. (S)

1186

ÿ *Mausoleul Mumine-Chattun* din Nahicevan (Azerbaidjan), construit în stil islamic. (A)

1189

ÿ *Porticul Gloriei*, sculptat de *Maestro Mateo* la cererea regelui Ferdinand al II-lea al Leonului (Spania), pentru *Catedrala din Santiago de Compostela*. (S)

c. 1190

ÿ Regele *Filip August* construiește *fortăreața Luvru* ca loc pentru Trezorerie; regele Carol al V-lea va transforma ulterior Luvrul în reședință regală cu ajutorul arhitectului Richard du Temple. (A)

ÿ *Moise Maimonide*, filosof, medic, teolog evreu, gânditor mistic, considerat cel mai înțelept personaj al iudaismului din perioada medievală, scrie opera sa principală, *Călăuza șovăielnicilor*, unde expune jaloanele principale ale teologiei iudaice și aduce importante clarificări pentru dialogul dintre știință, religie și filosofie. (F)

1190-1200

ÿ *Relicvarul celor trei Regi Magi* executat de *Nicolas de Verdun* pentru Catedrala din Köln (Germania), una dintre cele mai de seamă realizări ale orfevrăriei occidentale. (S)

1190-1280

ÿ *Robert de Boron*, poet anglo-normand, a scris o trilogie în versuri: *Legenda Sfântului Graal* (cunoscută și sub titlul *Iosif din Arimateea*), *Merlin și Perseval*. (L)

1192

ÿ Este atestată documentar *Mănăstirea Kenez* (a Cneazului), lângă Nădlac, județul Arad. (A)

ÿ Potrivit tradiției, primii sihaștri ajung pe stânca Sfântului Ștefan și fondează *cea mai veche așezare monahală de pe stâncile de la Meteora*; a urmat o epocă în care existau aici mai mult de douăzeci de mănăstiri, în prezent mai sunt locuite doar șase. Vechea biserică a mănăstirii este renovată în anul 1350 de călugărul Filoftei. (A)

1192-1311

ÿ Se construiește *Catedrala din Lincoln* (Anglia), una dintre cele mai impunătoare catedrale ale Evului Mediu European, construită în stil gotic. (A)

1193-1214

Ț Este scrisă și miniată, *Psaltirea reginei Ingeburge*, dedicată soției regelui Filip August. *Muzeul Condé*, din Chantilly. (P)

1194

Ț *Minaretul din Jam*, capodoperă a secolului al XII-lea, construit în provincia Ghur (Afganistan), din porunca marelui sultan Ghiyas-od-din (1153-1203). Este remarcabil pentru calitatea construcției și a decorului. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

Ț Începe construcția *Catedralei Sfântul Dumitru* una dintre cele mai frumoase și impunătoare biserici din Vladimir; zidurile exterioare ale catedralei sunt împodobite în timp cu peste 1000 de basoreliefuri, fresce, datând de la sfârșitul secolului al XII-lea sunt creații ale meșterilor zugravi bizantini și ruși. *Patrimoniul UNESCO* (A)

1194-1260

Ț *Catedrala Notre-Dame din Chartres*, capodoperă a artei gotice (începută de abatele Fulbert în 1020), este refăcută după incendiul din 1194; ansamblu unic de iconografie creștină și artă sculpturală gotică, cuprinde peste 2.500 de metri pătrați de vitralii și aproape 4 000 de figuri sculptate care decorează fațadele. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1195-1324

Ț *Catedrala Saint-Étienne* din Bourges, Franța, una dintre capodoperele stilului gotic impresionând prin luminozitatea care pune în valoare sculpturile și vitraliile viu colorate. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1196

Ț *Benedetto Antelami*, sculptor lombard, autorul portalurilor *Baptisteriului* din Parma. (S)

1196-1198

Ț Regele Angliei, *Richard Inimă de Leu*, construiește fortăreața medievală *Château-Gaillard*, în Franța. (A)

c. 1200-1300

Ț Este copiat *Triod Penticostar*, considerat cel mai vechi manuscris copiat pe teritoriul României, redactat în slavonă și păstrat la Sibiu. (L)

Ț Cel mai vechi Octoih (cântări bisericești pe opt tonuri), *Octoihul de la Caransebeș*, și *Evagheliar*, vechi manuscrise în limba slavonă. (L)

Ț Apar trei tipuri de teatru dansat indian, inspirate din stilul religios *bhârata-natyam* din secolul al XII-lea, originar din Tamilnâdu, în India de Sud, combinație de dans clasic și arte marțiale.

Ț Sunt atestate cele mai vechi documente medievale africane cunoscute sub numele generic *Manuscrisele de la Tombouctou*; o parte din prețioasele manuscrise, texte privind istoria Mali-ului, sunt păstrate la Institutul Ahmed Baba din Tombouctou. Potrivit lui Abdel Kader Haïdara,

proprietarul Bibliotecii de manuscrise Mamma Haidara, unele dintre el sunt datate în secolul X. (L)

ÿ Cele mai vechi texte în limba malgașă cu caractere arabe din Madagascar, numite *Sorabes* sunt scrise pe hârtie, populația Antemoro deținând secretul fabricării acesteia. (L)

c. 1200

ÿ *Carul Zeului Soarelui*, cu 12 perechi de roți, tras de șapte cai, cu descrieri iconografice sofisticate ale vieții și activităților epocii, sculptură de o bogăție excepțională, care decorează templul din Konarak, unul dintre sanctuarele celebre ale Indiei. (S)

ÿ A început construcția zidurilor de apărare a capitalei *Marele Zimbabwe* realizare a populației locale Shona.(A)

ÿ *Gesta Danorum (Istoria danezilor)*, opera cronicarului Saxo Grammaticus, călugăr și înalt demnitar la curtea regelui danez Valdemar I, din care mai există un singur fragment scris de mână cronicarului saxon și trei fragmente dintr-o copie mai târzie, din jurul anului 1275. (L)

ÿ Cupola *Baptisteriului San Giovanni* din Florența, decorată cu mozaicuri grandioase, începute în secolul al XIII-lea și terminate către sfârșitul secolului al XIV-lea, ce ilustrează scene din Noul și Vechiul Testament: *Christ Pantocrator*, *Judecata de Apoi* și *Ierarhiile cerești*. Au lucrat la el întâi meșteri romani și venețieni de origine orientală, *Jacopo da Torrita* și *Apollonio Greco*, apoi elevii lor din Florența, *Gaddo Gaddi*, *Andrea Tafi (Christ Pantocrator)*, *Meliore di Jacopo*, *Maestrul Magdalenei* și *Maestrul Sfântului Francisc Bardi*. (P)

1200-1208

ÿ Se construiește *Castelul din Dublin*, Irlanda, influențat de stilul romanic. (A)

SECOLUL AL XIII-LEA (1201 – 1300)

Cadrul istoric

În secolul al XIII-lea, populația lumii crește considerabil, fiind estimată la 400 de milioane. Europa numără între 72 și 75 de milioane de locuitori, dintre care, 20-22 de milioane în Franța, între 12 și 20 de milioane în Anglia, 8,5 milioane în Italia, pentru a aminti numai câteva dintre statele importante. În Europa, este secolul sfinților, al filozofilor, al marilor catedrale, universități, dar și al marilor conducători militari care ridică teroarea și masacrul la rangul de sistem de guvernare.

Este, de asemenea, epoca apogeei marilor imperii efemere din Asia Centrală, în special a celui *Mongol*, format prin unificarea triburilor mongole și turcice, sub conducerea lui *Ginghis Khan*, care s-a proclamat conducătorul tuturor mongolilor în 1206, imperiu care se întindea pe o suprafață de 33 de milioane de kilometri pătrați, de la Mediterană la Pacific și din Siberia până în India și Indochina și care se destramă după moartea lui în mai multe hanate, incluzând *Hoarda de Aur*, în vest, *Hanatul lui Ciaghatai* (al doilea fiu al lui Ginghis Han), aflat în centru, *Ilhanat* în sud-est și *Dinastia Yuan*, care, în secolul următor, va răsturna dinastia Ming, Kubilai, nepotul lui Ginghis Han proclamându-se împăratul Chinei. *Hoarda de Aur*, stat feudal întemeiat de Batu Han, s-a format după marea invazie a tătarilor din 1240-1243 în Polonia, Ungaria, Bulgaria și regiunea carpato-dunăreană, unde jefuiesc Rodna, Bistrița, Bâta Doamnei, Sibiul, apoi se retrag în nordul Mării Negre.

În Europa, Franța se impune atât pe plan politic, cât și pe plan cultural. După domnia lui *Philippe Auguste* (1180-1223), care a marcat triumful Dinastiei Capetiene, au urmat regi excepționali: *Ludovic cel Sfânt* (1226-1270), care crează un cod juridic, și *Philippe cel Frumos*, care a realizat o administrație eficientă. Philippe Auguste ocupă feșurile britanice și oprește amenințarea engleză și pe cea imperială în 1214 la Roche aux Moines și la Bouvines.

Îndreptată împotriva ereziei cathare, *Cruciada contra albigenzilor* (1208-1218) eşuează, iar conducătorul ei, Simon de

Montfort moare. Ludovic al VIII-lea și apoi Blanche de Castilia, regentă (1226-1234) îi înving pe catari și readuc ținutul d'Oc domeniului regal. Ludovic al IX-lea, sau Ludovic cel Sfânt (1226-1270), arbitru European, semnează pacea cu Anglia. Prizonier în a 7-a Cruciadă, moare în Tunis.

Filip al IV-lea cel Frumos (1285-1314) intră în conflict cu Papa și cu Cavalerii Templieri. El înfrânge pretențiile Papei, mută Papalitatea la Avignon și desființează Ordinul Templierilor. Philippe cel Frumos emite ordonanțe fără consimțământul baronilor, procedee de guvernare care vor ruina regimul feudal.

În același timp, regii francezi din secolul al XIII-lea duc o politică externă foarte abilă. Philippe Auguste îi tine piept Papei Inocențiu al III-lea și contribuie la triumful dinastiei Hohenstaufen în Germania.

Ludovic cel Sfânt a încercă să-i împace pe împăratul german cu Papa pentru a-i uni în eforturile de susținere a Cruciadelor. Fratele lui, *Carol de Anjou*, cucerește Regatul Napoli, iar cel de al IV-lea fiu al său, *Philippe cel Îndrăzneț*, trece cu armatele Pirineii.

În Spania, în 1212, prin lupta de la Las Navas de Tolosa, armatele creștine din Castilia, Leon, Aragon și Navarra îi înfrâng pe Almohazi. Regatele creștine, respectiv regii Castiliei și Aragonului, reușesc recucerirea Andaluziei (1224-1248), cucerirea regatelor musulmane Cordoba, Jaen și Sevilla de către trupele lui Ferdinand III, rege al Castiliei și Leonului, fiul regelui Alfons al X-lea (1252-1284), cărturar de seamă al epocii, supranumit cel Înțelept, pentru scrierile sale. Granada devine vasală. Se introduc culturi noi, în urma Cruciadelor, apar peste tot orașe noi. regele Castiliei și Leonului,

În Anglia, regele Ioan fără de Țară (1199- 1216) acordă baronilor *Magna Charta Libertatum*, în 1215, care garantează drepturile seniorilor. Sub Henric III (1216-1272), *Previziunile din Oxford* (1258) introduc un control de tip parlamentar, care devine regulat sub Eduard I (1272-1307). Țara Galilor este cucerită în 1284 de către Eduard I (1272-1307), care i-a dat fiului său, născut acolo, titlul de Prinț de Wales, ce se păstrează până astăzi pentru primul născut al regilor Angliei. Scoția este părăsită în urma revoltelor din 1296, an în care sunt expulzați și evreii din Anglia.

Peninsula italică este dominată de câteva state: *Statul Pontifical*, *Republica Veneției* (Serenissima), *Republica Florența*, *Ducatul Milano*, *Ducatul Ferrara*, *Ducatul de Savoia* și, în sud, *Regatul celor două Sicilii*, devenit apoi Regatul Napoli. Mai puțin importante, mici principate au o considerabilă influență artistică: *Mantova*, *Urbino* sau *Rimini*. Din punct de vedere politic, situația

este marcată de creșterea puterii marilor familii nobiliare ca Visconti și Sforza la Milano, Gonzaga la Mantua, familia d'Este la Ferrara, Medicis la Florența..., dar și de apariția unor guverne republicane la Veneția, Genova și Florența, în cea din urmă înaintea impunerii Familiei Medici.

În toate aceste țări se dezvoltă corporații de meșteșuguri, numite de arte și meserii în sud, iar în nord, gildele de origine germanică. Ele sunt favorizate de suverani ca o contrapondere la puterea seniorilor.

În Europa Centrală, Polonia trece printr-o perioadă de dezmembrări teritoriale în numeroase Ducate. La tronul Boemiei, ajunge Dinastia *Přemysl*, în timpul căreia se înregistrează o importantă creștere a populației, concentrate în bazinul fluviului Elba, foarte favorabil agriculturii, și se defrișează intens munții din Cadrilaterul Boemiei.

În Ungaria, după devastarea țării de către mongoli, regale Béla IV (1235-1270) reconstruiește Ungaria, împarte Transilvania în comitate în jurul unor castele și acordă privilegiile sașilor și secuilor. Diploma acordată de el cavalerilor ioaniți în 1247 amintește formațiunile prestatale românești: *Banatul de Severin, voievodatele lui Litovoi și Seneslau* și cnezatele lui Ioan și Farcaș. De altfel, între 1222 și 1300, Diplomele regale și alte documente menționează *Terra Blachorum* (Tara Făgărașului), *Țara Bârsei, Țara Almașului, Țara Hațegului, Țara Maramureșului*. În 1290, potrivit tradiției, *Letopisețului Cantacuzinesc* și *Cronicii Bălenilor*, legendarul Negru-Vodă unifică formațiunile statale medievale timpurii românești.

În Rusia, principatele Rusia Kieveană și Galiția-Volinia, aliate cu cumanii și cu brodnicii, sunt învinse de mongoli în Lupta de pe râul Kalka din 1223. Cumanii sunt împinși la vest de Nipru, până la Dunăre (Cumania Neagră). Cneazul *Alexandr Nevski* în fruntea oștii Novgorodului îi învinge pe suedezi în Bătălia de pe Neva, în 1240.

Serbia devine o putere locală influentă, bucurându-se de prosperitate economică. Sub domnia lui Domnește Ștefan Uros (1241-1276). La sfârșitul secolului, regele sârb Ștefan Milutin (1282-1321) luptă cu tătarii, apoi cu turcii la Galipoli, în ajutorul împăratului Bizanțului, și construiește câte o biserică după fiecare victorie.

În Scandinavia, teutonii reușesc să oprească o primă expansiune a Danemarcei, Suedia fondează orașul Stockholm și ocupă Finlanda. Norvegia își întărește autoritatea în Islanda și Groenlanda.

În toată Europa activitatea religioasă este predominantă. Ultimelor Cruciade din Orient, *Cruciada a patra* (1198-1204), care duse la fondarea *Imperiului Latin din Constantinopol*, format în urma cuceririi orașului în 1204 de către cruciați care, timp de trei zile, au jefuit palatele și bisericile și au săvârșit un mare număr de omoruri, *Cruciada a cincea* (1215-1221), *a șasea* (1227-1229), *Cruciada din 1239*, *a șaptea* (1245-1254) și *a noua* (1270-1271), li se adaugă deja amintitele *Reconquista spaniolă*, cruciada contra Albingezilor în Franța cea a Cavalerilor Teutoni în regiune Baltică.

În urma fondării Imperiului Latin, în 1206, *Teodor Lascaris* formează *Imperiul Bizantin la Niceea*, care ocupă vestul Asiei Mici, de-a lungul Mării Egee și Mării Negre. El va dura până în 1261, când Mihail VIII Paleolog (1259-1282) recucereste Constantinopolul. Dar, sultanul Osman I (1288-1326) reușește să extindă stăpânirea otomanilor asupra unor teritorii bizantine și își mută reședința la Brusa.

Se întemeiază mai multe ordine monahale. Începând cu Sf. Dominic și Sf. Francisc de Assisi biserica caută un apostolat social mai activ... Sf. Bernard, Albert cel Mare, Sf. Bonaventura, Sf. Toma de Aquino, au adus contribuții inestimabile în gândirea teologică, în morală și filosofie.

Orașele erau importante focare culturale. În ele s-au dezvoltat minunile de arhitectură care sunt catedralele gotice. Le descoperim la Paris, Amiens Chartes, Remis, Amiens, Strasbourg, în Franța, York, Salisbury și abația Westminster în Anglia, Domul din Köln și cele din Sienna și Oriveto, bazilicile Sfântul Francisc din Assisi în Italia, bisericile Densuș, Sântămăria Orlea în Transilvania.

Tot în orașe apăruseră încă din 1180, asociații numite universități. Ele erau protejate de Papă, dar și de regi, iar limba folosită era latina. Studenții trebuiau să cunoască textele antichității, se puteau specializa apoi în teologie, drept sau medicină.

În această epocă a culturii monastice, cartea miniată devine un adevărat domeniu al artei. De altfel, pictura medievală ar putea fi rezumată în câteva mari etape. Pictura preromană își găsește expresia deplină în anluminuri. În pictura romanică fresca atinge apogeul. Pictura gotică a secolului al XIII-lea va duce la apariția vitraliului, urmând ca secolul al XIV-lea să exceleze în tapiserie. În secolul al XV-lea apare tabloul de altar care va duce la pictura de șevalet de mai târziu.

Sunt numeroase și spectacolele de stradă, o formă nouă de cultură mai puțin sofisticată. Locuitorii urmăreau cu mare plăcere muzicieni, jongleri, dar și teatrul religios cu scene din viața lui Christos.

În Asia neocupată de Imperiul Mongol, în Indonezia domnește în Singosari (Java), regele Angrok, a cărui istorie este povestită în *Pararaton* sau *Cartea Regilor*. Fondarea *Sultanatului Pasai*, primul regat musulman indonezian, este atestată în nordul Sumatrei.

Șogunatul Japoniei stabilește contacte cu populația ainu din insula Yeso (Hokkaido), care are o cultură autonomă, exprimată în *Yucar*, poemul epic al națiunii.

În Africa de Nord se impune Sunismul. Almohazii, învinși în Spania, unde păstrează numai micul regat al Granadei, sunt înlocuiți de Hafsidei (1236-1575) în Tunis și de Merinides (1247-1465) în Maroc. În Egipt se instalează dinastia Mamelucilor (1250-1517), mercenari revoltați din garda sultanului. Ei se confruntă cu a VII-a cruciadă (1248-1252) și îl iau prizonier pe Ludovic al IX-lea. Mamelucii opresc invazia mongolă la Ayn Dhalut (1260) și se opun regelui creștin din Dongola (1272). Reușesc să recucerească Saint-Jean-d'Acre (1291).

Măori, originari din estul Polineziei, ajung în Noua Zeelandă cam între 1250 și 1300.

În America precolumbiană, aztecii ajung în Valea Mexicului, luptă cu triburile locale în regiunea Maya, după abandonarea cetății Chichen Itza (1224). Între 1248 și 1521, Imperiul aztec controla un teritoriu de la Oceanul Pacific la Golful Mexic. Decadența se accentuează însă din cauza conflictelor interne și a catastrofelor naturale.

În Peru, statul Chimu domină coasta de est. La apogeul puterii sale, Chan-Chan are între 20 000 și 30 000 de locuitori. Suveranii și elita se înconjoară de un lux și un rafinament neîntâlnite până acum, dovedite de sute de podoabe din aur descoperite. Producția orfevrilor chimu este exportată în tot Peru-ul și chiar dincolo de el. În acest timp, micul trib necunoscut până acum, încă din Anzii de Sud, iese din izolare, își multiplică cuceririle și raidurile de pradă la triburile vecine. La Cuzco, incașii construiesc în capital lor templul *Koricancha*.

1202

Ț Este menționată documentar *Mănăstirea cisterciană de la Cârța*, pe malul Oltului. incendiată de tătari în 1241-1242 și reconstruită în stilul goticului târziu către 1250, este cea mai estică abație a acestui ordin și a influențat începutul arhitecturii gotice medievale în Transilvania. (A)

Ț Apare lucrarea *Liber abaci* (*Cartea socotitului*) a matematicianului italian *Leonardo Fibonacci*. (I)

c. 1204

Ț *Cântecul Nibelungilor*, epopée medievală, capodoperă a literaturii germane, avându-l ca personaj central pe Siegfried. (L)

Ț *Scrierea oficială mongolă*, dezvoltată din scrierea persană, introdusă de Gingis Han ca un element de unificare a provinciilor. Ea a redevenit scriere oficială a Mongoliei din 1990. (L)

c. 1206

Ț *Cantar del Mio Cid*, monument al literaturii castiliene, cel mai vechi poem epic spaniol al cărui manuscris s-a păstrat până în zilele noastre într-un codex datând din secolul al XIV-lea. (L)

c. 1207

Ț *Istoricul Nicetas Choniates* (cca. 1155-1215), numit *Acominatus*, istoric încheie principală sa operă, *Istoria*, realizată în 21 de cărți adevărata capodoperă a literaturii bizantine ce relatează evenimentele din perioada de la 1118 la 1207. (L)

1207-1215

Ț *Guillaume Breton* continuă manuscrisul *Faptele lui Filip August* (Franța) de la încoronare până în 1206, cronică scrisă de *Rigord* între 1186 și 1190 și continuată până în 1207. (L)

1208-1600

Ț A început construirea *Catedralei Sfinții Petru și Pavel* din Troyes (Franța), în stil gotic. (A)

1209

Ț Este fondată *Universitatea Cambridge* a doua universitate ca vechime din lumea anglofonă și a patra din lume, cu un prestigiu deosebit. (L)

1209-1228

Ț *Catedrala* din Nicosia, arhitectură francă (gotică) în Cipru. (A)

1209-1330

Ț *Vechiul centru istoric* din Riga, oraș fondat în 1201, de Albert de Buxhoeveden, episcop al Letoniei, este dominat de Biserica *Sfântul Petru* începută în stil romanic (1209), și continuată în stil gotic și baroc, împreună cu *Catedrala din Riga*, una dintre cele mai vechi biserici din statele baltice. Patrimoniul UNESCO. (A)

c. 1210

Ț *Citadela* din Alep, reconstruită la comanda sultanului Ayyubid Malik Zahir Gazi în Siria, pe locul primei citadele din epoca elenistică realizată de Séleucos Nicator, un general al lui Alexandru cel Mare. (A)

1210-1231

Ț Se construiește *Kutub Minar*, cel mai înalt minaret de cărămidă din India – 173 m. – început în 1193. Ultimele două etaje, din marmură alba și gresie roșie sunt ridicate în 1368. Versetele coranice care îi decorează zidurile

sunt realizate de artizani hinduși. Patrimoniul UNESCO. (A)

1210

ÿ Sfântul Francisc din Assisi a întemeiat *Ordinul Franciscan*, căruia i-au aparținut personalități ca Sfântul Anton de Padova, Sfântul Bonaventura, John Duns Scotus, Roger Bacon, Berthold de Regensburg, Ioan de Capistrano. (F)

ÿ Statuia preotului budist *Shunjobo Chogen* (Japonia), sculptură în lemn de chiparos pictat, ce aparține patrimoniului național (S)

1211-1225

ÿ Cavalerii teutoni din Tara Bârsei au construit primele cetăți de amploare: *Feldioara, Codlea Cetatea Crucii*.(A)

1211-1228

ÿ În *Abația benedictină Mont Saint-Michel* au fost construite, pe panta stâncii, grandioasele edificii destinate călugărilor și pelerinilor, în stil gotic, cunoscute sub numele de *La Merveille (Minunea)*. Datând din secolul al X-lea, mănăstirea are multe construcții remarcabile în stilurile Carolingian, romantic și gotic. Patrimoniul UNESCO (A)

1211-1237

ÿ Construirea *Domului* din Bamberg, oraș fondat de împăratul Henric al II între 1004 și 1012. Domul adăpostește magnificul *mormânt în marmură al lui Henric al II-lea și al împărătesei Cunigunde*, precum și celebra *Statuie ecvestră a cavalerului din Bamberg*. Expresivitatea figurii acestuia trimite la caracteristici ale artei gotice. (A)

1211-1275

ÿ A fost construită *Catedrala Notre-Dame* din Reims, capodoperă a artei gotice atât ca arhitectură, cât și ca sculptură, cu cele 2.303 statui ale sale. Avându-i ca arhitecți pe Jean d'Orbais, Jean-le-Loup, Gaucher de Reims și Bernard de Soissons, este un monument emblematic, locul încoronării a 32 dintre regii Franței. Patrimoniul UNESCO. (A)

1212-1215

ÿ Gottfried de Strassbourg, poet german, scrie *Tristan și Isolda*, o nouă versiune a vechiului poem *Tristram*, scris de poetul anglo-normand Thomas of Britain, în care povestea de dragoste primează în fața celei războinice. Rămas neterminat, el va fi continuat de Ulrich von Türheim et Heinrich von Freiberg.

1215

ÿ *Istoria Graalului*, roman în versuri al poetului francez *Robert de Boron*, o mare sinteză poetică, alăturând legendele celtice mitului Graalului, cu origini în creștinism, într-un fel de alegorie creștină. (L).

ÿ A fost întemeiat *Ordinul Dominicanilor* de către Sfântul Dominic, sub denumirea de *Ordinul Predicatorilor*; Între personalitățile lui îi

descoperim, de-a lungul timpului, pe Fra Angelico, Giordano Bruno, Girolamo Savonarola, Toma d'Aquino, Tomás de Torquemada, renumitul șef al Inchiziției. (F)

c. 1215

ÿ Este recunoscută de Papa Inocențiu al III-lea *Universitatea* din Paris, una dintre cele mai vechi universități medievale, apărută încă de la jumătatea secolului al XII-lea și cu statut oficial acordat printr-o *Cartă* a regelui Filip August, în 1200. Este renumită îndeosebi pentru domeniile: teologie, drept canonic, medicină și arte. (L)

1215-1263

ÿ *Domul* din Siena, unul dintre cele mai spectaculoase din Italia, a fost ridicat după planurile aparținând lui Nicola Pisano; începând cu anul 1284 fațada a fost construită și bogat decorată cu sculpturi după desenele lui Giovanni Pisano, iar cele trei mozaicuri mari de pe frontoanele fațadei au fost executate în Veneția, în 1878. (A)

1216

ÿ *Ordinul carmelit* este fondat de eremiții pe Muntele Carmel, în Palestina; regulile ordinului au fost scrise de Albert Avogadro, patriarhul latin al Ierusalimului, devenit Sfântul Albert, și confirmate de Papa Honorius al III-lea. Din 1238 se întorc în Occident unde formează mici comunități, iar în 1247, Papa Inocențiu al IV-lea, îi reorganizează în Ordin al călugărilor cerșetori. (F)

c. 1217

ÿ Începe construcția *Catedralei Saint-Julien* din Le Mans (Franța), arhitectură din vremea dinastiei capetiene vestită pentru vitraliile sale. (A)

1219

ÿ *Sava Nemanjić*, care urma să fie sanctificat, a creat *Biserica Ortodoxă Sârbă*, la *Mănăstirea Studenica*, ridicată între 1183 și 1196 de prințul Nemanja, în semn de recunoștință față de Dumnezeu, care l-a ajutat să adune la un loc poporul sârb și să iasă biruitor în lupta cu ereticii. Între zidurile mănăstirii se află două biserici din marmură, *Biserica Sfânta Maria* și *Biserica Regelui*, într-un amestec armonios al stilurilor romanice și bizantine, decorate în secolele XIII și XIV cu inestimabile picturi bizantine. Patrimoniul Mondial UNESCO. (A)

1220

ÿ Este edificată *Moscheea* sultanului seldgiud *Aladdin Kaikobad*, principalul monument al citadelei Konya din Turcia. (A)

ÿ Este recunoscută prin legat pontifical *Universitatea de Medicină* din Montpellier, Franța. Apar apoi universitățile de artă, la 1240, și de drept în 1260 (L)

1220-1266

ÿ Se construiește *Catedrala Notre-Dame* din Amiens, cel mai vast edificiu medieval din Franța, bijuterie a artei gotice. Patrimoniul UNESCO. (A)

1220-1270

ÿ *Catedrala* din Salisbury, construită în stil gotic englez timpuriu, este unică printre catedralele medievale din Anglia, fiind cea mai înaltă dintre ele și singura construită în întregime pe durata unui secol, fără adăugiri ulterioare. (A)

1220-1472

ÿ Este construită *Catedrala* din York (York Minster), cel mai mare edificiu gotic din Anglia. (A)

1221

ÿ *Salve Regina*, imnul dedicat Fecioarei, cântat de frații dominicani, apoi de cistercieni în timpul slujbelor de vecernie. (M)

1221-1284

ÿ Apare *Cronica General*, o istorie a Spaniei scrisă din ordinul regelui Alfonso al X-lea al Castiliei și Leonului. (L)

1221-1457

ÿ Se construiește *Catedrala* din Burgos, în stil gotic, a treia catedrală a Spaniei ca mărime după cele din Sevilla și Toledo, Patrimoniul UNESCO. (A)

1222-1225

ÿ Se construiesc *Catedrala Nașterii Domnului și Mânăstirea Sfântul Aleksandru* din Suzdal, Rusia. Patrimoniul UNESCO. (A)

1223

ÿ Este construită în stil gotic una dintre cele mai vechi biserici fortificate din Transilvania: *Biserica evanghelică Sfântul Mihail* din cetatea Cisnădioara, înconjurată de fortificații. (A)

1224-1317

ÿ Trăiește cronicarul francez *Jean de Joinville*, autorul istoriei dedicate *Sfântului Ludovic*, regele Ludovic al IX-lea al Franței. (L)

1225

ÿ Sfântul Francisc de Assisi compune imnul *Cântarea Soarelui Frate, Cantique des créatures*, e o adevărată capodoperă literară, de profundă expresie mistică. (L)

1225-1235

ÿ *Adormirea Maicii Domnului*, relief pe timpanul Portalului de vest al Catedralei din Strasbourg, remarcabil prin finețea draperiilor și grația figurilor (S)

1225-1240

ÿ Construcția *Castelului* din Coucy din Franța, reputat pentru donjonul său colosal. (A)

1225-1250

ÿ *Carmina Burana*, manuscris descoperit în 1874 la abația Benediktbeuren din Alpii bavarezi, cuprinde 254 de poeme și cântece profane și religioase, compuse în franceză, germană și latină medievală de către ecleziaști itineranți (Germania). Popularitatea lui a crescut în secolul XX, datorită operei muzicale omonime a compozitorului Carl Orff, compuse în 1935-1936. (L)

1225-1272

ÿ Este clădită impunătoarea *Catedrala din Beauvais*, cea mai înaltă dintre catedralele gotice din Europa, cu o înălțime a bolții de 48 m. Remarcabile vitraliile cu personaje, executate în secolele XIII și XIV (Franța). (A)

1228-1253

ÿ Se construiește impunătoarea *Bazilica a Sfântului Francisc* din Assisi, compusă din două edificii suprapuse: Bazilica Inferioară (1228-1230), și Bazilica Superioară, 1230-1253. (A)

c. 1230

ÿ *Roman de la Rose*, poem medieval, scris în primă versiune de poetul francez Guillaume de Lorris. (L)

1230

ÿ *Biserica triumfătoare, Sinagoga și Adormirea Maicii Domnului*, sculpturi ce decorează portalul de sud al *Catedralei* din Strasbourg (Franța). Alături de alte sculpturi remarcabile, *Coloana îngerilor, Profeții, Fecioarele înțelepte și cele nebune, virtuți, vicii*, ele se numără printre capodoperele artei gotice și reprezintă prima manifestare a acestui stil pe Rhinul superior. (S)

1230-1231

ÿ Cavalerii teutoni construiesc castelul de reședință a comandantului ordinului și fondează în jurul lui *orașul Torun* din Polonia, cu numeroase construcții gotice realizate în secolele următoare. Patrimoniul UNESCO. (A)

c. 1230-1240

ÿ *Gudrun*, epopée anonimă în versuri, una dintre marile epopeii ale literaturii germane. (L)

1230-1242

ÿ Este edificat *Castelul* din Angers, apanaj al suveranilor din Casa de Anjou, în fortăreața Angers, construită începând din 1230 de Blanche de Castilia și fiul său, Saint-Louis. Monumentul este caracterizat de cele 17 turnuri legate între ele, înalte de 30 de metri și largi de aproximativ 18 metri, cu zidărie formată din assize de șist și calcar. (A)

1233

ÿ Începe construcția Bisericii *San Domenico*, lăcaș de cult catolic din Orvieto, probabil una dintre primele biserici ale Ordinului Dominicanelor. (A)

1235

Ț Cavalerii teutoni au construit *Biserica din Marburg*, dedicată Sfintei Elisabeta a Ungariei, prima biserică gotică din Germania. (A)

c. 1235

Ț *Cavalerul din Bamberg*, statuie ecvestră de pe fațada *Domului* una dintre culmile artei statuare medievale (Germania), prima sculptură germană cu caracteristici gotice. Figura cavalerului evocă realismul sculpturilor din Reims. (S)

1238

Ț A fost fondată *Sukhothai*, capitala regatului Siam, care conservă încă admirabile monumente ce ilustrează începuturile arhitecturii Thai. Patrimoniul UNESCO. (A)

1238–1263

Ț Construcția *Bisericii Sfânta Sofia* din Trebizonda. (Turcia), fondată de împăratul Manuel I, exemplu al artei creștina de la sfârșitul epocii bizantine, având în interiorul cupolei o frescă cu Christ Pantocrator. (A)

1238-1358

Ț Este construit *Palatul Alhambra* din Granada, unul dintre cele mai importante monumente ale arhitecturii maure. Muhamed al V-lea, suveran din Dinastia Nasrizilor, ridică cele mai prestigioase părți ale edificiului, între 1354 și 1358. *Patrimoniul Mondial UNESCO*. (A)

1240

Ț A fost executat monumentalul portal al *Catedralei Sfântul Laurențiu* din Trogir (Croatia), a cărei construcție a început în 1213. (S)

Ț *Istoria Secretă a Mongolilor*, cronică imperială ce tratează perioada lui Genghis Khan și a succesorilor săi, singura sursă internă despre mongolii medievali. (L)

c. 1240

Ț *Chronica Majora*, manuscris miniat de călugărul benedictin Matthew Paris la mănăstirea Saint-Albans (L)

Ț *Libro de Alexandre*, poem epic spaniol, care îl evocă pe Alexandru Macedon. (L)

1240-1250

Ț *Timpanul portalului* central al fațadei de vest a *Catedralei din Bourges*, decorat cu o scenă sculptată ce înfățișează *Judecata de Apoi*. Structurat pe trei niveluri, el reprezintă lumea celestă, formată din heruvimi, îngeri și arhangheli, sfinți din Vechiul Testament și din Noul Testament, repartizat pe șase rânduri. (S)

1245-1275

Ț *Reconstrucția Palatului Westminster*, prima reședință a regilor Angliei. (A)

c. 1245-1248

Ț *Vitraliile de la Sainte-Chapelle* din Paris, bijuterie a acestei arte, ce recrează întreaga istorie biblică, de la Geneză la Judecata de Apoi, în peste 1.100 de scene ce acoperă o suprafață de 600 m². (P)

1246-1263

Ț Dominicanul *Vincent de Beauvais* scrie *Speculum maius*, în 80 de volume, o vastă compilație a cunoștințelor Evului Mediu. O adevărată enciclopedie ce va fi reeditată până în 1624.

1247

Ț *Diploma cavalerilor ioaniți*, emisă de Cancelaria regelui Ungariei Bela al IV-lea, cuprinde dovezi despre existența voievodatelor și cnezatelor românești. (L)

1248

Ț A fost așezată piatra de temelie la *Domul din Köln*, impozantă construcție în stil gotic, destinată păstrării relicvelor *Celor Trei Magi*. Cu o fațadă impresionantă de peste 7 000 m² și o înălțime de 158 m, domul din Köln este a doua construcție religioasă ca înălțime din Germania, după *Domul din Ulm*. (A)

1248

Ț Sevilla este cucerită de regele Fernando III și *Alcazarul* devine reședință regală. Alfons al X-lea cel Înțelept, fiul lui Fernando de Castilia întreprinde primele reforme ordonând în 1254, construirea a trei mari saloane gotice palatului construit de califii Omeiazi în anul 804. (A)

1249

Ț *Guillaume de Villehardouin*, principe de Ahaia, fortifică *Cetatea din Mystra*, Laconia, ale cărei ruine medievale au o deosebită valoare istorică și artistică. Patrimoniul UNESCO. (A)

c. 1250

Ț *Richard Inimă de Leu luptând cu Saladin*, mozaic aflat la *Abația Chertsey* din Surrey, Anglia. (P)

Ț A fost edificată *Biserica de la Heddal*, cunoscută prin pictura murală deosebită din secolul XVII ce o decorează, dar și drept cea mai mare *catedrala de lemn* din Norvegia. (A)

Ț *Îngerul Surâzător*, în postura de vestitor și închinător al Sfintei Fecioare, capodoperă a sculpturii gotice pe Portalul catedralei din Reims; 2.300 de basoreliefuri și sculpturi întregesc decorația catedralei. (S)

Ț Zidirea, în stil romanic, *bisericii mănăstirii benedictine de la Herina*, unul dintre cele mai bine păstrate monumente istorice timpurii din Transilvania, județul Bistrița-Năsăud. (A)

1250

Ț *Portretele sculptate al Utei și al lui Ekkehard de Meissen*, din Catedrala

din Naumburg, atribuite sculptorului francez cunoscut drept *Maestrul din Naumburg*, cu o puternică personalitate artistică, format probabil pe șantierul de la Reims.

Ț *Adoptarea scrierii coreene*, care înlocuiește hieroglifele chinezești, devenind un alfabet propriu numit *hangul*. (Coreea). (L)

Ț Sfântul Bonaventura, filosof și teolog scolastic medieval, cunoscut sub titlul de *Doctor Seraphicus*, ține o serie de prelegeri asupra *Sentițelor lui Petru Lombardul* și scrie *Comentariu asupra celor patru cărți ale Sentițelor*. (F)

1250-1260

Ț Se construiește *Cetatea medievală* de la Deva, fortăreață importantă, reședință a voievozilor Roland Borșa și Ladislau Kan. (A)

1250-1282

Ț *Ringmuren*, fortificațiile orașului hanseatic Visby de pe insula Gotland (Suedia). Patrimoniul UNESCO. (A)

1250-1291

Ț A fost construită *Catedrala romano-catolică* de la Alba Iulia, în stil romanic târziu. (A)

c. 1250-1300

Ț *Palatul Hofburg* din Viena, construit ca o fortăreață și reședință a familiei Habsburg, a fost extins de-a lungul timpului, devenind reședință oficială. (A)

1250-1506

Ț Se construiesc *Cele trei castele-cetăți* din Bellinzona: *Castelgrande*, *Montebello* și *Sasso Corbaro*, importante vestigii ale arhitecturii militare din Elveția medieval. Patrimoniul Mondial UNESCO. (A)

1251-1256

Ț Este reconstruit Templul *San Jusangen-Do*, cu numele inițial *Rengeo-in*, din Kyoto, cu nu mai puțin de 33 de firide dispuse între 33 de piloni, sub un acoperiș lung de lemn masiv. În interior domină statuia zeiței milei, Kannon, cu 1000 de brațe, sculptată în 1254 de Tankei, celebru sculptor al epocii Kamakura, alături de statuile a 1000 de discipoli ai săi, fiecare dintre fețele acestor statui fiind total diferite. (A)

1252-1284

Ț Domnia regelui Castiliei și Leonului, Alfonso al X-lea, în timpul căreia s-au tradus în castiliană *Biblia*, *Talmudul* și *Coranul*. La Toledo exista în secolul XIII, o Școală de traducători din arabă. (L)

1254-1517

Ț A fost construit, în stil gotic, *Domul din Utrecht*, cu cel mai înalt turn din Țările de Jos. (A)

1255

ÿ Începe construcția *Catedralei din Leon*, în stil gotic, decorată cu superbe vitralii. (Spania). (A)

ÿ Papa Alexandru IV confirmă printr-o Bulă *Universitatea din Salamanca*, ce fusese înființată în 1218 de regele Alphonse IX de León

1257

ÿ Au fost realizate *sculpturile care decorează fațada catedralei Notre-Dame* din Paris de către meșterul Jean de Chelles. Realizarea detaliilor sculpturale, triplul portal și tripla galerie a fațadei, ca și celelalte portaluri laterale și vitraliile marilor ferestre a durat aproximativ un secol. (S)

ÿ Fondarea *Colegiului Sorbona* de către *Robert de Sorbon*, capelan și confesor al regelui Ludovic cel Sfânt

c. 1258-1270

ÿ *Psaltirea lui Ludovic cel Sfânt*, manuscris ce figurează printre bijuteriile istoriei religioase a Franței. Biblioteca Națională a Franței din Paris. (L)

1259

ÿ *Biserica Bojana* din Sofia, Bulgaria, construită la sfârșitul secolului al X-lea, a fost extinsă și decorată cu scene pictate în frescă, printre acestea figurând și portretele ctitorilor *Kaloian al II-lea* și *regina Dessislava*. Patrimoniul UNESCO. (P)

ÿ Este consemnat *Itinerarium mentis în Deum/ Itinerariul minții spre Dumnezeu*, tratat mistic al Sfântului Bonaventura. (F)

c. 1260

ÿ Este atestat *Castelul fortificat Torgau* (Germania). În secolul al XVI-lea, el devine castel rezidențial și este mărit și transformat potrivit stilului Renașterii de către arhitecții *Konrad Krebs* și *Nickel Grohman*. (A)

1260

ÿ *Legenda aurea/ Legenda de aur*, intitulată inițial *Legenda Sanctorum*, carte de răsunet în Evul Mediu creștin, cu 182 de capitole dedicate vieților sfinților sau explicării unor sărbători religioase, aranjate conform cronologiei liturgice, redactată în limba latină de călugărul dominican din Franța, *Jacques de Voragine*. (L)

1263-1270

ÿ Se înalță *Mănăstirea Sopocani*, ctitoria regelui Uroș I al Serbiei. În aceeași perioadă a fost desăvârșită pictura interioară, considerată între cele mai reușite din întreaga iconografie ortodoxă sârbă. Patrimoniul UNESCO. (A)

1265-1268

ÿ *Nicola Pisano*, asistat de fiul său *Giovanni* și de *Arnolfo di Cambio*, -cei mai mari sculptori ai epocii, sculptează în marmură de Carrara, reliefurile *amvonului Domului din Siena*, incomparabilă capodoperă, care cuprinde nu mai puțin de 307 personaje umane și peste 70 figuri de animale. (S)

1265-1272

Ț *Crucifixul* altarului principal din *Basilica San Domenico* din Arezzo, Italia, operă atribuită eminentului pictor florentin *Cimabue*, considerat un precursor al Renașterii florentine. (S)

1265-1274

Ț *Sfântul Toma d'Aquino*, călugăr dominican, teolog, filosof, cel mai de seamă gânditor scolastic medieval, scrie lucrarea sa capitală *Summa theologiae/ Sinteza teologiei*, o vastă cuprindere enciclopedică a problemelor teologice, la nivelul de înțelegere al vremii. (F)

c. 1265-1308

Ț *John Duns Scotus*, supranumit pentru precizia argumentației sale Doctor Subtilis, teolog și filosof franciscan, unul dintre cei mai subtili gânditori ai scolasticii timpurii, autorul lucrării *Tractatus de primo principio/ Despre primul principiu*. (F)

1265-1321

Ț Trăiește Dante Alighieri, primul mare poet de limbă italiană, autorul capodoperei universale *Divina Comedia*. (L)

c. 1267-1337

Ț *Giotto di Bondone*, pictor și arhitect italian, din școala florentină, considerat cel mai mare pictor al acestui secol, predecesor al artei Renașterii. Giotto a înlocuit compoziția ornamentală bizantină cu reprezentarea spațiului tridimensional, ceea ce semnala descoperirea perspectivei renaștentiste.

1269

Ț *Pierre de Maricourt*, redactează primul tratat despre magneți. Este primul european care descrie *busola* în celebra sa lucrare *Epistola de magnete*. Arabii au preluat de la chinezi secretul acului magnetic și l-au introdus, la rândul lor, în Spania, de unde folosirea lui s-a răspândit în toată Europa. (I)

Ț *Turnul Siegfried*, donjon construit din piatră brută, menționat documentar la Câlnic, unde se va dezvolta o cetate țărănească în secolele XV-XVI. Patrimoniul UNESCO. (A)

Ț *Völuspa* capodoperă a liricii scandinave și a literaturii universale, poemă de început în *Codex Regius*. Este unica sursă a celor 31 de poeme mitologice și religioase, cuprinse de acesta. (L)

1270-1284

Ț *Cantiga de Santa Maria*, culegere de 450 imnuri lirice, scrise de Alfons cel Înțelept, regale Castiliei și Leonului.

c. 1270

Ț Au fost executate primele *vitralii* ale Catedralei din York, piese de o rară frumusețe; imensa fereastră-vitraliu este opera lui John Thornton, de la începutul secolului al XV-lea, și are înălțimea de 23 m. (P)

c. 1270-1280

Ț Cneji din familia Căndeștilor ridică *Biserica Sântămăria-Orlea*, din județul Hunedoara, cu forme arhitectonice specifice tranziției de la romanic la goticul timpuriu. O valoare deosebită au și vechile picturi murale realizate în jurul anului 1311. (A)

1271

Ț A fost construită *Pagoda Templului Miaoying* din Beijing. Din marmură alba, este cea mai frumoasă pagoda lamaistă din China. (A)

1271-1295

Ț Marco Polo, negustor venețian, primul mare călător din Europa ajunge în Orientul îndepărtat, la curtea marelui Han Kubilai, și în Orașul Păcii, în apropiere de Beijing, călătorie pe care o descrie în *Cartea minunilor* (E)

1272- 1273

Ț Începe construirea *Catedralei din Uppsala* (Suedia), continuată din 1287 de arhitectul francez E. de Bonneuil. Este sfințită în 1435, deși lucrările nu erau terminate în întregime. (A)

1272-1280

Ț Cimabue, important pictor Italian, una dintre marile figuri ale Prerenășterii, realizează impunătorul *Crucifix* din *Basilica Santa Croce* din Florența. (P)

1273

Ț Începe reconstrucția *Catedralei din Regensburg*. Primele pietre de temelie sunt puse peste o veche construcție romană, ce a fost integrată în noua catedrală la începutul sec. VIII. După ce a ars de două ori în sec XII, a fost reconstruită și, prin transformări succesive, i s-a dat caracterul gotic pe care îl are astăzi.

1274

Ț Prima redactare în limba franceză a *Marilor cronici de la Saint-Denis*. Către 1285 sunt adăugate viețile lui Ludovic VII, Ludovic VIII, Ludovic IX și Philippe III, de către arhivarul de la Saint Denis, călugărul benedictin Guillaume de Nangis. (L)

c. 1275-1348

Ț Trăiește *Giovanni Villani*, cronicar italian autorul lucrării *Istoria florentină*. (L)

1276

Ț Sunt atestate *Cetatea și castrul regal* de la Hațeg, județul Hunedoara. (A)

1276-1492

Ț Este fondată *Biserica San Pablo* din Valladolid (Spania), de Doña Violante, soția lui Alphonse X, dar biserica n-a fost construită decât în 1286, grație eforturilor depuse de regina Dona Maria de Molina. Biserica actuală este construită (probabil refăcută) pe cheltuiala cardinalului Juan de Torquemada între 1445 și 1468, în stil gotic târziu.

1277

ÿ A început construcția fațadei *Catedralei Notre-Dame* din Strasbourg. (Franța), minune a îmbinării giganticului cu delicatețea. (A)

ÿ Eduard I Confesorul a construiește *Palatul Beaumaris* în Țara Galilor. (Anglia). (A)

1277-1278

ÿ Cimabue pictează pentru Basilica Santa Trinità magnifica compoziție *Maestà*, aflată azi în Galeria Uffizi, Florența. (P)

c. 1278

ÿ Cavalerii teutoni construiesc în Prusia, în stil gotic, *Castelul* din Malbork/Marienburg. Polonia. Patrimoniul UNESCO. (A)

ÿ Se construiește impunătoarea *Catedrala Patriarhală Svetitskhoveli*, Tbilisi, Georgia. (A)

1278

ÿ *Fontana Maggiore*, monument executat de Nicola și Giovanni Pisano, în centrul istoric al orașului Perugia din Italia. (S)

1278-1280

ÿ *Cenni di Pepo* și *Giovanni Cimabue*, precursor al Renașterii, execută două dintre faimoasele sale fresce: *Răstignirea* și *Fecioara cu Sfântul Francisc*, în Biserica Inferioară a Bazilicii Sfântul Francisc din Assisi. (P)

c. 1280

ÿ *Încoronarea Fecioarei*, sculptură pe frontonul portalului Catedralei din Reims, Franța. (S)

ÿ Sunt ridicate *Cetatea Greavilor* și *Biserica evanghelică* din Gârbova, județul Brașov. Ruina bisericii evanghelice din Gârbova, construită în stil romanic, cu trei nave, a fost distrusă în 1599 din ordinul lui Mihai Viteazul ca urmare a opoziției locuitorilor sași de a se supune rechizițiilor impuse de starea de război; se mai păstrează turnul-clopotniță și zidurile navei centrale. (A)

ÿ Se construiește *Biserica din Densuș*, județul Hunedoara, una dintre cele mai vechi biserici ortodoxe din România, cu caracteristici ale romanicului târziu. (A)

1282

ÿ *Arnolfo di Cambio*, artist important pentru contribuția sa la cultura figurativă a goticului italian, execută *monumentul dedicat cardinalului de Braye*, în Biserica San Domingo din Orvieto, Italia. (S)

1282-1480

ÿ Este edificată imensa *Catedrală fortificată* din Albi (Franța), capodoperă a stilului gotic meridional; cea mai mare catedrală din cărămidă din lume, dominată de un turn-clopotniță înalt de 78 m, decorat la interior cu splendida pictură murală a Judecății de Apoi, executată în ultimele

decenii ale secolului al XV-lea. Patrimoniul UNESCO. (A)

1282-1283

ÿ Eduard I construiește *Castelul Caernarfon* cea mai ilustră între realizările domniei sale, în Țara Galilor. Construcția urmează până în 1330 Patrimoniul UNESCO. (A)

1282-1283

ÿ *Adam de la Halle*, trubadur de limbă picardă, compune pentru curtea napolitană a regelui Carol de Anjou divertisment laic *Jeu de Robin et de Marion*. (M)

1283

ÿ Sunt menționate orologii *mecanice* la Londra, Dunstable Priory și Bedfordshire. Primul despre care există o datare sigură este însă *orologiul public* cu declanșarea automată a clopotului pentru indicarea orelor, instalat pe clădirea Westminster Hall din Londra. (I)

1284-1299

ÿ *Fațada Domului din Siena* realizată în marmură multicoloră și bogat decorată cu statuile de factură gotică ale lui Giovanni Pisano și ale discipolilor săi într-o unitate stilistică admirabilă; Italia. (S)

1285

ÿ *Duccio di Buoninsegna*, considerat tradițional fondatorul Școlii sieneze – împreună cu Simone Martini și membrii familiei Lorenzetti-pictează pentru Bazilica Santa Maria Novella grandiosul altar (450 × 290 cm) dedicat Fecioarei și cunoscut ca *Madona Rucellai*, după numele capelei în care a stat trei secole, înainte de a ajunge la Galeria Uffizi, Florența. (P)

1290-1295

ÿ *Crucifixul*, realizat pentru *Biserica Santa Maria Novella* din Florența, prima capodoperă a lui Giotto. (P)

1290-1300

ÿ *Cetatea* în plan circular, cu fortificații, donjon și turnuri de la Câlnic, județul Alba. Lista Patrimoniului Mondial UNESCO. (A)

1290-1310

ÿ *Manuil Panselinos*, reprezentant de seamă al școlii macedonene de la începutul secolului al XIV-lea, a pictat *biserica mănăstirii Protaton*, o frescă de mare valoare artistică, una dintre cele mai vechi redactări iconografice de la Muntele Athos. (P)

1290-1330

ÿ *Papa Nicolae al VI-lea* pune piatra de temelie pentru *catedrala din Orvieto* una dintre cele mai grandioase opere medievale ale arhitecturii italiene. Construită în stil gotic, catedrala dedicată Adormirii Maicii Domnului este celebră prin mozaicurile ce conferă fațadei o splendoare unică, pentru Cappella San Brizio, decorată în frescă de către *Fra*

Angelico și pentru relicvele miracolului de la Bolsena pe care le conservă.
(A)

1290-1370

ÿ Cimabue, Giotto, și discipolii săi Memmo di Filipuccio, Maestrul Crucifixului de la Montefalco, ca și Maestrul Sfintei Cecilia și, mai târziu, Simone Martini, Pietro Lorenzetti decorează cele două edificii ce compun *Bazilica Sfântul Francisc* din Assisi cu unul dintre cele mai spectaculoase cicluri în frescă din istoria artei occidentale. (P)

1291

ÿ *Arta sticlei* înflorește în insula Murano unde meșteri sticlari prestigioși transformă un meșteșug într-o artă de mare rafinament care va cunoaște apogeul între secolele XIV-lea și al XVIII-lea. (I)

1292

ÿ Este atestată documentar *Biserica de piatră Sfântul Mihail* din Gurasada, județul Hunedoara. (A)

1293-1294

ÿ Sunt adăugate porțile monumentale, printre care majestuosul *Bab Lalla Rihana*, la incinta *Marii Moschei din Kairouan*, una dintre operele remarcabile ale arhitecturii islamice medievale. (A)

1293-1295

ÿ *Dante Alighieri* scrie *La vita nuova*, poemul în care evocă dragostea sa pentru Beatrice. (L)

1293-1381

ÿ *Jan van Ruysbroeck* scrie în limba flamandă o serie de tratate mistice: *Mica Piatră, Cele patru tentații, Crediința creștină, Cele douăsprezece virtuți*. (L)

1294

ÿ A început construcția monumentalei *Bazilici franciscane Santa Croce* din Florența ridicată după un proiect al marelui arhitect Arnolfo di Cambio. Bazilica devenită panteon al gloriei florentine adăpostește mormintele marilor personalități *Dante, Michelangelo, Machiavelli, Lorenzo Ghiberti, Galileo Galilei*. (A)

1294-1303

ÿ Se construiește *Castelul din Heidelberg* (Germania), reședință princiară a Palatinatului din Renania, distrus în mare parte în secolul al XVII-lea. (A)

1294-1323

ÿ A fost construită *Catedrala* din Napoli, dedicată Înălțării Fecioarei Maria. Celebră și pentru relicvelor Sfântului Janvier, patronal orașului, păstrate aici. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1295

ÿ *Mozaicul* executat de *Jacopo Torriti*, ce decorează bolta absidei de la *Basilica Santa Maria Maggiore*, una dintre cele patru bazilici patriarhale

din Roma, construită în timpul papei Sixtus al III-lea pe locul bazilicii edificate de Papa Liberius în 358, este de o măreție coplesitoare. (P)

1295-1360

ÿ Trăiește cronicarul bizantin *Nikephoros Gregoras*, un istoric, filosof, savant și umanist bizantin, autorul *Istoriei romanilor*, în 37 de cărți, acoperind anii 1204-1359. (L)

1296

ÿ Încep lucrările *Catedralei Santa Maria del Fiore* din Florența care, prin dimensiunile sale, va deveni una dintre cele mai mari din lumea creștinătății. Ridicarea acestui vast proiect a durat 170 de ani. În anii 1420-1434 arhitectul Brunelleschi i-a adăugat celebra cupolă, considerată printre capodoperele patrimoniului arhitecturii universale. (A)

1297-1342

ÿ A fost construit *Palazzo Pubblico* din Sienna, elegant exemplu de arhitectură gotică în Toscana. Adiacent palatului comunal, a fost ridicat, din cărămidă, *Torre del Mangia* (1325-1344), cel mai înalt turn din Italia medievală. În interior sunt păstrate capodopere din perioada de aur a artei sienese, printre care celebra frescă a Alegoria și efectele Bunei și Relei Guvernări de Ambrogio Lorenzetti și alte opera de Simone Martini, Duccio di Buoninsegna, Sodoma e Beccafumi. (A)

1298

ÿ Apare *Cartea Minunilor* sau *Milionul* una dintre marile scrieri de călătorie din Evul Mediu, în care *Marco Polo* descrie lumea fabuloasă a Chinei și a Asiei. (L)

1298

ÿ *Navicella (Barca Sfântului Petru)*, mozaicul monumental (13,5 × 9,5 m) realizat de *Giotto* la comanda cardinalului Giacomo Stefaneschi pentru timpanul porticului vechii bazilici Sfântul Petru. În anul 1628 a fost așezat deasupra intrării principale în sala coloanelor a *Bazilicii Sfântul Petru* din Roma. (P)

1298-1330

ÿ Este reconstruită în stil gotic englez partea de est a *Catedralei* din Bristol (Anglia), fondată inițial ca biserică abațială în 1142, de Robert Fitzharding, în stil romanic. Între 1216 și 1234, s-au construit aici, printre altele, Capela dedicată Fecioarei Maria, ridicată de arhitectul Adam Lock, cel ce a condus construcția Catedralei din Wells. Între 1298 și 1330 este reconstruită în stil gotic englez partea de est a Bisericii abațiale, care, împreună cu portalul rămân celebre pentru noul stil, o reconstrucție majoră urmând să aibă loc între 1306 și 1332. (A)

1298-1301

ÿ *Amvonul Bisericii Santa Andrea*, din Pistoia (Italia), sculptat de *Giovanni Pisano*. (S)

c. 1300

Ț *Giotto* pictează *Sfântul Francisc primind stigmatele*, tempera pe panou de lemn; Muzeul Luvru. (P)

Ț *Arnolfo di Cambio* realizează în marmură *monumentul papei Bonifaciu al VIII-lea* la Roma; Museo dell'Opera del Duomo, Florența. (S)

Ț *Statuia Sfântului Petru*, operă din bronz atribuită sculptorului *Arnolfo di Cambio* amplasată în Bazilica Sfântul Petru din Roma. (S)

Ț Primele *armuri* realizate în întregime din plăci metalice înlocuiesc cămașa de zale. (I)

1300

Ț Orașul *San Gimignano* care avea 72 de turnuri ce simbolizau puterea și bogăția familiilor rivale, îl adăpostește pe *Dante Aligheri*, ambasador al Ligii Guelfilor în Toscana. Orașul este înscris în *Patrimoniul UNESCO* (L)

1300-1325

Ț *Cartea albă a lui Rhydderch*, colecție de povești galeze. (L).

1300-1360

Ț *Ioan Cucuzel* a trăit în mănăstirea athonită Marea Lavră de pe Muntele Athos, a aprofundat studiul al *muzicii bisericești*, compunând o mulțime de cântări, dintre care o parte există și astăzi în manuscrise, la mănăstirile de pe Sfântul Munte. (M)

SECOLUL AL XIV-LEA (1301 – 1400)

Cadrul istoric

Veacul al XIV-lea a fost unul foarte dificil pentru Europa. A început cu o perioadă de secetă în 1303, când Rhinul putea fi trecut mergând prin albia uscată, urmată de ani extrem de ploioși (1312-1319). Epidemia de ciumă neagră (1347-1352) a ucis o treime din populație. Războiul de 100 de ani a răvășit Franța, provocând, la rândul lui foametea. Toate aceste evenimente marchează criza sfârșitului de Ev Mediu.

Ciuma a izbucnit în Asia Centrală în anii 1340; marinarii care au navigat din portul Kaffa din Crimeea spre Genova, au adus „Moartea Neagră” în Europa. În 1345, China a fost lovită de ciumă, ce s-a extins în India, Irak, Persia, Mecca și Yemen; între 1347 și 1350, epidemia a cuprins și spațiul românesc. În 1348, ciuma a ajuns la Paris, la Londra, în Scandinavia și Rusia. Epidemia a redus populația mondială de la 450 de milioane de locuitori estimate la 350–375 de milioane în 1349. La nivel global, au fost uciși în 6 ani peste 100 de milioane de oameni (20% din populația lumii). Zonele intens urbanizate au fost cele mai expuse epidemiei.

Franța și Anglia s-au confruntat cu mari revolte țărănești: *Jacquerie*, în Franța, Răscoala țăranilor englezi condusă de *Wat Tyler*, care s-a extins apoi în Flandra (1323- 1328), în țările scandinave și în regatul Aragonului în cursul ultimei jumătăți a secolului. În 1378, Florența cunoaște o perioadă de violențe, începută cu *Răscoala Ciompilor*.

Începutul veacului este marcat de cucerirea unei părți a Flandrei de către Franța (1305), care va dura până în 1369. Aproximativ în aceeași perioadă, este desființat *Ordinul Templierilor*, Jacques de Molay, Marele Maestru al Ordinului fiind arestat de Filip al IV-lea cel Frumos în 1307 și ars de viu în 1314.

Unitatea Bisericii Catolice este amenințată și, în final, pusă la încercare. În urma unui conflict între Papa Bonifaciu al VIII-lea și Filip al IV-lea cel Frumos al Franței, legat de veniturile bisericii catolice din interiorul regatului francez, Regele a convocat Adunarea Stărilor Generale în 1302 și a consemnat fidelitatea

ierarhiei bisericești față de regalitate. El a trimis un detașament militar în Italia, la Aniani, în 1303, care s-a coalizat cu nobilii italieni și l-a capturat pe Papa Bonifaciu. Pentru moment, situația a fost restabilită, dar, în 1309, noul Papă, *Clement al V-lea*, a decis să-și stabilească reședința la Avignon, la granița dintre Imperiul Romano-German și Regatul Franței, localitate ce aparținea familiei de Anjou. Papii au rămas acolo, în ceea ce s-a numit *Captivitatea babilonică a papilor*, până în 1377, când *Papa Grigore XI* se întoarce triumfal la Roma. După moartea sa (1378), începe lunga *Schismă a Bisericii Catolice*, ce va dura până în 1417.

În sfârșit, *Războiul de 100 de ani* (1337-1453) dintre Anglia, condusă de Dinastia Plantagenetilor, și Franța dinastiei de Valois se desfășoară cu victorii schimbătoare. Anglia învinge la L'Ecluse (1340) și la Crecy (1346), regele Franței Jean II cel Bun este făcut prizonier la Poitiers, în 1356. Francezii reușesc sub domnia lui Carol al V-lea (1364-1380), datorită lui Du Guesclin, să reia în stăpânire cea mai mare parte a posesiunilor engleze din Franța, exceptând Bayonne, Bordeaux și Calais... În 1394, Bourgogne devine apanajul fratelui regelui, Filip cel Îndrăzneț, marcând începutul epopeii bourguignone.

În Anglia, în 1399, Henric al IV-lea, care-l obligă pe Richard al II-lea să abdice și este recunoscut de Parlament, întemeiază Dinastia Lancaster.

În *Spania*, unde Reconquista era aproape terminată la sfârșitul secolului al XIII-lea, rămânând un singur regat musulman, cel al Granadei, Regatul Aragonului își începe dominația în Mediterana occidentală, stăpânind Sicilia, dominație ce se va amplifica la începutul secolului următor.

Italia este dominată în această sută de ani de cinci State principale, a căror populație oscilează între 800 000 și două milioane de locuitori: *Republica Florența*, *Republica Veneția*, *Ducatul Milano*, *Statele Pontificale* și *Regatul Napoli*. Orașele mai mici, cum ar fi Luca, Siena, Mantova sau Ferrara se află din punct de vedere politic în orbita marilor State.

În Savoia puterea este concentrată în mâinile câtorva familii patriciene. Genova își întemeiază un adevărat imperiu maritim în Mediterana și în Marea Neagră, incluzând și Corsica. Serenissima, cu instituțiile sale aristocratice foarte stabile, devine centrul schimburilor mediteraneene, cu un rol politic esențial. În 1311, împăratul îi vinde lui Mathieu Visconti postul de vicar general pentru Milano. Suveranii dinastiei de Anjou vor păstra în tot acest secol titlul de regi ai Siciliei, iar cei aragonezi pe cel de regi de Tinacria. Se ridică acum în Italia puternice familii nobiliare: Visconti și Sforza la Milano, Gonzaga la Mantova,

Familia d'Este, urmată de Familia Medici la Florența.

În *Germania*, mijlocul secolului înseamnă sfârșitul unei lungi perioade de conflicte între dinastiile germane Luxemburg, Wittelsbach și Habsburg, conflicte întreținute de Papalitate. În 1356, Carol I de Luxemburg (1347-1378) promulgă *Bula de Aur*, care reorganizează imperiul. Împăratul trebuie ales de șapte mari electori: arhiepiscopii de Maiența, Köln și Trêves, regele Boemiei, markgraful de Brandenburg, ducele de Saxa-Wittenberg și contele palatin de Rhin. Totuși, imperiul nu-și recapătă locul predominant în Europa, puterea lui fiind depășită de cea a Franței, Angliei și Spaniei.

În ceea ce privește tabloul dinastic al Europei centrale, uneori, suverani de origine polonă au domnit pe tronul Ungariei și regi de origine maghiară pe cel al Poloniei. Asemenea interferențe, transformate adesea în rivalități, se înregistrează și între dinastiile polonă și cehă și ungară și cehă.

După stingerea dinastiei arpadiene (1301), *Regatul Ungar* cunoaște o primă epocă de afirmare în timpul domniei lui Carol Robert (1308-1342) din dinastia de Anjou, urmat de fiul său, Ludovic cel Mare care este și suzeran al Poloniei. Urmează Sigismund de Luxemburg, devenit rege al Ungariei în 1387, care înregistrează un eșec răsunător, armata cruciaților condusă de el fiind zdrobită de sultanul Baiazid la Nicopole.

În *Boemia*, după moartea ultimului reprezentant al dinastiei naționale Přemysl -Venceslas II -, tronul revine familiei de Luxemburg, apoi casei de Habsburg. În Slovacia de Est se produce o colonizare valahă. Este vorba despre păstori care folosesc zonele montane și văile puțin populate, încurajați de seniorii locali. Ei introduc ritul ortodox în zonă.

În *Polonia* se încheie în secolul al XIV-lea procesul de reunificare a statului, sub regii Vladislav I și Cazimir cel Mare (1333-1370), ultimul rege din dinastia Piast, care anexează Haliciul, Polonia devenind vecină cu Moldova. Prin căsătoria cu Jadwiga, moștenitoarea tronului Poloniei, urmată de înțelegerea de la Krevo care pune bazele uniunii polono-lituaniene (1385), Vladislav al II-lea devine în 1386 rege al Poloniei și întemeiază dinastia Jagelonă.

Cele trei *state scandinave*, care fuseseră creștinate, vor avea, după Uniunea de la Kalmar din 1397 un singur suveran. După moartea fiului ei, Margareta (1353-1412), fiica regelui Danemarcei, Valdemar, și soția regelui Norvegiei, Håkon al VI-lea, devine regină a Danemarcei și Norvegiei în 1387. Ea este chemată de nobilimea din Suedia să devină regină și acolo. Reușește să-l urce pe tronul Norvegiei pe nepotul său, Eric de Pomerania

(1389), apoi pe cel al Danemarcei (1396), iar în 1397 acesta este încoronat rege al celor trei regate.

Moscova capătă un nou prestigiu când patriarhul Bisericii Ortodoxe Ruse își mută reședința la Vladimir. După Bătălia de la Kulikovo (1380), împotriva Hoardei de Aur, mai multe principate rusești se unesc sub comanda Cneazului Moscovei, Dmitri Donskoi.

Secolul al XIV-lea marchează și întemeierea statelor medievale *Țara Românească* și *Moldova*.

Prima în 1330, când Basarab I (c. 1310-1352), fondatorul dinastiei Basarabilor, învinge în Lupta de la Posada împotriva lui Carol de Anjou. Sub Vlaicu Vodă, sunt bătute primele monede și tot de atunci se păstrează primele acte ale cancelariei Țării Românești. Urmașul lui, Radu I, fiul domnitorului Nicolae Alexandru, duce lupte cu Ludovic de Anjou al Ungariei, pentru menținerea independenței țării. Între 1386-1418 domnește Mircea cel Bătrân, care luptă cu turcii la Rovine și Nicopole și în timpul căruia Țara Românească atinge cea mai mare întindere teritorială.

Întemeierea Moldovei se petrece în urma descălecatului lui Dragoș în această zonă, care are în timpul domniei lui Ludovic de Anjou, statutul de marcă militară pentru apărarea granițelor. Bogdan I, voievod de Maramureș îl alungă pe Balç, urmașul lui Dragoș, în 1363, devenind întemeietorul Moldovei ca stat de sine stătător, cu reședința la Baia. Sunt întemeiate și recunoscute Mitropoliile Țării Românești (1359) și Moldovei (c. 1382).

De la sfârșitul celui de-al XIV-lea secol, Europa Centrală este amenințată de o nouă dominație, tot necreștină, ca și cea mongolă de la 1241-1242, dar mult mai primejdioasă și de durată, anume, *dominația otomană*. Spre anul 1400, otomanii supuseră aproape toată Peninsula Balcanică, iar în secolul următor faptul avea să fie desăvârșit. Din 1371, sultanul otoman își stabilește capitala la Adrianopol (Edirne); el obține mai multe victorii asupra sârbilor, culminând cu cea de la Kosovo, în 1389. Ștefan Decanski (1322-1331), regele sârb numit astfel după *mănăstirea Decani* pe care a construit-o, s-a aliat cu Mihail Assan al II-lea și Andronikos al III-lea Paleologul în luptele cu turcii. Statele creștine din centrul și estul Europei, inclusiv Bizanțul, care nu mai sunt decât o mână de teritorii fărâmițate, devin vasele sale.

Se înregistrează și un important fenomen migrator. *Romii* ajung în Europa la începutul secolului, trecând prin Grecia, unde au rămas aproape un secol. Plecați din nordul Indiei în secolul al XI-lea, traseul poate fi urmărit prin împrumuturi lingvistice din persana, kurdă sau greacă. La începutul secolului al XVI-lea, se vor răspândi în toate țările continentului, inclusiv Rusia, Scandinavia, Insulele Britanice și Spania.

Secolul al XIV-lea marchează și *folosirea prafului de pușcă*, venit din China prin intermediul arabilor. Folosit inițial la tunuri de mici dimensiuni, pe care italienii le numeau bombarde, el este utilizat către sfârșitul veacului la puști. Concomitent, este perfecționat arcul de război, arbaleta răspândindu-se în Europa.

În sfârșit, *Timur Lenk* (1370-1405), ultimul mare cuceritor nomad, se lansează în cucerirea lumii islamice, ocupând teritoriul dintre Marea Caspică și cursul inferior al fluviului Sîrdaria, Persia și Afganistanul, în 1376. A invadat Anatolia și l-a învins pe sultanul Baiazid I al turcilor, pe care l-a lăsat prizonier în lupta de la Ankara.

Din câmpia Kipchak, unde domnea Hoarda de Aur, au făcut incursiuni în 1395 în mai multe orașe rusești, au intrat în India (1398-1399) și au jefuit orașul Delhi.

În Africa, trebuie remarcată consolidarea marilor imperii: *Imperiul Mali*, condus de Mansa Musa I, *Regatul Congo*, în centrul continentului, fondat de Ntinu Wene, cu capitala la Mpemba, iar către sud, *Regatul Zimbabwe*, a cărui capitală avea până la 40 000 de locuitori.

În sud-vestul Nigeriei, pe malurile fluviului Niger se dezvoltă *Civilizația Jebba și Tadda*, ai cărei artiști realizează interesante statuete care au în comun ochii exoftalmici.

În America de Nord este perioada de apogeu a *Culturii amerindiene Anasazis*.

În America Latină, *Imperiul Aztec* își stabilește capitala la Tenochtitlan în 1325. În Peru, se înregistrează expansiunea culturii *Chimu* (1300-1440), cu capitala la Chan Chan, care se întindea pe mai mult de 20 de kilometri.

Pe plan cultural, secolul al XIV-lea anticipează *Renașterea italiană*. În Occident, apare Teatrul, cel mai adesea pe terasele din fața catedralelor. Hârtia, care era cunoscută în Spania din 1056, ajunge la începutul acestui secol și în Franța. Iar în Flandra și Anglia se perfecționează meșteșugul țesutului, prefațând importante tapiserii ale secolelor următoare. Apare, de asemenea, clavecinul.

1301-1302

Ț *Cimabue* execută pentru Domul din Pisa mozaicul *Sfântul Ioan Evanghelistul* (P)

1302-1311

Ț Giovanni Pisano, unul dintre marii sculptori ai goticului European, realizează splendidele reliefuri ale *Amvonului* catedralei din Pisa, considerat de critică drept un exemplu de desăvârșire a goticului și una dintre cele mai importante capodopere. (S)

1302-1312

Ț *Mausolueul hanului din Sultaniya* cu o bogată decorație în frescă, mozaic și faianță; Iran. El are o boltă dublă, a cărei importanță în lumea musulmană ar putea fi comparată cu cupola lui Brunelleschi, din Florence, în arhitectura creștină. Patrimoniul Mondial UNESCO (A)

1303

Ț *Turnul lui Filip al IV-lea cel Frumos* din Villeneuve-lès-Avignon, sigurul vestigiu ce a rămas din puternica fortăreață construită de rege. (A) Arhitectul regelui, Randolphe de Mornel, termină primul etaj al turnului în 1303. O construcție numită castelul podului, a fost și ea ridicată la picioarele turnului în extremitatea podului Saint-Bénézet, astăzi dărâmat. Către 1360, în timpul unor reparații, turnul este înălțat cu un etaj în stil gotic.

Ț *Codex Cumanicus*, vocabular latin-persan-cuman, elaborat, probabil, în coloniile pontice genoveze, păstrat la Biblioteca Sfântului Marcu, Venetia. Se presupune că unele articole ale acestui dicționar datează din secolul al XIII-lea. (L)

1304-1306

Ț Ciclul de 53 de *frescele* din *Capela Scrovegni* din Padova, capodoperă a picturii europene realizată de Giotto, care acoperă bolta și pereții interiori în întregime și înfățișează scene din viața Fecioarei Maria și a lui Hristos. (P)

1304-1374

Ț Trăiește *Francesco Petrarca*, mare poet și umanist italian, a cărui operă cuprinde *Africa* (1338), *Despre bărbați iluștri* (1339), *Rime* (1342), *Despre viața solitară* (1347), *Il Canzoniere* (1369), numit și *Rime Sparse* dedicat Madonnei Laura. Grație lor, Laura și Petrarca au intrat în imaginarul iubirii la egalitate cu Tristan și Isolda sau cu Romeo și Julieta. (L)

c. 1305

Ț A fost construit *Turnul Frânghierilor*, cel mai vechi dintre cele 14 turnuri purtând nume de bresle, care împreună cu zidurile de incintă însumând 930 de metri alcătuiau sistemul de fortificație al *cetății Sighișoara*. (A)

1306

Ț *Madona cu Pruncul și Sfântul Ioan Botezătorul și Sfântul Ioan Evanghelistul*, ansamblu sculptural realizat de *Giovanni Pisano* pentru Catedrala din Pisa. (S)

1306-1310

Ț Icoana *Maestà d'Ognissanti*, realizată de Giotto pentru bazilica florentină Ognissanti, în care pentru prima dată Fecioara și Pruncul apar într-un spațiu bine definit, iar figurile sunt mai umane, trăsături prefigurând

Renașterea; în prezent este conservată la Galeria Uffizi, în aceeași sală cu alte două lucrări de referință: *Maestà di Santa Trinità* de Cimabue și *Madona Rucellai* de Duccio. (P)

1307

ÿ *Bustul-relicvar Christ*, aflat în Catedrala Sfântul Ioan Botezătorul din Perpignan, opera majoră a sculpturii europene din Evul Mediu francez. El conținea mici relicve și texte (S)

1307-1315

ÿ Este dezvoltat *Castelul din Timișoara*, ridicat din ordinul regelui Carol Robert, în jurul unei curți patrulater. Castelul și vechea cetate de pământ arpadiană, erau legate printr-un pod, formând împreună un complex fortificat redutabil.

c. 1307

ÿ *Zidul cetății medievale Sighișoara*, veche așezare întemeiată de coloniștii germani veniți din regiunea Rinului de nord, era întărit cu 4 bastioane și 14 turnuri ce aparțineau breslelor. (A)

1308

ÿ A fost fondată *Abația cisterciană* de la Alacobaça, înscrisă în *Patrimoniul UNESCO* și declarată „una dintre cele 7 minuni ale Portugaliei. (A)

1308-1311

ÿ *Duccio di Buoninsegna*, unul dintre înzestrații colorști ai Școlii seneze, pictează monumentalul retablu *Maestà*, una din operele majore ale artei occidentale; *Muzeul Domului* din Siena. (P)

1309

ÿ *Moscheea* Baybar din Cairo edificată în timpul sultanului Baybar al II-lea al Egiptului. (A)

ÿ Jean de Joinville scrie, la comanda reginei Jeanne de Navarre, *Histoire de Saint Louis/ Istoria regelui Ludovic cel Sfânt* al Franței. (L)

c. 1310

ÿ Începe sculptarea *Basoreliefurilor portalului* Catedralei Saint-Jean din Lyon, Franța, finalizată în 1330. (S)

1311

ÿ *Primul strat de pictură bizantino-balcanică* din naosul bisericii *Sântămăria-Orlea*, un valoros ansamblu care are și influențe italiene. (P)

ÿ *Duccio di Buoninsegna* pictează *Noli me tangere*; *Muzeul Domului* din Siena. (P)

1312

ÿ *Eufemiavisorna*, culegere de poezii suedeze compuse din inițiativa reginei Eufemina, soția regelui suedez Hákon Magnússon. (L)

1312-1313

ÿ *Madona della Cintola*, sculptură de *Giovanni Pisano*. (S)

1312-1315

Ÿ *Biserica Sfinții Apostoli* din Tessalonik (Grecia). O inscripție aflată deasupra ușii principale a bisericii și trei monograme situate în exteriorul capitulelor de pe fațada de vest a bisericii, ne arată că biserica a fost construită de Patriarhul Nifon I al Constantinopolului. O altă inscripție păstrată pe zidul de est, pe lângă Patriarhul Nifon I, amintește că al doilea ctitor pe ucenicul acestuia, egumenul Pavel.. (A)

1313

Ÿ Este comandat *Monumentul funerar al Margaretei* de Brabant, sculptat în marmură de Giovanni Pisano. (S)

1313-1314

Ÿ *Biserica Streisângeorgiu*, județul Hunedoara, cel mai vechi monument de zidărie păstrat întreg. Potrivit pisaniei în limba slavonă, autorul frescei este Teofil Zugravul, comanditar fiind cneazul Bălea. (A)

c. 1313-1315

Ÿ Simone Martini, personalitate proeminentă a școlii seneze, realizează monumentală frescă *Maestà*; Sala del Mappamondo-Palazzo Pubblico Siena. Fresca realizată a făcut obiectul unei noi intervenții a lui Simone Martini în 1321. (P)

1313-1375

Ÿ Trăiește *Giovanni Boccaccio*, scriitor și umanist italian, autorul *Decameronului*, socotită cea mai bună proză a literaturii italiene din perioada Umanismului. (L)

1314-1319/20

Ÿ *Divina Comedia*, celebra operă a lui Dante Alighieri, totodată una dintre cele mai importante capodopere ale literaturii universale. (L)

1315

Ÿ Piero Lorenzetti, figură remarcabilă a Școlii seneze, pictează *ansamblul de fresce* din Capela Sfântul Ioan Botezătorul, Biserica Inferioară din Asissi. Capodopera lui este fresca din transeptul de sud al bisericii, *Intrarea lui Christos în Ierusalim, Cina cea de taină, Spălarea picioarelor, Arestarea lui Iisus, Flagelarea și Drumul Crucii*. Ele au fost începute în 1315 și lucrate de-a lungul câtorva ani. (P)

Ÿ Genovezii renovează *Cetatea Albă (Moncastro)* de pe malul Nistrului, iar Alexandru cel Bun (1421) și Ștefan cel Mare (1476-1479) o măresc și o fortifică. (A)

Ÿ *Mănăstirea Negru-Vodă* din Câmpulung, ctitorită după tradiție de legendarul Negru-Vodă, este înălțată de Basarab I și terminată de fiul său, Nicolae Alexandru. Mănăstirea a fost refăcută de Matei Basarab între 1635 și 1636 (A)

1315-1318

ÿ Simone Martini împodobește *Capela Sfântului Martin din Tours*, din Biserica Inferioară din Assisi cu un *ciclu de fresce* comandate de regele Neapolului, Robert de Anjou. (P)

1316-1319

Giotto realizează pictura murală din *Biserica Superioară a Bazilicii Sfântul Francisc din Assisi* (Italia), una dintre culmile artei sale. Trei picturi îl reprezintă pe Sfântul Francisc în glorie, însoțit de alegoriile ordinului franciscan Sărăcia, Umiliința și Castitatea (P)

1317

ÿ Lippo Memmi pictează *Maestà* din sala Dante din Palazzo del Popolo din San Gimignano, inspirată din scena pictată de Simone Martini în *Palazzo Pubblico* din Siena.

ÿ *Moscheea Nasr* din Cairo, cu un aspect destul de auster exceptând cele două minarete din colțurile din nord-est și nord-vest, decorate cu mozaicuri din faianță albastră și verde. (A)

1317-1320

ÿ Giotto pictează fresce în *Biserica Santa Croce*. Dintre cele patru capele zugrăvite de el, azi mai pot fi admirate doar două: „Bardi” și „Peruzzi”, cu scene viața Sfinților Ioan Botezătorul, Ioan Evanghelistul și a Sfântului Francisc. În același timp, artistul realizează picturi și pentru Palatul „Bargello”, care de asemenea nu s-au mai păstrat.

1319

ÿ Este finalizată redecorarea *Palatului Generalife*, reședință de vară a emirilor din Granada, cu arhitectura și grădinile ornamentale de un rafinament extrem, situat în impunătorul ansamblul Alhambra din Granada. Patrimoniul Mondial UNESCO (A)

1320

ÿ Philippe de Vitry, teoretician al muzicii, poet și compozitor, scrie faimosul tratat *Ars Nova*, în care propunea o notație muzicală novatoare. (M)

ÿ *Judecata de Apoi*, sculptură în marmură realizată de *Lorenzo Maitani* pentru Domul din Orvieto, Italia. (S)

1320-1384

ÿ *John Wycliffe*, teolog englez, primul care a tradus *Biblia* în limba engleză, începând din 1380. (L)

1321-1322

ÿ Sunt realizate *frescele* ce înfățișează *Sărbătorile Împărătești*, *Patimile* și *Minunile Mântuitorului* de la *Mănăstirea Gracanica* din Kosovo, impresionantă ctitorie a regelui sârb Ștefan Milutin. *Patrimoniul Mondial UNESCO*. (P)

1321-1343

Ț *Cavalerul Cifar*, primul roman cavaleresc cunoscut în literatura spaniolă. (L)

1324-1328

Ț *Fecioara cu pruncul*, statuie-raclă din argint aurit, donată, în 1339, de regina Jeanne d'Evreux bisericii Saint-Denis, Franța. (S)

c. 1325

Ț *Ceaslovul Jeannei d'Evreux*, manuscris miniat de *Jean Pucelle*, pentru soția regelui Carol al IV-lea al Franței; Metropolitan Museum of Art, New York. (L)

1326-1390

Ț Trăiește Samseddin Mohammed Khouajeh Chams ad-Din Mohammad Hafez-e Chirazi (Hafiz), considerat între cei mai mari poeți persani din toate timpurile, scrie volumul de poeme *Divanul*. (L)

1327-1335

Ț *Biserica mănăstirii din Decani*, una dintre cele mai vechi și renumite mănăstiri ortodoxe din Serbia, construită de regele Ștefan Decanski, combinând elemente ale artei bizantine cu cele ale artei romanice. artă bizantină-romanică. Patrimoniul Mondial UNESCO. În 2006 a fost înscrisă pe lista patrimoniului în pericol. (A)

1328

Ț *Portretul ecvestru* al celebrului condotier *Guidoriccio da Fogliano*, executat de *Simone Martini* într-o decorație murală de dimensiuni remarcabile (3,4 × 9,6 m); Palazzo Pubblico, Siena. (P)

Ț Juan Manuel, poet castilian, scrie *Cartea exemplor*. (L)

Ț *Polipticul Baroncelli* din bazilica franciscană *Santa Croce* din Florența, ciclul de fresce în care *Taddeo Gaddi* înfățișează *Încoronarea Fecioarei Maria* ca Regină a Cerului de către Fiul Său. (P)

1330

Ț *Libro de buen amor* carte magistrală scrisă de Juan Ruiz, o pseudo autobiografie, în care intercalează cântece de devoțiune și digresiuni lirice. Un fel de *ars amandi* realistă, moralizatoare, burlescă sau idealizată. (L)

1330-1336

Ț *Andrea Pisano* execută prima *poartă de bronz a Baptisteriului* din Florența, decorată cu alegoriile virtuților cardinale și virtuților teologale, precum și cu scene din viața Sfântului Ioan Botezătorul. (S)

1332-1340

Ț *Primăria* din Nürnberg, Germania, construită în stil gotic, refăcută în stil baroc în secolul al XVII-lea. (A)

1332-1400

Ț William Langland, poet englez, scrie poemul narativ *Piers Plowman*, operă alegorică cu o complexă varietate de teme religioase. (L)

1333

Ț Sienezul *Simone Martini*, împreună cu *Lippo Memmi*, realizează retablul *Buna Vestire* de la Catedrala din Siena, una dintre operele cele mai importante ale Școlii sieneze din Trecento. (P)

1333-1336

Ț Paolo Veneziano (1300-1358), pictor venețian, pictează *polipticul Încoronarea Fecioarei* din Biserica Sfânta Clara, conservată la Gallerie dell'Accademia, Veneția. (P)

1333-1354

Ț Este construită la Granada *Curtea Leilor*, parte integrantă a palatului Alhambra, expresie desăvârșită a gustului pentru armonie și fast la care ajunsese arhitectura maură în Andaluzia. (A)

1333-1609

Ț *Castelul Himeji* (Castelul Bâtlanului alb) edificat pe amplasamentul unei vechi fortărețe, capodoperă a arhitecturii Evului Mediu târziu din Japonia. Istoria construcția Castelul Bâtlanului alb sau al egretei albe începe în 1333 când Norimura Akamatsu construiește un fort care va deveni Castelul Himeji. În 1581, Hideyoshi Toyotomi, construiește pe același loc un castel cu trei etaje. Iar în 1601 Terumasa Ikeda, construiește un castel cu cinci etaje însoțit de 3 turnuri mai mici, care a fost terminate în 1609. Patrimoniul mondial de l'UNESCO. (A)

1334-1335

Ț Picturile în frescă decorează *Turnul lui Hreliov*, cea mai veche structură din secolul al XIV-lea păstrată în Mănăstirea Rila din Bulgaria. (P)

1 335

Ț Sunt realizate celebrele *fresce* de la *Biserica Mănăstirii sârbă ortodoxe Visoki Decani* din Kosovo, considerate bijuterii ale artei murale din secolul al XIV-lea. Acoperind în întregime pereții bisericii, ele însumează circa 1000 de portrete, ilustrând scenele importante ale Noului Testament. (P)

Ț Este atestată *Cetatea Râșnov*, ansamblu fortificat; în interiorul cetății a fost ridicată o capelă în stil gotic burgund, ale cărei ziduri se mai văd încă. (A)

1335-1342

Ț Începe construcția *Palatului papal* de la Avignon, cea mai mare construcție gotică a Evului mediu, fortăreață, palat și reședință pontificală pentru șapte papi. Palatul Papilor este rezultatul unirii a două construcții: vechiul palat al lui Benoît XII, început în 1335, dar terminat în 1340, și

Palatul Papei Clément VI, a cărui construcție a început în 1342 și termină în aproape 2 ani. (A)

c. 1336

ÿ Sculptorul *Andrea Pisano* și atelierul său realizează o serie de reliefuri în contur hexagonal, în marmură, destinate să decoreze *fațada Campanilei lui Giotto*. (S)

ÿ A fost terminat *Minaretul lui Kutlug Timur*, conducătorul Hoardei de Aur, monument reprezentativ din vechea așezare medievală Merv Kunya-Urgench, din Turkmenistan. Este cel mai înalt minaret din Asia Centrală (62 de metri) și este decorat cu assize de cărămidă. S-au păstrat câteva cahle turcoaz din decorul inițial. (A)

ÿ Prima atestare a unui *orologiu astronomic*, construit de Richard Wallingford pentru abația din Saint Albans, Anglia. (I)

1337

ÿ *Moscheea lui Orhan* din Brusa (Turcia), capital noului imperiu al primilor sultani otomani între 1326 și 1366, când Murat I o înlocuiește cu Adrianopole. (A)

1337-1345

ÿ *Mănăstirea fortificată Sfânta Treime* din Serghiev Posad, întemeiată de Sfântul Serghei de Radonej, în care se păstrează și moaștele sfântului, devenită centrul ortodoxiei rusești. Pictura a fost realizată de cei mai mari pictori-iconari ai Rusiei medievale, Andrei Rubliov și Daniil Chyorny. Andrei Rubliov este autorul celebrei icoane a Sfintei Treimi, pictată pentru hramul Lavrei Sfântului Serghie, aflată acum în Galeria Tretiakov. În prezent, mănăstirea este Muzeu de artă, istorie și arhitectură, cu o vastă colecție manuscrise, cărți vechi de pictură și obiecte liturgice din aur și argint. Patrimoniul UNESCO. (A)

1338-1339

ÿ *Frescele* lui *Ambrogio Lorenzetti*, compoziție amplă reprezentând alegoric *Buna și Reaua Guvernare*, în Sala dei Nove (Sala celor nouă) din Palazzo Pubblico din Siena. Fresca se desfășoară pe doi pereți cu o lungime de 14 metri și un al treilea de 7 metri. (P)

1340

ÿ *Santa Maria de Guadalupe*, construită în secolul al XIII-lea, a fost declarată mănăstire regală după victoria obținută de Alfons al XI-lea, regele Castiliei, împotriva sultanului Granadei. În 1389, mănăstirea devine lăcaș al călugărilor Sfântului Ieronim. Patrimoniul UNESCO. (A)

ÿ Începe construcția *Sălii Marei Consiliu* a *Palatului Dogilor* din Venetia de către arhitectul Pietro Baseggio și arhitectul și sculptorul Filippo Calendario. Ridicat inițial din lemn în secolul IX, *Palatul Dogilor* a fost reconstruit de mai multe ori după aceea, adăugându-se aripi noi în secolul

al XV-lea, culminând cu Sala Giganților (după 1483). Forma pe care o vedem astăzi se datorează restaurării de la sfârșitul secolului al XVI-lea, realizate de arhitectul-inginer elvețiano-italian Antonio da Ponte. (A)

1344

ÿ Pe platoul celei mai înalte dintre stâncile Meteorei (Grecia), cu altitudinea de 613 m, Sfântul Atanasie a întemeiat o comunitate monahală și a construit o biserică având hramul Schimbarea la Față. Treptat, mănăstirea va deveni cea mai importantă din tot ansamblul, fiind cunoscută sub numele de *Marea Meteoră*. (A)

ÿ Începe construcția *Catedralei* din Praga sub conducerea arhitecților Mathieu d'Arras și Peter Parler, pe locul unei vechi biserici, închinată Sfântului Vitus, o rotundă romanică, ridicată de Wenceslaus I, ducele Boemiei, în anul 925. Acest sfânt ocrotitor a fost ales datorită faptului că Wenceslaus a primit, de la împăratul Henric I, de o parte din moaștele sfântului-brațul său. Patroni au fost arhiepiscopul Arnost din Pardubice și, în primul rând, Charles IV, regele Boemiei și viitorul împărat al *Sfântului Imperiu Roman* care a intenționat ca viitoarea catedrală să fie o biserică de încoronare, o criptă regală, păstrătoare a celor mai importante bogății și moaște ale imperiului și un loc de pelerinaj la Sfântul Wenceslaus. (A)

1344-1347

ÿ *Matteo Giovannetti*, pictor din școala sieneză, este chemat de Papa Clement al VI-lea pentru a decora noul Palat al Papilor din Avignon. (P)

1345

ÿ *Ponte Vecchio*, podul construit la Florența peste râul Arno de către arhitectul *Taddeo Gaddi*. (A)

ÿ *Rogier van der Weyden*, unul dintre pionierii revoluției artistice din Țările de Jos, contemporanul lui Van Eyck, pictează *Buna Vestire*, lucrare aflată la Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ A fost construit *Vat Mahathat*, templul central din Sukhorthai, Tailanda, cu forme și ornamentație caracteristice, ale unui boboc de lotus, menit să adăpostească 2 relicve sacre ale lui Budha. (A)

1346

ÿ *Tunurile* au fost folosite pentru prima dată în Europa în timpul luptei de la Crécy, dar prima mărturie scrisă despre folosirea tunului se găsește într-un document arab din 1304. (I)

c. 1348

ÿ *Latina este înlocuită cu engleza*, ca limbă de predare în învățământ, cu excepția universităților din Oxford și Cambridge. (L)

1348

ÿ Carol al IV-lea, rege al Boemiei din dinastia de Luxemburg, înființează la Praga *Universitatea Carolină*, prima universitate din spațiul central-european. (L)

c. 1349

Ț *Carol cel Mare*, bust relicvar din argint aurit, oferit de Împăratul Carol al IV-lea Catedralei din Aachen, în al cărei tezaur se află. (S)

1349-1353

Ț *Decameronul*, de Giovanni Boccaccio, capodoperă a literaturii italiene timpurii, o culegere de 100 de nuvele (gen inedit în epocă) care oglindesc viața italiană din timpul autorului. (L)

c. 1350

Ț *Kaitaia Lintel*, sculptură maori în lemn din Noua Zeelandă; Auckland Museum. (S)

Ț *Chamunda*, zeiță hindusă din Nepal, sculptură în piatră, cupru, aur și pigmenți; Museum of Art, Los Angeles, California. (S)

Ț Impunătorul *Sanctuar* din Besakih, cel mai mare templu hindus din Indonezia, aparține unui complex de 23 de temple clădite pe pantele munților Gnung Agung din Bali. (A)

Ț Începe, din inițiativa unui senior local, construcția *Marelui Turn*, numit astăzi *Turnul Curții de Justiție*, din colțul sud-estic al vechiului centru istoric al Varșoviei, *Stare Miasto*.

Ț A fost fondată *Ayutthaya* capitală a regatului Siam, distrusă de birmanezi în 1767; vestigiile amintesc de splendorile trecute au fost incluse în Patrimoniul UNESCO. (A)

1350-1372

Ț Se încheie construcția *Turnului înclinat* din Pisa, proiectat de arhitectul italian *Bonanno Pisano*. Turnul, înalt de 56 m, început în 1173, este cea mai veche structură a vastei esplanade a Pieței Miracolelor, după Catedrală și Baptistერი. Patrimoniul Mondial UNESCO (A)

c. 1350-1383

Ț *Pafta de aur* în stil gotic reprezentând un *castel în miniatură*, descoperită în necropola princiară din Biserica Domnească de la Curtea de Argeș. Muzeul Național de Istorie a României – București. (S)

1351

Ț *Arhanghelii Mihail și Gavril*, icoană pictată pentru mânăstirea din Bachkovo, Bulgaria, cu puternice influențe bizantine în stil și iconografie; Galeria Națională de Artă, Sofia. (P)

Ț A fost construită celebra *Galerie a claustrului de la Catedrala din Gloucester*, asociată cu nașterea bolșii cu nervuri în evantai, caracteristică a goticului perpendicular. (A)

1352

Ț Începe construcția *Bisericii Domnești Sfântul Nicolae*, ctitoria lui Basarab I, în stil bizantin, la Curtea de Argeș. Construcția este continuată sub Radu I și va fi terminată sub domnia lui Nicolae Alexandru. Pictura

bizantină în frescă datează din vremea lui Vlaicu Vodă.(A)

1352-1521

ÿ Se construiește *Catedrala Notre-Dame* din Anvers, Belgia, unul dintre cele cinci monumente religioase importante ale orașului, alături de bisericile Saint-Charles-Borromée, Saint-André, Saint-Jacques și Saint-Paul. (A)

1354-1357

ÿ Andrea di Cione (Orcagna) pictează icoana centrală din altarul *Capelui Strozzi* din Bazilica Santa Maria Novella, din Florența, singura operă ce îi este atribuită cu certitudine. (P)

1354-1361

ÿ *Biserica Fecioarei* din Nürnberg, construită drept capelă imperială la îndemnul regelui Carol al IV-lea. (A)

c. 1354-1358

ÿ *Biserica Sfânta Treime* din Siret, județul Suceava, zidită din piatră brută, în plan bizantin, cu rol de capelă a Curții Domnești de la Siret. (A)

c. 1356

ÿ Cavalerul englez Jean de Mandeville redactează Cartea minunilor lumii, pornind de la povestirile misionarilor franciscani și dominicani. Opera a fost redactată în contextual special al Războiului de 100 de ani.

1356-1363

ÿ *Madrassa sultanului Hasan*, impozant complex religios, se construiește la Cairo. (A)

1357-1380

ÿ *Simbol al orașului, Podul Carol*, considerat una dintre cele mai uimitoare construcții civile în stil gotic din lume, este construit din piatră. Cu o lungime de 515 metri și o lățime de aproximativ 10 metri, sprijinit pe 16 arcuri și protejat de trei turnuri, el leagă Castelul din Praga de Orașul vechi. În secolele XVII și XVIII, i s-au adăugat 30 de statui religioase, plasate față în față pe întreaga lungime a podului. (A)

1358

ÿ *Castelul din Niepolomice*, din Polonia, construit de Cazimir cel Mare în stil gotic, a servit ca reședința regală până la sfârșitul domniei regelui Ștefan Bathory în 1586. (A)

ÿ *Cronica pictată de la Viena*, cronică ilustrată care cuprinde istoria de început a maghiarilor și menționează lupta de la Posada dintre Carol Robert de Anjou, regele Ungariei, și Basarab I, domnitorul Țării Românești. (L)

1359

ÿ A fost întemeiată *Mitropolia Țării Românești*, cu sediul la Curtea de Argeș, recunoscută de patriarhul de Constantinopol, Calist I, și de sinodul său.

1360

Ț *Biserica Sfântul Nicolae (Bogdana)* din Rădăuți, județul Suceava, ctitorită de domnitorul Bogdan I, întemeietorul statului feudal Moldova. (A)

1361-1371

Ț Carol al V-lea cel Înțelept reamenajează *Castelul Vincennes*, cel mai vast dintre castelele fortificate din Europa, unul dintre rarele edificii din Evul Mediu care dăinuie până în prezent. (A)

c. 1364

Ț *Guillaume de Machaut*, cu ocazia încoronării lui Carol al V-lea, a scris prima compoziție polifonică, o piesă vocal-simfonică *Messe de Nostre Dame*, care are la bază texte de cult catolic, corespunzătoare liturghiei. (M)

1364

Ț Regele Pedro I reconstruiește *Palatul Alcazar*, pe locul vechiului palat maur din Sevilla. (A)

Ț *André Beauneveu* primește de la Carol al V-lea comanda a trei *monumente funerare ale familiei Valois* din catedrala Saint-Denis, (Franța): cel al bunicilor săi, Philippe VI și Jeanne de Bourgogne, cel al tatălui său Jean le Bon și propriul monument funerar. (S)

1364-1369

Ț Au fost desăvârșite valoroasele *picturi murale* de la *Biserica Domnească* din Curtea de Argeș. (P)

1364-1372

Ț Domnitorul Vlaicu-Vodă din Tara Românească reconstruiește biserica și chiliile mănăstirii *Cutlumus*, una dintre cele mai mari ctitorii românești de la Athos. (A)

1364-1430

Ț Trăiește *Christine de Pisan*, poetă franceză, reprezentantă a primului umanism francez, născută la Veneția, autoare a *Operelor poetice*-300 de balade și alte poeme ce slăvesc virtuțile feminității. Este cunoscută mai ales prin prima dezbateră din literatura franceză, la *Querelle du Roman de la Rose* (Cearta Romanului Trandafirului). (L)

1365

Ț În timpul domniei lui Carol al V-lea cel Înțelept arhitectul *Raymond du Temple* transformă veche fortăreață medievală Luvrului într-o somptuoasă reședință regală. Ea a fost modernizată după gustul renesanțist de către Francisc I în 1546. De-a lungul secolelor a fost extins sau transformat sub domniile succesive ale lui Henric al IV-lea, Ludovic al XIII-lea, Ludovic al XIV-lea, Napoleon I și Napoleon III. (A)

Ț *Universitatea* din Viena a fost fondată de arhiducele Rudolf al IV-lea din dinastia de Habsburg. (L)

1365-1367

ÿ *Andrea Bonaiuti*, numit și *Andrea da Firenze* realizează monumentală pictură murală ce decorează *Capela Spaniolă* din Bazilica Santa Maria Novella din Florența. Marea frescă murală reprezintă alegoria Bisericii Triumfătoare și a Ordinului Dominican (P)

1367

ÿ Sultanul Mohammed Shah I (1358–75) construiește *Moscheea de Vineri*, pentru a celebra Gulbarga drept capital a Sultanatului Bahmani. Ste considerate unul dintre cele mai frumoase exemple de arhitectură a moscheilor din Asia de Sud. India. (A)

1369

ÿ *Jean Froissart*, unul dintre cei mai importanți cronicari ai epocii medievale, începe să scrie opera sa de căpătâi *Cronicile Franței, Angliei și ale țărilor vecine*, în care descrie evenimentele din perioada 1322-1400 (L)

c. 1370

ÿ *Curtea mirșilor* din Alcazarul Alhambrei, faimoasă prin arta decorațiunii și prin arhitectura din vremea lui Mohamed al V-lea, emirul Granadei. (A)

ÿ Se construiește *Castelul Gripsholm* din Suedia, de către latifundiarul Bo Jonsson Gripsholm. După moartea acestuia a fost vândut Reginei Margareta I a Danemarcei

ÿ În timpul mișcării lui Engelbrekt, în 1434, a fost incendiat. Regele Gustave I Vasa, care cumpără domeniul în 1526, pentru a construi un castel mai modern, în stilul Vasa. (A)

1370

ÿ *Sir Gawain și Cavalerul Verde*, poem în versuri, cu autor necunoscut, relatând aventuri neobișnuite ale unor cavaleri rătăcitori. (L)

1370-1372

ÿ *Mănăstirea Vodița*, ridicată de către Sfântul Cuvios Nicodim, cel Sfințit la Tismana, pe cheltuiala domnitorului Vlaicu Vodă. Toate daniile făcute Mănăstirii Vodița de Vladislav Voievod au fost întărite ulterior de către urmașii acestuia: Dan I, Mircea cel Bătrân, Dan al II-lea, Vlad Dracul și Radu cel Frumos. (A)

1370-1383

ÿ *Fortăreața Bastilia*, construită în timpul domniei lui Carol al V-lea cel Înțelept, cu rol de apărare a Parisului, apoi destinată pentru păstrarea tezaurului, ca în cele din urmă Cardinalul Richelieu să o transforme în închisoare, Franța. (A)

1372

ÿ *Pavimentul* Domului din Siena, reprezentat de un ansamblu de

marchetărie și gravură în marmură, este format din 56 de panouri îmbinate minuțios, care, pe o suprafață de 3 000 m², reprezintă *alegorii ale Vechiului Testament, Sibile și Virtuți*. (P)

1373

Ț *Statuia Sfântului Gheorghe*, realizată în bronz de meșterii, Martin și Georg din Cluj, la comanda împăratului Carol al IV-lea, pentru palatul imperial din Praga. (S)

1373-1382

Ț *Tapiseria Apocalipsei după Ioan* comandată de regele Ludovic de Anjou după desenele faimosului *Hennequin de Bruges*; cele șapte piese ale tapiseriei sunt expuse într-o galerie subterană a Castelului din Angers, Franța, pe o lungime de 103 m cu o înălțime de 4,5 m. (P)

1374

Ț Începe construcția *Bisericii Schimbarea la Față* din Novgorod (Rusia), ce va fi pictată de Teofan Grecul. (A)

1376-1421

Ț Se construiește *Primăria* din Bruges (Belgia), una dintre cele mai renumite clădiri seculare din Europa. (A)

1377

Ț Atestarea documentară a *mânăstirii Râmeț*, județul Alba, ctitorită în secolul al XI-lea și decorată cu fresce. (A)

1377-1388

Ț *Castelul Bran*, ridicat de sașii din Brașov, cu voia regelui Ludovic I al Ungariei, pe locul unei cetăți construite de cavalerii teutoni în 1211-1222, România. (A)

1377-1389

Ț Voievodul Radu I ctitorește *Biserica Mânăstirii Cotmeana*, în stil muntenesc. Ea va fi refăcută de Mircea cel Bătrân. *Ușile din lemn*, somptuos decorate cu sculpturi în relief mic, se află la Muzeul Național de Artă, București. (A)

1377-1466

Ț Trăiește *Filippo Brunelleschi*, unul din cei mai mari arhitecți ai Renașterii italiene, autorul unor opere celebre: *cupola Catedralei din Florența*, *Biserica Santa Maria degli Angeli*, *Biserica Santo Spirito*, *Ospedale degli Innocenti*, *Capela Pazzi* etc. (A)

c. 1377-1477

Ț A fost construită *Biserica Neagră* din Brașov, cel mai reprezentativ monument de arhitectură gotică din România, pe locul unei biserici străvechi în stil romanic, datând din secolul al XIII-lea. Cunoscută inițial sub numele de *Biserica Sfânta Maria*, biserica înnegrită de incendiul din 1689 este refăcută de meșteri veniți din Gdansk. (A)

1378

Ț *Teofan Grecul*, vestit zugrav de origine bizantină stabilit în Rusia, pictează *Frescele Bisericii Schimbarea la Față* din Novgorod. (P)

Ț Este sfințită cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, *Mănăstirea Tismana*, construită prin strădania cuviosului Nicodim, cu sprijinul domnitorului Vlaicu-Vodă, România. Fapt atestat documentar de hrisovul Voievodului Dan I din 1385, care se păstrează și astăzi (A)

1380

Ț *Capella Maggiore* de la Bazilica Santa Croce din Florența decorată cu *frescele* lui *Agnolo Gaddi* ce redau legenda Sfintei Cruci. (P)

1382

Ț A fost întemeiată *Mănăstirea Jasna Gora* de la Czestochowa, ctitorie a ducelui Ladislau de Opole, încredințată călugărilor din Ordinul Paulin împreună cu Icoana făcătoare de minuni a Fecioarei Maria, cunoscută sub numele de *Madona Neagră*. (A)

1382-1395

Ț *Prima traducere integrală a Bibliei în limba engleză*, realizată de John Wycliffe. (F)

1384-1386

Ț *Moscheea sultanului Barquq* din Cairo. (A)

1385

Ț Claus Sluter, artist flamand la curtea ducilor de Burgundia, realizează partea sculpturală a *monumentului funerar al lui Filip Temerarul*, Dijon, Franța, terminat în 1410 de Claus de Werve fiul lui Claus Sluter. În centrul claustrului, se află Calvarul sau Puțul lui Moise, terminat în 1399, care a revoluționat sculptura de la sfârșitul Evului Mediu în Europa de Nord, prin volumele și viața interioară pe care Claus Sluter le-a insuflat personajelor în sculptura mormântului lui Filip Temerarul. (S)

1385-1433

Ț Se construiește *Mănăstirea dominicană Batalha*, capodoperă a stilului gotic din Portugalia. Patrimoniul UNESCO. (A)

1385-1452

Ț Construcțiile renaștentiste din Ferrara: *Castello Estense*, viitoare reședința a lui Niccolo al II-lea d'Este, marchiz de Ferrara, și *Palazzo Schifanoia*, realizat de arhitectul *Pietro Benvenuto degli Ordini* pentru Alberto al V-lea d'Este și decorat în veacul următor cu fresce de Cosimo Tura, Baldassare d'Este, Ercole de' Roberti și Francesco del Cossa. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1386

Ț Este pusă piatră de temelie a *Domului* din Milano, capodoperă a arhitecturii gotice, a cărei construcție completă a durat aproape 500 de

ani; 135 de turla și 3400 de statui decorează cea mai mare catedrală gotică a Italiei și una dintre cele mai spectaculoase din Europa. (A)

1386-1388

Ț Se construiește *biserica Mănăstirii Cozia*, ctitoria domnitorului Mircea cel Bătrân., construcție monumentală, gândită ca necropolă domnească, unul dintre cele mai complexe ansambluri mănăstirești păstrate în Oltenia. (A)

c. 1387

Ț Geoffrey Chaucer începe să scrie *Povestirile din Canterbury* capodoperă a literaturii engleze medievale care a încununat întreaga lui opera. Povestirile din Canterbury, începute în anii 1380, au fost înglobate în culegerea de povești compusă în perioada 1387-1400. (L)

1387-1388

Ț *Marea Meteoră*, mănăstirea construită de Sfântul Athanasios și extinsă de țarul sârb Simeon Uros, pe platoul celei mai înalte dintre stâncile Meteore (613 metri), din Grecia. Patrimoniul UNESCO

1387-1389

Ț Construită în prima sa formă de domnitorul Radu I, *biserica Mănăstirii Cotmeana* a fost extinsă, devenind una dintre ctitoriile de seamă ale voievodului Mircea cel Bătrân. (A)

c. 1388

Ț *Cetatea de Scaun a Sucevei*, ridicată de domnitorul Moldovei Petru Mușat. (A)

Ț *Se construiește Mănăstirea Rousanou*, la Meteora, care a fost restaurată și transformată în mănăstire în 1545, de călugării Joasaf și Maxim. (A)

1390

Ț S-a finalizat prima etapă a lucrărilor la *Catedrala catolică Sfântul Mihail* din Cluj, unul dintre cele mai reprezentative monumente de arhitectură gotică din Transilvania. (A)

1390-1394

Ț *Cetatea de la Ciacova*, județul Timiș, a fost zidită din cărămidă și înconjurată de șanțuri de apărare. (A)

1390-1400

Ț *Biblia Wenzel*, versiune în limba germană a Vechiului Testament, manuscris miniat compus la Praga la comanda regelui Wenceslas IV al Boemiei și conservat la Biblioteca Națională Austriacă de la Viena. (L)

1390-1405

Ț Redactarea lucrării ilustrate *Petites Heures du duc de Berry*, o mărturie capitală a istoriei anluminurii. Biblioteca Națională a Franței. (L)

c. 1391

Ț Se executată *pictura murală din pronaosul bisericii Mănăstirii Cozia*; Mircea cel Bătrân, zgrăvit în naos în înfățișarea sa de ctitor, alături de

fiul său, Mihail, datează din epoca brâncovenească și reprezintă o reconstituire după fresca originală. (P)

1391-1395

ÿ Se înalță *Moscheea lui Baiazid I*, situată în Bursa, monument ce marchează istoria arhitecturii Imperiului Otoman. (A)

1392

ÿ Un hrisov amintește de *Filotei* monah la Mănăstirea Cozia căruia i se datorează unele dintre cele mai vechi manifestări muzicale românești; singura operă ajunsă până astăzi, poartă numele de *Pripeale* și adună imnuri de laudă în cinstea marilor sfinți. (M)

1393

ÿ A fost înființată *manufactura imperială de porțelan* de la Jingdezhen, care va deveni centrul de prim ordin al ceramicii chinezești. (P)

1394

ÿ A fost construit *Palatul Gyeongbokgung*-Palatul binecuvântat din plin de Ceruri- din Seul, de către regele Taejo, fondator și primul rege al dinastiei Joseon, cel mai mare dintre cele cinci palate construite de către dinastiile coreeni. (A)

1394-1465

ÿ Trăiește ducele *Charles d'Orléans*, poet francez, cunoscut pentru opera sa, realizată în timpul îndelungatei captivități în Anglia: *Cartea iubirii*, *Cartea meditației*. (L)

1395

ÿ Prima atestare documentară a *Cetății Neamțului*, construită în timpul domniei lui Petru I Mușat. (A)

1395-1399

ÿ *Dipticul Wilton*, altar portabil pictat pentru regele Richard al II-lea al Angliei, reprezintă una dintre rarele opere în stilul goticului internațional existente, provenite din pictura religioasă medievală engleză; National Gallery, Londra. (P)

1395-1396

ÿ A fost realizat *Epitaful de la*, capodoperă a broderiei liturgice bizantine, țesut pe mătase albastră, cu fire din argint și argint auriu, cea mai veche broderie datată din colecțiile aflate în țara noastră; Muzeul Național de Artă al României. (P)

1396-1400

ÿ A fost construită *Marea Moschee* din Brusa (vechiul nume al orașului Bursa) prima moschee otomană cu multiple cupole în Turcia. (A)

1396-1405

ÿ *Izvorul lui Moise*, capodoperă a școlii de sculptură burgunde din epoca medievală, realizată de Claus Sluter la Mănăstirea Champmol, Dijon, Franța. (S)

1396-1407

Castelul Pierrefonds, reconstruit într-o viziune tipic medievală de Louis d'Orléans, care-l primise drept apanaj de la tatăl său, regele Carol al V-lea, Franța. (A)

1397

Ț *Pavilionul de Aur* din ansamblul de la Hōryūj, una dintre cele mai vechi construcții din lemn păstrate în întreaga lume, este ridicat din voința șogunului Askikaga Yoshimitsu, Japonia. (A)

1399-1404

Ț *Moscheea Bibi Khanum*, monument emblematic al Asiei, remarcabil prin splendida sa decorație policromă, ridicat de Timur Lenk; Samarkand; Uzbekistan (A)

c. 1400

Ț *Pedro Lòpez de Ayala* (1332-1407), poet și cronicar catalan, unul dintre precursorii Renașterii spaniole scrie *Poemul vieții de palat*. (L)

Ț *Viața lui Yoshitsune*, ficțiune epică despre comandantul militar Yoshitsune, figură populară din literatura japoneză și fondatorul shogunatului. (Japonia). (L)

c. 1400-1435

Ț *Castelul din Tarascon*, cu profilul său de fortăreață medievală edificat de principii dinastiei de Anjou. (A)

1400-1465

Ț Sculptorul și arhitectul *Filarete Florentino*, realizează în bronz, la comanda Papei Eugen al IV-lea, *reliefulurile ușilor principale* ale vechii *Bazilici Sfântul Petru* din Roma. (S)

SECOLUL AL XV-LEA (1401 – 1500)

Cadrul istoric

În imaginarul european, secolul al XV-lea, *Quattrocento*-ul italian, a rămas strâns legat de idealurile Renașterii. A fost un secol marcat de idealul antic (știința greacă, dreptul roman), de o explozie arhitecturală și inventivă (Leonardo da Vinci), de o extraordinară pleiadă de artiști – Masacio, Brunelleschi, Fra Angelico, Donatello, Albeti, Pico de la Mirandola, Ghirlandaio, Botticelli, Bramante, Gentile da Fabriano, Piero de la Francesca... –, dar și de înflorirea comerțului, de războaie (*Războiul de 100 de ani*, *războaiele din Italia*), de expansiuni și de rupturi (*căderea Constantinopolului*, *Inchiziția spaniolă*) și de bulversări religioase.

Populația lumii, la sfârșitul acestui secol este estimată la 660 de milioane de locuitori, fiind repartizată în trei mai centre: *China-Japonia-Coreea*, *India* și *Europa de vest*, marcată încă de ciuma neagră din 1347-1352 care ucisese între 25 și 50% din populația continentului. Se poate estima că în 1450 existau aproximativ 40 milioane de locuitori, iar în 1500, către 50 milioane.

Este interesant de marcat și situația financiară a principalelor state occidentale ale începutului de secol. Astfel, în 1430, bugetul Franței echivala 52,5 tone de argint, iar Republica venețiană avea, în 1432, venituri anuale de 1.100 000 de ducați, la egalitate cu Burgundia Franța sau Anglia. Milano sau Florența dispuneau de 300 000 de ducați. Rentele din Levant îi aduceau 180 000 de ducați, « Terra ferma », 300 000, iar Veneția propriu zisă peste 600 000.

Cucerirea Constantinopolului de către otomani a însemnat căderea Imperiului Bizantin, în 1453, dar cucerirea Granadei și sfârșitul *Reconquistei* spaniole din 1492, unificarea Spaniei prin căsătoria lui Ferdinand de Aragon cu Isabela de Castilia și confruntările cu lumea arabo-musulmană au afirmat identitatea europeană. Islamul dispăre din Europa Occidentală, dar conflictele persistă de exemplul în războaiele moldo-otomane, statele europene visând la o Europă unită sub semnul creștinismului.

Marea schismă a Bisericii Catolice se sfârșește în 1411, Roma redevenind sediul Papalității și garanția acestei unități creștine occidentale.

Pe de altă parte, *Războiul de 100 de Ani*, care a opus Franța Angliei de-a lungul unui întreg secol, ia sfârșit prin *Pacea de la Arras* și cucerirea orașului Nancy în 1477. El a întârziat dezvoltarea Renașterii în Franța, dar a marcat istoria acestei țări prin evenimente și personaje excepționale, ca *Încoronarea lui Carol al VII-lea* sau epopeea *Ioanei d'Arc*.

Către sfârșitul veacului, au loc călătoriile lui *Cristofor Columb* care descoperă Insula San Salvador, Cuba și Haiti, America Centrală și Venezuela. Aproximativ în aceeași perioadă, navigatorul venețian *John Cabot*, descoperă, într-o călătorie comandată de Henric al VII-lea al Angliei, coasta Americii de Nord. În 1498, *Vasco da Gama* reușește să ajungă în India, înconjurând Capul Bunei Speranțe, iar în 1499, *Amerigo Vespucci* este primul european care ajunge în Brazilia.

În 1494 *Tratatul de la Tordesillas* stabilește împărțirea teritoriilor de peste mări între Spania și Portugalia. Ultimii ani ai secolului cunosc *Războaiele pentru Italia* între regii Franței, Carol al VIII-lea, Francisc I, Henric al II-lea, și împăratul Germaniei, Carol al V-lea/ Carol Quintul (1494-1559), precum și creșterea importanței Portugaliei, al cărei rege, *Manuel I* (1495-1521) este considerat întemeietorul imperiului colonial portughez.

Începuse epoca modernă.

În Europa, *Danemarca*, beneficiara Uniunii de la Kalmar, dintre Danemarca, Norvegia și Suedia, din 1397, încearcă să contrabalanseze influența Hansei, să lupte împotriva ducatului Holstein și contra revoltelor suedeze.

Anglia, aflată sub domnia *Casei de Lancaster*, fondată de Henric al IV-lea, este prinsă în *Războiul de 100 de ani* cunoscând o serie de victorii, cum ar fi cea a lui Henri V de la Azincourt și favorizând pretențiile pentru urcarea pe tronul Franței a lui Henri VI în perioada 1422-1453. În 1455 începe și *Războiul celor Două Roze* care opune Casa de Lancaster Casei de York și care va dura până în 1485, când ia sfârșit prin căsătoria Elisabetei de York cu Henric al VII-lea Tudor, care domnește între 1485-1509.

Sfârșitul secolului este marcat de domnia celor cinci monarhi, Henri V, Henri VI, Eduard VI, Maria I și Elisabeta I din *Dinastia Tudor* în timpul căreia Anglia devine o mare putere europeană.

În *Franța*, nebunia lui Carol al VI-lea duse la un război civil între marile partide feudale Bourguignons și Armagnacs. En 1420, Franța practic nu mai exista ca stat. În 1424, englezii

asediază orașul Orléans, cetate-cheie pentru trecerea Loarei. Grație Ioanei d'Arc, englezii sunt învinși în 1429, iar Ludovic al XI-lea este încoronat la Reims. Este al șaselea rege din *Dinastia de Valois*. Moștenind o țară răvășită el reușește s-o transforme într-o mare putere.

În Burgundia, după Filip cel Îndrăzneț, Ioan fără Țară și Filip cel Bun, *Carol Temerarul*, care domnește între 1467 – 1477, încearcă și reușește temporar să-și construiască propriul stat, care va purta mai târziu numele de Țările de Jos. După moartea lui, Maximilian de Habsburg, căsătorit cu fiica lui Carol Temerarul, și Ludovic al XI-lea, suzeranul ducilor burgunzi, își dispută aprig moștenirea, declanșând un conflict de durată între Franța și dinastia de Habsburg.

Între 1483-1498 *Carol al VIII-lea* al Franței inițiază războaiele pentru cucerirea Italiei, prilej cu care francezii intră în contact cu arta Renașterii italiene, care va influența arta franceză.

În *Spania*, cel de al doilea suveran al *Dinastiei de Trastamara* din Aragon, *Alphonse le Magnanime*, duce o politică expansionistă în Marea Mediterană. Rege ereditar al Siciliei, el își dispută Sardinia cu genovezii și se lansează în cucerirea Regatului Napoli. Se realizează începând din 1469, unificare politică a Spaniei, în urma căsătoriei *Isabellei I de Castilia* (1474-1504) și a viitorului *Ferdinand II d'Aragon* (1479-1516), nepotul lui Alphonse le Magnanime. Supranumiți *Regii Catolici*, cei doi vor cuceri, în 1492, regatul Granadei.

La începutul secolului al XV-lea, *Italia* este profund implicată în marile mișcări politice ale Occidentului. La sfârșitul Marii Schisme, Papii, reveniți la Roma, favorizează cele mai importante dezvoltări artistice ale timpului, restaurând *Cetatea Eternă*. Crearea Statului Papal provoacă o regrupare a puterilor din peninsulă și suscită formarea unor centre artistice. La Milano, condotierul Francesco Sforza cucerește ducatul familiei Visconti. Ferrara formează în jurul lui Leonello și apoi al lui Borso d'Este unul dintre cele mai originale focare culturale ale Quattrocentoului. Veneția, cu cele 3 000 de corăbii ale sale, se află la apogeu, întinzându-și imperiul până în Creta și Cipru. În sfârșit, cele două republici, Florența și Siena, își împart centrul Italiei. Apogeul artistic al Florenței este asociat cu numele Familiei Medici. Istoria reține figura tiranică a lui Malatesta, senior de Rimini, dar și pe cel al lui Federico da Montefeltro, prinț luminat care a făcut din curtea sa de la Urbino un focar de cultură.

Tot în acest secol apar marii mecena: *Cosimo cel Bătrân*, *Lorenzo Magnificul* și fratele lui *Julien*, la Florența, dar și familiile *Strozzi*, *Pitti*, *Tornabuoni*, *Sassetti*. La Roma vor juca acest rol

famiile *Visconti*, *Sforza*, *Ludovico Moro*. Li se adaugă *Sigismund Malatesta* la Rimini, *Alphonse V de Aragon* și *Ferdinand I de Aragon* la Napoli, *Familia d'Este* la Ferrara, *Familia Gonzaga* la Mantova, *Montefeltro* la Urbino, *Grimani*, *Foscari*, *Trevisani*, *Vendramin*, *Mocenigo* la Venetia.

Sfântul Imperiu German, condus de Habsburgi, care se vor menține la putere până la dispariția vechiului Reich în 1806, se confruntă cu revolta *Boemiei* după executarea lui Jan Hus în 1415. În *Austria* se dezvoltă un proletariat rural care se revoltă și el împotriva dărilor motivate de invaziile husite și otomane. Viticultorii își plătesc dările în argint și vin. 100 000 de hectolitri de vin urcă pe Dunăre către Germania de Sud în fiecare an. Sarea și țesăturile vin către Viena din *Ungaria*. Schimburile sunt plătite în florini de aur ungurești, în monedă vieneză. Se dezvoltă exploatarea miniere și metalurgia în Stiria. Plumbul la Bleiberg, arama și aurul în Carintia și Tirol.

Polonia se confruntă cu amenințări din toate părțile. Ladislas II oprește înaintarea Cavalerilor Teutoni la Grünvald în 1410, Ladislas III se luptă cu turcii la Varna în 1444, Casimir IV îi învinge pe Cavalerii Teutoni în 1466.

Concomitent, pe plan cultural, Gutenberg reușește perfecționarea modalității de tipărire. El descoperă o modalitate de a fabrica fiecare literă în parte și de a alinia aceste litere pe rânduri. Eveniment major pe plan tehnologic, economic și intelectual, tipărirea permite difuzarea textelor, a imaginilor, a ideilor sau a hărților într-o manieră necunoscută până atunci. Prima *Biblie a lui Gutenberg*, cunoscută astăzi ca *Biblia cu 42 de rânduri*, a ieșit de sub tipar în 23 februarie 1455. În 1500, atelierele de imprimărie propuneau mai mult de 25 000 titluri.

În *Ungaria* se detașează și pe plan politic, și pe plan cultural domnia lui *Matei Corvin* urcat pe tron în 1458 la vârsta de 15 ani. Până în 1490, el va consolida puterea internă, va întări armata recrutând mercenari străini, va reprimă opoziția politică și va supune disidențele religioase, controlând mișcarea husită. Politica externă este marcată prin cucerirea unor teritorii apropiate și mai ales prin mișcările militare împotriva Turcilor. În ochii contemporanilor, el reprezintă o fortăreață a Creștinismului.

Fin intelectual, este fondatorul *Universității din Buda*, în 1465, și al unei biblioteci celebre nu numai în epocă, *Corviniana*, din care s-au păstrat 200 de manuscrise realizate de copiiști și decoratori celebri. Concepută în 1458, devine bibliotecă oficială a regelui în 1470.

În *Rusia*, Moscova este eliberată de jugul mongolilor de către Ivan III în 1462. Acesta supune principalele principate

rusești încă independente, ca Novgorodul (1478) și Tver în 1485, an în care își ia titlul de „Suveran al întregii Rusii”.

Țara Românească și Moldova continuă confruntările începute încă din secolul precedent cu marile puteri din jurul lor și cu turcii, mai ales după Căderea Constantinopolului. În *Țara Românească*, după domnia lui Mircea cel Bătrân, voievodul care marchează secolul este Vlad Țepeș, cel care avea să-și stabilească scaunul la „cetatea București”. Cercetările arheologice din ultimii 50 de ani au arătat că în urmă cu 5-6 secole pe malurile Dâmboviței și ale Colentinei erau deja 41 de așezări sătești în care trăiau circa 10 mii de persoane, – fapt atestat printr-un document emis la 20 septembrie 1459. În același timp, populația Țării Românești este estimată la 400 000-500 000 de persoane. Pentru comparație să amintim numărul locuitorilor din marile orașe ale vremii: Beijing – 690 000, Constantinopol – 410 000, Moscova – 100 000, Paris – 150 000, Londra – 35 000.

În Moldova veacul începe cu domnia lui *Alexandru cel Bun* (1400-1432), care a întreprins o importantă operă de organizare politică, administrativă și ecleziastică. Lunga sa domnie-de 32 de ani-a corespuns, în general, unei perioade de pace, rezultat al politicii extrem de abile a domnului moldovean, care a menținut echilibrul între Ungaria și Polonia.

Ștefan cel Mare sau, după canonizarea sa de către Biserica Ortodoxă Română, *Ștefan cel Mare și Sfânt*, a fost domnul Moldovei între anii 1457 și 1504. O personalitate marcantă a istoriei României, înzestrată cu mari calități de om de stat, diplomat și conducător militar. În timpul domniei sale Moldova atinge apogeul dezvoltării sale statale, cu aproximativ 500 000 locuitori, cunoscând o perioadă îndelungată de stabilitate internă, prosperitate economică și liniște socială.

Pe parcursul domniei a dus peste 40 de războaie sau bătălii, marea lor majoritate victorioase, cele mai semnificative fiind victoria de la *Baia* asupra lui Matei Corvin în 1467, victoria de la *Lipnic* împotriva tătarilor, în 1469 sau victoria de la *Bătălia de la Codrîi Cosminului* asupra regelui Poloniei Ioan Albert, în 1497. Cel mai mare succes militar l-a reprezentat victoria zdrobitoare din *Bătălia de la Vaslui* împotriva unei puternice armate otomane conduse de Soliman-Pașa –beilerbeiul Rumeliei, la 10 ianuarie 1475. Ștefan cel Mare a fost un mare sprijinitor al culturii și al bisericii, ctitorind un număr mare de mănăstiri și biserici atât în Moldova, cât și în Țara Românească, Transilvania sau la Muntele Athos.

În *Transilvania*, lăncu de Hunedoara, fost ban al Severinului, devine, între 1441 și 1456, voievod al Transilvaniei și

poartă numeroase bătălii cu turcii, iar între 1446 și 1452 este regent al Ungariei.

Faptele domnitorilor Tarii Românești, Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, ale domnului Moldovei Ștefan cel Mare și ale voievodului Transilvaniei, Iancu de Hunedoara, vor căpăta proeminență pe scena politică europeană, contribuind la încetinirea pătrunderii armatelor turcești spre Europa Centrală.

Bătălia de la Ankara care a avut loc pe 20 iulie 1402 între forțele *Imperiului Otoman* conduse de Baiazid I și cele ale *Imperiului Timurid* condus de Timur Lenk, se termină cu o victorie de proporții a celui din urmă, provocând o perioadă de criză în Imperiul Otoman. Acesta își revine însă și continuă cuceririle. *Serbia* este definitiv anexată după lupta de la Smederevo, în 1459. În 1453, comandate de sultanul Mehmet II, armatele otomane cuceriseră Constantinopolul, punând astfel capăt Imperiului Bizantin și stabilindu-și dominația asupra celei mai mari părți a lumii creștine din Mediterana. Mai multe cruciade europene sunt învinse la Nicopole, Varna sau în Alger.

Ridicat încet la începutul secolului al XIV-lea pe ruinele statului selgiucid al Anatoliei, odată cu cucerirea Constantinopolului, *Imperiul Otoman* devine în secolul al XV-lea una dintre cele mai mari puteri ale Europei și Orientului Apropiat.

Islamul se extinde la începutul secolului în estul Insulei Java, în Kalimantan, apoi în insulele din sudul Filipinelor și Molucelor.

În anii 1440, *Hoarda de Aur*, care ocupa o suprafață de 6 000 000 kilometri pătrați, răvășită de un nou război civil, s-a scindat în șapte hanate: *Hanatul Siberiei*, *Hanatul Qasim*, *Hanatul Kazanului*, *Hanatul Astrahanului*, *Hanatul Kazah*, *Hanatul Uzbek* și *Hanatul Crimeii*.

În Asia Centrală are loc *renașterea timuridă*, în jurul orașelor Herat și Samarkand, datorită lui Shah Rukh și Ulugh Beg.

China, care se întindea pe o suprafață de 3 000 000 de kilometri pătrați și avea 125 milioane de locuitori, este cel mai puternic și mai bine organizat imperiu. Unificată sub dominația *Ming*, este o imensă putere comercială și economică. Musulmanii chinezi se specializează în comerț și exportă în tot Oceanul Indian. Trimit de altfel o serie de expediții maritime, descoperind Indonezia, India, Africa de Est, ajungând chiar până pe coasta vest-africană. Secolul al XV-lea marchează și începutul construirii *Cetății Interzise*. Dinastia Ming își stabilește capitala la Beijing.

Budismul Tibetan cunoaște o nouă dezvoltare grație fondării ordinului religios *Dge-lugs-pa*, mai cunoscut sub numele de *școala turbanelor galbene*.

Islamul pătrunde și în *Africa*. Etiopia creștină este însă la apogeu, iar prin relația ei cu Ierusalimul ia contact cu Occidentul, după *Conciliul de la Florența* din 1438-1445.

Civilizația Oyo din sud estul actualei Nigeria, este supusă de *Regatul Benin*, în care se remarcă fabricarea capetelor de bronz, reprezentând Obas (regi), curteni, șefi de trib, vânători, negustori și chiar soldați portughezi, care explorau sistematic coastele africane.

În *America de Nord*, istoricii estimează populația locală la 7-8 milioane de locuitori în 1492.

În *America Latină*, începe expansiunea aztecilor – 6 milioane de locuitori-și se desfășoară ultima parte a *Imperiului Maya-toltec*, ce va dispărea în 1500. Este la apogeu *Imperiul Inca* (1438-1533), cel mai mare stat din America Precolumbiană, întins de pe înălțimile din Peru de-a lungul coastei Pacificului cu o populație de 12 000 000 locuitori, până a fost cucerit de Pizarro. Înălțat pe la 1450 de suveranul incaș Pachacuti, *Machu Picchu* a fost în chip brutal abandonat de locuitorii săi în 1572, apoi uitat.

1402

ÿ *Grigore Țamblac*, cleric, scriitor și diplomat aromân, ajuns Mitropolit al Kievului, scrie în limbile greacă și slavonă *Mucenicia sfântului și slăvitului mucenic Ioan cel Nou, care a fost chinuit la Cetatea Albă*. (L)

1402-1517

ÿ *Catedrala din Sevilla*, construită după proiectul arhitectului *Alonso Martinez*. Patrimoniul UNESCO. (A)

1403-1408

ÿ Monumentala *Enciclopedia Yongle*, considerată cea mai timpurie și cea mai mare din lume, cuprindea 11.095 de volume și a fost realizată în vremea împăratului Yongle, din dinastia Ming. (China). (L)

1403-1424

ÿ *Lorenzo Ghiberti*, sculptor, arhitect italian, realizează *porțile din bronz* de pe latura nordică a Baptisteriului din Florența. Imediat după terminarea porții de nord, la începutul anului 1425, Corporația comercială *Arte di Calimala* îi comandă lui Ghiberti realizarea unei a doua porți. Realizată între 1425 și 1452, ea reprezintă una dintre operele magistrale ale Renașterii. Este lucrată de *Lorenzo Ghiberti* asistat de fiii săi *Vittorio* și *Tomaso*. (S)

1404

ÿ Se construiește *Mausoleul Gur Emir* destinat să adăpostească mormintele lui Timur Lenk și ale urmașilor săi; grandiosul edificiu octogonal este

încununat cu o splendidă cupolă placată în ceramică albastră, Samarkand, Uzbekistan. (A)

Ț *Statuia lui Roland*, eroul poemului epic *La Chanson de Roland*, a fost așezată în fața Primăriei din Bremen. Patrimoniul UNESCO. (S)

1404-1405

Ț *Tetraevangheliar*, opera călugărului Nicodim de la Mănăstirea Prislop, cel mai vechi manuscris miniat din Țara Românească. Cu scoarțe de argint aurit, măiestrit lucrate, este considerat o capodoperă a epocii. (L)

1404-1438

Ț *Manuscrisul Voynich* (după numele anticarului polonez care l-a achiziționat), cu autor necunoscut, este un text redactat într-o limbă nedescifrată până în prezent; originalul se păstrează în biblioteca *Beinecke Rare Book and Manuscript Library* de la *Yale University*, S.U.A. (L)

1404-1472

Ț Trăiește *Leon Battista Alberti*, arhitect italian, autorul unor edificii remarcabile: *fațadele Palatului Rucellai*, *Basilica Santa Maria Novella din Florența* și *Tempio Malatestiano din Rimini*, dar și *altarul bazilicii Santissima Annunziata*, din Florența. Este autorul tratatului de arhitectură *De re aedificatoria*. (A)

1405

Ț *Andrei Rubliov*, vestit pictor de icoane rus, realizează *iconostasul Catedralei Bunei Vestiri (Blagoveșcenie)* din Kremlinul Moscovei, împreună cu faimoșii maestri *Teofan Grecul* și *Prohor din Gorodneț*. (P)

1405-1408

Ț *John Thornton* creează *Great East Window/ Marea fereastră de la răsărit*, capodoperă ce decorează Catedrala din York (Anglia), cel mai mare vitraliu din lumea medievală, 156 m². (P)

1406-1408

Ț *Jacopo della Quercia* realizează *Monumentul funerar al Ilariei del Carretto*; Catedrala din orașul italian Lucca. (S)

1406-1420

Ț *Templul Cerului* (complex de clădiri ample pentru ceremonii de rugăciune) și *Orașul interzis*, palat imperial de o anvergură inegalată, ce se întinde pe o suprafață de 72 ha, au fost construite la Beijing în timpul domniei împăratului Yongle din dinastia Ming; *Poarta Supremei Armonii*, *Palatul Armoniei Perfecte*, *Palatul Puriității Cerești*, *Palatul Liniștii Pământestești*, *Pavilionul Liniștii Imperiale*, *Sala Absolutului*, *Palatul Păcii de Zece Mii de Ani* fac din Palatul Imperial unul dintre cele mai vaste complexe arhitecturale. Patrimoniul UNESCO (A)

c. 1407

Ț *Mânăstirea Bistrița*, județul Neamț, ctitorită de voievozii Petru Mușat, Alexandru cel Bun, reînnoită apoi de Ștefan cel Mare (1498), Petru Rareș (1546) și Alexandru Lăpușeanu (1554). (A)

1407-1418

Ț A fost construită *Mânăstirea-fortăreață* din Manasija. (Serbia). (A)

1408

Ț *Andrei Rubliov*, împreună cu *Daniil Ciornîi*, pictează frescele și monumentalul iconostas al *Catedralei Adormirii Maicii Domnului (Uspenie)* din Vladimir, alături de icoane închinat Marilor Sărbători, printre care celebra *Icoană a Înălțării*. (P)

1409/1414-1419

Ț Jacopo della Quercia sculptează panourile decorative pentru *Fonte Gaia*, monumentala fântână publică amplasată în Piazza del Campo din Siena, în Italia. (S)

c. 1410

Ț *Pierre d'Ailly* scrie *Imago mundi*, opera de cosmografie folosită de navigator în timpul marilor descoperiri geografice. Lucrarea a fost tipărită în 1478.

Ț Tehnica picturii în ulei a fost perfecționată de frații *Jan și Hubert van Eyck* (I)

1410 – Pictorul rus *Andrei Rubliov* pictează icoana *Troița*, Sfânta Treime reprezentând *Cina de lângă stejarul Mamvri*, faimoasă sa icoană închinată lavrei Sfântului Serghie de Radonej. După alte surse, icoana a fost realizată între 1425 și 1427. De altfel, Rubliov a pictat mai multe icoane pentru această lavră, între 1405 și 1427. (P)

1410-1412

Ț Gentile da Fabriano pictează *Polipticul de la Valle Romita; Pinacoteca di Brera*, Milano. (P)

1410/1420-1497

Ț *Johannes Ockeghem*, compozitor al școlii franco-flamande, compune cea mai mare parte a operei sale la Curtea Franței sub domnia regelui Carol al VII-lea și a urmașilor săi. În manuscrisul *Chigi Codex* se află multe din compozițiile sale, una dintre ele fiind *Missa Ecce ancilla Domini*. (M)

1411-1416

Ț Donato di Niccolò di Betto Bardi, cunoscut ca *Donatello*, unul dintre inovatorii artei epocii sale, alături de *Leon Battista Alberti*, *Masaccio*, *Brunelleschi*, *Ghiberti* și *Luca Della Robbia*, dobândește un mare prestigiu prin realizarea statuilor în marmură ale *Sfinților Marcu și Gheorghe*, realizate pentru decorarea firidelor din zidurile bisericii *Orsanmichele* din Florența. (S).

1412

Ț Marele duce Vitold al Lituaniei întărește *fortificațiile de pe Nipru* pentru a controla trecerea spre Marea Neagră. (A)

1412-1522

Ț *Mănăstirea* din Pavia, construită de membrii *familiei Solari*, în stilul goticului târziu. La comanda lui Jean Galeazzo Visconti, prima piatră a fost pusă în 1396, de *Bernardin din Veneția*. Lucrările, întrerupte între în 1402 au fost reluate în 1412, iar numele lui *Giovanni Solari* pare abia în 1428 în arhive. El a lucrat până în 1462, lucrările fiind continuate de fiul său, *Guiniforte Solari* și terminate, cu excepția fațadei, în 1473 (A)

1413-1416

Ț *Les Très Riches Heures du duc de Berry*, capodopera *fraților Limbourg* și giuvaierul miniaturii franceze; *Muzeul Condé*, Chantilly. (P)

1415

Ț *Prima atestare documentară a Mănăstirii Humorului*, presupusa ctitorie a lui Ioan Vornicul în timpul domniei lui Alexandru cel Bun; biserica actuală este ctitoria logofătului Toader Bubuioc, din 1530 (A)

Ț *Giovanni da Modena* decorează una dintre capelele *Basilicii San Petronio* din Bologna cu scene din *Divina Commedia* de Dante.

Ț Moare Jan Hus, precursorul protestantismului

1416

Ț *Biserica Bucur Ciobanul*, al cărei nume vine de la legendarul întemeietor al orașului București, ctitorită de domnitorul Mircea cel Bătrân. (A)

1418-1441

Ț A fost scrisă *Imitatio Christi/ Urmarea lui Hristos*, una dintre cele mai cunoscute cărți de devoțiune creștină atribuită lui *Thomas à Kempis*, călugăr augustinian de la mănăstirea Agnietenberg, Utrecht; în 1441 Thomas a completat și a semnat cu numele lui un codex care exista deja și care se află în Biblioteca Regală din Buxelles, conținând patru cărți din „Imitation” și 9 intervenții minore. (F)

c. 1420

Legenda lui Robin Hood menționată în compilația *Orygynale Chronicle*. (L)

1420-1429

Ț Sub îndrumarea prințul timurid Ulug Beg, pasionat astronom, se clădește *Observatorul din Samarkand* construcție monumentală, remarcabilă prin bogată decorație în majolică, mozaic și marmură; Uzbekistan. (A)

1420-1437

Ț Sub conducerea vestitului arhitect *Filippo Brunelleschi*, încep lucrările de construcție la cupola bazilicii *Santa Maria del Fiore* din Florența capodoperă a arhitecturii italiene din *Quattrocento*. (A)

1421

ÿ Primul *brevet industrial* cunoscut în Europa a fost eliberat arhitectului italian Filippo Brunelleschi. Valabil timp de trei ani, el a fost acordat pentru o barjă dotată cu o macara, menită să transporte marmură pe fluviul Arno (I)

ÿ A început construirea *Bazilicii San Lorenzo* din Florența, după planurile arhitectului *Filipo Brunelleschi*. Sunt reunite toate elementele inovatoare ale arhitecturii Renașterii. (A)

1421-1436

ÿ *Ca'd'oro*, reședință patriciană proiectată de arhitectul *Bartolomeo Bon*, capodoperă ce ilustrează trecerea de la stilul gotic la stilul Renașterii venețiene. (A)

1422

ÿ Pictorul italian Masaccio, nume important al evoluției picturii în perioada prerenascentistă, pictează prima sa operă cunoscută – la 21 de ani –, *Tripticul San Giovenale*, descoperit în anul 1961 în *Biserica San Giovenale* din Toscana. (P)

1423

ÿ *Gentile da Fabriano*, artist aparținând goticului italian târziu, în care domină fastuosul, rafinementul și luxul, pictează capodopera sa, *Închinarea Magilor* destinată inițial *Capelui Strozzi* din *Bazilica Santa Trinità* din Florența; din 1919 se află la *Galeria Uffizi*. (P)

1423-1426

ÿ *Donatello* execută statuia profetului Habacuc (*Lo Zuccone*), ce decorează campanila Domului din Florența. (S)

1424

ÿ *Templul Wat Ratchaburana*, Tailanda, una dintre ruinele cel mai bine păstrate de la Ayutthaya, – vechi regat thailandez – care are cea mai mare stupa. Numeroase artefacte, relicvarii și tezaure provenind de aici sunt expuse la *Chao Sam Phraya National Museum* (S)

ÿ Ridicat inițial din lemn în secolul IX, *Palatul Ducal din Veneția (Palazzo Ducale)* a fost reconstruit de mai multe ori după aceea, dobândind formă pe care o vedem astăzi odată cu restaurarea palatului după incendiul din 1557, de către arhitectul elvețiano-italian Antonio da Ponte. (A)

1424-1425

ÿ *Masaccio: Madona cu Pruncul și Sfânta Ana; Galeria Uffizi*, Florența. Opera este realizată împreună cu Masolino da Panicale, căruia îi aparțin figura Sfintei Anna și îngerii cu excepția celui îmbrăcat în verde. (P)

1424-1427

ÿ *Masaccio*, primul mare pictor din Quattrocento și deschizător de drum în perioada timpurie a Renașterii împreună cu *Masolino* decorează cu *fresce*

capela familiei *Brancacci* din biserica *Santa Maria del Carmine* din Florența. (P)

1424-1448

Ț Călugarul *Gavril Uric* scrie și decorează manuscrise la Mănăstirea Neamț, printre care *Tetraevanghelul* cu litere unciale, copiat și ilustrat pentru doamna Marina, soția lui Alexandru cel Bun (1429), păstrat în prezent la *Biblioteca Bodleiană* a Universității Oxford. (L)

c. 1425

Ț *Botezul lui Christ*, pentru Baptisteriul din Siena, sculptură în bronz de *Lorenzo Ghiberti*, unul dintre inițiatorii reînnoirii sculpturii, permițând reprezentarea naturală a unui mare număr de figuri plasate într-un spațiu. (S)

1425

Ț Fondarea *Universității din Louvain*.

1425-1427

Ț Opera lui *Masaccio*, lucrată în tempera, intitulată *Tânăr cu turban roșu*; *Isabela Gardner Museum*, Boston. (P)

1425-1428

Ț *Jacopo della Quercia* execută statuile din arcul portalului *Bisericii San Petronio* din Bologna. (S)

Ț *Masaccio* pictează monumentală frescă *Sfânta Treime* (3,2 × 6,7 m) din *Bazilica Santa Maria Novella*, operă de o absolută perfecțiune a perspectivei din Renașterea timpurie, descoperită abia în 1861. (P)

1425-1430

Ț *Donatello* sculptează *Madona Pazzi*, lucrare în marmură aflată la *Staatliche Museen* din Berlin. (S)

1425-1452

Ț *Lorenzo Ghiberti* execută în bronz *Porțile de Est ale Baptisteriului San Giovanni* din Florența, capodoperă a Renașterii italiene, numită de Michelangelo „Porțile Paradisului”. Din echipa de artiști care participă, *Michelozzo* abandonează lucrarea în 1429 pentru a merge la Donatello, dar va lucra din nou la porți în 1442. Doi ani mai târziu, *Benozzo Gozzoli* intră în atelierul lui Ghiberti unde rămâne trei ani. În 1451, li se alătură orfevrul *Bernardo di Bartolomeo Cennini*. (S)

1426

Ț *Polipticul din Pisa*, pictat de *Masaccio* pentru *biserica Santa Maria del Carmine* din Pisa, astăzi dispersat între muzeele din Londra, Berlin, Los Angeles, Pisa, Viena și Galeria Capodimonte din Napoli. (P)

1430

Ț Pictorul flamand *Jan van Eyck* pictează *Bărbatul cu tichie albastră*, presupus autoportret, operă majoră din colecția *Muzeului Brukenthal* din Sibiu. (P)

ÿ Navigatorii portughezi construiesc primele *caravele*, nave adaptate pentru navigația oceanică și folosite de exploratorii europeni. (I)

1430-1435

ÿ *Marele ceaslov Rohan/ Les Grandes Heures de Rohan*, unul dintre cele mai remarcabile manuscrise din secolul al XV-lea, ilustrat pentru Yolanda de Aragon. Manuscrisul păstrează 11 miniaturi de câte o pagină. Biblioteca Națională a Franței. (P)

1430-1444

ÿ *Capela Pazzi*, edificiu adiacent *Bazilicii Santa Croce* din Florența, capodopera arhitectului florentin *Filippo Brunelleschi*. (A)

c. 1431

ÿ *Fra Angelico*, cel mai valoros reprezentant al pictorilor de inspirație sacră din quattrocento, realizează pentru *Biserica Santa Maria degli Angeli, Judecata de Apoi; Muzeul San Marco*, Florența. (P)

1431-1438

ÿ *Cantoria* (balconul cântăreților), una dintre capodoperele primei Renașteri Florentine, realizată în marmură de sculptorul *Luca della Robbia*, pentru tribuna corului *Domului* din Florența. (S)

1431-1536

ÿ Construirea *Catedralei Sfântul Iacob* din Sibenik, Croația. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1432

ÿ *Altarul mielului mistic*, opera lui *Jan van Eyck* pentru *Catedrala Saint-Bavon* din Gand (Belgia), una dintre primele capodopere ale artei flamande; altarul poliptic având ca temă glorificarea sacrificiului Cristic se desfășoară pe 20 de panouri articulate, cu o deschidere de 5,20 m și înălțimea de 3,75 m. Polipticul este început de *Hubert van Eyck* și terminat de *Jan van Eyck* după moartea fratelui său. Este cea mai influentă pictură realizată vreodată și a fost furată de 13 ori de-a lungul a șase secole. (P)

1437-1438

ÿ *Domenico Veneziano*, important pictor italian din Quattrocento, pictează *Fecioara și Pruncul*. *Muzeul Național de Artă din București*. (P)

1432-1452

ÿ *Leon Battista Alberti*, scriitor, pictor, sculptor și arhitect italian, scrie dialogurile *Della famiglia*, *De pictura* și *De statua*, *Della tranquillità dell'anima*, *De re aedificatoria* (L)

1433

ÿ *Jan van Eyck* pictează *Bărbat cu turban roșu*, presupus autoportret aflat la *National Gallery* din Londra. (P)

1433-1434

ÿ *Buna Vestire*, lucrare din perioada Renașterii timpurii realizată de *Fra*

Angelico, prima adevărată capodoperă a artistului; *Museo Diocesano*, Cortona, Italia. (P)

1433-1438

ÿ Pictorul italian *Pisanello* pictează pentru Biserica Santa Anastasia din Verona *Sfântul Gheorghe eliberând Prințesa din Trebizonda*. Lucrarea a fost comandată de familia Pellegrini în 1430 (P)

1433-1439

ÿ *Cantoria*, capodoperă a Renașterii florentine realizată de *Donatello*, în marmură, pentru a decora cea de a doua tribună a Domului din Florența. (S)

1433-1452

ÿ A fost construit *Palatul Jacques Coeur* din Bruges (Belgia), edificiu somptuos din perioada goticului târziu. Construit pentru bogatul negustor Jacques Cœur, el prefigurează reședințele particulare care se vor răspândi în timpul Renașterii (A).

1433-1456

ÿ *Ioan de Hunedoara* reconstruiește somptuosul *Castel al Huniazilor* cea mai importantă realizare a arhitecturii gotice laice din România. Probabil că, după 1458, se inițiază lucrări, în zona nordică a castelului, rezultând așa numita *Aripă Matia*, compusă din logii, pictura cu subiect laic existentă aici fiind un unicat. Se admite, în general, faptul că finalizarea lucrărilor la castel încetează în jurul anului 1480, monumentul fiind comparabil cu castelele din vestul Europei, prin amploare și fast. (A)

1433-1499

ÿ Trăiește *Marsilio Ficino*, unul din cei mai importanți filosofi ai Renașterii, adeptul lui Platon, în spiritul căruia a întemeiat *Academia platoniciană* și a scris opera sa cea mai valoroasă *Theologia Platonica de immortalitate animae/ Teologia platonice despre nemurirea sufletului*. Este și autorul unor traduceri, printre care, 14 din cele 15 tratate din *Corpus Hermeticum* (nume dat actualmente ansamblului de dialoguri filosofice atribuite lui Hermes Trismegistul și a numeroase scrieri neoplatonice semnate de *Porphyre din Tyr și Plotin*). (F)

1434

ÿ Jan van Eyck pictează *Soții Arnolfini*, unul dintre cele mai cunoscute tablouri ale sale și unul dintre cele mai vechi portrete neagiografice păstrate. *National Gallery* din Londra. (P)

1435

ÿ *Fra Angelico* pictează *Încoronarea Fecioarei Maria*, dedicată mânăstirii dominicane din Fiesole, în prezent în colecția *Muzeului Luvru*, Paris. (P)

ÿ *Jan van Eyck* pictează compoziția cu subiect religios *Madona cancelarului Rollin* (cancelarul ducelui Filip cel Bun de Burgundia), tablou aflat la *Muzeul Luvru*. Este compus în stilul unei *Sacra*

Conversazione (scenă reunind personaje sfinte și donator), care era foarte popular în Italia. (P)

1435-1438

ÿ Rogier van der Weyden pictează capodopera sa *Coborârea de pe cruce*, aflată în colecția *Muzeului Prado* din Madrid. (P)

1435-1440

ÿ *Paolo Uccello*, pictor italian din perioada timpurie a Renașterii florentine, pictează o suită – singulară în originalitatea ei – de trei mari panouri dedicate *Bătăliei de la San Romano*, aflate un timp în Palatul Medici, apoi dispersate la *Galeria Uffizi*, *Muzeul Luvru* și *National Gallery din Londra*. (P)

1436

ÿ *Portretul ecvestru al condotierului englez John Hawkwood*, comandat de Cosimo de Medici pentru comemorarea faptelor în slujba Signoriei, reprezentat în fresca lui *Paolo Uccello*, de la Basilica Santa Maria del Fiore din Florența. (P)

ÿ *Jan van Eyck* pictează *Madona Lucca*. Tabloul făcuse parte din colecția lui Carlo, duce de Parma și de Lucca, de unde și denumirea sa. *Statdesches Kunstinstitut*, Frankfurt. (P)

ÿ *Guillaume Dufay*, compozitor din Renașterea timpurie, nume asociat cu ducatul Burgundiei, compune motetul *Nuper rosarum flores*, cu ocazia inaugurării *Cupolei de la Santa Maria del Fiore* din Florența, faimoasa operă a arhitectului italian Brunelleschi. (M)

1437

ÿ Este publicat la Samarkand catalogul astronomic *Tables sultaniennes*, conținând peste 1000 de stele

1437-1452

ÿ Cosimo cel Bătrân încredințează reconstrucția *Mânăstirii San Marco* din Florența ilustrului arhitect florentin *Michelozzo*. (A)

1438

ÿ *Pisanello*, pictor, creator de medalii și miniaturist din Renașterea italiană, realizează un *medalion de bronz* cu chipul împăratului bizantin *Ioan al VIII-lea Paleologul*. *British Museum*, Londra. (S)

1438-1446

ÿ *Fra Angelico* împodobește pereții chiliilor *Mânăstirii San Marco* din Florența cu scene din viața și patimile lui Hristos, atingând măiestria în magnificele fresce *Schimbarea la Față* și *Bunavestirea*. (P)

1438-1453

ÿ *Burgul* și *castelul* din Graz (Austria), construite de împăratul Frederic al III-lea al Sfântului Imperiu Romano-German. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

c. 1440

ÿ Se construiește *Prinsenhof (Curtea Prinților)* din Bruges, reședință a conților de Flandra și apoi a ducilor de Burgundia. (A)

1440

ÿ *Nicolaus Cusanus*, cardinal, învățat german, matematician, filosof și teolog, scrie *De docta ignorantia/ Despre ignoranța erudite*, recomandat de el drept mijloc de transcendere a limitelor gândirii noastre raționale (F)

ÿ *Henri Arnault de Zwolle*, *Service medic organist al Ducelui Philippe le Bon*, publică prima ilustrație a unui clavecin primitiv (numit atunci *clavicord*, *clavicymbalum* sau *clavicymbolum*. Cele mai vechi instrumente păstrate până în zilele noastre sunt cel de la este cel de la *Muzeul din Siena* (1515/1516) și cel de la *Victoria și Albert Museum*, datat 1521(M)

1440-1443

ÿ *Donatello* (1386-1466) realizează în bronz statuia lui *David*, destinată Signoriei Florentine. Primul nud masculin al Renașterii, opera este una dintre cele mai îndrăznețe interpretări a unei teme biblice din istoria sculpturii. *Museo Nazionale del Bargello* din Florența. (S)

1441

ÿ *Portretul lui Lionello d'Este*, marchiz de Ferrara, opera pictorului italian *Pisanello*; *Accademia Carrara din Bergamo*, Italia). (P)

1441-1447

ÿ *Fra Filippo Lippi*, pictor italian din perioada timpurie a Renașterii, pictează *Încoronarea Fecioarei Maria*; *Galeria Uffizi*, Florența. (P)

1441-1455

ÿ *Sfânta Treime*, opera lui *Andrea del Castagno*, pictată pentru *Basilica Santissima Annunziata* din Florența. (Italia). (P)

1442

ÿ *Sfântul Ieronim în atelier*, pictura în ulei pe panou de lemn începută de *Jan van Eyck* a fost terminată de unul din discipolii lui, probabil *Petrus Christus*. (P)

1442-1433

ÿ *Lorenzo Ghiberti* termină *relicvariul Sfântului Zenobius*, bronz, *Catedrala Santa Maria del Fiori*; *Florența*.(S)

1442-1445

ÿ *Rogier van der Weyden*, pictor valon, pictează *Retablul Fecioarei* numit *Miraflores*, donat mănăstirii *Santa Maria de Miraflores* în 1445; două dintre voleuri decorează capela regală din Granada, iar cel de al treilea se află la *Metropolitan Museum of Art* din New York. (P)

1443

ÿ *Pictura murală* a bisericii din Densuș, opera *meșterului Ștefan*, unul dintre primii zugravi români cunoscuți. (P)

1443-1445

ÿ Rogier van der Weyden pictează tripticul *Calvarului*, expus la *Kunsthistorisches Museum* din Viena. (P)

1443-1452

ÿ *Judecata de apoi*, retablu în cincisprezece panouri al pictorului flamand Rogier van der Weyden, pictat pentru Hotel-Dieu de Beaune, la comanda cancelarului burgund Nicolas Rollin. (P)

1444

ÿ *Labirintul Fortunei*, poem alegoric scris de poetul spaniol Juan de Mena. (L)

1444-1450

ÿ Donatello decorează *Altarul* Bazilicii Sant`Antonio cu o suită de 21 de reliefuri din bronz. (S)

1444-1459

ÿ *Palatul Medici*, construcție renașcentistă din Florența, opera arhitectului florentin Michelozzi Michelozzo, construit pentru protectorul său Cosimo de Medici. (A)

1444-1487

ÿ Reconstruirea monumentalei *Basilica Santo Spirito* din Florența. În jur de 1434, construcția unei noi bazilici a fost încredințată lui Filippo Brunelleschi. După o lungă perioadă de proiectare, edificiul a fost început în 1444 și a fost ultima mare operă a maestrului Salvi d'Andrea a realizat cupola din 1479 până în 1481 și fațada din 1483 până în 1487. (A)

1444-1514

ÿ Trăiește Donato Bramante, arhitect care și-a pus amprenta pe lucrările din secolul al XV-lea. A terminat *Biserica Santa Maria delle Grazie*. Printre alte realizări se numără *Biserica Santa Maria presso San Satiro* (1482-1486), claustrul de la *San Ambrogio* la Milano (1497-1498), și în prima parte a secolului al XVI-lea: *Reconstrucția Bazilicii Sf. Petru*, *Palatul apostolic Vatican* și *curtea principală*, *Palatul ducal al lui Federico da Montefeltro*, *Palatul cardinalului Adriano da Corneto-Borgo Nuovo* etc. (A)

c. 1445

ÿ Stephan Lochner, pictor german, realizează magnificul *Altar al Adorației Regilor Magi* pentru *Catedrala din Köln*. (P)

ÿ Rogier van der Weyden pictează, pentru capela lui Jean Chevrot, episcop de Tournai, din colegiala Saint-Hippolyte de la Poligny, *Altarul celor șapte taine bisericești*, aflat la *Musée Royal des Beaux-Arts*, Anvers. (Belgia). (P)

1445-1450

ÿ *Andrea del Castagno* pictează, pentru Mănăstirea Sant' Apollonia din Florența, compoziția *Cina cea de taină*, probabil cea mai spectaculoasă și monumentală dintre frescele florentine. (P)

1445-1462

ÿ *Pierro della Francesca*, pictor și matematician italian, pictează *Polipticul Confreriei Misericordienilor*, aflat la *Pinacoteca Comunale Borgo San Sepolcro*, Toscana. (P)

1446

ÿ A fost construită *Al Bidya* cea mai veche moschee din Emiratele Arabe Unite. (A)

1446-1451

ÿ *Palatul Rucellai* proiectat de arhitectul *Leon Battista Alberti* și executat de elevul și colaboratorul său, *Bernardo Rossellino*; Florența (A)

1446-1515

ÿ *King's College Chapel*, culme a arhitecturii gotice în Anglia, renumită pentru fascinantă boltă în evantai și ansamblul vitraliilor, a fost construită la inițiativa regelui Henric al VI-lea; Cambridge. (A)

1447

ÿ *Acoperământul de mormânt al Mariei de Mangop*, broderie cu fir de aur, argint și mătase colorată, considerat a fi una dintre cele mai desăvârșite creații de acest gen; *Mânăstirea Putna*. (P)

ÿ Se încheie construcția moscheii *Uç Serefeli* din Edirne, construită din ordinul Sultanului Murad al II-lea. (Turcia). (A)

1447-1449

ÿ *Fra Angelico* și *Benozzo Gozzoli* decorează Capela Papei Nicolae al V-lea din Vatican cu fresce din *Viața Sfinților Ștefan și Laurențiu*. (P)

1447-1453

ÿ *Statuia ecvestră Gattamelata*, opera monumentală în bronz a lui Donatello, așezată în Piazza del Santo din Padova. Comandată în 1443, la moartea condotierului, este un prototip al monumentelor ecvestre renascentiste (S)

1447-1458

Arcul de triumf ridicat de Alfonso al V-lea de Aragon la Castelnuovo, Italia.

O primă propunere ÿ de proiect îi aparține probabil lui Pisanello, exponent al Goticului internațional, prezent la Napoli între 1447 și 1454. (A)

1447-1499

ÿ Fresca ce decorează *bolta Capelei Domului din Orvieto* (Umbria, Italia), pictată de *Fra Angelico* și elevul său *Benozzo Gozzoli*. (P)

1448

ÿ *Templul Wat Phra Si Sanphet*, cel mai spectaculos monument al orașului Ayuthaya, vechea capitală a Siamului. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

Stephan Lochner realizează *Fecioara în grădina cu trandafiri*; *Wallraf-Richartz Museum* din Köln. (P)

1448-1496

ÿ Se încheie construcția *Mănăstirii Govora* întemeiată de domnitorul *Vlad Dracul*, tatăl lui *Vlad Țepeș*. Ridicată parțial în secolul al XIV-lea și al XV-lea, sub domnia lui *Vlad Dracul*, Mănăstirea Govora este una dintre cele mai vechi mănăstiri din Țara Românească. Fiind pustiită de boierul *Albu cel Mare*, în 1440, mănăstirea a fost refăcută în vremea domniei lui *Vlad Țepeș* (1448-1476), apoi de *Vlad Călugărul* și *Radu cel Mare*, între anii 1492-1496. (A)

1449

ÿ Conducătorii dinastiei Ming reconstruiesc porțiuni din *Marele Zid* afectat de invazia mongolilor și-l îmbracă în cărămizi. (A)

1449-1450

ÿ Ansamblul de fresce *Bărbați și femei, personalități ilustre* (Giotto, Dante, Boccaccio) pictate de pictorul italian *Andrea del Castagno* la villa *Carducci* din *Legnaia*. În 1954 frescele au fost detașate, transferate pe panouri de lemn și expuse la *Galeria Uffizi*, Florența. (P)

c. 1450

ÿ *O mie și una de nopți*, antologie de povești ce își are originile în vechea Arabie și în Yemen, India antică, Asia Mică, Persia sasanidă și Siria. Un manuscris arab din Alep ce recompune texte siriene și egiptene a stat la originea primei traduceri europene a acestei opera, realizate de *Galland* în 1704-1717. (L)

1450

ÿ *Buna Vestire*, fresca lui *Fra Angelico*; *Muzeul San Marco* din Florența. (Italia). (P)

ÿ Capodopera lui *Pierro della Francesca*: *Botezul lui Hristos*; *National Gallery*, Londra. (P)

ÿ Este construit *Machu Pichu*, din Peru, oraș ceremonial, adorat ca loc sacru, care reprezintă una dintre cele mai frumoase și enigmatice capodopere ale arhitecturii incașilor. El va fi abandonat în 1572. (A)

1450-1451

ÿ *Pierro della Francesca* execută *Portretul lui Sigismundo Malatesta*, senior de Rimini, tablou în colecțiile *Muzeului Luvru*, Paris. Se presupune că el a fost un studio pentru portretul votiv din 1451, pictat în frescă la *Tempio Malatestiano* din Rimini (P)

1450-1452

ÿ *Benozzo Gozzoli* pictează fresca cu scene din viața *Sfântului Francisc* la *Mănăstirea Montefalco*, lângă Perugia. (P)

1450-1457

ÿ *Andrea Mantegna*, unul dintre pictorii cei mai importanți ai Quattrocentoului italian, desăvârșește decorația *Capetei Ovetari din Biserica Eremitani* din Padova (Italia). (P)

1452

ÿ *Fortăreața Hisar Rumeli* din Istanbul a fost construită din ordinul lui Mehmet al II-lea în cadrul pregătirilor pentru asediul asupra Constantinopolului. (Turcia). (A)

1452-1456

ÿ *Fra Filippo Lippi* realizează frescele *Catedralei* din Prato, Toscana (Italia). (P)

1452-1466

ÿ *Pierro della Francesca* realizează opera cea mai importantă a carierei sale, care are ca temă *Legenda Adevăratei Cruci*, operă fundamentală a Renașterii europene; seria *frescelor* din Capela Bacci a Bazilicii San Francesco din Arezzo a fost inspirată din celebra *Legenda Aurea*, scriere hagiografică cu o largă răspândire în Evul Mediu. (P)

1453

ÿ *Ușile paraclisului Mânăstirii Snagov*, sculptate în lemn de stejar, dăruite de domnitorul Vladislav al II-lea, se află la *Muzeul Național de Artă al României*. (S)

1453-1457

ÿ Agostino di Duccio, sculptorul italian al Renașterii timpurii, execută o parte din decorațiile *Capelui Planetelor* a templului Malatesta din Rimini. (Italia). (S)

1454

ÿ Johannes Guttenberg, renumit pentru contribuția sa remarcabilă la *tehnologia tiparului*, a inventat un nou tip de presă tipografică ce folosea, pentru prima dată în Europa, *caractere mobile*. (I)

1454-1455

ÿ *Răstignirea*, opera pictorului italian *Antonello da Messina*, aflată în colecția *Muzeului Brukenthal* din Sibiu; temă reluată în lucrările aflate la *Musée Royal des Beaux-Arts* din Anvers și la *National Gallery*, Londra. (P)

1455

ÿ *Andrea Mantegna: Rugăciunea de pe Muntele Măslinilor*; *National Gallery*, Londra. (P)

Johannes Guttenberg finalizează *Biblia de la Mainz*, prima carte tipărită, cunoscută și sub numele de *Biblia cu 42 de rânduri*, considerată o bijuterie a artei tipografice (L)

ÿ *Maria Magdalena*, capodopera lui *Donatello*, sculptură realizată în lemn de tei pentru Baptisteriul din Florența, în prezent la *Museo dell'Opera del Duomo* din Florența. (S)

ÿ *Pierro della Francesca: Biciuirea lui Hristos*; *Galleria Nazionale della Marche*, Urbino, Italia. (P)

1456

ÿ *Andrea del Castagno* realizează pentru Catedrala din Florența monumentală frescă ce reprezintă pe *condotierul Niccolò da Tolentino călare*, ca omagiu pentru victoria în lupta de la Romano. (P)

ÿ *Paolo Uccello* creator de elita ai celei de a doua jumătăți a secolului XV-lea pictează cele trei panouri ale *Bătăliei de la San Romano*. În prezent panourile se regăsesc la Luvru, la *National Gallery* Londra și Galeria Uffizzi. (A)

1456-1457

ÿ *Ota Dokan*, poet, samurai și călugăr budist japonez, întemeiază castelul *Yedo*, actualmente Palatul Imperial din Tokyo. (A)

1456-1462

ÿ *Cetatea de la Poienari*, datând din secolul al XIV-lea, este fortificată la porunca lui Vlad Țepeș. Cetatea este amintită de *Letopisețul Cantacuzinesc* în 1690.

c. 1457

ÿ Donatello sculptează grupul statuar *Judita și Holofern* pentru grădinile palatului Medici, mutată apoi în Piazza della Signoria, Florența. (S)

1457

ÿ *Ospedale Maggiore* din Milano, edificiu construit de arhitectul Antonio Filarete. (A)

ÿ *Psaltirea din Mainz*, a doua carte tipărită de Guttenberg și terminată de asociatul său, Johann Fust. O a doua ediție va fi tipărită tot în Germania în 1459. (L)

ÿ *François Villon*, ultimul mare poet francez al Evului Mediu, scrie *Micul Testament*. (L)

1457-1460

ÿ *Andrea Mantegna* realizează *Altarul principal* al Bazilicii San Zeno din Verona compus din șase tablouri integrate într-un somptuos cadru sculptat; panoul *Răstignirea*, provenit din partea inferioară a *altarului*, se află în colecția *Muzeului Luvru*. (P)

1458

ÿ *Biserica unitariană* zidită din piatră, integrează elemente arhitectonice păstrate din secolul al XIII-lea. Cristuru Secuiesc, județul Harghita (A)

ÿ Se termină construcția *Palatului Pitti*, inițial proprietate a bancherului florentin Luca Pitti; în 1549 intră în posesia familiei Medici și va fi refăcut după planurile arhitectului *Bartolomeo Ammanati* într-un imens palat renesanțist, înconjurat din trei părți de terasele grădinii Boboli. Galeria de artă (*Galleria Palatina*) din interior este una dintre cele mai importante din lume, colecțiile sale aproape de cele ale Galeriei Uffizi cu mai multe lucrări ale lui Raphael, Tițian, Tintoretto și Rubens. Alte

colecții sunt în trezoreria sa, Galleria d'Arte Moderna și Appartamenti ex Reali (Royal Apartments). (A)

1458-1490

ÿ Domnește în Ungaria *Matei Corvin*, în timpul acesta fiind folosită pentru prima dată în Europa, de trupele regelui, *Archebuza*, armă de foc portabilă (I)

1459

ÿ Pictorul italian *Benozzo Gozzoli* pictează *Cortegiul regilor magi*, feericul ansamblu de fresce care decorează capela Palatului Medici Riccardi din Florența. (P)

c. 1460

ÿ Tapiseria reprezentând *Legenda lui Alexandru cel Mare*, executată la Tournai la comanda lui Filip cel Bun, Dice de Burgundia și expusă la Genova în *Palazzo del Principe*. Piesa aparține Colecției *Doria Pamphili* din Roma. (P)

1460

ÿ *Martial d'Auvergne*, poet francez, scrie volumul în proză *Obstacolele amorului*, în care sunt ironizate cu finite ipostazele vieții galante. (L)

1460-1466

ÿ Donatello sculptează *amvonul Bisericii San Lorenzo* din Florența. (S)

1460-1470

ÿ Andrea Mantegna realizează *Tripticul de la Uffizi* dedicat inițial Capelei palatului ducal din Mantova. (P)

1461

ÿ *Mânăstirea Comana*, ctitorită de domnitorul Vlad Țepeș ca o mânăstire-cetate, ruinată până la finele secolului al XVI-lea și reclădită de Radu Șerban în secolul al XVII-lea. (A)

ÿ *François Villon* scrie *Marele Testament*, în care se află și poemul *Balada doamnelor de altădată*, ce conține celebrul vers-refren: „Où sont les neiges d'antan?/ Unde sunt zăpezile de altădată?”. (L)

1463

ÿ Invenția *cristalului venețian*, sticlă a cărei puritate o făcea asemănătoare cristalului de rocă, îi este atribuită sticlarului *Beroverio* din Murano. Un decret al Republicii Veneția, de la c. 1470 acorda concesiunea exclusivă pentru producerea unui tip de sticlă foarte fină, realizată printr-o tehnică nouă, pusă la punct de Berovier, și pe care el o numea sticlă cristalină sau cristal de Veneția. (I)

ÿ *Plângerea lui Hristos*, sculptură în teracotă pictată, realizată de sculptorul italian *Niccolò dell'Arca* pentru biserica Santa Maria della Vita, din Bologna. (Italia). (S)

ÿ *Marsilio Ficino* fondează *Academia Platoniciană* într-o vilă din

împrejurimile Florenței, donată în acest scop de Cosimo de Medici. El realizează și traducerea completă a operelor lui Platon, terminată în 1469.

1463-1464

ÿ Savantul german *Nicolaus Cusanus*, publică, sub titlul *Compendium*, un rezumat al filosofiei sale.

1463-1465

ÿ *Pierro della Francesca* zugrăvește fresca *Învierea*; *Museo Civico di Sansepolcro*. (P)

1463-1490

ÿ Au fost construite, de arhitectul Guiniforte Solari, biserica dominicană *Santa Maria delle Grazie* din Milano și biserica mănăstirii. În refectoriu, care a fost modificat la secolului al XV-lea de Bramante, se află monumentală capodoperă a lui *Leonardo da Vinci*, *Cina cea de Taină* (4,60 × 8,80 m), pictată între 1495 și 1487. Patrimoniul UNESCO. (A)

1464

ÿ *San Giovanni Battista*, sculptură în lemn policrom, realizată de *Francesco di Giorgio*. (S)

ÿ Crearea de către *Jehan Lagadeuc* a unui dicționar trilingv, breton-francez-latin, numit *Catholicon*. Este în același timp primul dicționar breton și primul dicționar francez din lume (L)

ÿ Folosirea *diligenței* este atestată în Franța. (I)

ÿ Primul atelier tipografic din Italia a fost instalat în abația benedictină din Subiaco de către tipograful din Mainz, Conrad Sweynheym și Arnold Pannartz. Ei au tipărit un *Donat*, din care nu s-a păstrat niciun exemplar, deși tirajul a fost mare pentru acea vreme, 300 de exemplare. Au publicat apoi *De Divinis Institutionibus de Lactance* (29 octombrie 1465), *De Oratore de Cicéron* și *Cetatea lui Dumnezeu* de Sf. Augustin. Au părăsit abația la sfârșitul anului 1466 și s-au instalat la Roma. Episcopul de Aleria, *Giovanni Andrea*, le-a fost protector și, în 12 iunie 1467, au publicat *Scrisorile lui Cicero*. (L)

1464-1465

ÿ *Benozzo Gozzoli* pictează *Scene din viața Sfântului Augustin* (P)

c. 1465

ÿ *Andrea del Verrocchio*, sculptor și pictor Italian, realizează sculptura *David*, un bronz înalt de 126 cm, *Museo nazionale del Bargello* (S)

1465

ÿ A fost construită *Moscheea Albastră* din Tabriz (Persia), cunoscută pentru splendidă decorație în ceramică smălțuită. (A)

ÿ Se construiește *Palatul ducal* al lui Federico Montefeltro din Urbino, unul dintre cele mai impresionante edificii din Italia la începutul Renașterii, proiectat de arhitectul *Luciano Laurana*. Din 1464 până în 1472 lucrările

au fost încredințate dalmațianului Luciano Laurana. Arhitectul care în 1464 se afla la Pesaro, fusese recomandat de Leo Battista Alberti. Din acest nucleu, palatul a fost apoi mărit, lucrările fiind continuate în anii 1550 de arhitectul Filippo Terzi (A)

1466-1469

Ț A fost construită *Mănăstirea Putna*, județul Suceava, prima și cea mai importantă ctitorie a lui Ștefan cel Mare, supranumită „Ierusalimul Neamului Românesc” de către Mihai Eminescu. Lucrările au continuat în 1473-1481 cu *Casa Domnească*, *zidul de apărare* și *Turnul Tezaurului*, singurul care se mai păstrează din vechiul ansamblu. (A)

1466-1470

Ț *Andrea del Verrocchio*, sculptor și pictor italian, sculptează *piatra de mormânt* a lui Cosimo de Medici din Basilica San Lorenzo, Florența. (S)

1466-1472

Ț *Pierro della Francesca* pictează straniul *portret al lui Federico da Montefeltro*, condotier, mecena și duce de Urbino, și al *soției sale, Battista Sforza*; verso-ul lucrării este destinat dipticului cunoscut sub numele de *Triumful castității*, ambele, conservate și expuse la *Galeria Uffizi*, Florența. (P)

1466-1502

Ț Ștefan cel Mare reconstruiește integral *Mănăstirea Zografu* pe locul primei biserici zidite, potrivit tradiției, de frații Moise, Aaron și Ioan în secolul al X-lea, pe Muntele Athos. (A)

1467-1470

Ț *Hans Memling*, pictor german stabilit în Țările de Jos, pictează *Tripticul Judecării de Apoi*; *Muzeul Narodowe*, Gdansk, Polonia. (P)

1467-1474

Ț *Camera degli sposi*, capodoperă a artei decorative realizată de *Mantegna* pentru palatul ducal din Mantova și dedicată ducelui Ludovico de Gonzaga și soției sale Barbara de Brandenburg; *Palazzo Ducale*, Mantova. (P)

1468-1488

Ț *Biserica Madonei* din München, simbolul orașului, proiectată de arhitectul german *Jörg von Ganghofer*, este construită în stil gotic târziu de arhitecții *Jörg von Halspach* și *Lukas Tottale*, la cererea prințului Sigismund. (A)

1469

Ț Apare *prima tipăritură*, *Les Lettres de Cicéron*, la Veneția. (L)

Ț Scriitorul englez *Thomas Malory* scrie volumul *Moartea lui Arthur*, considerat a fi primul roman arthurian modern. (L)

Ț *Marsilio Ficino* redactează un important comentariu la *Banchetul* de Platon (F)

c. 1470

ÿ *Paolo Uccello: Vânătoarea*, compoziție executată în tempera pe lemn; *Ashmolean Museum*, Oxford. (P)

ÿ *Bustul lui Piero de Cosimo de Medici*, atribuit lui *Andrea del Verocchio*; *Museo Nazionale del Bargello*, Florența. Aceluiași artist îi este atribuit portretul lui *Giuliano de Medici* (1475-1478). Verocchio este și autorul *Bustului lui Lorenzo Magnificul* din 1480, păstrat la National Gallery of Art din Washington, precum și *Bustul lui Piero di Lorenzo de' Medici*. (S)

1470

ÿ La Sorbona, tipografi germani realizează *prima tipăritură în Franța*. După Paris, tiparul se răspândește la Toulouse, Angers, Poitiers și Lyon. (L)

1470-1471

ÿ *Hans Memling* pictează *Patimile Domnului*; *Galleria Sabauda*, Torino, Italia. (P)

1470-1475

ÿ *Pierro della Francesca: Nașterea Fecioarei*; *National Gallery*, Londra. (P)

1470-1480

ÿ *Andrea del Verrocchio*, pictor și sculptor italian, pictează *Tobie și Îngerul*, operă aflată la *National Gallery*, Londra. (P)

1471

ÿ *Niccolò Malermi*, scriitor italian, traduce *Biblia* din latina vulgară în italiană și o tipărește pentru prima dată în Italia. (L)

ÿ *Papa Sixtus al IV-lea* creează *Muzeul Capitoliului*

1472

ÿ *Moscheea lui Quait Bey* construită la Cairo. (Egipt). (A)

ÿ *Girolamo Savonarola* (1452-1498) călugăr dominican italian, predicator, reformator al moravurilor religioase și sociale, publică prima sa lucrare, *De ruina mundi/ Despre năruirea lumii*. (F)

ÿ Leon Battista Alberti termină *fațada Bisericii Santa Maria Novella* din Florența și începe, la Mantova, construcția *Bisericii Sant'Andrea*. Alberti a murit însă în același an, așa încât lucrările au fost lansate de Luca Fancelli și au continuat până în secolul următor. Proiectul cupolei îi aparține lui Filippo Juvarra și a fost realizat între 1732-1765. (A)

1472-1474

ÿ *Pierro della Francesca: Altarul din Brera*; *Pinacoteca di Brera*, Milano. (P)

1473

ÿ *Hercule pe cal*, sculptură în bronz de *Bertoldo di Giovanni*, sculptor și medalist italian; *Galleria Estense* din Modena (Italia). (S)

ÿ Crearea primelor *imprimerii muzicale* folosind caractere mobile, eveniment important care înlesnește răspândirea muzicii culte. (M)

ÿ *De claris mulieribus/ Femei vestite*, prima lucrare dedicată exclusiv biografiilor unor femei de litere, scrisă de Boccaccio în perioada 1360-1362, se tipărește la Ulm în Germania. (L)

ÿ *Evangheliarul de la Mănăstirea Humor* a fost scris și miniat din porunca lui Ștefan cel Mare de ieromonahul Nicodim, la Mănăstirea Putna, pentru Mănăstirea Humorului; conține faimosul portret votiv al lui Ștefan cel Mare, considerat drept cea mai veridică imagine a acestuia. (L)

1473

ÿ *Primele tipărituri din Belgia și Olanda apar* la Utrecht, apoi la Bruges și Louvain în 1474, Gouda în 1477, Zwolle în 147. (L)

ÿ Constituirea *Bibliotecii Marciana* din Veneția, ale cărei prime fonduri sunt formate din 600 de manuscrise, lăsate moștenire orașului de *Cardinalul Bessarion*, dispărut cu un an înainte. (L)

1474

ÿ Sculptorul italian *Benedetto da Maiano* sculptează în marmură *bustul lui Pietro Mellini*, lucrare aflată la *Museo Nazionale del Bargello* din Florența. (S)

ÿ *Primele tipărituri* la Valencia, apoi la Saragossa, Tortossa, Sevilla, Barcelona și Lerida (Spania). (L)

c. 1474- 1504

ÿ Funcționează, în curtea fortificată de la Strehaia a boierilor Craiovești, Mitropolia de Severin a Țării Românești.

1475

ÿ *Antonello da Messina*, pictor italian al Renașterii, pictează pânza *Condotierul; Muzeul Luvru*, Paris. (P)

ÿ *Antologia istoriilor Troiei*, prima carte tipărită la Bruxelles în limba engleză. (L)

ÿ *Călătorie peste trei mări*, despre călătoriile în India și Persia ale lui *Afanasie Nikitin*, negustor din Tver, călător și scriitor din Rusia. (L)

ÿ *Savonarola* scrie a doua lucrare critică, de data aceasta la adresa bisericii, intitulată *De ruina ecclesiae/ Despre năruirea Bisericii*. (F)

ÿ *Viola da gamba* instrument creat în regiunea Valenciei, așa cum ilustrează o pictură găsită la Xativa, în Spania (M)

ÿ Deschiderea pentru public a *Bibliotecii Vaticanului*, cea mai mare din epocă (L)

1475-1476

ÿ *Coborârea de pe cruce*, basorelief în bronz realizat la Urbino de *Francesco di Giorgio*, sculptor și pictor, reprezentant al Școlii seneze; *Biserica Santa Maria del Carmine* din Veneția. (S)

ÿ În timpul domniei lui Ștefan cel Mare, vechile ziduri ale *Cetății Neamț* sunt înălțate și întărite cu patru bastioane cu înălțimi de până la 30 de metri. (A)

1475-1479

ÿ A fost ridicată *Catedrala Adormirea Maicii Domnului (Uspenski)* din Kremlin, după proiectul arhitectului italian *Aristotele Fioravanti*. (A)

1475-1480

ÿ Pictorul italian *Luca Signorelli* pictează *Biciuirea lui Hristos*, tablou aflat la *Pinacoteca di Brera*, Milano. (P)

ÿ *Andrea del Verrocchio* pictează *Botezul Mântuitorului*, cea mai cunoscută dintre operele sale de pictură, la care a lucrat și tânărul Leonardo da Vinci; *Galeria Uffizi*, Florența. (P)

1475-1483

ÿ Din inițiativa papei Sixt al IV-lea, a fost construită *Capela Sixtină*, capela palatului papal din Vatican; inspirat după dimensiunile Templului lui Solomon, proiectul arhitectului Baccio Pontelli a fost realizat sub îndrumarea lui Giovannino de Dolci. (A)

1475-1564

ÿ Trăiește *Michelangelo Buonarroti*, sculptor, pictor, arhitect și poet al Renașterii italiene, autorul unor celebre sculpturi, al unor proiecte arhitecturale faimoase și al sublimei picturi de pe bolta *Capelui Sixtine* din Palatul Vaticanului. (S)

1476-1478

ÿ *Tripticul Portinari*, monumentală operă a pictorului flamand *Hugo van der Goes*, comandată de Tommaso Portinari, aflat la Bruges în serviciul familiei de Medici; *Galeria Uffizi*, Florența. (P)

1477

ÿ La Londra, *William Caxton*, considerat părintele tiparului englez, tipărește *The Dictes or Sayengis of the Philosophers/Maxime filosofice*. (L)

Prima versiune a *Psalmilor* tipărită în Italia, la Bologna, în ebraică, însoțită de comentarii rabinice. (L)

1477-1489

ÿ *Veit Stoss*, sculptor bavarez, reprezentant al goticului târziu, sculptează în lemn *altarul Catedralei Sfânta Maria* din Cracovia, principala sa operă din tinerețe. (S)

1479

ÿ *Hans Memling* pictează *Tripticul* din vechea capela a Spitalului Saint-Jean din Bruges (Belgia), ale cărui panouri înfățișează: *Nașterea Domnului*, *Prezentarea lui Iisus la Templu* și *Adorarea Magilor*. (P)

1480

ÿ *Andrea Mantegna* închină martiriului *Sfântului Sebastian* trei panouri pictate, aflate acum la *Muzeul Luvru*, *Kunsthistorisches Museum* Viena și *Ca' d'Oro* din Veneția. (P)

ÿ *Gentile Bellini*, pictor italian, reprezentant al Renașterii, execută *portretul*

sultanului Mahomed al II-lea; National Gallery, Londra. (P)

ÿ *Hristos Mort*, lucrare austeră și impresionantă prin raccourci-ul său inedit, pictată spre sfârșitul vieții pentru propria-i capelă funerară, este poate cel mai cunoscut tablou al lui *Andrea Mantegna*; *Pinacoteca di Brera*, Milano. (P)

ÿ Pictorul italian *Melozzo da Forlì*, discipolul lui Piero della Francesca, decorează *absida bisericii Sfinților Apostoli din Roma*, din care s-au mai păstrat doar câteva fragmente cu suavele portrete ale îngerilor muzicanți; *Pinacoteca Vaticanului*. (P)

ÿ *Bertoldo di Giovanni* realizează în bronz grupul statuar *Lupta între romani și barbari*; *Museo Nazionale del Bargello* din Florența. (S)

ÿ *Bustul lui Lorenzo Magnificul*, realizat în bronz de *Andrea del Verrocchio*; *National Gallery of Art*, Washington, (S)

1480-1486

ÿ Este zidită *Biserica evanghelică* din Moșna, județul Sibiu, fortificată cu cinci turnuri de apărare și ziduri împrejmuitoare cu înălțimea de 9 metri. (A)

1480-1490

ÿ *Madona cu Copilul între doi îngeri*, teracotă glazurată realizată de *Andrea della Robia*. (S)

1481-1482

ÿ *Bellerophon și Pegas*, statuie ecvestră sculptată de *Bertoldo di Giovanni*, după mitul descris în piesa lui Euripide. (S)

ÿ *Frescele* de pe pereții laterali ai *Capelui Sixtine*, sunt decorați cu scene ce înfățișează *Viața lui Hristos* și *Viața lui Moise*, opera unor maeștri eminenți ai timpului: Pietro Perugino, Sandro Botticelli, Domenico Ghirlandaio, Cosimo Rosselli, Luca Signorelli și Pinturicchio. (P)

1481-1494

ÿ *Tommaso Formenton* construiește *celebrele loji în marmură albă* ale edificiului *Pallazzo della Ragione*, realizat de Domenico da Venezia. Palatul va fi restaurat și reconstruit parțial de Andrea Palladio la jumătatea secolului următor și va primi numele de *Basilica Palladiana*. Patrimoniul UNESCO. (A)

1482

ÿ *Sandro Botticelli*, reprezentant de seamă al Renașterii italiene, pictează *Primavera*, tabloul cel mai cunoscut și apreciat din ansamblul operelor lui și, în egală măsură, una dintre capodoperele artei europene; *Galeria Uffizi*. (P)

ÿ Arhitectul *Donato Bramante* întocmește planurile pentru *Biserica Santa Maria presso San Spirito*, Milano (A)

ÿ *Marsilio Ficino*, filosof, traducător din operele lui Platon și ale altor

filosofi antici greci, unul dintre cei mai influenți pro-motori ai Renașterii italiene, compune *Theologia Platonica de immortalitate animae./ Teologia platonică*. (F)

ÿ Diogo Cao, navigator portughez, explorează țărmurile Africii Ecuatoriale și descoperă *gurile fluviului Congo*. (E)

c. 1482/ 1485

ÿ *Psaltirea Șcheiană*, manuscris românesc, tradus din slavonă, parte a culegerilor de psalmi, alături de *Codicele Voronețean*. (L)

1482-1533

ÿ *La Lonja de la Seda* din Valencia, grup de construcții în stil gotic târziu, realizat pentru negustorii care făceau comerț cu mătase. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1483

ÿ Este decorată *Biserica Schimbareala Față*, cea mai veche și impunătoare din ansamblul Meteorelor, datând de la mijlocul secolului al XIV-lea; fresca interioară, de mare calitate artistică, aparține perioadei de apogeu a Școlii cretane. (P)

ÿ Șogunul *Ashikaga Yoshimasa* construiește *Templul Ginkaku-ji* sau *Pavilionul de Argint* una dintre cele mai frumoase *reședințe* ale vremii în orașul Kyoto. Japonia (A)

ÿ Poetul italian *Luigi Pulci* scrie povestirea comică *Morgante*, poem cavaleresc burlesc, în 28 de cânturi. (L)

ÿ *Orlando innamorato*, poem italian scris de *Matteo Maria Boiardo*. (L)

1483-1486

ÿ *Leonardo da Vinci* pictează pentru Biserica San Francesco Grande din Milano *Madona din grotă cu stânci*; din anul 1830 lucrarea apare în colecțiile *Muzeului Luvru*. (P)

ÿ *Domenico Ghirlandaio*, pictor italian, decorează *Capela Sassetti* din Basilica Santa Trinità cu scene din *viața Sfântului Francisc de Assisi*; fresca altarului, care are ca temă *Adorația păstorilor*, a fost pictată în 1485 și reprezintă una dintre capodoperele lui Ghirlandaio. (P)

1483-1515

ÿ Este realizat *Altarul poliptic* ce împodobește *Biserica fortificată* din Biertan, județul Sibiu. Sculptat în lemn, în stil gotic târziu, de către Johannes Reichmuth din Sighișoara este alcătuit din 24 de icoane pictate reprezentând scene biblice. Este cel mai mare din Transilvania (P)

1484-1485

ÿ *Flagelarea lui Christ* sculptură în bronz de *Francesco di Giorgio*; *Galeria Națională din Umbria*, Italia. (S)

1488-1490

ÿ *Leonardo da Vinci* pictează *Doamna cu hermină*, unul dintre cele patru

portrete feminine pictate în cariera sa, celelalte trei fiind *Mona Lisa*, *portretul Ginevrei da' Benci* și *La Belle Ferronière*; Muzeul Czartoryski din Cracovia. (P)

1484-1500

ÿ *Doamna cu Licornul*, magnifică serie de șase tapiserii flamande, păstrate la *Musée National du Moyen-Âge de la Cluny*, a fost comandată de Jean le Viste, un apropiat al regelui Carol al VII-lea. (P)

1485

ÿ *Nașterea Venerei*, una dintre cele mai renumite picturi din istoria artelor, a fost executată de *Botticelli* la comanda lui Lorenzo și a lui Giovanni di Pierfrancesco de Medici, pentru vila din Castello, Perugia. (P)

ÿ *Astrolabul*, inventat în lumea helenistică, a fost desăvârșit de navigatorii portughezi, care l-au transformat într-un instrument de precizie pentru măsurarea latitudinii. (I)

1485-1490

ÿ *Capela Tornabuoni*, capela principală din Basilica Santa Maria Novella, decorată de *Domenico Ghirlandaio* cu o vastă frescă ce prezintă episoade din viața *Fecioarei Maria* și a *Sfântului Ioan Botezătorul*. (P)

1485-1495

ÿ Au fost reconstruite zidurile *Kremlinului* din Moscova, un complex de fortificații care include palatele și catedralele Kremlinului. (A)

1486

ÿ *Gil de Siloé*, sculptor – probabil de origine flamandă –, stabilit în Castilia, execută sculptura funerară a *mormintelor regale din Mănăstirea Miraflores*. În 1486, regina Isabelle la Catholique i-a comandat mormântul destinat tatălui ei, regele Ioan II al Castiliei, și mamei sale, Isabella de Portugalia, în Mănăstirea Miraflores din Burgos. Gianții regelui și reginei sunt înconjuțați de o mulțime de figurine, personaje din Vechiul Testament, imagini ale *Fecioarei Maria* și reprezentări ale Virtuților, producând un efect aproape miraculos. (S)

ÿ *Pico della Mirandola*, erudit italian și filosof platonician, publică la Roma *Oratio de dignitate hominis/ Cuvântare asupra demnității omului*, completată de *Conclusiones philosophicae, cabalisticae et theologicae*, unul din cele mai prețuite texte filosofice ale Renașterii. (F)

1486-1498

ÿ *Palazzo della Signoria* din Jesi, provincia Ancona, proiectat de arhitectul *Francesco di Giorgio*. (A)

1486-1502

ÿ *Piedra de sol*, operă emblematică a artei aztece, bloc monolit de lavă bazaltică, cu o greutate de 24 de tone și 3,6 m diametru. Stilul și calitatea sculpturii o datează în perioada imperială a domniei lui. Muzeul din Mexico. (S)

1486-1515

ÿ *Biserica reformată* din Cluj, construită de călugării franciscani minoriți, în stil gotic. (A)

1486-1712

ÿ *Sacri Monti*, nouă grupuri de capele cu scene pictate sau sculptate dedicate creștinismului, integrate în peisajul din Piemont și Lombardia, începând cu *Nuova Gerusalemme* din provincia Vercelli, din 1486, până în 1712 cu *Sacro Monte* din provincia Turin. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1487

ÿ Giovanni Bellini: *Schimbarea la față; Museo Capodimonte*, Napoli. (P)

ÿ Începe construirea *Bisericii cu hramul Sfintei Cruci* a mănăstirii din Pătrăuți, ctitorită de Ștefan cel Mare, singura mănăstire de maici fondată de voievod. Pictorul grec Gheorghios din Tricala (Tesalia) pictează interiorul bisericii, în care găsim și *Cavalcada Sfinților Militari*, scenă neîntâlnită dintre picturile murale se remarcă compoziție originală, pe o temă necunoscută în pictura religioasă a celorlalte țări ortodoxe. În România, mai există doar la Biserica Arbore. *Patrimoniul UNESCO*. (P)

ÿ *Bartolomeu Diaz*, navigator și explorator în slujba regelui Portugaliei, navighează în jurul Africii de Sud și, pe drumul de întoarcere, descoperă *Capul Bunei Speranțe*. (E)

1487-1491

ÿ Arhitecții *Marco Ruffo* și *Antonio Pietro Solari* au construit, în ansamblul Kremlinului, *Palatul cu fațete*, la parterul căruia se afla sală a tronului. (A)

1488

ÿ *Domenico Ghirlandaio: Portretul Giovannei Tornabuoni; Museo Thyssen-Bornemisza*, Madrid. (P)

ÿ *Statuia ecvestră a condotierului Bartolomeo Colleoni*, capodopera lui *Andrea Verrocchio* și una dintre cele mai faimoase statui ecvestre din istoria sculpturii, amplasată lângă Bazilica San Giovanni e Paulo, Veneția. (S)

ÿ Se construiește *Biserica Sfântul Gheorghe a Mănăstirii Voroneț*, ctitoria domnitorului Ștefan cel Mare, faimos monument de artă medievală, devenit celebru prin splendida sa pictură exterioară realizată în 1547, numit și *Sixtina Estului*. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

ÿ *Johannes Thurocz*, cronicar maghiar, autorul celebrei istorii intitulate *Chronica Hungarorum*, din care un exemplar se află la Mănăstirea Brâncoveanu din Sâmbăta de Sus și altul la Biserica Neagră din Brașov. *Lucrarea*, tipărită la Brno, prima cronică maghiară scrisă de un laic. (L)

ÿ *Biblia de la Praga*, prima Biblie în limba cehă. (L)

1489

ÿ *Hans Memling* pictează șase episoade ce compun *Relicvariul Sfintei*

Ursula, aflat la Muzeul Memling din Bruges. (P)

Ț Este sfințită *Biserica Santa Maria dei Miracoli*, Veneția, construită de arhitectul *Pietro Lombardi* în stil renescentist, între 1480 și 1487. (A)

Ț Semnele *plus (+)* și *minus (-)* au fost utilizate pentru prima dată de John Widmann în volumul *Aritmétique mercantile*, publicată la Leipzig. (I)

1489-1492

Ț *Michelangelo Buonarroti* realizează *Bătălia Centaurilor* și *Madonna della Scala*, basoreliefuluri în marmură; Casa Buonarroti, Florența. (S)

1489-1498

Ț *Philippe de Comynes*, cronicar și memorialist francez, scrie volumul *Memoriile*, prețioasă sursă pentru istoria Franței și a Europei. (L)

c. 1490

Ț Cunoscutul studiu *Homo universalis* sau *Omul vitruvian*, o reprezentare a proporțiilor ideale ale corpului uman, așa cum le-a desenat Leonardo Da Vinci după principiile enunțate de Vitruviu, în lucrarea păstrată la Gallerie dell'Accademia din Veneția. (P)

1490

Ț *Statuile-medalion* care reprezintă lunile anului au fost adăugate statuilor celor 12 apostoli care decorează ceasul astronomic din Praga. (S)

Ț Scriitorul rus *Eufrosin* copiază un manuscris mai vechi despre Vlad Țepeș și-l intitulează *Povestire despre Voievodul Dracula*, redactat în vechea limbă rusă. (L)

Ț *Biserica Domnească* din Vaslui, biserică ce făcea parte din ansamblul curții domnești, ctitoria domnitorului Ștefan cel Mare. (A)

Ț *Palatul Strozzi* din Florența, unul dintre cele mai frumoase palate ale Renașterii italiene, proiectat de arhitectul Benedetto da Maiano. (A)

1490-1495

Ț *Josquin des Prés*, important compozitor al Școlii franco-flamande, compune cea mai cunoscută dintre misele sale, *L'homme armé super voces musicales*. (M)

Ț Luca Signorelli: *Sfânta Familie*; *National Gallery*, Londra. (P)

1490-1500

Ț Plăcile *Azulejos*, arta faianței pictate, au fost importate în Portugalia din Spania, unde erau cunoscute datorită maurilor care, la rândul lor, au deprins acest meșteșug de la perși. (P)

Ț *Grădina Plăcerilor*, cea mai enigmatică și mai sugestivă operă a lui Hieronymus Bosch, ce ilustrează caracterul efemer și fragil al lumii; Muzeul Prado, Madrid. (P)

1490-1511

Ț A fost ridicată, de către arhitectul Conrad Pflüger, *Biserica Tuturor Sfinților*, *Schlosskirche/ castel-biserică* din Wittenberg, în stil gotic

târziu, din ordinul lui Frederic III de Saxa. Ea a devenit unul din simbolurile Reformei protestante după ce Martin Luther a afișat cele 95 de teze ale sale pe porțile edificiului. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1491

Ț *Mănăstirea de la Rila*, cea mai mare și mai cunoscută mănăstire ortodoxă din Bulgaria, decorată cu fresce de remarcabilă valoare artistică, ce conțin scene din viața Sfântului Ioan de Rila și din Vechiul Testament. (P)

Ț A fost sfințită *Biserica domnească Precista* din Bacău, ctitorită de Alexandru, fiul domnitorului Ștefan cel Mare și al Evdochiei de Kiev. (A)

Ț *Mănăstirea Bistrița* din județul Vâlcea întemeiată de boierii Craiovești. (A)

1491-1498

Ț Se construiește *Catedrala Sfântului Ioan Botezătorul* din Torino, în a cărei capelă regală se păstrează Sfântul Giulgiu. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1492

Ț *Domeniul clerical Gammelstad* de lângă orașul Luleå din Suedia, reprezentat prin biserica de piatră și de cele 424 de case de lemn locuite de către credincioșii veniți iarna din zone îndepărtate doar la evenimente religioase. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

Ț Carol al VIII-lea reconstruiește *castelul Amboise*, impunătoare reședință a regilor Franței din dinastia de Valois. (A)

Ț *Biserica Sfântul Nicolae Domnesc* din Iași, ctitorită de domnitorul Ștefan cel Mare și refăcută în secolul al XX-lea de familia regală, arhitect Lecomte de Nouy. (A)

Ț *Chronik der Sachse/ Cronică a saxonilor*, tipărită de tipograful german Peter Schöffer, colaboratorul lui Guttenberg. (L)

Ț Martin Behaim realizează o primă *machetă a globului pământesc*. (I)

1492-1493

Ț *Biserica Sfântul Gheorghe* din Hârlău, județul Iași, parte a curții domnești, ctitorită de Ștefan cel Mare. (A)

Ț În prima sa călătorie, *Cristofor Columb* atinge pentru întâia dată țărmurile Lumii Noi, fiind convins că a descoperit drumul către Indii; după o traversare a Atlanticului care a durat cinci săptămâni, ajunge prima dată în *San Salvador*, insulă din arhipelagul Bahamas, apoi în insulele Juana/ Cuba și Espanola/ Haiti. (E)

1492-1494

Ț *Pinturicchio*, pictor italian, discipolul lui Perugino, realizează, la cererea Papei Alexandru al VI-lea, splendidele *fresce din apartamentele Borgia* de la Vatican. (P)

1492-1497

Ț *Biserica Santa Maria delle Grazie*, fondată de călugării dominicani în

1463, este reconstruită de cunoscutul arhitect *Bramante* din ordinul lui Ludovic Sforza; istoria și valul de pelerini o leagă iremediabil de capodopera lui *Leonardo da Vinci* – *Cina cea de Taină* pe care o găzduiește; Milano. (A)

1492-1515

Ț *Biserica fortificată din Biertan*, județul Sibiu, atestată documentar în anul 1224, este reconstruită în stil gotic târziu cu elemente de Renaștere și apărută de mai multe ziduri de incintă cu turnuri și bastioane. Patrimoniul UNESCO. (A)

c. 1493

Ț Arta fabricării dantelei a apărut încă din secolul al XV-lea, invenția fiind disputată între Veneția și centre comerciale din Flandra.

1493

Ț *Antonio Pollaiuolo*, sculptor și pictor italian, realizează monumentul funerar al *papei Inocențiu al VIII-lea*, capodopera a sculpturii din Quattrocento; Bazilica Sfântul Petru, Vatican. (P)

Ț Este tipărită *Cronica de la Nürenberg*, o istorie universală compilată din surse mai vechi și contemporane de către medicul, umanistul și bibliofilul *Hartmann Schedel*. Cronica reproduce câteva pagini din lucrarea *Aeneas Silvius in Europam*, a umanistului italian *Enea Silvio Piccolomini* (viitorul papa Pius al II-lea), apărută în 1440, ce conține o descriere istorică și geografică a românilor, inclusiv o hartă în care figurează prima reprezentare grafică a Țării Românești. (L)

1493-1494

Ț *Palatul Anziani* din Ancona, construit de *Francesco di Giorgio* după proiectul arhitecților Michele și Alvise di Giovanni. (A)

Biserica Domnească din Borzești, județul Bacău, ctitorită de domnitorul Ștefan cel Mare și fiul său Alexandru. (A)

1493-1496

Ț Se construiește *Biserica evanghelică fortificată* din Saschiz, județul Mureș. Patrimoniul UNESCO. (A)

Ț În cursul celei de-a doua călătorii, *Cristofor Columb* descoperă o serie de insule din grupul Antilelor mici: *Dominica*, *Guadelupa*, *Antigua* și *Puerto Rico*. (E)

1494

Ț *Benedetto da Maiano*, sculptor și arhitect florentin, execută altarul Sfântului Bartolo din biserica *Sant'Agostino*; San Gimignano, Italia. (S)

Ț *Corabia nebunilor*, scriere satirico-didactică de *Sebastian Brandt*, scriitor alsacian. (L)

1494-1576

Ț Trăiește *Hans Sachs*, cunoscut meistersänger care a versificat, în cele

peste 6000 de poeme ale sale, subiecte biblice, snoave, legende, cărți populare reprezentative pentru cultura medievală. (L)

1495

ÿ *Palatul Cancelleria* din Roma, conceput de *Andrea Bregno* și construit pentru cardinalul *Raffaele Riario*, nepotul papei *Sixtus al IV-lea*. (A)

1495-1497

ÿ *Leonardo da Vinci* pictează *La Belle Ferronière*. *Muzeul Luvru*, Paris. (P)

1495-1499

ÿ *Cina cea de taină*, realizată de *Leonardo da Vinci* pentru patronul său ducele *Lodovico Sforza*, una dintre picturile celebre din istoria universală a artelor, se găsește în refectoriul Mănăstirii dominicane *Santa Maria delle Grazie* din Milano. (P)

1495-1596

ÿ *Biserica Sfântul Nicolae* din Șcheii Brașovului, ridicată cu ajutorul domnitorilor din Țara Românească și Moldova. (A)

1496

ÿ *Pictura interioară a bisericii Voroneț*, județul Suceava, probabil cel mai reușit ansamblu al artei feudale moldovenești, cu scene precum: *Cina cea de Taină*, *Împărțirea Apostolilor*, *Spălarea picioarelor*, *Ciclul patimilor* și *tabloul votiv al domnitorului Ștefan cel Mare*. (P)

ÿ *Gentile Bellini: Procesiune în Piața San Marco; Galleria dell'Accademia*, Venetia. (P)

ÿ *Bachus beat* opera lui *Michelangelo* comandată inițial pentru cardinalul *Raffaele Riario*. Refuzată de acesta, ajunge în colecția bancherului *Jacopo Galli* în 1506, iar din anul 1865 se află la *Museo Nazionale del Bargello* din Florența. (S)

ÿ Este sfințită *Biserica Sfântul Nicolae* din Popăuți, județul Botoșani, ctitoria domnitorului Ștefan cel Mare. (A)

1497

ÿ Domnitorul Ștefan cel Mare rezidește, pe cheltuiala lui, biserica și întreaga incintă a *Mănăstirii Grigoriu* de la Athos, întemeiată în secolul al XIV-lea. (A)

ÿ *John Cabot*, navigator și explorator venețian, este considerat al doilea european care a atins țărmul Americii de Nord/ insula *Terra Nova*, după *Leif Ericsson*. (E)

1497-1498

ÿ *Biserica Sfântul Ioan Botezătorul* din Piatra Neamț, parte din reședința domnească a voievodului Ștefan cel Mare. (A)

1498

ÿ *Luca Signorelli: Retablul San Augustino; Staatliches Museum*, Berlin. (P)

ÿ *Universitatea din Alcalá de Henares* a fost fondată de regentul Spaniei,

cardinalul Francisco Jiménez de Cisneros, în stil Renaștere. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

ÿ Navigatorul portughez *Vasco da Gama* atinge pentru prima dată coasta Malabar, situată în partea de sud-vest a Indiei, inaugurând prima rută comercială maritimă între Europa și Asia, prin sudul Africii. (E)

1498

ÿ *Heures de Philippe Pigouchet*, carte tipărită la Paris de tipograful Philippe Pigouchet. Biblioteca Trivulziana, Milan (L)

1498-1500

ÿ A treia expediție a lui *Cristofor Columb* l-a condus la gura fluviului Orinoco, unde a coborât de pe vas și a scris în jurnalul său că a întâlnit o „Lume Nouă”. (E)

1498-1503

ÿ Ludovic al XII-lea reclădește și extinde *Castelul Blois*, devenit pentru mai mult de un secol reședința favorită a regilor Franței. (A)

1496-1499

ÿ În *Tabloul votiv din Biserica Sfânta Cruce* din Pătrăuți, Ștefan cel Mare este reprezentat oferind biserica lui Iisus Hristos, prin mijlocirea Sfântului Împărat Constantin cel Mare. (P)

1499

ÿ *Michelangelo* sculptează, la numai 24 de ani, celebra *Pietà*, capodoperă a sculpturii Renașterii italiene, destinată ca monument funerar al cardinalului Jean de Billheres; Catedrala Sfântul Petru din Roma. (S)

1499-1502

ÿ *Capela San Brizio* a Domului din Orvieto decorată cu un ciclu de fresce în parte începute de *Fra Angelico* și terminate de *Luca Signorelli*. (P)

c. 1500

ÿ Apariția *culturii Lapita*, cultură arheologică proprie locuitorilor originari din Polinezia, Micronezia și Melanezia, ale cărei vestigii au fost găsite în insulele Noua Guinee, Vanuatu, Solomons, Noua Caledonie, Fiji, Samoa și Tonga. (P)

ÿ *Portret anonim al lui Vlad Țepeș*, aflat la Castelul Imperial din Ambras (Austria), în colecția *Arhiducelui Ferdinand al II-lea de Habsburg*. (P)

ÿ *Vanitas*, sculptură în lemn atribuită artistului german *Gregor Erhart*, aflată în colecțiile de la *Kunsthistorisches Museum*, Viena. (S)

1500

ÿ *Autoportretul* în care Albrecht Dürer, pictor, gravor, personalitate marcantă a Renașterii germane, se pictează la vârsta de 28 de ani, cu trăsăturile chipului lui Iisus, dând lucrării un dublu sens: devotament față de Dumnezeu, dar și harul divin al artei sale; *Alte Pinakothek*, München. (P)

Ÿ Sandro Botticelli pictează *Nașterea mistică*, aflată la *National Gallery* din Londra. Ea diferă ca iconografie de *Nativitate* de la *Columbia Museum of Art*, datată 1475. (P)

Ÿ *Biserica San Zaccaria* din Veneția este terminată de arhitectul italian Mauro Coducci. (A)

Ÿ *Vicente Yanez Pinzon*, navigator spaniol, descoperă estuarul fluviului Amazon. (E)

Ÿ A fost sfințită *Biserica Mânăstirii Dealu*, ctitorită de domnitorul Radu cel Mare pe locul unei mânăstiri din timpul lui Mircea cel Bătrân. (A)

Ÿ Este înființată Episcopia Buzăului și construită *Catedrala episcopală* din Buzău, ctitorită de Radu cel Mare. Pe locul acesteia a fost înălțat următorul locaș, ctitorit de Matei Basarab în 1649.

1500-1501

Ÿ *Pedro Cabral* este primul navigator european care debarcă în Brazilia. (E)

1500-1504

Ÿ A fost construit, pentru cardinalul Oliviero Carafa, de către arhitectul *Donato Bramante*, *Claustrul* mânăstirii *Santa Maria della Pace*, din Roma, una dintre cele mai importante realizări ale Renașterii (A)

SECOLUL AL XVI-LEA (1501 – 1600)

Cadrul istoric

Cel mai scurt secol din istorie, din cauza introducerii calendarului gregorian care a sărit de la 4 la 15 octombrie 1582, este marcat de reînnoirea intelectuală și artistică. Călătoriile lui *Vasco da Gama*, *Cristofor Columb* sau *Magellan* au răsturnat reprezentările despre lume atât prin schimburile comerciale, dar mai ales devenind o dovadă a teoriei heliocentrismului elaborat de *Nicolas Copernic*. Fernand de Magellan realizează prima călătorie în jurul lumii în 1522. În același timp, conchistadorii spanioli, francezii, englezii și olandezii explorează interiorul continentului american, un teritoriu de 42 de milioane de kilometri pătrați, aproape echivalentul ținuturilor asiatice și de patru ori mai vast decât suprafața Europei până la munții Ural.

Paralel cu explorările maritime, rușii explorează și cuceresc aproape în totalitate Siberia.

Secolul al XVI-lea este perioada de apogee a Renașterii, epoca de glorie a culturii universale, vremea marilor genii *Leonardo da Vinci*, *Michelangelo* și *Rafael*.

Apare tiparul, se dezvoltă manufacturile, se perfecționează uneltele, se intensifică comerțul și transporturile. Marile descoperiri ale științelor, datorate lui *N. Copernic*, *G. Bruno*, *G. Galilei*, scrierile filosofice ale lui *Francisc Bacon* și ale umaniștilor *Thomas Morus*, *Machiavelli*, *Nicolae Olahus*, *Pico de la Mirandola*, *Marsilio Ficino*, au creat un nou climat spiritual. Este secolul savantului *Erasmus din Rotterdam*, al marilor scriitori *Shakespeare*, *Cervantes*, *Ronsard*, *Rabelais*, *Tasso*.

În România, în 1521, se înregistrează primul text în limba română, *Scrisoarea lui Neațsu din Câmpulung*, urmat de *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* și de cronicile de curte întocmite de clericii *Macarie*, *Azarie* și *Eftimie* în limba slavonă. Tot acum, *Diaconul Coresi* tipărește primele cărți în limba română.

Pe plan European, este epoca Papilor de mare anvergură, *Iuliu al II-lea*, *Alexandru Borgia*, *Leon al X-lea*, *Clement al VII-lea*...

Secolul al XVI-lea rămâne *epoca de aur* a polifoniei vocale, cu stilul polifonic coral *a cappella*.

Pe plan religios, se precizează unele aspecte teologice, odată cu *Reforma protestantă*, anunțată de *Jan Huss* în secolul precedent și teoretizată de *Luther*, *Calvin* și în Elveția de *Zwingli*, reformă ce contesta autoritatea papală și determina *Conciliul din Trento* (1545-1563) care stabilea unele puncte din doctrină, printre care „păcatul originar”.

Populația Globului este estimată la aproximativ 578 de milioane de locuitori, dintre care, între 85 și 105 milioane în Europa, care număra atunci 500 de state, față de 51 în 2006.

Lumea se împărțea, de la Vest la Est, în *Imperiul Spaniol*, *Sfântul Imperiu German al Habsburgilor*, *Regatul Angliei al dinastiei Tudor*, *Regatul Franței*, *Republica celor Două Națiuni polono-lituaniene* și *Suedia dinastiei Vasa*, *Rusia*, cele trei imperii musulmane: *Imperiul Musulman*, *Dinastia Safavidă* în Iran și *Imperiul Mogul în India*, *China Imperială* și *Japonia*.

Sfârșitul secolului este marcat de o criză agricolă în Europa, în 1580, și de foamete în nord-vestul Indiei, dar și de o climă foarte rece între 1593 și 1602, în timpul căreia ghețarii înaintează în Savoia.

În primele decenii ale secolului al XVI-lea apare, în întreaga lume, o pleiadă de suverani remarcabili: *Henric al VIII-lea* în Anglia (1509), *Francisc I* (1515), *Charles Quintul* (1516), *Soliman Magnificul* (1520), *Ivan cel Groaznic* (1533), *Mihai Viteazul* (1593), *Ismail*, șah al Iranului, întemeietor al dinastiei Safevide, *Babur*, emir de neam turcic, care își revendica descendența din Timur Lenk și din Ghinghis Han întemeietorul Imperiului Mogul.

Cucerirea vastelor spații americane și exploatarea lor se produc în aceeași perioadă. În Antilele Mari apar primele așezări spaniole: Hispaniola, Porto Rico, unde debarcă Ponce de León în 1508, Jamaica, Cuba en 1511.

În America Centrală, se prefigurează marile linii ale cuceririi continentale. Către nord, Florida, recunoscută de Ponce de León (1513, 1521), va fi disputată de francezi în 1565, în timp ce Imperiul Aztec din Mexic se prăbușește în 1521, odată cu sfârșitul domniei lui Montezuma (1502-1520). Cuceritorii vor pleca de aici către Guatemala (1522), Nicaragua (1522-1523), Salvador (1525), Yucatan-ul vechilor mayași, Noul Mexic (1581).

În America de Sud, victoria lui Francisco Pizarro asupra incașilor din Peru (1532) precedă epopeea lui Pedro de Valdivia în Chile, cu fondarea orașului Santiago în 1541, în lupta împotriva

araucașilor, și fondarea așezării Buenos Aires în 1536. Spaniolii fondează în Columbia Santa Fe de Bogotá (1538) și cuceresc în 1546 coasta nordică a Venezuelei.

Între 1550 și 1660 aveau să intre în Europa, 18.000 de tone de argint și peste 200 de tone de aur, potrivit estimărilor oficiale.

Imperiul lui *Carol Quintul* (1519–1556) este unul dintre cele mai puternice din Europa. Carol I al Spaniei moștenise Aragonul și Napoli de la Ferdinand de Aragon, Castilia și America de la bunica sa Isabella de Castilia, Austria de la Maximilian de Habsburg și Țările de Jos de la soția acestuia, Maria de Burgundia, fiica lui Carol Temerarul. Îi urmează la tron fratele lui, Ferdinand I, posesiunile spaniole revenind fiului său. Domnia lui, începe într-o atmosferă de calm datorită *Păcii religioase de la Augsburg*, din 1555. El încheie, în 1559, *Tratatul de Cateau-Cambresis* care pune capăt conflictului între Spania și Sfântul Imperiu German pe de o parte și Franța. Este considerat cel mai important tratat european al secolului al XVI-lea, care va rămâne în vigoare timp de peste un veac, instituind o situație geopolitică nouă, marcată de obligația Franței de a înceta imixtiunile sale în Italia și punând astfel capăt *Războaielor Italiei*. De asemenea, în urma celebrei victorii de la *Lepanto*, din 1571, se încheie o pace militară cu turcii, iar după anexarea Portugaliei, care durează din 1580 până în 1640, Spania controlează Filipinele și America de Sud.

Reforma protestantă, începută cu afișarea pe ușa bisericii din Wittenberg, în 1517, de către Martin Luther a celor 95 de teze împotriva Bisericii Catolice, provoacă o divizare a credinței care are ca efect scindarea Imperiului. Prinții protestanți acceptă un compromis religios, concretizat prin *Pacea de la Augsburg* (1555), care confirmă deplina independență religioasă a principilor germani sub deviza *cujus regio, ejus religio*.

În Spania, care atinge apogeul puterii sale politice, militare și economice, începe, din punct de vedere artistic, *Secolul de Aur* cu *El Greco*, *Cervantès*, *Herrera*, *Lope de Vega*...

În Portugalia, domnia *Manuel I* (1495-1521) marchează și ea o perioadă de apogeu. Explorarea Oceanului Indian și a mărilor din Extremul Orient asigură controlul rutei maritime a mirodeniilor, mătăsii și porțelanului. Li se adaugă descoperirea și colonizarea Braziliei, începând din 1500. În plan artistic, apare *stilul Manuelin*.

Suedia, sub domnia lui *Gustave Vassa* (1523-60), își recapătă independența de sub stăpânirea daneză, începând o ascensiune care o va duce la rangul de mare putere europeană în secolul ce urmează.

Dinastia Tudor din Anglia va domni asupra Regatului Angliei și al Regatului Irlandei din 1485 până în 1603. *Henric al VIII-lea* și regina *Elisabeth I*, realizează trecerea regatului Angliei dintr-o postură secundă în Europa într-un stat puternic al reacției la catolicism. *Henric al VIII-lea Tudor* (1509-1547) intră în conflict cu Papa și provoacă despărțirea Bisericii Angliei de Roma, proclamată prin *Actul de supremație*.

Se extind călătoriile maritime și cuceririle coloniale, odată cu Drake și distrugerea *Invincibilei Armada* a spaniolilor (1588). Apare *Compania Indiilor* (1600).

În Franța, *Ludovic al XII-lea* (1498-1515) poartă de două ori războaie cu Italia, în 1499 și 1507. În 1500 Ludovico Sforza/Maurul, ducele Milanului, este făcut prizonier și moare în captivitate. *Francisc I* (1515-47), după bătălia de la Marignan (1515), este înfrânt și el în Italia, la Bicoque în 1522 și la Pavia, în 1525. În timpul domniei lui *Henric al II-lea*, în fața progresului Reformei, casele catolice *Valois* și *Habsburg* semnează deja amintita *Pace de la Cateau Cambrésis* (1559).

Între 1562 și 1598, în Franța au avut loc opt războaie religioase între catolici și hughenoți, punctul culminant reprezentându-l *Masacrul Sfântului Bartolomeu* din 1572.

Italia din epoca Renașterii este o țară puternică, prosperă, care devansează cu un secol restul Occidentului. Secolul al XVI-lea italian a fost marele secol al istoriei artei europene.

Cele mai mari colecții de artă renascentistă cuprind *Galeriile Uffizi* din Florența, fondate în 1581 de Francisc I de Medici și *Muzeele Vaticanului* care încep cu un grup de sculpturi colecționate de Papa Iulius al II-lea și expuse prima dată pentru public în 1506. Se adaugă colecțiile private ale familiilor Farnese, Borghese, Visconti, Gonzaga.

Se vor adăuga, mai târziu, frescele *Capetei Sixtine* pictate de *Botticelli*, *Domenico Ghirlandaio*, *Cosimo Rosselli*, *Luca Signorelli*, *Pietro Perugino*, *Pinturicchio* și, nu în ultimul rând, de *Michelangelo*, și *Camerele Rafael* (Stanze di Raffaello), decorate de Rafael și atelierul său.

În Rusia continuă politica de unificare. *Vasili al III-lea* (1505-1533) anexează ultimele principate rămase independente. În 1533, tronul revine fiului său *Ivan* care înfrânge ordinul cavaleresc german livonian și obține ieșire la Marea Baltică. În 1552, el atacă Regatul Kazan. Populațiile finlandeză și turcă din regat sunt convertite la creștinism. În 1556, Rusia cucerește bazinul Volgăi și înaintează către Siberia, cucerind Astrahanul. Supranumit *Ivan cel Groaznic*, împăratul poate fi considerat fondatorul puterii asiatice a Rusiei.

Polonia devine sub domnia lui *Sigismund al II-lea* (1548-72) puternică și tolerantă. În 1569, prin *Uniunea de la Lublin*, este proclamată indisolubilă. În 1575, *Ștefan Bathory*, principele Transilvaniei, este ales rege al Poloniei.

În Țările Române secolul al XVI-lea este ilustrat de personalități de o mare diversitate tipologică, de la monarhul de tip bizantin (*Neagoe Basarab*) la adevărați cavaleri renascentiști (*Petru Rareș*, *Petru Cercel*), la aventurieri (*Despot Vodă*) și la domni tirani (*Mircea Ciobanul* și *Alexandru Lăpușneanu*). *Mihai Viteazul* (1593-1601), domnul Țării Românești reunește sub sceptrul său toate cele 3 principate locuite de români, episod efemer cu valoare de simbol.

În Moldova, *Petru Rareș* vine la domnie de două ori, între 1527 și 1538 și între 1541 și 1546, în împrejurări care aveau să se răsfrângă puternic asupra Moldovei. Domnia lui Petru Rareș atrage Moldova în conflictul cu Ferdinand de Austria, contribuind la încoronarea lui Ioan Zapolya ca rege al Ungariei.

În vara anului 1538 sultanul Soliman Magnificul pornește o campanie asupra Moldovei și cucerește Suceava. Anul 1538 marchează instaurarea dominației otomane în Moldova.

Imperiul Otoman se află la apogeul puterii sale, posedând cea mai puternică armată din Europa de Est. Sub *Selim I* (1512-20), imperiul se extinde către est, cucerind Iranul safevid în 1514, ocupând Armenia și Mesopotamia. Odată cu *Soliman Magnificul* (1520-66), începe expansiunea către Europa: Rhodos, Belgrad, Mogacs, Buda (1526 și 1541), asediul Vienei (1529).

La începutul secolului al XVI-lea, începe în China declinul dinastiei Ming. Mancuriyenii reușesc s-o răstoarne și iau puterea în prima jumătate a veacului următor. Împăratul *Wanli* (1572-1582), din dinastia Ming (1368-1644) a acceptat creșterea rolului eunucilor, ei devenind comandanții armatei, șefii cancelariei și administrației chineze.

Pe *subcontinentul indian*, se consolidează Imperiul Mogul, cu capitala la Delhi, care va dura peste trei secole. Fondatorul dinastiei mogulilor, *Babur* extinde controlul asupra Indiei astfel că la sfârșitul domniei sale, în 1530, imperiul său se întindea de la munții Himalaya până la Dekkan. Adevăratul fondator al Imperiului Mogul este însă considerat *Akbar cel Mare* (1556-1605), iar perioada domniei sale este consemnată ca perioada clasică a imperiului.

1501

Ț *Carul cu fân*, tripticul lui *Hieronymus Bosch*, o alegorie ce are ca temă aviditatea oamenilor; *Muzeul Prado*, Madrid. (P)

Ț *Giovanni Bellini* realizează *Portretul Dogelui Leonardo Loredano* în ținută de ceremonie; *National Gallery*, Londra. (P)

1501-1504

Ț *Michelangelo* sculptează *David*, capodoperă a Renașterii florentine, ce unește idealul frumuseții fizice și al forței inteligente; *Galleria dell'Accademia*, Florența. (S)

Ț *Michelangelo* realizează *Madonna Pitti*, basorelief în marmură care înfățișează pe *Fecioara Maria* împreună cu *Iisus* și *Ioan Botezătorul copil*; *Museo Nazionale del Bargello* din Florența. (S)

1501-1505

Ț *Tilman Riemenschneider*, unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai sculpturii goticului german târziu, execută *Altarul Sângelui Sfânt*, relicvariu realizat în lemn pentru biserica *Sankt Jakob din Rothenburg*. (S)

1502

Ț *Filippino Lippi* termină ansamblul *frescelor* care decorează cu scene din viața apostolilor Filip și Ioan în *Capela Strozzi* din *Bazilica Santa Maria Novella* din Florența. (P)

Ț *Mănăstirea Sfântul Jeronimo*, ansamblu emblematic pentru arhitectura manuelină, Portugalia. (A)

Ț Rafael execută *Portretul Elisabetei de Gonzaga*, ducesa de Urbino; *Galeria Uffizi*, Florența. (P)

1502-1504

Ț În a patra călătorie, Cristofor Columb a explorat litoralul Americii Centrale, apoi a eșuat în Jamaica timp de un an. (E)

Ț *Piatra tombală a lui Ștefan cel Mare*, lucrată din marmură albă, decorată cu motive ornamentale de o înaltă valoare artistică, se află pe mormântul domnitorului, acoperită de un baldachin din marmură la Mănăstirea Putna. (S)

1502-1506

Ț *Palatul Vendramin-Calergi*, început de arhitectul Codussi și terminat după moartea lui de fiul său, Domenico (A)

1502-1510

Ț *Cuauhcalli* sau *Casa vulturilor*, construită în stâncă la Malinalco, în Mexic, piramidă de formă tronconică, având 13 trepte flancate de statuile a două feline. (A)

1503

Ț *Mănăstirea Dobrovăț*, din județul Iași, ctitorită de domnitorul Ștefan cel Mare. (A)

ÿ Se construiește *Biserica Arbore*, ctitoria hatmanului Luca Arbore; pictura interioară și exterioară a fost executată de Dragoș Coman în 1541. Proba de geniu a zugravului rămâne în decorul fațadei de apus. În marea degajare unde se fac îndeobște pomeni și parastase, întregul perete pare o imensă carte de miniaturi care îmbină o viziune parcă de quattrocento italian cu strălucirile emailurilor, stampelor și covoarelor orientale *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1503-1505

ÿ *Perugino*, pictor major al școlii umbriene, pictează la comanda Isabellei d'Este *Lupta dintre Amor și Castitate*, una dintre lucrările care l-au consacrat în întreaga Italie. (P)

1503-1506

ÿ *Leonardo Da Vinci* pictează *Gioconda*, cel mai celebru portret din istoria picturii; *Muzeul Luvru*, Paris. (P)

1503-1508

ÿ *Pinturicchio* decorează cu un splendid ansamblu de fresce *Libreria Piccolomini*, edificată în vechiul prezbiteriu al Domului din Siena cu scopul de a adăposti biblioteca viitorului papă Pius al II-lea, cardinalul Francesco Piccolomini. (P)

1504

ÿ *Giorgione*, pictor italian din Școala Venețiană, realizează tabloul de altar *al Catedralei San Liberale* din Castelfranco. (P)

ÿ *Rafael Sanzio* pictează lucrarea *Logodna Fecioarei Maria*, lucrare comandată de familia Albizzini pentru biserica *San Francesco di Città*. (P)

ÿ Se încheie construcția *Palatului Strozzi* din Florența, capodoperă a arhitecturii Renașterii italiene, proiectat de arhitectul *Benedetto da Maiano* în 1498. (A)

ÿ *Acoperământ pentru mormântul lui Ștefan cel Mare*, țesătură somptuoasă din brocart și catifea de culoare roșu-purpuriu, decorată cu motive vegetale conturate cu fir de aur, executat din porunca lui Bogdan voievod; *Muzeul Național de Artă*, București. (P)

1504-1505

ÿ *Cele trei grații*, tabloul inspirat din mitologia greacă, printre primele tablouri cu temă profană pictate de *Rafael*; *Muzeul Condé*, Chantilly, Franța. (P)

1505

ÿ *Giovanni Bellini* realizează *Retablul San Zaccaria*; *Basilica San Zaccaria* din Veneția. (P)

1505-1508

ÿ *Retablul Fecioarei Maria* opera cunoscutului sculptor german *Tilman*

Riemenschneider pentru biserica din Creglingen, landul Baden-Württemberg (S)

1505-1509

ÿ *Catedrala Arhanghelski* din Moscova, arhitect *Alevisio Novi*, necropola țarilor Rusiei până în anul 1700. (A)

1505-1547

ÿ *Michelangelo* lucrează, cu întreruperi, pentru realizarea *Mausoleului papei Iulius al II-lea*. (S)

1506

ÿ *Bramante* începe lucrările la *curtea Belvedere*; Palatul Vatican. (A)

ÿ Sub patronajul Papei Iulius al II-lea, *Bramante* inițiază lucrările de construcție a *Bazilicii Sfântul Petru din Roma*, cel mai important edificiu religios al creștinătății la realizarea căruia a contribuit un șir lung de artiști geniali: *Rafael* modifică planul original în formă de cruce grecească într-una latină (1516), *Michelangelo* execută proiectul cupolei (1564), *Carlo Maderno* completează fațada (1614), iar *Bernini* desenează planul pieței cu faimoasele colonade în 1667. (A)

ÿ *Albrecht Dürer* pictează *Adam și Eva*, unul dintre cele mai cunoscute tablouri ale sale; *Museo del Prado*, Madrid. (P)

1506-1508

ÿ *Giorgione*, unul dintre marii colorişti venețieni din Cinquecento, pictează compoziția *Furtuna*; *Galleria dell'Academia*, Veneția. (P)

1507

ÿ *Letopisețul Moldovei*, cronică anonimă despre domnia lui Ștefan cel Mare. (L)

ÿ *Martin Waldseemüller*, cartograf german, publică *Cosmographia Introductio/ Introducere în cosmografie*, lucrare în care este menționat prima dată termenul *America* pentru a denumi noul continent recent descoperit, în cinstea navigatorului *Amerigo Vespucci*. (E)

1507-1536

ÿ *Palatul Wawel* din Cracovia, construit în stil gotic de arhitecții *Francisco din Florența* și *Bartolomeo Berrecci*, a fost transformat ulterior de către Sigismund I într-o reședință regală impunătoare, în stil renascentist. (A)

1508

ÿ *Ispitirea Sfântului Antonie*, pictura lui *Hieronymus Bosch*, în care redă o suită de apariții înfricoșătoare hărțuindu-l pe sfânt; *Muzeul Prado* (P)

1508-1509

ÿ *Giorgione* pictează compoziția *Cei trei filosofi*, lucrare aflată în colecția de la *Kunsthistorisches Museum*, Viena. (P)

1508-1511

ÿ *Rafael* pictează în Stanza della Segnatura, încăperea care servea de cabinet și

biblioteca papei Iulius al II-lea, patru ample compoziții care glorifică atributele de căpătâi ale spiritului uman: impunătoarea frescă *Școala din Atena*, o alegorie a filosofiei, *Disputa sacramentului*, Credința și prin ea, triumful Bisericii, Binele realizat prin exercițiul Justiției în *Virtuțile cardinale și teologale* și Frumosul, realizat de creația poetică *Parnasul*. (P)

1508-1512

Ț *Bolta Capelei Sixtine*, unul dintre cele mai frumoase ansambluri picturale ale tuturor timpurilor, în care este exprimată cu o forță titanică viziunea sublimă a lui *Michelangelo* asupra grandiosului spectacol al Creației Divine. (P)

1508-1515

Ț *Capela bancherilor Fugger* din Augsburg (Germania), construită în stil gotic de arhitectul *Hans Daucher*. (A)

1508-1519

Ț A fost realizat *ansamblul stranelor* din *Corul Catedralei din Amiens* (Franța), capodoperă a artei ebenistice, care pune în scenă nu mai puțin de 400 de personaje sculptate. (S)

1508-1524

Ț *Rafael* realizează un grandios ciclu de fresce, care decorează o suită de patru săli aparținând apartamentului Papei Iuliu al II-lea, cunoscute sub numele de *Stanze di Raffaello: Stanza della Segnatura, Stanza lui Heliodor, Stanza Incendiului și Stanza lui Constantin*, ultima fiind terminată de discipoli ai săi. (P)

1508

Ț *Introducerea tiparului în Țara Românească; Ieromonahul Macarie*, tipograf de origine sârbă, înființează, din porunca domnitorului Radu cel Mare, tipografia de la *Mănăstirea Dealului*, unde tipărește prima carte în slavonă pe teritoriul românesc, un *Liturgier*. (L)

1509

Ț *Luca Pacioli*, călugăr franciscan preocupat de matematică, publică la Veneția *De Divina Proportione/ Despre proporțiile divine*, lucrare ilustrată cu gravuri după desenele lui Leonardo da Vinci. (L)

Ț *Erasmus din Rotterdam* scrie *Elogiu nebuniei* o alegorie despre lauda prostiei, credulițății, infatuării și vanității umane. (F)

1510

Ț Celebra lucrare a lui *Giorgione, Venus dormind*, duce la desăvârșire o temă preferată a artistului: nudul în peisaj; *Gemäldegalerie*, Dresda. (P)

1511

Ț Albrecht Dürer: *Adorația Sfintei Treimi*; *Kunsthistorische Museum*, Viena. (P)

Ț Eustatie Protopsaltul își încheie, la Mănăstirea Putna, culegerea de heruvices, stihiarii și tropare intitulată *Carte de cântece*. (M)

1511-1512

ÿ Rafael pictează *Portretul Papei Iulius al II-lea*, ale cărui versiuni se află la *National Gallery*, din Londra, la *Galeria degli Uffizi* și la *Palatul Pitti* din Florența. (P)

1511-1518

ÿ *Rafael* decorează Villa Farnesina cu două din capodoperele sale: *Triumful Galateei* și *Povestea lui Psyche* și. (P)

1512-1514

ÿ *Madona Sixtină* (al cărei titlul oficial era *Fecioara cu Pruncul, cu Sfântul Sixtus și Sfânta Barbara*), una dintre cele mai cunoscute compoziții ale lui *Rafael*, păstrată la *Gemäldegalerie Alte Meister* din Dresda. (P)

ÿ *Tițian* pictează *Cele trei vârste*; Edinburgh, *National Gallery of Scotland*.(P)

1512-1516

ÿ Leonardo da Vinci: *Autoportret*, desen în sanguină pe hârtie, aflat la *Biblioteca Regală din Torino*. (P)

1512-1516

ÿ *Matthias Grünewald*, pictor german al Renașterii, contemporan cu generația de aur a artiștilor Dürer, Cranach, Altdorfer și Holbein, pictează *Altarul de la Isenheim*, unul dintre momentele de apogeu ale artei creștine; *Musée Unterlinden*, Colmar, Franța. (P)

1512-1517

ÿ *Mânăstirea Curtea de Argeș*, catedrală episcopală, ctitorită de domnitorul Neagoe Basarab, a cărei pictură interioară, realizată de zugravul *Dobromir*, a fost terminată în anul 1526, în timpul domniei lui Radu de la Afumați.(A)

1513

ÿ *Madonna della Sedia*, opera lui *Rafael*, expusă în Sala Saturn din Galeria Palatină a *Palatului Pitti* din Florența. (P)

ÿ *Tilman Riemenschneider* realizează basoreliefurile sarcofagului din marmură al perechii imperiale Henric al II-lea (ultimul dinast din linia Ottoniana) și Cunigunde de Luxemburg în *Domul din Bamberg*. (S)

ÿ *Istoria lui Richard al III-lea*, lucrare neterminată de istoriografie renescentistă, a fost scrisă de *Thomas Morus*, scriitor, om politic, cancelar al Angliei și filosof umanist englez. (L)

ÿ *Niccolò Machiavelli*, scriitor, diplomat și filosof italian, scrie principala sa operă politică, *Principele*. (L)

ÿ *Michelangelo*: *Sclav înlănțuit* și *Sclav murind* statui cu accentuat caracter dramatic, prevăzute să decoreze *Mausoleul Papei Iuliu al II-lea*, în prezent *Muzeul Luvru*.(S)

1513-1514

ÿ *Dürer* realizează trei dintre cele mai cunoscute gravuri ale sale: *Sfântul Hieronymus, Melancolia și Cavalerul, Moartea și Diavolul*. (P)

1513-1581

ÿ *Castelul Chenonceau*, numit și *Castelul Doamnelor*, unul dintre cele mai elegante castele de pe Valea Loarei, construit de *Thomas Bohier* pentru soția sa, *Catherine Briconnet*; *Henric al II-lea* îl oferă protejatei sale, *Diane de Poitiers*. În 1560 după moartea regelui, ajunge în posesia *Caterinei de Medici*, care îl extinde cu o fastuoasă galerie înălțată pe podul de piatră ce traversa râul *Cher*. (A)

1514

ÿ Începe construcția vechiului *Palat al Procuratorilor*, edificiu atribuit arhitectului *Mario Codussi*, remarcabil prin succesiunea celor 50 de arcade ale galeriei de la parter. El formează una din laturile Pieței *San Marco* din *Veneția* pe o lungime de 150 m. (A)

ÿ *Portalul* cu fronton semicircular realizat de *Johannes Fiorentinus* în stil renescentist pentru *biserica gotică din Mineu*, județul *Sălaj* (A)

ÿ *Hampton Court Palace* din *Middlesex (Anglia)*, construit ca reședință pentru arhiepiscopul *Thomas Wolsey*. (A)

ÿ *Giovanni Bellini* pictează pentru ducele *Alfonso I d'Este Ospățul Zeilor*, unul din ultimele sale tablouri, terminat de *Tizian*; *National Gallery*, *Londra*. (P)

1514-1515

ÿ *Rafael* pictează somptuosul portret al lui *Baldassare Castiglione*, aflat la *Muzeul Luvru*. (P)

1514-1517-În *Stanza Incendiului din Borgo*, *Rafael*, împreună cu pictorii din atelierul său, la dorința *Papei Leon al X-lea*, compune scene din viața papilor care au purtat numele *Leon*. (P)

1514-1519

ÿ *Turnul din Belem* a fost ridicat pe malurile fluviului *Tage* la comanda regelui *Manuel I* pentru a păzi intrarea în portul *Lisabonei*.

1514-1522

ÿ *Biserica Sfântul Gheorghe* din *Suceava*, ctitorită de domnitorii *Bogdan cel Orb* și *Ștefăniță Vodă*, construită în stilul moldovenesc specific epocii lui *Ștefan cel Mare*. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1515

ÿ *Titian* realizează una dintre capodoperele sale: *Amorul sacru și amorul profan*; *Roma*, *Galleria Borghese*. (P)

ÿ *Till Eulenspiegel*, poveste populară germană, editată la *Strasbourg*. (L)

1515-1589

ÿ *Palatul Farnese*, considerat între cele mai frumoase și impunătoare palate

al Renașterii italiene este început- la cererea Cardinalului Alessandro Farnese, viitorul Papă Paul al III-lea- după planurile realizate de Antonio dă Sangallo cel Tânăr, continuat din 1564 de Michelangelo care adaugă edificiului un plus de grandoare, și terminat de arhitecții Vignola și Giacomo della Porta. (A)

ÿ *Thomas Morus* scrie *Utopia*, în care descrie organizarea politică a unei națiuni imaginare bazată pe toleranță religioasă, dar și pe ordinea impusă. Volumul este publicat în 1516. (F)

1515-1516

ÿ *Rafael* execută *Cartoanele tapiseriilor* destinate Capelei Sixtine, cu scene din *Faptele apostolilor*; în prezent conservate la *Victoria and Albert Museum*, Londra, și la *Gemäldegalerie* din Dresda. (P)

1515-1516

ÿ Uimitoarea compoziție a lui *Hieronymus Bosch*, *Purtarea crucii* oferă un contrast simbolic între chipurile deformate de ură din mulțime și durerea, paradoxal, senină, a chipului lui Iisus. *Museum voor Schone Kunsten* din Gand. (P)

1515-1520

ÿ Domnitorul Neagoe Basarab reconstruiește biserica, chiliile și incinta *Mănăstirii Dionisiu* de la Athos; cu daniile primite din partea lui Petru Rareș și a doamnei Elena, biserica și trapeza au fost pictate de *Teofan*, renumit pictor din școala cretană. (A)

1515-1524

ÿ Francisc I adăugă *Castelului Blois* o nouă aripă în a cărei fațadă este inserată celebra scară octogonală, capodoperă a arhitecturii renascentiste. (A)

1516

ÿ Poetul italian *Ludovico Ariosto* publică cea mai cunoscută lucrare a sa, *Orlando Furioso*, poem în versuri pe teme cavalierești. (L)

1516-1518

ÿ *Tițian*, pictor italian din galeria marilor maștri, care a dominat arta venețiană a secolului XVI-lea, pictează magnifica *Înălțarea la cer a Fecioarei*; *Biserica Santa Maria Gloriosa dei Frari*, Veneția (P)

1516-1588

ÿ *Mănăstirea Căluu* începută în timpul lui Neagoe Basarab și terminată de boierii Buzești. (A)

1517-*Martin Luther*, călugăr augustinian german, teolog, reformator protestant, a afișat pe ușa principală a bisericii din Wittenberg *Cele 95 de teze*, îndreptate împotriva teologilor scolastici, care au declanșat *Reforma protestantă* în Germania. (F)

ÿ Neagoe Basarab înzestreață *Biserica episcopală* din Curtea de Argeș cu

epitaful *Coborârea de pe Cruce*, una dintre cele mai frumoase broderii din arta românească, piesă aflată astăzi la *Palatul armelor* din Kremlin. (P)

ÿ A fost restaurată de către clucerul Manea Persanu a *Bisericii Sfânta Vineri* din Târgoviște, numită și *Biserica mică domnească*. (A)

ÿ *Viața patriarhului Nifon*, scrisă de *Gavril Protul* de la Athos, o hagiografie comandată de domnitorul Neagoe Basarab. (L)

1517-1518

ÿ Renovarea și extinderea *Palatului din Sintra*, în apropiere de Lisabona, la cererea regelui Manuel I, într-o combinație armonioasă de stiluri: *mudejar, manuelin și gotic*. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1517-1519

ÿ Este edificată *Loggia lui Rafael*, 13 arcade care formează o galerie de 65 × 4 m, începută de Bramante, în 1512, sub Papa Iulius al II-lea și decorată sub pontificatul lui Leon al X-lea cu 52 de scene cunoscute sub numele de *Biblia lui Rafael*. (P)

1517-1521

ÿ Neagoe Basarab reclădește biserica Mănăstirii Snagov, ctitorită de Mircea cel Bătrân, atestată într-un hrisov din 1408. (A)

ÿ *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, una din cele mai reprezentative capodopere ale literaturii române vechi, scrisă în slavonă, apoi tradusă în română (1654). (L)

1518

ÿ *Rafael* pictează cunoscutul tablou *La Fornarina*, aflat la *Galleria Nazionale* din Roma. (P)

ÿ *Dürer* execută la Augsburg *Portretul împăratului Maximilian de Habsburg*. (P)

ÿ În timpul domniei lui Neagoe Basarab începe zidirea *bisericii din Vechea Mitropolie* a cetății de scaun Târgoviște. (A)

ÿ Frații Teofan și Nectarie întemeiază *Mănăstirea Varlaam*, a doua ca mărime între mănăstirile Meteorei, deasupra ruinelor fostului locaș ridicat de călugărul Varlaam, primul sihastru care a viețuit pe acea stâncă la mijlocul secolului al XIV-lea. (A)

1518-1520

ÿ Rafael pictează *Portretul papei Leon al X-lea cu nepoții săi, cardinalii Giulio de Medici și Luigi Rossi*; *Galleria Uffizi*, Florența. (P)

ÿ Tabloul care are ca temă episodul biblic al *Schimbării la față*, este ultima pictură de *Rafael*, comandată de cardinalul Giulio de Medici, viitorul papă Clement al VII-lea. (P)

1518-1524

ÿ *Stanza lui Constantin*, denumită după primul împărat creștin și destinată

ceremoniilor oficiale, a fost decorată după desenele lui *Rafael* de discipolii săi. (P)

1518-1527

ÿ *Gilles Berthelot*, trezorerul Franței pe timpul regelui Francisc I, construiește, pe o insulă de pe râul Indre, *castelul Azay-le-Rideau*, capodoperă a arhitecturii Renașterii franceze. (A)

1518-1534

ÿ *Michelangelo* realizează concepția arhitecturală a *Capellei Medici* din biserica *San Lorenzo* din Florența, care cuprinde monumentele funerare și statuile lui Lorenzo di Pietro de Medici și Giuliano al II-lea de Medici, însoțite de cele patru alegorii: *Ziua și Noaptea, Amurgul și Aurora*. (S)

1519-1520

ÿ Arhitectul italian *Jacopo Sansovino* proiectează *Basilica San Giovanni dei Fiorentini* din Roma. (A)

1519-1520

ÿ *Christ purtând Crucea*, sculptură de *Michelangelo*; Biserica *Santa Maria sopra Minerva* din Italia. (S)

ÿ *Fernando Cortés*, conchistador spaniol, cu o forță de 600 de oameni, cu mai puțin de 20 de cai și 10 tunuri de câmp cucerește Mexicul pentru regii Spaniei. (E)

1519-1522

ÿ *Fernando Magellan*, navigator portughez aflat în serviciul regelui Spaniei, este primul european care, dorind să ajungă în India, a pornit spre Vest, navigând prin Oceanul Pacific și realizând astfel *prima călătorie în jurul lumii*. (E)

1519-1547

ÿ La inițiativa regelui *Francisc I* se construiește *castelul Chambord*, considerat cel mai frumos castel de pe Valea Loarei; impresionant prin eleganță și dimensiuni: fațada are o lungime de 156 m și o înălțime de 56 m, iar zidul de incintă are o lungime de 32 km, închizând 5400 ha de pădure. Celebra scară în dublă spirală este o contribuție a lui *Leonardo da Vinci*. (A)

c. 1520

ÿ Domnitorul Neagoe Basarab contribuie la restaurarea bisericii mănăstirii *Marea Lavră* cu un acoperiș de plumb. Repictarea trapezei de către vestitul Teofan Cretanul a fost susținută de către voievodul Vlad Vintilă în 1535. (A)

1520

ÿ *Venus și Amor*, tablou aflat la *Muzeul Național de Artă al României* provine din colecția regelui Carol I; în 1531, *Lucas Cranach* reia același subiect în tabloul aflat în colecția *Galeriei Borghese*. (P)

Ț *Biserica evanghelică* din Sibiu, construită în stil gotic pe locul unei bazeilici romanice, cu un turn de 73 m, unul dintre cele mai înalte turnuri din Transilvania. (A)

Ț A fost inaugurat *Domul Sankt Peter* din Regensburg (Germania), una dintre cele mai cunoscute catedrale gotice din Bavaria, început încă din 1260. (A)

1520-1525

Ț *Les Honneurs*, serie de nouă tapiserii țesute în atelierul lui *Pieter van Aelst* din Bruxelles pentru tânărul împărat Carol Quintul, capodoperă a genului în epoca de aur a tapiseriei flamande, cu autor necunoscut al cartoanelor; *Palatul Regal* din *La Granja* de San Ildefonso, Spania (P)

1520-1527

Ț *Palatul Pandolfini*, construit de *Giovan Francesco da Sangallo*, unul dintre asistenții de încredere ai lui Rafael și, mai târziu, de arhitectul *Fra Bastiano Sangalli*, zis Aristote. (A)

1521

Ț *Scrisoarea boierului Neacșu din Câmpulung*, cea mai veche dovadă originală de scriere românească ajunsă până la noi. (L)

1522

Ț *Correggio* execută pentru biserica *San Giovanni Evangelista* din Parma fresca ce are ca temă *Viziunea Sfântului Ioan Evangelistul în Patmos* (P)

Ț Martin Luther traduce din greacă, împreună cu alți colegi, *Noul Testament* în germană. *Vechiul Testament* va fi tradus din ebraică în 1534. (L)

1522-1523

Ț *Tizian*, pictează *Bachus și Ariadna*, capodoperă exuberantă pe o temă de inspirație mitologică; *National Gallery*, Londra. (P)

1523

Ț *Hans Holbein cel Tânăr* pictează primul și cel mai expresiv dintre cele trei portrete dedicate prietenului său, *Erasmus din Rotterdam*. (P)

1523-1559

Ț Michelangelo proiectează *Biblioteca Laurenziana*. Monumentala scară ce duce spre sala de lectură este construită de *Ammannati* în 1559, după un model de Michelangelo; Florența. (A)

1523-1563

Ț *Pavilionul Belvedere* din Praga, palatul regal de vară al reginei Ana, construit în stil renescentist. (A)

1525

Ț *Muscheta*, armă portabilă, mai precisă decât arcebuza, este folosită pentru prima dată în lupta de la Pavia dintre armatele lui Francisc I și Carol Quintul. (I)

Ț *William Tyndale*, mare umanist englez, publică în Germania o versiune a

Noului Testament, tipărită la Köln, care a fost interzisă în Anglia. (L)

1525-1530

ÿ *Portretul regelui Franței Francisc I*, capodoperă a portretisticii renascentiste, executat de pictorul și miniaturistul francez *François Clouet*; Muzeul Luvru din Paris. (P)

1525-1535

ÿ *Palazzo del Te* din Mantova, construit după proiectul arhitectului *Giulio Romano* pentru marchizul Francesco Gonzaga. (A)

1526

ÿ *Albrecht Dürer* pictează dipticul monumental reprezentându-i pe apostolii *Petru și Pavel* și pe evangheliștii *Marcu și Ioan*. (P)

1526-1530

ÿ *Înălțarea la cer a Fecioarei Maria*, frescă de o remarcabilă spațialitate, ce decorează cupola Catedralei din Parma, marchează culmea creației artistice a lui *Correggio*. (P)

1528-1565

ÿ *Tapiseriile Jagelone*, colecție de 135 de tapiserii comandate la Bruxelles de regii Poloniei. În 1526 și 1533, regele Sigismund I a comandat 108 tapiserii la Anvers și Bruges. Restul a fost comandat între 1550 și 1565 de Sigismund al II-lea în atelierul în care lucrau Jan Willem de Kempeneer, Jan van Tieghem și Nicolas Leyniers. Tapiseriile au fost arătate publicului pentru prima dată la căsătoria lui Sigismund al II-lea cu Ecaterina de Austria. Astăzi sunt expuse la Castelul Wawel 30 de piese. (P)

1527

ÿ *Teofan Cretanul*, cel mai prestigios pictor al școlii cretane, pictează catliconul mănăstirii *Sfântul Nicolae Anapafsas*, una din așezările monahale de la Meteora. (P)

1527-1531

ÿ *Giulio Romano* și atelierul său au realizat decorația interioară pentru faimoasa *Sală cu scene din viața zeiței Psyche* și apoi pentru Sala *Gigantilor* (1532-1534) din *Palazzo del Te* din Mantova. (P)

1527-1534

ÿ *Palatul Comunal* din Sevilla. (A)

1527-1568

ÿ *Palatul lui Carol Quintul* din Granada, arhitect Pedro Machuca (Spania). (A)

1527-1596

ÿ Trăiește *Pellegrino Tibaldi*, arhitect italian care a proiectat palatele *Spinola*, *Odscalchi*, *Prospero Visconti* și *Villa d'Este* pentru cardinalul Tolomeo Gallio. (A)

1528

Ț *Ordinul Fraților Capucini*, o ramură a călugărilor franciscani, a fost aprobat de Biserică prin Bula „Religionis zelus”, promulgată de către *Papa Clement al VII-lea*. (R)

Ț *Cartea curteanului*, dialoguri despre cultură și curtoazie scrise de *Baldassare Castiglione*, remarcabil scriitor și diplomat italian. (L)

1528-1540

Ț *Castelul Fontainebleau*, unul dintre cele mai mari și fastuoase castele regale din Franța, este reconstruit la cererea lui Francisc I devenind una dintre reședințele favorite ale monarhilor francezi până la Napoleon al III-lea. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1528-1537

Ț *Galeria Francisc I de la Castelul Fontainebleau*, capodoperă a Renașterii franceze, cu dimensiuni impresionante: 60 m × 6 m, este decorate fastuos, cu fresce înrămate în stuc, plafonul în casete, lambriuri și picturi. (A)

1528-1541

Ț *Castelul de la Făgăraș*, transformat dintr-o veche cetate menționată în 1310, a fost reconstruit de voievodul Transilvaniei, Ștefan Mailat. (A)

1529

Ț Prima mențiune a termenului *vioară* figurează, descris în detaliu, în lucrarea *Epitomé musical des tons, sons et accordz* de *Philibert Jambe de Fer*, publicată la Lyon. (M)

Ț A fost construită în stil gotic *Knochenhauer Amtshaus/ Casa breslei măcelarilor*, una dintre cele mai spectaculoase clădiri din Hildesheim, Germania. (A)

Ț *Albrecht Altdorfer*, peisagist vizionar german, pictează *Bătălia lui Alexandru numită și Bătălia de la Issos*, lucrare comandată de ducele Wilhelm de Bavaria, expusă în prezent la *Alte Pinakothek din München*. (P)

c. 1530

Ț *Alonso Berruguete*, realizează *altarul colegiului* din Salamanca (Spania). (S)

Ț *Macarie*, ce urma să devină în anul următor Episcop de Roman, începe să scrie *Cronica lui Macarie*, la îndemnul lui Petru Rareș, în care descrie Țara Moldovei în perioada dintre anii 1504-1551. (L)

1530

Ț A fost rectitorită, la îndemnul lui Petru Rareș, de către logofătul Toader Bubuiog, *Mănăstirea Humor* – întemeiată de vornicul Ioan –, împodobită în interior (tablou votiv reprezentând pe Petru Rareș cu familia sa) și în exterior (*Asediul Constantinopolului*) cu picturi în frescă executate la 1535 de *Toma din Suceava*. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

Ț *Mănăstirea Probota*, ctitorie a lui Petru Rareș, ridicată pe locul unei vechi sihăstrie din timpul domniei lui Petru I Mușat (1391), are o arhitectură reprezentativă pentru Moldova secolului al XVI-lea. Este prima biserică acoperită în întregime de pictură exterioară. Pietrele tombale ale lui Petru Rareș și soției sale Elena sunt realizările cele mai reprezentative ale sculpturii medievale românești din secolul al 16-lea. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1530-1531

Ț *Lucas Cranach cel Bătrân* realizează, după canoanele artei gotice privind idealul de frumusețe feminină-fragil, delicat, zvelt-două dintre cele mai cunoscute lucrări ale sale: *Venus și Amor* de la *Galeria Borghese* și *Cele trei grații* din colecția *Muzeului Luvru*.(P)

1530-1536

Ț *Madrassa – școala musulmana-Mir-I Arab*, capodoperă a arhitecturii musulmane din Buhara (Uzbekistan). *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1530-1541

Ț Este elaborat *Codex Boturini*, *codex aztec* numit după numele proprietarului european; *Museo Nacional de Antropologie* din Mexico City. (L)

1530-1555

Ț Arhitectul italian *Michele Sanmicheli* construiește *Palazzo Pompei* din Verona în stil manierist. (A)

1530-1597

Ț *Palatul Escorial*, reședința istorică a regilor Spaniei, în apropiere de Madrid, proiectat de arhitecții *Juan Batista de Herrera* și *Juan Bautista de Toledo*; Palatul Escorial a fost ridicat în cinstea victoriei de la Saint-Quentin pe 10 august 1557 unde armata franceza a capitulat în fața celei spaniole. Pe data de 10 august este sărbătorit și Sfântul Laurențiu, prilej cu care regele i-a dedicat acest monument arhitectural. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1531

Ț Începe construcția Palatului-fortăreață *Alcazar* din Toledo, castel impunător din Spania, după planurile lui *Alonso de Covarrubias* și cu un frumos patio de *Francisco Villalpando*. În perioada 1571-1585, cunoscutul arhitect *Juan Batista de Herrera* termină fațada imponentului edificiu. (A)

Ț *Margareta de Navara*, soția regelui Franței și Navarei, Henric al II-lea, scrie controversata lucrare *Oglinda sufletului păcătos*. (L)

1531-1538

Ț *Castelul de la Ecoen*, proiectat de arhitectul *Jean Bullant*, unul dintre marii arhitecți ai Renașterii franceze.

1531-1533

Ț *Francisco Pizarro*, unul dintre cei mai celebri conchistadori, a stabilit dominația spaniolă asupra Imperiului Inca. (E)

c. 1532

Ț Se construiește *Cetatea Bathory* din Șimleul Silvaniei, reședința principilor ardeleni din familia Bathory, județul Sălaj. (A)

1532

Ț *Lucas Cranach cel Bătrân* pictează *Portretul reformatorului Martin Luther*, căruia pictorul i-a fost un prieten apropiat și un adept convins. *Galeria Uffizzi*, Florența. (P)

Ț Se construiește *Mănăstirea Moldovița*, ctitoria domnitorului Petru Rareș; picturile murale exterioare, ce se disting prin compoziția scenelor (*Aseziul Constantinopolului*) și armonia coloritului, au fost executate de *Toma din Suceava* în anul 1537. *Monument UNESCO*. (A)

Ț Se ridică *Biserica Învierii* din Kolomenskoe, prima biserică construită din piatră în Rusia. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1532-1533

Ț *Opere toscane*, scrise de *Luigi Alamanni*, poet și cleric italian, care introduce epigrama în poezia italiană. (L)

1532-1534

Ț *Învingătorul/ Genio della Vittoria*, sculptură realizată de *Michelangelo*, aflată la Salone dei Cinquecento din *Palazzo Vecchio*, Florența. (S)

1532-1632

Ț *Biserica Saint-Eustache* din Paris, executată în stil gotic târziu. (A)

1532-1594

Ț Trăiește *Orlando di Lasso*, compozitor din școala franco-flamandă, autorul a 530 de *motete*, capodopere care marchează apogeul polifoniei în perioada Renașterii. (M)

c. 1533

Ț *Altarul bisericii fortificate din satul Rodeș* unul dintre cel mai frumoase și bine conservate altare de dinaintea Reformei din întreaga Transilvanie; sculpturile cu figurile Sf. Ioan Botezătorul și a Sf. Ioan Evanghelistul sunt opera lui *Cristian din Sighișoara*, ucenic al lui Johann Stoss. (S)

1533

Ț Începe construcția la *Catedral Nueva* din Salamanca, Spania. (A)

Ț *Hans Holbein cel Tânăr*, aflat la curtea regelui Henric al VIII-lea al Angliei, pictează compoziția *Ambasadorii*, opera cea mai cunoscută din cariera sa; *National Gallery* din Londra. (P)

Ț *Carol Quintul* și câinele său de *Tițian*. Opera portretistică a lui Tițian se răspândește la toate Curțile Europei apusene. Prinți italieni din Mantova, Ferrara, Urbino, Roma, dogii Venetiei, împăratul Carol Quintul, regii

Filip al II-lea al Spaniei și Francisc I al Franței, Papa Paul al III-lea și cardinalul Farnese sunt comanditarii fastuoaselor tablouri.(P)

ÿ Prima descriere a *violoncelului* menționată de *Giovanni Maria Lanfranco* în lucrarea sa *Scintille di Música*. (M)

1534

ÿ *Tițian: Prezentarea Fecioarei la Templu; Gallerie dell'Accademia* din Veneția. (P)

ÿ Apar primele *tipărituri* în Mexic. (L)

ÿ *Societatea lui Iisus*, sau *Ordinul iezuit*, ale cărui baze au fost puse de un grup de șase studenți ai Universității din Paris, în frunte cu Ignățiu de Loyola. Societatea se transformă în ordin monahal în cadrul Bisericii romano-catolice, cu încuviințarea Papei Paul al III-lea, în 1540. (F)

ÿ Este lansat *Botafogo*, unul dintre primele galioane portugheze. Destinat inițial negoțului, galionul a fost utilizat în bătăliile navale, mai întâi de portughezi și apoi de spanioli. (I)

ÿ *Contele Karl de Hohenzollern* a primit ca fief comitatul Sigmaringen. Este primul conte de Hohenzollern care a locuit în castelul Sigmaringen. Sub stăpânirea familiei Hohenzollern castelul din Sigmaringen – menționat prima dată în anul 1071 – este transformat dintr-o fortăreață medievală într-o confortabilă rezidență princiară. (A)

1534-1535

ÿ François Rabelais, scriitor francez, reprezentat al Renașterii, publică *Grozavele și înspăimântătoarele fapte și isprăvi ale prea vestitului Pantagruel, rege al Dipsazilor, feciorul marelui uriaș Gargantua*, roman cunoscut mai mult sub numele *Pantagruel*. (L)

1534-1536

ÿ *Pietro Aretino*, poet și prozator italian, scrie cele mai reușite lucrări ale sale: *Dialoguri*, satire despre moravurile vremii poezia *Ragionamente/Convorbiri* și comedia *Curtezana*. (L)

c. 1535

ÿ Este decorată *Biserica Schimbarea la Față*, cea mai veche și mai impunătoare din ansamblul Meteorelor; fresca interioară, de mare calitate artistică, fiind atribuite lui Teofan Grecul. Ultima mărturie a activității sale la Sfântul Munte este inscripția din biserica principală a Mănăstirii Stavronikita, pe care a pictat-o în 1546. Pictorul a murit în anul 1559 la Heraclio, în Creta. (P)

1535

ÿ Toma de la Humor zugrăvește Biserica cu hramul *Adormirea Maicii Domnului* a Mănăstirii Humor ridicată în 1530, considerate cele mai vechi fresce exterioare din Bucovina. În 1535, ctitorul a adus o echipă de meșteri zugravi care să asigure pictarea noii biserici. Așa cum arată

analiza stilistică a picturii, echipa era formată din patru zugravi, fiecare având o personalitate artistică formată. Printre ei, există indicii că a participat și Toma din Suceava, care se intitula zugrav de biserici și curtean al Măriei sale Petru, voievodul Moldovei. Echipa aceasta a realizat unul din cele mai impresionante ansambluri decorative ale epocii. (P)

Ț *Ordinul Sfintei Ursula – Ursulinele*, ordin monahal feminin din Biserica romano-catolică, întemeiat de Angela Merici. (F)

Ț *Tomas de Berlanga*, călugăr dominican, navigând spre Peru, descoperă *Insulele Galapagos*. (E)

1535-1540

Ț *Teofan Cretanul* realizează *pictura murală a naosului Mănăstirii Marea Lavră de la Sfântul Munte*. Între anii 1545-1546 îl întâlnim lucrând la Mănăstirea Stavronikita, tot la Sfântul Munte, având ca ajutor pe fiul său, Simeon. (P)

1535-1596

Ț Se construiește în stil gotic *Primăria din Heilbronn* (Germania), renumită pentru Sala de onoare și orgoliu astronomic un mecanism spectaculos imaginat în 1580 de elvețianul Isaak Habrecht. (A)

1536

Ț *Nicolaus Olahus*, primul umanist medieval de origine română, a scris o istorie a Ungariei și a ungarilor, intitulată *Hungaria sive de originibus gentis, regni, situ, divisione, habitu, atque opportunitatibus*, unde oferă informații ample și despre Țările Române. (L)

Ț *Jean Calvin*, reformator protestant francez, publică, la Frankfurt, principala sa lucrare care stă la temelia reformei calviniste din întreaga lume: *Institutio Christianae religionis/ Instituirea religiei creștine*. (F)

Ț *Tizian* execută *Portretul Isabelei D'Este*, marchiză de Mantova, muza și mecena artiștilor vremii; Kunsthistorisches Museum, Viena. (P)

1536-1541

Ț *Michelangelo* pictează *Judecata de Apoi*, fresca ce decorează peretele altarului din Capela Sixtină, una dintre creațiile cele mai dramatice din istoria artei, în care sfârșitul lumii este înfățișat ca o înspăimântătoare tragedie cosmică. (P)

1537-1588

Ț *Libreria Vecchia*, grandiosul edificiu al bibliotecii San Marco din Veneția, destinată adăpostirii colecției de cărți rare oferite cu generozitate orașului de Cardinalul Bessarione. Lucrările îi sunt încredințate lui Jacopo Sansovino. În 1545, când lucrările erau avansate, o parte a edificiului s-a năruit. Arhitectul a fost închis. După eliberarea sa, lucrările au fost reluate în 1547. Biblioteca a fost transferată în 1553, dar clădirea n-a fost finisată

decât în 1588, de către Vincenzo Scamozzi, după moartea lui Sansovino din 1570. La decorarea ei au contribuit Tițian, Veronese, Alessandro Vittoria, Battista Franco, Giuseppe Porta, Bartolomeo Ammannati și Tintoretto. (A)

1537-1581

ÿ *Palazzo Corner* pe Canal Grande, opera arhitectului Jacopo Sansovino în stil renașcentist. Veneția, (A)

1538

ÿ Încep lucrările de construcție la *Piața Capitoliului/ Piazza del Campidoglio* după planurile întocmite *Michelangelo*, la cererea Papei Paul al III-lea.

1538-1539

ÿ *Tițian* pictează *Venus din Urbino*, probabil cea mai seducătoare prezentă feminină din opera sa; *Galleria degli Uffizi* din Florența. (P)

1539

ÿ *Hans Holbein cel Tânăr* realizează cunoscutul *Portret al regelui Henric al VIII-lea* al Angliei; *Muzeul Thyssen-Bornemisza* din Madrid. (P)

ÿ *Tagus* și *Farewell*, poeme nepublicate în timpul vieții, scrise de *Thomas Wyatt*, poetul care introduce sonetul în literatura engleză. (L)

1539-1543

ÿ *Stalurile corului Catedralei din Toledo*, basoreliefuri în lemn, reprezentând figuri expresive și ornamente de mare rafinament, realizate de *Alonso Berruguete*, important sculptor al Renașterii spaniole. (S)

1539-1551

ÿ *Castelul* din Gherla, județul Cluj, a fost proiectat de arhitectul italian *Domenico da Bologna* în stil gotic. (A)

1540

ÿ Au fost finalizate lucrările de reconstrucție la *Hampton Court Palace*, reședința preferată a regelui Henric al VIII-lea. (Anglia). (A)

1540-1545

ÿ *Mausoleul sultanului Sher Shah* din Sahsaram (India). (A)

1540-1560

ÿ *Mănăstirea Salvatorului Divin*, mănăstire augustină ridicată în orașul mexican Malinalco, după cucerirea spaniolă, drept centru de evanghelizare (A)

1541

ÿ *Dragoș Coman*, zugrav moldovean, realizează ansamblul pictural al *Bisericii Arbore*, capodoperă a artei românești, în care armonia coloritului dominat de albastru ceruleum se integrează perfect în peisajul înconjurător. Patrimoniul UNESCO. (P)

ÿ János Sylvester publică *versiunea maghiară a Noului Testament*. (L)

ÿ Hernando de Soto a fost primul european care descoperă fluviul Mississippi, numit inițial Rio de Espiritu Santo. (E)

1541-1542

ÿ *Codexul Mendoza*, codice mezoamerican, elaborat în timpul colonizării spaniole a Americilor. (L)

1541-1554

ÿ *Cronica lui Eftimie* descrie perioada anilor 1541-1553, de la domnitorul Petru Rareș la Alexandru Lăpușeanu. (L)

1541-1580

ÿ *Palatul Farnese*, fost reluată construcția- începută în 1515 de Antonio da Sangallo le Jeune – de către marii arhitecți Michelangelo și, apoi, Giacomo della Porta. (A)

1542

ÿ *Madona cu gâtul lung*, pictură atribuită lui *Parmigianino* a fost plasată în capela bisericii Santa Maria dei Servi din Parma. Conservată la *Galeria Uffizzi*, Florența (P)

1542-1545

ÿ *Michelangelo* realizează *Convertirea lui Saul*, frescă ce decorează capela privată a papei Paul al III-lea, cunoscută și sub numele de Capela Paulină (P)

1542

ÿ A fost ctitorită, de domnitorul Petru Rareș, *Mănăstirea Râșca*, a cărei biserică pictată în exterior de zugravul grec *Stamatello Cotronas*, în 1552, mai păstrează fresce precum *Scara lui Ioan Calimax* și *Viața Sfântului Antonie*. (A)

1542

ÿ Maseot *Abaquesne* un manufacturier din Rouen a creat pavimentul pentru Galeria Psyche a Castelului din Ecoeu, proprietate a conetabilului Anne de Montmorency. Compus din plăci pătrate, decorate cu arme, blazoanele conetabilului și cu devizele lui și ale soției sale, Madeleine de Savoie; poate fi văzut astăzi în două fresce istoriate păstrate la Castelul Chantilly.(A)

1542-1550

ÿ *Catedrala episcopală din Roman*, județul Neamț, ctitorită de domnitorul Petru Rareș și fiul său Ilieș. (A)

1542-1554

ÿ *Castelul de la Ancy-le-Franc*, din departamentul l'Yonne (Franța), construit de contele de Clermont, atribuit arhitectului *Sebastiano Serlio*, stil renașcentist. (A)

1543

ÿ Copernic, astronom, matematician și prelat catolic polonez, publică *De*

revolutionibus orbium coelestium/ Despre mișcările orbitale ale sferelor cerești, în care elaborează teoria heliocentrică a sistemului solar. (I)

1544

Ț *Catehismul românesc*, tipărit la Sibiu, este atestat ca primă tipăritură românească, dar nu s-a păstrat nici un exemplar. (L)

1544-1564

Ț *Mănăstirea Xenofont* de la Athos, fondată în secolul al X-lea de un cuvios al cărui nume îl poartă, este refăcută de boierii Duca și Radu Craiovescu, care au desăvârșit-o cu o minunată pictură, operă lui *Antonie Cretanul* (A)

c. 1545

Ț *Tițian* compune fastuosul *portret al poetului renascentist Pietro Aretino*, *Palazo Pitti*, Florența. (P)

1545

Ț Inaugurarea, la 40 de ani de la începutul proiectului, a *Mausoleului Papei Iulius al II-lea* la *Bazilica San Pietro* din Vincoli. În 1542, fuseseră anulate obligațiile de a termina construcția, el urmând să execute numai *statuia lui Moise*. Schițele Fecioarei cu pruncul Iisus, Profetului și Sibilei și statuile *Viața activă* și *Viața contemplative* vor fi terminate de alți artiști... Michelangelo termină care are ca piesă centrală (S)

1545-1546

Ț *Tițian* pictează tabloul care îl înfățișează pe *papa Paul al III-lea împreună cu nepoții săi, Ottavio și Alessandro Farnese*; *Galleria Capodimonte*, Napoli. (P)

1545-1554

Ț *Perseu ținând capul Meduzei*, statuia lui *Benvenuto Cellini* aflată la *Loggia dei Lanzi*, Florența. (S)

1546

Ț *Tițian: Danae*, compoziție ce se remarcă prin splendoarea senzualității; *Museo Nazionale di Capodimonte*; Napoli. (P)

Vila Papei Iulius al II-lea, arhitect *Giacomo Barozzi da Vignola*, Roma. (A)

1546-1550

Ț *Michelangelo* pictează *Crucificarea Sfântului Petru* în *Capela Paulină*. (P)

1546-1566

Ț *Biserica Mănăstirii Varlaam* de la Meteora este decorată cu picturi murale de o mare calitate artistică, considerate a fi opera cunoscutului pictor teban *Frangos Catelanos*. (P)

1546-1578

Ț *Regele Francisc I* încredințează arhitectului *Pierre Lescot* și sculptorului *Jean Goujon* reconstrucția *Palatului Luvru*. Vechea reședință medievală a lui Carol al V-lea devine cel mai grandios ansamblu regal din secolul al XVI-lea, model pentru curțile europene ale secolului următor. (A)

c. 1547

Ț Este atestată *Mănăstirea Nămăiești*, lângă Câmpulung, a cărei biserică este săpată în stâncă. (A)

1547

Ț Este executată pictura exterioară a *Biserica Mănăstirii Voroneț*; frescele atribuite pristavului *Marcu* se disting printr-un colorit rafinat, dominat de un albastru specific, și prin compoziția larg desfășurată a diferitelor scene, ca în monumentală scenă a *Judecății de Apoi*, sau tema *Arborele lui Iesei*, ce cuprinde fațada de sud a bisericii și ilustrează genealogia lui Iisus. *Patrimoniul UNESCO*. (P)

Ț *Michelangelo Buonarroti* a început *Pietà Bandini*, sculptură executată de pentru propriul său mormânt, pe care și l-ar fi dorit în *Bazilica Santa Maria Maggiore* din Roma; *Museo dell'Opera del Duomo* din Florența. (S)

1547-1573

Ț *Villa Farnese* din Caprarola, provincia Viterbo, proiectată de unul din marii arhitecți manierști italieni, Giacomo Barozzi da Vignola și terminate de Jacopo Barozzi. (A)

1547-1590

Ț *Cupola Catedralei Sfântul Petru* din Roma, cea mai importantă lucrare arhitecturală a lui Michelangelo Buonarroti, a fost continuată, după moartea sa, de asistentul lui, Vignola, asistat de Giorgio Vasari, care au urmat cu strictețe planurile inițiale. Au urmat Giacomo della Porta, care a modificat parțial modelul lăsat de Michelangelo, și Domenico Fontana. Planurile pentru grandioasă cupolă a bazilicii au parcurs și ele un drum complex prin concepțiile lui Bramante, Sangallo, Michelangelo, Giacomo della Porta și Domenico Fontana. Ultimii doi au avut bucuria de a finaliza domul în anul 1590, ultimul an de pontificat al papei Sixtus al V-lea (Sixtus Quintus). Lucrările finale au început la 15 aprilie 1588, cu 600 de muncitori și s-au finalizat în 22 de luni. La 14 mai 1590 s-a așezat ultimă piatră, sfințită de pontif, în bubuitul tunurilor de pe castelul Sant Angelo. (A)

1548

Ț *Titian* pictează impunătorul portret al împăratului *Carol Quintul* în postura medievală a unui cavaler creștin călare; *Muzeul Prado*, Madrid. (P)

Ț *Tintoretto*, glorios reprezentant al Școlii Venețiene alături de *Titian* și *Veronese*, realizează prima sa operă însemnată: *Sfântul Marcu salvând viața unui sclav*; *Gallerie dell'Accademia*, Veneția. (P)

Ț *Frangos Catelanos*, cunoscut pictor teban, decorează *capela Sfântul Nicolae* de la *Marea Lavră a Athosului*. Frescele din nartex au fost realizate în 1566 de frații *George* și *Frangos* din Teba. Mănăstirea posedă și o colecție de artefacte, incluzând relicve, cruci din lemn sculptate, icoane, epitafuri brodate, care sunt expuse în muzeul lăcașului de cult. (P)

1549

ÿ *Tomé de Sousa*, fondează *Centrul istoric* din Salvador de Bahia, prima capitală a coloniei Brazilia. A fost ridicat inițial în vârful unei coline pentru a fi protejat de atacurile inamice. Prima trasare a străzilor îi este atribuită arhitectului *Luís Dias*. Orașul se extinde apoi către mare. Apare împărțirea între Orașul de Jos (Cidade Baixa), unde se găsea portul, și Orașul de Sus. (A)

1549-1614

ÿ *Bazilica* din Vicenza, proiectată de arhitectul italian *Andrea Palladio*, în stilul Renașterii târzii și terminate la 40 de ani după moarea sa. (A)

c. 1550

ÿ *We Wish You a Merry Christmas*, colind englezesc foarte popular în secolul al XVI-lea. *Christmas Carols* (Colindele de Crăciun) au fost criticate în întreaga Anglie, între 1647-1660, de către protestantul Oliver Cromwell, care considera că ziua de Crăciun ar trebui să fie una solemnă. Au devenit populare din nou în timpul epocii victoriene, în secolul al XIX-lea. (M)

1550

ÿ *Jean Goujon* folosește motivul Cariatidelor pentru a decora imensa *Sala de bal a Palatului Luvru*, construită de arhitectul *Pierre Lescot* în timpul domniei lui Henric al II-lea. Supranumit de admiratorii săi „Fidias francez” sau „Corregio al sculpturii”, Jean Goujon este, alături de Germain Pilon, cel mai important sculptor al Renașterii franceze. (S)

ÿ *Pierre de Ronsard*, unul dintre reprezentanții de seamă ai literaturii poetice a Renașterii franceze, considerat a fi primul poet liric francez, scrie un volum de *Ode*. (L)

1550-1560

Primăria din Poznan (Polonia), opera arhitectului italian *Giovanni Battista di Quadro*, în stil manierist. (A)

1550-1572

ÿ *Villa d'Este* din Tivoli, capodoperă a arhitecturii italiene înconjurată de spectaculoasele grădini renascentiste, comandată de cardinalul Ippolito II d'Este, care era și guvernatorul localității Tivoli, numit de Papa Iulius al III-lea. (A)

1550-1580

ÿ *Palatul Chiericati* din Vicenza, proiectat de arhitectul *Andrea Palladio* în stil Renaștere. Grandiosul edificiu a fost completat la sfârșitul secolului al XVII-lea, păstrându-se în general proiectul original (A)

1551

ÿ *Tișian* pictează *portretul regelui Filip al II-lea* în armură; *Muzeul Prado*, Madrid. (P)

1551-1554

ÿ A fost executată pictura interioară și exterioară de la *Mănăstirea Râșca*. (P)

1551-1574

ÿ *Cronica lui Azarie*, scrisă la porunca domnitorului Petru Șchiopul, cuprinde istoria Moldovei între anii 1551 și 1574. (L)

1552

ÿ Starețul Simeon ridică actuala biserică de la *Mănăstirea Marea Meteora*; altarul actual include o parte din vechea biserică ctitorită de Sfinții Atanasie și Ioasaf.

ÿ *Kremlinul Kazanului*, refăcut în piatră de țarul Ivan cel Groaznic, include între zidurile sale fortificate mai multe clădiri istorice, la construcția cărora a contribuit arhitectul *Posnik Iakovlev*. Patrimoniul UNESCO. (A)

ÿ *Pierre de Ronsard* scrie culegerea de poeme *Amorurile Casandrei*, *Amorurile Mariei*. (L)

1552-1561

ÿ Alonso Berruguete, considerat cel mai important sculptor al Renașterii spaniole, realizează în marmură impunătorul *monument funerar* dedicat *episcopului de Toledo Juan de Tavera*. (S)

1552-1564

ÿ *Pietà Rondanini*, ultima capodoperă a lui *Michelangelo*; conservată la *Castello Sforzesco* (S)

1553

ÿ În Rusia începe să fie folosit *tiparul*. (L)

1553-1554

ÿ *Veronese*, strălucit colorist al Școlii venețiene, primește o importantă comandă pentru decorarea plafonului *Sălii Celor Zece* din *Palatul Dogilor*. Veneția. (P)

1553-1560

ÿ *Vechiul Castel* din Stuttgart (Germania), conceput în stil gotic este refăcut în maniera renescentistă de arhitectul *Albert Tresch*. (A)

1554

ÿ *Romanul picaresc* în proză și *picaro*-ul ca personaj aventurier și intrigant apar în literatura spaniolă într-o scriere anonimă, *Lazarillo de Tormes*. (L)

ÿ *Alexandru Lăpușneanu* rezidește din temelii *biserica Mănăstirii Bistrița*, ctitoria străbunicului său Alexandru cel Bun. (A)

1555

ÿ *Veronese* lucrează la *frescele din sacristia bisericii San Sebastiano*, a căror execuție se va încheia în 1570. (P)

ÿ Este atestată cea mai veche *vioară* cunoscută realizată de lutierul italian *Andrea Amati*, dar primele viori au apărut în Brescia la începutul secolului. (M)

ÿ *Conrad Hass*, ofițer al curții imperiale din Viena și comandant al arsenalului cetății Sibiu, a studiat și descris modalități de propulsare a unor *ansambluri de rachete* ale căror schițe se află în manuscrisul cunoscut sub numele *Coligatul de la Sibiu*. (I)

1555-1561

ÿ *Biserica Vasili Blajennî* din Moscova, uimitoare combinație de volume și culori, simbol al arhitecturii ruse tradiționale a fost construită de arhitecții *Barna Jacques Baram* și *Postnik Yakovlev*, în timpul domniei țarului Ivan cel Groaznic. (A)

1555-1556

ÿ *Tintoretto*, pictează tabloul cu subiect biblic *Suzana și bătrânii*. (P)

1555-1564

ÿ A fost construită *Burghley House*, fastuoasă reședință în stil elisabetan a Lordului Burghley, trezorerul reginei. Aripa de est a fost ridicată în 1555, lucrările continuând la aripile de est și de sud până în 1564. (A)

1556

ÿ *Tiparul* începe a fi folosit în India, cu ajutorul călugărilor iezuiți portughezi. (L)

1556-1564

ÿ *Primăria* din Leipzig, arhitect *Hieronymus Lotter*, stil Renașterea timpurie. (A)

1557

ÿ Inchiziția spaniolă publică *Indexul cărților interzise*. (L)

ÿ *Semnul (=)* apare pentru prima dată în volumul *The Whetstone of Wit* al lui Robert Record, fizician și matematician galez. (I)

1558

ÿ *Enciclopedia*, ca primă lucrare ce poartă acest nume, a fost publicată la Basel (Elveția) de *Paul Scalch*. Prima apariție a cuvântului enciclopedie se înregistrează la *Rabelais*, care îl folosește la caracterizarea personajului său Panurge. El este folosit apoi de *Joachim du Bellay* în manifestul său din 1549. (L)

1558-1559

ÿ *Bartolommeo Ammannati*, sculptor italian al Renașterii târzii, realizează statuia din bronz a zeiței *Venus*, aflată la Muzeul Prado, Madrid. (S)

1558-1563

ÿ *Biserica Sfântul Anton/ Curtea Veche*, ctitorită probabil de Mircea cel Bătrân și reconstruită de domnitorul Mircea Ciobanul, în 1554. (A)

1559

ÿ *Pieter Bruegel cel Bătrân* pictează *Proverbele*, o ilustrare plină de înțeleșuri a peste 120 proverbe flamande; *Gemäldegalerie*, Berlin. (P)

ÿ Este publicat *Heptameronul*, culegere de povestiri scrisă de *Margareta de*

Navarra, sora regelui Francisc I al Franței, după modelul *Decameronului* lui Boccio. (L)

ÿ *Scara Bibliotecii Lorenziana* din Florența, opera arhitectului *Bartolommeo Ammannati*. (A)

ÿ György Bethlen și soția sa, Clara de Nagykároly au construit un corp cu plan dreptunghiular, adiacent donjonului, cu o galerie boltită, la *Castelul Bethlen* de la Criș, a cărui construcție a început cu 200 de ani înainte, în stil gotic, a fost definitivat în stil renascentist. În secolele XVI și XVII donjonul a fost înzestrat cu ancadrame de uși și ferestre în stil renascentist. (A).

1559-1568

ÿ Se construiește *Mânăstirea Plumbuita* din București ctitoria domnitorului Petru cel Tânăr, refăcută de Matei Basarab în 1647. (A)

1559-1583

ÿ Diaconul *Coresi*, cleric, traducător și tipograf român, tipărește peste 35 de titluri de carte, dintre care: *Catehism*, *Tetraevanghel*, *Psaltirea* și *Liturgier* în limba română, o *Psaltire slavo-română* și un *Triod Penticostar* în limba slavonă. (L)

c. 1560

ÿ Se construiește, sub îndrumarea lui Michelangelo, *Capela Sforza* în bazilica Santa Maria Maggiore din Roma. (A)

1560

ÿ *Decorarea murală a Mânăstirii Rousanou*, important ansamblu pictural al perioadei postbizantine, care aparține școlii cretane. (P)

ÿ *Jocuri de copii*, pânză în care *Pieter Bruegel* recompune mirajul copilăriei prin frumusețea jocurilor ei; lucrarea, găzduită de Kunsthistorisches Museum din Viena, descrie nu mai puțin de 84 de jocuri, în care se amuză peste 200 de copii. (P)

ÿ *Cântece religioase calvine*, scrise de episcopul transilvănean reformat Pavel Tordasi. (M)

ÿ *Porta Pia*, realizată la Roma în *Zidul lui Aurelian*, după desenele lui *Michelangelo* (A)

1560-1562

ÿ *Samson și Filistinul*, grup statuar sculptat de *Giovanni Bologna* pentru Francesco de Medici; *Victoria and Albert Museum*, Londra. (S)

1560-1570

ÿ *Tapiseriile Valois*, o serie de opt tapiserii splendide, țesute în Țările de Jos spaniole, la Bruxelles sau la Anvers, reprezentând festivități la curtea Franței. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, tapiseriile au aparținut reginei Catherine de Médicis care le-a dăruit nepoatei sale, Christine de Lorraine cu prilejul căsătoriei sale cu Ferdinand de Médicis, Mare Duce

de Lorena, în 1589. În prezent sunt expuse la Galeria Ufizzi din Florența (P)

1560-1563

ÿ *Casa Argintarului* din Bistrița Năsăud, locuința unui meșter bijutier, înfrumusețată de ancadramentele realizate de arhitectul elvețian *Petru Italus* în stil renescentist. (A)

1561-1564

ÿ *Biserica Santa Maria degli Angeli e dei Martiri* din Roma, a fost ultimul proiect arhitectonic al lui *Michelangelo*, realizat la cererea papei Pius al II-lea. (A)

1561-1566

ÿ *Casele Breslelor* și impozantul edificiu al *Primăriei* din Anvers proiectate de arhitectul flamand *Corneljis Floris de Vriendt*. (A)

c. 1562

ÿ A fost compusă *Missa Papae Marcelli*, cea mai cunoscută creație a lui *Palestrina*, considerată ca un model de claritate în ceea ce privește perfecțiunea polifonică. (M)

ÿ *Pieter Bruegel cel Bătrân* pictează *Triumful morții*, tablou cu o temă inspirată din Apocalipsa. *Muzeul Prado*. (P)

1562

ÿ *Torquato Tasso*, reprezentant de frunte al Renașterii italiene, scrie poemul epic *Rinaldo*, închinat unui erou medieval. (L)

1562-1563

ÿ *Paolo Veronese* pictează pentru refectoriul mănăstirii benedictine San Giorgio Maggiore din Veneția, cu celebra compoziție de mari dimensiuni *Nunta din Cana Galileii* (6,6 m × 9,9 m). *Muzeul Luvru*. (P)

1562-1564

ÿ A fost construită *Primăria din Altenburg* (Turingia, Germania), magnifică construcție din timpul Renașterii, realizată după planurile arhitectului *Nikolaus Grohmann*. (A)

1562-1566

ÿ *Tintoretto* pictează *Răpirea trupului Sfântului Marcu*, *Sfântul Marcu salvând un sarazin* și *Găsirea trupului Sfântului Marcu* opere aflate în prezent în *Galleria dell'Academia* din Veneția și în colecția *Pinacotecii di Bera* din Milano. (P)

1562-1635

ÿ Trăiește *Lope de Vega*, considerat unul dintre cei mai importanți poeți și dramaturgi ai „Secolului de aur”, al literaturii spaniole, autor a 3.000 de sonete, 3 romane, 4 nuvele și a sute de comedii. (L)

1563

ÿ Lucrarea lui *Pieter Bruegel cel Bătrân*, *Turnul Babel*, metaforă a

inevitabilului eșec al tentativei omului de a întreprinde ceva fără să țină cont de voința lui Dumnezeu. *Kunsthistorisches Museum* Viena. (P)

Ț Prin grija domnitorului Petru cel Tânăr, fiul lui Mircea Ciobanul și al doamnei Chiajna, zugravul *Dobromir cel Tânăr* decorează în frescă *Biserica Mânăstirii Snagov*. (P)

1563-1565

Ț *Giorgio Vasari*, pictor și arhitect italian, împreună cu numeroși colaboratori, pictează pereții laterali și panourile pentru plafonul fastuosului *Salone de Cinquecento* de la Palazzo Vecchio din Piazza della Signoria, Florența. (P)

Ț *Alegoria Iernii*, sculptură realizată de *Bartolommeo Ammannati* pentru Villa Medici. (S)

Fântâna Apenină, realizată de Bartolommeo Ammannati pentru Villa Medicea di Castello. (Italia). (S)

1564

Ț Se termină construirea *Mânăstirii Slatina*, cea mai importantă ctitorie a lui Alexandru Lăpușneanu și unul dintre cele mai mari ansambluri mânăstirești din Moldova, începută în 1553 și sfințită în 1558 de către Mitropolitul Grigorie. (A)

Ț La cererea Catherinei de Medici, arhitecții *Philibert Delorme* și *Jean Bullant* edifică *Palatul Tuileries*; restaurat și unit cu Luvrul în timpul lui Napoleon al III-lea, va fi incendiat în timpul Comunei din Paris. (A)

1564-1587

Ț *Tintoretto*, ilustru reprezentant al școlii venețiene, începe imensa decorație a prestigioasei *Scuola di San Rocco* cu *scene din viața lui Hristos și a Fecioarei Maria*, într-o serie de 58 de picturi; pentru sala Albergo pictează trei pânze impresionante: *Drumul Golgotei*, *Ecce Homo* și *Iisus în fața lui Pilat*. (P)

1564-1593

Ț Trăiește *Christopher Marlowe*, dramaturg, poet și traducător englez din epoca elisabetană. Dintre piesele sale cele mai cunoscute: *Dido, regina Cartaginei* (1586), *Tamerlan cel Mare* (1587), *Evreul din Malta* (1589), *Doctor Faust* (1593). (L)

1564-1616

Ț Trăiește *William Shakespeare*, considerat cel mai mare dramaturg al tuturor timpurilor, autor a 37 de piese: 10 drame cu subiect istoric din istoria Angliei, 5 tragedii și 15 comedii, dar și al unor apreciate poeme și sonete. (L)

1565

Ț Ciclul de picturi *Anotimpurile*, ansamblu de capodopere care marchează

maturitatea operei lui Pieter Bruegel cel Bătrân; din cele cinci tablouri rămase, *Vara* se află la *Metropolitan Museum of Art* New York, *Cositul* la *Lobkowitz Palace* din complexul Castelului din Praga, iar *Zi întunecată, Întoarcerea turmei și Vânători în zăpadă* la *Kunsthistorisches Museum* Viena. (P)

Ț *Tintoretto* pictează monumentală compoziție *Răstignirea*, lucrare ce măsoară 5 m × 12 m; *Scuola din San Rocco*, Veneția. (P)

Ț Arhitectul florentin *Giorgio Vasari* construiește *Coridorul* de la *Palatul Uffizi*, destinat inițial birourilor administrative și judiciare ale orașului. Ducele Cosimo cumpărase o nouă reședință, *Palazzo Pitti*, pe celălalt mal al fluviului Arno și a comandat acest pasaj particular care să lege cele două reședințe. Din 1765 Palatul Uffizi a fost transformat în *Galleria degli Uffizi*, ce adăpostește cea mai mare colecție de artă renascentistă italiană din lume. (A)

1565

Ț *Pierre de Ronsard* scrie *Elegii, mascarade și pastorale*, volum dedicat reginei Elisabeta I a Angliei. (L)

1565-1568

Ț *Fântâna lui Neptun*, opera sculptorului manierist italian *Stoldo Lorenzi*, executată pentru grădina Boboli din Florența. (S)

1565-1570

Ț *Ecce Homo*, una dintre cele mai pioase compoziții ce aparțin universului meditațiilor religioase a lui Tiziano, Pinacoteca Brukenthal; variante lucrate de Tiziano pe această temă se regăsesc în colecțiile *Muzeului Prado*, *National Gallery of Ireland* și *Kunsthistorisches Museum*, Viena. Prima lucrare, aflată la Prado, a fost pictată pentru împăratul Carol al V-lea. O a doua, conservată acum la Muzeul Condé din Chantilly, i-a fost comandată de prietenul artistului, Aretino, ca o replica a originalului. (P)

1565-1621

Ț *Henrich de Keyser*, sculptor și arhitect olandez, autorul *mausoleului lui Wilhelm Taciturnul*, lucrat în marmură neagră la Delft. (S)

1566

Ț La *Palatul Luvru* încep lucrările pentru *Petite Galerie*, devenită sub Ludovic al XIV-lea *Galerie d'Apollon*. După incendiul din 1661, această parte a palatului a fost reconstruită. Lucrările i-au fost încredințate arhitectului Louis Le Vau și au durat din 1661 până în 1663. Programul decorativ i-a fost comandat de către Colbert lui Charles Le Brun. Este prima galerie regală, destinată lui Ludovic al XIV-lea. Ea va servi drept model pentru Galeria Oglinzilor de la Versailles. (A)

Ț La Mostar, în Bosnia-Herțegovina, este construit *podul peste râul Neretva*. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

ÿ A fost fondată capital Insulei Malta, *La Valletta*, numită după marele maestru al Ordinului Cavalerilor Ioaniți, *Jean Parisot de La Valette*. (A)

ÿ *Michelangelo*, bust realizat de *Daniele da Volterra*, sculptor manierist italian; *Muzeul Luvru*. (S)

ÿ *Palatul Valmarana* a fost construit de arhitectul renascentist *Andrea Palladio* pentru nobila Isabella Nogarola Valmarana din Vicenza. (A)

ÿ *Titian: Autoportret la vârsta senectuții*; *Muzeul Prado*. (P)

1566

ÿ *Cronica moldo-polonă*, traducerea în polonă a diplomatului Nicolae Brzescki, după o versiune a cronicii Moldovei. (L)

1566-1610

ÿ *Biserica benedictină San Giorgio Maggiore*, de pe insula cu același nume a Veneției, a fost proiectată de arhitectul *Andrea Palladio*, din marmură albă, în stil clasic renascentist. (A)

1567

ÿ *Biserica mânăstirii Dochiariu* de la Muntele Athos, rezidită din temelii pe cheltuiala domnitorului Alexandru Lăpușneanu; pictura în frescă a bisericii este opera pictorului *Gheorghe Tzortzis*, reprezentant de seamă al școlii cretane de pictură. (A)

1565

ÿ *Haddon Hall* din Derbyshire (Anglia), reședință din secolul al XI-lea, mărită și refăcută în stilul Renașterii, intră în posesia ducilor de Rutland, are o stăpânesc până în secolul al XX-lea. (A)

1568

ÿ S-a încheiat construcția *Castelului* din Mir (Belarus). *Patrimoniul UNESCO*. (A)

ÿ Christoph Plantin, tipograf de renume din Anvers, publică *Biblia poliglotă*, dedicată regelui Filip al II-lea al Spaniei. (L)

ÿ Pieter Breughel cel Bătrân pictează compoziția *Parabola orbilor*; *Muzeul Capodimonte* din Napoli. (P)

1568-1577

ÿ *Mânăstirea Ciolanu*, județul Buzău, construită de boierii Dumitru Ciolanu din Transilvania, Radu și Dragomir Sorescu din Vernești mai târziu,, Doamna Neaga, soția domnitorului Mihnea al II-lea Turcitul, ridică o biserică din zid, închinată Sf. Mare Mucenic Gheorghe purtătorul-de-biruință, și care s-ar fi sfințit la 1590 după o inscripție de la anul 1857^l (A)

1568-1581

ÿ Se construiește *Castelului Lytomysl* din regiunea Pardubice din Cehia, *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1568-1584

ÿ *Biserica iezuită Il Gesu* din Roma, arhitect Giacomo Barozzi da Vignola,

stil baroc timpuriu. Construcția a început în 1568 sub auspiciile lui Francesco Borgia, fiind finanțate de cardinalul Alessandro Farnese. Primele planuri ale bisericii i-au fost cerute însă de Ighantiu de Loyola arhitectului florentin Nanni di Baccio Biggio. Ele au fost redesenate, în 1554, de Michelangelo, apoi, în 1568 de Vignola. Fațada a fost construită de Giacomo della Porta începând din 1575, iar edificiul a fost consacrat în 1584. Biserica este una dintre construcțiile perfecte ale Contrareforme, rămânând un model pentru toate bisericile iezuite. (A)

1569-1571

ÿ *Mausoleul împăratului Humajun* din Delhi, India, realizat de arhitectul persan *Mirak Mirza Ghiyath*. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1569-1573

ÿ A fost construită *Primăria* orașului Köln, după planurile arhitectului *Wilhelm Vernukken*. (A)

1570

ÿ *Monumentul funerar al lui Michelangelo*, realizat de *Giorgio Vasari*; *Bazilica Santa Croce* din Florența. (A)

ÿ *Giovanni Pierluigi Palestrina*, cel mai important compozitor de muzică sacră din timpul Renașterii, compune *Missa brevis*. (M)

1571-1575

ÿ *Bartolommeo Ammannati* realizează *fântâna lui Neptun* din Piața Signoriei din Florența. (S)

1572

ÿ *Capela Sfântului Duh*, construită pe Platoul romanilor în cartierul Cetate din Alba Iulia. (A)

ÿ Poetul portughez *Luiz Vaz de Camões* compune *Lusiadele*, poem epic ce evocă nașterea și destinul națiunii și Imperiului portughez. (L)

1572-1681

ÿ *Primăria* din Rothenburg (Germania), de arhitecți *Leonhard Weidmann* și *Jakob cel Bătrân*, stil gotic cu elemente renaștentiste. Partea gotică, cu turnul, a fost construită între 1250 și 1400. Edificiul renaștentist a fost ridicat între 1572 și 1578, iar arcadele au fost adăugate în 1681. (A)

1573

ÿ *Ospățul din Casa lui Levi*, pânză de o rară exuberanță coloristică, cu dimensiuni impresionante (5,5 × 13 m), executată de *Veronese* pentru refectorium-ul Bazilicii Santi Giovanni e Paolo; *Galleria dell'Accademia din Veneția*. (P)

c. 1573-1620

ÿ *Coroana Phoenix*, simbol ceremonial important purtat de împărătesele Chinei, bogat ornamentată cu aur, perle, turcoaz, pene și pietre prețioase. (S)

1574-1585

ÿ Restaurarea în stil renescentist a *Castelului Kronberg* din Helsingør, celebru castel din Danemarca, ce amintește de prințul Hamlet eroul lui Shakespeare. (A)

1575

ÿ A fost construită *Geamia Asmahan Sultan* din Mangalia. (A)

1577

ÿ A fost realizată *pictura murală* pentru *Biserica Arhanghelilor Mihail și Gavril* din Kakheti vechia capitala a Georgiei. (P)

ÿ *Biserica Il Redentore* din Veneția, proiectată de arhitectul *Andrea Palladio*, inspirat de Pantheonul din Atena și de Templul din Ierusalim. (A)

1577-1579

ÿ *El Greco* pictează amplă compoziție *El Expolio*, pentru sacristia catedralei din Toledo. (P)

1578

ÿ *Pierre de Ronsard* încheie volumul de poeme de dragoste *Sonete pentru Elena*. (L)

1579-1583

ÿ *Răpirea Sabinelor*, sculptură în marmură realizată de Giovanni Bologna pentru Francesco de Medici, așezată în Loggia dei Lanzi din Florența. (S)

1580

ÿ În Europa Centrală s-a folosit prima oară *caleașca cu cai*. (I)

ÿ *El Greco* (Domenikos Theotokopoulos), pictor spaniol de origine greacă, pictează *Martiriul Sfântului Mauriciu*, operă aflată în colecția Muzeului Național de Artă al României din București. (P)

ÿ *Michel de Montaigne*, scriitor francez ale cărui *Eseuri* pun bazele unui nou gen literar: eseistica. (L)

1580-1585

ÿ *Teatrul Olimpic* din Vicenza, proiectat de arhitectul *Andrea Palladio*, este cel mai vechi teatru din lume care încă se folosește. (A)

1580-1588

ÿ *Wollaton Hall*, luxoasă reședință în Nottinghamshire, proiectată de arhitectul *Robert Smythson* în stil elisabetan. (Anglia). (A)

1581

ÿ Este publicat poemul epic *Ierusalimul eliberat*, cea mai cunoscută operă a lui *Torquato Tasso*. (L)

ÿ Sunt menționate primele opere muzicale cu denumirea de *sonată*. (M)

1582

ÿ *Palia de la Orăștie*, prima traducere parțială a Vechiului Testament în limba română, realizată de diaconul Șerban (fiul lui Coresi) și Marian Diaconul. (L)

1582-1584

Ț *Biserica mănăstirii Galata* din Iași, ctitoria domnitorului Petru Șchiopul, sfințită în anul 1584. (A)

1582-1591

Ț Cancelarul Poloniei, Jan Zamoysky, fondează orașul Zamosk, al cărui vechi *centru istoric* cu fortificații și numeroase construcții realizate de arhitectul *Bernardo Morando* îmbină arhitectura italiană cu cea tradițională central-europeană. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1582-1597

Ț *Biserica Sankt Michael* din München, arhitect *Wendel Dietrich*, în stil renașcentist. (A)

1582-1627

Ț *Biserica mănăstirii Sao Vicente de Fora* (Portugalia), stil manierist, panteonul familiei regale de Braganza. (A)

1583

Ț Arhitectul venețian *Vicenzo Scamozzi* edifică *Noile Procurazioni* clădire ce mărginește o latura a grandioasei Piețe San Marco. (A)

Ț Paulo Veronese pictează magnificul *Triumf al Veneției*, pânză ce decorează plafonul Sălii Marelui Consiliu din Palatul Dogilor. (P)

Ț *Biserica Frumoasa* din Iași, inițial o mănăstire ridicată de hatmanul Melentie Balica; în 1729, domnitorul Grigore II Ghica a refăcut biserica, a zidit casele domnești, turnul-clopotniță și zidul de împrejmuire (A)

Ț Petru Șchiopu reînnoiește *Biserica Sfântul Sava* din Iași. (A)

1583-1595

Ț Este edificată *Biserica Mănăstirii Sucevița*, cu hramul „Învierea Domnului“, ctitorie a fraților Ieremia, Simion și Gheorghe Movilă. Ansamblul pictural, realizat de meșterii *Ion și Sofronie*, ultimul în ordine cronologică din seria bisericilor cu pictură exterioară (cu aproape jumătate de veac după bisericile „surori“ ale Mănăstirilor Humor, Moldovița, Arbore și Voroneț), este o amplă ilustrare a Vechiului și Noului Testament. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1583-1598

Ț Șogunul Hideyoshi Toyotomi construiește *Castelul* din Osaka (Japonia), cu rol de reședință permanentă a conducătorilor țării. (A)

1584

Ț *Viața femeilor galante*, publicată de Pierre de Bourdeille, istoric, militar și biograf francez. (L)

1584-1590

Ț Este construit *monumentul funerar al împăratului Wanli*, cel mai spectaculos monument al dinastiei chineze Ming, Beijing. (A)

1585

ÿ *Biserica Adormirea Maicii Domnului*, numită și *Biserica Domnească Mare* din Târgoviște, construită de domnitorul Petru Cercel. (A)

ÿ *La Galatea*, primul roman pastoral al scriitorului spaniol *Miguel de Cervantes*. (L)

ÿ Prin bula papală *Ratione congruit* a Papei Sixtus al V-lea a fost înființată la Roma o congregație muzicală care va deveni mai târziu *Accademia Nazionale di Santa Cecilia*. (M)

1586

ÿ Domnitorul *Petru Cercel* compune în terține italienești *Imnul*, sau *Rugăciunea*, reprodus de Stefano Guazzo în *Dialoghi piacevoli*. (L)

1586-1588

ÿ *El Greco* pictează *Înmormântarea Contelui de Orgaz*, una dintre picturile renumite din istoria artei; *biserica Santo Tome* din Toledo. (P)

1588

ÿ *Paradiso*, pânză grandioasă (9 × 24 m) pictată de *Tintoretto* pentru a decora peretele din spatele tronului în Sala Marelui Consiliu din Palatul Dogilor, Veneția. (P)

ÿ *Castelul lăuntric*, tratat de teologie mistică scris de *Sfânta Tereza d'Avila*, inițiatoarea reformei carmelite și fondatoare a *Ordinului surorilor carmelite*. (F)

ÿ *William Byrd*, compozitor englez din timpul Renașterii, publică o antologie muzicală intitulată: *Psalmi, Sonete și Cântece*. (M)

c. 1589

ÿ Împăratul Etiopiei, Sarsa-Dengel, reconstruiește *Biserica Sfânta Maria din Sion/ Aksum*, în care se presupune că s-ar păstra Chivotul Legământului. (A)

1588-1591

ÿ *Podul Rialto* din Veneția, proiectat de arhitectul *Antonio da Ponte*, este reconstruit din piatră. (A)

1589

ÿ *Christopher Marlowe* scrie piesa de teatru *Tragica istorie a doctorului Faust*. (Anglia). (L)

1589-1594

ÿ *Mănăstirea Mihai Vodă* din București, ansamblu mănăstiresc de o mare valoare artistică și importanță istorică, ctitorită pe vremea când viitorul domn era ban al Craiovei. (A)

1590

ÿ *Johan Baptista van Uther*, pictor suedez, pictează *portretul regelui Poloniei Sigismund al III-lea*; *Nationalmuseum, Stockholm*, Suedia. (P)

ÿ *Pietro Francavilla* (Pierre Franqueville), sculptor franco-flamand,

sculptează, într-un elegant stil manierist, două alegorii în marmură *Iarna* și *Primăvara*, amplasate pe Ponte Santa Trinità din Florența; celelalte două anotimpuri sunt opera prietenului și rivalului său Giovanni Battista Caccini. (S)

ÿ În Japonia începe folosirea *tiparului*. (L)

ÿ *Luneta* este o invenție anonimă în Italia sfârșitului de secol al XVI-lea; primul care s-a folosit de posibilitățile acestui instrument pentru observații astronomice a fost Galileo Galilei. (I)

ÿ Opticianul olandez *Zacharias Janssen* a realizat primul *microscop*. (I)

1590-1591

ÿ *Gewandhaus* (*Hala de postavuri*) din Braunschweig (Germania), arhitect Balthasar Kirchner, arhitectură medievală din lemn. (A)

1590-1598

ÿ El Greco: *Hristos pe Muntele Măslinilor*; *Toledo Museum of Art*, Ohio, S.U.A. (P)

1590-1599

ÿ Se construiește *Hardwick Hall* din Derbyshire, unul dintre cele mai remarcabile conace din Anglia din perioada elisabetană, edificat pentru contesa Elisabeth de Shrewbury. (A)

1590-1647

ÿ Trăiește *Grigore Ureche*, cronicar român umanist, care scrie sinteza istorică intitulată *Letopisețul Țării Moldovei*. (L)

1591

ÿ Prima reprezentație a piesei *Henric al VI-lea*, de *William Shakespeare*. (L)

1591-1599

ÿ Domnitorul Mihai Viteazul reface integral *Mănăstirea Simonpetra*, pe vârful unei stânci de la Athos și o înzestreață cu mai multe mitocuri. (A)

1592

ÿ *Galileo Galilei* inventează *termometrul*; în anul 1664, Marele duce Ferdinand al II-lea de Toscana a adus unele perfecționări termometrului lui Galilei, folosind alcoolul ca agent de măsură. (I)

1592-1593

ÿ *Christopher Marlowe* scrie drama istorică *Eduard al II-lea* și piesa *Masacrul din Paris*. (L)

1592-1594

ÿ Tintoretto realizează pentru biserica San Giorgio Maggiore o serie de picturi având ca temă Euharistia/ *Taina Sfintei Împărtășanii ce cuprinde vastă compoziție Cina cea de Taină*. Veneția. (P)

1593

ÿ *Michelangelo Merisi da Caravaggio*, pictor italian, precursor al stilului baroc, pictează *Bachus bolnav*; *Galleria Borghese* din Roma. (P)

1593-1594

Ț *Titus Andronicus*, una dintre primele tragedii scrise de *William Shakespeare*. (L)

Ț *Caravaggio* pictează *Băiat cu coș cu fructe*, tablou aflat la Galleria Borghese din Roma. (P)

1593-1599

Ț *Coroana Anzilor*, coroană votivă sculptată și cizelată din aur, decorată cu 450 smaralde, ce împodobește statuia Fecioarei din Catedrala Popayán, Columbia. (S)

1594

Ț *Thomas Nashe*, dramaturg și pamfletar din perioada elisabetană, scrie *Nefericitul călător*, proză a cărei acțiune se petrece în timpul regelui Henric al VIII-lea al Angliei. (L)

1594-1605

Ț A fost construită *Basilica Bom Jesus* din Goa, India, care adăpostește racla Sfântului François Xavier bogat decorată de florentinul *Giovanni Battista Foggini*. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1595

Ț *Hoi An*, port comercial fondat în Vietnam de exploratorii portughezi, este considerat cel mai bine păstrat port comercial din Asia de Sud-Est din secolele XVI-XIX. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

Ț A fost publicat, postum, o culegere de 21 madrigale cu titlul *Lagrimae di San Pietro* dedicate de *Orlando di Lasso* Papei Clement al VIII-lea. (M)

1595-1596

Ț *Caravaggio* pictează *Muzicienii/ Tânără femeie cântând din lăută*; *Metropolitan Museum of Art* din New York. (P)

Ț Sunt puse în scenă drama istorică *Richard al II-lea* și comedia *Visul unei nopți de vară* de *William Shakespeare*. (L)

1595-1610

Ț Sub Henric al IV-lea, arhitecții *Louis Métezeau* și *Androuet du Cerceau*, edifică *Grande Galerie*, proiect de anvergură în lungime de 450 m, ce unește palatul Luvru cu palatul Tuileries, Paris. (A)

1596

Ț *Annibale Carracci* pictează, la comanda cardinalului Odoardo Farnese, compoziția *Alegerea lui Hercule*; *Galleria Capodimonte* din Napoli. (P)

Ț *Pietro Francavilla* realizează statuia lui *Cosimo I*, amplasată în Piazza dei Cavalieri din Pisa (Italia). (S)

Ț Este consemnată *Proiecția Mercator*, un sistem de proiecție cilindrică a hărților care nu distorsionează distanțele sau direcțiile, imaginat de cartograful flamand Gerardus Mercator. (I)

1596-1597

Ț *Negustorul din Veneția*, piesa lui *William Shakespeare*, are premiera la Londra. (L)

1596-c. 1659

Ț Trăiește *Udriște Năsturel*, unul dintre primii umaniști ai culturii române, autorul *Versurilor la stema țării*, apărute pe foaia de frontispiciu a *Molitvenicului de la Câmpulung*. (L)

1596-1600

Ț *El Greco* pictează *Adorația păstorilor*. Monumentalul tablou a făcut parte din altarul Colegiului Doña Maria de Aragon. *Muzeul Național de Artă* din București. (P)

1596-1600

Ț *El Greco* pictează tabloul *Vedere din Toledo pe timp de furtună*; Metropolitan Museum of Art din New York. (P)

1597

Ț *Giovanni Gabrieli*, compozitor și organist aparținând școlii venețiene, publică culegerea de opere corale pentru opt voci distincte intitulată *Sacrae symphoniae*. (M)

Ț *Primăria* din Leiden, arhitect Lieven de Key. (Olanda). (A)

1597-1603 *Fațada Bisericii Santa Susanna* din Roma, proiectată de arhitectul elvețiano-italian Carlo Maderno, considerată drept prima operă de arhitectură barocă. (A)

1598

Ț *George Chapman*, dramaturg, poet și traducător renescentist englez, tipărește traducerea operei lui Homer, *Cele șapte cărți ale Iliadei*. (L)

1598-1599

Ț *Mult zgomot pentru nimic*, comedia scrisă de *William Shakespeare*, este pusă în scenă la Londra. (L)

1599

Ț *Hercules și Centaurul*, sculptură realizată de *Giovanni Bologna*, așezată în Loggia dei Lanzi, Piața Signoriei din Florența. (S)

Ț *Balthasar Walter*, fizician și cronicar silezian, scrie o *Cronică a domniei lui Mihai Viteazul*. (L)

Ț *El Isidro*, poezie dedicată de poetul și scriitorul spaniol *Lope de Vega* Sfântului Isidor, patronul Madridului. (L)

1599-1600

Ț *Caravaggio* pictează *Chemarea Sfântului Matei*, Capela Contarelli, Biserica San Luigi din Roma. (P)

1599-1604

Ț *Mateo Aleman*, scriitor spaniol, redactează cea mai cunoscută operă a sa, romanul picaresc *Guzman de Alfarache*. (L)

c. 1600

ÿ *El Greco* pictează tabloul *Vedere din Toledo pe timp de furtună*; Metropolitan Museum of Art din New York. (P)

ÿ Datează prima reprezentație a tragediei *Hamlet*, capodopera lui *William Shakespeare*; textul a fost publicat prima dată în 1603. (L)

c. 1600

ÿ Sticlarii din regatul Bohemiei au reușit să creeze *crystalul de Bohemia*, o sticlă incoloră având o claritate deosebită, stabilă și de o calitate egală celei venețiene. Cel mai probabil, în 1683, mestrul sticlar Michael Müller a descoperit faimosul cristal de Boemia. Cf. Prague Arts Tour. (I)

1600

ÿ *Pietro Francavilla*, sculptor manierist francez realizează în marmură statuia zeiței *Venus*; Wadsworth Atheneum, Hartford, Connecticut. (S)

ÿ *Memoriul lui Mihai Viteazul către marele duce de Toscana*, Ferdinand I, considerat de Nicolae Iorga drept o istorie a lui Mihai Viteazul scrisă de el însuși. Documentul a fost descoperit în Arhivele Florenței și publicat în original de istoricul italian Angelo Pernice în 1925, cu mențiunea „*scritta dal voevoda Michele I il Bravo*”. (L)

ÿ *Walter Raleigh*, scriitor, soldat, politician, corsar și explorator englez, scrie poemul *Dacă toată lumea și iubirea ar fi tinere*. (L), scrie poemul *Dacă toată lumea și iubirea ar fi tinere*. Este cunoscut și pentru *Istoria lumii 1607-1614*, scrisă în timp ce aștepta în Turnul Londrei executarea sentinței de condamnare la moarte. (L)

ÿ A fost întemeiată *Compania Indiilor de Est*, căreia Regina Elisabeta I îi conferă, pentru 15 ani, monopolul comerțului în Oceanul Indian. Compania a primit cartă regală în Anglia, sub numele de *Governor and Company of Merchants of London Trading into the East Indies*, 31 decembrie. (E)

1600-1601

ÿ *Caravaggio*, considerat un precursor al stilului baroc, lucrează pentru *Capela Cerasi a Bisericii Santa Maria del Popolo* din Roma două dinte pânzele sale celebre: *Crucificarea Sfântului Petru* și *Convertirea Sfântului Pavel*. (P)

1600-1615

ÿ *Epiphanius Evesham*, sculptor englez, execută pentru Catedrala Nôtre-Dame din Paris *statuia arhiepiscopului de Sens*. (S)

SECOLUL AL XVII-LEA (1601 – 1700)

Cadrul istoric

Secolul începe în mod diferit pentru principalele puteri europene. Continentul este răvășit de *Războiul de 30 de ani* (1618-1648) care influențează economia multor țări. Situația este agravată de epidemii, în special cele de ciumă. Între 1617 și 1632, ciuma provoacă în Franța 2 milioane de morți, de exemplu. Se înregistrează, de asemenea, între 1639 și 1644, recolte slabe în multe țări din Europa, iar în Anglia temperatura scăzută și excesul de ploi va avea același efect între 1646 și 1650. Peste numai trei ani, în Irlanda, se declanșează foametea care durează doi ani. Sfârșitul veacului nu este nici el scutit de capriciile vremii. Între 1687 și 1703, are loc așa numita „Mica epocă glaciară”, cu o climă excesiv de rece și de umedă, care a dus, și ea, la recolte slabe.

Populația globului depășea 580 de milioane de locuitori, Europa numărând 85-105 milioane: 16 milioane în Franța, 200 000 numai în Paris; Spania, care a crescut comerțul cu sclavi în America, numără împreună cu Portugalia 11 milioane de locuitori, dintre care, 50 000 la Madrid, 120 000 la Sevilla și 110 000 la Lisabona.

Sfântul Imperiu Roman are 15 milioane de locuitori, Cehia și Austria, 4 milioane, Marea Britanie 4-4,5 milioane, din care 5% în orașe cu peste 5 000 de rezidenți (Londra trece de la 40 000 în 1525 la 250 000). În Italia trăiesc 12-13 milioane de persoane: Napoli – 280 000, Veneția – 148 000, Roma – peste 100 000, Florența peste 50 000.

În Țările de Jos se înregistrează 1,5 milioane de locuitori, din care, 110 000 la Anvers, între 40 000 și 50 000 de Bruxelles și Amsterdam. Alte zece orașe depășesc 10 000 de locuitori.

Scandinavia numără cel mult 3 milioane de rezidenți, Ungaria, sub 3 milioane, Polonia și Marele Ducat al Lituaniei – 10

milioane la o suprafață de 900 000 km². Între 11 și 15 milioane de persoane trăiesc în Rusia (80 000 la Moscova).

Țările Române aveau o populație de peste 2,5 milioane. Bucureștiul va depăși 30 000 de locuitori abia în secolul următor, în timp ce în timp ce Sibiu, Brașov și Cluj aveau 10 000 locuitori, fiecare.

Un număr sensibil mai mare de locuitori au Imperiul Otoman (20 de milioane), Imperiul Qing – 21 de milioane, Imperiul Mogul – 160 de milioane, iar imperiul spaniol extraeuropean număra 23 de milioane de locuitori.

În Mexic trăiesc, în 1605, un milion de indieni, iar în Brazilia, locuiesc peste 15 000 de sclavi negri și 10 000 de albi.

Totuși, economia unor țări beneficiază de resurse suplimentare. În Spania, la începutul secolului, intră 290 de tone de argint, trimise din Mexic. Brazilia, colonie portugheză, produce aproximativ 200 000 de tone de zahăr, devenind cel mai mare producător pe plan mondial. Producția de cărbune și fontă din Anglia se mărește, în cursul secolului numărul furnalelor înalte ajungând la 1 000. Către 1 600, Amsterdam devine „polul economiei mondiale”, fiind orașul cel mai dinamic din punct de vedere economic. În fiecare an, 20 de vase olandeze ajung în Africa, în Brazilia și 150 în Antile. Tot aici apare tulipomania, bulbi de lalele negociindu-se la o sumă de zece ori mai mare decât salariul anual al unui artizan specializat.

Apar și noutăți datorate comerțului alimentat de alte continente. Cafeaua este adoptată la Veneția, prima cafea datând din 1645. Următoarele vor apărea în Anglia, în 1652, și la Paris, în 1672. La Moscova apărea ceaiul (1639), iar în 1645 se introduce cartoful în Ungaria și Transilvania. Cam la aceeași dată (1638) apar în Virginia plantațiile de tutun.

Războiul de 30 de Ani nu are ca motiv numai lupta dintre catolici și protestanți. Motive politice descoperim la Boemia și Ungaria, asupra cărora vor să domnească lectorul palatin, respectiv principele Transilvaniei. Doriința de cuceriri îi motivează pe regii Danemarcei și Suediei, nu pentru a ruina forța catolicismului, ci pentru a slăbi puterea Franței, unde cardinalii Richelieu și Mazarin luptă, pe rând, cu austriecii în Imperiu, cu Italia, cu Alsacia, cu spaniolii în Țările de Jos, în Rousillon și pe mare. Contele palatin Frederic al V-lea, Christian al Danemarcei, Gustave-Adolphe al Suediei, Richelieu și Mazarin sunt, rând pe rând, eroii acestei drame. Sunt, de fapt, patru drame distincte care se vor sfârși prin semnarea *Tratatului de la Westphalia*, ilustrată într-o gravură anonimă. Tratatul recunoaște existența independentă a Confederației Elvețiene, pe cea a Țărilor de Jos,

care reușiseră să se extindă în timpul luptelor prin cucerirea Maastrichtului, Brabantului de Nord și gurilor fluviului Escout care revine olandezilor, oferindu-le posibilitatea călătoriilor pe mare până în Indiile orientale, în Brazilia, și pe coastele Africii, și pe cea a Portugaliei.

În Anglia, care ieșise victorioasă din lupta cu Spania în 1588, agitația parlamentară cunoaște o revoluție. Camera Comunelor îi rezistă lui Carol I și dorește să domine. Regele, prins în războaiele cu Franța, cu Spania, cu revoltele scoțienilor, este încă mai amenințat de parlamentari, pe care îi ofensează. Izbucnește un război civil. Apar noi secte religioase și politice, cele a Episcopaliilor, Presbiterienilor, Independenților... În fruntea ultimilor se află Oliver Cromwell care, afișând o ipocrită pasiune pentru democrație, reușește să creeze o dictatură, să-l judece pe rege și să-l condamne la moarte. El proclamă republica și dizolvă Parlamentul, pornind o represiune sângeroasă în Irlanda și în Scoția. După moartea lui Cromwell, fiul său nu reușește să continue politica părintelui și este restabilită monarhia în persoana lui Carol al II-lea.

Titlul de republică este însă asumat de olandezi, aflați într-o rivalitate comercială acerbă cu Marea Britanie, ei reușind să întemeieze noi colonii în Indiile Orientale, în cele occidentale și în Africa. Din luptele parlamentare apare o lege, celebră sub numele de *Habeas Corpus*, care garantează libertatea individuală.

Regatul iberic își pierde pentru totdeauna puterea. Spania este obligată să cedeze Franței, prin *Tratatul Pirineilor* (1659) două din provinciile sale. Regele Ludovic al IV-lea, care sperase să stăpânească cea mai bună parte a moștenirii lui Carol al V-lea, a trebuit să se resemneze și să semneze *Tratatul de la Utrecht*, la începutul secolului următor, cedând Austriei domeniile Spaniei din Italia și Țările de Jos. Mizeria economică și depopularea multor provincii se accentuează mai ales după expulzarea definitivă a maurilor.

În Franța, domnia prosperă a lui Henric al IV-lea continuă încă un deceniu din noul secol. Regele dorea un rol și mai important în Europa și aspira să fondeze „pacea perpetuă” prin doborârea casei de Austria.

Reforma culturală din secolul precedent – Renașterea – schimbă nu numai modul de a gândi, dar și raporturile politice între state. Cardinalul Richelieu, care conduce de fapt țara începând din 1624, se aliază cu protestanții din Germania și *Pacea de la Westfalia* (1648) scade semnificativ puterea împăraților germani.

În a doua parte a secolului, Ludovic al XIV-lea, a cărui domnie începe în 1661, asigură Franței rolul preponderent în

Europa. El întemeiază o monarhie absolută, aspră cu poporul, ostilă străinătății, bazată pe armată, pe poliție și pe orgoliul regal. Franța își mărește numărul coloniilor în Indiile orientale și occidentale și pe coastele Africii. Cumpără de la Cromwell Dunkerque, construiește canalul Languedoc, formează o flotă pe care o opune piraiților din Africa și o folosește pentru comerțul din colonii.

Pe planul arhitecturii civile, Vauban fortifică frontierele. Apar manufacturi în provincie, iar din 1662, Colbert regroupează atelierele pariziene, creând *Manufactura Gobelin*. Capitala se înfrumusețează, se ridică Domul Invalizilor și colonada Luvrului, proiectată de Perrault. Versailles devine demn de reședința unui rege. Mansart construiește fațada dinspre parc a palatului, parcul și grădinile sunt concepute de Le Nôtre. Un mare număr de statui din marmură și bronz sunt amplasate în exterior. Reședințele regale sunt decorate după planurile lui Charles Lebrun. Lucrează acum în Franța Anguier, Pierre Puget, Francis Girardon, Antoine Coysevox, Nicolas Coustou, napolitanul I. Bernini, zis Cavalerul Bernin.

Pe plan extern, francezii contribuie la victoria de la Saint-Gothard, câștigată de Germania împotriva turcilor. Pe fondul decăderii Spaniei, Franța cucerește Flandra. Nu îndrăznește totuși să atace Olanda care își dovedise, în războiul recent cu Anglia, forța maritimă.

Când lui Ludovic al XIV-lea i se oferă titlul „cel Mare”, Franța era în culmea gloriei, dar despotismul începea să intre în declin.

Casa de Austria nu poate participa activ la lupta împotriva lui Ludovic al XIV-lea din cauza războiului neîncetat cu turcii și a revoltei Ungariei împotriva împăratului Leopold. Prințul Eugen se distinge în luptele de la Dunăre, iar pacea de la Carlowitz slăbește puterea Imperiului Otoman.

Suedia și Danemarca, pe care Războiul de 30 de Ani le implicase în marile mișcări politice ale vremii, cunosc o epocă de relativă liniște. Regina Christina a Suediei cultivă științele, Curtea ei fiind onorată de prezențele lui Grotius și Descartes.

Gustul pentru filosofie și literatură, ca și tentația aventurii, o determină să abdice, lăsându-i tronul vărului ei Carl-Gustav, care este dominat de pasiunea pentru cuceriri. Rușii, polonezii, danezii sunt mereu atacați de el. Abdică după șase ani, iar fiul lui, Carol al XI-lea, aduce liniștea în țară.

Forța Poloniei slăbește treptat din cauza puterii excesive a nobilimii. Atacați de polonezi, suedezi și danezi, rușii reușesc să ajungă la stabilitate până când Mihail Romanov începe o nouă dinastie națională, care va domni până la revoluția sovietică.

În înapoiata Rusie preia puterea, în 1682, țarul Petru I

cunoscut mai ales sub numele de Petru cel Mare, inițiatorul transformărilor pe care țara le va cunoaște în secolul următor. El structurează armata și creează o flotă puternică, sprijinind în același timp arta războiului și a păcii.

La frontierele Europei, Imperiul Otoman are un puternic vecin la est, în șahul Persiei, Abbas cel Mare, care îi izgonise pe mongoli. Redutabili sunt și cazacii. Imperiul duce lupte continue cu ei, cu Abbas și cu Veneția. Intrigile din serai, revoltele ienicerilor sunt, de asemenea, o preocupare permanentă.

Secolul al XVII-lea este o perioadă de importante schimbări în istoria literaturilor europene și, mai ales a științelor naturii. În timpul lui sunt transportate în Indiile orientale și în America populații și instituții noi, e drept, în condiții cel mai adesea tragice pentru cei care suportă această expansiune.

Arta se înscrie în continuitatea secolului al XVI-lea, marcat de Contrareforma inițiată de Luther. Răspândirea absolutismului în Europa influențează artele, dacă ar fi să ne gândim numai la arta Versailles-ului care marchează apogeul clasicismului în Franța.

În Anglia, Shakespeare și Bacon compun o mare parte a operelor lor nemuritoare. Observația, experiența și reflecția duc către studierea naturii. Matematicile evoluează. Neper inventează logaritmi, despre care publică primul său eseu în 1614. În medicină, William Harvey descoperă circulația sângelui.

În Franța, Malherbe este un mare poet care contribuie să stabilească limba literară, dar literatura franceză este încă dominată de Spania și Italia. Hotel Pisani, mai bine cunoscut sub numele de Hotel Rambouillet, dă tonul conversației în lumea bună, devenind o școală a spiritului și a limbajului ales. Du Perron, d'Ossat, Jeannin, Mornay, Sully scriu memorii istorice. În Olanda trăiește marele publicist Grotius. Numele Kepler face epocă în istoria astronomiei. Sunt descoperite legile matematice care conduc mișcările corpurilor cerești (Legile lui Kepler). Romanele cavalești spaniole sunt depășite de admirabilul „Don Quichotte”, de Cervantes, iar fecunditatea dramatică a lui Lope de Vega își găsește un emul în Calderon de la Barca, continuând, cu subiecte laice genul misterelor. În Italia Toricelli inventează barometrul, iar Academia del Cimento, fondată în 1657 la Florența, se dedică dezvoltării științelor naturii.

Descartes începe o nouă eră în filosofie. „Discurs asupra metodei” este primul monument al limbajului filosofic din Franța. Gassendi, contemporan cu el, afirmă că toate ideile vin din simțuri, fondând astfel *Senzualismul*.

În 1659 Molière scrie piesa „Prețioasele ridicole”. Racine, cu „Esther” și „Athalie” mai ales, și Boileau, încă tineri, își încep

carierile care îi vor fac nemuritori. Eleganța limbii franceze cunoaște o nouă etapă cu „Provincialii” lui Pascal, iar la Port-Royal este fondată o școală de cartezianism și literatură. „Caracterele” lui La Bruyère, sunt plasate de Boileau alături de „Provincialii”. Romanele Doamnei de La Fayette și „Scrisorile” Doamnei de Sévigné descriu această mare epocă a culturii. Academia Franceză termină, în 1640 „Dicționarul” său.

Nicolas Poussin asistă la nașterea Școlii Franceze de la Roma. În Flandra, apar artiști celebri, ca Rubens, cei doi Teniers și Van Dyck, iar în Olanda domnește Rembrandt, alături de Frans Hals, Vermeer. Este ceea ce se va numi *Secolul de aur al picturii flamando-olandeze*. Un alt secol de aur al picturii întâlnim în Spania, cu Velasquez, Zurbaran și Murillo. Ne aflăm în secolul artei *Barocului*.

În muzică, strălucește Jean-Baptiste Lulli, muzicianul regelui. Lutierul italian Antonio Stradivari construiește tipul clasic de violă. Este Europa lui Monteverdi și Frescobaldi, a lui Coreli și a lui Scarlati a căror muzică corespunde artei lui Bernini și Borromini.

În astronomie se remarcă Leibnitz iar fizicianul Christian Huygens – născut în Provinciile Unite – în 1658 și 1659 lucrează la teoria pendulului. Același secol îi dă pe Locke și sistemul inteligenței și al diferitelor senzații.

Personalitate majora a istoriei științei Newton fondează mecanica clasică sintetizată în teoria gravitației, și contribuie la progresul analizei matematice prin celebra sa operă *Principia* editată în 1687.

În Țările Române, unde în 1601, Mihai Viteazul se intitulase, chiar dacă pentru puțin timp, „*Domn al Țării Românești și Ardealului și a toată țara Moldovei*”, conduc domnitori luminați, ca Matei Basarab, Șerban Cantacuzino sau Constantin Brâncoveanu, în Țara Românească, Vasile Lupu și Dimitrie Cantemir în Moldova sau Gabriel Bethlen în Transilvania, literatura religioasă culminează cu editarea „Bibliei” lui Șerban Cantacuzino în 1688, cu scrieri educative de elocvență, cu cronicarii moldoveni Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce. Și tot acum Nicolae Milescu Spătarul scrie „Jurnal de călătorie în China” (publicat 200 de ani mai târziu).

În Transilvania, în 1698, Sinodul de la Alba-Iulia a decis unirea românilor ardeleni cu Biserica Romei, iar episcopul Micu-Kein a stabilit la Blaj sediul Bisericii Române Unite. Un an mai târziu, prin *Pacea de la Karlowitz* care încheie războiul turco-austriac, Austria primește mare parte din teritoriul Ungariei, Transilvania și Slovacia.

1601

ÿ *Mihai Viteazul* este primit la curtea împăratului Rudolf al II-lea din Praga, unde gravorul curții, *Egidius Sadeler*, realizează cel mai cunoscut *portret* al domnitorului român. (P)

ÿ Începe construcția *Pagodei Thien Mu*, monument emblematic al orașului Hue, veche capitală a Vietnamului. Patrimoniul UNESCO. (A)

1601-1602

ÿ William Shakespeare scrie tragedia *Troilus și Cresida*, iar în 1604 comedia *Totul e bine când se sfârșește cu bine* este jucată la Curte (L)

1601-1603

ÿ A fost construit *Palatul Nijo*, reședința în Kyoto a fondatorului shogunatului Edo, înscris în Patrimoniul UNESCO pentru superba arhitectură clasică niponă. (A)

1601-1667

ÿ *Alonso Cano*, reprezentant al barocului spaniol, a executat pentru biserica din Lebrija sculpturile: *Madona și Pruncul*, *San Pedro și San Pablo*. (S)

1602

ÿ *Coroana lui Rudolf al II-lea*, devenită Coroana imperială a Imperiului Austriac, opera bijutierului Jan Vermeyen din Praga, bogat împodobită cu diamante, rubine, perle și safire; Schatzkammer, Viena. (S)

ÿ *Lope de Vega* unul din cei mai importanți poeți și dramaturgi ai „Secolului de aur” al literaturii spaniole, creatorul teatrului clasic spaniol scrie poezia *Frumusețea Angelicăi*, poem epic în octave. (L)

ÿ A fost fondată *Compania Olandeză a Indiilor de Est*, una dintre cele mai prospere companii de comerț din lume, deținând o flotă formată din peste o sută de vase, considerată în istoria economiei mondiale ca primul concern multinațional. (E)

ÿ *Fagotul*, instrument muzical din grupul suflătorilor de lemn cu o tonalitate gravă, bogată, este menționat în Italia (M)

1602-1605

ÿ A fost ridicată *Mănăstirea Secu*, ctitoria Vornicului Nestor Ureche, pe locul unei mici sihăstrie, Schitul lui Zosima, întemeiate în anul 1530. (A)

1602-1603

ÿ Caravaggio pictează tabloul cu subiect biblic *Cina din Emmaus*; National Gallery, Londra. Caravaggio are două versiuni ale lucrării *Cina din Emaus*: una la Londra și alta la Milano. Cea de la Londra, a fost pictată în 1602, cealaltă în 1606. (P)

1603-1604

ÿ William Shakespeare scrie tragedia *Othello*. (L)

1604

ÿ *Punerea în mormânt*, una dintre cele mai desăvârșite opere ale lui

Caravaggio, din care s-au inspirat de-a lungul timpului Rubens, Fragonard și Cézanne; Pinacoteca Vaticanului (P)

Ț Lope de Vega scrie un ciclu de poeme inclus în volumul *Pelerin în propria țară*. În același an sunt tipărite la Zaragoza 12 *Comedii* (piese de teatru) de Lope de Vega. (L)

1604-1632

Ț A fost construită *Biserica cu hramul Cuvioasa Parascheva* din Poienile Izei, una dintre cele mai vechi biserici de lemn care, alături de celelalte biserici de lemn din Bârsana, Budești, Desești, Ieud, Plopiș, Rogoz și Șurdești, județul Maramureș, aparțin Patrimoniului UNESCO. (A)

1605

Ț Annibale Carracci, pictor italian al barocului, termină splendidele *fresce* de la *Galeria Farnese*, unul dintre cele mai desăvârșite cicluri decorative din Roma. (P)

1605-1614

Ț *Castelul din Aschaffenburg*, una dintre cele mai impunătoare construcții din timpul Renașterii Germane în Franconia Inferioară, proiectat de arhitectul Georg Riedinger în stil renescentist. (A)

1605

Ț William Shakespeare scrie tragedia *Regele Lear*. (L), jucată în premieră în 1606. Din aceeași perioadă datează și tragedia *Timon din Atena*, scrisă probabil în colaborare cu Thomas Middleton. (L)

1605-1615

Ț *Miguel de Cervantes* scrie cele două părți ale romanului *Don Quijote (El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha)*, considerat primul roman modern. (L)

1606

Ț *Acoperământul de mormânt al lui Ieremia Movilă*, remarcabilă creație a broderiei medievale românești; Muzeul Mănăstirii Sucevița. (P)

Ț Gregorio Fernandez, sculptor baroc, execută sculptura în marmură *San Antolin*; Catedrala din Palencia (Spania). (S)

Ț *Mănăstirea Zamca* ridicată de comunitatea armeană din orașul Suceava. (A)

Ț Este inaugurat *Le Pont Neuf*, cel mai vechi pod din Paris. (A)

Ț William Shakespeare scrie tragedia *Antoniu și Cleopatra*. (L)

1606-1609

Ț Se construiește *Mănăstirea Dragomirna*, unul dintre cele mai prețioase ansambluri monastice din Moldova, ctitorie a mitropolitului Anastasie Crimca. Fațada, în special turla, sunt bogat decorate cu motive orientale sculptate în piatră. (A)

1606-1660

Ț Reședința Casei Regale de Savoia din Torino: *Castello del Valentino*,

datorat reginei Christina Maria a Franței, soția regelui Victor Amadeo I din Casa de Savoia. Patrimoniul UNESCO. (A)

1606-1684

ÿ Trăiește *Pierre Corneille*, scriitor francez, unul din cei mai mari dramaturgi, considerat *fondatorul tragediei franceze*. (L)

1606

ÿ Willem Janszoon, navigator olandez, primul european cunoscut care a explorat și a identificat coastele Australiei. (E)

1607

ÿ *Villa Borghese*, construcție imaginată de arhitectul Flaminio Ponzio într-un parc întins la marginea Romei; impunătorul și elegantul edificiu servea ca reședință de vară a cardinalului Scipione Borghese. (A)

ÿ *Giovanni Diodati*, teolog și traducător elvețian, publică la Geneva prima *Biblie protestantă*. A fost primul care a tradus *Biblia* în italiană, pornind de la sursele din limbile ebraică și greacă. (L)

ÿ La palatul ducal din Mantua este prezentată opera lui Claudio Monteverdi *Orfeu*, considerată prima dramă muzicală din istoria muzicii. (M)

1607-1608

ÿ William Shakespeare scrie tragediile *Coriolan* și *Timon din Atena*. (L)

1607-1609

ÿ William Byrd Byrd, compozitor și organist englez. publică *Gradualia*, două cicluri de *motete* ce cuprind 109 piese. (M)

1608

ÿ Pietro Francavilla: *David învingând pe Goliath* sculptură în marmură; Muzeul Luvru. (S)

1608-1612

ÿ Fațada *Primăriei din Bremen* este redecorată în stil renascentist după planurile arhitectului *Luder von Bentheim*. (A)

1608-1674

ÿ Trăiește *John Milton*, poet englez cunoscut îndeosebi pentru poemul epic *Paradisul pierdut*, capodopera a literaturii engleze. (L)

ÿ Este atestată documentar *Mănăstirea Cernica*, ctitorie a marelui vornic Cernica Știrbei din timpul domniei lui Radu Vodă Șerban. (A)

ÿ *Prima menționare a telescopului* în urma unei demonstrații făcute de opticianul olandez Hans Lippershey. (I)

ÿ Samuel de Champlain, navigator și cartograf francez, fondează prima colonie pe teritoriul actualului *Québec*. (E)

1609

ÿ Caravaggio pictează și *Goliath* pentru protectorul sau cardinalul Scipione Borghese. (P)

ÿ *William Shakespeare* publică un volum de *Sonete*. (L)

ÿ *Lope de Vega*, fondator al tragi-comediei spaniole, compune *Noua artă de a scrie comedii..* (L)

1609-1616

ÿ *Moscheea Albastră* din Istanbul este construită, în timpul domniei sultanului Ahmed I, de către arhitectul Mehmet Ağa, format la școala arhitectului Mimar Sinan, cel mai renumit arhitect al Turciei. (A)

1610

ÿ *Martiriul Sfintei Ursula*, ultima pictură executată de *Caravaggio* pentru nobilul Marcantonio Doria; *Galleria di Palazzo Zevallos Stigliano*, Napoli. (P)

c. 1610

ÿ *Vedere și hartă a orașului Toledo* de El Greco; Muzeul El Greco, Toledo.

1610-1611

ÿ *William Shakespeare* scrie comedia *Furtuna*. (L)

1610-1614

ÿ *El Greco* pictează *Laocoon* singura sa creație cu subiect din mitologie; National Gallery of Art, Washington D.C. (P)

1611

ÿ *Arhanghelul Gabriel*, opera sculptorului baroc *Gregorio Fernandez*, La Rioja, Spania. (S)

ÿ Începe construcția *Castelului* din Nagoya, Japonia,. (A) Cu toate că o mare parte a fost arsă în incendiile din al Doilea Război Mondial, castelul a fost refăcut în 1959. (A)

ÿ *Hatfield House* din Hertfordshire, locul copilăriei reginei Elisabeta I a Angliei, a fost reconstruit ca reședință a lui Robert Cecil, prim-ministru al lui Iacob I. (A)

ÿ *William Byrd*, *John Bull*, *Orlando Gibbons: Parthenia*, culegere de muzică dedicată principesei Elizabeth Stuart, fiica regelui Iacob I al Angliei. (M)

ÿ Se joacă la *Teatrul Globe* din Londra tragedia *Macbeth* de William Shakespeare. (L)

1611-1614

ÿ Renumitul pictor flamand, *Peter Paul Rubens*, pictează tripticul *Coborârea de pe Cruce*, comandată gildei arhitecților pentru altarul Catedralei Notre-Dame din Anvers. Compoziția grandioasă (425 × 295 cm) este conservată la *Palais des beaux-arts* din Lille. (P)

1611-1691

ÿ *Biserica Santa Maria della Vale* din Roma, arhitect *Carlo Rainaldi*, stil baroc. (A)

1612

ÿ Basoreliefurile de la baza *Fântânei din Piazza della Santissima*

Annunziata din Florența, realizate de *Pietro Tacca*. În 1607, s-a decis adăugarea figurii condamnaților înlănțuiți în cele patru colțuri ale monumentului. Pietro Tacca, pe atunci sculptor oficial al Curții Florentine, a fost ales pentru executarea lor. Ansamblul trebuia să fie completat cu două fântâni cu monștri marini, pe care acesta le-a realizat în anii 1630, dar care au fost instalate în final în Piața Santissima Annunziata, din Florența. (S)

Ț *Vechiul centru istoric* al orașului Sao Luis do Maranhao, *São Luís*, Maranhão din Brazilia, fondat în onoarea regelui Franței Ludovic al XIII-lea. Patrimoniul UNESCO. (A)

Ț *Félix Lope de Vega y Carpio*, scrie romanul pastoral religios *Păstori în ziua Nașterii Domnului. Proze și versuri divine*. (L)

Ț *Orlando Gibbons* (25 decembrie 1583, Oxford, –5 iunie 1625, Canterbury) compune un *ciclu de madrigale și motete* ce cuprinde cunoscutele madrigale *Lebăda de argint* și *Alchimistul*. (M)

1612-1614

Ț Peter Paul Rubens pictează tripticul *Coborârea de pe Cruce*, realizat la scurtă vreme după întoarcerea din Italia. Tabloul se află în Catedrala Notre-Dame din Anvers. Cele două panouri laterale prezintă *Bunavestire* și *Prezentarea în templu*. (P)

1612-1625

Ț *Palatul Luxembourg* din Paris, realizare majoră a clasicismului francez, construit după model florentin, la cererea reginei Maria de Medici; celebra *Jardin du Luxembourg* din jurul palatului a fost amenajată de arhitectul peisagist Boyceau de la Barnuderie, iar fântânile și terasele au fost încredințate arhitectului Thomas Francisco. (A) Palat construit în principal de Salomon de Brosse, iar decorația mării galerii i-a fost încredințată lui Rubens (*Histoire de Marie de Médicis*, 1622-1625, astăzi la Luvru).

1612-1630

Ț *Moscheea regală* din Isfahan somptuos monument edificat de șahul Abbas I cel Mare din dinastia persană a Safavizilor, Iran. El este cel care a însuflețit orașul prin ridicarea pieței numită *Maidan* și a faimoaselor moschei *Luftullah* și *Moscheea Regală*, care ilustrează gloria artei safavide. (A)

1613

Ț Miguel de Cervantes scrie douăsprezece povestiri scurte, intitulate *Nuvele exemplare*. (L)

1613-1614

Ț Pictura lui El Greco, *Logodna Fecioarei*, considerată ca ultima sa lucrare, moștenită de fiul său, ajunge peste timp în Colecția Regelui Carol și apoi în patrimoniul Muzeului Național de Artă din România. (P)

1614

ÿ *Aurora*, monumentală frescă decorează plafonul palatului Parravicini Rospigliosi din Roma, opera pictorului italian Guido Reni, (P)

ÿ *Statuia ecvestră în onoarea regelui Henric al IV-lea*, executată de Giambologna și Pietro Tacca, a fost amplasată la Pont Neuf. (S)

1615

ÿ William Shakespeare scrie drama istorică *Henric al VIII-lea*. În timpul unui spectacol cu această piesă, Teatrul Globe din Londra ia foc. Este reconstruit în 1614. (L)

ÿ Miguel de Cervantes publică alegoria *Călătoria în Parnas*. (L)

ÿ Matematicianul scoțian John Napier a publicat primele *tabele cu logaritmi*. (I)

1615-1620

ÿ *Lupta lui Hercule cu leul din Nemea* Școală flamandă tablou din colecția Muzeul Național de Artă al României atribuit de cercetători atelierului lui Rubens (P)

ÿ A fost construită *Primăria* din Augsburg, arhitect Elias Holl. (Germania). (A)

1616

ÿ Frans Hals, pictor olandez, realizează portretul de grup *Banchetul Ofițerilor gărzii corporației Sfântul Gheorghe* din Haarlem; Frans Hals Museum, Harlem, Olanda. (P)

ÿ *Biserica Saint-Gervais* din Paris, arhitect Salomon de Brosse. fațada bisericii adoptă pentru prima dată în Franța, în arhitectura religioasă, suprapunerea ordinelor arhitecturale. (A)

1616-1635

ÿ *Queen's House* din Greenwich, arhitect Inigo Jones. (A) Fascinat de arhitectura palladiană, arhitectul realizează prima biserică programatic clasică din Marea Britanie.

1618

ÿ *Răpirea fiicelor lui Leucip*, grandioasa realizare a celui mai renumit pictor flamand, Peter Paul Rubens, inspirată de celebra sculptură a lui Giambologna, *Răpirea Sabinelor*; *Alte Pinakothek*, Munchen. (P)

ÿ *Erasmus*, statuie în bronz realizată de sculptorul și arhitectul olandez Hendrick de Keyser; Universitatea Erasmus din Rotterdam. (S)

ÿ Arhitectul Inigo Jones construiește *Palatul Whitehall* din Londra, reședința suveranilor englezi; considerat cel mai mare palat din Europa distrus de un incendiu în anul 1698. (A)

ÿ Johannes Kepler, matematician și astronom german, a stabilit *legile care descriu mișcarea planetelor în jurul Soarelui*. (I)

1620

- ÿ Rubens pictează Căderea îngerilor, pânză aflată la Ale Pinkothek, München.(P)
- ÿ Epiphanius Evesham execută *statuia poetului John Owen*, aflată în Catedrala Saint Paul, Londra. (S)
- ÿ Gian Lorenzo Bernini, sculptor și arhitect proeminent, realizează statuile *Neptun și Triton*; Victoria and Albert Museum din Londra. (S)
Capodopera sa este *Piața Sfântului Petru din Roma*, delimitată de o colonadă gigantică formată din 284 de coloane, desfășurate pe patru rânduri, cu 140 de statui.
- ÿ *Biserica Saint-Charles Borromée*, construită pentru călugării iezuiți din Anvers, în stil baroc l-a avut ca decorator și pictor principal pe Pierre-Paul Rubens. (A)
- ÿ Cronicarul Mihail Moxa, călugăr la mănăstirea Bistrița din Oltenia, scrie, din îndemnul episcopului Teofil al Râmnicului, *Cronograful*, o istorie universală compilată, prima lucrare de acest gen în limba română. Manuscrisul original se află la Muzeul Rumianțev din Moscova. (L)
- ÿ Olandezul Cornelius Van Drebbel, la cererea regelui Iacob I al Angliei, construiește un prim model de *submarin*, pe care îl încearcă în Tamisa. (I)
- ÿ Prima referire la apariția *contrabasului*, folosirea lui în orchestră începe doar din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. (M)
- ÿ Francis Bacon, cancelar al Angliei, filosof englez, inițiatorul empirismului și senzualismului modern, compune opera sa principală intitulată *Novum Organum*. (F)

c. 1620

- ÿ A început construcția *bisericii de lemn* de la Ieud, din Maramureș. Patrimoniul UNESCO. (A)

1621

- ÿ La cererea Mariei de Medici, Rubens decorează Palatul Luxembourg cu un vast ciclu narativ alcătuit din 24 de picturi în care înfățișează *Istoria vieții celebre și a faptelor eroice ale Reginei*; colecția Muzeului Luvru. (P)
- ÿ Antoon Van Dyck realizează *portretul Isabellei* de Brabant, soția lui Rubens.(A)
- ÿ Giovanni Francesco Barbieri pictor italian baroc cunoscut și sub numele de Guercino execută *fresca Aurora* ce decorează plafonul Vilei Ludovisi din Roma.(P)

1621-1622

- ÿ Gian Lorenzo Bernini realizează grupul statuar *Răpirea Proserpinei*; Galleria Borghese, Roma. (S)

1621-1630

- ÿ *Palatul baroc și grădinile Wallenstein* din Praga, arhitect Antonio Pietro Spezza, stil baroc. (A)

1621-1695

ÿ Trăiește Jean de La Fontaine, poet, moralist, dramaturg și romancier francez, faimos datorită celebrelor *Fabule* (1668). (L)

1622

ÿ Francis Bacon scrie *Istoria regelui Henric al VII-lea*. (L)

ÿ *Banqueting House-Whitehall*, construcție edificată în timpul regilor James I și Carol I Stuart, prima construcție în stil neoclastic ce completează Palatul Whitehall. după proiectul arhitectului Inigo Jones. (A)

1622-1625

ÿ *Gian Lorenzo Bernini* creează una dintre cele mai celebre sculpturi ale sale, *Apollo și Daphne*; Galleria Borghese, Roma. (S)

1622-1635

ÿ *Pieter Breugel cel Tânăr* realizează seria completă a *Anotimpurilor*, aflată la Muzeul Național de Artă din București. (P)

1623

ÿ Rubens realizează un *Autoportret* aflat în colecția regală de la Palatul Windsor din Marea Britanie. (P)

ÿ *Prima colecție completă a operelor lui Shakespeare*, publicată în Anglia de editorii Nathaniel Butter, Nicholas Bourne și Thomas Archer. (L) (așanumita *First Folio*), alcătuită de actorii John Heminges și Henry Condell. Cele 1000 de pagini pe două coloane cuprind 36 de piese. (L)

1623-1624

ÿ *David*, sculptură în marmură de Gian Lorenzo Bernini; Galleria Borghese, Roma. (S)

1623-1626

ÿ *Pietro Tacca* creează *Quattro Mori*, statuile prizonierilor otomani înlănțuiți, ce aparțin ansamblului monumental în bronz dedicat lui Ferdinand de Medici; Piazza della Darsena, Livorno. (S)

1624-1633

ÿ *Gian Lorenzo Bernini* execută *Baldachinul Altarului principal* din Bazilica Sfântul Petru, operă grandioasă – înălțimea de 29 m – realizată în bronz aurit. (S)

1625

ÿ Infanta Isabella comandă lui *Rubens* un vast ciclu de cartoane pentru tapiseriile care au ca tema *Triumful Euharistiei*; destinate *Mănăstirii Descalzas Reales* din Madrid, reprezintă cel mai elaborat și mai complex ansamblu de artă religioasă din creația lui Rubens. (P)

ÿ *Francesco Mochi* (1580, Montevarchi – 1654, Roma), reprezentant al perioadei baroce, realizează în bronz: *Statuia ecvestră a lui Alessandro Farnese*; Piacenza, Piazza Cavalli (S)

ÿ *Heinrich Schütz*: *Cantiones sacrae*, culegere de motete scrise pentru orgă și voce. (M)

ÿ *Palatele regale din Abomey*, Benin unele dintre rarele monumente de acest gen conservate în Africa; cele 12 palate erau răspândite pe o suprafață de 44 de hectare. Patrimoniul UNESCO. (A)

1625-1633

ÿ *Palatul Barberini*, realizat de mari arhitecți ai vremii, *Carlo Maderno*, *Francesco Borromini*, *Gian Lorenzo Bernini*, la comanda lui Maffeo Barberini, ales suveran pontif sub numele Urban al VIII-lea. (A)

1626

ÿ A fost inaugurată *Bazilica Sfântul Petru* din Roma. (A)

1627

ÿ *Pietro Da Cortona*, pictor italian din perioada barocului târziu, pictează *Răpirea Sabinelor*; *Muzeul Capitoliului* din Roma. (P)

1627-1647

ÿ *Monumentul funerar al papei Urban al VIII-lea* realizat de *Gian Lorenzo Bernini*; *Catedrala Sfântul Petru* din Roma. (S)

1628

ÿ *Diego Velázquez*, unul dintre cei mai cunoscuți pictori ai barocului spaniol, pictează tabloul protectorului său, *Regele Filip al IV-lea și familia*; *Muzeul Prado*, Madrid. (P). (P)

c. 1628

ÿ *Rembrandt Harmenszoon van Rijn* pictor olandez, principalul reprezentant al „secolului de aur al picturii din Țările de Jos realizează unul dintre cele peste 50 de autoportrete pictate de-a lungul vieții; *Rijksmuseum*, Amsterdam. Rembrandt este autorul a 600 de picturi, 300 de gravuri și peste 2000 de desene. (P)

1628-1630

ÿ *Frans Hals* pictează *Portret de Țigancă*, unul dintre cele mai bune din portrete ale sale; *Muzeul Luvru*, Paris. (P)

1629

ÿ *Francisco de Zurbaran*, pictor spaniol, numit și „Caravaggio al Spaniei” pentru stilul său auster și sumbru, precum și pentru folosirea tehnicii clarobscur-ului, execută – cu ocazia canonizării lui Pedro Nolasco (întemeietorul ordinului Mercedarienilor desculți) – capodopera sa: *Apariția Sfântului Petru crucificat în fața Sfântului Pedro Nolasco*; *Muzeul Prado* (P).

ÿ *Fontana della Barcaccia*, celebra fântână din Piazza della Trinità, devenită din 1653, Piazza di Spagna din Roma, capodoperă a sculpturii baroce, realizată de *Pietro Bernini* și fiul său, *Gian Lorenzo Bernini*, la comanda papei Urban al VIII-lea. (S)

1629-1635

ÿ *Calderon de la Barca*, poet și dramaturg spaniol, scrie capodopera sa, piesa *Viața este vis*. (L)

1629-1638

Ț *San Longinus*, sculptură în marmură realizată de *Gian Lorenzo Bernini*; *Catedrala Sfântul Petru* din Roma. (S)

1629-1639

Ț Renumitul *Palais Royal* din Paris, numit inițial *Palatul Cardinalului*, comisionat de Richelieu arhitectului Lemercier, Paris. (A)

1630

Ț *Velázquez* pictează în timpul vizitei sale în Italia *Fierăria lui Vulcan*, tablou aflat la *Muzeul Prado* din Madrid. (P) s

Ț Construirea *castelului Frederiksborg* pe trei insule ale lacului cu același nume. Cel mai mare castel scandinav, capodoperă a Renașterii daneze, dedicată regelui Christian al IV-lea. Castelul este realizat între 1560 și 1630, mai ales de către Hans van Steenwinckel cel Bătrân, arhitect flamand originar din Anvers. (Danemarca). (A)

Ț *Botezul lui Christ*, sculptură de *Gregorio Fernandez*, aflată la *Museo Nacional de Escultura* din Valladolid. (Spania). (S)

Ț Apare la Barcelona piesa *Seducătorul din Sevilla și oaspetele de piatră (El burlador de Sevilla y convidado de piedra)* de *Tirso de Molina*, care lansează mitul lui Don Juan. Piesa este jucată în același an la Barcelona. (L)

Ț *Adriaen Brouwer*, pictor flamand prestigios, specializat în scene din lumea sordidă a tavernelor, pictează *Țărani bătându-se într-un han*; *Alte Pinakothek*, München. (P)

1631

Ț *Christo de los Balderas* opera sculptorului baroc spaniol *Gregorio Fernandez* pentru Biserica San Marcelo din Leon. (S)

Ț *Nicholas Stone* sculpează monumentele funerare cu efigiile lui *Sir George Villiers* și a soției, sale *Mary* contesa de Buckingham; *Westminster Abbey*. (S)

Ț *Pierre Corneille* scrie a doua sa piesă, *Clitandre sau Inocența persecutată*, dedicată ducelui de Longueville. (L)

1631-1633

Ț Arhitectul *Baldassare Longhena* proiectează *Biserica Santa Maria della Salute* din Veneția, în stil baroc. (A)

1632

Ț *Velázquez* pictează *Predarea Cheilor Orașului Breda*, capodoperă a picturii istorice menită să decoreze noul palat al lui Filip al IV-lea, *Buen Retiro*, Madrid. (P).

Ț La vârsta de 26 de ani, *Rembrandt* termină mult apreciatul portret de grup *Lecția de anatomie a doctorului Tulp*, lucrare ce l-a făcut celebru; *Rijksmuseum* din Amsterdam. (P)

1632

ÿ Diego Velázquez: portretul alegoric al regelui *Filip al IV-lea*; Galleria Uffizi, Florența. (P)

ÿ *Gian Lorenzo Bernini* realizează în marmură portretul Cardinalului *Scipione Borghese*; *Galleria Borghese*, Roma. (S)

ÿ Lope de Vega scrie dialogurile autobiografice *La Dorotea*, în care inserează și o antologie poetică. (L)

1632-1645

ÿ *Taj Mahal*, monument în marmură albă de o elegantă sublimă, unul dintre cele mai celebre monumente din istoria arhitecturii. Agra (India). Patrimoniul UNESCO. (A)

1632 – 1671

ÿ Începutul muzicii culte în România marcat de lucrarea *Codex Caioni*, antologie de piese muzicale transcrise pentru orgă la care a contribuit călugărul franciscan umanist de origine română *Ioan Căianu*. (M)

1632-1687

ÿ *Jean Baptiste Lully*, compozitor italian de la curtea Regelui Soare, compune o serie de *comedii-balet* în colaborare cu Molière și *tragedii lirice* pe texte de Philippe Quinault. (M)

1633

ÿ Philippe de Champaigne pictează portretul *Cardinalului de Richelieu* în vestimentație clericală; National Gallery, Londra. (P)

1633-1636

ÿ *Mânăstirea Arnota*, unul dintre cele mai reprezentative monumente istorice și de arta religioasă din Tara Românească, ctitoria domnitorului Matei Basarab. (A)

1633-1639

ÿ Pietro da Cortona, unul dintre măștrii barocului roman, execută grandioasa frescă *Triumful Divinei Proviđențe*, menită să decoreze plafonul salonului Palatului Barberini din Roma. (P)

1634

ÿ *La Gatomaquia*, poem epic burlesc scris de *Lope de Vega*. (L)

ÿ Domnitorul *Vasile Lupu* fondează *Academia Vasiliană*, instituție de învățământ superior din Moldova, cu predare în limbile slavonă și latină. (L).

1634-1636

ÿ *Mânăstirea Dintr-un lemn*, județul Vâlcea, numită astfel după tradiție pentru că ar fi fost construită dintr-un stejar uriaș, ridicată de Preda Brâncoveanu, potrivit lui Paul de Alep, și Matei Basarab. (A)

1634-1680

ÿ *Biserica San Lorenzo* din Torino, proiectată de arhitectul *Ascanio Vitozzi*, în stil baroc. (A)

1635

ÿ *Anton van Dyck*, pictor al barocului flamand, realizează portretul regelui *Carol I Stuart la vânătoare*, unul din cele paisprezece portrete pe care le-a pictat la Curtea regală a Angliei; *Muzeul Luvru*, Paris. (P)

ÿ *Georges de La Tour* pictează tabloul *Trișorul cu asul de caro*, considerat o capodoperă a picturii franceze; *Muzeul Luvru*, Paris. (P)

ÿ Se încheie construcția la *Basilica de Nuestra Señora de los Angeles*, în localitatea Cartago din Costa Rica. (A)

ÿ Se înălțată biserica *Trei Ierarhi* din Iași, splendidă ctitorie a domnitorului *Vasile Lupu*, a cărei fastuoasă decorație cuprinde în întregime fațada într-o adevărată broderie sculptată în piatră (A)

ÿ Debutul lucrărilor de construcției *Palatului Radziwiłł* din Vilnius. (A)

Pierre Corneille, dramaturg francez, scrie *Medeea*, prima sa tragedie importantă. (L)

ÿ *Girolamo Frescobaldi* publică la Veneția *Fiori musicali*, faimoasă culegere de piese liturgice scrise pentru orgă. (M)

1635-1636

ÿ Se construiește *Catedrala Verkhoșpassky*, din Kremlin, Moscova, capela privată a țarilor ruși, împodobită cu unsprezece turle aurite cu delicate cruci ajurate. (A)

1635-1638

ÿ Inspirat după o operă a lui Raphael, Rubens pictează prima versiune a tabloului *Judecata lui Paris*, aflat la National Gallery, Londra. (P)

1635-1642

ÿ *Biserica Sorbonei*, construită la cererea cardinalului Richelieu, arhitect Jacques Lemercier, stil baroc. (A)

1636

ÿ Se încheie construcția *Palatului Terem* din Moscova, reședința principală a țarilor ruși în secolul al XVII-lea. (A)

ÿ *Pierre Corneille* scrie tragedia *Cidul*, opera care l-a consacrat. Premiera piesei, la începutul lui 1637, în sala Jeu de Paume din Paris, a generat un scandal de proporții. (L)

ÿ *Pierre Corneille* scrie comedia *Iluzia comică*, jucată în același an la Hôtel de Bourgogne din Paris și publicată în 1639. (L)

ÿ Este fondată *Universitatea Harvard*, cea mai veche instituție de învățământ superior din Statele Unite. (L)

ÿ *Fagotul*, instrument muzical din grupul instrumentelor de suflat din lemn, apare menționat pentru prima dată în monumentală lucrare *Harmonie universelle* a Abatelui Mersenne. (M)

1637

ÿ Pedro Calderon de la Barca scrie piesa *Doctorul onoarei sale*. (L)

ÿ *René Descartes*, cunoscut de asemenea cu numele latin *Cartesius*, filosof și matematician francez, elaborează faimosul *Discurs despre metodă*, în care formulează și argumentează logic sintagma filosofică *Cogito ergo sum – Gândesc, deci exist.* Este urmat de eseurile *Dioptrica*, *Meteorii* și *Geometria*. (F)

ÿ În eseu *Geometria*, ce însoțește lucrarea sa fundamentală, *Discours de la méthode*, Descartes face referire la principiile geometriei analitice. (I)

ÿ *Pierre de Fermat*, matematician francez, a enunțat o celebră teoremă de teoria numerelor, cunoscută sub numele de *Marea teoremă a lui Fermat*, a cărei demonstrație completă a fost găsită de-abia 357 de ani mai târziu de către matematicianul englez *Andrew Wiles*. (I)

1637-1641

ÿ *Palatul episcopal* din *Kielce*, arhitecți *Tomasso Poncini* și *Kaspar Bakanza*, arhitectură barocă din vremea dinastiilor din *Casa de Wasa* (Polonia). (A)

1638

ÿ *Adriaen Brouwer*, pictor flamand prestigios, specializat în scene din lumea sordidă a tavernelor, pictează *Țărani jucând cărți într-o tavernă*; *Alte Pinakothek*, München. (P)

ÿ *Peter Paul Rubens: Autoportret*; *Guggenheim Hermitage Museum*, Las Vegas (S.U.A.). (P)

Nicholas Stone realizează în marmură *monumentul funerar al lui Lionel Cranfield și al soției sale*; *St Benedict's chapel Westminster Abbey*. (S)

ÿ *Mănăstirea Căldărușani*, una dintre cele mai mari și vechi mănăstiri ortodoxe din Muntenia, este ctitorită domnitorului *Matei Basarab*. (A)

1638-1640

ÿ *Nicolas Poussin*, pictor francez din perioada clasicismului, inspirat de studiile de sculptură antică pe care le-a urmat la Roma, pictează *pânza Păstorii din Arcadia*; *Muzeul Luvru*, Paris. (P)

1638-1641

ÿ *Biserica San Carlo alle Quattro Fontane* din Roma, construită după un proiect al renumitului arhitect *Francesco Borromini*. (A)

1638-1648

ÿ *Fortul Roșu*, complex arhitectural impunător din *Delhi* (India) construit în timpul domniei împăratului *Shah Jahan*, cuprinde *Palatul privat*, *Palatul colorat*, *Palatul bijuterie*, *Palatul Daawat Khana*, *Bazarul acoperit* și *Sala de audiențe*. (A)

1639

ÿ *Îmbarcarea Sfintei Paula în portul Ostia*, pictură reprezentativă a pictorului francez *Claude Lorrain*, *Muzeul Prado*, Madrid. (P)

ÿ *Pavillon de l'Horloge*, pavilion monumental al *Palatului Luvru*,

- construit de arhitectul Jacques Lemercier în timpul domniei lui Ludovic al XIII-lea. (A)
- Ț *Tiparul* începe să fie folosit în America de Nord, Statele Unite, la Cambridge. (L)
- Ț Frans Hals pictează *Ofițerii gărzii corporației „Sfântul Gheorghe” din Haarlem*. În portretul de grup al ofițerilor și arhebuzierilor acestei corporații, în planul îndepărtat, al doilea personaj din stânga este însuși Frans Hals. Este singurul autoportret cunoscut al lui Hals.
- 1639-1699**
- Ț Trăiește Jean Racine, unul din cei mai mari dramaturgi francezi, autorul pieselor *Andromaca* (1667), *Britannicus* (1669), *Bérénice* (1670), *Baiazid* (1672), *Mithridate* (1673), *Ifigenia* (1674) și *Fedra* (1677).
- 1640**
- Ț Frans Snyders, pictor flamand, unul dintre cei mai timpurii pictori animalieri, pictează cunoscută pânza *Concertul păsărilor*; Muzeul Ermitaj (P)
- Ț Statuia colosală a lui *Philip Neri*, sculptată de Alessandro Algardi, sculptor italian din perioada barocului târziu, pentru Santa Maria în Vallicella, Roma (S)
- Ț *Mărturisire ortodoxă* scrisă de Petru Movilă, mitropolitul Kievului, tradusă în românește de frații Radu și Șerban Greceanu în 1691. (L)
- 1640-1642**
- Ț *Philippe de Champaigne* a pictat numeroase portrete faimoase, între care *Triplu portret al cardinalului Richelieu*, aflat la *National Gallery*, Londra. (P)
- 1640-1680**
- Ț Lutierul cremonez *Niccolo Amati* din Cremona creează celebrele viori cunoscute sub numele *Grand Amati*. (M)
- 1641**
- Ț Alessandro Algardi transpune în bronz statuia *papei Innocentiu al X-lea*; Muzeul Capitolin, Roma. (S)
- Ț Premiera piesei *Cavalerul din Olmedo* scrisă de *Lope de Vega*. (L)
- Ț *René Descartes* publică la Paris, în latină, *Meditationes de prima Philosophia/ Meditații asupra filosofiei prime*, opera sa capital. (F)
- 1642**
- Ț *Rembrandt Harmenszoon van Rijn*, pictor olandez, considerat printre cei mai mari artiști din istoria umanității, pictează *Rondul de noapte*, una dintre celebrele sale capodopere; *Rijksmuseum*, Amsterdam. (P)
- Ț Gian Lorenzo Bernini execută bustul cardinalului *Richelieu*; Muzeul Luvru, Paris. (S)
- Ț *Biserica San Ivo della Sapienza* din Roma, arhitect Francesco Borromini. (A)

ÿ Premiera operei compuse de compozitorul și violonistul italian *Claudio Monteverdi, l'Incoronazione di Poppea*, la *Teatro San Giovanni e Paolo* din Veneția. (M)

ÿ *Abel Tasman*, navigator și explorator olandez, descoperă *Tasmania, Noua Zeelandă* și insulele *Tonga* și *Fiji*. (E)

ÿ La începutul războiului civil dintre Rege și Parlament, prima lege promulgată la Londra este cea a *închiderii teatrelor*.

1642-1643

ÿ *Fântâna Tritonului* din Piața Barberini, opera lui Gian Lorenzo Bernini, Roma. (S).

1642-1647

ÿ Grigore Ureche scrie *Letopiseșului Țării Moldovei de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor care scrie de la Dragoș până la Aron-vodă*, cea mai veche cronică în limba română. (L)

1642-1657

ÿ *Castelul Maisons-Lafitte*, construit după planurile arhitectului François Mansard. (A) 1642-1649, potrivit site-ului Maison Laffite.

1643

ÿ *Cazania* sau *Carte românească de învățătură*, tipărită de mitropolitul Varlaam, cuprinde extrase din *Evanghelii*, o culegere de predici din diferite izvoare și primele versuri în limba română intitulate *Stihuri în stema domniei Moldovei*. (L)

ÿ Împreună cu actrița *Madeleine Béjart* ș.a., Molière fondează trupa „*Ilustrul Teatru*”.

c. 1643

ÿ *Diego Velázquez* realizează celebrul *Autoportret; Galleria Uffizi*, Florența. (P)

1643-1704

ÿ Trăiește *Marc-Antoine Charpentier*, compozitor francez de muzică barocă, autor de pastorale, tragedii și comedii lirice, precum și de balet compuse pentru lucrări ale lui Molière. (M)

1643-1727

ÿ Trăiește *Isaac Newton*, matematician, fizician și astronom englez, care va revoluționa știința în domeniul *opticii, matematicii și mecanicii*. (I)

1644

ÿ *Evangelista Torricelli*, fizician și matematician italian, a fost primul care a măsurat presiunea atmosferică cu ajutorul barometrului cu mercur, invenția sa; în același an, publică *Opera Geometrica*, tratat în care și-a prezentat cercetările matematice. (I)

1644-1645

ÿ Bartolomé Murillo, pictor baroc din „Secolul de aur spaniol”, execută

tablourile *Bucătăria îngerilor și Moartea Sfintei Clara*, din ciclul de picturi destinate Mănăstirii călugărilor franciscani din Sevilla (Spania). (P)

1644-1646

ÿ *Diego Velázquez: Portret alegoric al regelui Filip al IV-lea*, conservat la *Galeria Uffizi*, Florența. (P)

1644-1647

ÿ *Mănăstirea Agapia*, ridicată de hatmanul Gavril Coci, pe locul schitului sihastrului Agapie. (A)

1644-1653

ÿ Basorelieful intitulat *Fuga lui Attila*, executat de *Alessandro Algardi* pentru *Catedrala Sfântul Petru* din Roma. (S)

1644-1694

ÿ Trăiește *Matsuo Basho*, pe numele lui adevărat *Matsuo Munefusa*, important poet japonez, unul dintre maeștrii genului *haiku*. (L)

1645

ÿ *Alessandro Algardi* realizează *monumentul funerar al papei Leon al XI-lea*; *Catedrala Sfântul Petru* din Roma. (S)

1645-1650

ÿ *Murillo* pictează *Micul cerșetor*, una dintre cele mai cunoscute pânze ale sale, conservată la *Muzeul Luvru*, Paris. (P)

1645-1660

ÿ *Biserica benedictină Val-de Grâce* din Paris, a cărei cupolă amintește de cea a *Catedralei Sfântul Petru* din Roma; arhitecți: *François Mansard* și *Jacques Lemercier*. (A)

1645-1693

ÿ Se construiește *Palatul Potala* din Lhasa (Tibet), unul dintre cele mai remarcabile edificii din lume, în componența căruia intră *Palatul Alb* și *Palatul Roșu*. (A)

1646-1652

ÿ *Bernini* sculptează *Extazul Sfintei Teresa capodoperă a sculpturii baroce*; *Capela Carnora* a *Bisericii Santa Maria della Vittoria* din Roma. (S)

1646-1716

ÿ Trăiește *Gottfried Wilhelm von Leibniz*, filosof și matematician german, întemeietorul sistemului filosofic bazat pe *monade*, elemente spirituale invizibile, înzestrate cu forță activă, dintre care monada supremă este Dumnezeu. (F)

1647

ÿ *Paulus Potter*, pictor din școala olandeză ce a avut ca temă principală în creația sa pictura animalieră, execută cunoscută sa pânză intitulată *Taurul*. *Muzeul Mauritshuis* din Haga. (P)

ÿ *Mănăstirea Plumbuita*, București, ridicată de voievodul Petru Cercel la

sfârșitul secolului al XVI-lea este reconstruită de domnitorul *Matei Basarab*. (A)

ÿ Este reconstruit *Palatul Changdeokgung*, unul dintre cele Cinci Mari Palate construite de regii dinastiei Joseon din Coreea de Sud. (A)

ÿ *Biserica-fortăreață Precista* din Galați, construită de domnitorul Vasile Lupu. (A)

ÿ Premiera tragediei *Héraclius*, de Pierre Corneille, la Teatrul Marais. (L)

1648

ÿ Maeștrii din Iaroslav zugrăvesc *frescele* de pe zidurile interioare ale *Catedralei Uspensky* din Moscova, construită din inițiativa țarului Ivan cel Groaznic pentru a comemora cucerirea Kazanului și Astrakhanului. (P)

ÿ Rembrandt pictează opera cu subiect religios *Pelerini din Emmaus* sau *Cina din Emmaus*; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ În timpul domniei lui Shah Jahan, al cincilea împărat al Imperiului Mogul, se construiește *Moscheea Jama Masjid* din Agra, una dintre cele mai mari din India. (A)

ÿ *Mănăstirea Polovragi*, lăcaș de cult din Țara Românească a secolului al XVII-lea, ridicat de logofătul Danciu Pârâianu. (A)

ÿ *Noul Testament de la Alba Iulia*, prima traducere integrală în limba română, sub îngrijirea mitropolitului Simion Ștefan. (L)

1648-1650

ÿ *Diego Velázquez* a fost autorul câtorva nuduri, dintre care s-a păstrat doar *Venus la oglindă*, aflat la *National Gallery* din Londra. (P)

1648-1651

ÿ Celebra *Fântâna celor patru fluvii/ Fontana dei Quattro Fiumi*, fastuoasă punere în scenă caracteristică stilului baroc realizată de *Bernini* în *Piazza Navona* din Roma. (S)

1648-1655

ÿ *Palatul regal din Amsterdam* construit după planurile arhitectului *Jacob van Campen* pentru a servi drept clădire a primăriei; din anul 1808 edificiul este folosită ca reședință regală a casei de Orania. (A)

1649

ÿ *Nicolas Poussin: Judecata lui Solomon*; Muzeul Luvru, Paris. (P)

1650

ÿ În timpul celei de a doua călătorii în Italia, *Velázquez* pictează *Portretul Papei Inocențiu al X-lea*, *Galleria Doria Pamphili*, Roma. (P)

ÿ *Adorația păstorilor*, operă de maturitate a pictorului spaniol *José de Ribera*, aflată la *Muzeul Luvru*, Paris. (P)

ÿ Începe construcția *Turnului Spasskaia*, 71 m înălțime, cel mai cunoscut dintre cele 20 de turnuri ale Kremlinului. Turnul, numit și Turnul

Mântuitorului, își datorează numele unei icoane a lui Iisus, instalată deasupra porții în 1648. Construcția lui s-a făcut în două etape. Partea inferioară a fost realizată de arhitectul italian Pietro Antonio Solari în 1491. Ogușov și scoțianul Galloway au adăugat partea superioară în 1625. (A)

ÿ Corneille scrie tragedia *Andromeda*. (L)

ÿ *Anne Bradstreet*, prima femeie-poet din coloniile britanice din America de Nord a cărei operă a fost publicată, scrie volumul de versuri *The Tenth Muse Lately Sprung Up in America/ A zecea muză tocmai a apărut în America*. (L)

c. 1650

ÿ Apar primele manufacturi ce impun *ceramica albastră de Delft*, inspirată de porțelanurile aduse din China de Compania Olandeză a Indiilor de Est. (P)

1650-1660

ÿ *Biserica mănăstirii Golia*, cu hramul Înălțarea Domnului, este ctitorită de marele logofăt Ioan Golia. La 1650 Voievodul Vasile Lupu hotărăște transformarea radicală a așezământului căzut în ruină. Rezidirea s-a făcut după concepția arhitecturală a vechii biserici și a fost terminată de fiul său, Ștefăniță Vodă, la 1660. Aceștia sunt menționați drept ctitori de inscripția în slavonă aflată în biserică, la 1660.

1650-1671

ÿ *Biserica Sfântul Mihail* din Louvain (Belgia), construcție în stil baroc. (A)

1652

ÿ *Biserica Santa Agnese* din Roma, arhitecții *C. Rainaldi* și *F. Borromini*, stil baroc. (A)

1652-1710

ÿ *Palatul Ca`Pesaro* din Veneția, ridicat de arhitectul Baldassare Longhena, stil baroc; Longhena construiește numai primele două niveluri. Cel de al treilea este terminat de Antonio Gaspari în 1710

1653

ÿ *Piazza Navona* din Roma, capodoperă a sculpturii baroce realizată de Pietro Bernini și de fiul său Gian Lorenzo Bernini, la comanda Papei Urban al VIII-lea. (S) Papa Innocent X a ordonat construirea palatului Sant' Agnese in Agone, un palat și i-a cerut lui Bernini să construiască La Fontana dei Quattro Fiumi(A)

1654

ÿ *Rembrandt* pictează *Batșeba la baie*, una din capodoperele sale, pentru care i-a servit ca model cea de a doua soție, Hendrickje; *Muzeul Luvru*, Paris. (P)

ÿ *Otto von Guericke*, om de știință și inventator german, a construit *prima*

pompă de vid, demonstrându-i eficacitatea prin faimosul experiment al *emisferelor din Magdeburg*. (I)

1654-1670

ÿ *Statuia ecvestra a împăratului Constantin cel Mare* executată Gian Lorenzo Bernini; Vestibulul Bazilicii Sfântul Petru, Vatican. (S)

1655

ÿ *Peisaj cu răpirea Europei*, unul dintre cele mai poetice tablouri din creația lui Claude Lorrain, aflat la Muzeul Pușkin din Moscova. (P)

ÿ *Boul jupuit de Rembrandt*; Muzeul Luvru, Paris. (P)

1655-1660

ÿ *Haman implorând iertare Esterei*, tabloul lui Rembrandt, provenit din colecția regelui Carol I al României; Muzeul Național de Artă din București. (P)

1655-1661

ÿ *Charles Le Brun*, pictor și decorator al Palatului Versailles, pictează portretul ecvestru al protectorului său, *Cancelarul Segurier*, unul dintre marii colecționari ai timpului; Muzeul Luvru, Paris. (P)

1655-1716

ÿ Trăiește Constantin Cantacuzino Stolnicul, diplomat, istoric și geograf, reprezentant al umanismului în spațiul cultural românesc, întocmește *prima hartă geografică și administrativă a Țării Românești*, publicată la Padova în 1700. (L)

1656

ÿ *Las Meniñas* sau *Domnișoarele de onoare*, capodopera lui Velázquez, pictată la sfârșitul carierei sale, una dintre cele mai ilustre creații din istoria picturii universale; Muzeul Prado, Madrid. (P)

ÿ *Catedrala Patriarhală* din București, își are începuturile în vremurile de la mijlocul secolului al XVII-lea, prin mănăstirea ctitorită de domnitorul Constantin Șerban Basarab și soția sa Bălașa; hrisovul domnesc din 8 iunie 1668, hotărăște ca mănăstirea să devină reședința mitropolitană (A)

ÿ *Biserica Santa Maria della Pace* din Roma, arhitect Pietro de Cortona, stil baroc. (A)

ÿ *Mănăstirea Cașin*, județul Bacău, ctitorită de voievodul Gheorghe Ștefan; planul bisericii, arhitectura fațadelor, și dimensiunile sale sunt identice cu cele ale bisericii Golia din Iași (A)

ÿ Blaise Pascal, filosof religios, apologet creștin, matematician francez, publică anonim *Lettres provinciales* (L)

c. 1656

ÿ *De Imitatione Christi/ Imitațiunea lui Cristos*, operă de pietate creștină, atribuită, călugărului german Thomas a Kempis. (F)

1656-1667

ÿ Gian Lorenzo Bernini imaginează vasta esplanadă -*Piața Sfântul Petru* a bazilicii Sf. Petru, delimită de o *Colonadă* gigantică formată din 284 de coloane înalte de 19 m, desfășurate pe patru rânduri; admirabila balustradă de deasupra coloanelor este încununată de 140 de statui de sfinți și de martiri înalte de 3,2 m, realizate în jur de 1670 de sculptori din școala lui Bernini. (A)

1656-1671

ÿ *Biserica Sfântul Ioan Botezătorul* din Bruxelles, construită în stil baroc (Belgia). (A)

1657

Mănăstirea din Sâmbăta de Sus, biserica din lemn construită de vornicul Preda Brâncoveanu, refăcută din zid de Constantin Brâncoveanu în anul 1696. (A)

Jean-Baptiste Lully, responsabilul Baletelor Curții, dirijează *Les petits violons du Roi*, orchestra care îl însoțea pe Ludovic al XIV-lea în toate deplasările, considerată de specialiști ca prima orchestră simfonică din istoria muzicii. (M)

Christian Huygens scrie primul tratat de *teoria probabilităților* și pune la punct *Orologiul cu pendul*. (I)

1657-1661

Castelul Vaux-le-Vicomte, capodopera a arhitecturii clasice construit pentru superintendentul regal Nicolas Fouquet de cei mai mari artiști din epocă, arhitectul *Le Vau*, pictorul decorator *Charles Le Brun* și arhitectul peisagist *André Le Nôtre*. (A)

1657-1667

ÿ *Bernini* realizează în marmură, bronz și stuc aurit *Tronul Sfântului Petru* (Cathedra Petri în care se păstrează tronul din lemn al Sfântului Petru) - grandios ansamblu sculptural, care domină absida Bazilicii; deasupra tronului mănunchiuri de raze irump dintr-un nor de îngeri iluminat în centru de un vitraliu cu porumbelul Duhului Sfânt și se revarsă asupra Tronului susținut de statuile gigantice a patru dintre Părinții Bisericii: Sf. Ambrozie, Sf. Augustin, Sf. Atanasie și Sf. Ioan Gură de Aur; Bazilica Sfântului Petru, Vatican (S)

1658

Pieter de Hooch, pictor flamand de alegorii și scene de gen, pictează tabloul *Femeie bând cu soldații*, aflat la Muzeul Luvru, Paris. (P)

1658-- 1678

Biserica San Andrea al Quirinale din Roma, arhitect Gian Lorenzo Bernini; impresionant edificiu al barocului italian. (A)

1658-1660

ÿ *Jan Vermeer van Delft*, unul dintre cei mai faimoși pictori ai lumii reprezentant al stilului baroc din Secolul de Aur olandez, pictează *Lăptăreasa*, tablou aflat la *Rijksmuseum*, Amsterdam. Întreaga sa operă, considerată autentică, cuprinde 37 de tablouri. Cele mai multe reprezintă scene de fiecare zi sau alegorii. (P)

1659

ÿ *Andromeda*, tragedie de Pierre Corneille. (L)

ÿ *Baldassare Longhena*, figură marcantă printre arhitecții și sculptorii secolului al XVII-lea venețian, concepe impozantul palat *Ca' Pesaro*, cu fațada situată spre Canal Grande, astăzi sediu al Galeriei Naționale de Artă Modernă. (A)

ÿ La Petit-Bourbon din Paris se joacă în premieră comedia lui *Molière*, *Prețioasele ridicole*. (L)

1660

ÿ *Jan Vermeer: Vedere din Delft; Muzeul Mauritshuis*, Haga. (P)

ÿ Arhitectul Nicodemus Tessin cel Bătrân începe construcția *Castelului Drottningholm* din Lovön. (Suedia). Patrimoniul UNESCO. (A).

ÿ *John Dryden*, poet proeminent în vremea Restaurației în Anglia, numit de Walter Scott Glorious John, dedică un poem regelui Carol al II-lea Stuart, intitulat *Astraea Redux*. (L)

ÿ Premiera piesei lui *Molière*, *Încornoratul închipuit*. (L)

1660-1664

ÿ Nicolas Poussin pictează ciclul celor *Patru anotimpuri* dedicate cardinalului Richelieu, Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ *La Cour Carrée/ Curtea pătrată* -delimitata de conturul clădirilor situate în partea orientală a palatului Luvru-cu fațadă renașcentistă edificată de arhitecții Jacques Lemercier și continuată de Louis Le Vau, sub domniile lui Ludovic al XIII-lea și Ludovic al XIV-lea, acoperă de patru ori suprafața curții renașcentiste de pe timpul lui Francisc I; Pavilionul Orologiului construit în timpul domniei lui Henric al IV-lea, este decorat între 1638 și 1640 de echipa sculptorului Jacques Sarazin. Decorul, conceput de Jean Goujon este un imn adus suveranului. (A).

1660-1665

ÿ Murillo execută tabloul *Imaculata Concepțiune*, aflat la Muzeul Prado, Madrid. (P)

1661

ÿ Începe construcția *Palatului Versailles* unul dintre cele mai prestigioase monumente din lume; jumătate de secol a fost necesar pentru a transforma un modest adăpost pentru vânătoare într-un imens și strălucitor palat care se desfășoară pe 63 154 m², cu 2 300 de camere,

2153 de ferestre, 67 de scări și un domeniu care se întinde pe 800 de hectare, cu 20 km de alei și 200 000 de arbori. (A)

ÿ *Galeria Apollo* situată în Palatul Luvru, primul exemplu de galerie regală, a fost transformată la cererea lui Ludovic al XIV-lea după ce un incendiu a devastat *Pettite Galerie* fondată în 1566 sub Carol al IX-lea; de dimensiuni impresionante (60 m lungime × 10 m. latine) decorată de artiști ce figurează printre marile nume ale arte franceze ansamblu reunește 41 picturi, 118 sculpturi și 28 tapiserii de Gobelins într-un decor feeric și monumental conceput pentru recepțiile oferite de Curtea regală. (A)

1661-1665

ÿ Benedict Spinoza, filosof evreu din Olanda, elaborează principala sa lucrare intitulată *Etica*. (F). Gândirea lui a fost influențată de scrierile lui Thomas Hobbes și René Descartes, însă – spre deosebire de concepția dualistă a acestuia din urmă – Spinoza a avut o reprezentare monistă a lumii, întreaga existență reducându-se la ceea ce el a numit „substanță”. (F)

1662

ÿ Este fondată *Manufactura regală a goblenurilor*, încredințată de Colbert primului pictor al regelui Ludovic al XIV-lea, Charles Le Brun. (P)

ÿ Premiera primei mari comedii în cinci acte, *Școala nevestelor (L'École des femmes)* de Molière.

ÿ Robert Boyle, fizician, chimist și inventator irlandez, descoperă legea *transformării izoterme a gazelor*. (I)

1662-1664

ÿ *Jan Vermeer, Femeie în albastru citind o scrisoare*; Rijksmuseum, Amsterdam. (P)

1662-1687

ÿ André Le Nôtre, arhitect peisagist al regelui Ludovic al XIV-lea, realizează amenajarea grădinilor de la Versailles, animate de 700 de jeturi de apă, 34 de bazine, 50 de fântâni, și 220 de statui. (A). „Roi des jardiniers et jardinier du Roi”. A fost regele grădinarilor și grădinarul

1663

ÿ *Biserica de lemn Sfântul Nicolae* din Budești, județul Maramureș, creație excepțională a meșterilor constructori anonimi; pictura interioară este bine conservată fiind realizată în 1762 de Alexandru Ponehalschi. *Patrimoniul UNESCO*. (A)

1664

ÿ Marele portretist *Frans Hals* pictează *Regentele spitalului*, una dintre ultimele sale capodopere; Frans Hals Museum din Haarlem. (P)

ÿ *Jan Steen*, pictor olandez preocupat de teme în domeniul picturii de gen

- pictează *Masa de botez*; Wallace Collection, Londra și Toaleta de seară; Rijkmuseum (P)
- ÿ *Alonso Cano*, pictor, sculptor și arhitect spaniol, realizează cea mai cunoscută sculptură a sa, *Madona din Bethlehem*; Biserica din Lebrija. (S)
- ÿ *San Sebastian*, opera celebrului sculptor francez Pierre Paul Puget, realizată pentru Biserica Santa Maria Carignano (Italia). (S)
- ÿ *Palatul Chigi-Odescalchi* din Roma, reședință urbană barocă, proiectată de arhitectul *Gian Lorenzo Bernini*. (A)
- ÿ *Mănăstirea Răducanu* din Târgu-Ocna a fost ridicată de marele logofăt Nicolae Buhuș, reînnoită și pictată în anul 1763 pe cheltuiala marelui logofăt Radu Racoviță. (A)
- ÿ *Molière* prezintă la curtea lui Ludovic al XIV-lea comedia-balet într-un act, *Le Mariage forcé/ Căsătorie cu de-a sila*, cu muzică de Lully. (L)
- ÿ *Jean Racine* prezintă la Palais Royal tragedia *Tebaida* sau *Frații dușmani*. (L)
- ÿ *Tartuffe*, comedia în cinci acte scrisă de *Molière*, este reprezentată pentru prima dată la castelul Versailles. (L)
- ÿ *Menuetul*, dans francez grațios din perioada barocă, este menționat pentru prima dată de *Guillaume Dumanoir* în tratatul *Le mariage de la musique et de la dance*. (M)
- 1664-1740**
- ÿ *Palatul Nymphenburg* reședința de vară comandată de principele elector Ferdinand de Bavaria pentru soția sa Adelaida de Savoia arhitecților Barelli, Viscardi și Effner; imensa sala de bal, Steinerer Saal, a fost adăugată în timpul Electorului Maximilian al III-lea, fiind decorată cu elemente rococo proiectate de arhitectul flamand Francois Cuvillies și fresce superbe, opera pictorului Johann Baptist Zimmermann; Germania (A)
- 1665**
- ÿ Jean de La Fontaine publică prima serie de *Povești și nuvele în versuri*. (L) Poet, dramaturg și prozator, a rămas cunoscut în istoria literaturii îndeosebi pentru fabulele sale. Jean de La Fontaine a fost membru al Academiei Franceze. (L)
- ÿ *Gian Lorenzo Bernini* sculptează bustul regelui Ludovic al XIV-lea; Muzeul Versailles (Franța). (S)
- ÿ *Molière* scrie *Don Juan*, comedie în cinci acte. (L)
- ÿ *Jean Racine* cunoaște un mare succes în fața regelui Ludovic al XIV-lea cu piesa *Alexandru cel Mare*. (L)
- ÿ *Dosoftei*, cărturar român, poet și traducător, mitropolit al Moldovei, începe să versifice *Psaltirea*, care se va dovedi capodopera sa poetică, tipărită la mănăstirea Uniev din Ucraina în 1673. (L)

c. 1665

ÿ Capodopera lui Jan Vermeer, *Fata cu cerceș de perla* supranumită *Mona Lisa olandeză*. (P)

1665-1666

ÿ *Jan Vermeer: Atelierul pictorului*; *Kunsthistorisches Museum*, Viena. (P)

1665-1672

ÿ *Letopiseșul Cantacuzinesc* (titlu complet *Istoria Ţării Românești de când au descălecat pravoslavnicii creștini 1290-1690*), cronică românească. (L)

1666

ÿ *Molière* scrie comediile *Mizantropul*, în cinci acte, și *Doctor fără voie*.. (L)

ÿ *John Milton: Paradisul pierdut*. (L)

ÿ *Isaac Newton* și *Gottfried Leibniz* au elaborat bazele *calculului diferențial și integral*, în același timp, dar pe căi diferite. (I)

1667

ÿ *Statuia ecvestră a lui Ludovic al XIV-lea* de *Gian Lorenzo Bernini*, din Place du Carrousel, cour Napoleon, replică în bronz a originalului situat în parcul de la Versailles. (S) nu e gata

ÿ *Pierre Corneille* scrie tragedia *Attila*. (L)

1667-1669

ÿ *Îngerii*, sculptură de *Gian Lorenzo Bernini*; *Basilica Sant' Andrea delle Fratte*, Roma. (S)

1667-1672

ÿ *Colonada Luvrului*, operă celebră a arhitecturii clasiciste de inspirație antică, edificată de arhiteștii *Le Vau* și *Claude Perrault*. (A)

1668

ÿ *Vermeer* pictează cunoscuta pânză *Astronomul*; *Muzeul Luvru*, Paris. (P)

ÿ *Avarul* sau *Școala minciunii* de *Molière*. (L)

ÿ *Jean de La Fontaine* publică volumul *Fabule alese*, capodoperă a clasicismului francez, dedicată lui Ludovic, Delfinul Franșei, fiul cel mare și moștenitor al regelui Ludovic al XIV-lea. (L)

1668-1670

ÿ *Jacob van Ruysdael*, peisagist de renume din Secolul de aur al picturii olandeze, pictează două dintre cele mai cunoscute lucrări ale sale: *Cascada și Moară lângă Wijk* ambele aflate la *Rijksmuseum* din Amsterdam. (P)

ÿ *Jean-Baptiste Tuby*, sculptor francez, realizează *Carul Soarelui*, grupul central al Bazinului lui Apollo din *Parcul Versailles*. (S)

1668-1675

ÿ *Gian Lorenzo Bernini* execută în marmură portretul medicului *Gabriele*

Fonseca, aflat în capela cu același nume a bisericii *San Lorenzo* în Lucino, Roma. (S)

1668-1683

Ț *Castelul Bethlen* din Sânmiclăuș, județul Alba, construit la cererea și după planurile omului de stat și scriitorului maghiar, pasionat de arhitectură, *Bethlen Miklós*, în stil renescentist târziu, cu influențe baroce. (A)

1669

Ț *Rembrandt* pictează ultimul din cele peste 50 de *Autoportrete* ale sale; *Muzeul Mauritshuis*, Haga. (P)

Ț *Vermeer* pictează *Geograful*; *Städelsches Kunstinstitut*, Frankfurt pe Main, Germania. (P)

Ț La *Hôtel de Bourgogne* premiera tragediei *Britannicus*, piesă de referință în creația lui *Racine* (L)

Ț În timpul regelui Ludovic al XIV-lea a fost fondată *Academia Regală de Muzică*, numită și *Academia de Operă*, care avea misiunea de a promova opera franceză. (M)

1669-1670

Ț *Dantelăreasa*, pictura lui *Vermeer*, considerată de Renoir drept „cel mai frumos tablou aflat în Muzeul Luvru”. (P)

1669-1672

Ț *Mănăstirea Cetățuia* din Iași, cu ziduri fortificate, ctitorită de domnitorul Gheorghe Duca. (A)

1669-1673

Ț *Palatul Czernin* din Praga, construit pentru Humprecht Jan Czernin, conte de Chudenitz, după proiectul arhitectului *Francesco Caratti*, în stil baroc. (A)

1670

Ț *Contesa de La Fayette* scrie nuvelele *Prințesa din Monpensier* și *Zaida*. (L)

Ț A fost publicată postum *Les pensées/ Cugetări*, cea mai cunoscută lucrare teologică a lui *Blaise Pascal*, elaborată inițial ca proiect al unei *Apologii a religiei creștine*. (F)

Ț *Spinoza: Tractatus Theologico-Politicus/ Tratat teologico-politic* este tipărit și publicat anonim la Amsterdam. Spinoza susține că nu există nici o înrudire între teologie și filosofie, scopul filosofiei fiind adevărul, pe când cel al credinței este supunerea și evlavie. (F)

Ț La castelul Chambord premiera comediei-balet *Burghedul gentilom*, creația lui *Molière* și *Lully*. (M)

Ț Este lansat liedul *O du lieber Augustin* compus de poetul și menestrelul *Marx Augustin* considerat drept *prima melodie de vals* (M)

Ț *Heinrich Schütz*, compozitor și organist german, compune *Deutsches Magnificat/ Măreția germană*. (M)

1670-1673

Ț Biserica *Saint Mary Le Bow*, din Londra, distrusă în Marele Incendiu al Londrei din 1888, este construită, în stil baroc de arhitectul *Christopher Wren*, autorul planurilor pentru alte 51 de biserici din Londra. (A)

1670-1676

Ț Regelui Ludovic al XIV-lea încredințează tânărului arhitect Jules Hardouin Mansart construcția *Domul Invalizilor* din Paris.(A)

1671

Ț Statuia lui *Carol I Stuart*, sculptura de *John Bushnell*, păstrată la Old Bailey, care este Tribunalul din Londra

Ț *Oboiul*, instrument de suflat din lemn, este perfecționat în forma în care e cunoscut astăzi.(M) Începând din 1650, familiile de creatori de instrumente, compozitori și muzicieni virtuozii, membri ai orchestrei *Musique de la Chambre & de la Grande Écurie du Roy*, vor contribui la evoluția acestui instrument. La începutul secolului al XIX-lea, Guillaume Triébert și fii lui, Charles-Louis (profesor de oboi la Conservatorul din Paris) și Frédéric, îi aduc noi transformări. Succesorii lor, François și Lucien Lorée, fabrică modelul „Conservator” care a fost adoptat de toți oboiștii.

1671-1672

Ț *Miron Costin* scrie poemul filosofic *Viața lumii*. (L)

1671-1678/74

Ț *Gian Lorenzo Bernini* realizează monumentul funerar al *papei Alexandru al VII-lea*, din Catedrala Sfântul Petru din Roma, precum și opera dedicată *Sfintei Ludovica* din Capela Alberti San Francisco a Ripa de la Roma. (S)

1671-1678

Ț Biserica *Saint Bride*, Londra, arhitect *Christopher Wren*. (A)

1672

Ț *Claude Lorrain: Vedere din Delft*; Art Institute, Chicago. (P)

Ț *Racine* scrie tragedia *Baiazid*. (L)

Ț Molière prezintă comedia de moravuri în cinci acte, *Les Femmes savantes/ Femeile savante*, la Palais Royal. (L)

1672-1745

Ț Trăiește *Ion Neculce*, cronicar moldovean, autorul *Letopiseșului Țării Moldovei*. (L)

1673

Ț Mitropolitul *Dosoftei*, cărturar român, mitropolit al Moldovei, poet și traducător, compune în limba română *Psaltirea în versuri*, tipărită în Polonia. (L)

Ț Inspirat din istoria regelui Pontului, *Racine* scrie tragedia *Mithridate*. (L)

ÿ Apare lucrarea de referință a filosofului, matematicianului și fizicianului olandez *Christiaan Huygens*, *Orologiul sau Despre mișcarea corpurilor*, un tratat amplu și amănunțit asupra pendulului. (I)

ÿ *Jean-Baptiste Lully* compune prima sa tragedie lirică, intitulată *Cadmus et Hermione*. (M)

1673-1723

ÿ Trăiește *Dimitrie Cantemir*, domnitor al Moldovei, considerat fondatorul *muzicii laice turcești* și cercetător al celei religioase musulmane, sub numele de *Cantemiroglu*. (M)

1674

ÿ *George Ravenscroft*, comerciant englez, dezvoltă la scară industrială tehnica de obținere a *cristalului*, sticlă de fabricație specială căreia aportul de oxid de plumb îi conferă limpezime, luminozitate și strălucire. (I)

1674-1678

ÿ *Charles Le Brun* decorează *Scara ambasadorilor* de la Palatul Versailles. (P)

1675

ÿ *Miron Costin* scrie *Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace*, operă monumentală care continuă cronică lui Grigore Ureche. (L)

ÿ Racine revine la un subiect mitologic cu tragedia *Ifigenia prezentată în premieră* la Palatul Versailles. (L)

1675-1678

ÿ Spătarul Nicolae Milescu călătorește în China în fruntea unei solii a țarului Rusiei. (E)

1675-1701

ÿ John Bushnell a fost comisionat să execute *monumentele funerare* lui Abraham Cowley și Sir Palmer Fairbourn de la Westminster Abbey (S)

1675-1708

ÿ *Catedrala Saint Paul* din Londra, considerată capodopera celebrului arhitect Christopher Wren, a fost ridicată după incendiul din 1666. (A)

1676

ÿ *Mănăstirea Turnu* din județul Vâlcea, ridicată de mitropolitul Varlaam lângă chiliile sihaștrilor Daniil și Misail, săpate în stâncă. (A)

ÿ *Andrea Guarneri*, cunoscut lutier din Cremona, realizează *Viola Conte Vitale* cel mai faimos instrument ieșit din atelierul său. (M)

ÿ Robert Boyle și Edme Mariotte descoperă *legea transformării izoterme a gazelor*. (I)

1676-1695

ÿ A fost edificată *Trinity College Library* din Cambridge, arhitect Christopher Wren. (A)

1677

ÿ Paul Mignard, pictor francez, decorează *galeria castelului Saint-Cloud* (Franța). (P)

ÿ *Contesa de La Fayette* scrie romanul *Prințesa de Clèves*, unul dintre primele romane moderne. (L)

ÿ *Johann Pachelbel*, compozitor german de muzică barocă, compune *Canonul în Re*, creație de muzică de cameră scrisă pentru trei vioi și un bas continuu, devenită un simbol muzical universal cunoscut. (M)

1677-1699

ÿ *Palatul Krasinski* din Varșovia, construit pentru voievodul Plock-ului, Jan Dobrogost Krasinski după proiectul baroc al arhitectului *Tylman van Gameran*. (A)

1678

ÿ *La Fontaine* publică cel de al doilea volumul de *Fabule*. (L)

ÿ *Neculai Milescu Spătarul*, călător, diplomat moldovean și scriitor, este trimis de țarul Alexei Mihailovici în misiune în China, prilej cu care scrie *Jurnalul de călătorie în China*, un adevărat document privitor la desfășurarea misiunii sale în China, Siberia și Mongolia. (E)

ÿ Christiaan Huygens, matematician, astronom și fizician olandez, cunoscut ca autor al *primei lucrări științifice de calculul probabilităților* (1657), emite *teoria ondulatorie a luminii*. (I)

1678-1679

ÿ *John Bunyan*, scriitor și predicator englez, scrie *Călătoria pelerinului*, una dintre cele mai citite cărți la acea vreme în Anglia. (L)

1678-1684

ÿ *Charles Le Brun* și atelierul lui *decorează apartamentele de la Versailles* cu opere dintre cele mai variate: picturi murale, reliefuri din piatră, lemn și marmură colorată, mobilă cu intarsii din aur și argint. (P)

1679

ÿ *Charles Perrault* publică un volum în care se regăsesc binecunoscutele povești *Motanul încălțat*, *Scufița Roșie*, *Cenușăreasa*, *Barbă Albastră*, *Tom Degețel*. (L)

ÿ *Henry Purcell*, compozitor englez de muzică barocă, *este numit organist la Westminster Abbey*, unde timp de șase ani se va dedica muzicii sacre. (M)

1679-1681

ÿ Domnitorul Șerban Cantacuzino a ridicat *mânăstirea și casele domnești de la Cotroceni*. (A)

1679-1684

ÿ *Plafonul Galeriei Oglinzilor* decorat de *Charles Le Brun* cu picturi alegorice care ilustrau cele mai importante momente din timpul domniei lui Ludovic al XIV-lea. (P)

1679-1687

Ț *Palatul Carignano din Torino*, reședința oficială a ducilor de Savoia, construită în stil baroc de arhitectul *Guarino Guarini* (A)

1680-1681

Ț *Nikitin și Savin*, zugravi de biserici renumiți, decorează cu *fresce* pereții și bolțile din interiorul *Bisericii Sfântul Ilie*, cea mai importantă realizare de artă monumentală din Yaroslav (Rusia). (P)

1680-1692

Ț *Palatul Wilanow* din Varșovia, construit de regele Jan III Sobieski, reședință în stil baroc, cu o arhitectură care îmbină arta europeană cu vechi tradiții de construcție din Polonia. (A)

1681

Ț Meșterul *Luca din Iclod* pictează renumita *Icoană a Maicii Domnului* de la Mănăstirea Nicola, de lângă Gherla. (P)

Ț *Andreas Schliiter*, sculptor german, reprezentant al barocului, execută *fațada palatului Wilanow din Varșovia*, precum și *sculpturile ce decorează Capela regala din Gdansk*. (S)

Ț *John Dryden*, poet și dramaturg englez, scrie satira politică *Absalom și Achitophel*. (L)

Ț În baletul lui *Lully*, *Le Triomphe de l'Amour*, apar primele balerine profesioniste. (M)

1682

Ț *Iconostasul bisericii fostei mănăstiri Cotroceni* capodopera a artei medievale românești din perioada cantacuzină, aflat în custodia Muzeului National de Arta.(S)

Ț *Milon din Cretona*, sculptură de *Pierre Paul Puget*; Muzeul Luvru, Paris. (S)

Ț *Viața unui om îndrăgostit*, roman scris de poetul și prozatorul japonez *Ihara Saikaku*. (L)

1682-1686

Ț *Luca Giordano* pictează *frescele* de la *Palatul Medicis-Riccardi* din Florența. (P)

Ț *Dosoftei* scrie lucrarea de compilație, după izvoare bizantine, *Viața și petriacerea sfinților*. (L)

1683

Ț *Biserica Doamnei* din București, ridicată de Maria Doamna, soția domnitorului Șerban Cantacuzino. (A)

Ț *Poem cronologic despre domnii Moldovei*, prefață la o lucrare religioasă scrisă de mitropolitul *Dosoftei*. (L)

Ț *Johann Beer*, autor și compozitor german protestant, a scris *Discurs muzical*, o lucrare despre muzica barocă în Germania. (M)

ÿ *Antonie van Leeuwenhoek*, om de știință olandez, ameliorează performanțele microscopului, cu ajutorul căruia observă și descrie *structuri celulare, microorganisme și bacterii*. (L)

1683-1714

ÿ Sculptori proeminenți din Boemia realizează cele *statuile* ce vor decora *Podul Carol* din Praga. (S)

1683-1743

ÿ *Fațada Bisericii Santa Maria Maggiore* din Roma a fost refăcută și remodelată de arhitectul *Fernidando Fuga* la comanda papilor Clement al X-lea și Benedict al XIV-lea (A)

1684

ÿ *Pierre Paul Puget* realizează sculptura în marmură *Perseu și Andromeda*. Muzeul Luvru, Paris. (S)

ÿ *Istoria în versuri polone despre Țara Moldovei și Munteniei (Poemă polonă)* scrisă de cronicarul român *Miron Costin*. (L)

ÿ A fost inaugurată *Galeria Oglinzilor* de la Palatul Versailles, punct de referință al artei europene din secolul al XVII-lea; concepută de *Jules Hardouin-Mansart*, de dimensiuni impresionante 73 × 11 m; și-a dobândit renumele de la cele 357 de oglinzi dispuse în 17 arcade opuse celor 17 ferestre, care oferă o vedere largă asupra Grădinilor Palatului. (A)

1685

ÿ *Sitasamvara*, statuia zeiței îmbrățișându-și consortul, este sculptată în bronz și aur de artistul mongol *Undur Gegeen Zanabazar*. (S)

ÿ *Alessandro Corelli*, compozitor italian al barocului, conduce la Roma *festivalul muzical* oferit de Cardinalul Pietro Ottoboni în onoarea Reginei Christina a Suediei. (M)

c. 1685

ÿ *Cina cea de Taină*, operă pictorului de icoane *Simon Ușakov* împodobește iconostasul *Catedralei Uspensky* din Moscova. (P)

1686

ÿ *Lully* compune operă *Armide* prezentată la Palais Royal, ultima dintre cele treisprezece tragedii lirice din repertoriul său, după textul lui Philippe Quinault inspirat din epopoea *Ierusalimul eliberat*. (M)

ÿ Leibniz stabilește fundamentele teoriei integrării în lucrarea *Geometria recondita*. (I)

1687

ÿ *Palatul Marele Trianon* de la Versailles reședința sobră și elegantă imaginată de arhitectul *Jules Hardouin-Mansart* pentru Ludovic al XIV-lea și Doamna de Maintenon. (A)

ÿ *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*, cronică scrisă

de *Miron Costin* cu o *Predoslovie* despre etnogeneza românilor. (L)

ÿ *Newton* formulează legile fundamentale ale mecanicii clasice și legea atracției universale într-una dintre cele mai importante lucrări din istoria științei, *Principia Mathematica*. (I)

1688

ÿ Se tipărește *Biblia de la București* sau *Biblia lui Șerban Cantacuzino*, prima traducere completă a Bibliei în limba română. (L)

ÿ La inițiativa stolnicului Constantin Cantacuzino este fondată *Academia Domnească de la Sfântul Sava*. (L)

1688-1690

ÿ *Bătălia de la Zama*, tapiserie după pictura lui Giulio Romano, executată la manufactura Gobelins pentru Ludovic al XIV-lea. (P)

ÿ *Andreas Schlüter* realizează *Altarul și Crucifixul din biserica Wegrow* de lângă Varșovia. (S)

1688-1868

ÿ Perioada în care *Kabuki* devine cea mai populară formă de teatru în Japonia. (L)

1688-1698

ÿ *Marc-Antoine Charpentier*, compozitor francez de muzică barocă, a compus corala liturgică *Te Deum*, ale cărei prime opt măsuri din Preludiu au fost alese ca fond muzical pentru genericul Eurovision. (M)

c. 1689-1702

ÿ Se construiește *Palatul de la Mogoșoaia*, ctitoria domnitorului Constantin Brâncoveanu, monument reprezentativ pentru stilului brâncovenesc. (A)

1689-1703

ÿ *Andreas Schlüter*, unul dintre mari maeștrii ai barocului german, realizează *statuia ecvestră a electorului Frederick Wilhelm* aflată la intrarea în Palatul Charlottenburg din Berlin. (S)

1689

ÿ Premiera operei lui *Purcell*, *Dido și Aeneas* la Boarding School for Girls în Londra. (M)

1689-1691

ÿ *Racine* scrie tragediile cu subiect biblic *Esthera* și *Athalie*. (L)

1689-1690

ÿ *John Locke*, filosof englez, considerat întemeietorul empirismului, elaborează lucrarea sa fundamentală intitulată: *Eseu asupra intelectului omenesc*. El respinge orice idei înnăscute, propunând ca sursă a cunoașterii experiența directă și reflecția. (F)

1690

ÿ *Haiku*, gen de poezie scurtă cu formă fixă, perfecționat de *Matsuo Basho* în Japonia. (L)

ÿ *Johann Christoph Denner*, fabricant de instrumente din Nürnberg, creează *clarinetul*, dezvoltând instrumentul baroc numit *chalumeau*. (M)

ÿ Medicul francez *Denis Papin* descoperă puterea motorie a aburului și realizează *pompa cu piston*, premergătoare motorului cu aburi. (I)

1690-1752

ÿ *Casele Breslelor* din Piața Mare, Bruxelles (Belgia), în stil baroc. (A)

1690-1694

ÿ *Mânăstirea Horezu*, ridicată de domnitorul Constantin Brâncoveanu, capodoperă a stilului brâncovenesc. Patrimoniul UNESCO. (A)

1690-1750

ÿ Construirea *Castelului regal* din Stockholm, Suedia, conceput de arhitectul *Nicodemus Tessin cel Tânăr*, în stil baroc-renascentist. (A)

1692

ÿ *Pârvu Mutu*, zugrav și pictor de icoane, execută *tabloul votiv* din pronaosul *Bisericii Filipeștii de Pădure*, județul Prahova, unde înfățișează nu mai puțin de cincizeci și cinci de membri ai *familiei Cantacuzino*. (P)

ÿ Biserica Mânăstirii *Sfintei Treimi de la Meteora* este pictată de călugării *Damaschin, Arsenie și Iona*. (P)

ÿ Lăcașul de cult al budismului denumit *Taktshang Goemba*, considerat unul dintre cele mai sfinte locuri din statul Bhutan, este construit pe marginea unei stânci înalte de 1 000 de metri din Valea Paro. (A)

ÿ *Henry Purcell* compune două dintre creațiile sale cele mai importante: semi-opera, gen muzical baroc specific englezesc, *The Fairy Queen* și *Odă pentru ziua Sfintei Cecilia*. (M)

1692-1693

ÿ *Monumentul funerar al familiei Sobieski* este realizat de *Andreas Schlüter*, lângă Castelul Zhovkva din Polonia. (S)

1693

ÿ *Bustul episcopului Jan Malackowski* este realizat de *Andreas Schlüter*; Catedrala Wawel din Cracovia. (S)

1694

ÿ Din inițiativa domnitorului Constantin Brâncoveanu, este fondată *Academia domnească de la București*. (L)

1694-1778

ÿ Trăiește *François-Marie Arouet de Voltaire* (cunoscut ca Voltaire), scriitor și filosof francez, figură emblematică a Iluminismului. (L)

1695

ÿ *Mânăstirea Sinaia*, ctitorită de spătarul Mihai Cantacuzino. Vechea biserică este construită în stil brâncovenesc și păstrează în pridvor și naos pictura realizată de *Pârvu Mutu*. (A)

1696

Ț Din inițiativa împăratului Leopold I a început construcția *Palatului Schönbrunn* din Viena, fastuoasă reședință imperială în stil baroc, realizată de arhitectul *Johann Fischer von Erlach*. (A)

1696-1698

Ț *Grimling Gibbons*, sculptor englez, realizează o serie de basoreliefuri în lemn, pentru *stalurile corului Catedralei Saint Paul* din Londra. (S)

1696-1707

Ț Prin grija domnitorului Constantin Brâncoveanu s-a construit *Biserica de zid a Mănăstirii Sâmbătă*. Picturile murale interioare au fost executate în 1766 de zugravii *Ionașcu și Pană*. (A)

1696-1715

Ț *Greenwich Hospital* din Londra, arhitect *Christopher Wren*. (A)

1698

Ț *Palatul de la Potlogi*, județul Dâmbovița, construit de domnitorul Constantin Brâncoveanu pe locul unei curți boierești. (A)

Ț Amenajarea *Pieței Louis le Grand* din Paris după planurile arhitectului *Jules Hardouin-Mansart*, piață cunoscută din anul 1792 sub numele de *Place Vendôme*. (A)

Ț *Dimitrie Cantemir* scrie în limba română și tipărește la Iași *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea*. (L)

Ț *Thomas Savery* construiește *prima mașină cu vapori funcțională*, utilizată la evacuarea apelor în mine. (I)

1698-1700

Ț *Bartolomeo Cristofori*, fabricant de clavecine și spinete la curtea lui Ferdinand de Medici, construiește *primul pian*. Invenția instrumentului a fost menționată pentru prima dată într-un document scris de Francesco Scipione Maffei, abia în anul 1711. (M)

1698-1706

Ț *Palatul Charlottenburg*, comandat arhitectului *Andreas Schlüter* de către Sophie Charlotte, soția electorului de Brandenburg, este cel mai mare palat din Berlin și singura reședință regală din timpul dinastiei Hohenzollern. (A)

1698-1721

Ț *Biserica Piariștilor* (ordin călugăresc romano-catolic), a fost proiectată în stil baroc de arhitecții vienezi *Johann Lukas von Hildebrandt* și *Kilian Ignaz Dientzenhofer*. (A)

1699

Ț *Mănăstirea Sfânta Treime* din Astrakhan (Rusia). (A)

Ț *Mănăstirea Brâncoveni*, județul Olt, ctitorie a boierilor Craiovești, reconstruită de Constantin Brâncoveanu. (A)

Ț *Casa Băniei* din Craiova a fost construită la comanda boierului Barbu Craiovescu și refăcută de domnitorul Constantin Brâncoveanu. (A)

1699-1712

Ț *Howard Castle* din Yorkshire, datorat arhitecților *John Vanbrugh* și *Nicolas Hawksmoor*, este considerat prima reședință privată/ *country house* în stil baroc din Marea Britanie. (A)

1699-1707

Ț *Biserica Sfântul Gheorghe-Nou* din București, ctitorită de domnitorul Constantin Brâncoveanu. (A)

c. 1700

Ț Compozitorul englez *Jeremiah Clarke* compune *Prince of Denmark's March*, (*Trumpet Voluntary*), piesă ce evocă fastul ceremoniilor de căsătorie. (M)

Ț *Gloria RV 589*, una dintre celebrele piese sacre compuse de *Antonio Vivaldi*. (M)

Ț *Regina-Mamă din vest*, zeiță din mitologia chineză *Xiwangmu* (China), sculptură din fildeș; *British Museum*, Londra. (S)

Ț A început construcția *fortăreței maritime Suomenlinna*, pe mai multe insule, de lângă *Helsinki*, Finlanda. Patrimoniul UNESCO. (A)

Ț Prin grija lui *Hrisant Notara*, Patriarhul Ierusalimului, se imprimă la Padova o hartă a *Țării Românești* alcătuită de *Stolnicul Constantin Cantacuzino* (L)

Ț *Dimitrie Cantemir* scrie lucrarea filosofică *Sacrosanctae Scientiae Indepingibilis Imago/ Icoana de nezugrăvit a științei sacre*, în care elogiaza cunoașterea ca revelație a divinității (F)

1700-1706

Ț *Mănăstirea carthuziană* din Padula, *Certosa di Padula*, fondată de *Tomasso di San Severino*; Patrimoniul UNESCO. (A)

1700-1730

Ț Perioadă de excelență în care *Antonio Stradivarius* a creat instrumente devenite istorice: *Edler Voicu* (1702), *Viotti* (1709), *Soil* (1714 – *Yehudi Menuhin*; *Itzhak Perlman*), *Chanot-Chardon* (1718 – *Joshua Bell*), *Kreutzer* (1727 – *Maxim Vengerov*). (M)

SECOLUL AL XVIII-LEA (1701 – 1800)

Cadrul istoric

Un veac paradoxal. Este marcat de războaie de succesiune, de conflicte teritoriale, de rivalități coloniale. Războaiele se succed și se mondializează, armele se perfecționează și se generalizează. Totul, în contextul *Secolului Luminilor*, perioadă a progresului și a rațiunii. Este, în egală măsură, un secol sângeros, al masacrelor ce vor culmina cu *Revoluția Franceză*, și unul al progresului gândirii și culturii.

Europa cunoaște 80 de conflicte între care războaiele de succesiune din Spania (1701-1713), din Polonia (1733-1738), din Austria, dar și Războiul de Șapte Ani (1756-1763), primul cu adevărat mondial, în care luptele au fost purtate în Europa, în India și în America. La trei ani de la începerea lui, în 1759, apare la Geneva romanul filosofic *Candide* al lui *Voltaire*, operă ironică ce avea să devină unul dintre cele mai mari succese ale literaturii de limbă franceză.

La începutul secolului al XVIII-lea, Prusia, un stat mic dintre cele aproximativ 300 ce coexistau sub unitatea aparentă a Sfântului Imperiu German, începe, odată cu domnia regelui Friederich-Wilhelm I (1713-1740), să se fortifice și să se îmbogățească. Regele, avansând principiul potrivit căruia „orice supus este născut pentru meseria armelor”, creează un serviciu militar ce ajunge la 83 000 de soldați, una dintre cele mai bine instruite armate din Europa. Mesajul regelui către fiul său, Friederich al II-lea, a fost unul ambițios: „Am creat statul și armata... Ție îți revine sarcina cuceririi de teritorii”. Războiul de succesiune din Austria, i-a oferit acestuia posibilitatea de a mări considerabil regatul, cucerind provincia bogată a Boemiei, Silezia. Împărăteasa Maria-Teresa (1745-1780), urcată pe tron în urma Războiului pentru succesiune și prin *Pragmatica Sancțiune*, a trebuit s-o abandoneze, fără a renunța definitiv la ea. Conflictul s-a reluat în 1756, marcând începutul Războiului de Șapte Ani. Între 1772 și 1795, Polonia este împărțită de trei ori între Rusia, Austria și Prusia, până la desființarea ei ca stat.

În veacul al XVIII-lea, o mare parte a bogățiilor Europei venea din colonii, în jurul cărora apare o competiție acerbă. În timp ce imperiile Portugaliei și Spaniei erau în declin, cel englez era în plină expansiune. Franța și Anglia, devenită mai puternică prin unirea cu Scoția în 1707 sub numele de Regatul Marii Britanii, își dispută supremația în America de Nord, în insulele tropicale sau în India, ceea ce exacerbează Războiul de Șapte Ani. În 1748, Franța lupta cu Prusia și Austria, dar în 1756, sistemul alianțelor se schimbă. Prusia se apropie de Marea Britanie, pentru a susține regatul Hanovra. Este momentul în care Franța se aliază cu Austria, care fusese inamicul ei timp de două secole. Pe continent, Franța luptă în Silezia, pentru a o reda Austriei, dar interesul ei major era în colonii. În schimb, Anglia face alianțe pe continent, fără însă a se angaja cu adevărat, pentru a-și putea continua efortul militar dincolo de ocean, unde deschide un front împotriva Franței. Rezultatul va fi dezastruos pentru Franța care pierde lupta dincolo de ocean, fără a câștiga nimic nici pe continent.

Prusia pare să piardă în fața unei puternice coaliții, iar Friederich al II-lea, făcând față armatelor ruse, germane și austriece, ajunge în situații desperate. Va fi salvat însă de moartea țarinei Elisabeta a Rusiei, noul țar, Petru al III-lea, admirator al Prusiei, retrăgând armata rusă. De teama de a fi învinse, Franța și Austria depun armele, Maria Teresa recunoscându-i lui Friederich al II-lea stăpânirea asupra Sileziei.

În acest context, Franța devine marea victimă a conflictelor. Îndepărtată de pe continentul nord-american de către englezi, ea pierde și cea mai mare parte a posesiunilor din India. Ludovic al XV-lea (1715-1774), cel care anexase Lorena, ultima expansiune teritorială a Franței înaintea Revoluției, și asigurasă supremația comercială a țării în Orientul Mijlociu, a pierdut 200 000 de oameni în Germania, lipsa unor trupe suficiente ducând în același timp la pierderea Canadei.

Abia terminat Războiul de Șapte Ani, luptele reîncep în Polonia și în Turcia, unde vor dura până la sfârșitul secolului.

Rivalitățile sunt puternice, un exemplu relevant fiind cea dintre Franța și Anglia. În pofida unor poziții echilibrate, ca în Antile și India, sau a Tratatului de la Paris (1763), Anglia se dovedește superioară, mai ales în America de Nord. În 1755, Franța și Anglia rup relațiile. Franța trebuie să capituleze în 1760 în fața orașului Montreal. Este sfârșitul „Noii Franțe”. Englezii cuceresc Guadelupa și Martinica. Prin Tratatul de la Paris, Franța cedează Canada, teritoriile de la est de Mississippi, dar recapătă Guadelupa, Martinica și cinci contoare în India.

Dar, Războiul dus de coloniile americane împotriva Marii Britanii, după adoptarea Declarației de independență (1775-1783), se încheie cu recunoașterea independenței coloniilor din America de Nord prin Pacea de la Versailles.

Secolul al XVIII-lea se remarcă totuși ca o perioadă de creștere a populației, a producției, aceasta din urmă fiind determinată de dezvoltarea schimburilor comerciale cu restul lumii. Una din preocupările principale a fost explorarea Pacificului, prin călătoriile englezilor Wallis și Carteret, apoi Bougainville în Tahiti (1766-1768), cele trei călătorii ale lui James Cook și cea – terminată tragic – a lui François de La Pérouse (1785-88). Scopurile erau în primul rând comerciale. S-a intensificat comerțul direct cu America, pe principiul de exclusivitate, fiecare colonie fiind obligată la schimburi comerciale cu metropola. E drept, existau și contrabanda, și lumea interlopă. Prin Tratatul de la Utrecht (1717), Anglia, sub domnia primului rege al Marii Britanii și Irlandei, și-a asigurat comerțul cu coloniile spaniole și portugheze. Franța s-a îmbogățit treptat datorită relațiilor cu coloniile antileze, în special cu Santo Domingo. O altă linie comercială era constituită de negoțul cu sclavi, desfășurat pe două direcții: cea mai veche era apanajul negustorilor arabi care asigurau sclavi din Africa de Est pentru Imperiul Otoman și Asia de sud-est. Curentul european, născut, de altfel încă din secolul al XV-lea, aproviziona minele și plantațiile din Lumea Nouă: Antile, Brazilia, Noua Spanie, America de Nord. Vapoarele plecau din Liverpool, Nantes sau Bordeaux către Golful Guineei, de unde duceau apoi captivii în America și reveneau cu produse coloniale. Europeanii au deportat în secolul al XVIII-lea în America, în fiecare an, câte 40 000 de persoane până la jumătatea secolului și câte 80 000 până la 1800.

La sfârșitul secolului, în călătoriile de explorare s-au lansat și rușii.

Populația globală era de 770 de milioane de locuitori.

În Asia și în Orientul Mijlociu, pe la anul 1700, Imperiul Mogul controla aproape întregul subcontinent indian și regiuni întinse din Afganistan, populația ridicându-se la peste 5 milioane pe kilometrul pătrat. Era un imperiu multi-etnic, cu o civilizație rafinată. Populația Chinei a crescut de la 100 la 200 de milioane, iar cea a Japoniei număra un milion, din care 240 000 în Osaka și Kyoto. În Imperiul Otoman trăiau 20 de milioane de locuitori, iar în America de Sud 24 de milioane.

Europa număra cca. 115 milioane de oameni, din care 22,5 milioane în Franța, 7,5 milioane în Spania, 1,2 milioane în Portugalia, un milion în Danemarca, 1,4 milioane în Suedia. În

Austria numărul se ridică la 8,1 milioane, în Ungaria la 5 milioane. Italia are 13,3 milioane, iar Țările de Jos, 2 milioane. Să adăugăm 5,05 milioane de oameni în Anglia, 17 milioane în Rusia, iar în Țările Române, 2,5 milioane.

După domnia lui Constantin Brâncoveanu, în Țara Românească (1688-1714) și a lui Dimitrie Cantemir, în Moldova (1710-1711), Poarta nu a mai avut încredere în domniile pământeni. Astfel, în 1716, în Țara Românească și, în 1711, în Moldova, s-au instaurat domniile fanariote; din 1711 până în 1821 treizeci și unu de domnitori fanarioți, proveniți din unsprezece familii, vor domni de șaptezeci și cinci de ori în Țara Românească și Moldova.

Războiul austro-turc din 1716-1718 se încheie prin Pacea de la Passarowitz. Austria anexa Banatul, Oltenia și Serbia. Între 1735-1739, se desfășoară războiul ruso-austro-turc. Prin Pacea de la Belgrad, Austria a cedat Oltenia Țării Românești și Serbia Imperiului Otoman. Între 1768 și 1774, în urma unui nou război ruso-turc, se va încheia Pacea de la Kuciuk-Kainargi, care oferă Rusiei teritoriul dintre Nipru și Bug și libertatea de navigație pe Marea Neagră. Între 1787 și 1791/1792, războiul ruso-austro-turc se încheie prin Pacea de la Șîstov (1791). Pacea de la Iași (1792) oferă Rusiei teritoriul dintre Prut și Nistru, Rusia devenind vecină cu Moldova.

La mijlocul secolului al XVIII-lea se înfăptuiesc marile reforme social-economice și administrative ale lui Constantin Mavrocordat, care pun bazele modernismului în Moldova.

În secolul al XIX-lea, Kant era înclinat să se încreadă în omul luminat de rațiunea dăruită de Dumnezeu.

Odată cu acest secol, care numai armonios n-a fost, se naște lumea modernă, grație ideilor iluministe și revoluțiilor industriale.

Perseverența unor inventatori de geniu duce la progrese, care s-au manifestate la început cu precădere în domeniul textil. John Kay inventează suveica zburătoare, iar la 1765 James Hargreaves creează mașina de tors și la 1789 Edmund Cartwright războiul de țesut.

Thomas Newcomen elaborează prima mașină cu aburi, dar cel care a reușit primul să transforme forța aburilor într-o formidabilă sursă de energie, imposibil de imaginat anterior, a fost Watt.

Importante descoperiri se fac și în alte domenii, precum în metalurgie: Abraham Darby inventează fonta pe bază de cocs, Wilkinson laminarea oțelului; Frații Montgolfier, cunoscuți ca primii realizatori ai zborului cu mașini mai ușoare decât aerul,

crează balonul cu aer cald, Claude Chappe inventează telegraful.

Secolul al XVIII-lea este și unul al inventarierii cunoștințelor, prin apariția „Enciclopediei sau Dicționarului științelor, artelor și meseriilor”, opera majoră a lui Denis Diderot și Jean Le Rond d'Alembert, publicată între 1751 și 1772.

În Paris se află aproximativ 37 de universități. Europa avea, la 1700, 105 universități și colegii, America de Nord, 44, între care și nou fondatele Harvard și Yale. Prusia introduce sistemul public de educație, destinat întregii populații, care se va răspândi în veacul următor în întreaga Europă și în Statele Unite.

În România, existau mari biblioteci particulare încă de la începutul secolului al XVIII-lea: a stolnicului Constantin Cantacuzino sau cea a domnului Constantin Brâncoveanu, iar la mănăstirea Văcărești, ctitorie a domnului Nicolae Mavrocordat, se afla și o bibliotecă.

Cea mai vastă operă de cultură a epocii în Țările Române o constituie cea a lui Dimitrie Cantemir (1710-1711), care a dus faima Moldovei în lume.

Cartea tipărită devine în această perioadă un vehicul al filosofiei Luminilor. În Franța, în timpul Revoluției, sunt publicate în fiecare an, 2 000 de titluri, unele ilustre, cum ar fi „Istoria naturală” în 38 de volume a lui Buffon. Răspândirea cărților de călătorie produce o adevărată atracție pentru teritoriile îndepărtate. Se deschid biblioteci și cabinete de lectură.

Născută în Anglia odată cu Newton și în Germania cu Leibnitz, filosofia epocii Luminilor seduce întreaga Europă prin credința în progresul datorat științei (matematici, fizică generală și astronomie) și prin idealul de libertate și egalitate. Saloanele literare propagă ideile noi, de la „Spiritul legilor” a lui Montesquieu (1748), la reîntoarcerea la natură ca modalitate de înlăturare a corupției din societate, propagată de Jean-Jacques Rousseau, sau la operele unor Voltaire, Diderot, Beaumarchais, Rousseau și D'Alembert ori, pe plan științific Bernoulli, Euler, Laplace, Lagrange, Monge, D'Alembert, Coulomb, Galvani, Volta și Lavoisier.

În artă, este perioada stilurilor rococo, Régence, Chippendale și neoclasicismul, apar noi genuri în pictură (vedutele venețiene, serbările galante, mai ales în Franța, moda chinezărilor, decorurile de teatru). Creează acum Gainsboroug, Hogarth, Reynolds, Turner. în Anglia, Watteau, Fragonard sau Chardin, în Franța, Vermeer, în Olanda, Tiepolo în Italia.

În arhitectură se afirmă o pleiadă de nume prestigioase: Christofor Wren (reconstrucția Catedralei Saint Paul din Londra), Fischer von Erlach care termină Palatul Schönbrunn din Viena,

Bartolomeo Rastrelli căruia i se datorează Peterhof din Sankt Petersburg, Balthasar Neumann în Germania, Ange-Jacques Gabriel care proiectează Micul Trianon de la Palatul Versailles.

Dintre monumentele mai de seamă de pe meleagurile noastre, amintim mănăstirea întemeiată în București de mitropolitul Antim Ivireanul în 1713 și complexul mănăstirii Văcărești, ctitorie a lui Nicolae Mavrocordat din anii 1716-1722, Palatul Mogoșoaia.

Noua relație a omului cu natura duce la apariția grădinii-peisaj în Marea Britanie, continuată, cu structuri diferite, în Franța, Italia, Germania și Rusia după 1760.

În muzică, se face trecerea de la perioada barocă, aflată la apogeu în prima jumătate a secolului, cu Jean-Sebastian Bach, Georg Friedrich Haendel, François Couperin și Jean-Philippe Rameau, la cea clasică, cu Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart și tânărul Ludwig van Beethoven.

Principii Europei strâng în palatele lor importante colecții de artă. În cea a lui Friederich II de la Berlin se întâlnesc lucrări ale pictorilor francezi contemporani lui și ale măștrilor nordici. Ecaterina II a Rusiei cumpără colecții gata constituite și construiește pentru ele Ermitajul, cuprinzând capodopere de artă străină (Van Dyck, Rafael, Rembrandt și Rubens, printre altele). Colecția Brukenthal, cabinetul de stampe și biblioteca baronului Samuel von Brukenthal din Sibiu au fost deschise pentru public în 1790.

1701

ÿ *Hyacinthe Rigaud*, pictor baroc francez, execută portretul regelui *Ludovic al XV-lea* în costum de ceremonie, una dintre celebrele sale lucrări; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ A fost fondată *Universitatea Yale*, prestigioasă instituție de învățământ din S.U.A. (L)

1702-1714

ÿ *Abația benedictină din Melk* (Austria), complex de clădiri realizat în manieră barocă după planurile arhitectului austriac Jakob Prandtauer, căpăta dimensiunile sale actuale. (A)

1703

ÿ *Nicolas de Largillière*, pictor francez al stilului rococo, pictează capodoperă sa *Frumoasă din Strasbourg*; Musée des Beaux-Arts de Strasbourg. (P)

ÿ Andreas Schlüter realizează basoreliefurile ce decorează *sarcofagele*

regelui *Friedrich I* al Prusiei și al soției sale regina *Sophia Charlotte*; Cripta Hohenzollern, Catedrala din Berlin. (S)

Ț Basilica *Sfinții Petru și Pavel*, aflată în incinta fortăreței cu același nume din Sank Petersburg, este construită la inițiativa țarului Petru cel Mare de către arhitectul *Domenico Tesini* (A)

1703-1705

Ț Dimitrie Cantemir scrie *Istoria ieroglifică*, considerat primul roman alegoric din literatura română. (L)

Ț Dimitrie Cantemir redactează *Cartea muzicii*, un studiu aprofundat dedicat muzicii otomane laice și religioase. (M)

1703-1707

Ț *Tocata și fuga în Re minor BWV 565*, compoziția lui *Johann Sebastian Bach*, considerată cea mai cunoscută partitură din literatura muzicală pentru orgă. (M)

1704-1712

Ț Arhitectul german *Johann Dientzenhofer* construiește, în stil baroc, *Catedrala* din Fulda, Germania. (A)

1704-1716

Ț *Antim Ivireanul*, autor român de origine georgiană, mitropolit al Țării Românești, scrie *Didahii*, o colecție de 28 de predici la Marile Sărbători de peste an. (L)

1705-1707

Ț *Cronica Bălenilor* sau *Istoriile domnilor Țării Rumânești*, scrisă de cronicarul *Radu Popescu*. (L)

1705-1724

Ț *Palatul Blenheim* din Oxfordshire, reședință monumentală oferită lui John Churchill duce de Marlborough din partea națiunii engleze pentru victoria strălucită obținută în bătălia de la Blenheim, este proiectat de arhitecții englezi *John Vanbrugh* și *Nicolas Hawks*. (A)

1707

Ț Castelul *Champs sur Marne* (Franța) este construit de arhitectul francez *Pierre Bullet* la comanda finanțistului *Poisson de Bourvallais*, pe fundația vechiului castel. În timp a ajuns în posesia prințesei Conti, fiica Louisei de La Vallière, fiind ocupat apoi de Madame de Pompadour. (A)

Ț *Istoria Domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu Voievod*, cronică redactată de logofătul *Radu Greceanu*. (L)

1707-1735

Ț *Bach* compune serie de 295 de *cantate religioase*, din care posterității i-au parvenit doar 191. (M)

1707-1783

Ț Trăiește *Leonhard Euler*, eminent matematician care a contribuit prin

lucrările sale la evoluția tuturor ramurilor matematicii: *geometrie, calcul, trigonometrie, algebră și teoria numerelor*. Opera sa tipărită s-ar întinde pe 70 de volume. (I)

1707-1793

ÿ Trăiește *Carlo Goldoni*, dramaturg și libretist, creator al comediei italiene moderne. (L)

c. 1708

ÿ Faimosul *Adagio în Sol minor* al lui *Albinoni* a fost reconstituit de *Remo Giazotto*, compozitor și muzicolog italian, după cele câteva măsuri ale manuscrisului găsit sub ruinele bibliotecii din Dresda, bombardată în Al Doilea Război Mondial. (M)

1708-1715

ÿ *Biserica Sfânta Margareta* din Brevnov, de lângă Praga, construită în stil baroc de arhitectul *Christoph Dientzenhofer*. (A)

1709

ÿ *Abraham Darby* inventează fonta pe bază de cocs, progres important în domeniul siderurgiei. (I)

1709-1784

ÿ *Samuel Johnson*, scriitor englez, autorul unui *Dicționar al limbii engleze*. (L)

1710

ÿ *August cel Puternic*, elector de Saxa și rege al Poloniei, înființează la Meissen *prima manufactură europeană de porțelan veritabil*. (I)

ÿ *Gottfried Wilhelm Leibniz*, filosof și matematician german, unul dintre întemeietorii iluminismului german, scrie *Eseuri de teodicee asupra bunătății lui Dumnezeu, a libertății omului și a originii răului*, cunoscută sub forma prescurtată: *Teodicee*. (F)

1711

ÿ *Antonio Vivaldi*, reprezentant de seamă al barocului muzical venețian, compune *L'Estro Armonico*, serie de 12 concerte pentru vioară și orchestră, dedicată prințului Ferdinand al III-lea de Medici. (M)

ÿ *Händel* compune opera *Rinaldo*, prima operă cântată în italiană, scrisă special pentru scena londoneză. (M)

ÿ *Alexander Pope*, considerat unul dintre cei mai mari poeți englezi ai secolului al 18-lea, redactează prima sa contribuție literară majoră, *Eseu asupra criticii*. (L)

1711-1718

ÿ *Palatul Weissenstein* construcție reprezentativă a stilului baroc, edificat la Pommersfeld de arhitectul bavarez *Johann Dientzenhofer*. (A)

1711-1728

ÿ La Dresda se construiește *Palatul Zwinger*, un impresionant complex

baroc de pavilioane și galerii, după un proiect al lui *Matthäus Daniel Pöppelmann*, realizat în colaborare cu sculptorul *Balthasar Permoser*, la inițiativa lui Frederic August al II-lea al Saxoniei. (A)

1712-1717

ÿ *J. S. Bach* compune piesele din *Orgelbüchlein* (*Cărticică de orgă*), destinată predării artei organistice. (M)

1713

ÿ *Francis Bird*, sculptor englez, execută *monumentul Dr. Ernest Grabe*; Westminster Abbey. (S)

ÿ *Anne Finch*, contesă de Winchilsea, una dintre primele poete ale Angliei, scrie poemul *Reveria nocturnă*. (L)

ÿ *Alexander Pope* scrie poemul *Odă muzicii, de ziua Sfintei Cecilia*-patroana muzicienilor, cântăreților, compozitorilor și poeților. (L)

1713-1715

ÿ *Mânăstirea Antim* din București a fost zidită după planurile mitropolitului *Antim Ivireanul*, în vremea lui Ștefan Cantacuzino. Sculpturile din piatră și pictura bisericii au fost executate după planurile mitropolitului ctitor A)

1713-1719

ÿ *Palatul Daun-Kinsky*, exemplu strălucit al barocului vienez, proiectat de *Johann Lukas von Hildebrandt*, unul dintre cei mai proeminenți arhitecți austrieci. (A)

1713-1730

ÿ *François Couperin*, organistul Regelui Soare, scrie patru volume de *suite*, care însumează peste 270 de piese pentru clavecin. (M)

1714

ÿ *François Couperin* compune *Leçons de ténèbres pour le Mercredi Sainte* lucrare corală de mare profunzime expresivă, interpretată în Săptămâna Patimilor. (M)

ÿ La Roma se editează ciclul de 12 *Concerto grosso*, considerate modele ale acestui gen muzical, compuse de *Arcangelo Corelli*, violonist și compozitor al barocului muzical italian. Corelli a compus 48 de sonate trio, 12 sonate pentru vioară și basso continuo și 12 concertini grossi. (M)

ÿ Este ridicată *Biserica de lemn* de pe insula Kizhi, capodoperă a vechii arhitecturii ruse în lemn, remarcabilă prin cele 22 de cupole care o încununază. (A)

ÿ *U Kala*, scriitor birmanez, scrie *Marea cronică*, cel mai important text pentru istoria Burmei înainte de 1700. (L)

1714-1715

ÿ *François Couperin* compune *Concerts royaux*, opere destinate a fi interpretate în fața Regelui Soare în cadrul unor mici concerte de cameră. (M)

1714-1716

Ț *Palatul Belvedere* din Viena, capodoperă a barocului vienez, construit de arhitectul *Johann Lukas von Hildebrandt* pentru prințul Eugeniu de Savoia. (A)

Ț *Historia incrementorum atque decrementarum Aulae Othomanicae/ Istoria creșterii și descreșterii Curții otomane*, redactată de *Dimitrie Cantemir* în limba latină; tradusă și publicată în engleză, franceză și germană, devine pentru câteva decenii principalul izvor de informații al Occidentului cu privire la Imperiul otoman. (L)

Ț La cererea Academiei din Berlin, *Dimitrie Cantemir* scrie *Descriptio Moldaviae/ Descrierea Moldovei*. (L)

1714-1717

Ț Se construiește *Biserica Saint Mary-le-Strand* din Londra, proiectată de arhitectul englez *James Gibbs*. (A)

1714-1721

Ț *Palatul Peterhof* din Sankt Petersburg, imensul parc și grațioasele fântâni în cascadă sunt construite după un proiect al arhitectului *Jean-Baptiste le Blond* pentru a deveni fastuoasa reședința de vară a țarului Petru I al Rusiei. În timpul domniei Împărătesei Elisabeta, palatul a fost extins de arhitectul italian *Francesco Bartolomeo Rastrelli*, iar interiorul-Sala Tronului, Sala de bal și Scara ceremonială-refăcut cu rafinament și eleganță în stilul baroc rus. (A)

1714-1738

Ț *Cetatea Alba Iulia*, construită după planurile arhitectului italian *Giovanni Morando Visconti*, este cea mai reprezentativă fortificație bastionară din România, cele șapte bastioane conferindu-i o imagine stelată tipică sistemelor de acest gen. Frumoasa decorație a celor șase porți ale fortificației *Cetății Alba Iulia*, unice în toată arhitectura militară europeană, este realizată de sculptorii *Johann Konig*, *Johann Vischer* și *Giuseppe Tencalla*. (A)

1715

Ț *Universitatea* din Valladolid, proiectată de arhitectul și sculptorul spaniol *Narciso Tome* în stil baroc. (A)

Ț *Alain René Lesage*, prozator și dramaturg francez, scrie romanul picaresc *Istoria lui Gil Blas de Santillane*. (L)

Ț *Marea Cascadă de la Palatul Peterhof* face parte dintr-un ansamblu de 64 de fântâni și 142 de jeturi de apă ce coboară în terase de la Palat la Canalul care se varsă în mare. Sankt Petersburg, Rusia. (A)

1715-1723

Ț *J.S. Bach* compune două cicluri de șase suite pentru clavecin, cunoscute sub numele de *Suitele engleze* și *Suitele franceze*, conținând o serie de

dansuri cunoscute din cadrul ceremonialului de la curțile regale și princiare. (M)

1716

ÿ *Stolnicul Constantin Cantacuzino* scrie *Istoria Țării Românești dintru început*. (L)

ÿ *François Couperin* publică lucrarea teoretică *L'art de toucher le clavecin*. (M)

c. 1716

ÿ *Gloria în Re major*, RV 589, una dintre cele mai cunoscute piese sacre compuse de *Antonio Vivaldi*. (M)

1716-1722

ÿ Domnitorul *Nicolae Mavrocordat* construiește *Mănăstirea Văcărești*, ansamblu arhitectonic reprezentativ pentru arta românească a secolului al XVIII-lea. (A)

1716-1737

ÿ *Biserica Sfântul Carol Borromeul*, stil baroc, arhitect *Johann Bernard Fischer von Erlach*, arhitectul oficial al curții de la Viena. (A)

1717

ÿ *Watteau*, pictorul francez al serbărilor galante, pictează *Indiferentul*, una dintre cele mai cunoscute lucrări ale sale și termină celebra *Îmbarcare pentru Cythera* începută la primirea în Academia Regală de Pictură, în 1712; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ *Alexander Pope* scrie *Eloisa către Abelard* și *Versuri pentru o doamnă nefericită*. (L)

ÿ *Georg Friedrich Haendel*, compozitor german, reprezentant al barocului muzical englez, compune *Water Music*, executată în premieră de un ansamblu de 50 de muzicieni în timpul plimbării regelui George I al Marii Britanii pe Tamisa. (M)

ÿ *J.S. Bach* dedică Printului Leopold de Anhalt una dintre cele mai faimoase piese de muzică barocă: *Suita Orchestrală nr. 3 (BWV 1068)*, scrisă inițial în *Re major* și rearanjată de August Wilhelm pentru a fi cântată doar pe coarda sol a vioarei. (M)

1717-1723

ÿ *J. S. Bach* compune *Șase suite pentru violoncel*, unele dintre cele mai cunoscute și interpretate opere pentru acest instrument. (M)

1717-1761

ÿ Sculptorul *Johannes Nachtigall* realizează *Altarul celor Trei Crai de la Răsărit* pentru Catedrala catolică Sfântul Mihail din Cluj. (S)

1718-1724

ÿ Se construiește *Biserica Mănăstirii iezuite* din Cluj. (A)

1719

ÿ *Daniel Defoe*, pamfletar și scriitor, considerat primul romancier englez, scrie opera care îl consacră, *Robinson Crusoe*. (L)

1719-1722

ÿ *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, o istorie a românilor de la origini până la descălecare, scrisă în latină de *Dimitrie Cantemir*, apoi tradusă de autor în limba română. (L)

1719-1756

ÿ *Domenico Scarlatti*, compozitor italian, compune 555 sonate pentru clavecin, lucrare unică prin originalitatea ei. (M)

1720

ÿ *Firma lui Gersaint*, probabil ultima lucrare pictată de *Watteau*, se desfășoară pe două pânze alăturate, din care una se află la Luvru și cealaltă, inițial în posesia regelui Prusiei, Frederic cel Mare, este expusă în prezent la castelul Charlottenburg din Berlin. (P)

ÿ Începe construcția bisericii de lemn de la Bârsana din Maramureș (România). Patrimoniul UNESCO. (A)

ÿ *Monadologia*, una din operele majore ale lui *Gottfried Wilhelm Leibniz* care prezintă în mod concentrat filosofia expusă în *Teodicee*. (F)

1720-1722

ÿ Construcția în stil baroc nordic a castelului *Fredensborg* de pe insula Zealand din Danemarca, proiectat de arhitectul *Johan Cornelius Krieger*. (A)

ÿ *François Couperin* compune o suită pentru clavecin, alcătuită din 12 ingenioase schițe descriptive, intitulată *Les Folies françaises*. (M)

1720-1733

ÿ *Primăria din Salamanca*, edificiu în stil baroc, construit după planurile lui *José-Benito Churriguera*, arhitect, sculptor și urbanist spaniol. (A)

1721

ÿ *Montesquieu*, scriitor și filosof iluminist francez, publică în Olanda, sub protecția anonimului, romanul epistolar *Scrisori persane*. (F)

1721-1723

ÿ Arhitectul *Johann Lukas von Hildebrandt* construiește pentru Prințul Eugen de Savoia *Palatul Belvedere de Sus*, legat prin imensul parc de primul palat al domeniului construit în 1716. Interioarele, o revărsare de marmură și aur, cu splendide lambriuri de lemn prețios, constituie opera unei echipe de arhitecți, desenatori și meseriași din diferite domenii. (A)

1722

ÿ *Biserica Kretzulescu* din București ridicată de marele logofăt Iordache Crețulescu, ginerele domnitorului Constantin Brâncoveanu și restaurată în 2003. (A)

ÿ Începe construcția edificiului *Royal Hospicio San Fernando* din Madrid, proiectat de arhitectul spaniol *Pedro Ribera*, stil baroc. (A)

ÿ *Daniel Defoe: Moll Flanders*, roman realist, redactat sub forma unei confesiuni. (L)

ÿ *Jean-Philippe Rameau*, compozitor francez, publică celebrul *Tratat de armonie după legile naturii*, lucrare de referință pentru literatura muzicală. (M)

ÿ Cea mai veche *flaşnetă cunoscută* este păstrată la Museo Kircherianum din Roma și a fost descrisă de Filippo Bonanni, călugăr iezuit. (M)

ÿ *Jacob Roggeveer*, explorator în serviciul Companiei Olandeze a Indiilor Occidentale, descoperă în Duminica Paștelui o insulă izolată în sud-estul Oceanului Pacific pe care a numit-o *Insula Paștelui*. (E)

1722-1725

ÿ *Chiswick House*, magnifica villa în stil palladian din Middlesex (Anglia) proiectată de *Richard Boyle, lord Burlington*, care a fost și primul proprietar. (A)

ÿ *Mereworth Castle* din Kent, proiectat de arhitectul scoțian *Colen Campbell* inspirat din Villa La Rotonda, din Vicenza, Italia. (A)

1722-1726

ÿ *Biserica Saint Martin-in-the-Fields* din Londra, arhitect *James Gibbs*. (A)

1722-1733

ÿ În timpul domniei lui Petru I, arhitectul elvețian *Domenico Tresini*, considerat creatorul barocului rusesc, ridică *Palatul celor Douăsprezece Colegii* din Petersburg. (A)

1722-1742

ÿ *Biserica Sfânta Fecioară Maria a Universității* din Pesta (Ungaria), proiectată în stil baroc de arhitectul austriac *Andreas Mayerhoffer*. (A)

ÿ *Clavecinul bine temperat*, Biblia muzicii cum i s-a mai spus, lucrare monumentală în două volume în care *J.S. Bach* explorează pentru prima dată întreaga gamă tonală și multitudinea intervalelor muzicale. (M)

1722-1745

ÿ *Reședința episcopală* din Würzburg, superbă construcție eclesiastică realizată de arhitect *Balthasar Neuman*, unul dintre cei mai de seamă arhitecți ai timpului, reprezentant al barocului german târziu. (A)

1723

ÿ *Francis Bird* execută în marmură *monumentul funerar* dedicat ducelui de Newcastle aflat la Westminster Abbey. (S)

1723-1726

ÿ *Biblioteca imperială a Palatului Hofburg* din Viena, arhitecții austrieci *J.B. Fischer von Erlach* (tatăl) și *J.B. Fischer von Erlach* fiul. (A)

1724

Ț Frații *Constantin* și *Atanasie Zografi*, pictori bisericești formați la Muntele Athos, pictează frescele de la *Biserica Sfântul Atanasie* din Moscopole, Albania, realizare remarcabilă a picturii ecleziastice bizantine din Balcani. (P)

Ț *G.F. Haendel* compune pentru The Royal Academy of Music operele: *Giulio Cesare in Egitto* și *Tamerlano*. (M)

Ț Oratoriul *Patimile după Ioan*, creație grandioasă a lui *J.S. Bach*, interpretată prima dată în Vinerea Mare a anului 1724 în biserica Sankt Nicholas din Leipzig. (M)

1724-1730

Biserica Stavropoleos din București a fost ridicată de arhimandritul Ț Ioanichie, în timpul domnitorului Nicolae Mavrocordat și restaurată în secolul al XX-lea de arhitectul Ion Mincu. (A)

1724-1734

Ț *Palatul San Telmo* din Sevilla, stil baroc, proiectat de arhitectul spaniol *Leonardo Figueroa*. (A)

1724-1803

Ț Trăiește *Friedrich Gottlieb Klopstock*, poet german, cunoscut pentru epepea *Mesiada*, ce numără 22 000 de versuri. (L)

1725

Ț *François Couperin* compune o suită pentru clavecin, cu ingenioase schițe descriptive, intitulată *Les Folies françaises*. (M)

Ț *Antonio Vivaldi* compune *Anotimpurile*, serie de patru concerte care aveau să-i confere compozitorului o glorie internațională. (M)

Ț *François Couperin* scrie trio-sonata *L'Apothéose de Lully*, muzică suav-delicată, specifică rococo-ului francez. (M)

Ț În *Caietul Annei Magdalena Bach*-soția compozitorului-, sunt transcrise peste 100 de piese diferite pentru clavecin cu pronunțat caracter didactic. (M)

1725-1726

Ț *Calcanul*, lucrare reprezentativă a pictorului francez *Jean-Siméon Chardin*; Muzeul Luvru, Paris. (P)

1725-1771

Ț *Castelul Haller* din Coplean județul Cluj, cunoscut și sub denumirea de castelul cu scoici (de la ornamentele aflate deasupra ferestrelor, construit de Ioan Haller guvernatorul Transilvaniei în stil baroc; ulterior i-au fost adăugate ornamentațiile rococo realizate de sculptorul austriac *Anton Schuchbauer*). (A)

1726

Ț La Londra apare romanul satiric *Călătoriile lui Gulliver*, scris de *Jonathan Swift* în 1721. (L)

ÿ La Roma, Papa Benedict al XIII-lea inaugurează monumentală scară din travertin *Scalinata di Trinità dei Monti* opera arhitectului Francesco de Sanctis, ce unește Piazza di Spagna cu biserica Trinità dei Monti, într-unul dintre cele mai spectaculoase ansambluri arhitectonice din Roma. (A)

1726-1727

ÿ *Canalotto* pictează *Primirea ambasadorului Franței la Palatul Dogilor și Plecarea Bucentaurului pentru unirea cu marea*, pânze ce vor intra în posesia Împărătesei Ecaterina a II-a și apoi în colecția Muzeului Ermitaj. (P)

1726-1731

ÿ *Johann Sebastian Bach* compune *Suitele gemene*. (M)

1727

ÿ *Biserica de lemn* din Fildu de Sus, județul Sălaj, ridicată de meșterii Petre și Nicolae, monument istoric de o importantă valoare artistică (A)

ÿ *Palatul Amiralității* din Sankt Petersburg, proiectat în stil baroc de arhitectul familiei Razumovski, *Alexander Kokorinov*. (A)

ÿ Oratoriul *Patimile după Matei*, capodoperă a muzicii clasice religioase a lui *J. S. Bach*, interpretată prima dată în biserica Sfântul Thomas din Leipzig în Vinerea Mare a anului 1727. (M)

1728

ÿ Arhitectul Jean Aubert, membru al Academiei Regale de Arhitectură, construiește *Palatul Biron* din Paris, care adăpostește astăzi Muzeul Rodin. (A)

ÿ Voltaire scrie poemul epic *Henriada*, dedicat lui Henric al IV-lea, regelui Franței. (L)

ÿ Cronicarul *Radu Popescu* încheie alcătuirea *Istoriei domnilor Țării Românești-1290-1728*. (L)

1728-1774

ÿ *Oliver Goldsmith*, poet și prozator englez, scrie *Vicarul din Wakefield*, considerat unul din romanele clasice ale umorului englezesc. (L)

1729

ÿ *Canalotto*: *Corabia Bucentaur la festivitățile din ziua de Înălțare*; Bowes Museum în Barnard Castle, Anglia. (P)

ÿ *Sacrificiul Dianei*, altorelief în teracotta executat de *John Michael Rysbrack*, sculptor flamand; National Trust Stourhead (S)

ÿ Pe malurile râului Main din Bavaria, sub conducerea arhitectului *Balthasar Neumann*, începe construcția *Palatului Residenz din Würzburg* una dintre capodoperele barocului târziu din Europa (A)

1729-1781

ÿ Trăiește *Gotthold Ephraim Lessing*, dramaturg și filosof german; dintre

scrierile sale, mai cunoscute sunt eseu *Laocoon* și piesele *Minna von Barnhelm* și *Nathan Înteleptul*. (L)

1730

ÿ *Bustul papei Benedict al XIII-lea*, sculptat de *Edmé Bouchardon*, sculptor francez, precursor al neoclasicismului. (S)

ÿ *Mănăstirea Săraca* din județul Timiș, atestată documentar în 1270, refăcută de către Giuriciko Lazarevici și fiii săi, Nicolae și Chiriac; cu această ocazie a fost repictată fresca bisericii, considerată de o mare valoare artistică. (A)

ÿ *Jocul dragostei și al întâmplării* comedia lui *Marivaux* are prima reprezentație pe scena de la *Hôtel de Bourgogne* din Paris (L)

1730-1734

ÿ *Dionisie din Furna*, iconograf ortodox grec, a realizat, în timpul celei de-a doua șederi la Muntele Athos, compilația cunoscută sub numele *Erminia picturii bizantine*. (P)

1730-1740

ÿ *Castelele Augustusburg și Falkenlust* din Brühl, Germania, au fost construite pentru electorul de Bavaria de către arhitectul german *Johann Conrad Schlaun* și decoratorul belgian *François de Cuvillies*. Patrimoniul UNESCO. (A)

1731

ÿ *Abatele Prévost* (Antoine François, abate Prévost d'Exile), prozator francez, publică romanul *Povestea lui Manon Lescaut și a cavalerului des Grieux*. (L)

ÿ *William Hogarth*, pictor englez, gravor și autor de stampe satirice, lucrează moralizatoarea serie de gravuri cunoscută sub numele *Viața unui risipitor*. (P)

ÿ *Abatele Prévost* publică ediția remaniată a romanului *Manon Lescaut*, după o primă ediție considerată scandaloasă. (L)

ÿ *Giuseppe Guarneri*, unul dintre notorii lutieri cremonezi, creează *Catedrala*, vioară ce a aparținut în timp lui George Enescu. (M)

1731-1732

ÿ *John Michael Rysbrack*, sculptor flamand, realizează în marmură monumentul lui *Isaac Newton* de la Westminster Abbey. (S)

1732

ÿ *Canaletto* pictează *Întoarcerea vasului Bucentaur* – cunoscută și sub numele de *Logodna Veneției cu marea*- în care prezintă strălucitoarea procesiune ce se desfășoară în ziua Înălțării, principala sărbătoare venețiană. (P)

ÿ *Jean-Baptiste Lemoyne*, sculptor francez, realizează portretul-bust al fiicei lui Ludovic al XV-lea, *Marie-Adelaide de France*. (S)

ÿ Cronicarul român *Ion Neculce* scrie *O samă de cuvinte ce sunt auzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni și în letopisește nu sunt scrise*, o cronică ce relatează evenimentele de după 1662. (L)

ÿ *J. S. Bach* compune cantatele laice *Cantata cafelei*, și *Amor rătăcitor*. (M)
1732-1762

ÿ *Fontana di Trevi*, faimoasa fântână din Roma, construită de arhitectul italian *Nicola Salvi* din ordinul papei *Clement al XII-lea*. (A)

1732-1780

ÿ *Biserica Saint Sulpice* din Paris, arhitect și decorator *Giovanni Niccolo Servandoni/ Jean-Nicolas Servan*. (A)

1732-1799

ÿ Trăiește *Pierre Augustin Caron de Beaumarchais*, dramaturg francez, autorul comediilor *Bărbierul din Sevilla* și *Nunta lui Figaro*. (L)

1733

ÿ Invenția englezului *John Kay*, *suveica zburătoare*, a revoluționat accelerarea procesului de țesut. (I)

ÿ *Jean-Philippe Rameau* debutează la cincizeci de ani, la Académie Royale de Musique, cu tragedia lirică *Hippolyte et Aricie*, inspirată din *Phèdre* a lui *Racine*. (M)

ÿ *Georg Philipp Telemann*, compozitor german de muzică barocă, compune *Tafelmusik*, gen de muzică cântat la sărbători și banchete. (M)

ÿ *Giovanni Pergolese*, unul dintre cei mai importanți compozitori italieni din secolul al XVIII-lea, prezintă la Teatrul San Bartolomeo din Napoli opera bufa *Il prigioner superbo*, care avea drept intermezzo celebru: *La serva padrona*. (M)

ÿ *Magnificat în Re major*, imn dedicat Fecioarei Maria, o grandioasă cantată vocal-simfonică a lui *J. S. Bach*, compusă pentru orchestră, cor și cinci soliști, dedicată slujbei catolice din timpul sărbătorii Crăciunului. (M)

1733-1750

ÿ *Biserica Sfântul Ioan Nepomuk*, cunoscută și ca *Biserica Asam* după numele arhitecților care au construit-o în München (Germania), în stil baroc, frații *Kosmas Damian Asam* și *Egid Quirin Asam*. (A)

1734

ÿ *François Boucher* pictează *Rinaldo și Armida*, tablou aflat la Muzeul Luvru. (P)

ÿ Premiera piesei *Belisario* a lui *Carlo Goldoni*. (L)

ÿ *J. S. Bach* compune *Oratoriul de Crăciun*, un ciclu de șase cantate, destinate zilelor de Crăciun, Anul Nou și Bobotează. (M)

ÿ *Voltaire*, scriitor iluminist francez și filosof, publică la Rouen ediția franceză a *Scrisorilor filosofice/ Lettres philosophiques sur les Anglais*, care au apărut în 1733 în limba engleză la Londra, cu titlul *Letters concerning the English Nation*. (F)

1734-1739

Ț *Pavilionul Amalienburg* din palatul Nymphenburg, Germania, cu splendide interioare rococo, a fost creat de arhitectul și decoratorul *François Cuvilliers* pentru principesa Maria Amalia de Austria. (A)

1735

Ț *Canaletto* (Giovanni Antonio Canal), pictor peisagist venețian, pictează *Piața San Marco*, temă tratată cu meticulozitate și acuratețe, în mai multe din tablourile sale. (P)

Ț *Maurice Quentin de La Tour* execută în pastel portretul lui *Voltaire*, un succes ce îi va asigura un renume și posibilitatea de a primi comanda diferitelor portrete ale regelui *Ludovic al XV-lea* și ale familiei sale. (P)

Ț *John Michael Rysbrack*, sculptor flamand, realizează statuia ecvestră a regelui *William al III-lea*; Queen Square, Bristol (S)

Ț *Teama de săgețile lui Cupidon*, sculptură realizată de *Jean-Baptiste Lemoyne* la comanda lui *Ludovic al XV-lea*. (S)

Ț S-a încheiat construcția edificiului ce adăpostește *Biblioteca regală* din Haga, Olanda. (A)

Ț *Indiile galante*, prima dintre cele șase opere-balet compuse de *Jean-Philippe Rameau*, a fost prezentată în premieră la Salle du Palais Royal din Paris. (M)

Ț *J.S. Bach* compune *Concerto nach Italienischen Gusto/ Concertul Italian* care, împreună cu *Ouverture nach Französischer Art/ Uvertura franceză*, constituie a doua parte a culegerii pentru instrumente de claviatură *Clavier-Übung*. (M)

1736

Ț *Biserica Domnița Bălașa* din București, ctitoria uneia dintre fiicele domnitorului Constantin Brâncoveanu. (A)

Ț *Stabat Mater*, operă muzicală religioasă bazată pe un text liturgic din secolul al XIII-lea, compusă de *G. B. Pergolese* la mănăstirea Pouzzolles. (M)

1736-1754

Ț *Catedrala catolică* din Timișoara (România), stil baroc, opera cunoscutului arhitect *Joseph Emanuel Fischer von Erlach*. (A)

1737

Ț Inaugurarea somptuosului *Teatro di San Carlo* din Napoli (A)

Ț Premiera, la Paris, a pieselor *False secrete* și *Confidențe eronate*, scrise de *Pierre Marivaux*, dramaturg, prozator și publicist francez. (L)

1737-1749

Ț *Biblioteca Radcliffe* din Oxford (Marea Britanie), arhitect *James Gibbs*.. (A)

1738-1739

Ț *Femeia cu provizii* și *Fată curățând gullii*, două dintre cele mai apreciate

compoziții ale lui *Jean-Baptiste-Siméon Chardin* aflate la Alte Pinakothek, München. (P)

1739

ÿ *Chardin* pictează *Bucătăreasa*, tablou aflat la Bayerische Staatsgemäldesammlungen, München. (P)

ÿ *Baloane de săpun*, pânza lui *Chardin*, a fost expusă la Salonul parizian și primită cu entuziasm de critică; cele trei versiuni ale lucrării sunt conservate în muzeele americane. (P)

ÿ *Saint-Simon* încheie redactarea volumului de *Memorii*, opera unei vieți, în care trece în revistă o mare parte a domniei lui Ludovic al XIV-lea și perioada regentei lui Philippe d'Orléans. (L)

ÿ *Voltaire* scrie povestea *Călătoriile baronului de Gangan*. (L)

ÿ *G. F. Haëndel* compune oratoriile *Saul și Israel în Egipt*. (M)

1739-1745

ÿ *Fântâna celor patru anotimpuri*, fântână monumentală din Paris, realizare a sculptorului *Edmé Bouchardon*. (S)

1740

ÿ *Vânzătoare de creveți*, cunoscută operă a lui William Hogarth, ce aduce aminte de stilul lui Frans Hals. (P)

ÿ Apar *primele stampe policrome*, ca urmare a tehnicii inventate de tipograful japonez Kamimura Kichiemon. (P)

ÿ François Boucher, pictor atașat stilului rococo, pictează tabloul *Triumful lui Venus*, Nationalmuseum din Stockholm. (P)

ÿ Peter Scheemakers, artist flamand, realizează *monumentul dedicat dramaturgului William Shakespeare*, așezat în *Colțul Poeților* de la Westminster Abbey. (S)

ÿ Premiera piesei *Slugă la doi stăpâni*, de Carlo Goldoni. (L)

ÿ Samuel Richardson, creatorul romanului englez, scrie *Pamela sau virtutea recompensată*. (L)

ÿ Prin susținerea Doamnei de Pompadour este fondată *Manufactura de*

1740-1744

ÿ *Palatul marchizilor de Dos Aguas* din Valencia (Spania), cu impresionanta sa fațadă, singurul exemplu al stilului rococo în Valencia. (A)

1741

ÿ *Haëndel* a compus Oratoriul *Messiah*, executat în premieră la Dublin, rămas exemplar în acest gen până astăzi; *Alleluia*, corul sublim din finalul oratoriului, este universal cunoscut. (M)

ÿ *Variațiunile Goldberg*, ciclu de 30 de variațiuni pentru clavecin, compuse la Leipzig de *Johann Sebastian Bach* pentru unul din cei mai valoroși discipoli ai săi, Johann Gottlieb Goldberg. (M)

ÿ Cunoscută din antichitate, orga ajunge la apogeu în secolul al XVIII-lea, când *Johann Andreas Silberman*, unul dintre cei mai cunoscuți constructori de orgi din toate timpurile, realizează *orga* principală din Biserica protestantă Sankt Thomas din Strasbourg. (M)

ÿ Astronomul suedez *Celsius* propune *scara de temperatură centigradă*. (I)
1742

ÿ *François Boucher* pictează celebra sa operă *Baia Dianei*, lucrare ce a stârnit admirația lui Monet și Renoir; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ *Antonio Vivaldi* a compus *Concertul pentru trompetă*, considerat unul dintre cele mai bune concerte pentru acest instrument și orchestră din toate timpurile. (M)

1743

ÿ *Căsătoria la modă* reprezintă una dintre cele mai reușite serii realizate de *William Hogarth*, care are ca temă drama căsătoriilor din interes (P)

ÿ *Ion Neculce* încheie *Letopiseșul Țării Moldovei*, frescă istorică a evenimentelor din perioada 1662-1743. (L)

ÿ *Miscellanies*, trei volume de poeme, eseuri și dialoguri de *Henry Fielding*, romancier și dramaturg englez. (L)

ÿ *Chevaux de Marly*, *Îmblânzitorii de cai*, două grupuri statuare celebre realizate de sculptorul francez *Guillaume Coustou* pentru parcul castelului Marly. (S)

ÿ Împărăteasa Maria Tereza inițiază reamenajarea *Palatului Schönbrunn* după planurile arhitectului *Nicolas Pacassi* a cărui *Mare Galerie* avea să deschidă, spre scara de onoare, o amplă perspectivă asupra parcului palatului. (A)

ÿ *Lake Palace*, palatul de vară construit pe insula Jag Niwas din lacul Pichola, provincia indiană Udaipur. (A)

ÿ *Adeste fideles/ Veniti toți credincioșii/ O Come All Ye Faithful* este o colindă renumită în Occident, atribuită lui *John Francis Wade*, profesor de muzică englez, refugiat în Franța. (M)

1743-1772

ÿ *Biserica de pelerinaj Vierzehnheiligen*, din Bad Staffelstein, Bavaria, dedicată celor 14 sfinți ajutători; arhitect *Balthasar Neumann*. (A)

1744

ÿ *O relatare despre viața domnului Richard Savage* scrisă de *Samuel Johnson*, poet, eseist și critic literar englez. (L)

1744-1747

ÿ *Palatul Sanssouci* din Postdam, reședință de vară a împăraților Prusiei, construit în stil rococo de arhitectul german *George Wenzeslaus von Knobelsdorff*, după planurile lui Frederic al II-lea cel Mare. Patrimoniul UNESCO. (A)

1744-1767

ÿ *Biserica mănăstirii benedictine* din Ottobeuren (Germania), fastuoasă realizare în stil baroc; arhitect *Johann Michael Fischer*. (A)

1745-1750

ÿ *Gianbattista Tiepolo* pictează una dintre ultimele alegorii dedicate Serenissimei (numele Republicii Veneția): *Neptun oferind Veneției comorile mării*. (P)

1746

ÿ *Thomas Gainsborough*, unul dintre celebrii portretiști și peisagiști britanici, pictează compoziția intitulată *Discuție în parc*; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ *Hercules*, statuie din teracotă, realizată de *John Michael Rysbrack* după *Hercules* atribuit lui Lysip; colecția Farnese. (S)

ÿ *Haendel* compune *Oratoriul Juda Macabeul*. (M)

1746-1754

ÿ *Biserica de pelerinaj* din Wies-Steingaden, Germania, proiectată de arhitectul *Dominikus Zimmermann* în stil rococo și decorată de fratele său, pictorul *Johann Baptist*. Patrimoniul UNESCO. (A)

1746-1761

ÿ *Biserica mănăstirii Smolnîi* din Petersburg (Rusia), stil baroc, proiectată de arhitectul florentin *Francesco Bartolomeo Rastrelli*. (A)

1747

ÿ Spre sfârșitul vieții, *J.S. Bach* compune, pe o temă muzicală propusă de regele meloman Friedrich al II-lea al Prusiei, una dintre ultimele mari lucrări, de o profundă adâncime expresivă și perfecțiune tehnică *Ofranda muzicală*. (M)

1747-1750

ÿ *Edmé Bouchardon* execută în marmură cunoscută sa lucrare *Cupidon*; Muzeul Luvru. (S)

c. 1748

ÿ *Gainsborough* pictează *Peisaj din Suffolk*, considerat una dintre cele mai rafinate lucrări ale sale; Kunsthistorisches Museum, Viena. (P)

1748

ÿ *Maurice Quentin de La Tour*, pictor francez al stilului rococo, realizează în pastel *Portretul regelui Ludovic al XV-lea*. Printre alte portrete din aceeași perioadă: *Voltaire*, *d'Alembert*, *Jean-Jacques Rousseau*, *Madame de Pompadour*. (P)

ÿ *James Thomson* scrie poemul *Castelul indolenței*. (L)

ÿ *Montesquieu* elaborează opera sa majoră, *Despre spiritul legilor/ L'Esprit des lois*, rod al unui travaliu intelectual de mai bine de două decenii. Conform lui, tot ceea ce există are legile sale, Divinitatea are legile sale,

„lumea materială” și „substanțele superioare omului” au, la rândul lor, legi proprii. (F)

1748-1764

ÿ *Biserica din Târgu-Jiu*, județul Gorj (România), ridicată de negustorii orașului. (A)

1749

ÿ *Mr. and Mrs. Robert Andrews*, una din celebrele picturi ale lui *Gainsborough*; National Gallery din Londra. (P)

ÿ *Catedrala greco-catolică Sfânta Treime* din Blaj (România), construită în stil baroc prin grija episcopului Ioan Inocențiu Micu-Klein, după planurile arhitecților vienezi *Anton* și *Johann Martinelli*. (A)

ÿ *Henry Fielding* publică romanul picaresc *Tom Jones*. (L)

ÿ *Missa în Si minor* de *J. S. Bach*, considerată de mulți drept cea mai mare creație artistică a tuturor timpurilor. (M)

ÿ *Fireworks Music*, lucrare compusă de *G. F. Haëndel* pentru festivitățile care au încheiat tratatul de la Aix-la-Chapelle, tratat care a pus capăt războiului pentru succesiunea austriacă. (M)

1749-1803

ÿ *Vittorio Alfieri*, dramaturg italian, a scris tragediile: *Cleopatra*, *Saul* etc. (L)

1749-1832

ÿ Trăiește *Johann Wolfgang Goethe*, poet și dramaturg german, autor al unei opere cu accente enciclopedice, promotorul curentului literar romantic *Sturm und Drang*. (L)

1750

ÿ *Școala Militară* din Paris, construită la inițiativa lui Ludovic al XV-lea după proiectul arhitectului francez *Jacques-Ange Gabriel*. (A)

ÿ *J. S. Bach* compune ultima sa lucrare, *Arta fugii*, una dintre cele mai faimoase pagini de artă polifonică din literatura barocului muzical. (M)

1750-1753

ÿ *Giovanni Battista Tiepolo*, pictor venețian, realizează *plafonul Palatului Arhiepiscopal din Würzburg*, o amplă compoziție alegorică de peste 600 m, cea mai vastă frescă cunoscută în Germania. (P)

1750-1760

ÿ Se reconstruiește *Palatul Amalienborg*, reședința de iarnă a familiei regale daneze, complex compus din patru clădiri identice: *Palatul Christian al VII*, *Palatul Christian al VIII-lea*, *Palatul Frederik al VIII-lea* și *Palatul Christian al IX-lea*; Copenhaga (A)

1750-1779

ÿ *Palatul episcopal* din Oradea, realizat în stil baroc, după planurile arhitectului *Franz Anton Hildebrandt*. (A)

1751

ÿ *François Boucher: Toaleta lui Venus*; Metropolitan Museum of Art; New York. (P)

ÿ *Voltaire* scrie *Secolul lui Ludovic al XIV-lea*. (L)

ÿ Apare la Londra romanul lui *Henry Fielding, Amelia*. (L)

1751-1753

ÿ *Carter's Grove* din James City County, Virginia (S.U.A.), impresionantă construcție de arhitectură sudistă, concepută de arhitectul și constructorul american *Richard Taliafero*. (A)

1751-1780

ÿ *Denis Diderot*, figură de seamă a iluminismului francez, coordonează împreună cu *d'Alembert* publicarea în Franța a lucrării *Enciclopedie sau Dicționar de științe, arte și meserii*, vastă lucrare enciclopedică, monument al filosofiei iluministe, editată în 35 de volume. (L)

1751-1816

ÿ Trăiește *Richard Brinsley Sheridan*, dramaturg și poet irlandez, autorul dramelor *Rivalii* și *Școala calomniei*. (L)

1752

ÿ *François Boucher* pictează tabloul intitulat *Miss O'Murphy*, în spiritul galant de la curtea lui Ludovic al XV-lea. (P)

1752-1757

ÿ Se construiește somptuoasa reședința imperială de la *Țarskoe-Selo* (Rusia), ansamblu de palate și parcuri, încredințat de țarina Elisabeta arhitectului Curții, *Francesco Rastrelli*. În stilul baroc rastrellian, cu interioarele cu lambriurile de lemn sculptat și aurit, a urmat stilul neoclasic reprezentat prin creațiile arhitectului scoțian *Charles Cameron*, ca spre sfârșitul secolului al XVIII-lea să fie reamenajat pentru viitorul țar Alexandru I de arhitectul *Quarenghi*, care îi adăugă splendide decoruri în stilul Empire. (A)

1752-1780

ÿ A fost construit impunătorul *Palatul Regal* din Caserta, proiectat de arhitectul italian *Luigi Vanvitelli* la cererea lui Carol al III-lea de Bourbon, regele Neapolelui (A)

ÿ *Catedrala catolică* din Oradea, cel mai mare edificiu baroc din România, proiectat de arhitecții *Giovanni Battista Ricca* din Milano și *Franz Anton Hildebrandt* din Viena. (A)

1753

ÿ *Apollo*, sculptură în marmură, comandată de Madame de Pompadour sculptorului *Guillaume Coustou* pentru parcul Palatului Versailles. (S)

ÿ *Hangița*, piesa lui *Carlo Goldoni*, este prezentată în premieră la Tetro Sant'Angelo din Veneția. (L)

ÿ *Samuel Richardson* scrie romanul *Sir Charles Grandison*. (L)

1753-1765

ÿ *Mausoleul mareșalului de Saxa*, realizat de sculptorul francez *Jean-Baptiste Pigalle*; Biserica protestantă din Strasbourg. (S)

1754-1762

ÿ *Palatul de Iarnă* din Petersburg (Rusia), edificiu cu dimensiuni gigantice, cu interioare de un lux orbitor, a fost reconstruit în stil baroc, ca reședință de iarnă a țarilor, de arhitectul *Bartolomeo Francesco Rastrelli*. Palatul găzduiește *Muzeul Ermitaj*, cu una dintre cele mai mari colecții de artă antică și vest-europeană. (A)

1755

ÿ *Mânăstirea iezuită* din Tepotzotlan (Mexic), stil baroc. (A)

ÿ Reprezența de la Paris a operei *La serva padrona/ Servitoarea stăpână* de *Pergolese* va declanșa „*Cearța bufonilor*”, o polemică estetică între adepții operei bufe italiene și cei ai tragediei lirice franceze. (M)

1756

ÿ *François Boucher* pictează portretul *Doamnei de Pompadour*; Alte Pinakothek din München. (P)

ÿ *Buna Vestire*, grup statuar din marmură, realizat de sculptorul francez *Etienne Maurice Falconet* pentru fațada bisericii Saint-Roch din Paris. (S)

ÿ *Voltaire* scrie *Eseu asupra moravurilor*. (L)

ÿ Este fondată *Manufactura de Porțelan de la Sèvres* ce obține autorizația regală pentru fabricarea exclusivă a porțelanului; inițial, privilegiul fabricării porțelanurilor fusese acordat manufacturii de la Vincennes. (I)

1756-1770

ÿ Arhitectul francez *J. G. Soufflot* este ales să construiască ceea ce va deveni edificiul religios major al domniei lui Ludovic al XV-lea, *biserica abațială Sainte-Geneviève*, cunoscută, după Revoluție, sub numele de *Pantheon*.

1757

ÿ *Haydn* compune primele sale *Cvartete de coarde*. (M)

ÿ *Etienne Maurice Falconet* sculptează statuia *Christ pe Muntele Măslinilor*. (S)

1758

ÿ *Amor îmbrățișând Amiciția*, grup statuar în marmură, executat de sculptorul francez *Jean-Baptiste Pigalle* la cererea marchizei de Pompadour. Muzeul Luvru (S)

ÿ *Mount Airy* din Richmond County, Virginia, conceput de arhitectul american *John Ariss*.

1758-1767

ÿ Arhitectul *Pether Thumb* construiește *Biblioteca Abației Sanit-Gallen* din Elveția înfrumusețată cu o impresionantă decorație în stil rococo. (A)

1758-1773

ÿ *Biserica Minorităților* din Eger (Ungaria), stil baroc, arhitect și constructor austriacul *Mathias Gerl*. (A)

1759

ÿ *Pan și Syrix*, tema tabloului lui *François Boucher* aflat la National Gallery din Londra. (P)

ÿ *Voltaire* publică romanul filosofic *Candide*. (L)

ÿ Se înființează prima instituție de pregătire muzicală finanțată de stat, *Conservatorul Național de Muzică și Declamație* din Paris. (M)

1759-1766

ÿ *Catedrala ortodoxă* din Lugoj, stil baroc vienez, după planurile arhitectului *Fischer von Erlach*. (A)

1759-1805

ÿ Trăiește *Friedrich von Schiller*, poet și scriitor german, autor al dramelor istorice *Wallenstein*, *Maria Stuart*, *Fecioara din Orléans*, *Wilhelm Tell*. (L)

1760

ÿ *Carlo Goldoni* scrie piesa de teatru *Bădăranii*. (L)

ÿ *Augustin Pajou* execută în marmură grupul statuar *Pluto înlănțuind Cerberul*; Muzeul Luvru, Paris. (S)

ÿ *Ganymede*, statuie din marmură realizată de *Guillaume Coustou cel Tânăr*, aflată la Victoria and Albert Museum, Londra. (S)

ÿ *Jean-Baptiste Lemoyne*, sculptor francez, realizează grupul statuar *Vertumne et Pomone*; Muzeul Luvru din Paris. (S)

ÿ *John Michael Rysbrack*, *portretul lui Shakespeare*, realizat în teracotă; Birmingham Museum and Art Gallery. (S)

1761

ÿ *Jean-Jacques Rousseau*, scriitor și filosof francez, reprezentant de seamă al Iluminismului, scrie *Noua Héloïse*, roman epistolar. (L)

ÿ *Wolfgang Amadeus Mozart*, compozitor și violonist austriac, compune, la numai cinci ani, primele două lucrări din cele peste 600 care vor urma: *Andante (K.1a)* și *Allegro (K.1b)*, transcrise imediat de tatăl său. (M)

1762

ÿ *Coroana imperială a Romanovilor*, capodopera artei giuvaergeriei, este făcută din aur și argint, ornată cu 7500 diamante, 75 perle de mari dimensiuni, faimosul rubin Lal (al doilea ca mărime din lume) și una dintre cele 7 pietre istorice cele mai importante ale Rusiei. (S)

ÿ *Cetățeanul lumii și Scrisori de la un filosof chinez*, eseuri de *Oliver Goldsmith*, scriitor irlandez. (L)

ÿ *Jean-Jacques Rousseau* publică lucrarea *Du contrat social ou Principes du droit politique/ Contractul social sau principii ale dreptului politic.* (F)

ÿ *Christoph Willibald Glük*, compozitor german, considerat părintele perioadei muzicale rococo în domeniul operei, compune opera cu temă mitologică *Orfeu și Euridice.* (M)

1762-1766

ÿ *Tiepolo* zugrăvește fresca *Triumful Spaniei*, o alegorie a monarhiei spaniole, care împodobește Sala tronului de la Palatul Regal din Madrid. (P)

1763

ÿ *Zugravii Stânciu, Radu și Voicul* realizează *picturile murale din interiorul Bisericii Adormirea Maicii Domnului* din Căușeni, județul Tighina, Republica Moldova

ÿ *Pygmalion și Galatea*, grup statuar din marmură în stil rococo, realizat de sculptorul francez *Étienne Maurice Falconet*, aflat la Muzeul Ermitaj. (S)

ÿ *Dardanus*, opera în cinci acte compusă de *J. Ph. Rameau*, reprezentată la Fontainebleau, în prezența regelui Ludovic al XV-lea. (M)

1764

ÿ *Castelul din Otranto*, scris de *Horace Walpole*, scriitor, istoric și politician englez. (L)

ÿ *Jeannot și Colin și Alb și Negru*, povestiri scrise de *Voltaire.* (L)

ÿ Ludovic al XV-lea acordă permisiunea episcopului de Metz de a înființa o *manufactură de sticlă* în localitatea lorenă *Baccarat*, devenită celebră datorită rafinamentul creațiilor ce se bucur[de un prestigiu universal. (I)

ÿ Apare la Geneva și Londra lucrarea lui *Voltaire, Dictionnaire philosophique ou la Raison par alphabet*, o culegere de eseuri pe teme teologice, filosofice și juridice. (F)

ÿ *James Hargreaves* inventează mașina *Spinning Jenny* îmbunătățind procesul de tors, mulțumită capacității sale de a toarce mai multe fire simultan. (I)

1765

ÿ *Băiatul cu veveriță*, lucrare cunoscută a pictorului american *John Singleton Copley*; Museum of Fine Arts, Boston. (P)

ÿ *Augustin Pajou*, sculptor francez cunoscut pentru lucrările sale de sculptură monumentală, realizează basorelieful *Pluton răpind-o pe Proserpina*; Muzeul Luvru.(S)

ÿ *Guillaume Coustou* – fiul-realizează în marmură pentru regele Frederic al II-lea al Prusiei statuile *Marte și Venus*; Palatul Sanssouci din Postdam. (S)

ÿ *Ludovic al XV-lea în postură de împărat roman*, sculptură de *Jean-Baptiste Pigalle*; Muzeul din Versailles. (S)

ÿ *Denis Diderot* scrie romanul filosofic *Jacques fatalistul*. (L)

ÿ *James Watt*, inginer mecanic și inventator scoțian, pune la punct o mașină de aburi cu un randament ameliorat datorită *condensatorului*, cameră separată de condensare a aburului. (I)

1766

ÿ A fost ridicată *Biserica Sfântul Spiridon* din București, ctitoria domnitorului Scarlat Ghica. (A)

ÿ *Oliver Goldsmith* scrie *Povestea vicarului din Wakefield*. (L)

1766-1769

ÿ *Louis-Antoine de Bougainville* întreprinde o *călătorie în jurul lumii*, la bordul fregatei *La Boudeuse*, fiind primul navigator francez care reușește această performanță. (E)

1766-1770

ÿ *Monumentul funerar destinat Delfinului*, fiul lui Ludovic al XV-lea, realizat de *Guillaume Coustou*; Catedrala din Sens. (S)

ÿ *Jean-Jacques Rousseau*: volumul autobiografic *Confesiuni*. (L)

1767

ÿ *Jean-Honoré Fragonard*, pictor francez, reprezentant al stilului rococo, realizează capodopera sa *Leagănul*, devenită una dintre cele mai reprezentative imagini ale artei secolului al XVIII-lea. (P)

ÿ *Jean-Antoine Houdon* realizează statuia *San Bruno*; Biserica Santa Maria degli Angeli din Roma. (S)

ÿ Premiera, la Comedia Franceză, a dramei *Eugénie* scrisă de *Pierre Beaumarchais*, scriitor și editor francez. (L)

ÿ La Viena, prima reprezentație a operei *Alceste* de *C. W. Glück*. (M)

ÿ *Samuel Wallis*, navigator galez, este primul european care acostează și vizitează insula Tahiti. (E)

1768

ÿ *Micul Trianon* din Versailles, proiectat de arhitectul *Jacques-Ange Gabriel* la cererea lui Ludovic al XV-lea. (A)

1768-1771

Apare *Enciclopedia Britanica*, ediția întâi, în trei volume. (L)

1768-1780

ÿ *James Cook*, explorator și navigator britanic, a întreprins trei expediții în Oceanul Pacific, în cadrul cărora a descoperit insule din arhipelagul Hawai și a realizat turul Antarcticii. (E)

1768-1785

ÿ *Palatul de Marmură* din Sankt Petersburg, construit în stil neoclasic la comanda contelui Orlov, după un proiect al arhitectului italian *Antonio Rivaldi*. (A)

1769

- ÿ *Fragonard* pictează portretul lui *Diderot*; Muzeul Luvru. (P)
- ÿ *John Bacon* realizează basorelieful *Fuga lui Aeneas din Troia*; Royal Academy din Marea Britanie. (S)
- ÿ *Frances Brooke*, scriitoare canadiană, scrie *Istoria Emiliei Montague*. (L)
- ÿ *Primul vehicul autopropulsat prin puterea aburului* a fost conceput de inventatorul francez *Nicholas Cugnot*. Mașinăria a atins viteza de 4 km/h pe o stradă din Paris. (I)
- ÿ *Richard Arkwright*, inventator englez, construiește *water frame*, mașina de filat care a accelerat revoluția industrială(I)

1769-1776

- ÿ *Jean-Baptiste Pigalle* realizează ansamblul monumental ce decorează *Mausoleul contelui d'Harcourt*; Catedrala Notre-Dame Paris. (S)

1769-1796

- ÿ *Jacques Edmé Dumont* realizează *portretul generalului Marceau*, lucrare turnată în bronz pentru Palatul Luxembourg, în 1804. (S)

1770

- ÿ *Băiat în albastru*, cunoscută operă a lui *Gainsborough*; Huntington Library, San Marino, California. (P)
- ÿ *Father Thames*, sculptură realizată de sculptorul englez *John Bacon cel Bătrân*, pentru Ham House, Richmond-upon-Thames. (S)
- ÿ *Satul părăsit*, poem evocator scris de *Oliver Goldsmith*. (L)
- ÿ *Simfonia Jucărilor*, o bijuterie muzicală atribuită de istorici creației lui *Leopold Mozart*, tatăl lui W. A. Mozart. (M)

1771

- ÿ Contesa Du Barry îi comandă lui *Fragonard* o suită de paisprezece tablouri de mari dimensiuni, intitulate *Evoluția dragostei*, destinate castelului de la Louvenciennes. (P)
- ÿ *Alegoria reginei Marie Leszczyńska*, soția regelui Ludovic al XV-lea, grup statuar de *Augustin Pajou*. (S)
- ÿ *Jean-Antoine Houdon* realizează bustul lui *Denis Diderot*, teracotă aflată la Muzeul Luvru. Replica în marmură este expusă în Seymour Collection din New Haven. (S)
- ÿ *Luigi Boccherini*, compozitor și violonist italian, compune faimosul *Menuet din Cvintetul de coarde op. 11 nr. 5*, lucrare cu farmecul tipic al rococoului, care a estompat celebritatea celorlalte opere ale sale: simfonii, concerte instrumentale, lucrări camerale, pagini vocal-instrumentale și o operă. (M)

1771-1779

- ÿ *Chardin* execută o serie de trei *Autoportrete*, opere de referință în arta pastelului, aflate în colecția Muzeului Luvru. (P)

1772

ÿ *Monumentul lui Ludovic al XV-lea*, transpus în bronz de *Jean-Baptiste Lemoyne* pentru orașul Rennes. (S)

ÿ *Goethe* scrie drama *Prometheus*. (L)

ÿ *Thomas Jefferson* proiectează, ca arhitect, *casa de la Monticello*, construită în Virginia pe baza principiilor neoclasiche. Patrimoniul UNESCO. (A)

1772-1774

ÿ *Biserica romano-catolică* din cartierul Iozefin din Timișoara, construită în stil baroc. (A)

c. 1772-1779

ÿ *Thomas Banks*, sculptor englez, execută basorelieful *Thetis și nimfele ridicându-se din mare*. Victoria and Albert Museum, Londra. (S)

1772-1780

ÿ *Parcul Palatului Schönbrunn* a fost amenajat după planurile lui *Ferdinand von Hohenberg*. (A)

1773

ÿ *Madame du Barry*, portret-bust realizat în marmură de *Augustin Pajou*; Muzeul Luvru, Paris. (S)

1774

ÿ *Jean-Baptiste Pigalle* execută în marmură o reprezentare a lui *Mercur*; Muzeul Luvru, Paris. (S)

ÿ *Biserica de lemn* din Târgu-Jiu, județul Gorj, monument istoric din secolul al XVIII-lea. (A)

ÿ *Suferințele tânărului Werther*, romanul iubirii lui Goethe pentru Lotte. (L)

ÿ Premiera operei *Ifigenia în Aulida*, compusă de *C. W. Glück*, după tragedia lui Racine. (M)

1774-1785

ÿ *Palatul Banffy* din Cluj, important edificiu baroc proiectat de arhitectul orașului Sibiu, *Johann Eberhardt Blaumann*. (A)

1775

ÿ *Glorietta*, splendidă lucrare arhitecturală ce amintește de forma unui Arc de Triumf, proiectată de *Johann Ferdinand von Hohenberg* pentru parcul Palatului Schönbrunn. (A)

ÿ *Diderot*, bust sculptat în marmură de *Jean-Antoine Houdon*. Muzeul Luvru, Paris. (S)

1775-1786

ÿ Goethe scrie *Regele ielelor*, *Ifigenia în Taurida*, *Pescarul*, *Egmont*, *Torquato Tasso*. (L)

1775-1789

ÿ *W. A. Mozart* compune seria de sonate pentru pian, între care cele mai

cunoscute sunt *Sonata în Și bemol major*, *Sonata în Do major-facile* și *Sonata în La major K.V. 300*, cu renumitul final *Rondo alla Turca*. (M)

1775-1791

ÿ *Francisco de Goya*, pictor spaniol, lucrează la pregătirea seriei de cartoane pentru cele 63 de tapiserii destinate să decoreze apartamentele regale din palatele Escorial și Prado. Între ele: *Târgul din Madrid*, *Vânzătorul de veselă*, *La novillada*. (P)

1776

ÿ *Jean-Baptiste Pigalle* sculpează în marmură *Voltaire nud*, operă spectaculoasă care a generat scandal. Muzeul Luvru, Paris. (S)

ÿ Este publicată *Istoria declinului și prăbușirii Imperiului roman*, faimoasă lucrare scrisă de *Edward Gibbon*. (L)

ÿ *Florile din pădure*, poem scris de *Jane Elliot*, poetă scoțiană. (L)

ÿ *Thomas Paine*, prozator și pamfletar englez, scrie *Common Sense/ Bunul simț* și *Criza americană*, pamflet în sprijinul revoluției coloniilor americane. (L)

ÿ *W.A. Mozart* compune *Serenada Haffner*, dedicată festivităților dinaintea căsătoriei Elisei Haffner, fiica primarului din Salzburg. (M)

ÿ *Elicea* a fost folosită ca mijloc de propulsie pentru *submarinul* construit de *Bushnell*, iar din 1860 va înlocui zburătorile folosite ca mijloc de propulsie a primelor vapoare cu aburi. (I)

1777

ÿ *Umbrella* reprezintă prima capodoperă a lui *Francisco de Goya* și aparține seriei de tapiserii comandate pentru a decora palatul viitorului rege Carol al IV-lea. (P)

ÿ *Jean-Antoine Houdon* prezintă statuia în marmură *Morfeu* la primirea în Academia Regală. (S)

ÿ *Antoine Lavoisier*, fondatorul francez al chimiei moderne, enunță *Legea conservării masei substanțelor*, lege care îi poartă numele. (I)

1777-1830

ÿ Trăiește *Dinicu Golescu*, cărturar român, care scrie primul jurnal de călătorie al unui român în Occident, *Însemnare a călătoriei mele*. (L)

1778

ÿ *Vincent Fischer*, pictor austriac, semnează *Ridicarea la cer a Maicii Domnului*, tabloul altarului principal al Bisericii romano-catolice din Oradea. (P)

ÿ *Elisabeth Vigée Le Brun*, pictoriță franceză reprezentantă a stilului rococo, pictează celebrul *portret al reginei Maria Antoaneta*; Kunsthistorisches Museum, Viena. (P)

ÿ *Voltaire*, capodopera lui *Jean-Antoine Houdon*, îl înfățișează pe filosof în ținută antică stând pe un scaun stil Ludovic al XVI-lea; Muzeul Fabre din Montpellier. (S)

ÿ *Bustul lui Benjamin Franklin*, primul din seria portretelor conducătorilor americani create de *Jean-Antoine Houdon*; Muzeul de Artă din Philadelphia. (S)

ÿ *W.A. Mozart* compune una dintre faimoasele sale simfonii, nr. 31, cunoscută și sub numele de *Simfonia pariziană*. (M)

ÿ Inaugurarea oficială a companiei de operă *Nuovo Regio Ducale Teatro alla Scala*, sub numele *Teatro alla Scala* sau, simplu, *La Scala* din Milano. (M)

1778-1785

ÿ *Palatul Brukenthal* din Sibiu, unul dintre cele mai însemnate monumente în stil baroc din România, construit de baronul Bruckenthal, guvernator al Transilvaniei, ca reședință și ca spațiu dedicat colecțiilor sale de artă. (A)

1778-1791

ÿ *Poarta Brandenburg* din Berlin a fost construită de arhitectul și constructorul german *Carl Gotthard Langhans*, la comanda împăratului Wilhelm al II-lea, după modelul Propileelor Acropolei Atenei. (A)

1779

ÿ *Antonio Canova*, sculptor venețian, reprezentant al neoclasicismului în sculptura europeană, realizează grupul statuar *Dedal și Icar*; Muzeul Correr, Veneția. (S)

ÿ *John Bacon*, sculptor englez, realizează *monumentul lordului Chatham*; British Museum, Londra. (S)

ÿ *Missa Încoronării*, partitura cel mai des cântată din creația muzicală sacră a lui *W. A. Mozart*, a fost compusă cu ocazia sărbătoririi anuale a icoanei Fecioarei Maria din Biserica Maria Plain de lângă Salzburg, icoană salvată miraculos dintr-un incendiu, în timpul războiului din 1774. (M)

1779-1821

ÿ Trăiește *Gheorghe Lazăr*, considerat fondatorul învățământului în limba națională în Țara Românească; a înființat la București *Școala de la Sfântul în Sava*, cu predare limba română. (L)

ÿ *Viețile poeților*, colecție de biografii alcătuită de *Samuel Johnson*, ultimul reprezentant al clasicismului englez. (L)

1780

ÿ *Zăvorul*, una din celebrele pânze pictate de *Fragonard*; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ *Philipp Rosenthal* pune bazele unei firme de pictură pe porțelan, *Manufactura Rosenthal*. (Germania), care va face istorie pe piața porțelanului de lux de-a lungul a 125 de ani. (P)

ÿ *Diana*, sculptură în marmură de *Jean-Antoine Houdon*; Fundația Gulbenkian, Lisabona. (S)

ÿ *Philippe-Laurent Roland*, sculptor francez neoclasicist, realizează bustul

lui *Diderot*; Deutsches Historisches Museum, Berlin. (S)

ÿ *Musica notturna delle strade di Madrid*, cvintet pentru instrumente de coarde, compus de *L. Boccherini* în vremea când se află la Curtea Spaniei. (M)

ÿ A fost enunțată *Legea lui Coulomb*, lege care dă mărimea forței de interacțiune dintre particulele încărcate cu sarcini electrice. (I)

1781

ÿ *Thomas Banks* execută în marmură *Cupidon prinzând un fluture*, pentru colecția împărătesei Ecaterina cea Mare a Rusiei. (S)

ÿ *Diogene căutând Omul*, sculptură de *Augustin Pajou*; Muzeul Luvru, Paris. (S)

ÿ *Canova: Apollo încoronându-se*, sculptură în marmură; Getty Museum, Los Angeles. (S)

ÿ A fost construit, în Anglia, *podul de la Coalbrookdale, Iron Bridge*, primul pod din lume construit în întregime din fier. Patrimoniul UNESCO. (A)

ÿ *Friedrich von Schiller*, unul dintre marii poeți și dramaturgi germani, scrie piesa *Hoții*. (L)

ÿ *Primul concert* al celei mai vechi orchestre simfonice din lume *Gewandhausorchester*, numită după sala de concerte care o găzduiește, *Gewandhaus* din Leipzig. (M)

ÿ *W. A. Mozart* compune muzica pentru opera *Idomeneo, re di Creta*, la comanda prințului elector Karl Theodor al Bavariei. (M)

ÿ *Gaudeamus Igitur* a fost publicat de *Chrétien Wilhelm Kindleben*, un teolog evanghelic german în *Studentenlieder*, împreună cu traducerea germană a versurilor latine, dar primul document al actualei melodii a fost tipărit în 1788, la Leipzig, în lucrarea *Lieder für Freude des gesselingen Freunden/ Cântece de bucurie pentru prieteni sociabili*. (M)

ÿ *Immanuel Kant: Critica rațiunii pure/ Kritik der reinen Vernunft*, operă fundamentală în gândirea filosofică din toate timpurile. (F)

1782

ÿ A fost inaugurată impunătoarea *statuie ecvestră a lui Petru I, (Călărețul de aramă)*, o comandă a împărătesei Ecaterina a II-a la care sculptorul *Etienne Maurice Falconet* a lucrat timp de doisprezece ani. (S)

ÿ Începe construcția somptuosului *Palat regal* din Bangkok, reședința regilor Siamului, în același timp cu edificarea *Templului lui Buddha de Smarald*, cel mai venerat templu al Thailandeii. (A)

ÿ Premiera operei *Răpirea din serai* la Burgtheater din Viena, primul mare triumf al lui *W. A. Mozart*. (M)

ÿ *Grosse Messe*, lucrare neterminată a lui *W. A. Mozart*. (M)

ÿ *Pistonul cu dublu effect*, conceput de *Watt*, a făcut ca mașina cu aburi de

randament sporit să fie una dintre cele mai importante reușite ale secolului al XVIII-lea. (I)

c. 1782

ÿ *A'a*, nume sub care este cunoscută o *sculptură tradițională din lemn* din insula Rurutu, Polinezia franceză, aflată la British Museum. (S)

1782-1783

ÿ *Andreas Schlüter* realizează *grupul de statui* care decorează *Palatul Krasinski* din Varșovia. (S)

1782-1786

ÿ *Palatul Pavlovsk*, reședința imperială construită de arhitectul *Charles Cameron* pentru împărăteasa *Ecaterina a II-a a Rusiei* în mijlocul unui imense grădini în stil englezesc. (A)

1782-1793

ÿ *Pictura interioară a bisericii de lemn din Ieud*, județul Maramureș, opera pictorului de origine poloneză *Alexandru Pronehalschi*. (P)

1783

ÿ *Joshua Reynolds*, pictor englez, pictează *Ducesa de Devonshire și fiul*, unul dintre cele mai rafinate din cele peste 3000 de portrete realizate în cariera sa; Colecția Devonshire, Chatsworth, Derbyshire. (P)

ÿ *Philippe Laurent Roland* prezintă *Samson* schiță de portret, realizată în ghips patinat cu ceară roșie, ca lucrare de admitere în Academia regală. (S)

ÿ *W. A. Mozart* compune *Simfonia nr. 36 Linz*, numită astfel după orașul Linz unde a avut loc concertul în care s-a cântat această simfonie. (M)

ÿ Francezii *Joseph Balon* și *Étienne Montgolfier* au ridicat în aer *primul balon cu aer cald*, fără echipaj; în același an chimistul *J. Charles* a efectuat *primul zbor într-un balon cu hidrogen* deasupra grădinilor de la Tuileries. (I)

1783-1784

ÿ *Friedrich Schiller* scrie *Intrigă și iubire*. (L)

1784

ÿ *Jacques-Louis David*, pictorul de curte al împăratului Napoleon I, expune *Jurământul Horaților*, capodoperă a școlii neoclasică; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ *Philippe Laurent Roland* primește sarcina de decorator-sculptor al apartamentelor private ale lui Ludovic al XVI-lea și Mariei Antoinette, pentru care realizează numeroase sculpturi. (S)

ÿ Bijutierul împărătesei *Ecaterina a II-a a Rusiei* montează celebrul *diamant Orlov* în sceptrul țarilor Rusiei. Din 1967, diamantul se află la Moscova, în *Tezaurul din Kremlin*. (S)

ÿ *Jean-Antoine Houdon* realizează mai multe variante de portret pentru *George Washington*, Mount Vernon, Virginia. (S)

ÿ Premiera triumfală a piesei *Nunta lui Figaro* de *Beaumarchais*, la Comedia Franceză. (L)

1784-1790

ÿ *Biserica cu Lună* din Oradea, al cărei nume vine de la orologiul care indică fazele lunii, este zidită de către arhitectul *Iakob Eder* în stil baroc. (A)

1785

ÿ *Thomas Gainsborough* realizează *portretul* actriței *Sarah Siddons*; National Gallery, Londra. (P)

ÿ *Mânăstirea Văratec* din comuna Agapia, ctitorită de maica Olimpiada, împreună cu duhovnicul Iosif. (A)

ÿ *Friedrich Schiller* scrie poezia *Către bucurie*, transpusă muzical de Beethoven în *Oda bucuriei* din *Simfonia a IX-a*, devenită din 1985 Imnul Uniunii Europene. (L)

ÿ După ciclul *Cvartetelor italiene* și a *Cvartetelor vieneze*, Mozart compune *seria de șase cvartete de coarde*, dedicate lui Haydn. (M)

1785-1830

ÿ A fost amenajat imensul *Parc al Palatului de la Caserta*, decorat cu fântâni monumentale și grupuri statuare, de-a lungul unei cascade în trepte ce coboară de la 78 m înălțime. (A)

1785-1789

ÿ Splendidul *grup statuar Diana și Acteon*, opera sculptorilor *Paolo Persico*, *Tommaso Solari* și *Angelo Brunelli*, decorează parcul celebrului palat rococo construit din ordinul regelui celor Două Sicilii, Carol al VII-lea la Caserta. (S)

1786

ÿ *Gottfried August Bürger*, scriitor german, traduce și extinde *Aventurile baronului Münchhausen*, după versiunea în engleză realizată de *Rudolf Erich Raspe*. (L)

ÿ *Nunta lui Figaro*, după o piesă de *Beaumarchais*, este prima din cele trei opere care marchează apogeul geniului lui *W. A. Mozart*. (M)

1787

ÿ *Ienăchiță Văcărescu*, poet și istoric român, scrie una dintre *primele gramatici ale limbii române*, urmată în 1788 de *Istoria prea puternicilor împărați otomani*; poeziile *Într-o grădină*, *Amărâtă turturea*, și *Testament literar* au fost publicate de Anton Pann în ediția din 1837 a culegerii *Poezii deosebite sau Cântece de lume*. (L)

ÿ *Biserica Izvorul Tămăduirii* din București a fost ctitorită de domnitorul Nicolae Mavrogheni. (A)

ÿ *Friedrich von Schiller* scrie poemul dramatic *Don Carlos*. (L)

ÿ *Paul și Virginia*, roman scris de *Bernardin de Saint-Pierre*, precursor al romantismului francez. (L)

ÿ Premiera operei *Don Giovanni* a lui *W. A. Mozart* la Teatrul din Praga s-a bucurat de un imens succes. (M)

ÿ *W. A. Mozart* compune celebra *Mica serenadă/ Eine Kleine Nachtmusik*, probabil cea mai cunoscută și mai iubită dintre creațiile sale. (M)

1787-1793

ÿ *Canova* lucrează la faimoasa sculptură *Amor și Psyche*; Muzeul Luvru, Paris. (S)

1788

ÿ *Immanuel Kant: Critica rațiunii practice/ Kritik der praktischen Vernunft*, expunere fundamentală a principiilor morale kantiene. (F)

ÿ *Thomas Banks* realizează un altorelief intitulat *Shakespeare așteptat de Pictură și Poezie*; Boydell Shakespeare Gallery. (S)

ÿ *Jean-Antoine Houdon* realizează în marmură de Carrara statuia lui *George Washington*; State Capitol, Richmond, Virginia. (S)

ÿ *Charles Bulfinch*, arhitect american, a proiectat *Federal Street Church* din Boston, Massachusetts. (A)

ÿ *Goethe* scrie versurile *Elegii romane*. (L)

ÿ Într-un răstimp de numai șase săptămâni, *W. A. Mozart* compune trilogia simfonică: *Simfonia în Mi bemol major nr. 39*, *Simfonia în Sol minor nr. 40* și *Simfonia în Do major nr. 41 – Jupiter*. (M)

ÿ *Joseph-Louis Lagrange*, matematician și astronom, publică la Paris lucrarea *Mécanique analytique*, în care expune avantajele metodelor analitice față de metodele geometrice. (I)

1788-1869

ÿ Trăiește *Gheorghe Asachi*, poet, prozator și dramaturg român, care a publicat prima gazetă românească în Moldova, *Albina*, în 1829. (L)

1789

ÿ *Coloana memorială Beacon Hill*, primul monument al Revoluției americane, realizat de arhitectul *Charles Bulfinch*. (S)

ÿ *Jean-Antoine Houdon* execută bustul lui *Thomas Jefferson*, aflat la Museum of Fine Arts din Boston. (S)

ÿ *Cântecele inocenței*, poeme scrise de *William Blake*, poet și publicist englez. (L)

ÿ Prima audiție a *Cvintetului pentru clarinet și coarde K. 581*, scris de *W. A. Mozart* pentru prietenul sau Anton Stadler, clarinetist în orchestra imperială vieneză. (M)

1789-1808

ÿ *Jean-Antoine Houdon* sculptează în marmură bustul lui *George Washington*; Muzeul Luvru, Paris. (S)

1790

ÿ *Mânăstirea Cheia*, județul Prahova (România), ridicată pe locul bisericii

de lemn construită în anul 1770, distrusă de turci. (A)

ÿ *Così fan tutte*, operă comandată de împăratul Josif al II-lea, marchează a treia și ultima colaborare între W. A. Mozart și libretistul Da Ponte. (M)

1790-1795

ÿ *Joseph Haydn* compune *Simfonia Oxford nr. 92*, *Simfonia Surpriză nr. 95*, *Simfonia Ceasornicul nr. 101*, *Simfonia Cimpoiul nr. 104*, capodopere ale genului muzical clasic din suita *Simfoniilor londoneze*. (M)

1791

ÿ *Kitagawa Utamaro*, unul din marii pictori japonezi care își impune ca temă centrală a creației sale portretul femeii japoneze, pictează *Poem pe perne*, lucrare aflată la British Museum, Londra. (P)

ÿ *Justine sau nefericirile virtuții*, roman scris de *Donatien Alphonse François, marchiz de Sade*, scriitor, filosof francez. (L)

ÿ Premiera operei *Die Zauberflöte/ Flautul fermecat*, compusă de W. A. Mozart după un libret scris de Schikander, a avut loc la Viena, la Burgtheater, sub conducerea muzicală a compozitorului. (M)

ÿ *Recviemul în Re minor* capodoperă compusă de W. A. Mozart în ultimul an al vieții sale, ultima dintre cele 626 compoziții mozartiene. (M)

1791-1793

ÿ *Johann Gottfried Schadow*, sculptor german, realizează *Carul victoriei tras de patru cai*, lucrare în bronz, instalată deasupra monumentalei Porți Brandenburg. (S)

1792

ÿ *Monumentul papei Clement al XIII-lea*, opera sculptorului *Antonio Canova*; Catedrala Sfântul Petru din Roma. (S)

ÿ *Începe construcția Casei Albe* (SUA) pe locul ales de președintele George Washington și arhitectul orașului, Pierre L'Enfant, după un proiect conceput de arhitectul irlandez *James Hoban*. (A)

ÿ Premiera piesei *Mama vinovată* a lui *Beaumarchais*, la Teatrul Marais din Paris. (L)

ÿ *Scrisorile unui pelerin rus*, scrise în urma unei călătorii în Europa Occidentală de *Nikolai Mihailovici Karamzin*, considerat creatorul limbii literare culte în Rusia. (L)

ÿ Premiera la Burgtheater din Viena a operei *Căsătoria secretă* de *Domenico Cimarosa*. (M)

1793

ÿ Inaugurarea oficială a *Muzeului Luvru*, a cărui colecție de pictură este alcătuită din peste 6000 de opere, din care circa 3150 sunt expuse permanent. (P)

ÿ *Francisco de Goya* pictează o suită de unsprezece pânze cu dimensiuni reduse, cunoscute sub numele de tablouri de cabinet, între care: *Coridă*

într-un sat, *Casa de nebuni și Îngroparea sardelei*. (P)

ÿ *Marat asasinat*, pânza pictată de *David*; Musées Royaux des Beaux-Arts de Belgique, Bruxelles. (P)

ÿ *Federal Street Theater* construit de *Charles Bulfinch* în Washington. (A)

ÿ *Scoțienii*, poem patriotic scris de *Robert Burns*. (L)

1793-1854

ÿ Trăiește *Anton Pann*, scriitor, profesor de muzică psaltică, compozitor, folclorist și tipograf. (L)

1794

ÿ *Biserica de lemn* din Poienile Izei, județul Maramureș, este pictată în interior de zugravul *Gheorghe* din Dragomirești. (P)

ÿ *Cântecelul experienței și Trandafirul bolnav și tigru* scrise și ilustrate de pictorul și poetul englez *William Blake*. (L)

ÿ *Beethoven* scrie *prima Sonată pentru pian* din cele 32 care vor urma. (M)

1794-1799

ÿ *Wallenstein*, trilogie în versuri de *Frederic Schiller*. (L)

1795

ÿ Tânărul compozitor și pianist *Ludwig van Beethoven* își face debutul în fața publicului vienez cu primul său *Concert pentru pian și orchestră în Do major*. (M)

1795-1796

ÿ *Goethe* publică romanul *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*. (L)

1795-1801

ÿ *Monumentul lordului Mansfield* realizat de *John Flaxman*, sculptor englez; Westminster Abbey. (S)

1796

ÿ *Antoine-Jean Gros* pictează compoziția *Bonaparte la Arcole*; Palatul Versailles. (P)

ÿ *Dr. Johnson* (Samuel Johnson) în ținută antică, statuie în marmură realizată de *John Bacon*, așezată la intrarea Catedralei Sfântul Paul din Londra. (S)

ÿ *Edward Jenner*, medic englez, a elaborat și a făcut cunoscută tehnica de vaccinare pentru prevenirea variolei. (I)

1797

ÿ *Jacques-Edmé Dumont*, sculptor francez, realizează grupul statuar *Hebe turnând nectar lui Jupiter*; Muzeul Luvru, Paris. (S)

ÿ *Charles Bulfinch* proiectează *Massachusetts State House*. (A)

ÿ *Goethe* scrie romanul în opt volume *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*. (L)

ÿ *J. Haydn* compune un imn aniversar în onoarea împăratului Francisc al II-lea al Austriei, devenit din 1922 imn național german. (M)

1797-1800

ÿ *Goya* pictează cunoscuta sa operă *La Maja desnuda*, unul dintre rarele nuduri din pictura spaniolă; Muzeul Prado, Madrid. (P)

1797-1801

ÿ *Perseu tăind capul Meduzei*, una dintre cele mai cunoscute opere executate de *Canova*; Muzeul Pio-Clementino din Vatican. (S)

1798

ÿ *Charles Brockden Brown*, scriitor și editor american, scrie romanele *Wieland*, *Martorul secret*, *Edgar Huntley*. (L)

ÿ Printre capodoperele corale scrise de *J. Haydn* sunt incluse și ultimele șase misse, dintre care *Harmoniemesse*, *Missa in tempore belli*, *Schönpfungmesse* și *Nelsonmesse*, cea mai majestuoasă dintre compozițiile sale liturgice. (M)

1798-1801

ÿ *J. Haydn* compune la Londra două oratorii: *Creațiunea* și *Anotimpurile*, capodopere ale componisticii universale. (M)

1799

ÿ *Capriciile*, o serie de optzeci de gravuri în care *Goya* prezintă un caleidoscop al amăgirii și slăbiciunii umane. (P)

ÿ Pânza ce înfățișează episodul legendar al *Sabinelor*, considerată de pictorul *David* ca propria-i capodoperă; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ *Portretul doamnei Dumont*, executat de fiul său, sculptorul *Jacques-Edmé Dumont*; Muzeul Luvru, Paris. (S)

ÿ *Palatul Vânturilor/ Hawa Mahal*, ridicat din porunca maharadjahului *Sawai Singh*, capodoperă arhitecturală, devenită simbolul orașului indian *Jaipur*. (A)

ÿ *Ludwig van Beethoven* compune *Sonata pentru pian în Do minor op.13 – Patetica*, dedicată prințului *Lichnowsky*, protector și generos mecena al compozitorului. (M)

ÿ *Carl Friedrich Gauss*, matematician și fizician german, a demonstrat *Teorema fundamentală a algebrei* enunțată de *Euler* în 1743. (I)

ÿ Inginerul francez *Philippe Lebon* pune în evidentă *proprietățile gazului de iluminat* obținut prin distilarea lemnului. (I)

1799-1804

ÿ *Alexander von Humboldt*, geograf și naturalist german, explorează o mare parte a Americii de Sud, Mexicului, Cubei și Statelor Unite ale Americii. (E)

1800

ÿ *Jacques-Louis David* pictează portretul uneia dintre cele mai admirate femei ale timpului său, *Madame Récamier*; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ *Jean-Antoine Houdon* execută în marmură bustul revoluționarului *Mirabeau*; Castelul Versailles. (S)

- Ț *Ion Budai Deleanu*, scriitor, filolog, lingvist, reprezentant al Școlii Ardelene, termină prima variantă a *Țiganiadei*, singura epopee în limba română. Versiunea definitivă și tipărită a fost realizată în 1812. (L)
- Ț *Novalis*, poet și prozator german, publică volumul de poeme în proză *Imnuri către noapte*, volumul cel mai reprezentativ al creației sale poetice. (L)
- Ț Prima audiție a *Simfoniei nr. 1 în Do major* de *Beethoven* are loc la Teatrul Imperial (Burgtheater) din Viena. (M)
- Ț Fizicianul *Alessandro Volta*, profesor la Universitatea din Padova, inventează *pila electrică*. (I)
- Ț Mecanicul englez *Henry Maudsley* construiește și brevetează *primul strung*. (I)
- Ț Premiera, la Weimar, a piesei *Maria Stuart* de *Friedrich von Schiller*. (L)

1800-1801

- Ț *Familia lui Carol al IV-lea*, cunoscutul de grup în care Goya înfățișează cu o notă de sarcasm portretul monarhului și a familiei sale; Muzeul Prado, Madrid. (P)

1800-1805

- Ț *La Maja vestida (Maja îmbrăcată)*, una dintre cele mai cunoscute picturi ale lui Goya, care, împreună cu nudul *Maja desnuda*, au făcut parte din colecția lui Manuel Godoy, prim-ministru în vremea regelui Carol al IV-lea al Spaniei; Muzeul Prado din Madrid. (P)

SECOLUL AL XIX-LEA (1801-1900)

Cadrul istoric

Alfred de Musset scria în 1836, în „Confessions d'un enfant du siècle” (Mărturisirile unui copil al secolului), că veacul al XIX-lea „desparte trecutul de viitor, fără a aparține niciunuia dintre ele, seamănă în același timp și unuia și celuilalt și nu știi, la fiecare pas pe care îl faci, dacă mergi pe o sămânță sau pe o ruină...”

Într-adevăr, este secolul Revoluției industriale și al numeroaselor descoperiri științifice. Societatea, până atunci artizanală și agricolă, devine industrială și comercială, iar burghezia devine clasa cea mai puternică. A fost considerat de mulți exegeți drept o ruptură fundamentală a istoriei umanității, comparabilă cu cea produsă de neolitic. Este trecerea de la o economie agricolă de supraviețuire la o economie industrială a bogăției. Unul dintre argumentele cele mai relevante în acest sens este speranța de viață care crește semnificativ față de secolul al XV-lea, de exemplu, când oamenii mureau la 30-40 de ani.

Dispar perioadele recurente de foamete, ultima dintre ele fiind „marea foamete” din Irlanda, care a făcut un milion de morți în 1846-1847. Dar explicația ei este mai complexă. Nu ține numai de condițiile climatice, ci și de o tensiune între economia de supraviețuire și o agricultură modernă.

Desigur, nu întotdeauna clima este prielnică agriculturii, iar calamitățile nu lipsesc nici ele. Prima decadă a secolului are parte de veri calde ce favorizează recoltele, ducând la o creștere a prosperității, datorate și Blocusului continental, introdus în 1806, ce favoriza comerțul între statelor europene, exceptând Anglia. Urmează, în deceniul al doilea și în cel de al treilea, o serie de ierni foarte reci, cea din 1813-1814 provocând chiar înghețarea Tamisei. Situația se repetă în anii 1840-1841 și 1848-1849, cu ierni grele și primăveri foarte reci. Ultimul eveniment semnificativ din acest punct de vedere are loc în 1895, când Europa centrală și răsăriteană (Austria, Ungaria, România) au parte de o iarnă extrem de geroasă.

Populația globului se ridică la începutul acestui secol la aproximativ 906 milioane de locuitori. Europa numără peste 200 de milioane, din care 45 de milioane în Rusia (Sankt Petersburg – 350 000, Moscova – 300 000, Kazan – 54 000 și Kiev – 23 000) și 29 în Franța, țară ce va ajunge în primul deceniu al secolului următor la 41 de milioane. Către 1800, Parisul avea în jur de 550 000 de locuitori, iar în 1840, numărul lor se ridică la un milion. În 1801, are loc primul recensământ în Regatul Unit, relevând 9 milioane de locuitori din care, un milion în Londra. De-a lungul secolului populația Regatului Unit va ajunge la 20,9 milioane, din care 12 milioane în Anglia. În Italia, trăiesc 18,4 milioane de oameni, orașele cele mai populate fiind Napoli (410 000), Roma (162 000), Palermo (140 000) și Veneția (137 000). În Ungaria, la începutul secolului sunt 10,5 milioane, în Țările Române 6 milioane. Marele Ducat al Varșoviei are, în 1809, 4,3 milioane de locuitori, din care 79%, polonezi. Între 10 și 11 milioane de oameni trăiesc în Spania (Madrid – 160 000), 3 milioane de persoane populează Portugalia (Lisabona – 180 000). În țările nordice, să amintim Danemarca, cu 2,1 milioane de locuitori (100 000 în Copenhaga), Suedia cu 2,6 milioane (Stockholm – 76 000)

America de Nord are 16 milioane de locuitori (5,3 în Statele Unite), din care, 1,5 milioane de afro-americani în 1820, iar cea de Sud, 9 milioane din care 3,7 milioane de indieni în Mexic. America spaniolă numără în total 60 de milioane de locuitori (albi, indieni, afro-americani și mețiși). Rio de Janeiro trece în numai câțiva ani de la 60 000 la 150 000 de locuitori.

În nici jumătate de secol, cifrele se schimbă semnificativ. În 1850, populația globului numără 1,170 de miliarde de locuitori din care, 274 de milioane în Europa și Rusia, 59 în America (33, în America de Nord și 26 în America de Sud și Centrală), 650 de milioane în Asia, 100 de milioane în Africa și 2 milioane în Oceania. În Canada, recensământul din 1851-1852 anunță 2 436 297 de locuitori, iar Regatul Unit numără 27,3 milioane de locuitori. Interesant de remarcat că între 1830 și 1840, pleacă din Regatul Unit către Australia 168 000 de persoane.

Imperiul Rus are 75 de milioane de oameni în 1858. În Rusia europeană locuiesc 60 de milioane, din care 55 de milioane sunt țărani. Sankt Petersburg numără 500 000 de locuitori, iar Moscova, 450 000.

Un fenomen interesant se petrece în cea de a doua jumătate a secolului când emigrează 7 milioane de persoane.

În această perioadă, în Asia, China este o țară relativ prosperă, Japonia decade, iar India devine oficial colonie a Coroanei britanice. Imperiul Otoman are 14 milioane de locuitori,

iar populația siberiană nu depășește 600 000 de persoane.

S-ar putea afirma că veacul al XIX-lea este secolul Europei. Europa occidentală este preocupată de industrie, de știință și de cuceririle coloniale. Se accentuează sentimentul național (contribuie la acest aspect și revoluțiile de la 1848 de la Paris, Viena, Pesta, Berlin, Praga, din Italia, Moldova, Transilvania și Țara Românească), este cultivată noțiunea de libertate în creația artistică, este inventată fotografia, iar cinemaul schimbă concepția tradițională asupra artei.

Franța, unde Napoleon I se încoronează împărat în 1804, în prezența Papei Pius al VII-lea, trăiește o succesiune de evenimente politice, ce începuseră cu Revoluția, continuând cu războaiele napoleoniene și cu insurecțiile. Dar, în afara războaielor napoleoniene (1799-1815), în timpul cărora Alexandru I al Rusiei (1801-1825) în urma alianței cu Napoleon, anexează Basarabia în 1812, Europa cunoaște multe alte războaie care îi schimbă harta geopolitică. Congresul de la Viena, din 1815, readuce Europa la situația anterioară războaielor napoleoniene și stabilește anumite modificări teritoriale prin Actul final.

În 1830, în urma Revoluției din iulie, Ludovic Filip d'Orléans devine regele-cetățean al Franței, iar în perioada domniei lui Napoleon al III-lea (1852-1871), se instalează o perioadă de industrializare rapidă, de modernizare a instituțiilor statului și de revenire a Franței ca mare putere europeană.

În 1806, Sfântul Imperiu Romano-German își încetează oficial existența, după ce Francisc al II-lea renunță la coroana lui și devine Francisc I, împărat al Austriei. Peste mai mult de jumătate de secol, în 1867, împăratul Franz Iosif I va realiza Monarhia dualistă Austro-Ungaria, el încoronându-se și rege al Ungariei. În 1871, se va consfinți și unificarea Germaniei ca stat național, Wilhelm I proclamându-se împărat al Germaniei în Sala Oglinzilor din Palatul Versailles, în urma victoriei în războiul împotriva Franței.

Imperiile spaniol (în care Regele Ferdinand al VII-lea – 1813-1833 – are o domnie contestată din cauza abdicării forțate a tatălui său, Carol al IV-lea, și a intervenției lui Napoleon) și cel portughez decad, mai ales în posesiunile din America. Se formează un nou imperiu colonial francez, un imperiu german, iar cel britanic se extinde. Tot în acest secol asistăm la unitatea Italiei, sub domnia regelui Victor Emanuel I (1861-1878), numit de italieni „părinte al patriei”.

În Țările Române, veacul este plin de evenimente importante, începând cu Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu în 1821, cu Revoluția de la 1848, cu Unirea

Moldovei cu Țara Românească, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), posibilă în urma Războiului Crimeei dus împotriva Rusiei de Franța, Turcia, Anglia și Austria. În 1866, este ales domnitor Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, cel care va duce Principatele în Războiul de Independență (1877-1878). Carol I se va încorona rege al României și va adopta prima Constituție a țării. Războiul ruso-turc va elibera și unele ținuturi balcanice, Congresul de la Berlin din 1878 recunoscând independența României, Muntenegrului și Serbiei.

În Imperiul Rus, ultimii ani ai secolului marchează domnia țarului Nicolae al II-lea (1894-1917), monarhia fiind abolită la începutul secolului următor prin Revoluția Sovietică și instaurarea puterii bolșevice.

Începând cu unirea a 13 state de pe coasta de Est, Statele Unite încep să conteze pe scena internațională. Tot în secolul al XIX-lea începe cucerirea Vestului American (Far West). Se desfășoară Războiul de Secesiune (1861-1865) care face sute de mii de morți și se încheie cu înfrângerea Confederației Statelor din Sud și abolirea sclaviei. Au loc și marile cuceriri ale teritoriilor amerindiene de la nord de Rio Grande. Este, de asemenea, un secol fondator pentru Canada, începând imediat după războiul anglo-american din 1812.

În America de Sud, Simon Bolivar proclamă la Congresul de la Angostura, în 1819, Republica Marea Columbie, alcătuită din Columbia și Venezuela, la care se va adăuga, în 1821, și Ecuadorul.

Cu toate acestea, știința se dezvoltă într-un ritm susținut. Matematicile evoluează datorită lucrărilor multor savanți, cei mai importanți fiind Cauchy, Fourier, Galois, Gauss și Riemann. Pornind de la principiul mașinilor cu aburi, care este nucleul Revoluției industriale, se naște termodinamica, grație lui Sadi Carnot. În domeniul chimiei, este descoperită majoritatea elementelor chimice, care sunt clasate de Mendeleev. Se adaugă cercetările unor savanți ca Dalton, Avogadro, Gay-Lussac.

James Maxwell, personalitate științifică de anvergură, elaborează legile fundamentale ale electromagnetismului și unifică fenomenele electrice, magnetice și luminoase; *descoperirile* sale au fost precedate de cercetările unui număr important de fizicieni și matematicieni, ca Ampère, Oerstedt, Hertz, Faraday și Gauss.

Sub domnia reginei Victoria a Marii Britanii și Irlandei (1837-1901), Anglia cunoaște o perioadă dezvoltare industrială, politică și militară, culturală și de expansiune colonială. Inginerii englezi Wilkinson, Maudslay, Bramah, Whitworth au contribuit la dezvoltarea mașinilor-unelte.

La sfârșitul secolului, descoperim o întreagă serie de savanți, inventatori de geniu și antreprenori, cum ar fi Edison și Marconi Swan, și Tesla, iar în domeniul telecomunicațiilor se remarcă Graham Bell, Berliner, Samuel Morse.

În decembrie 1901, Guglielmo Marconi realizează prima transmisie radio-telegrafică fără fir între Saint-Jean de Terre-Neuve (Canada) și Poldhu (Anglia), aflate la o distanță de 3400 km.

Inventatorul american Samuel Morse inventează un nou limbaj de comunicare ce îi va purta numele, codul Morse.

În medicină descoperirea cea mai importantă este cea a vaccinurilor de către Jenner și Pasteur.

În 1804, inginerul Richard Trevithick construiește prima locomotivă cu aburi. 21 de ani mai târziu, compania Stockton – Darlington înființează prima linie de cale ferată, eveniment ce va atrage o mulțime de spectatori. În 1829, în Marea Britanie este organizat un concurs de locomotive, la Rainill. Câștigătoare este locomotiva Rocket a lui Robert Stephenson, care ajunge la viteza de 39 km/h.

În Europa și în America de Nord, perioada de maximă dezvoltare a căilor ferate este cuprinsă între 1848 și 1914. În 1830, în SUA existau doar 64 km de cale ferată. Urmează o extindere rapidă: Peste zece ani, lungimea liniei ferate ajunge la peste 4400 km, ca în 1880 să ajungă la peste 141 000 km.

Entuziasmul Germaniei pentru căile ferate a însemnat că în jurul anului 1870 țara avea aproape douăzeci de mii de kilometri de cale ferată. Franța a redus o parte din întârzierea rivalului său de peste Canal pentru a atinge 15 600 km de căi ferate în 1870, față de 24.900 km pentru Anglia.

Înainte a acestei perioade, tracțiunea animală era și inconfortabilă, și scumpă. În 1830, distanța dintre Paris și Lyon, de exemplu, putea fi parcursă în 47 de ore, cea până la Bordeaux în 45 de ore, iar o scrisoare avea nevoie de 10 zile pentru a ajunge de la Paris la Marsilia. În Țările Române, la jumătatea secolului, drumul între București și Iași dura aproximativ 10 zile, iar cel între Brașov și Viena, chiar două săptămâni.

Viteza medie parcursă de diligența era de numai cinci mile pe oră. O călătorie de la St. Louis la San Francisco dura 21 de zile și nopți în 1858.

În ce privește transportul maritim în călătoria inaugurală Great Western – pachebot gigant cu zbaturi – a părăsit portul Bristol, Anglia, la 8 aprilie 1838 și a ajuns în New York 15 zile mai târziu (jumătate din timpul pe care îl luau de obicei navele cu vele).

Câștigă din ce în ce mai mult teren un nou mijloc de transport, automobilul, după ce Nikolaus Otto, Gottlieb Daimler,

Nikolaus Maibach și Karl Benz inventatori de geniu realizează arhitectura motorului cu combustie internă în patru timpi și dezvoltă primele modele de automobile.

Există un număr tot mai mare de universități, academii și asociații științifice, care vor favoriza progresul, Germania fiind promotoarea asociațiilor cu caracter științific naturalist, Franța – umanist, iar Anglia – tehnic.

În Țara Românească și în Moldova, deși școlarizarea era disponibilă mai ales la orașe, în mod frecvent funcționând pe lângă biserici și mănăstiri, dezvoltarea sistemului de educație continuă cu organizarea primele cursuri de studii superioare la Universitatea din Iași (1860) și Universitatea din București (1864).

Lumea artei cunoaște și ea o efervescență fără precedent, stilurile și direcțiile stilistice succedându-se de-a lungul întregului secol.

În arhitectură, mai ales în cea religioasă, cercetările în domeniul goticului, care se amplificaseră în secolul al XVIII-lea, se prelungesc prin construcțiile neo-gotice susținute de contele de Montalembert și de Adolphe Didron, un exemplu fiind biserica Saint Nicolas din Nantes.

Stilul neoclasic se prelungește și el în unele regiuni până către jumătatea secolului.

În anii 1850-1870, arhitecții, sub influența lui Viollet-le-Duc, urmează modelele medievale, totul culminând, la sfârșitul secolului într-un eclecticism la limita bunului gust, provocând cei mai buni arhitecți să experimenteze formule noi, vizibile atât în arhitectura religioasă, dar și în construcțiile destinate primăriilor și școlilor.

Mult mai mobile se dovedesc artele vizuale, în special pictura. Realismul, impresionismul, simbolismul, curentul Art Nouveau traversează secolul, cu artiști excelenți implicați în dezbateri teoretice și autori ai unor lucrări ce interesează iubitorii de artă și în zilele noastre, de la Courbet la Rodin, trecând prin Manet, Monet, Camille Pissarro, Pierre-Auguste Renoir, Henri de Toulouse-Lautrec, William Turner, Gauguin sau Van Gogh, dar și Odilon Redon, Ensor sau Klimt. Nu-i putem omite pe John Constable, Camille Corot, Edgar Degas, Eugène Delacroix, J. M. W. Turner, Francisco Goya, în ultimii săi ani de creație, pe japonezul Hokusai, sau pe românii Grigorescu, Andreescu și Luchian.

Un fenomen de mare interes este răspândirea colecționarilor și colecțiilor de artă.

Încă din 1795, Joseph Fesch (un unchi al lui Napoleon care s-a îmbogățit răspunzând de furniturile armatei italiene) a strâns

una dintre cele mai bogate colecții din Europa. Stabilit în Palatul Falconieri, își prezenta cu mândrie lucrările dintre care nu lipseau Primitivii italieni. La moartea sa, în 1893, colecția număra 17.626 de piese, dintre care 16 000 de tablouri. 1 000 dintre ele au fost lăsate Villei Ajaccio, fiind la originea creării Muzeului Fesch.

Mulți bancheri și industriași i-au urmat exemplul. Baronul Jacob Mayer, numit apoi James de Rothschild, a strâns lucrări ale vechilor măștri, care, rămase moștenitorului său Guy de Rothschild, au fost confiscate în secolul următor de regimul de la Vichy. La moartea lui, urmașii au donat Departamentului de arte grafice al Muzeului Luvru 3 000 de desene de secol XVIII și 43 000 de stampe vechi.

Omul politic Édouard André, moștenitorul uneia dintre cele mai mari averi din timpul celui de al Doilea Imperiu, și-a instalat colecția la reședința Saint-Paul. Era interesat mai ales de pictura italiană a Primitivilor din secolele XIV și XV, aducând la Paris 137 de opere.

Paul Marmottan, fiul colecționarului Julea Marmottan, a donat în 1932 întreaga colecție cuprinzând creații din Evul Mediu și din Renaștere, precum și clădirea care le adăpostea, Academiei de Arte Frumoase. Astfel s-a născut unul dintre cele mai frumoase muzee pariziene, Muzeul Marmottan.

O altă colecție, de data aceasta de pictură impresionistă, i-a aparținut pictorului Gustave Caillebotte, cel care a organizat expozițiile impresioniste din 1877, 1879, 1880 și 1882.

În țările germanice, se remarcă Ludwig I de Bavaria (1786-1868), care a construit la München Glyptotheka, Staatliche Antikensammlungen, Vechea și Noua Pinacotecă pentru a-și adăposti colecțiile.

Boierii ruși nu rămân mai prejos. Guvernatorul general al Moscovei, Serghei Stroganov, pasionat de arheologie și numismat, a colecționat și icoane vechi. Fabuloasa sa colecție a fost lăsată moștenire Imperiului Rus. Nikolai Demidoff, ambasadorul rus la Toscana din 1819, a construit vila San Donato, în care 14 săli adăposteau o enormă colecție care îi poartă numele. În sfârșit, Pavel Tretiakov, colecționar de artă rusă, este creatorul Galeriei Tretiakov din Moscova.

În Statele Unite, să-i amintim pe John Pierpont Morgan, ale cărui colecții de artă, cărți și ceasuri pot fi văzute la Metropolitan Museum și la Pierpont Morgan Library din New York, pe magnatul oțelului Henry Clay Frick, a cărui colecție care îi poartă numele și care cuprinde pictură franceză contemporană lui, artă flamando-olandeză de secol XVII și lucrări ale Renașterii italiene a devenit un muzeu de artă la New York.

O colecție românească din secolul al XIX-lea, despre care se știu puține lucruri, ea fiind vândută în străinătate în timpul vieții posesorului ei, i-a aparținut lui Mihail Kogălniceanu.

În literatură, apar, de asemenea stiluri noi, începând cu celebra Bătălie pentru „Hernani”, drama romantică a lui Victor Hugo, a cărei premieră la Comédie-Française din 25 februarie 1830, consacră stilul romantic. Pe plan internațional, creează scriitori de primă mărime, incluzând-i pe rușii Alexander Pușkin, Nikolai Gogol, Lev Tolstoi, Anton Cehov și Dostoievski, pe englezii Charles Dickens, John Keats, Jane Austen; pe scoțianul Sir Walter Scott, pe irlandezul Oscar Wilde, pe americanii Edgar Allan Poe, Walt Whitman, Mark Twain, Herman Melville, Harriet Beecher Stowe și Emily Dickinson, pe francezii Victor Hugo, Honoré de Balzac, Zola, Jules Verne, Alexandre Dumas, Charles Baudelaire. În Țările Române, este epoca lui Mihai Eminescu și Ion Luca Caragiale.

În muzică sunt compuse zeci de capodopere, cu estetici foarte variate. Opera italiană atinge apogeul cu Bellini, Donizetti și mai ales Verdi și apoi Puccini, în opera franceză se remarcă Berlioz, Bizet, Gounod, dar și Offenbach în opera comică. Secolul al XIX-lea este marcat mai ales de confruntarea celor mai importanți compozitori ai săi de operă, Verdi și Wagner.

În muzica instrumentală apar compozitori geniali, ca Ludwig van Beethoven, Franz Liszt, Frédéric Chopin, Piotr Ilici Ceaikovski, Franz Schubert.

1801

ÿ *Jacques-Louis David* realizează portretul ecvestru *Bonaparte traversând Marele Saint-Bernard*, tablou aflat în colecția Palatului Charlottenburg, Germania. (P)

ÿ La Leipzig se joacă în premieră piesa de *Fecioara din Orléans* de *Schiller*. (L)

ÿ *François-René de Chateaubriand*, scriitor și diplomat francez, considerat fondatorul romantismului în literatura franceză, scrie opera sa fundamentală, *Geniul creștinismului*. (L)

ÿ Prima audiție a *Oratoriului Anotimpurile*, pe care *Haydn* o oferă venezizilor la Palatul Schwarzenberg. (M)

ÿ *Beethoven* compune una dintre cele mai cunoscute sonate pentru pian, *Sonata nr. 14, în do diez minor, quasi una fantasia, Sonata lunii*, dedicată elevei sale, contesa Giulietta Guicciardi, de care era îndrăgostit. (M)

ÿ *Beethoven* termină cele șase *Cvartete op. 18* (începute în anul 1797), apropiate de factura mozartiană și dedicate prințului Lobkovitz. (M)

ÿ *Carl Gauss*, matematician eminent, remarcat prin contribuții fundamentale în multiple domenii ale matematicii, publică *Disquisitiones arithmeticae*, lucrare cuprinzătoare ce prezintă teoria numerelor. (I)

ÿ *Jacquard* a pus la punct *războiul de țesut programabil*, cu cartelă, capabil să realizeze țesături cu motive complicate. (I)

1801-1811

A fost înălțată impozanta *Catedrală Kazan din Sankt Petersburg*, care, prin colonada sa în hemiciclu, ia ca model *Bazilica Sfântul Petru din Roma*. (A)

1802

ÿ *William Turner*, pictor romantic englez, pictează *Pasul Saint-Gothard*; Birmingham Museum and Art Gallery, Marea Britanie. (P)

ÿ *Four Courts (Casa justiției)* din Dublin, Irlanda, proiectată de arhitectul *James Gandon*. (A)

ÿ *George Howe* publică *New South Wales General Standing Orders*, prima carte tipărită în Australia. (L)

ÿ *Beethoven* scrie *Testamentul de la Heiligenstadt*. (M)

ÿ *Thomas Campbell*, poet scoțian, publică balada *Hohenlinden*. (L)

ÿ *Louis Gay-Lussac* descoperă *Legea dilatației gazelor*. (I)

1802-1803

ÿ *Walter Scott*, scriitor scoțian, părintele romanului istoric de limbă engleză, publică trei volume de balade scoțiene sub titlul *The Minstrelsy of the Scottish Border*. (L)

ÿ *Friedrich Wilhelm von Schelling*, filosof german, elaborează tratatul intitulat *Filosofia artei*. (F)

1803

ÿ *Amor și Psyche*, lucrarea în marmură a sculptorului italian *Antonio Canova*, cel mai însemnat reprezentant al neoclasicismului în sculptura europeană; Muzeul Ermitaj, Sankt Petersburg, Rusia. (S)

ÿ *John Dalton* formulează *teoria atomică* și definitivează *lista maselor atomice*. (I)

ÿ La Viena, *Beethoven* dirijează în primă audiție, *Simfonia nr. 2 în Re major*, care prefigurează marile sale simfonii. (M)

ÿ *Beethoven* termină *Sonata Kreutzer pentru vioară și pian nr. 9, op. 27*, numită după violonistul căruia i-a fost dedicată. (M)

1803-1809

ÿ *Canova* creează lucrarea *Napoleon Bonaparte*, în care Napoleon este reprezentat în postura zeului Marte făcătorul. Lucrarea se află în colecțiile de la Aspley House, Marea Britanie. (S)

1804

ÿ *Jean-Antoine Houdon* sculptează portretul lui *Robert Fulton*; Detroit Institute of Arts (SUA). (S)

- ÿ Premiera piesei *Wilhelm Tell*, dramă în versuri de *Friedrich Schiller*. (L)
- ÿ *Beethoven* compune *Sonata pentru pian nr. 21, în Do major, op. 53* „*Waldstein*” („*Aurora*”), dedicată de contelui Ferdinand von Waldstein, prietenul și protectorul său. (M)
- ÿ *Gioacchino Rossini* compune la 12 ani șase *Sonate a quattro* (pentru 2 vioari, violoncel și contrabas). (M)
- ÿ *Richard Trevithick* construiește *prima locomotivă funcțională*, propulsată cu ajutorul puterii aburului. (I)

1804-1805

- ÿ *Beethoven* compune faimoasa *Sonată pentru pian nr. 23, în fa minor, op. 57, „Appassionata”*. (M)
- ÿ *William Turner* pictează *Potopul*, ulei pe pânză; Tate Gallery, Londra. (P)

1804-1819

- ÿ *Tezeu învingând Minotaurul*, sculptură în marmură de *Antonio Canova*; Kunsthistorisches Museum, Viena. (S)

1805

- ÿ Este atestată *Citadela regală din Hue*, fosta reședință imperială din timpul dinastiei vietnameze Nguyen, ce cuprinde fortăreața și un impresionant complex de monumente și morminte imperiale vietnameze, incluse în patrimoniul mondial UNESCO. (A)
- ÿ Prima audiție, la Viena, a *Simfoniei nr. 3 în Mi bemol major*, dedicată inițial de *Beethoven* Primului Consul, dar când Napoleon s-a autoproclamat împărat, compozitorul a șters prima dedicație, intitulându-și lucrarea *Simfonia „Eroica”*. (M)

1805-1807

- ÿ *Încoronarea lui Napoleon*, capodoperă a picturii istorice, pânză de dimensiuni impresionante, 10 × 6 m, pictată de *Jacques-Louis David*; Muzeul Luvru, Paris. (P)

1805-1808

- ÿ *Canova* evocă frumusețea Paulinei Borghese, înfățișată sub chipul lui *Venus victorioasă*, în celebra sculptură aflată la Galeria Borghese. (S)

1806

- ÿ *Jean-Auguste Dominique Ingres*, pictor francez neoclasic, pictează portretul *Mademoiselle Rivière*; Muzeul Luvru. (P)
- ÿ *Napoleon pe tronul imperial*, spectaculosul portret oficial al Împăratului, pictat de *Ingres*; Musée de l'Armée, Paris. (P)
- ÿ *Antoine-Jean Gros* pictează tabloul *Bătălia de la Abukir*; Palatul Versailles. (P)
- ÿ La solicitarea ambasadorului Rusiei la Viena, contele Andreas Razumovsky, *Beethoven* compune trei *Cvartete de coarde, op. 59*, incluzând în două dintre ele și teme muzicale rusești, de unde și denumirea lor, „Cvartetetele rusești”. (M)

- ÿ *Beethoven* compune *Simfonia nr. 4 în Si bemol major*, dedicată Theresei Brunswick, pentru care nutrea o puternică afecțiune. (M)
- ÿ La numai 14 ani, *Gioacchino Rossini* scrie *Demetriu și Polibiu*, prima sa operă din cele 40 pe care le va oferi publicului. (M)
- ÿ *Beethoven* compune *Concertul pentru vioară și orchestră, în Re major*, dedicat prietenului său, dirijorul și violonistul Franz Clement. (M)
- ÿ *Johannes Maelzel* inventează *metronomul*, instrument ce permite îmbunătățirea performanțelor muzicale. (I)
- ÿ *Goethe* termină *prima parte* a dramei *Faust*, capodoperă a dramaturgiei universal, ce va fi publicată în 1808 și revizuită în ediția din 1828-1829, ultima îngrijită de autor.

1806-1808

- ÿ Este construit *Hanul lui Manuc* din București. (A)

1806-1809

- ÿ *Carl Maria von Weber*, compozitor german, creatorul operei romantice germane (*Freischütz, Oberon, Euryanthe, Abu Hassan, Fetița din pădure*), compune *Grand Quatuor cu pian în Si bemol major*. (M)

1806-1835

- ÿ Se construiește *Arcul de Triumf* în Place de l'Étoile, la extremitatea vestică a bulevardului Champs-Élysées. Se află pe o esplanadă circulară cu un diametru de 120 m, la intersecția a douăzeci bulevarde, printre care Kléber, Grande Armée, Wagram și Champs-Élysées. (A)

1807

- ÿ *Canova* execută în stil neoclasic *Stela funerară a lui Giovanni Volpato*; Basilica dei SS. Dodici Apostoli din Roma. (S)
- ÿ *George Gordon Byron*, unul dintre cei mai cunoscuți poeți romantici englezi, publică volumul *Ceasuri de trândăvie* (cuprinde poezii din volumul anterior *Piese fugare*, volum retras din cauza versurilor mult prea senzuale). (L)
- ÿ *William Wordsworth*, scriitor englez din prima perioadă a romantismului, publică faimosul poem *Rătăceam singur ca un nor*. (L)
- ÿ *Georg Wilhelm Friedrich Hegel*, figură dominantă a filosofiei germane, publică *Fenomenologia spiritului*, una dintre cele mai importante opere ale filosofiei occidentale. (F)
- ÿ *Ignaz Pleyel*, pianist și compozitor austriac, înființează *manufactura de pian* care îi poartă numele. (I)
- ÿ *Robert Fulton*, inginer american, este creditat ca fiind constructorul *primelor vapoare acționate de forța aburilor*. (I)

1807-1808

- ÿ Apar scrierile satirice *Salmagundi* și *Opinii despre Lancelot* ale scriitorului american *Washington Irving*. (L)

1807-1835

ÿ *Thomas Moore*, poet și prozator irlandez, scrie *Melodii irlandeze*, inspirate din lirica populară și foarte apreciate de naționaliștii irlandezi. (L)

1808

ÿ *La Grande Baigneuse*, tablou de o caldă senzualitate, pictat de *Ingres* în timpul primei șederi la Roma, operă ce deschide o lungă serie de nuduri; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ Portretul *Laetitei Bonaparte*, mama împăratului, realizat de *Canova*; Museo di Capodimonte, Napoli. (S)

ÿ *Jean-Antoine Houdon*, bustul lui *Napoleon* realizat în marmură; Musée des Beaux Arts, Dijon, Franța. (S)

ÿ *Bethooven* termină *Simfonia nr. 5 în do minor*, „*Simfonia destinului*”, una dintre capodoperele binecunoscute ale muzicii clasice. (M)

ÿ *Beethoven* compune *Simfonia nr. 6 în Fa major*, *Pastorala*, dedicată prințului Lobkowitz și contelui Razumovski. (M)

1808-1810

ÿ Efemeritatea vieții, tema tabloului lui *Goya* intitulat *Bătrânele*; Musée des Beaux-Arts, Lille, Franța. (P)

1808-1815

ÿ *Francisco de Goya* gravează al doilea ciclu tematic *Los desastres de la guerra (Dezastrele războiului)*, care ilustrează scene din timpul războiului împotriva trupelor napoleoniene. (P)

1808-1818

ÿ *John Flaxman*, sculptor, ilustrator și gravor englez, realizează *monumentul lordului Horatio Nelson*, expus în Catedrala Saint Paul din Londra. (S)

1809

ÿ *J. M. V. Turner* pictează pânzele *Pescuit de păstrăvi în Dee și Garda de coastă la Great Nore*; National Gallery, Londra. (P)

ÿ *J.-L. David* pictează *Sapho și Faunul*; Muzeul Ermitaj, Sankt Petersburg. (P)

ÿ *John Constable* pictează *Malvern Hall, Warwickshire*; Tate Galery, Londra (P)

ÿ *Arcul de Triumf de la Caroussel*, edificat de arhitecții *Charles Percier* și *Pierre Fontaine* ca omagiu al Marii Armate a lui Napoleon în urma victoriei de la Austerlitz. (P)

ÿ *Goethe* publică romanul *Afinități elective*. (L)

ÿ *Beethoven* publică *Cvartetul de coarde nr. 10, op. 74*. (M)

1809-1810

ÿ Sacrificiul eroic al contelui Egmont din drama lui Goethe îi inspiră lui *Beethoven* scrierea muzicii de scenă la *Egmont*, cu faimoasa *Uvertură „Egmont”*. (M)

1809-1811

ÿ *Beethoven* compune *Concertul nr. 5 pentru pian și orchestră, în Mi bemol major*, numit de autor „*Marele concert în Mi bemol major*”, dar căruia editorul i-a dat supranumele de „*Imperialul*”, pentru caracterul său monumental și strălucitor. Prima audiție în 1811 la Gewandhaus din Leipzig. (M)

1810

ÿ *Coloana Vendôme*, monument parizian (44 m înălțime), realizat din bronzul tunurilor capturate de armatele lui Napoleon la Austerlitz și dedicat gloriei Marii Armate. Statuia lui Napoleon, sculptată de *Antoine-Denis Chaudet* a fost instalată în vârful coloanei. (S)

ÿ Schitul românesc *Prodromu de la Athos* este întemeiat de călugării Iustin, Patalie și Grigore și refăcut în 1820 de călugării Nifon și Nectarie, cu ajutorul unei danii din partea domnitorului Grigore Ghica. (A)

ÿ *Madame de Staël*, scriitoare franceză de origine genoveză, scrie *De l'Allemagne (Despre Germania)*, operă care îi aduce reputația, publicată în 1813 la Londra și în 1814 la Paris. (L)

ÿ *Beethoven* compune miniatura pentru pian *Für Elise*, una dintre cele mai cântate piese pentru pian din toate timpurile. (M)

1810-1820

ÿ Portretul *Smarandei Catargi*, mare logofeteasă, autor anonim; Muzeul Național de Artă București. (P)

1811

ÿ *Ingres* pictează tabloul *Jupiter și Thetis*; Muzeul *Granet* din Aix-en-Provence. (P)

ÿ *Heinrich von Kleist*, scriitor romantic german, considerat întemeietorul nuvelei germane moderne, scrie comedia *Ulciorul sfărâmat*. (L)

ÿ *Jane Austen*, romancieră engleză, publică primul său roman, *Rațiune și simțire*. (L)

ÿ *Niccolo Paganini* scrie *Concertul pentru vioară și orchestră în Re major*, un concert romantic prin bogăția temelor lirice și prin strălucitoare pasaje de virtuozitate instrumentală. (M)

ÿ Primele clase de muzică la *Conservatorul din Praga*, fondat în 1808. (M)

ÿ Compozitorul romantic german *Carl Maria von Weber* compune primul său *Concert pentru clarinet și orchestră*. (M)

ÿ *Beethoven* dedică *Trio-ul în Si bemol major, op. 97* prietenului și protectorului său, arhiducele Rudolf, de unde și denumirea de *Trio-ul Arhiducelui*. (M)

ÿ *Avogadro*, savant italian, enunță *legea* care îi va poartă numele. (I)

ÿ *Jakob Berzelius* stabilește *simbolurile elementelor chimice*. (I)

1812

- ÿ *Théodore Géricault*, pictor romantic francez, realizează portretul ecvestru *Ofițer de vânători din garda imperială*; Muzeul Luvru, Paris. (P)
- ÿ *William Turner* pictează grandioasa *Furtună de zăpadă*, cunoscută și sub numele de *Armata lui Hanibal traversând Alpii*; Tate Gallery, Londra. (P)
- ÿ *John Constable*, pictor peisagist englez de factură romantică, creează lucrarea intitulată *Peisaj cu dublu curcubeu*; Victoria and Albert Museum, Londra. (P)
- ÿ *Virgiliu citind lui Augustus*, lucrare caracteristică pentru neoclasicism, este semnat de *Ingres*; Muzeul din Toulouse, Franța. (P)
- ÿ *Jean-Antoine Houdon* realizează în marmură albă bustul lui *Voltaire*; Chester Dale Collection. (S)
- ÿ *Beethoven* termină *Simfonia nr. 7 în La major* și *Simfonia nr. 8 în Fa major*, numită și *Mica Simfonie*. (M)

1812-1816

- ÿ *Frații Grimm* publică cele două volume ale lucrării *Kinder und Hausmärchen* (Povești pentru copii și familie), o colecție care include nu mai puțin de 200 de povești, între care cunoscutele *Albă ca zăpada*, *Croitorașul cel viteaz*, *Cenușăreasa* și *Hänsel și Gretel*. (L)

1812-1818

- ÿ *Byron* scrie poemul epic *Pelerinajul lui Childe Harold*. (L)

1813

- ÿ Împărăteasa Joséphine, prima soție a lui Napoleon I, comandă lui *Canova* grupul celor *Trei Grații*; lucrarea în marmură, terminată în 1816, după moartea împărătesei, este achiziționată de țarul Alexandru I și expusă la Muzeul Ermitaj. (S)
- ÿ *Jane Austen* publică romanul *Mândrie și prejudecată*, care se bucură de succes, deși fusese respins de la publicare în 1797, când avea titlul *Primele impresii*. (L)
- ÿ *Percy Shelley*, poet romantic englez, publică poemul filosofic *Regina Mab*, urmat de poemele clasice care i-au adus faima: *Odă vântului de apus*-1819, *Norul*-1820. (L)
- ÿ La Venetia, două premiere din creația lui *Rossini*: opera *Tancred*, pusă în scenă la Teatro La Fenice și *Italianca în Alger*, reprezentată la Teatro San Benedetto. (M)

1814

- ÿ *Marea Odaliscă*, cel mai cunoscut dintre nudurile lui *Ingres*, pictat pentru Caroline Murat, sora lui Napoleon; Muzeul Luvru, Paris. (P)
- ÿ *Goya* pictează trei dintre compozițiile sale mai cunoscute: *2 mai 1808*, *Șarja mamelucilor* și *3 mai 1808*, *Execuția patrioților*; Muzeul Prado, Madrid. (P)

- ÿ *Walter Scott* publică *Waverley*, primul dintr-o serie de 32 de romane istorice. (L)
- ÿ *Beethoven* dă forma definitivă singurei sale opere, *Fidelio* și o prezintă în premieră la Kärntnertheater din Viena. (M)
- ÿ *Franz Schubert*, compozitor romantic vienez, compune primul său lied (din cele circa 600), intitulat *Margareta la vârtelniță*, o capodoperă miniaturală. (M)
- ÿ La Viena are loc prima audiție a *Simfoniei nr. 8 în Fa major* de *Beethoven*. (M)

1815

- ÿ *Goya* pictează portretul *Ducelui de San Carlos*; Muzeul din Zaragoza, Spania. (P)
- ÿ *John Constable* semnează peisajul *Șantierul naval de lângă moara Platford*; Victoria and Albert Museum, Londra. (P)
- ÿ În Germania și Austria se dezvoltă *stilul Bidermeyer*, stil artistic de tranziție, predominant în Europa Centrală, care s-a manifestat între anii 1815 (Congresul de la Viena) și 1848 (începutul revoluției).
- ÿ *Alexandr Sergheievici Pușkin*, considerat cel mai mare poet rus și fondatorul literaturii ruse moderne, scrie balada *Cazacii*. (L)
- ÿ *Benjamin Constant*, scriitor francez de origine elvețiană, elaborează *Adolphe*, considerat primul roman psihologic. (L)
- ÿ *Emma*, ultimul roman publicat de *Jane Austen*. (L)
- ÿ *Franz Schubert* compune *Erlkönig Lied*, bijuterie muzicală după un poem de Goethe, inspirat de legenda germană a elfilor. (M)

1815-1822

- ÿ *Royal Pavillion*, construit în Brighton de arhitectul *John Nash* ca reședință pentru prințul regent, viitorul rege George al IV-lea. (A)

1816

- ÿ *John Constable* pictează portretul soției sale, *Maria Bicknell*; Tate Gallery din Londra. (P)
- ÿ British Museum cumpără o parte din *frizele Partenonului* aduse de Lord Elgin la Londra. (A)
- ÿ *John Keats*, unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai romantismului englez, publică primul său poem, *Despre singurătate*. (L)
- ÿ *José Fernández de Lizardi*, scriitor și jurnalist mexican, elaborează romanul satiric *Papagalul râios*. (L)
- ÿ Medicul francez *René Laennec* inventează *stetoscopul*. (I)
- ÿ *Rossini* compune cea mai cunoscută operă a sa, care îi va aduce celebritatea universală, opera bufă *Bărbierul din Sevilla*. (M)
- ÿ *Franz Schubert* compune *Simfonia nr. 4 în do minor*, „Tragica”. (M)
- ÿ Prima audiție a *Recviemului în do minor* de *Luigi Cherubini*, lucrare

menită a comemora execuția regelui francez Ludovic al XVI-lea în timpul Revoluției franceze. (M)

1816-1817

ÿ John Constable pictează una dintre cele mai cunoscute compoziții ale sale, *Moara din Flatford (Scenă pe un râu navigabil)*; Tate Gallery, Londra. (P)

1817

ÿ Lord Byron scrie poemul dramatic *Manfred*. (L)

ÿ *Capriciul nr. 24* de Niccolò Paganini este considerat una dintre capodoperele muzicii și, totodată, una dintre cele mai dificile piese scrise pentru solo vioară. (M)

ÿ Rossini compune ultima sa operă comică pentru publicul italian, *La Cenerentola (Cenușăreasa)*, reprezentată la Teatro della Valle din Roma. (M)

ÿ Se înființează Școala Superioară de Muzică și Artă din Viena. (M)

1817-1818

ÿ Niccolò Paganini scrie *Concertul nr. 1 pentru vioară și orchestră, în Re major*, un concert romantic ce cuprinde strălucitoare pasaje de virtuozitate instrumentală. (M)

1818

ÿ Caspar David Friedrich, peisagist german atașat curentului romantic, pictează două pânze de excepție: *Drumeț contemplând o mare de nori* (Kunsthalle, Hamburg) și *Stânci de calcar pe insula Rügen* (Museum Oskar Reinhart, Stadtgarten). (P)

ÿ Este inaugurată impunătoarea statuie ecvestră a lui Henric al IV-lea, opera sculptorului François-Frédéric Lemot, instalată pe Pont Neuf, Paris. (S)

ÿ Mary Wollstonecraft Shelley, dramaturg, eseist, biograf și editor al operelor soțului său (P. B. Shelley), scrie romanul *Frankenstein*, care se bucură de mare succes. (L)

ÿ *Rob Roy*, roman scris de Walter Scott, prezintă o serie de evenimente petrecute în perioada răscoalei iacobinilor din Anglia. (L)

ÿ Friedrich Blühmel și Heinrich Stölzel brevetează *trompeta cu piston*. (I)

ÿ Beethoven termină *Sonata nr. 29 pentru pian, în Si bemol major (Hammerklaviersonate)* și o dedică arhiducelui Rudolf. (M)

ÿ Franz Xaver Gruber, organist austriac, compune colindul *Stille Nacht, heilige Nacht*, unul dintre cele mai cunoscute cântece de Crăciun, cântat pentru prima oară în noaptea Ajunului, în biserica Sfântul Nicolae din Obendorf, Germania. (M)

1818-1858

ÿ *Catedrala Sfântul Isaac* din Sankt Petersburg, una dintre cele mai vaste catedrale din Europa, este ridicată după planul arhitectului Auguste de

Montferrand, cu un dom impresionant și o cupolă aurită; iconostasul, frescele, 100 varietăți de marmură și granit multicolor, vitralii strălucitoare, peste 40 de feluri de pietre prețioase și semiprețioase împodobesc catedrala și fac din aceasta o adevărată operă de artă. (A)

1819

ÿ *Schubert* compune celebrul *Cvintet cu pian, în La major, „Păstrăvul”* („*Die Forelle*”), în finalul căruia reia zglobia melodie din îndrăgitul lied *Păstrăvul*, din 1817. (M)

ÿ Este inaugurat la Madrid *Museo Real de Pinturas*, prima denumire a *Muzeului Prado*, galerie ce găzduiește în prezent peste 8.600 de picturi. (P)

ÿ *Théodore Géricault* expune la Salon *Pluta Meduzei*, inspirată dintr-un episod legat de naufragiul unei nave franceze. (P)

ÿ *John Keats* publică poemele *Odă lui Psyche, Odă la o urnă grecească, Odă unei privighetori*. (L)

ÿ Vede lumina tiparului romanul de dragoste *Mireasa din Lamermoor* de *Walter Scott*. (L)

ÿ *Arthur Schopenhauer*, filosof german pesimist, publică la Leipzig opera sa principală, *Lumea ca voință și reprezentare*. (F)

ÿ *Savannah*, navă americană cu propulsie mixtă, aburi și vele, *traversează Oceanul Atlantic*. (I)

ÿ *Carl Maria von Weber* compune celebrul rondo pentru pian *Invitație la vals*, piesă dedicată soției sale, *Carolina Brandt*. Orchestrat de *Berlioz* în 1841. (M)

1819-1823

ÿ *Picturile negre*, seria misterioaselor fresce care decorau pereții locuinței lui *Goya* de lângă Madrid, cunoscută sub numele de *Casa surdului*; Muzeul Prado, Madrid. (P)

1819-1837

ÿ *Jacob Grimm* publică *Deutsche Grammatik (Gramatica limbii germane)*, 4 volume, veritabil model pentru opere similare elaborate în alte culturi europene. (L)

1820

ÿ *Walter Scott* publică romanul istoric *Ivanhoe*. (L)

ÿ *Goya* pictează tabloul *Sfântul Petru rugându-se*; Phillips Memorial Gallery din Dupont Circle, lângă Washington D.C. (P)

ÿ *Stăvilari și Moară la Dedham*, picturi de *John Constable*; Victoria and Albert Museum, Londra. (P)

ÿ *Aleksandr Pușkin* scrie poemul epic *Ruslan și Ludmila*. (L)

ÿ *Alphonse de Lamartine*, poet romantic și prozator francez, publică volumul *Meditații poetice*, din care face parte și binecunoscutul poem *Lacul*. (L)

ÿ *Hans Christian Ørsted*, fizician danez, descoperă în urma experiențelor *efectul magnetic al curentului electric*, descoperire care a condus la fundamentarea electromagnetismului. (I)

c. 1820

ÿ Se construiește *Casa Vernescu din București*, proiectată de arhitecți francezi în stil eclectic. Restaurată de arhitectul *Ion Mincu* și decorată de pictorul *George Demetrescu Mirea*. (A)

1821

ÿ *John Constable* pictează *Carul cu fân* (National Gallery, Londra). Lucrarea expusă în 1824 la Salonul din Paris a avut o mare influență asupra pictorilor de la Barbizon. (P)

ÿ *Canova* realizează un nou portret al lui *George Washington*, aflat la Muzeul din Raleigh, Carolina de Nord, SUA. (S)

ÿ La Schauspielhaus din Berlin, prima opera romantică germană, *Freischiütz de Weber*, cunoaște un succes imediat, *Uvertura* și *Corul vânătorilor* fiind printre cele mai îndrăgite piese ale repertoriului liric. (M)

1821-1822

ÿ *Palatul Apollo* din Târgu-Mureș, clădire emblematică construită de contele Samuel Teleki (A)

1822

ÿ *Eugène Delacroix*, pictor francez din perioada romantismului, expune la Salon *Dante și Virgiliu în Infern*, prima sa operă majoră; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ *François Joseph Bosio* execută statuia ecvestră a lui *Ludovic al XIV-lea*, amplasată în Place des Victoires din Paris, distrusă în timpul Revoluției. (S)

ÿ *Canova* sculptează în marmură portretul lui *Ferdinand al IV-lea*; Museo Nazionale din Napoli. (S)

ÿ Sculptorul danez *Bertel Thorvaldsen* transpune în bronz statuia celebrului astronom *Nicolaus Copernic*, aflată în prezent în fața Academiei din Varșovia. (S)

ÿ *Palatul Ghica Tei* din București este construit la inițiativa domnitorului Grigore IV Ghica, după planurile arhitectului catalan *Xavier Villacrosse*, constituind un reușit exemplu de arhitectură neoclasică. (A)

ÿ *Adam Mickewicz*, scriitor polonez, publică volumul *Balade și romanțe*. (L)

ÿ *Alfred de Vigny*, unul dintre promotorii principali ai romantismului, debutează cu un volum de *Poeme*; lirica sa este gravă, sobră, reflexivă, și abordează teme majore ca: destinul geniului, sensul existenței, viața, moartea. (L)

ÿ *Victor Hugo*, poet, dramaturg, romancier și desenator francez, figură de seamă a romantismului, scrie *Ode și poezii diverse*. (L)

- ÿ Se înființează *Academia Regală de Muzică* din Londra. (M)
ÿ *Schubert* compune *Simfonia nr. 8 în si minor*, devenită celebră sub numele de *Simfonia Neterminată*. (M)

1822-1869

- ÿ Se reclădește *Catedrala din Esztergom*, cea mai înaltă clădire din Ungaria cu o înălțime de 100 m și o cupolă cu un diametru interior de 33 m. Actuala biserică, în stil neoclasic, succedă unei biserici medievale ridicată în timpul domniei regelui Ștefan I. (A)

1823

- ÿ *Goya* face portretul judecătorului *Don Ramon Satué*; Rijksmuseum din Amsterdam. (P)
ÿ *Alphonse de Lamartine* scrie poemul *Moartea lui Socrate*. (L)
ÿ *Walter Scott* publică romanul istoric *Quentin Durward*. (L)
ÿ *Schubert* creează ciclul de lieduri *Die Schöne Müllerin (Frumoasa morăriță)*, una dintre capodoperele genului. (M)
ÿ *John Constable* realizează capodopera sa, *Catedrala din Salisbury văzută din curtea episcopului*; Victoria and Albert Museum, Londra. (P)

1824

- ÿ *Missa Solemnis*, excepțională creație din repertoriului vocal-simfonic de inspirație religioasă, considerată de *Beethoven* drept capodopera vieții sale, are prima audiție la Sankt Petersburg, datorită diligențelor prințului Golîțin. (M)
ÿ *Eugène Delacroix* expune la Salon *Masacrul din Chios*, pânză ce va fi achiziționată de regele Charles X pentru colecția de la Luvru. (P)
ÿ Este inaugurată *National Gallery din Londra*. Muzeul are un patrimoniu artistic ce acoperă perioada 1250-1900. (P)
ÿ *Clădirea Bibliotecii Universității din Helsinki*, Finlanda, construită de arhitectul *Carl Ludwig Engel* în stil neoclasic. (A)
ÿ Se inaugurează *Universitatea din Virginia*, Charlottesville, proiectată și fondată de președintele SUA, Thomas Jefferson. (A)
ÿ *Lionel Lincoln*, roman semnat de scriitorul american *James Fenimore Cooper*. (L)
ÿ *Niagara*, poem scris de *José Maria de Hérédia*, important poet parnasian francez de origine cubaneză. (L)
ÿ *Washington Irving* publică 32 de schițe cuprinse în volumul *Povești de călător*. (L)
ÿ *Sadi Carnot* enunță *al doilea principiu al termodinamicii*, stabilind ciclul de funcționare al motoarelor termice. (I)
ÿ *Ernst Anschüt*, poet și compozitor german, compune versiunea devenită celebră a cântecului *O Tannenbaum/ O, brad frumos*. (M)
ÿ Prima audiție, la Viena, a uneia dintre capodoperele lui *Beethoven*,

Simfonia nr. 9 în re minor, creație grandioasă a simfonismului beethovenian. (M)

ÿ *Hector Berlioz* compune prima sa lucrare de anvergură, *Missa solemnă*. Berlioz inaugurează seria dirijorilor cu baghetă din secolul al XIX-lea. (M)

1824-1825

ÿ În timpul exilului în sudul Rusiei, *Aleksandr Pușkin* scrie poemul *Fântâna din Bahcisarai* și drama în versuri *Boris Gudunov*, transpusă în muzică de Modest Musorgski. (L)

1825

ÿ *Frédéric Chopin* unul dintre cei mai prolifici și influenți compozitori de muzică pentru pian, compune prima *Mazurcă* din cele 58 ce vor urma până în anul 1847. (M)

ÿ *Franz Schubert* compune *Ave Maria*, pe textul rugăciunii latine, devenită una dintre cele mai cunoscute opere ale sale.

ÿ Cu baletul *Cenușăreasa* al compozitorului spaniol *Fernando Sor* se inaugurează sediul actual al *Teatrului Bolșoi* înființat, în anul 1776, de împărăteasa Ecaterina a II-a. (M)

1825-1826

ÿ *Delacroix* pictează compoziția *Louis d'Orléans arătându-și amanta*; Colecția Thyssen-Bornemiza, Madrid. (P)

1825-1827

ÿ *Wilhelm Hauff*, poet și scriitor german, publică basmele *Muc cel Mic*, *Califul Barză* și *Hanul din Spessart*. (L)

1825-1828

ÿ *Altes Museum*, construit la Berlin în stilul Panteonului roman de către arhitectul *Friedrich Schinkel*. (A)

1825-1832

ÿ *Aleksandr Pușkin* publică drama în versuri *Evgheni Oneghin*, care va fi transpusă în muzică, în 1879, de *P. I. Ceaikovski*. (L)

1826

ÿ *Vicente López y Portaña*, pictor spaniol, execută un portret magistral al faimosului pictor *Goya* la 80 de ani, pe vremea exilului autoimpus al acestuia la Bordeaux. (P)

ÿ Inspirat de asediul trupelor turcești asupra orașului Missolonghi din Grecia, *Delacroix* pictează *Grecoaică pe ruinele de la Missolonghi*; Musée des Beaux-Arts, Bordeaux. (P)

ÿ *Jean-Baptiste-Camille Corot* pictează *Podul de la Narni*, veche localitate din Umbria; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ *Ultimul mohican*, roman scris de *James Fenimore Cooper*. (L)

ÿ *Carl Maria von Weber* dirijează la Covent Garden premiera operei sale

Oberon, după un libret inspirat de personajele din *Visul unei nopți vară* de Shakespeare. (M)

ÿ *Felix Mendelssohn-Bartholdy*, inspirat de piesa *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare, scrie mai întâi o *Uvertură*, apoi, în 1842, muzica de scenă pentru piesa lui Shakespeare, la invitația regelui Frederic Wilhelm al IV-lea al Prusiei. *Marșul nupțial* este piesa celebră din această partitură, folosită la oficierea căsătoriilor. (M)

ÿ *Paganini* compune *Concertul nr. 2 în si minor pentru vioară și orchestră*. (M)

ÿ *Nicéphore Niépce*, inventatorul fotografiei, descoperă *procedura de fixare permanentă a unei imagini*. (I)

ÿ *André-Marie Ampère* enunță *legea care îi poartă numele*. (I)

1826-1852

ÿ Construcția *Domului din Helsinki*, catedrală luterană construită de arhitectul *Carl Ludwig Engel* în stil neoclasic. (A)

1827

ÿ *Eugène Delacroix* pictează *Moartea lui Sardanapal*, capodoperă din prima sa perioadă; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ Goya pictează *Lăptăreasa din Bordeaux*, operă preimpresionistă a artistului spaniol din localitatea unde se stabilise la sfârșitul vieții. (P)

ÿ *Victor Hugo* publică drama în versuri *Cromwell*, a cărei prefață este considerată manifestul romantismului. (L)

ÿ *Ingres* pictează tabloul *Apoteoza lui Homer*, aducând un omagiu poetului și marilor genii ale omenirii: Virgiliu, Rafael, Herodot, Pindar, Poussin, Corneille, Racine; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ *Tamerlan și alte poezii*, primul volum publicat de *Edgar Allan Poe*, poet, romancier și nuvelist american. A dus o viață de boem și a sfârșit tragic în mizerie, opium și alcoolism, dar tocmai din acest infern al existenței sale s-au născut multe dintre creațiile ce aveau să impună literaturii universale norme de evaluare estetică necunoscute până atunci. (L)

ÿ *Legea lui Ohm*, numită astfel în onoarea savantului german *G. S. Ohm*, cel care a descoperit legea fundamentală a curentului electric. (I)

ÿ *Petrache Poenaru* inventează *tocul rezervor*, precursorul stiloului. (I)

ÿ *Franz Schubert* termină ciclul de lieduri *Die Winterreise (Călătorie de iarnă)*. (M)

ÿ *Variațiunile pentru pian și orchestră, op. 2* de *Chopin*, compuse pe celebra temă a duetului *Là ci darem la mano* din opera *Don Giovanni* de Mozart. (M)

1827-1850

ÿ *Schönheitengalerie (Galeria frumuseților)*, colecție de 36 de portrete ale celor mai frumoase prințese din nobilimea germană, păstrate în Palatul

Nymphenburg din München, autor: *Joseph Karl Stieler*, pictor al curții în vremea regelui lui Ludwig I al Bavariei. (P)

1828

ÿ În timpul vizitei în Italia, *Jean-Baptiste Camille Corot* pictează *Bazinul de la villa Medici*; Musée des Beaux-Arts din Reims, Franța. (P)

ÿ *John Constable* realizează o serie de peisaje din zona sa natală *Dedham Vale*; National Gallery of Scotland, Edinborough. (P)

ÿ *Adam Mickiewicz* scrie poemul narativ *Konrad Wallenrod*. (L)

ÿ *Vasile Cârlova*, poet român, publică poezia *Ruinurile Târgoviștei*, tipărită în 1830. (L)

ÿ *Frumoasa din Perth*, roman de *Walter Scott*. (L)

ÿ *Ion Heliade Rădulescu*, filolog și primul președinte Academiei Române, publică la Sibiu *Gramatica românească*. (L)

ÿ Constructorul vienez de plane *Ignaz Bösendorfer* obține acreditarea ca producător și furnizor de plane al Curților Regale și Imperiale. (M)

ÿ La Viena, la 26 martie, are loc un *concert cu lucrări de Schubert*, singurul concert organizat de oficialități, unde compozitorul apare și în calitate de pianist. (M)

c. 1828

ÿ *William Turner* realizează tabloul *Canalul Chichester*; Tate Gallery, Londra. (P)

1829

ÿ *Honoré de Balzac*, romancier francez, publică romanul *Les Chouans (Șuanii)*, primul său mare succes. (L)

ÿ *Gioachino Rossini* își încheie activitatea componistică cu ultima sa operă, *Wilhelm Tell*, prezentată în premieră la Paris, în limba franceză. (M)

ÿ Inginerul englez *George Stephenson* pune la punct *prima locomotivă cu abur de mare viteză, Rocket* – 48 km/h – eveniment ce marchează nașterea serviciilor căilor ferate. (I)

ÿ *Louis Braille* creează *Alfabetul Braille*, sistem de scriere folosit de persoanele cu deficiențe de vedere. (I)

1829-1830

ÿ *Robert Schumann* scrie primul său opus pentru pian, *Variațiunile „Abegg”, op. 1*. Locul său este printre frunțașii romantismului german. (M)

1829-1845

ÿ *Felix Mendelssohn-Bartholdy*, compozitor și dirijor german, de origine evreiască, care a activat în perioada de început a romantismului, compune o serie de 48 de miniaturi pentru pian, *Romances sans paroles/ Cântece fără cuvinte*. (M)

1829-1847

ÿ Chopin compune o serie de *Valsuri* pentru pian, mici poeme instrumentale remarcabile prin grație, eleganță, lirism și nostalgie. (M)

1830

ÿ *Camille Corot* pictează *Catedrala din Chartres*, una dintre primele sale capodopere. (P)

ÿ *Eugène Delacroix* redă imaginea entuziasmului romantic și revoluționar, în compoziția intitulată *Libertatea conducând poporul*; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ *William Turner* realizează tabloul *Interior la Petworth*. (P)

ÿ Premiera dramei romantice a lui *Victor Hugo*, *Hernani*, la Comedia Franceză din Paris dă naștere unei ample polemici, cunoscută ca „Bătălia pentru Hernani”. (L)

ÿ *Stendhal*, unul dintre cei mai originali și mai complecși scriitori francezi din prima jumătate a secolului al XIX-lea, publică romanul *Roșu și negru*. (L)

ÿ *Chopin* compune prima *Nocturnă*, *op. 9 nr. 1*, din lunga serie de 21 de miniaturi muzicale, încheiată în 1846. (M)

ÿ La Teatrul La Fenice din Veneția, se bucură de mare succes opera lui *Vincenzo Bellini*, *I Capuleti e i Montecchi*, inspirată de tragedia *Romeo și Julieta*. (M)

ÿ La „Clubul Negustorilor” din Varșovia, tânărul compozitor și pianist polonez *Frédéric Chopin* apare ca solist al primului său *Concert pentru pian și orchestră, în mi minor*. (M)

ÿ *Berlioz* termină *Simfonia fantastică*, piesă reprezentativă a muzicii romantice, a cărei primă audiție a avut loc la Conservatorul din Paris. (M)

ÿ *Chopin* interpretează, în primă audiție, *Concertul nr. 2 pentru pian și orchestră, în fa minor*, la Teatrul Național din Varșovia. (M)

1830-1831

ÿ *Chopin* compune una dintre cele mai îndrăgite lucrări ale sale *Grande polonaise brillante*. (M)

1830-1835

ÿ *Caspar David Friedrich*, pictor german, realizează tabloul cu tema romantică *Bărbat și femeie contemplând Luna*; National-Galerie, Berlin. (P)

1830-1842

ÿ *Walhala* (paradisul eroilor din mitologia nordică), un templu de marmură construit la comanda regelui Bavariei, Ludwig I, de arhitectul *Leo von Klenze* în Donaustauf, ca un memorial al marilor personalități ale civilizației germane. (A)

1831

- Ț *Hokusai* realizează seria de stampe *36 vederi ale Muntelui Fuji*. (P)
- Ț *Cele trei grații*, grup statuar din marmură, realizarea sculptorului francez *James Pradier*; Muzeul Luvru. (S)
- Ț *Anton Pann*, poet, folclorist român de origine aromână, publică *Poezii deosebite sau cântece de lume*. (L)
- Ț Apare romanul *Notre-Dame de Paris* (în traducere engleză, 1833: *The Hunchback of Notre-Dame/ Cocoșatul de la Notre-Dame*). Romanul semnat de *Victor Hugo* cunoaște un asemenea succes, încât catedrala pariziană, aproape uitată de secole, este restaurată în scurt timp (de arhitectul *Viollet-le-Duc*) și devine unul dintre simbolurile majore ale capitalei franceze. (L)
- Ț *Robert Schumann*, unul dintre celebrii compozitori romantici germani ai primei jumătăți a secolului XIX, scrie ciclul de 12 miniaturi dansante pentru pian, *Papillons (Fluturii)*, op. 2. (M)
- Ț Premiera operei în două acte *Somnambula* de *Vincenzo Bellini* la Teatro Carcano din Milano. (M)
- Ț La Teatrul Scala din Milano are loc premiera operei *Norma* de *Bellini*. Aria eroinei principale, „Casta Diva”, este una dintre ariile celebre ale repertoriului liric. (M)
- Ț *Goethe* termină *Faust, partea a doua*. Prima ei ediție apare în 1832.
- Ț *Michael Faraday* descoperă și enunță *Legea inducției electromagnetice*. În același an descoperă *principiul de funcționare a motorului electric*. (I)

1831-1832

- Ț *Nikolai Vasilievici Gogol* publică cele două volume de povestiri, *Serile în cătunul de lângă Dikanka*. (L)

1831-1842

- Ț *Chopin* compune *Balade*, patru piese pentru piano solo. (M)

1831-1846

- Ț *Chopin* compune cele 19 nocturne, care ocupă un loc important în repertoriul său de concert. (M)

1831-1870

- Ț Pornind de la experiențele lui *Faraday*, o serie de constructori au perfecționat și dezvoltat diverse aplicații – *motoare, generatoare de curent electric, transformatoare* – care au pus bazele industriei electrotehnice. (I)

1832

- Ț *Portrait de monsieur Bertin*, una dintre pânzele celebre realizate de *Ingres*; Muzeul Luvru din Paris. (P)
- Ț *Grigore Alexandrescu*, poet și fabulist român, debutează cu poezia *Miezul nopții* în „*Curierul românesc*”. (L)

ÿ *Honoré de Balzac* începe faimosul ciclu romanesc *Comedia umană*, cu romanul *Louis Lambert*. Ciclul cuprinde 95 de texte terminate (romane, nuvele, eseuri), 48 de lucrări neterminate, în care individualizează peste 2000 de personaje. (L)

ÿ *Chopin* debutează la Sala Pleyel din Paris, într-un concert organizat de Friedrich Kalkbrenner, pe atunci unul dintre pianiștii de succes în capitala franceză. (M)

ÿ La Teatro della Cannobbiana din Milano, are loc premiera operei *Elixirul dragostei* a lui *Gaetano Donizetti*. Romanza lui Nemorino, „Una furtiva lagrima”, este una dintre cele mai frumoase pagini pentru tenor din întreaga istorie a operei italiene. Alături de Vincenzo Bellini, Gioacchino Rossini și Giuseppe Verdi, Donizetti a fost unul din compozitorii de frunte ai operei *bel canto*. (M)

ÿ La New York a fost inaugurată *linia de tramvai tras de cai*; în București primele tramvaie de epocă trase de cai au apărut în 1872. (I)

c. 1832

ÿ *John Constable* pictează *Inaugurarea Podului Waterloo văzut de pe scările de la Whitehall*; Tate Britain, Londra. (P)

1832-1835

ÿ *Honoré Daumier*, grafician, caricaturist, pictor și sculptor francez, realizează în argilă pictată o serie de 36 de busturi caricaturale ale personajelor politice ale vremii, *Célébrités du Juste Milieu*, expuse la Musée d'Orsay, Paris. (S)

1833

ÿ Lui *Eugène Delacroix* i se încredințează executarea unui mare ansamblu decorativ din *Sala Tronului* din Palatul Bourbon, actuala Cameră a Deputaților, Paris. (P)

ÿ Pictorul rus *Karl Briullov* realizează cunoscuta compoziție *Ultima zi a orașului Pompei*. (P)

ÿ Aleksandr Pușkin publică nuvela *Dama de pică*. (L)

ÿ Apare romanul *Eugénie Grandet* de *Honoré de Balzac*. (L)

ÿ *Mendelssohn* termină *Simfonia nr. 4 în La major*, „*Italiana*”, cu pasaje de o mare luminozitate și vivacitate ritmică. (M)

ÿ *Turbina hidraulică* a fost construită și brevetată de *Benoit Fourneyron*, într-o etapă esențială din istoria instrumentelor care convertesc energia hidraulică în energie mecanică și apoi electrică. (I)

ÿ *Faraday* enunță *legea electrolizei*, lege care stă la baza electrochimiei. (I)

1833-1835

ÿ Este construit *Palatul Suțu*, proiectat în stil neogotic de arhitecții vienezi *Conrad Schwink* și *Johann Veit*. Clădirea, declarată monument istoric, găzduiește astăzi Muzeul Municipiului București. (A)

1833-1839

Ț *Catedrala Metropolitană Ortodoxă* din Iași, construită de arhitecții *Gustav Bucher* și *Mihail Singurov*, reclădită în 1887 de arhitectul *Alexandru Orăscu*. (A)

1834

Ț *Eugène Delacroix* expune la *Salon Femei din Alger* în apartamentul lor, tablou pe o temă inspirată de călătoria sa în Algeria și Maroc; Muzeul Luvru, Paris. (P)

Ț *Hector Berlioz* scrie *Simfonia Harold în Italia, pentru violă și orchestră*. Prima audiție, în același an la Paris. (M)

Ț *Schumann* compune celebra lucrare pentru pian, *Carnaval, op. 9*. (M)

Ț *Honoré de Balzac* creează romanul *Moș Goriot (Le Père Goriot)*.

1834-1835

Ț *William Turner* pictează pânza intitulată *Incendiul Camerei Lorzilor și al Camerei Comunelor*, impresionantă reprezentare a focului și a apei, teme majore care domină arta lui Turner; Philadelphia Museum of Art, SUA. (P)

1835

Ț *William Turner* realizează tabloul *Seară de muzică*. (P)

Ț Mitropolitul *Veniamin Costachi* sfințește *Mănăstirea Durău*, ridicată pe cheltuială unor negustori înstăriți din Piatra Neamț. Pictura murală îi aparține lui *Nicolae Tonitza* și a fost executată în 1935. (A)

Ț *Nikolai Vasilievici Gogol* publică romanul istoric *Taras Bulba*, urmat de volumul *Arabescuri*, care conține nuvelele *Nevski Prospekt*, *Portretul*, *Însemnările unui nebun*. (L)

Ț *Mitologia germană*, volum scris și publicat de *Jacob Grimm*. (L)

Ț *Kalevala*, epopeea națională finlandeză, este alcătuită de *Elias Lönnrot* pe baza poemelor transmise pe cale orală timp de mai multe secole. (L)

Ț *Vincenzo Bellini* compune ultima sa operă, *I puritani*, a cărei premieră a avut loc la Théâtre Italien din Paris. (M)

Ț Premiera operei *Lucia di Lammermoor* de *Donizetti*, la Teatrul San Carlo din Napoli, cunoaște un mare succes. (M)

Ț Este inaugurată la Iași, sub domnia lui Mihail Sturdza, *Academia Mihăileană*, prima instituție modernă de învățământ superior din Moldova. (I)

1835-1838

Ț *Franz Liszt*, compozitor maghiar și unul dintre cei mai renumiți pianiști ai tuturor timpurilor, creează cele două cicluri de piese pentru pian, *Ani de pelerinaj*, rodul impresiilor sale din călătoria în Elveția și în Italia, miniaturi pitorești cu atmosferă de baladă sau nocturnă. (M)

1835-1898

ÿ Se construiește *Catedrala Episcopală Ortodoxă* din Alexandria, județul Teleorman, ctitorie a domnitorului Alexandru Ghica, pictată de *Ștefan Luchian*, în 1898. (A)

1835-1840

ÿ *Alexis de Tocqueville* publică cele două volume ale lucrării *Despre democrație în America (De la démocratie en Amérique)*, o monumentală descriere din punct de vedere sociologic, politic și economic a vieții sociale în America. (F)

1836

ÿ *William Turner* pictează *Epave pe litoralul Northumberland*; Yale Center for British Art, New Haven, Connecticut, USA. (P)

ÿ *Charles Dickens* publică romanul umoristic *Documentele postume ale clubului Pickwick*. (L)

ÿ *Fata căpitanului*, proză de *Aleksandr Pușkin*, descrie Rusia patriarhală din timpul împărătesei Ecaterina a II-a a Rusiei. (L)

ÿ Are loc premiera comediei *Revizorul* de *N. V. Gogol*, capodoperă a dramaturgiei ruse. (L)

ÿ *Caleașca și Nasul*, între cele mai cunoscute nuvele ale lui *N. Gogol*, apar în revista „Sovremennik”, al cărei editor era Pușkin. (L)

ÿ Prima reprezentație la Sankt Petersburg a operei lui *Mihail Glinka, Ivan Susanin (O viață pentru țară)*. (M)

ÿ Premiera, la Paris, a operei *Hughenoții* de *Giacomo Meyerbeer*, operă ce se bucură de un succes răsunător. (M)

c. 1837

ÿ *Autoportret cu vestă verde*, probabil cel mai vestit autoportret al lui *Eugène Delacroix*, din cele patru pe care le-a pictat; Muzeul Luvru, Paris. (P)

1837

ÿ *Moara și castelul din Arundel*, pictură de *John Constable*; Toledo Museum of Art, Ohio, SUA. (P)

ÿ *William Turner* pictează tabloul *Interiorul Casei Petworth*. (P)

ÿ Balzac scrie romanul *Istoria grandorii și decadenței lui César Birotteau*, publicat în 1839. (L)

ÿ *Regina Victoria* își stabilește reședința la *Palatul Buckingham*, fapt ce a atras modificări structurale la palatul ridicat în anul 1702 pentru Ducele de Buckingham. (A)

ÿ François Antoine Habeneck dirijează la Domul Invalizilor prima audiție a *Recviemului (Grande Messe des morts)* de *Hector Berlioz*, lucrare pentru cinci sute de executanți, care antrenează cinci orchestre și un cor imens. (M)

ÿ *Chopin* termină al doilea ciclu de *Studii pentru pian*, op. 25. (M)

ÿ În Anglia, *Charles Wheatstone* și *William Cooke* patentează și dezvoltă primul model funcțional al unui telegraf electric. În SUA, câteva luni mai târziu, *Samuel Morse* patentează versiunea proprie a unui telegraf electric, a cărei simplitate și robustețe îi vor asigura o răspândire rapidă în lume. (I)

1837-1839

ÿ *Charles Dickens* publică în foileton romanele *Oliver Twist* și *Aventurile lui Nicholas Nickleby*, care se bucură de mare succes. (L)

1837-1843

ÿ Vede lumina tiparului *Iluzii pierdute*, operă majoră a creației lui *Balzac*. (L)

1837-1858

ÿ Abatele *Jacques-Paul Migne* publică seria lucrărilor complete ale Sfinților Părinți: *Patrologia Latină* în 221 volume și *Patrologia Greacă*, cuprinzând textul original în limba greacă și o traducere paralelă în latină, în 161 volume. *Patrologia Latină* și *Patrologia Greacă* se numără printre marile contribuții din secolul al XIX-lea aduse studiului patristic. (F)

1838

ÿ *William Turner* realizează compoziția *Vasul de linie „Temerarul” remorcat la ultima ancorare pentru a fi distrus*; lumina, între cer și apă, inundă peisajul; National Gallery, Londra. (P)

ÿ *Intrarea cruciaților în Constantinopol*, lucrarea lui *Eugène Delacroix*, expusă la Galeria Cruciaților din Palatul Versailles. (P)

ÿ În Piața San Carlo din Torino este inaugurată statuia ecvestră a lui *Emmanuel de Savoia*, opera lui *Carlo Marochetti*. (S)

Gustave Flaubert scrie romanul *Memoriile unui nebun*, publicat postum, în 1901. *Memoriile unui nebun* este un jurnal al crizei sentimentale pe care o traversează un adolescent exaltat. (L)

ÿ *Edgar Allan Poe* publică singurul său roman, *Aventurile lui Gordon Pym*.

ÿ *Victor Hugo* publică piesa de teatru *Ruy Blas*. (L)

ÿ *Kinderszenen (Scene de copii)*, cea mai populară lucrare compusă de *Schumann* în genul miniatural, un ciclu de piese ce evocă universul copilăriei. (M)

ÿ *Samuel Morse* definitivează *Codul* care-i poartă numele, folosit la transmiterea informației cu ajutorul telegrafului electric imaginat în 1837. (I)

1839

ÿ *Bertel Thorvaldsen* consacră sculptura *Christus Catedralei Sfintei Fecioare* din Copenhaga. (S)

ÿ *Stendhal* publică romanul istoric *Mânăstirea din Parma*. (L)

- ÿ *Rugăciune*, poezia lui *Vasile Cârlova*, publicată postum. (L)
- ÿ Scoțianul *Kirkpatrick Macmillan* inventează *bicicleta cu pedale*. (I)
- ÿ *Hector Berlioz* compune simfonia dramatică pentru soliști, cor și orchestră *Romeo și Julieta*. (M)
- ÿ *Simfonia nr. 9 în Do major* de *Schubert*, găsită de Schumann în 1838, în timpul călătoriei sale la Viena, este dirijată de Mendelsshon-Bartholdy, în primă audiere, la Gewandhaus din Leipzig. (M)
- 1839-1840**
- ÿ *William Makepeace Thackeray*, romancier englez, scrie romanul *Catherine*. (L)
- 1839-1849**
- ÿ *Palácio Nacional da Pena*, reședință de vară pentru regii Portugaliei, a fost construit de *Wilhelm Ludwig von Eschwege* lângă Sintra, pe ruinele mănăstirii Nossa Senhora da Pena. (A)
- 1839-1851**
- ÿ *Christian Daniel Rauch*, sculptor german, realizează *Statuia ecvestră a lui Frederic cel Mare*, operă majoră în creația sa; Berlin. (S)
- 1839-1852**
- ÿ Apare prima ediție a uneia dintre cele mai importante enciclopedii din spațiul de răspândire a limbii germane, *Meyers Konversations-Lexikon*. (L)
- 1840**
- ÿ *William Turner* pictează *Corabia sclavilor* (Museum of Fine Arts, Boston) și *Glaucus și Scylla*, aflat la Kimbel Art Museum, Fort Worth, Texas. (P)
- ÿ *René Lalique*, maestrul incontestabil al prelucrării sticlei, bijutier de excelență, reprezentant al stilurilor Art Nouveau și Art Deco, realizează *Altarul de sticlă* de la St. Matthew's Church din Millbrook, Marea Britanie. (S)
- ÿ La Viena, în perioada de apogeu a valsului, a fost fondată eleganta sală de dans *Odeon*, unde puteau evolua zece mii de dansatori. (A)
- ÿ *Lermontov*, scriitor romantic rus, publică romanul *Un erou al timpului nostru*. (L)
- ÿ *Edgar Allan Poe* publică ciclul de nuvele *Povestiri ale Grotescului și Arabescului*. (L)
- ÿ Sub redacția lui *Mihail Kogălniceanu* apare la Iași revista „*Dacia literară*”, publicație ce susține literatura cu specific național. (L)
- ÿ *Costache Negruzzi* scriitor român din perioada pașoptistă, publică, în primul număr din revista „*Dacia literară*”, nuvela istorică *Alexandru Lăpușneanul*. (L)
- ÿ În Marea Britanie apare *Penny Black*, primul timbru din lume. (I)
- ÿ *Donizetti* prezintă la Paris trei noi opere: *Favorita*, *Fiica regimentului* și *Lucrezia Borgia*. (M)

ÿ Inspirat de povestea sa de dragoste cu Clara Wieck, *Schumann* compune peste 120 de lieduri: *Liederkreis*, *Flori de mirt*, *Dragoste și viață de femeie*, *Dragoste de poet*. (M)

1840-1843

ÿ *Columna lui Nelson*, opera sculptorului *William Railton*, monument de referință din Trafalgar Square, Londra. (S)

1840-1860

ÿ *Palatul Westminster* este reconstruit în stil neogotic de arhitectul *Charles Barry*, după incendiul din 1834 care a distrus vechiul palat, edificat de *William al II-lea* la sfârșitul secolului al XI-lea. (A)

1841

ÿ *Camille Corot* pictează *Biserica din Lormes*, Bourgogne; Nadsworth Atheneum din Boston, SUA. (P)

ÿ Remodelarea *Castelului de la Praga* ca o structură în stil Empire, care păstrează o mică parte din castelul construit în secolele X–XI. (A)

ÿ Se construiește *Mănăstirea Celic Dere*, una dintre cele mai cunoscute din Dobrogea. (A)

ÿ *Lermontov* publică poemul *Demonul*. (L)

ÿ Este tipărit volumul *Fabule și istorioare* de *Anton Pann*. (L)

ÿ *Ludwig Feuerbach*, filosof german, publică cea mai importantă lucrare a sa, *Esența creștinismului*. (F)

ÿ Are loc prima audiție a *Simfoniei nr. 1*, „a Primăverii”, de *Robert Schumann*, sub bagheta lui *Mendelssohn*, cu Orchestra *Gewandhaus* din Leipzig. (M)

ÿ La Academia Regală de Muzică din Paris are loc premiera baletului *Giselle* de *Adolphe Adam*, după o poveste a lui *Heinrich Heine*. (M)

1841-1854

ÿ Arhitecții *Harvey Lonsdale Elmes* și *Charles Robert Cockerell* construiesc în stil neoclasic *Saint George's Hall* la Liverpool. (A)

1842

ÿ *William Turner* ilustrează stihiiile naturii în lucrarea *Vapor într-o furtună de zăpadă*. (P)

ÿ *Gustave Courbet* pictează *Autoportret cu câine negru*, pânză aflată la Muzeul de Arte Frumoase, Petit Palais, Paris. (P)

ÿ *Gogol* publică romanul *Suflete moarte* și celebra nuvelă *Mantaua*. (L)

ÿ *Costache Negruzzi* dă la tipar volumul de proză hazlie *Păcală și Tândală*. (L)

ÿ *Grigore Alexandrescu* publică cea mai apreciată poezie a sa, *Umbra lui Mircea. La Cozia*. (L)

ÿ *R.J. Mayer*, fizician german, formulează *primul principiu al termodinamicii*. (I)

- ÿ *Wiener Philharmoniker*, una dintre cele mai renumite orchestre simfonice ale lumii, este fondată de compozitorul german *Carl Otto Nicolai* (M)
- ÿ Premiera, la Sankt Petersburg, a operei *Ruslan și Ludmila* de *Glinka*, bazată pe un poem de Pușkin. (M)
- ÿ La Teatrul de Operă din Dresda are loc premiera operei istorice *Rienzi* de *Richard Wagner*. (M)
- ÿ Premiera operei *Nabucco* la Teatro alla Scala din Milano îi aduce romanticului italian *Giuseppe Verdi* o glorie imediată, iar celebrul cor al prizonierilor evrei, „Va pensiero” („Zburați, gânduri”) va cuceri imediat inimile oamenilor, fiind cântat pretutindeni. (M)
- ÿ *Felix Mendelssohn Bartholdy* a inclus, în piesa *Visul unei nopți de vară*, *Marșul nupțial* cântat cu ocazia căsătoriei fiicei reginei Victoria cu prințul Friedrich al Prusiei. (M)

1842-1843

- ÿ *Eugène Sue*, romancier francez, publică în „Journal des débats” romanul-foileton în 10 volume, *Misterele Parisului*. (L)

1843

- ÿ *Camille Corot* pictează *Grădinile de la Villa D'Este*, din Tivoli; Muzeul Luvru, Paris. (P)
- ÿ *William Turner* creează *Seara potopului*, tablou achiziționat de National Gallery of Art din Washington D.C., S.U.A. (P)
- ÿ În Grădina Luxemburg din Paris este amplasată o serie de *20 de statui din marmură* reprezentând regine și femei ilustre din istoria Franței, realizate la comanda regelui Ludovic-Filip. (S)
- ÿ *William Turner* cultivă grandoarea Veneției în cunoscuta sa lucrare *Vama și Santa Maria della Salute*; National Gallery of Art, Washington D.C. (P)
- ÿ *Charles Dickens* publică *Colind de Crăciun (A Christmas Carol)* o poveste despre speranță, despre bucuria adusă de sărbătoarea Crăciunului și înălțătoarea forță a spiritului. (L)
- ÿ *Ivan Turgheniev*, romancier și dramaturg rus, scrie poemul *Parașa*. (L)
- ÿ *Vasile Alecsandri* publică în revista „Albina românească” prima sa poezie, *Tătarul*, care va face parte apoi din volumul *Doine și lăcrămioare*. (L)
- ÿ La Teatrul Italian din Paris are loc premiera operei *Don Pasquale* de *Gaetano Donizetti*. (M)
- ÿ *Felix Mendelssohn-Bartholdy* înființează *Conservatorul de Muzică din Leipzig*. (M)
- ÿ Opera lui *Wagner*, *Olandezul zburător*, este prezentată în premieră la Dresda, sub bagheta compozitorului. (M)
- ÿ *David Livingstone*, medic scoțian, misionar protestant, pornește într-una dintre cele mai temerare călătorii din istorie, devenind *primul european*

care a străbătut continentul african de la Vest la Est, din Luanda, pe țărmul Atlanticului, până la Quelimane, pe malul Oceanului Indian. (E)

1844

- Ț William Turner expune la Royal Academy *Ploaie, vapori și viteză*, lucrare fundamentală a creației sale; National Gallery, Londra. (P)
- Ț Gustave Courbet pictează *Hamacul*, tablou aflat în colecția Muzeului Oskar Reinhart din Stadtgarten, Winterthur, Elveția. (P)
- Ț Charles Dickens termină de publicat romanul-foileton *Viața și aventurile lui Martin Chuzzlewit*. (L)
- Ț Hans Christian Andersen scrie povestirea *Fetița cu chibrituri*. (L)
- Ț Ion Heliade Rădulescu publică, în „Curierul românesc”, balada *Sburătorul*, considerată vârful creației sale lirice. (L)
- Ț La Iași se joacă, în premieră, comedia lui V. Alecsandri, *Iorgu de la Sadagura*.
- Ț Berlioz publică *Tratatul de instrumentație și orchestrație*, în care ilustrează problemele de tehnică a timbrurilor instrumentelor cu exemple din lucrările sale. (M)
- Ț Are loc, la Teatrul La Fenice din Veneția, premiera operei *Ernani* de Giuseppe Verdi. (M)

1844-1848

- Ț Alexandre Dumas cunoaște un imens succes cu trilogia *Cei trei mușchetari, După douăzeci de ani, Vicontele de Bragelonne*. (L)

1844-1850

- Ț Biblioteca *Sainte-Genève din Paris*, construită în stil neorenescentist de arhitectul Henri Labrouste. (A)

1845

- Ț Prima audiție a *Concertului pentru vioară și orchestră, în mi minor, op. 64* de Mendelssohn Bartholdy, probabil cel mai popular concert pentru vioară compus vreodată, interpretat cu un imens succes de Ferdinand David, violonist al orchestrei Gewandhaus din Leipzig. (M)
- Ț Edgar Allan Poe publică poemul de mare succes, *Corbul*. (L)
- Ț Schumann termină *Concertul pentru pian și orchestră în la minor*, de o bogată inventivitate tematică. Prima audiție, la 1 ianuarie 1846 la Leipzig, solistă: Clara Schumann. (M)
- Ț Gustave Courbet pictează tabloul *Dormind după baie*; Detroit Institute of Arts, Michigan, SUA. (P)
- Ț Este consacrată *Biserica La Madeleine din Paris*, concepută inițial ca templu în onoarea armatei napoleoniene. (A)
- Ț Alexandre Dumas publică romanele *Regina Margot* și *Contele de Monte-Cristo*. (L)
- Ț Sándor Petőfi, poet romantic maghiar, scrie epopeea *Viteazul Ioan*. (L)

ÿ Premiera operei lui *Richard Wagner, Tannhäuser*, la Königlich Hoftheater din Dresda, fără succes. (M)

1845-1862

ÿ *Mihail Kogălniceanu* publică *Letopiseșele Moldovei*, în trei volume, reprezentând prima editare a cronicilor lui *Miron Costin, Grigore Ureche* și *Ion Neculce*. (L)

1846

ÿ La Copenhaga se inaugurează *Muzeul* dedicat sculptorului danez *Berthel Thorvaldsen*, construit de arhitectul *Gottlieb Bindesboll*. (A)

ÿ *Alexandre Dumas* publică romanul *Doamna de Monsoreau*. (L)

ÿ *Costache Negruzzi* publică nuvela istorică *Sobieski și românii*. (L)

ÿ Belgianul *Adolphe Sax*, căutând să perfecționeze clarinetul-bas, inventează saxofonul. (M)

ÿ Prima audiție, la Opera Comică din Paris, a legendei dramatice *Damnațiunea lui Faust* de *Berlioz*. (M)

1846-1885

ÿ *Liszt* compune *Rapsodiile ungare*, ciclul de 19 piese bazate pe teme folclorice maghiare, din care cea mai cunoscută este *Rapsodia ungară nr. 2*, dedicată contelui *Laszlo Teleki*. (M)

1847

ÿ *Gustave Courbet* pictează portretul lui *Zélie Courbet*, sora sa preferată; Museo de Arte de Sao Paolo, Brazilia. (P)

ÿ *Anne Brontë*, romancieră engleză, publică romanul *Agnes Grey*. (L)

ÿ Este tipărită *Povestea vorbei* de *Anton Pann*. (L)

ÿ *Charlotte Brontë*, romancieră engleză, publică unul din romanele englezești celebre, *Jane Eyre*. (L)

ÿ *Emily Brontë*, romancieră engleză, publică unicul său roman, capodopera *La răscruce de vânturi*. (L)

ÿ *Grigore Alexandrescu* propune spre tipărire *Suvenire și impresii, epistole și fabule*, printre fabulele sale numărându-se *Boul și vițelul, Lupul moralist, Dreptatea leului* etc. (L)

ÿ *Petőfi Sándor* publică poezia *Tisa*. (L)

ÿ Premiera operei *Macbetto (Macbeth)* de *Verdi*, la Teatro della Pergola din Florența. (M)

ÿ *Schumann* creează ciclul de miniaturi pentru pian *Album pentru tineret*. (M)

1847-1848

ÿ *William Thackeray* publică romanul social *Bâlciiul deșertăciunilor*. (L)

1848

ÿ *Gustave Courbet* pictează portretul lui *Charles Baudelaire*; Musée Fabre din Montpellier, Franța. (P)

- ÿ *Castelul Balmoral* este achiziționat de Prințul Consort Albert, soțul reginei Victoria, și amenajat ca reședință de vară a familiei regale. (A)
- ÿ *Frédéric Mistral*, poet francez de limbă provençală, filolog provençal, distins cu Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 1904, scrie poemul în patru cânturi, *Secerișul* (publicat abia în 1927). (L)
- ÿ *Ion Ghica*, autor român de origine aromână, om politic, publică *Amintiri din pribegia după 1848*. (L)
- ÿ *Alexandre Dumas-fiul* publică romanul *Dama cu camelii*, care a servit ca sursă de inspirație pentru libretul operei lui Giuseppe Verdi, *La Traviata*. (L)
- ÿ *Charles Dickens* publică romanul-foileton *Dombey și fiul*. (L)
- ÿ *Deșteaptă-te, române*, Imnul Național al României din 1990, pe versurile lui *Andrei Mureșanu*, a cărui melodie se presupune că a fost compusă de *Anton Pann*. (M)
- ÿ *Alexandru Flechtenmacher* este autorul primei opere-te-vodevil românești, *Baba Hârca*, pe text de *Matei Millo*, a cărei premieră a avut loc la Teatrul Național din Iași. (M)
- ÿ *Radetzky Marsch* este compus de *Johann Strauss-tatăl* în cinstea victoriei de la Custoza a generalului Radetzky împotriva piemontezilor. (M)

1848-1861

- ÿ Romanticul *Franz Liszt* locuiește la Weimar, oraș în care se va dedica cu precădere compoziției, scriind importante lucrări: 13 poeme simfonice, două simfonii: *Faust* și *Dante*, două concerte pentru pian și orchestră, două sonate pentru pian, lieduri. (M)

1848-1874

- ÿ La apogeul gândirii sale componistice, *Richard Wagner* compune tetralogia *Inelul Nibelungilor*, alcătuită din operele *Aurul Rinului*, *Walkiria*, *Siegfried* și *Amurgul zeilor*. (M)

1849

- ÿ *Gustave Courbet* realizează autoportretul *Fumătorul de pipă*; Musée Fabre, Montpellier, Franța. (P)
- ÿ *John Everett Millais*, pictor englez prerafaelit, ilustrează în tabloul *Isabella* un episod din poemul cu același nume al lui John Keats; Walker Art Gallery, Liverpool, Marea Britanie. (P)
- ÿ *Gustave Courbet* pictează *Cioplitorii de piatră*, tablou aflat în Gemäldegalerie din Dresda, Germania. (P)
- ÿ *Alexandre Dumas* publică romanul *Colierul reginei*. (L)
- ÿ *Charlotte Brontë* publică romanul *Shirley*. (L)
- ÿ *Costache Negruzzi* scrie vodevilul *Doi țărani și cinci cârlani*, care se va juca la Teatrul Național din Iași. (L)
- ÿ La Hofoper din Berlin are loc premiera operei comice *Nevestele vesele din Windsor* de *Otto Nicolai*. (M)

1849-1851

ÿ *Eugène Delacroix* pictează *plafonul Galeriei Apollo*; Muzeul Luvru din Paris. (P)

1850

ÿ *Constantin Daniel Rosenthal* realizează la Paris tabloul *România revoluționară*, pentru care a luat-o drept model pe Maria Rosetti, născută Grant. (P)

ÿ *Gustave Courbet* expune la Salon monumentală lucrare *O înmormântare la Ormans*; Musée d'Orsay, Paris. (P)

ÿ *Ivan Aivazovski*, renumit pictor rus de peisaje marine, termină *Al nouălea val*, una dintre pânzele sale celebre; Muzeul Rus, Sankt Petersburg. (P)

ÿ Se naște, la Botoșani, *Mihai Eminescu*, poet român, creator al limbii literare române. (L)

ÿ *Alecu Russo* publică, în „România viitoare”, revistă politică a exilaților aflați la Paris după revoluția de la 1848, lucrarea sa fundamentală, *Cântarea României* (L)

ÿ *Alexandre Dumas* publică romanul *Laleaua neagră* și culegerea de povestiri fantastice *O mie și una de fantome*. (L)

ÿ *Vasile Alecsandri* începe seria comediilor având ca personaj principal pe Coana Chirița, publicând piesa *Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă*. (L)

ÿ *Charles Dickens* publică romanul semi-autobiografic *David Copperfield*. (L)

ÿ Țarul Nicolae I inaugurează *Marele Palat al Kremlinului*, care unește Palatul Fațetelor din 1491 și Palatul Terem din 1635. (A)

ÿ Este amenajată *Grădina Cișmigiu*, cea mai veche grădină publică din București. (A)

ÿ Premiera, la Hoftheater din Weimar, a operei *Lohengrin* de *Richard Wagner*, bazată pe o legendă germană, din care cea mai cunoscută piesă este *Corul nupțial*, cântat la ceremoniile religioase de nuntă. (M)

ÿ *Liszt* creează poemul simfonic *Mazeppa*. (M)

ÿ *Johann Strauss-fiul* compune valsul *Ecouri din Valachia*, după vizita și concertele din Țara Românească. (M)

ÿ *Rudolf Julius Clausius*, fizician german, enunță cel de al doilea principiu al termodinamicii, dezvoltând observațiile lui Sadi Carnot. (I)

1850-1851

ÿ *Eugène Delacroix* pictează *Apollon luptând cu șarpele Python*, compoziție ce decorează Galeria Apollo a Muzeului Luvru. (P)

1851

ÿ *Jupiter și Antiope*, tablou pictat de *Ingres*; Musée d'Orsay din Paris. În același an pictează *Prințesa de Broglie*, imaginea unei nobile doamne din aristocrația celui de-al Doilea Imperiu. (P)

- ÿ Se construiește *Crystal Palace*, impunătoare construcție din metal și sticlă proiectată de arhitectul *Joseph Paxton* pentru Expoziția Universală de la Londra. (A)
- ÿ *Herman Melville*, scriitor american, publică romanul *Moby Dick*, considerat a fi o capodoperă a literaturii universale. (L)
- ÿ *Jules Barbey d'Aureville*, prozator francez, publică romanul *O amantă bătrână (Une vieille maîtresse)*. (L)
- ÿ Este menționat *primul zbor al unui dirijabil propulsat de un motor cu aburi*, inventat de inginerul francez *Henri Giffard*. (I)
- ÿ Opera *Rigoletto* de G. Verdi are premiera la Teatrul La Fenice din Veneția; vestita arie a ducelui de Mantua, „La donna e mobile”, contribuie la popularitatea acestei capodopere. (M)
- ÿ *Robert Schumann* dirijează *Simfonia nr. 3 în Mi bemol major*, „Renana” la festivitatea de la Köln, când episcopul orașului a fost ridicat la rangul de cardinal. (M)

1851-1871

- ÿ *Émile Zola* scrie ciclul de 20 de romane, intitulat *Les Rougon-Macquart*, care urmărește, pe parcursul a cinci generații, povestea unei familii din perioada celui de-al Doilea Imperiu. (L)

1852

- ÿ Țarul Nicolae I inaugurează *Muzeului Ermitaj* la Sankt Petersburg, unul dintre cele mai importante muzee de artă din lume, 65 000 de piese sunt expuse permanent în 350 de săli și grupate în 5 colecții; în rezervele sale păstrează 2,7 milioane de piese; (P)
- ÿ Apariția nuvelor lui *Ivan Turgheniev*, din capodopera *Povestirile unui vânător*, stârnește realmente senzație. (L)
- ÿ *Harriet Beecher Stowe*, scriitoare americană, aboliționistă ferventă, publică romanul *Coliba unchiului Tom*, devenit în secolul al XIX-lea una dintre cele mai influente opere literare din SUA și Marea Britanie. (L)
- ÿ *Miorița*, baladă descoperită de Alecu Russo în munții Vrancei, este publicată de Vasile Alecsandri în culegerea intitulată *Poezii populare. Balade (cântice bătrânești)*. (L)
- ÿ *Victor Hugo* publică pamfletul *Napoleon cel Mic*. (L)
- ÿ Are loc la Iași premiera comediei *Chirița în provincie* de Vasile Alecsandri. (L)
- ÿ *Charles Leconte de Lisle*, poet francez, reprezentant de seamă al curentului parnasianist, scrie *Poeme antice*, volum urmat de *Poeme barbare* în 1862 și *Poeme tragice* în 1884. (L)

1852-1866

- ÿ Zidirea schitului românesc *Prodromu de la Muntele Athos*, care l-avut drept ctitor pe ieromonahul Nifon, ajutat de ucenicul său, Nectarie în

vremea arhiepiscopiei Mitropolitului Veniamin Costachi al Moldovei. Pe lângă cele 20 de mănăstiri, la Athos există 12 schituri, dintre care două sunt românești: Lacu și Prodromu. (A)

1853

- Ț *Gustave Courbet* pictează *Les baigneuses*; Musée Fabre, Montpellier. (P)
- Ț *John Everett Millais* realizează tabloul *Regalistul proscris*, achiziționat pentru colecția lui Andrew Lloyd Webber, Londra. (P)
- Ț *Ingres* pictează *Apoteoza lui Napoleon I*, lucrare distrusă în incendiul în 1871. (P)
- Ț *Anton Pann* editează culegerea de povești versificate *Năzdrăvăniile lui Nastratin Hoge*. (L)
- Ț Compozitorul francez *Charles Gounod* compune celebra *Ave Maria*, capodoperă a muzicii sacre, folosind tema lui Bach din *Preludiul nr. 1 în Do major, BWV 846*. (M)
- Ț *Charlotte Brontë* scrie romanul *Villette*. (L)
- Ț *Vasile Alecsandri* publică volumele *Doine și lăcrămioare și Poezii populare. Balade adunate și îndreptate de Vasile Alecsandri*. (L)
- Ț *Paul von Heyse*, scriitor german, publică tragedia *Francesca da Rimini*, povestirea scurtă *Furia* și volumul de versuri *Cântece din Sorento*. (L)
- Ț *Charles Pravaz*, medic chirurg ortoped francez, inventează *seringa hipodermică cu piston*. (I)
- Ț Este fondată manufactura de pian *Steinway & Sons*. (S)
- Ț Opera *Traviata* de *G. Verdi*, capodoperă inspirată din romanul *Dama cu camelii* de Alexandre Dumas-fiul, cunoaște un eșec la premiera de la Teatrul La Fenice din Veneția, că apoi să se bucure de mare succes la Teatrul San Benedetto. Celebra arie din actul I, „Libiamo ne'lieti calici”, este una dintre cele mai cunoscute melodii de operă. (M)
- Ț Premiera operei *Trubadurul* de *Verdi*, cu un imens succes popular. (M)

1853-1893

Salt Lake Temple, biserica mormonilor din Salt Lake City, Utah, a fost proiectată de *Truman O. Angell*, în stil neogotic. (A)

1854-*Camilo Castelo Braco*, scriitor portughez, publică romanul-foileton *Misterele Lisabonei*. (M)

- Ț Tabloul lui *Gustave Courbet* intitulat *Întâlnirea – Bonjour, Monsieur Courbet*, pictură în natură, provoacă polemici datorită subiectului narcisist; Musée Fabre, Montpellier. (P)
- Ț *Füicel focului (Les Filles du feu)*, culegere de nuvele și poezii scrise de Gérard de Nerval. (L)
- Ț Prima audiție, la Weimar, a unuia dintre cele mai îndrăgite poeme simfonice create de *Liszt*, *Preludiile*, inspirat de poemul lui Lamartine. (M)

1854-1857

ÿ Liszt compune *Simfonia „Faust”*, dedicată lui Berlioz. (M)

1854-1879

ÿ *Votivkirche*, biserica în stil neogotic ridicată de arhitectul *Heinrich von Ferstel* la Viena pe locul atentatului împotriva lui Franz Joseph. (A)

1855

ÿ *Gustave Courbet* creează alegoria *Atelierul artistului*, una dintre lucrările majore ale picturii franceze. (P)

ÿ *Eugène Delacroix* pictează *Vânătoarea de lei*, tablou aflat în prezent la Art Institute of Chicago, SUA. (M)

ÿ *Franz Xaver Winterhalter* realizează fastuoasa compoziție *Împărăteasa Eugenia împreună cu doamnele de onoare*; Musée du Second Empire, Compiègne, Franța. (P)

ÿ *Mihail Kogălniceanu* pune bazele ziarului „*Steaua Dunării*”, prin care va milita pentru Unirea Principatelor Române. (L)

ÿ *Elizabeth Cleghorn Gaskell*, romancieră engleză din perioada victoriană, scrie romanul *Nord și Sud*. (L)

ÿ *Henry Wadsworth Longfellow*, poet american, publică *The Song of Hiawatha*, poem epic în versuri, simbolic pentru literatura americană de inspirație indiană din secolul al XIX-lea. (L)

ÿ *Walt Whitman*, poet, eseist și jurnalist american, publică volumul de poezii pe care îl va completa și reedita în mai multe ediții, *Fire de iarbă (Leaves of Grass)*. (L)

1855-1860

ÿ Arhitectul *Benjamin Woodward* proiectează *Muzeul de Istorie Naturală al Universității din Oxford*. (A)

1856

ÿ Este fondată *Galeria Tretyakov* una dintre cele mai mari colecții din lume: cuprinde 180 000 opere de artă: 15 000 de tablouri majoritatea aparținând artiștilor ruși, 4500 de icoane și sculpturi și o sută de mii de desene și lucrări de grafică.

ÿ *Izvorul*, pânză pictată de *Ingres*; Musée d'Orsay, Paris. (P)

ÿ *Imaginea Constantinopolului și a Strâmtoării Bosfor*, tablou realizat de pictorul armean *Ivan Aivazovski* în perioada de vârf a creației sale; Dolmabahce Museum, Istanbul. (P)

ÿ *Vasile Alecsandri* publică *Hora Unirii* în „*Steaua Dunării*”, revista editată de *Mihail Kogălniceanu*. (L)

ÿ *Gustave Flaubert* publică în „*Revue de Paris*”, în foileton, romanul de succes *Madame Bovary*. (L)

ÿ *Liszt* termină *Simfonia „Dante”*, inspirată de *Divina Comedia*, creația lui Dante. (M)

1856-1885

ÿ *Theodor Mommsen*, istoric și scriitor german, scrie lucrarea monumentală *Istoria Romei*, pentru care a primit Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 1902. (L)

1857

ÿ *Gustave Courbet* expune la Salon lucrarea *Domnișoarele de pe malul Senei*, care are parte de critici aspre; Musée d'Orsay, Paris. (P)

ÿ *Jean-François Millet*, unul dintre fondatorii grupului de la Barbizon, expune la Salon tabloul *Culegătoarele de spice*; Musée d'Orsay, Paris. (P)

ÿ Regele Mindon Min construiește *Pagoda Kuthodaw* din Mandalay, Birmania. (A)

ÿ În București se introduce *iluminatul public cu lămpi cu petrol lampant*. (I)

ÿ Începe construirea *Palatului Universității din București* după planurile arhitectului *Alexandru Orăscu*. (A)

ÿ *Charles Baudelaire*, poet simbolist francez, considerat a fi cel care a revoluționat lirica franceză, publică volumul de versuri intitulat *Florile răului (Les Fleurs du mal)*, care dă naștere la multe controverse. (L)

ÿ Apare volumul *Păcatele tinereților*, ce cuprinde totalitatea scrierilor lui *Costache Negruzzi*. (L)

ÿ *Liszt* termină poemul simfonic *Idealurile*, după poemul lui Friedrich Schiller. (M)

ÿ Este lansat *Jingle Bells*, unul dintre cele mai cunoscute cântece de Crăciun, compus de *James Lord Pierpont* în 1850. (M)

1857, 1860

ÿ *Alexandru Odobescu*, scriitor și om politic român, publică nuvelele istorice *Mihnea Vodă cel Rău* și *Doamna Chiajna*. (L)

1857-1861

ÿ Inspirat de tema tragică a unuia dintre eroii damnați din *Divina Comedia*, *Jean-Baptiste Carpeaux* realizează grupul statuar *Ugolin della Gherardesca*; Petit Palais, Paris. (S)

1858

ÿ *Mânăstirea Ghighiu* din județul Prahova, România. Pictura originală aparține pictorului *Gheorghe Tătărescu* și a fost executată în 1864. (A)

ÿ Se construiește teatrul *Royal Opera House*, al treilea edificiu ridicat pe același loc în cartierul Covent Garden din Londra. (A)

ÿ *Alphonse Daudet*, poet și prozator francez, publică poemul *Îndrăgostiții*. (L)

ÿ *Dimitrie Bolintineanu*, *Legende sau Basme naționale în versuri*. (L)

ÿ *Paul Féval* publică romanul de capă și spadă *Cocoșatul*. (L)

ÿ Royal Opera House din Covent Garden se deschide cu opera *Hughenoții* de *Giacomo Meyerbeer*. (M)

ÿ *Trisch-Trasch Polka*, scrisă de *Johann Strauss-fiul* și cântată prima dată la hanul „Zum Grossen Zeisig” din Viena, piesă nelipsită din Concertul de Anul Nou din capitala Austriei. (M)

1858-1860

ÿ *Nicolae Grigorescu*, fondator al picturii moderne românești, pictează, la vârsta de 20 de ani, interiorul bisericii *Mănăstirii Agapia*.

ÿ *Farul genovez din Constanța*, construit în amintirea negustorilor genovezi care făceau comerț în această zonă în secolul al XIII-lea. (A)

1859

ÿ *Theodor Aman* ilustrează momentul istoric al aceluși an în tabloul intitulat *Unirea Principatelor*; Muzeul Național de Artă al României, București.

ÿ Începe construcția *Palatului Parlamentului din Ottawa* după planurile arhitecților *Thomas Fuller* și *Chilion Jones*; lucrările sunt terminate în 1878 dând la iveală o arhitectură inspirată după cea a Palatului Westminster. (A)

ÿ *Frédéric Mistral* publică *Mireio*, poem în provençală. (L)

ÿ *Charles Baudelaire* scrie poemul *Albatrosul*, publicat în a doua ediție a volumului *Florile răului*. (L)

ÿ *Ivan Goncharov*, scriitor rus, publică romanul *Oblomov*, care i-a adus o largă recunoaștere internațională. (L)

ÿ *Étienne Lenoir*, inginer belgian, construiește *primul motor cu ardere internă în doi timpi*, cu adevărat eficace. (I)

ÿ *Gaston Plante*, fizician francez, inventează *acumulatorul cu plumb*. (I)

ÿ *Alexandru Flechtenmacher* compune muzica pentru *Hora Unirii* pe versurile scrise de poetul Vasile Alecsandri în 1855. (M)

ÿ *Bal mascat*, opera lui *Verdi*, are prima reprezentație la Teatrul Apollo din Roma. (M)

ÿ Prima audiție, la Hanovra, a grandiosului *Concert nr. 1 pentru pian și orchestră, în re minor* de *Johannes Brahms*. (M)

ÿ Debutul în operă al *Adelinei Patti*, considerată drept cea mai mare cântăreață de muzică de operă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, are loc la Academia de Muzică din New York, într-un spectacol cu *Lucia di Lammermoor*, sub conducerea dirijorului Emmanuele Muzio. (M)

ÿ *Charles Gounod* cunoaște primul succes cu opera *Faust*, inspirată de poemul lui Goethe. (M)

ÿ *Charles Darwin* publică *Originea speciilor*. (I)

1859-1860

ÿ *Carol Popp de Szathmári*, pictor și fotograf român, execută portretele domnitorului *Alexandru Ioan Cuza* și al *Doamnei Elena*; Muzeul Național de Istorie a României. (P)

1860

ÿ *George Eliot* (pseudonim pentru Mary Ann Evans), romancieră engleză, publică romanul *Moara de pe Floss*. (L)

ÿ Este fondat la Sankt Petersburg *Teatrul Mariinski*, numit astfel în onoarea Mariei Alexandrovna, soția țarului Alexandru al II-lea. (M)

ÿ Este fondată *Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași*, cea mai veche instituție de învățământ superior din România. (L)

c. 1860

ÿ *Edgar Degas* pictează tabloul intitulat *Exercițiile tinerilor spartani*; National Gallery, Londra. (P)

1861

ÿ *Édouard Manet* expune *Cântărețul spaniol*, pânză aflată în prezent în colecția Muzeului Metropolitan din New York. (P)

ÿ *Honoré Daumier* expune lucrarea *Spălătoreasa*, una din capodoperele sale, aflată azi la Musée d'Orsay din Paris. (P)

ÿ Pe locul unei vechi chilii, este zidită *Mănăstirea Călugăra* (A)

ÿ Apare romanul *Marile speranțe*, cea mai importantă operă a lui *Charles Dickens*. (L)

ÿ *Émile Gaboriau*, scriitor francez, părintele romanului polițist, scrie *Cei trei husari*. (L)

1861-1863

ÿ Apare postum *Istoria românilor supt Mihai Voievod Viteazul* de *Nicolae Bălcescu*, scriitor și istoric român. Opera rămasă în manuscris este editată de Alexandru Odobescu. (L)

1861-1867

ÿ *Casa lui Vasile Alecsandri* de la Mircești, județul Iași (devenită casă memorială) este construită după planurile concepute de Alecsandri. (A)

1861-1897

ÿ *Giosuè Carducci* scrie cea mai importantă culegere de poezii a sa, apărută sub titlul *Versuri noi*. (L)

1862

ÿ *Paul Cézanne* își începe cariera de pictor. Catalogul complet al operelor sale numără 954 de picturi în ulei, 645 acuarele și aproximativ 1500 de desene, realizate într-un interval de 40 de ani, cu un uriaș impact asupra artei secolului al XX-lea. (P)

ÿ Pictura lui *Édouard Manet* intitulată *Concert la Tuileries* evocă spectacolul vieții elegante; National Gallery, Londra. (P)

ÿ *Ingres*, la apogeul carierei sale, pictează *Baia turcească*, o capodoperă în care sunt reunite principalele particularități ale operei sale. Tabloul poartă mențiunea: „pictat la vârsta de 80 de ani”; Muzeul Luvru, Paris. (P)

ÿ *Delacroix* pictează *Ovidiu printre sciți*; National Gallery, Londra. (P)

- Ț *Palatul domnesc de la Ruginoasa*, conceput de arhitectul *Johann Brandel*, în stil neogotic, pentru familia Sturdza, ajunge în posesia domnitorului Alexandru Ioan Cuza, care îl transformă în reședință de vară. (A)
- Ț *Andrei Mureșanu* publică unicul său volum de versuri, *Din poeziile lui Andrei Murășanu*. (L)
- Ț *Bjørnstjerne Bjørnson*, poet, prozator, dramaturg norvegian, Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 1903, scrie trilogia dramatică *Sigurd Slembe*, o capodoperă a teatrului istoric. (L)
- Ț *Gustave Flaubert* evocă o pagină din istoria Cartagenei în romanul *Salammbô*. (L)
- Ț *Petre Ispirescu*, scriitor, folclorist, povestitor, recunoscut în special datorită activității sale de culegător de basme populare românești, publică primele șase basme culese de el: *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*, *Prâslea cel voinic și merele de aur*, *Balaurul cel cu șapte capete*, *Fata de împărat și pescarul* și *Fiul vânătorului..* (L)
- Ț Editura Lacroix din Bruxelles publică romanul lui *Victor Hugo*, *Mizerabilii*, considerat drept una dintre capodoperele literaturii universale. (L)
- Ț *Ivan Turgheniev*, scriitor rus, publică romanul *Părinți și copii*. (L)
- Ț La Teatrul Imperial din Sankt Petersburg are loc premiera operei *Forța destinului* de *Verdi*. (M)
- Ț *Franz Liszt* scrie *Oratoriul „Sfânta Elisabeta”*. (M)
- 1862-1863**
- Ț *Theodor Aman* pictează compoziția *Vlad Țepeș și solii turci*; Muzeul Național de Artă al României, București. (P)
- 1862-1865**
- Ț *Catedrala Episcopală Ortodoxă din Arad*, construită în stil neobaroc, prin colectă publică, după proiectul arhitectului *Anton Cziger*. (A)
- 1863**
- Ț *Jules Verne* publică romanul *Cinci săptămâni în balon*. (L)
- Ț *Edgar Degas* realizează *Autoportretul* care se află în colecția Muzeului Calouste Gulbenkian, Lisabona. (P)
- Ț Lucrarea lui *Édouard Manet*, *Dejunul pe iarbă*, care va deveni una dintre capodoperele cele mai cunoscute din secolul al XIX-lea, este considerată indecentă și refuzată la Salon; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- Ț Napoleon al III-lea autorizează *Salonul Refuzaților*, care devine prima expoziție a ăicturii impresioniste, refuzată la Salonul de la Paris. (P)
- Ț *Édouard Manet* pictează *Olympia*, refuzată de juriul Salonului în 1865, când stârnește un nou scandal, fiind considerată imorală și vulgară; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- Ț *Nicolae Filimon* publică romanul care îl va face cunoscut, *Ciocoi vechi și noi*. (L)

ÿ *Théophile Gautier* publică romanul istoric de capă și spadă, *Căpitanul Fracasse*. (L)

ÿ *Vasile Alecsandri* publică volumul de poezii *Mărgăritărele: Hora Unirii, Deșteptarea României, Vis de poet, Înșir-te, mărgărite* ș.a. (L)

ÿ Se înființează, la Iași, *Societatea literară „Junimea”*, grupare culturală pentru propagarea literaturii române, inițiată de tineri intelectuali entuziaști ca Petre Carp, Vasile Pogor, Theodor Rosetti, Iacob Negruzzi, având că mentor pe *Titu Maiorescu*. (L)

ÿ Premiera, la Paris, a operei *Pescuitorii de perle* de *Georges Bizet*. (M)

1863-1865

ÿ *Honoré Daumier* pictează tabloul cu personaje din lumea teatrului, *Crispin și Scapin*; Musée d'Orsay, Paris. (P)

1863-1875

ÿ *Opera Garnier din Paris*, bijuterie arhitecturală cunoscută în lumea întreagă, se construiește din ordinul împăratului Napoleon al III-lea. (A)

1864

ÿ *Frédéric Bazille* pictează una dintre lucrările sale importante, intitulată *Rochia roz*; Musée d'Orsay, Paris. (P)

ÿ *Gustave Moreau*, unul din cei mai importanți reprezentanți ai simbolismului în pictura franceză, creează *Oedip și Sfinxul*, pânză aflată la Metropolitan Art Museum din New York. (P)

ÿ *Universitatea Națională de Arte* din București este înființată prin decretul domnitorului Alexandru Ioan Cuza și ca urmare a demersurilor făcute de pictorii Theodor Aman și Gheorghe Tattarescu. (P)

ÿ *Palatul Știrbei din Buftea* este construit în mijlocul unui parc de 24 ha. (A)

ÿ *Jules Verne*, scriitor francez și precursor al literaturii științifico-fantastice, scrie *O călătorie spre centrul Pământului*. (L)

ÿ *Ecuatiile lui Maxwell*. James Clerk Maxwell, fizician scoțian, elaborează setul de ecuații care descrie legile de bază ale fenomenelor electromagnetice și prevede pe baza lor propagarea undelor radio; în același timp relevă că electricitatea, magnetismul și lumina sunt manifestări diferite ale câmpului electromagnetic. (I)

ÿ *Conservatorul de Muzică și Declamațiune*, înființat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza și devenit mai târziu Universitatea Națională de Muzică, l-a avut ca director pe *Alexandru Flechtenmacher*. (M)

1864-1867

ÿ *Galleria Vittorio Emanuele din Milano*, cel mai mare pasaj comercial al Europei, conceput de *Giuseppe Mengoni* sub forma unei piețe în opt colțuri, acoperită de o cupolă de sticlă. (A)

1865

ÿ *Camille Corot* pictează alegoria *Atelierul pictorului*, una dintre cele mai cunoscute lucrări ale sale; Musée d'Orsay Paris (P)

- ÿ *Adolphe Joseph Monticelli*, pictor francez din perioada preimpresionistă, lucrează compoziția *Don Quijote și Sancho*; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- ÿ *Biserica greacă din Constanța*, construită prin contribuția coloniei grecești din oraș. (A)
- ÿ *Lewis Carroll* publică celebrul său roman pentru copii, *Alice în Țara Minunilor*. (L)
- ÿ Premiera piesei lui *Vasile Alecsandri*, *Cucoana Chirița în voiaj*. (L)
- ÿ *Mark Twain* scriitor și umorist american, publică prima sa scriere importantă: *Broasca săltăreață din ținutul Calaveras*. (L)
- ÿ *Louis Pasteur*, om de știință francez, pionier în domeniul microbiologiei, depune o cerere de brevet, în care descrie *procesul de pasteurizare*, proces care va revoluționa industria alimentară. (I)
- ÿ Are loc premiera operii wagneriene *Tristan și Isolda* la Teatrul Regal din München (dirijor: *Hans von Bülow*), sub patronajul regelui Ludovic al II-lea al Bavariei. (M)
- 1865-1867**
- ÿ *Jules Verne* publică în foileton romanul *Copiii căpitanului Grant*; apariția în volum în 1868. (L)
- 1865-1868**
- ÿ *Johannes Brahms* compune *Requiemul german (Ein deutsches Requiem)*, una dintre capodoperele vocal-simfonice romantice. (M)
- 1865-1870**
- ÿ *Honoré Daumier* realizează seria de opere ce ilustrează viața lui *Don Quijote*; Neue Pinakothek, München. (P)
- 1866**
- ÿ *Nicolae Grigorescu* pictează, în timp ce se află în Bretagne, *Interior la Vitré*; Muzeul Național de Artă al României, București. (P)
- ÿ *Gustave Courbet* pictează nudul *Originea lumii*; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- ÿ *Camille (Rochia verde)*, magistrală pictură a lui *Claude Monet*, aflată în colecția Muzeului Național de Artă al României; *Femeia cu rochie verde*, varianta admirată la Salonul din același an, se găsește la Kunsthalle din Bremen. (P)
- ÿ Este înființată *Academia Română*, sub numele de *Societatea Academică Română*. (L)
- ÿ Romanul lui *Feodor Dostoievski*, *Crimă și pedeapsă*, apare în revista „Russki Vestnik”. (L)
- ÿ *Mihai Eminescu* debutează cu poezia *La mormântul lui Aron Pumnul*. În același an Iosif Vulcan îi publică în revista „Familia” de la Pesta poezia *De-aș avea...*, schimbându-i numele Eminovici în Eminescu. (L)
- ÿ *Vasile Alecsandri* publică volumul *Poezii populare ale românilor, culese din tezaurul folcloric*. (L)

- ÿ *Paul Verlaine*, cunoscut poet simbolist francez, publică primul său volum de versuri, *Poèmes saturniens (Poeme saturniene)*. (L)
- ÿ A fost inaugurat *cablul transatlantic*, primul cablu submarin care asigură legătura telegrafică între Marea Britanie și Statele Unite. (I)
- ÿ *Mireasa vândută*, cunoscută operă comică a lui *Bedřich Smetana*, are premiera la Teatrul Provizoriu din Praga. (M)
- ÿ *Piotr Ilici Ceaikovski* compune *Simfonia nr. 1 în sol minor*, „*Vise de iarnă*”. (M)

1866-1883

- ÿ Se construiește *Palatul Justiției din Bruxelles*, impozantă operă concepută de arhitectul *Joseph Poelaert* la cererea regelui Leopold al II-lea. Cu peste 20 000 de metri pătrați în suprafață, se presupune că este cea mai mare clădire construită în întreaga lume în secolul al XIX-lea. (A)

1867

- ÿ *Auguste Renoir* pictează lucrarea *Frédéric Bazille în fața șevaletului; Musée d'Orsay, Paris*. (P)
- ÿ *Frédéric Bazille, Reniune de familie; Musée d'Orsay, Paris*. (P)
- ÿ În cadrul Expoziției Universale de la Paris, *Nicolae Grigorescu* participă cu șapte lucrări. Vizitând expoziția, împăratul Napoleon al III-lea achiziționează pentru colecția personală tabloul *O glastră cu flori*, opera artistului român. (P)
- ÿ *Gustave Courbet* pictează *Litoralul mării în Normandia; Muzeul Pușkin, Moscova*. (P)
- ÿ *Mihai Eminescu* scrie poezia *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*. (L)
- ÿ Apare romanul *Thérèse Raquin*, considerat de mulți prima mare operă a lui *Émile Zola*. (L)
- ÿ *Henrik Ibsen*, important dramaturg și poet norvegian, publică la Copenhaga drama *Peer Gynt*, a cărei muzică de scenă va fi compusă de *Edvard Grieg* pentru premiera din 1876. (L)
- ÿ *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, scriitor, filolog și enciclopedist român, publică piesa *Răzvan și Vidra*. (L)
- ÿ *Karl Marx*, filosof german, sociolog, istoric, publică primul volum al operei sale fundamentale, *Capitalul*. (F)
- ÿ Prima audiție, la Viena, a valsului *Dunărea albastră* de *Johann Strauss-fiul*, una dintre cele mai populare piese din repertoriul clasic al genului. (M)
- ÿ Are loc prima reprezentare a operei *Romeo și Julieta* de *Charles Gounod*, la Théâtre-Lyrique din Paris. (M)
- ÿ La Opera din Paris are loc premiera operei *Don Carlos* de *Verdi* (versiunea originală, în limba franceză). (M)
- ÿ Compozitorul și dirijorul *Anton Rubinstein* fondează *Conservatorul din Sankt Petersburg*. (M)

1867-1869

ÿ *Alfred Sisley* pictează *Sena la Saint-Mammès*, tablou din colecția Musketon Museum of Art, Michigan, SUA. (P)

1868

ÿ *Nicolae Grigorescu* expune la Salonul parizian pictura *Tânără țigancă*. (P)

ÿ *Édouard Manet* pictează portretul prietenului său *Émile Zola*; Musée d'Orsay, Paris. (P)

ÿ *Alexandre Falguière* expune la Salon, sculptura în marmură *Tarcisius*, martir creștin; Musée d'Orsay din Paris. (S)

ÿ *Gara Saint Pancras* din Londra este clădită de *George Gilbert Scott* și extinsă în 2007 pentru a primi trenurile Eurostar care traversează Canalul Mânecii. (A)

ÿ *Bjørnstjerne Bjørnson* publică romanul *Fata pescarului* și volumul de versuri *Poezii și cântece*. (L)

ÿ *Richard Strauss*-fiul compune valsul *Povestiri din pădurea vieneză*. (M)

ÿ La München are loc premiera operei *Maeștrii cântăreți din Nürnberg* de *Richard Wagner*. (M)

ÿ La vârsta de 25 de ani, *Edvard Grieg* compune *Concertul pentru pian și orchestră, în la minor*. (M)

ÿ Este fondată la București *Societatea Filarmonică Română*, sub conducerea lui *Eduard Wachmann*. După moartea marelui compozitor român George Enescu, în 1955, va purta numele Filarmonica „George Enescu”. (M)

1868-1869

ÿ *Feodor Mihailovici Dostoievski* publică în revista „Russky Vestnik” din Sankt Petersburg romanul *Idiotul*. (L)

ÿ Cea mai mare parte a *Pastelurilor* lui Vasile Alecsandri: *Oaspeții primăverii*, *Malul Siretului*, *Sfârșit de toamnă*, *Miezul iernii*, *La gura sobei* ș.a. apare în revista „Convorbiri literare” (L)

1869

ÿ *Lev Tolstoi*, marele prozator rus, publică la Moscova romanul istorico-psihologic *Război și pace* (scris în perioada 1863-1869), una dintre cărțile de referință ale marii literaturi a lumii, în care evocă viața unor familii aristocrate din Rusia, pe fundalul războaielor napoleoniene. (L)

ÿ *Édouard Manet* prezintă la Salonul din Paris *Balconul*, una dintre puținele pânze vândute la prima expoziție a impresioniștilor; Musée d'Orsay, Paris. (P)

ÿ *Jean-Baptiste Carpeaux* lucrează grupul sculptural *Dansul*, una dintre cele mai cunoscute lucrările sale, destinată să decoreze o parte din fațada Operei Garnier din Paris. (S)

- ÿ Se inaugurează *Opera din Viena* (Wiener Staatsoper), construită după proiectul arhitecților *August von Sicardsburg* și *Eduard van der Null*, cu *Don Giovanni* de *Mozart*. (A)
- ÿ *Catedrala Nidaros* din Trondheim, *Norvegia*, reconstruită de *Heinrich Ernst Schirmer* pe locul unei biserici din 1150, ce adăpostea mormântul Sfântului Olaf al II-lea Haraldsson. (A)
- ÿ *Anthony Trollope* publică în foileton lunar cel mai cunoscut roman al său, *Phineas Finn*. (L)
- ÿ *Charles Baudelaire*, *Mici poeme în proză*, scrise în versuri albe, care au schimbat forma tradițională a versificației. (L)
- ÿ *Cânturile lui Maldoror* (*Les Chants de Maldoror*), poeme în proză compuse de poetul simbolist francez *Isidore Ducasse*, cunoscut sub pseudonimul de *Conte de Lautréamont*. (L)
- ÿ *Jose Marti*, eseist, jurnalist, erou național cubanez, scrie drama patriotică în versuri *Abdala*. (L)
- ÿ *Mendeleev*, chimist rus, propune *clasificarea sistematică a elementelor chimice* în funcție de greutatea atomică și valență, subliniind periodicitatea în *tabelul* care-i poartă numele. (I)
- ÿ Pentru jubileul Papei Pius al IX-lea, *Charles Gounod* compune *Marșul Pontifical*, devenit, din 1950, *Imnul Vaticanului*. (M)
- ÿ *Alexandr Borodin* începe opera *Cneazul Igor*, la care lucrează timp de 18 ani fără să o finalizeze, ea fiind terminată de *Rimski-Korsakov* și *Al. Glazunov*. (M)
- ÿ *Brahms* dedică Clarei Schumann ciclul fermecătoarelor *Liebeslieder-Walzer*, compus pentru cvartet vocal și pian la patru mâini. (M)
- ÿ *Ceaikovski* compune *Uvertura-fantezie „Romeo și Julieta”*. (M)
- 1869-1870**
- ÿ *Jules Verne* publică în foileton, romanul *20 000 de leghe sub mări*. (L)
- 1869-1892**
- ÿ *Castelul Neuschwanstein* este construit în timpul regelui Ludovic al II-lea al Bavariei, cu o arhitectură ce aduce aminte de aspectul castelurilor medievale de la începutul secolului al XIII-lea. (A)
- 1870**
- ÿ *Mihai Eminescu* debutează în revista „Convorbiri literare” de la Iași cu poezia *Venere și Madonă*, urmată în același an de *Epigonii* și basmul *Făt-Frumos din lacrimă*. (L)
- ÿ *Jean Frédéric Bazille* pictează pânza *Atelierul de pe strada Condamine* (sau *Atelierul lui Bazille*); Musée d’Orsay, Paris. (P)
- ÿ *Gustave Courbet* realizează un tablou de mare finețe coloristică, intitulat *Valul*; Muzeul de Artă Apuseană din Tokio, Japonia. (P)
- ÿ *Gustave Flaubert* abordează tema iluziilor pierdute în romanul *Educația sentimentală*. (L)

ÿ *Ioan Slavici*, scriitor și jurnalist român, publică romanul *Mara*. (L)
ÿ La Teatrul Imperial de Operă din Paris are loc premiera baletului *Coppelia* de *Léo Delibes*. (M)

ÿ *Musikverein din Viena*, sală de concerte cu o acustică deosebită, este inaugurată în prezența împăratului Franz Josef. (M)

1870-1872

ÿ Este construită *Biserica Evanghelică din Craiova*, proiectul arhitectului *J.V. Lindhorst*. (A)

1870-1873

ÿ *Ilia Repin* pictează *Edecarii de pe Volga*, lucrare care i-a adus faima; Muzeul Ermitaj, Sankt Petersburg. (P)

1871

ÿ *Arthur Rimbaud*, figură proeminentă a literaturii moderne, precursor al simbolismului, scrie poemul *Corabia beată*. (L)

ÿ *John Everett Millais*, pictor englez aparținând confreriei prerafaeliților, pictează tabloul cu subiect religios, *Victorie, o, Doamne*; Manchester Art Gallery, Marea Britanie. (P)

ÿ *Jean-Baptiste Camille Corot* pictează *Iazul din Ville-d'Avray*, pânză aflată la Musée des Beaux-Arts din Rouen, Franța. (P)

ÿ *Arthur Rimbaud* îi trimite lui Paul Demeny o scrisoare ce va rămâne în istoria literaturii ca *Lettre du voyant (Scrisoarea vizionarului)*. (L)

ÿ *George MacDonald*, romancier și teolog scoțian, publică romanul *În spatele vântului din nord*. (L)

ÿ *Zenobe Gramme*, inventator belgian, prezintă în fața Academiei de Științe din Paris *primul generator de curent continuu industrial*, cunoscut și sub numele de *dinam*. (I)

ÿ *Georges Bizet* compune suita pentru pian la patru mâini *Jocuri de copii*. (M)

ÿ Este inaugurată grandioasa sală de spectacole *Royal Albert Hall* din Londra. (M)

ÿ Premiera operei *Aida* de *Verdi* la Opera din Cairo. (M)

1871-1875

ÿ *Palatul Culturii din Timișoara*, creația arhitecților vienezi *Helmer* și *Fellner*, renovat de arhitectul *Duiliu Marcu* în stil neobizantin. (A)

1872

ÿ Compozitorul *César Franck*, creatorul școlii muzicale franceze moderne, compune cunoscuta piesă religioasă *Panis angelicus*, o rugăciune ca o scară a smereniei spre cer, inspirată din imnul *Sacris Solemnis* scris de Sfântul Toma d'Aquino. (M)

ÿ *Alfred Sisley* pictează una dintre cele mai renumite opere ale sale, *Podul de la Argenteuil*; Musée d'Orsay, Paris. (P)

- ÿ *Edgar Degas* pictează pânza *Foaierul de dans al Operei din strada Le Peletier*, Paris; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- ÿ *Édouard Manet* pictează portretul pictoriței *Berthe Morisot cu buchet de violete*, tablou foarte admirat de Paul Valéry; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- ÿ *Paul Cézanne* se alătură lui *Camille Pissarro* pentru a picta *Biserica Auvers-sur-Oise*. (P)
- ÿ *Theodor Aman* pictează lucrarea cu subiect istoric *Izgonirea turcilor la Călugăreni*; Muzeul Național de Artă al României. (P)
- ÿ *Fântâna celor patru părți ale lumii*, operă a lui *Carpeaux*, ridicată în grădina Observatorului din Paris. (S)
- ÿ *Alexandru Macedonski*, poet, prozator, dramaturg și publicist român, publică volumul de debut *Prima verba*. (L)
- ÿ *Alphonse Daudet* publică romanul *Minunatele isprăvi ale lui Tartarin din Tarascon*. (L)
- ÿ *Christopher Latham Sholes* inventează *prima mașină de scris comercială*. (I)
- ÿ Prima audiție, la Théâtre du Vaudeville din Paris, a muzicii de scenă *Arlesiana* de *Georges Bizet*, pentru textul unei nuvele de Alphonse Daudet; *Farandola*, ultima parte a *Suitei nr. 2*, rămâne una dintre cele mai ascultate piese ale compozitorului. (M)
- ÿ *Piotr Ilici Ceaikovski* compune *Simfonia nr. 2 în do minor*, cunoscută și sub numele de „Mica simfonie rusă”. (M)
- ÿ *Camille Saint-Saëns* compune *Concertul nr. 1 pentru violoncel și orchestră, în la minor*. (M)
- 1872-1890**
- ÿ *Biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel* din Brăila.
- 1873**
- ÿ *Impresie, răsărit de soare* de *Claude Monet*, prima pictură care are privilegiul de a fi dat numele său celei mai importante mișcări artistice din secolului al XIX-lea, *Impresionismul*; Musée Marmottan, Paris. (P)
- ÿ *Edgar Degas* începe tabloul *Clasa de dans*, terminat în 1875; Musée d'Orsay din Paris. (P)
- ÿ *Auguste Renoir* pictează lucrarea *Drum printre ierburi*, în timp ce era la Argenteuil, în vizită la Monet; Wadsworth Atheneum, Connecticut, S.U.A. (P)
- ÿ *Camille Pissarro* pictează lucrarea intitulată *Portret de artist*, de fapt un autoportret la maturitate, aflat la Musée d'Orsay din Paris. (P)
- ÿ *Claude Monet* creează două dintre celebrele sale pânze: *Maci (Plimbarea)*; Musée d'Orsay, Paris) și *Carnaval pe Boulevard des Capucines* (Muzeul Pușkin, Moscova) (P)
- ÿ *Edgar Degas* pictează tabloul *Comerț cu bumbac la New Orleans*, în urma unei vizite făcute mamei sale în America (P)

- ÿ Începe construcția ansamblului *Curții Regale de Justiție din Londra*, în stil neogotic victorian, după proiectul arhitectului *George Edmund Street*. (A)
- ÿ *Mihai Eminescu* publică în „Convorbiri literare” poeziile *Înger și demon și Floare albastră*. (L)
- ÿ *Arthur Rimbaud* publică la Bruxelles volumul de poeme în proză *Un anotimp în infern (Une saison en enfer)*. (L)
- ÿ *Jules Verne* scrie romanul de mare succes *Ocolul Pământului în 80 de zile*. (L)
- ÿ *Robin Hood*, romanul lui *Alexandre Dumas*, care continuă romanul *Prințul hoșilor*, este publicat postum. (L)
- ÿ *Anatole France*, poet, romancier și eseist francez, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură pe anul 1921, publică volumul *Poeme aurite*. (L)
- ÿ *Brahms* compune *Variațiunile pe o temă de Haydn*, pe tema Coralului Sfântului Anton, melodie transformată măiestrit, având ca final o *passacaglie* grandioasă. (M)
- ÿ Compozitorul austriac *Anton Bruckner* scrie monumentală *Simfonie nr. 3 în re minor*, dedicată lui *Wagner*, ca un semn de prețuire a muzicii sale. (M)
- ÿ *Jules Massenet* prezintă la Teatrul Odéon din Paris premiera dramei sacre *Maria Magdalena*. (M)

c. 1873

- ÿ *Livada înflorită* a lui *Camille Pissarro*, pictură aflată în colecția *Anastase Simu* și transferată în 1948 la Muzeul Național de Artă al României. (P)

1874

- ÿ Prima audiție a *Requiemului* de *G. Verdi*, închinat memoriei scriitorului *Alessandro Manzoni*, la Bazilica San Marco din Veneția. (M)
- ÿ *Prima expoziție a impresioniștilor*, organizată în salonul fotografului *Nadar*, Paris. (P)
- ÿ La Teatrul Mariinski din St. Petersburg are loc premiera operei *Boris Godunov*, capodopera compozitorului rus *Modest Musorgski*, pe un libret după romanul cu același nume scris de *Pușkin*. (M)
- ÿ *Ion Andreescu* pictează tabloul *Coacăze*, luminoasa natură statică aflată la Muzeul Național de Artă al României, București. (P)
- ÿ *Nicolae Grigorescu* înfățișează în pânzele sale imagini ale unei lumi tradiționale în ultima parte a secolului al XIX-lea: *Bâlciul de la Bacău, Evreul cu caftan*. (P)
- ÿ *Podul de la Argenteuil*, unul dintre motivele de care *Claude Monet* s-a atașat, poate fi regăsit în unsprezece versiuni, între care și aceea de la Musée d'Orsay din Paris. (P)
- ÿ La prima expoziție a impresioniștilor, *Cézanne* expune *Olympia modernă (Une Olympia moderne)*, replică a cunoscutei picturi a lui *Édouard Manet*; Musée d'Orsay, Paris. (P)

- ÿ *Édouard Manet* pictează *În barcă*, lucrare ce va ajunge în colecția de la Metropolitan Museum of Art, New York, precum și *Argenteuil*, pânză aflată la Musée des beaux-arts, Tournai, Belgia. (P)
- ÿ *Theodor Aman* pictează portretul lui *Tudor Vladimirescu*; Muzeul Theodor Aman, București. (P)
- ÿ Este inaugurată *Statuia ecvestră a Ioanei d'Arc* de *Emmanuel Frémiet*; Place des Pyramides din Paris. (S)
- ÿ *Carrier Belleuse*, sculptor francez, transpune în bronz *Statuia ecvestră a lui Mihai Viteazul*, amplasată în Piața Universității, București. (S)
- ÿ *Catedrala Romano-Catolică Sfântul Iosif din București*, construită după planul arhitectului vienez *Friedrich Schmidt*, în stil romanic cu elemente gotice. (A)
- ÿ Balada populară *Mănăstirea Argeșului*, culeasă și publicată de Vasile Alecsandri. (L)
- ÿ *Jules Barbey d'Aurevilly*, prozator francez, publică culegerea de nuvele *Les Diaboliques (Diabolicele)*, cea mai cunoscută operă a sa. (L)
- ÿ *Alexandru Odobescu* publică eseu *Pseudo-kynegeticos (Fals tratat de vânătoare)*. (L)
- ÿ *Léo Delibes* compune melodia *Les Filles de Cadix*. (M)
- ÿ *Liliacul (Die Fledermaus)*, operetă în trei acte, compusă de *Johann Strauss-fiul*, deschide seria marilor succese ale operetei vieneze. Premiera la Theater an der Wien. (M)
- ÿ Versiunea finală a oratorului *Mântuirea (Rédemption)* de *César Franck*, ce reflectă gândirea componistică a unui om evlavios, oferind muzica sa divinității. (M)
- ÿ Compozitorul francez *Édouard Lalo* compune *Simfonia spaniolă*, un concert pentru vioară și orchestră dedicat marelui violonist spaniol Pablo Sarasate, care a realizat prima sa audiție la Paris (1875). (M)
- ÿ *Modest Musorgski* compune suita pentru pian *Tablouri dintr-o expoziție*. (M)

1874-1875

- ÿ *Ceaikovski* compune *Concertul nr. 1 pentru pian și orchestră, în si bemol minor*. (M)

1874-1876

- ÿ *Mihai Eminescu* publică în „Convorbiri literare” poeziile *Împărat și proletar, Făt-Frumos din tei, Melancolie, Crăiasa din povești, Strigoii, Lacul, Dorința, Călin (File din poveste)*. (L)
- ÿ *Edvard Grieg* scrie muzica de scenă pentru piesa lui Ibsen, *Peer Gynt*, din care va realiza două valoroase suite simfonice în care sunt cuprinse cunoscutele piese *Imagini de dimineață*, și *Cântecul lui Solveig*. (M)

1874-1878

ÿ *Castelul Linderhof*, construit de *Georg von Dollmann*, arhitectul regelui Ludovic al II-lea al Bavariei, după modelul Micului Trianon. (A)

1874-1879

ÿ Compozitorul ceh *Bedřich Smetana* compune un ciclu de șase poeme simfonice, intitulate *Má vlast (Țara mea)*, din care cel mai cunoscut este poemul *Vltava*. (M)

1875

ÿ *Paul Gauguin* expune primul său tablou, *Peisaj la Viroflay*. (P)

ÿ *Claude Monet*, *Plimbarea sau Femeia cu umbrelă*, National Gallery of Art din Washington. (P)

ÿ *Auguste Renoir* realizează portretul pictorului *Claude Monet*; Musée d'Orsay, Paris. (P)

ÿ *Claude Monet* pictează tabloul *Bărci roșii, Argenteuil*; Musée de l'Orangerie, Paris. (P)

ÿ *Berthe Morisot* pictează *Lan de grâu*, tablou aflat la Musée d'Orsay din Paris. (P)

ÿ *Vasile Alecsandri* publică piesa *Chirița în balon*. (L)

ÿ *Ioan Slavici* publică în revista „Convorbiri literare” nuvela *Popa Tanda*. (L)

ÿ La Opera Comică din Paris are loc premiera operei *Carmen* de *Bizet*, pe un libret de *Henri Meilhac* și *Ludovic Halévy* după nuvela lui *Prosper Mérimée*, care va deveni una dintre cele mai iubite opere din lume. (M)

1875-1876

ÿ *Ceaikovski* compune muzica baletului *Lacul lebedelor*, inspirat de o veche legendă germană. Premiera la Bolșoi Teatr din Moscova, în 1877. (M)

ÿ *Gabriel Fauré* compune *Sonata nr. 1 pentru vioară și pian, în La major, op 13*. (M)

1875-1877

ÿ *Lev Tolstoi* scrie și publică în foileton celebrul roman social și de moravuri *Anna Karenina*. (L)

1875-1878

ÿ *Ion Creangă* publică poveștile: *Capra cu trei iezi, Dănilă Prepeleac, Fata babei și fata moșneagului, Povestea lui Harap Alb, Punguța cu doi bani, Soacra cu trei nurori, Ivan Turbincă*. (L)

1875-1881

ÿ *Antonin Dvořák* compune *Duete morave*, un ciclu de 23 de piese pentru două voci cu acompaniament de pian. (M)

1876

ÿ *Claude Monet* pictează portretul doamnei Monet în costum japonez (*La Japonaise*), achiziționat de Museum of Fine Arts din Boston, Massachusetts. (P)

- ÿ *Renoir* pictează *Bal du Moulin de la Galette*, una dintre capodoperele impresionismului, elocventă restituire a ambiantei mondene din Montmartre; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- ÿ *Alexander Bell* și *Elisha Gray* patentează *telefonul* în mod independent, dar primul dispozitiv capabil să transmită vocea umană la distanță a fost conceput de italianul *Antonio Meucci* în 1857. (I)
- ÿ *Ghiocci*, pictura lui Ion Andreescu, aflată la Muzeul Național de Artă al României, București. (P)
- ÿ *Cea de a doua expoziție a impresioniștilor* a fost organizată în galeria Durant-Ruel. (P)
- ÿ Portretul lui *Stéphane Mallarmé*, pictat de Édouard Manet; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- ÿ *Edgar Degas* pictează *Absintul*, pânză aflată în colecțiile de la Musée d'Orsay din Paris. (P)
- ÿ *Nicolae Grigorescu* creează tabloul *Case la Vitré* din ciclul de peisaje citadine făcute în Bretania. (P)
- ÿ *Alphonse Daudet* publică romanul de moravuri *Jack*. (L)
- ÿ *Mark Twain* publică *Aventurile lui Tom Sawyer*, primul său roman. Alte titluri remarcabile ale acestui scriitor și umorist american sunt *Prinț și cerșetor*, *Aventurile lui Huckleberry Finn* și *Un yankeu la curtea regelui* (L)
- ÿ *Stéphane Mallarmé* publică poemul *După-amiaza unui faun*, ilustrat de pictorul Édouard Manet. (L)
- ÿ *Nikolaus Otto*, inventator german, brevetează *motorul cu combustie internă*. (I)
- ÿ Are loc inaugurarea *Teatrului din Bayreuth (Festspielhaus)*, unde, timp de patru zile, se prezintă *Tetralogia wagneriană*, în fața unui auditoriu format din melomani. (M)
- ÿ Are loc premiera baletului *Silvia (Sylvia, ou La nymphe de Diane)* de compozitorul francez *Léo Delibes*. (M)
- ÿ *Ceaikovski* compune fantezia simfonică *Francesca da Rimini*, inspirată de *Cântul V din Infernul* lui Dante. (M)
- 1876-1877**
- ÿ *Edgar Degas* realizează celebrul pastel *Steaua (sau Balerină pe scenă)*, aflat la Musée d'Orsay din Paris. (P)
- 1876-1919**
- ÿ *Biserica Sacré-Coeur din Paris*, construită de arhitectul *Paul Abadies*. (A)
- 1877**
- ÿ *Cea de a treia expoziție a impresioniștilor*. (P)
- ÿ La Teatrul Mare din Moscova are loc premiera baletului *Lacul lebedelor* de *Ceaikovski*. (M)

- ÿ *Cézanne* pictează tabloul intitulat *Madame Cézanne într-un fotoliu roșu*; Museum of Fine Arts, Boston, SUA. (P)
- ÿ *Camille Pissaro* expune lucrarea *Acoperișurile roșii, un colț de țară, efectul iernii* la cea de-a treia expoziție de pictură impresionistă. (P)
- ÿ Fascinat de imaginea schimbătoare a fumului și a aburilor de locomotivă, *Claude Monet* pictează seria dedicată *Gării Saint-Lazare* în 12 versiuni diferite, printre care și cea de la Art Institut of Chicago. (P)
- ÿ *Ilia Repin, Arhidiacon*, Galeria Tretiakov, Moscova. (P)
- ÿ *Monet, Curcanii*, pânză destinată să decoreze salonul castelului Rottembourg, proprietatea colecționarului Ernest Hoschedé; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- ÿ La 37 de ani, *Auguste Rodin* expune la Salonul artiștilor francezi din Paris prima sa lucrare importantă, *Vârsta de bronz*, aflată la Muzeul Național de Artă al României, București. (S)
- ÿ *Gara de Vest*, una dintre cele mai vechi gări din Budapesta, este construită de compania *August de Serres* după proiectul lui *Gustave Eiffel*. (A)
- ÿ *Alphonse Daudet* scrie romanul *Nababul*. (L)
- ÿ *Henry James*, scriitor american, considerat o figură majoră a realismului și un maestru al nuvelei, publică romanul *Americanul (The American)*. (L)
- ÿ Apare la Praga culegerea de *Povestiri din Malá Strana* a scriitorului ceh *Jan Neruda*. (L)
- ÿ *Thomas Edison*, inventator și om de afaceri american, a inventat *primul aparat de înregistrat sunete*, cunoscut sub numele de *fonograf*. (I)
- ÿ *Franz Liszt* compune al treilea ciclu de piese pentru pian, *Ani de pelerinaj*. (M)
- ÿ *Ernst Siemens*, inginer german, patentează *principiul primului difuzor*. (I)
- ÿ Premiera operei *Samson și Dalila* de *Camille Saint-Saëns* la Teatrul din Weimar. (M)
- 1877-1878**
- ÿ *Jules Verne* scrie romanul de aventuri *Căpitan la cincisprezece ani*. (L)
- 1878**
- ÿ *Alfred Sisley* pictează *Zăpadă la Louveciennes*, una dintre reprezentările cele mai poetice ale universului fragil al iernii; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- ÿ *Pierre-Louis Rouillard* realizează în bronz monumentul *Calul cu greblă*; Musée d'Orsay, Paris. (S)
- ÿ *Comfort Tiffany*, artist american asociat cu stilul Art Nouveau, dezvoltă *tehnica de obținere a sticlei opalescente* folosită pentru vitralii, lămpi, vase și bijuterii. (S)
- ÿ Arhitectul bavarez *Georg von Dollmann* începe construcția *Castelului lui Ludovic al II-lea al Bavariei* de pe insula *Herren*, pe lacul Chiemsee. (A)
- ÿ *Palais du Trocadéro*, construit pentru expoziția universală de la 1878,

înlocuit de actualul *Palais de Chaillot*, construit pentru Expoziția universală din anul 1937. Grădina și Place du Trocadéro, create pentru același eveniment.

Ț Mihai Eminescu publică în „Convorbiri literare” poeziile *Povestea codrului, Povestea teiului, Singurătate, Departate sunt de tine*. (L)

Ț Vasile Alecsandri publică volumul de poezii dedicat războiului de independență, *Ostașii noștri: Peneș Curcanul, Sergentul, Odă ostașilor români, Hora de la Plevna*, urmat de drama istorică *Despot-Vodă*. (L)

Ț Hector Malot publică *Singur pe lume*, un roman ce va deveni celebru. (L)

Ț Antonin Dvořák compune *Dansurile slave*, piese orchestrale, primul ciclu, *op. 46* (8 piese). Al doilea ciclu (8 piese), *op. 72*, în 1886. (M)

Ț Ceaikovski termină *Simfonia nr. 4 în fa minor*, dedicată protectoarei sale, bogata baroană Nadejda von Meck. (M)

1878-1879

Ț Brahms compune prima *Sonată pentru vioară și pian, în Sol major*, în care reia tema liedului său *Regenslied*, de unde și denumirea de *Regensonate*. (M)

1879

Ț La Leipzig are loc, la 1 ianuarie, prima audiție a *Concertului pentru vioară și orchestră, în Re major* de Johannes Brahms, solist: bunul său prieten, violonistul Joseph Joachim, căruia îi este dedicat concertul, dirijor compozitorul. (M)

Ț Mihai Eminescu publică în „Convorbiri literare” poeziile *Revedere, O, rămâi..., Pe aceeași ulicioară..., De câte ori, iubito, Rugăciunea unui dac, Atât de fragedă..., Freamăt de codru, Re, Despărțire* ș.a. (L)

Ț William-Adolphe Bouguereau, pictor academic francez, pictează *Nașterea lui Venus*, o temă mitologică într-o interpretare modernă; Musée d'Orsay, Paris (P)

Ț August Strindberg, prozator și dramaturg, considerat părintele literaturii moderne suedeze, publică romanul *Salonul roșu*, cartea care l-a impus. (L)

Ț *O casă cu păpuși*, dramă scrisă de Henrik Ibsen. (L)

Ț Premiera comediei *O noapte furtunoasă* de Ion Luca Caragiale la Teatrul Național din București. (L)

Ț Cézanne pictează *Podul de la Maincy*, lucrare de vârf în creația sa. (P)

Ț David Edward Hughes, fizician englez, inventează *microfonul cu cărbune*, esențial pentru dezvoltarea telefoniei. (I)

Ț *Prima locomotivă electrică*, inventată de germanul Werner Siemens, este prezentată în cadrul Expoziției industriale de la Berlin. (I)

Ț Premiera operei *Evgheni Oneghin*, compusă de Ceaikovski după romanul în versuri de Pușkin, la Teatrul Malii din Moscova. (M)

1879-1880

ÿ *Andreescu la Barbizon* este una din picturile pe care *Nicolae Grigorescu* a păstrat-o pentru atelierul său; Muzeul Național de Artă din București. (P)

1880

ÿ *I. L. Caragiale* publică, în „Convorbiri literare”, farsa într-un act *Conu Leonida fată cu reacțiunea*. (L)

ÿ *Nicolae Grigorescu* expune la Salonul de la Paris pânza *Evreul cu gâsca*; Muzeul Național de Artă din București. (P)

ÿ *Auguste Rodin* realizează modelajul *Gânditorul*, inițial pentru *Poarta Infernului*, expus prima dată la Copenhaga în 1888 ca mulaj în ghips. Prima replică în bronz – din cele 25 autorizate – este terminată în 1902 și prezentată publicului în 1904. (S)

ÿ *Feodor Dostoievski* publică ultimul său roman, *Frații Karamazov*, încoronarea întregii sale opere. (L)

ÿ *Royal Exhibition Building*, proiect în stil victorian de *Joseph Reed* cu ocazia Expoziției Mondiale de la Melbourne, Australia. Patrimoniul UNESCO. (A)

ÿ *Henry James* scrie romanul de mare succes *Washington Square*. (L)

ÿ *Ciprian Porumbescu* compune *Cântecul gintei latine*, *Cântecul tricolorului*, *Imnul Unirii*, *Pe-al nostru steag*, cuprinse în *Colecțiune de cântece sociale* pentru studenții români care activau la Viena în societatea „România jună”. (M)

ÿ *Balada pentru vioară și orchestră*, op. 29 de *Ciprian Porumbescu*, compusă în acest an, este una dintre cele mai cunoscute și mai des cântate lucrări ale compozitorului. (M)

ÿ *Elena Teodorini*, considerată la apogeul carierei sale ultima divă a secolului al XIX-lea, debutează ca solistă pe scena Teatrului La Scala din Milano, în rolul Margheritei din opera *Faust* de *Charles Gounod*, devenind prima româncă care a cântat pe această scenă. (M)

ÿ *Iosif Ivanovici* publică valsul *Valurile Dunării*, care s-a bucurat de-a lungul timpului de un succes enorm, începând cu prima audiție, la Expoziția Universală de la Paris, 1889. (M)

ÿ *Ceaikovski* compune *Capriciul italian*. (M)

ÿ Prima audiție, la decernarea titlului de Doctor Honoris Causa de către Universitatea din Breslau, a *Uverturii Academica* de *Brahms*, în finalul căreia apare cunoscutul cântec studentesc *Gaudeamus igitur*. (M)

1880-1881

ÿ *Ioan Slavici* publică nuvelele *Budulea Taichii* și *Moara cu noroc*. (L)

ÿ *Ion Andreescu* pictează pânza intitulată *Fâneața*; Muzeul Național de Artă al României, București. (P)

1880-1883

ÿ *Ilia Repin* pictează marea pânză *Procesiune de Paști în gubernia Kursk*. (P)

1880-1887

ÿ Apar în revista „Convorbiri literare” *Scrisori către Vasile Alecsandri* de Ion Ghica, în care autorul dezvoltă genul epistolar. (L)

1880-1890

ÿ *Vincent Van Gogh* pictează în acest interval de zece ani cea mai mare parte din opera sa, care cuprinde o mie de tablouri și tot atâtea desene. (P)

1880-1891

ÿ *Ilia Repin*, *Zaporojeni scriind o scrisoare sultanului turc Mehmed al IV-lea*; Muzeul Ermitaj, Sankt Petersburg. (P)

1880-1904

ÿ *Castelul Sturdza de la Miclăușeni*, construit în stil neogotic de arhitecții *Julius Rienecke* și *I. Gringsberg*. (A)

1880-1910

ÿ Perioadă de afirmare a stilului *Art Nouveau*, vastă mișcare artistică care s-a manifestat în arhitectură, arte vizuale și design. (A)

1880-1917

ÿ *Auguste Rodin* lucrează până la sfârșitul vieții la sculptura monumentală *Poarta Infernului*, pe o tema inspirată din *Divina Comedie*, niciodată terminată. Ansamblu de figuri dispuse aparent haotic, ca analogie vizuală a decăderii morale la sfârșit de secol. După moartea artistului, probele turnate în bronz în trei exemplare vor ajunge la Muzeul Rodin din Paris, Muzeul Rodin din Philadelphia și Museum of Western Art, Ueno Park, Tokio. (S)

1881

ÿ Capodoperele lui *Ion Andreescu*: *Stejarul*, *Pădure de fagi vara*, *Colț de pădure*, *Stânci și mesteceni*; Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ *Marea Neagră* (sau *Pe Marea Neagră începe furtuna*), pictură în ulei realizată de pictorul *Ivan Aivazovski*; Galeria Tretiakov, Moscova. (P)

ÿ *Mark Twain* publică romanul *Prinț și cerșetor*. (L)

ÿ Premiera, la Opera Comică din Paris, a operei *Povestirile lui Hoffmann* de *Offenbach*, din care binecunoscută este duetul vocal „Barcarola”. (M)

ÿ Impozanta capodoperă a lui *Auguste Renoir*, intitulată *Dejunul vâslaşilor*; face parte din celebra colecție *Duncan Philipps* păstrată la Washington. (P)

ÿ *Ion Andreescu* expune la Salonul de la Paris *Iarna la Barbizon*, tablou aflat în prezent la Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ Pictorul rus *Vasili Surikov* realizează monumentală compoziție *Dimineața execuțiilor strelîților*; Galeria Tretiakov, Moscova. (P)

- Ț Monet pictează *Grădina artistului la Vétheuil*; National Gallery of Art Washington. (P)
- Ț *Ilia Repin* realizează portretul compozitorului *Modest Musorgski*. (P)
- Ț *Coroana regală purtată de Carol I* cu ocazia încoronării a fost realizată la Arsenalul Armatei din București, din oțelul provenit dintr-un tun capturat la Plevna în timpul Războiului de Independență. (S)
- Ț Este dezvelită, în Piața Universității din București, statuia lui *Ion Heliade Rădulescu*, opera lui *Ettore Ferrari*, realizată integral în marmură. (S)
- Ț *Micuța dansatoare de paisprezece ani (La Petite danseuse de quatorze ans)*, unica sculptură expusă de Edgar Degas în timpul vieții, la a șasea expoziție impresionistă. Lucrarea a fost multiplicată în 29 de exemplare; bronzul original la National Gallery of Art, Washington. (S)
- Ț *Mihai Eminescu* publică în revista „Convorbiri literare” *Scrisoarea I, Scrisoarea a II-a, Scrisoarea a III-a, Scrisoarea a IV-a, Scrisoarea a V-a* va apărea, integral, postum în 1890, în aceeași revistă. (L)
- Ț *Henry James* publică în volum capodopera sa, *Portretul unei doamne*. (L)
- Ț *Oscar Wilde*, scriitor irlandez, publică volumul de *Poeme*. (L)
- Ț *Johanna Spyri* publică povestirea *Heidi, fetița munților*. (L)
- Ț *Firma Siemens* a pus în circulație, într-un cartier berlinez, *primul tramvai electric din lume*. (I)
- Ț Prima audiție, la Viena, a *Simfoniei nr. 4 în Mi bemol major* de *Anton Bruckner*, numită chiar de compozitor „*Romantica*”. (M)
- Ț La Budapesta are loc prima audiție a *Concertului pentru pian și orchestră nr. 2, în Si bemol major* de *Johannes Brahms*, solist compozitorul. (M)

1881-1882

- Ț *Monumentala seră „Casa deșertului” din Palatul Schönbrunn* din Viena, realizată după proiectul arhitectului *Franz Xaver Segenschmid*. (A)
- Ț *Ion Andreescu* realizează remarcabilul portret *Țărancă cu broboadă verde*; Muzeul Național de Artă al României, București. (P)
- Ț *La mare*, una dintre cele mai importante opere impresioniste pictate de *Nicolae Grigorescu*; Muzeul Național de Artă al României, București. (P)

1881-1883

- Ț Străvechile *vitralii* din secolele XV–XVII, achiziționate din statele Imperiului roman de neam germanic, împreună cu vitraliile fabricate de către firma *Zettler* din München, la comanda specială a Regelui Carol I, o colecție de peste 800 de vitralii de o calitate excepțională, cu paletă cromatică vie și diversificată vor fi incluse în planul decorativ al *Castelului Peleş*. (P)

1881-1885

- Ț *Auguste Renoir* pictează în manieră impresionistă partea dreaptă a tabloului *Umbrelele*, întregită cu partea stângă, pictată sub influența lui *Ingres* abia în 1885. (P)

1882

- ÿ *Bar la Folies-Bergère*, ultima capodoperă a lui *Édouard Manet*, aflată la Courtland Institut of Art din Londra. (P)
- ÿ La Petersburg are loc premiera operei *Fata de zăpadă* de *Rimski-Korsakov*. (M)
- ÿ *Nicolae Grigorescu* expune la Salonul de la Paris una din pânzele sale preferate, *Un colț din atelierul meu*. (P)
- ÿ Temperamentul nostalgic al lui *Ion Andreescu* se regăsește în *Autoportretul* artistului de la Muzeul Național de Artă al României. (P)
- ÿ *Louis Comfort Tiffany*, decorator american, realizează, în stil Art Nouveau, *vitraliile holului de intrare de la Casa Albă*. (P)
- ÿ *Sărutul*, unul dintre numeroasele triumfuri ale sculpturii lui *Auguste Rodin*, gândit inițial pentru *Poarta Infernului*, este tratat ca o lucrare independentă, ale cărei replici se află la Muzeul Rodin din Paris, Tate Gallery din Londra și la Ny Carlsberg Glyptotek din Copenhaga. (S)
- ÿ *Grand Hotel Traian* din Iași, construit la cererea primarului Scarlat Pastia, după proiectul lui *Gustave Eiffel*, în stil neoclasic francez. (A)
- ÿ *Guy de Maupassant*, scriitor francez, publică nuvelele *Farsă normandă*, *Nebunia*, *Frica*, *Patul*, *Menuet*, *Domnișoara Fifi*. (L)
- ÿ *Petre Ispirescu* publică culegerea *Legendele sau Basmele românilor*, cuprinzând 37 de basme, cu prefață de Vasile Alecsandri. (L)
- ÿ *Prima rețea de iluminat din țară, la București*. Se pune în funcțiune o centrală electrică ce asigură printr-o linie electrică de 2 kV curent continuu iluminatul palatului de pe Calea Victoriei.
- ÿ Medicul german *Robert Koch* izolează și descrie *bacilul tuberculozei*. (I)
- ÿ Are loc la Brașov premiera operetei *Crai nou*, lucrare în două acte, scrisă de *Ciprian Porumbescu* pe textul poeziei lui Vasile Alecsandri. Prima operetă românească. (M)
- ÿ Premiera, la cel de-al doilea Festival de la Bayreuth, a operei în trei acte *Parsifal* de *Richard Wagner*, bazată pe poemul epic din ciclul arthurian. (M)

c. 1882

- ÿ *Cézanne* se reprezintă în *Autoportret cu turban alb*, unul dintre cele 46 autoportrete ale sale; Neue Pinakothek, München. (P)

1883

- ÿ La Paris are loc premiera operetei *Mam'zelle Nitouche* de *Florimond Hervé*. (M)
- ÿ *Auguste Renoir* pictează *Dans la Bougival*, un dar pentru tânăra Suzanne Valadon, protagonista ce animă tabloul; Museum of Fine Arts, Boston. (P)
- ÿ *Monet* pictează *La Manneporte*; Metropolitan Museum New York.

- Lucrarea face parte dintr-o suită de 50 pânze inspirate de aspectul monumental al falezei de la Étretat, sat de pescari de pe coasta Normandiei, Franța. (P)
- ÿ *Puvis de Chavannes* pictează pânza *Visul*; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- ÿ Este inaugurată statuia ecvestră a lui *Ștefan cel Mare* din Iași, monument din bronz realizat de sculptorul francez *Emmanuel Frémiet*. (S)
- ÿ Prima reprezentație la Opéra-Comique din Paris a operei *Lakmé* de *Léo Delibes*, după un libret bazat pe romanul *Le Mariage de Loti* de *Pierre Loti*. (M)
- ÿ *Antonio Gaudi* preia conducerea lucrărilor pentru ridicarea catedralei *Sagrada Família* din Barcelona. (A)
- ÿ Inaugurarea *Castelului Peleş*, reședința de vară a regelui Carol I, construit la dorința suveranului, după planurile arhitecților *Johannes Schultz* și *Karel Liman*, căruia i se vor adăuga alte două edificii până în 1914: *Pelișorul* și *Foișorul*. (A)
- ÿ Inaugurarea *Podului Brooklyn*, pod suspendat care traversează East River, New York. (A)
- ÿ *Farul din Sydney*, Australia, proiectat în stil neoclasic de *James Barnet* și realizat din gresie. (A)
- ÿ Celebrul poem *Luceafărul*, scris de *Mihai Eminescu*, apare în almanahul societății studențești „România jună” din Viena, apoi în revista „Convorbiri literare”. (L)
- ÿ *Mihai Eminescu* publică în revista „Familia” poemele *S-a dus amorul...*, *Când amintirile...*, *Adio*, *Ce e amorul*, *Pe lângă plopul fără soț*, *Și dacă...* În „Convorbiri literare” apare *Doina* și este reprodus poemul *Luceafărul*. (L)
- ÿ *Villiers de L'Isle-Adam* publică volumul intitulat *Povestiri crude*. (L)
- ÿ *Carlo Collodi*, autor italian de povestiri pentru copii, publică *Aventurile lui Pinocchio*. (L)
- ÿ *Emma Lazarus* scrie poemul *Noul colos*, care este gravat pe o placă montată pe soclul Statuiei Libertății din New York. (L)
- ÿ *Metropolitan Opera* din New York este inaugurată cu opera *Faust* a compozitorului francez *Charles Gounod*. (M)
- ÿ Prima audiție, la Filarmonica din Viena, a *Simfoniei nr. 3 în Fa major* de *Johannes Brahms*, dirijor: *Hans Richter*. (M)
- ÿ *Antonin Dvořák* compune lucrarea *Din pădurile Boemiei*, inițial un ciclu de 6 piese pentru pian la patru mâini, devenit popular în versiunea orchestrală. (M)
- ÿ În decembrie apare la Editura Socec din București volumul *Poezii* de *Mihai Eminescu*, alcătuit și prefațat de *Titu Maiorescu*, singurul volum tipărit în timpul vieții poetului. (L)

1883-1885

Ț *Catedrala Sfinții Apostoli Petru și Pavel* din Constanța, construită de arhitectul *Ion Mincu*. (A)

1883-1890

Ț *Forth Bridge*, podul de cale ferată din Edinburgh, Scoția, construit de *John Fowler* și *Benjamin Baker*, cu grinzi metalice în formă de romburi. (A)

1883-1891

Ț *Friedrich Wilhelm Nietzsche*, unul dintre cei mai importanți filosofi germani, poet, clasicist, scrie lucrarea sa capitală *Așa grăit-a Zarathustra*. *O carte pentru toți și pentru nimeni*, publicată în 1883 (primele două părți), 1884 (partea a treia), 1891 (ultima parte). (F)

1884

Ț Premiera operei *Manon* de *Jules Massenet* la Opéra-Comique din Paris. (M)

Ț *Nicolae Grigorescu* pictează *Pescărița la Granville*, una dintre cele mai frumoase pânze lucrate în Bretania; Muzeul Național de Artă al României, provenit din colecția Doctor Dona. (P)

Ț *Berthe Morisot* pictează *Femeie în genunchi*, tablou aflat la Muzeul Pușkin din Moscova. (P)

Ț *Mark Twain* publică celebrul roman *Aventurile lui Huckleberry Finn*. (L)

Ț *Henrik Ibsen* publică piesa *Rața sălbatică*. (L)

Ț *Henryk Sienkiewicz*, romancier polonez, autor de romane istorice, publică romanul *Prin foc și sabie*, ce face parte din așa-numita *Trilogie*, alături de romanele *Potopul* și *Pan Wolodyjowski*. (L)

Ț *George Coșbuc* debutează cu snoava versificată *Filosofii și plugarii*, publicată în „Tribuna” lui Ioan Slavici. Coșbuc dat o versiune completă a operei lui Dante, *Divina comedie*. A tradus foarte mult din lirica străină *Eneida* și *Odiseea* (*Iliada* a fost tradusă de contemporanul său, George Murnu) și a introdus în literatura română specii ale poeziei orientale, cum ar fi gazelul. (L)

Ț *Gustav Mahler* compune ciclul de lieduri intitulat *Cântecele ucenicului călător*, realizat, în parte, pe versurile unui cântec popular din ciclul *Cornul miraculos al băiatului*. (M)

Ț *Mama lui Ștefan cel Mare*, baladă pentru soliști, cor și orchestră de *Gheorghe Dima*, pe cunoscutele versuri ale lui Bolintineanu. (M)

Ț *Paul Verlaine* publică volumul de versuri *Odinioară și altădată* (*Jadis et naguère*), în care se află și *Arta poetică*, devenit manifest al poezilor simbolști. (L)

Ț Premiera piesei lui *I. L. Caragiale*, *O scrisoare pierdută*, în prezența reginei Elisabeta (Carmen Sylva), la Teatrul Național din București la 13 noiembrie. (L)

- Ț Prima audiție a *Simfoniei nr. 7 în Mi major* de *Anton Bruckner* are loc la Gewandhaus din Leipzig, sub conducerea dirijorului *Arthur Nikisch*. (M)
- 1884-1885**
- Ț *Cehov* scrie nuvela *Dramă la vânătoare*. (L)
- 1884-1887**
- Ț *Auguste Renoir* pictează *Les grandes baigneuses (Femei la scăldat)*, operă magistrală inspirată din sculptura lui *François Girardon*, *Baia nimfelor*, ce decorează una dintre fântânile din parcul Versailles; tablou aflat la Museum of Art din Philadelphia, Pennsylvania, SUA. (P)
- 1885**
- Ț *Cézanne* pictează *Golful Marsiliei văzut de la Estaque*; Art Institute of Chicago, SUA. (P)
- Ț *Ilia Repin* termină una dintre cele mai dramatice picturi ale sale, *Ivan cel Groaznic și fiul*; Galeria Tretiakov, Moscova. (P)
- Ț *Nicolae Grigorescu*, participant la Războiul pentru Independență ca reporter de război, pictează *Atacul de la Smârdan*, tablou comandat de Primăria Bucureștiului, aflat în prezent la Muzeul Național de Artă al României. (P)
- Ț Se deschide la *Dresda Gemäldegalerie Alte Meister*, galeria de picturi a castelului Zwinger. (P)
- Ț *Nicolae Grigorescu* pictează *Portret de femeie*; Muzeul Național de Artă al României. (P)
- Ț *Vincent Van Gogh*, *Mâncătorii de cartofi*; Muzeul Van Gogh, Amsterdam. (P)
- Ț *Leneșul*, una dintre cele mai cunoscute sculpturi în bronz aparținând lui *Frederic Leighton*; Tate Gallery, Londra. (S)
- Ț *Primul ou Fabergé*, creat de bijutierul *Carl Fabergé* la comanda țarului Alexandru al III-lea. Este primul din seria de peste 50 de piese de acest fel, imaginate de bijutier între 1885 și 1916 pentru familia imperială rusă. (S)
- Ț Are loc, la Teatrul Național din București, premiera piesei lui *I. L. Caragiale*, *D'ale carnavalului*. (L)
- Ț *Mihai Eminescu* publică *Sara pe deal* în revista „Convorbiri literare”. (L)
- Ț *Guy de Maupassant* publică la Paris romanul de succes *Bel-Ami*, o frescă a societății franceze din perioada 1870-1890. (L)
- Ț *William Butler Yeats*, poet irlandez, ce va deveni una dintre cele mai importante personalități ale literaturii primelor decenii ale secolului al XX-lea, scrie primul său poem important, *Insula statuilor*. Poetul a fost laureat cu Premiul Nobel pentru literatură în 1923. (L)
- Ț *Émile Zola* publică în volum *Germinal*, un roman al revoltei sociale. (L)
- Ț *Victor Babeș* publică primul *tratat de bacteriologie* din lume. (I)

ÿ Trupa de operă a Teatrului Național din București prezintă primul spectacol în limba română, *Linda de Chamounix* de *Gaetano Donizetti*. (M)

ÿ *Johann Strauss-fiul* compune opereta *Voievodul țiganilor*. Premiera în același an la Viena. (M)

ÿ *Jeannette Meyers Thurber* fondează Conservatorul Național din New York. (M)

ÿ La Meiningen, Germania, are loc prima audiție a *Simfoniei a IV-a în mi minor* de *Johannes Brahms*, având drept final 32 de variațiuni simfonice pe tema unui coral de Bach. (M)

ÿ *Ceaikovski* compune *Simfonia „Manfred”*, op. 58, după poemul lui Byron. (M)

c. 1885

ÿ *Edgar Degas* pictează *Femeie pieptănându-se*, tablou aflat la Muzeul Pușkin din Moscova. (P)

1885-1886

ÿ *Antonin Dvořák* compune *Oratoriul național Sfânta Ludmila*. (M)

1885-1887

ÿ *Theodor Aman*: *Serată – Bal mascat în atelier*, ulei pe pânză, Muzeul Național de Artă al României. (P)

1885-1890

ÿ *Nicolae Grigorescu* pictează compoziția *Fete lucrând la poartă*; Muzeul Național de Artă al României București. (P)

1885-1898

ÿ *Hotel van Eetvelde din Bruxelles*, proiectat de arhitectul *Victor Horta* în stil Art Nouveau. (A)

1885-1900 sau 1912

ÿ *Ștefan Luchian* pictează *Lica cu portocală*, lucrare aflată la Muzeul Național de Artă al României. (P)

1885-1907

ÿ *Muntele Sainte-Victoire* devine o temă predilectă căreia Cézanne i-a dedicat 40 de picturi în ulei și 43 de acuarele, majoritatea, adevărate capodopere, aflate la Metropolitan Museum of Art din New York, National Gallery of Scotland din Edinborough, Barnes Foundation din Merion, Pennsylvania, S.U.A. și în alte galerii. (P)

1885-1911

ÿ *Monumentul dedicat lui Vittorio Emanuele al II-lea*, Roma, arhitect *Giuseppe Sacconi*. (A)

1886

ÿ *Camille Saint-Saëns* compune suita pentru 11 instrumente *Carnavalul animalelor*, imagini muzicale evocând câteva animale cu ajutorul

- timbrului diferitelor instrumente, dintre care binecunoscută este *Lebăda*, cu solo de violoncel, adeseori cântat și solistic. (M)
- Ÿ *Monet* pictează cele două tablouri *Studiu de figură în aer liber* și *Femeie cu umbrelă*; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- Ÿ *Edgar Degas* pictează *Călcătoresele*, una dintre lucrările sale importante; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- Ÿ La ultima expoziție a impresionistilor, *Edgar Degas* prezintă tabloul *Modista* și o serie de nuduri feminine, între care: *După baie* și *Femeie ștergându-și picioarele*. (P)
- Ÿ Prima audiție, la St. James's Hall din Londra, a *Simfoniei nr. 3 în do minor*, cu orgă de *Camille Saint-Saëns*, o certă afirmare a simfonismului francez. (M)
- Ÿ La Viena are loc prima audiție a lucrării pentru soliști, cor și orchestră *Te Deum* de *Anton Bruckner*. (M)
- Ÿ Compozitorul rus *Rimski-Korsakov* publică *Manualul practic de armonie*. (M)
- Ÿ La New York este inaugurată *Statuia Libertății*, probabil cea mai cunoscută statuie din lume, opera lui *Frédéric Auguste Bartholdi*. (S)
- Ÿ Lucrarea sculptorului *Ion Georgescu*, *Statuia lui Gheorghe Lazăr*, este primul monument datorat unui artist român dezvelit într-o piață publică, Piața Universității din București. (S)
- Ÿ Începe construcția *Ateneului Român* din București, proiectat de arhitectul *Albert Galleron* în stil neoclasic. (A)
- Ÿ *Casa Lahovary*, prima construcție semnificativă ridicată în stil neoromânesc după planurile arhitectului *Ion Mincu*. (A)
- Ÿ *Henryk Sienkiewicz* publică romanul istoric *Potopul*, în care este evocată invazia suedeză în Polonia. (L)
- Ÿ *Bogdan Petriceicu Hasdeu* începe lucrul la un amplu dicționar etimologic, de factură enciclopedică, al limbii române, *Etymologicum Magnum Romaniae*. Primul volum editat în 1887. (L)
- Ÿ *Robert Louis Stevenson* publică celebrul roman *Straniul caz al doctorului Jekyll și al domnului Hyde*. (L)
- Ÿ *William Butler Yeats* scrie poemul dramatic *Mosada*. (L)
- Ÿ La Paris, compozitorul *Vincent d'Indy* înființează *Schola Cantorum*, instituție menită să contribuie la renașterea și afirmarea plenară a muzicii naționale franceze. (M)
- Ÿ *Carl Benz* concepe și construiește primul automobil din istorie propulsat de un motor în patru timpi. (I)

1886-1889

- Ÿ Van Gogh pictează 28 din cele 35 de *autoportrete* cunoscute. (P)

1887

- Ț Apar, în „Convorbiri literare”, poeziile *De ce nu-mi vii și Kamadeva* de Mihai Eminescu. (L)
- Ț La Scala din Milano, *G. Verdi* se bucură de triumful operei *Otello*. (M)
- Ț Mihail Kogălniceanu vinde la o expoziție din Köln prețioasa sa colecție, după ce Ministerului Instrucțiunii îi refuzase oferta. Colecția cuprindea tablouri semnate de Tițian, Tintoretto, Tiepolo, Veronese, Fragonard, Poussin, Brueghel, Van Dyck, Rubens, Altdorfer, Lucas Cranach. (P)
- Ț *Statuia poetului Ovidiu*, opera sculptorului *Ettore Ferrari*, este amplasată în Piața Ovidiu din Constanța. (S)
- Ț *Palatul Cenad din Arad* a fost construit după planurile arhitectului *Jivaszek*, în stil neoclasic. (A)
- Ț *August Strindberg*, prozator și dramaturg suedez, scrie drama *Tatăl*. (L)
- Ț *Alexandru Macedonski* scrie poemul *Noapte de mai*, capodoperă a liricii sale. (L)
- Ț *Arthur Conan Doyle*, prozator britanic, publică *Un studiu în roșu* în care apare prima dată personajul Sherlock Holmes, detectivul prezent în 56 de povestiri și patru romane. (L)
- Ț *Iulia Hasdeu*, poetă română, scrie volumul de poezii în limba franceză, *Bourgeois d'Avril (Muguri de aprilie)*, publicat postum în 1889. (L)
- Ț *Futabatei Shimei*, romancier japonez, scrie romanul *Norul plutitor*, considerat primul roman modern nipon. (L)
- Ț *Heinrich Hertz* pune în evidență *undele electromagnetice*; în același an, descoperă *efectul fotoelectric* pe care îl prezintă și îl descrie în revista „Annalen der Physik”. (I)
- Ț *Nikola Tesla*, fizician de origine sârbă, brevetează *primul motor electric alimentat de curent alternativ*, model industrial care se folosește și astăzi. (I)
- Ț Compozitorul francez *Gabriel Fauré* compune *Pavana* pentru orchestră și cor (opțional). (M)
- Ț *Johannes Brahms* scrie *Dublul concert pentru vioară, violoncel și orchestră, în la minor*. (M)
- Ț *Rimski-Korsakov* compune îndrăgitul *Capriciu spaniol*, bazat pe teme muzicale iberice. (M)

1887-1888

- Ț *Georges Seurat* pictează *Paradă de circ*; Metropolitan Museum din New York. (P)

1887-1888

- Ț *Shalom Alehem* (Aleihem), scriitor și dramaturg evreu rus, autor a peste 40 de volume în idiș, scrie comediile într-un act *Doctorul și Divorțul*. (L)

1887-1889

ÿ *Turnul Eiffel din Paris*, proiectat și construit de inginerul *Gustave Eiffel* și colaboratorii săi pentru Expoziția Mondială din capitala franceză. (A)

1887-1890

ÿ *Gabriel Fauré* compune lucrarea vocal-simfonică *Requiem*. (M)

1887-1896

ÿ Pe o insulă aflată în partea nordică a Lacului Ladoga este ridicată *Catedrala Schimbării la Față a Mănăstirii Varlaam* – una dintre cele mai mari mănăstiri din Rusia – pe locul primei ctitorii din anul 992 a Sfinților călugări Serghie și Gherman. (A)

1888

ÿ *Floarea-soarelui*, capodopera lui *Van Gogh* de la Neue Pinakothek din München, a dat numele seriei de șapte tablouri celebre reprezentând această floare, pictate între 1888-1889. (P)

ÿ *Paul Gauguin* pictează două lucrări remarcabile: *Autoportret cu portretul lui Émile Bernard (Mizerabilii)*, dedicat lui Van Gogh, și *Viziune după predică*, cunoscut și ca *Lupta lui Iacob cu îngerul*. (P)

ÿ *Intrarea lui Hristos în Bruxelles* (2,58 × 4,30 m), pânza monumentală a lui *James Ensor*, considerată lucrarea sa cea mai importantă; Muzeul Getty, Los Angeles. (P)

ÿ *John William Waterhouse*, pictor englez prerafaelit, pictează în stilul Belle Époque *The Lady of Shalott*; Tate Gallery din Londra. (P)

ÿ La vârsta de 27 de ani, *Antoine Bourdelle* începe seria de portrete dedicate lui *Beethoven*, temă care l-a preocupat toată viața. (S)

ÿ *August Strindberg* scrie piesa *Domnișoara Iulia*. Premiera în anul următor. (L)

ÿ Monumentul dedicat gloriei împărătesei *Maria Tereza*, realizat de *Kaspar Zumbusch*, este amplasat pe esplanada de la Kunsthistorisches Museum, la Viena. (S)

ÿ *Cehov* scrie *Stepa*, capodoperă a nuvelisticii ruse, și *Ursul*, comedie într-un act.

ÿ *Thomas Hardy*, romancier englez, publică *Povestiri din Wessex* și *Pasărea oarbă*. (L)

ÿ *Henryk Sienkiewicz* publică romanul istoric *Pan Wolodyjowski*, în care evocă războiul antiotoman de la sfârșitul secolului al XVII-lea. (L)

ÿ *Ioan Slavici* publică dramele istorice *Bogdan Vodă* și *Gaspar Grațiani*. (L)

ÿ *Nietzsche* scrie *Ecce Homo. Wie man wird, was man ist (Cum devine cineva ceea ce este)*. Lucrarea a fost concepută și scrisă la crepusculul existenței sale lucide. Va fi publicată abia în 1908. (F)

ÿ *Emil Berliner* prezintă public, la Franklin Institute din Philadelphia, *gramofonul*, invenția care l-a făcut celebru. (I)

- ÿ Este fondată casa de discuri *Columbia Records* care, alături de companiile Edison și RCA Victor, va fi principalul furnizor de discuri pentru piața americană. (I)
- ÿ Veterinarul irlandez *John Dunlop* a inventat și produs *primele anvelope funcționale*. (I)
- ÿ Soprana româncă *Haricleea Darclée* debutează pe scena Operei din Paris, cu rolul Margaretei din opera *Faust* de *Charles Gounod*. (M)
- ÿ *Rimski-Korsakov* compune suita simfonică *Șeherezada*, inspirată de „1001 de nopți”. (M)
- ÿ Este inaugurată sala de concerte *Concertgebouw* din Amsterdam, reputată pentru calitatea sa acustică. (M)
- ÿ *George Enescu* își începe studiile la Conservatorul din Viena. (M)
- ÿ Prima audiție, la Viena, a *Sonatei nr. 3 pentru vioară și pian, în re minor* de *Brahms*. (M)
- ÿ *Ceaikovski* compune *Simfonia nr. 5 în mi minor*. (M)
- ÿ *César Franck* scrie *Simfonia în re minor*, o construcție solidă, cu unitate tematică, despre rostul existenței omului, care poate fi transfigurat prin lumina credinței. (M)
- 1888-1889**
- ÿ *Van Gogh* pictează *Camera lui Vincent de la Arles* (trei versiuni) și *Autoportret cu urechea bandajată* (două versiuni). (M)
- 1888-1893**
- ÿ *Alexandru D. Xenopol* publică la Iași opera sa fundamentală, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*. (I)
- 1888-1895**
- ÿ *Biltmore Estate* din *Asheville*, North Caroline, cea mai mare reședință privată din Statele Unite, a lui *George Vanderbilt*, proiectată de arhitectul *Richard Morris Hunt*, după modelul castelelor franceze din secolul al XVI-lea. (A)
- 1889**
- ÿ *Van Gogh* pictează *Noapte înstelată*; *Museum of Modern Art* din New York. (M)
- ÿ La Teatrul *Scala* din Milano are loc premiera operei *Edgar*, compusă de *Giacomo Puccini*. În rolul titular, tenorul român *Grigore Gabrielescu*. (M)
- ÿ *Auditorium Building* din *Chicago*, edificiu proiectat de arhitectul *Louis H. Sullivan*. (A)
- ÿ *Mark Twain* publică romanul *Un yankeu la curtea regelui Arthur*. (L)
- ÿ *Henri de Toulouse-Lautrec* pictează *Bal la Moulin de la Galette*; *Art Institut of Chicago*, S.U.A. (M)
- ÿ *Palatul Güell*, proiectat la *Barcelona* de arhitectul *Antonio Gaudi* pentru

- bogatul industriaș Güell, cel care l-a susținut. Patrimoniul UNESCO. (A)
- Ț *George Coșbuc* publică poemul *Nunta Zamferei*.
- Ț *Jerome K. Jerome* publică cel mai cunoscut roman al său, *Trei într-o barcă*, un jurnal umoristic despre o călătorie pe Tamisa. (L)
- Ț *Jules Verne* termină romanul *Castelul din Carpați*, publicat în 1892. (L)
- Ț *Henri Bergson*, filosof francez, publică *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței* (*Essai sur les données immédiates de la conscience*), tratat apărut la Paris, la Editura Alcan. (F)
- Ț *Johann Strauss* compune *Valsul împăratului* (*Kaiser-Walzer*), interpretat în premieră cu ocazia inaugurării sălii de concerte Königsbau din Berlin. (M)
- Ț *Anatole France* publică culegerea de nuvele *Balthazar*. (L)
- Ț Inspirat de statuile policrome din lemn ale unor meșteșugari din secolul al XVII-lea, *Paul Gauguin* pictează pânza *Hristos galben*, operă majoră a simbolismului în pictură; Galeria Albright-Knox, Buffalo, New York. (P)
- Ț La Budapesta, în Sala de Concerte Vigadó, are loc prima audiție a *Simfoniei nr. 1 în Re major*, „Titanul” de *Gustav Mahler*. (M)
- Ț *Maurice Maeterlinck*, poet, eseist și dramaturg belgian de limbă franceză, scrie prima sa piesă, *Prințesa Maleine*. Este considerat cel mai important dramaturg al simbolismului. În anul 1911 a primit Premiului Nobel pentru Literatură. (L)
- c. 1889**
- Ț *Edgar Degas* pictează încă unul dintre subiectele sale preferate, *Dansatoare pe scenă*, tablou aflat la Musée des Beaux-arts din Lyon. (P)
- Ț *Nicolae Grigorescu* pictează *Țărancă din Muscel*, chip feminin în delicată tratare impresionistă; Muzeul Național de Artă al României, București. (P)
- 1889-1901**
- Ț Sculptorița *Camille Claudel* creează *Valsul*, turnat în bronz patinat în 1905; Muzeul Rodin, Paris. (S)
- 1890**
- Ț La Teatrul Mariinski din Sankt Petersburg are loc premiera baletului *Frumoasa din pădurea adormită* de *Ceaikovski*. (M)
- Ț Premiera dramei *Năpasta* de *Ion Luca Caragiale*. (L)
- Ț *Van Gogh* pictează portretul *Portretul doctorului Gachet*, cele două versiuni ale tabloului fiind realizate în ultimele luni din viața sa; a doua versiune se află la Musée d'Orsay din Paris. (P)
- Ț *Cavalleria rusticana*, cea mai cunoscută dintre operele compuse de *Pietro Mascagni*, are premiera la Teatro Costanzi din Roma. (M)
- Ț *Nicolae Grigorescu* pictează *Fată cu zestrea ei*; Muzeul Național de Artă al României, București. (P)

- ÿ *Toulouse-Lautrec* prezintă la Salonul Independenților pânza *Dansul la Moulin Rouge*, expus în prezent la Philadelphia Museum of Art, S.U.A. (P)
- ÿ *Hora de la Aninoasa*, tablou ce ilustrează seria cu tematica rurală în opera lui *Theodor Aman*; Muzeul Național de Artă al României. (P)
- ÿ *Foișorul de Foc*, proiectat de arhitectul *George Mandrea* ca turn de observație împotriva incendiilor, devenit ulterior Muzeul Pompierilor. (A)
- ÿ *Palatul de Justiție din Craiova* (actualul sediu central al Universității din Craiova) este clădit după planul arhitectului *Ion Socolescu*, în stil neoclasic. (A)
- ÿ *Capela La Rotunda* (biblioteca) a *Universității din Charlottesville*, Virginia, este construită după proiectul președintelui S.U.A., *Thomas Jefferson*. (A)
- ÿ *Școala Centrală din București* se construiește ca urmare a unui edict al domnitorului *Barbu Știrbei*, după proiectul arhitectului *Ion Mincu*. (A)
- ÿ *Anatole France* publică romanul *Thaïs*. (L)
- ÿ *Henrik Ibsen* publică apreciată dramă *Hedda Gabler*. Premiera în 1891, la Residenztheater din München. (L)
- ÿ La Teatrul Mariinski din Sankt Petersburg se prezintă în premieră *Dama de pică* de *Ceaikovski*, operă în trei acte pe un libret inspirat de o nuvelă de *Aleksandr Pușkin*. (M)

1890-1891

- ÿ *Claude Monet* lucrează la seria *Căpițelor de fân* pe parcursul mai multor anotimpuri, în lumina schimbătoare a diferitelor ore ale zilei. (P)
- ÿ *Georges Seurat* pictează ultima sa lucrare, intitulată *Cercul*; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- ÿ *Selma Lagerlöf*, scriitoare suedeză, scrie *Povestea lui Gösta Berling*. (L)

1890, 1892

- ÿ Apare prima ediție a operei lui *Ion Creangă*, *Scrierile lui Ion Creangă*, două volume, Iași, Editura H. Goldner: volumul I, *Povești*, 1890; volumul al II-lea, *Diverse*, 1892. (L)

1890-1895

- ÿ *Paul Cézanne* realizează cele cinci versiuni ale tabloului *Jucătorii de cărți*, diferite ca dimensiuni și număr de personaje. (P)
- ÿ *Palatul de Justiție din București*, construcție concepută de arhitecții *Albert Ballu* și *Ion Mincu*, în stil neorenascentist francez. (A)

1890-1906

- ÿ *Paul Cézanne* explorează tema nudului în peste două sute de acuarele, schițe și desene, ca și în peste douăzeci de lucrări în ulei, dintre care *Les baigneurs (La scăldat)*, două versiuni. (P)

1891

- ÿ Împăratul Franz Joseph inaugurează *Kunsthistorisches Museum* din Viena. (P)
- ÿ La Theater an der Wien din Viena are loc premiera operetei în trei acte *Vânzătorul de păsări* de *Carl Zeller*, compozitor austriac. (M)
- ÿ Premiera canadiană, la Vancouver a operei *Lohengrin* de *Richard Wagner*. (M)
- ÿ La Société des Gens de Lettres îi comandă lui *Auguste Rodin* executarea unui monument dedicat lui *Honoré de Balzac*, ce va fi terminat în 1897. (S)
- ÿ *Concertul de inaugurare de la Carnegie Hall din New York* este dirijat de *Walter Johannes Damrosch* și *Piotr Ilici Ceaikovski*. (M)
- ÿ *Oscar Wilde* publică, în variantă revizuită, romanul de succes *Portretul lui Dorian Gray*. (L)
- ÿ *Femei din Tahiti pe plajă*, lucrare a lui *Gauguin* din remarcabila serie pictată în timpul primei sale șederi în Tahiti; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- ÿ *Cehov* scrie nuvela *Un duel*. (L)
- ÿ *Thomas Hardy* publică romanul de succes *Tess d'Urberville*. (L)
- ÿ *André Gide*, scriitor, umanist și eseist francez, publică la Paris *Caietele lui André Walter*, *Operă postumă* și *Tratatul lui Narcis*. (L)
- ÿ Este fondată *Universitatea Stanford*, California, S.U.A. (L)
- ÿ *Frații Michelin* brevetează *pneul demontabil*. (I)

1891-1893

- ÿ Se construiește *Biblioteca Centrală Universitară din București*, fostă Fundația Universitară „Carol I”, proiectată de arhitectul *Paul Gottereau*. (A)

1892

- ÿ Influențat de tablourile lui *Degas* cu aceeași temă, *Ștefan Luchian* pictează *Ultima cursă de toamnă*; Muzeul Național de Artă al României.
- ÿ Premiera, la Teatrul Imperial Hofoper din Viena, a operei *Werther* de *Jules Massenet*, pe un libret după romanul *Suferințele tânărului Werther* de J. W. Goethe. (M)
- ÿ La Teatrul St. James din Londra are loc premiera piesei *Evantaiul doamnei Windermere* de *Oscar Wilde*, publicată în 1983. (L)
- ÿ *Cézanne* pictează *Portret de fetiță*, lucrare aflată în colecția Muzeului Zambaccian, București. (P)
- ÿ *Edvard Munch*, pictor norvegian, precursor al expresionismului, pictează pânza *Seara pe strada Karl Johan*. (P)
- ÿ *Aristide Bruant* în *cabaretul său*, memorabila creație a lui *Toulouse-Lautrec*, devine prototipul afișului ridicat la rang de artă (*Ambassadeurs: Aristide Bruant dan son cabaret*). (P)

- ÿ *Toulouse-Lautrec, Jane Avril intrând la Moulin Rouge*; Courtauld Gallery, Londra. (P)
- ÿ Premiera operei *Paiate*, cea mai renumită operă a compozitorului *Ruggiero Leoncavallo*, are loc la Teatro Dal Verme din Milano. (M)
- ÿ *Auguste Renoir, Fete la pian*; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- ÿ *Palatul Al-Montazah din Alexandria*, reședința de vară a fostei familii regale egiptene. (A)
- ÿ *Bufetul din Șoseaua Kiseleff* din București – azi restaurantul Doina –, al cărui proiect, realizat de arhitectul *Ion Mincu*, a fost prezentat la Expoziția de la Paris din 1889. (A)
- ÿ *Anton Cehov* scrie nuvela *Salonul nr. 6*. (L)
- ÿ *Barbu Ștefănescu-Delavrancea* publică volumul *Paraziții*, care include nuvela cu acest titlu și *Hagi-Tudose, Bursierul, Domnul Vucea*. (L)
- ÿ *Arthur Conan Doyle* publică *Aventurile lui Sherlock Holmes* (volum alcătuit din 12 povestiri), urmat de *Memoriile lui Sherlock Holmes* (1894). (L)
- ÿ *Haim Nachman Bialik*, poet evreu, considerat poetul național al Israelului, publică în limba ebraică primul său poem, dedicat *Păsării*. (L)
- ÿ La Teatrul Mariinski din Sankt Petersburg are loc premiera baletului-feerie *Spărgătorul de nuci* de *P. I. Ceaikovski*. (M)
- 1892-1893**
- ÿ *Casa Tassel*, construită la Bruxelles după planul arhitectului *Victor Horta*, stil Art Nouveau. (A)
- 1892-1894**
- ÿ *Seria catedralelor*, una din culmile artistice atinse de *Claude Monet*, cuprinde peste treizeci de tablouri cu imagini diferite ale Catedralei Notre-Dame din Rouen. (P)
- 1893**
- ÿ Are loc premiera operei *Manon Lescaut* de *Giacomo Puccini*, la Teatro Regio din Torino, primul mare succes internațional al compozitorului. (M)
- ÿ La Scala din Milano are loc premiera operei *Falstaff*, ultima operă compusă de *Verdi*. (M)
- ÿ Pictorul norvegian *Edvard Munch* pictează cel mai cunoscut tablou al său, *Strigățul*, păstrat la Muzeul Național din Oslo. (P)
- ÿ *Karl May*, autor german, publică romanul de aventuri *Winnetou* (3 volume). (L)
- ÿ *Ceaikovski* compune *Simfonia nr. 6 în si minor*, „*Patetica*”. (M)
- ÿ *Dvořak* compune *Simfonia nr. 9 în mi minor*, 1 „*Din lumea nouă*”, cea mai cunoscută dintre simfoniile sale. (M)
- ÿ *George Bernard Shaw* scrie piesa de mare succes *Profesiunea doamnei Warren*. (L)

ÿ *Thomas Mann* debutează cu schița *Viziune*. Paul Thomas Mann (6 iunie 1875, Lübeck–12 august 1955, Kilchberg, în apropiere de Zürich), romancier german, eseist, unul dintre marii scriitori ai secolului XX, devine laureat al Premiului Nobel pentru Literatură pe anul 1929, argumentul principal fiind romanul *Casa Buddenbrook*. (L)

ÿ *George Coșbuc* publică volumul *Balade și idile*, în care sunt cuprinse poeziile *La oglindă*, *Dușmancele*, *El Zorab*, *Trei*, *Doamne și toți trei*, *Rea de plată* ș.a. (L)

ÿ *Wladyslaw Reymont*, romancier și nuvelist polonez, publică nuvelele *În ajunul Crăciunului*, *Cățeaua și Moartea*. (L)

ÿ *Tesla* a demonstrat utilitatea *curentului alternativ* realizând, împreună cu *George Westinghouse*, *prima instalație de iluminat*, prezentată la Expoziția Universală de la Chicago. (I)

ÿ Premiera dramei simboliste *Pelléas și Mélisande* de *Maurice Maeterlinck*. (L)

ÿ Inaugurarea expoziției cu pânzele pictate de *Gauguin* în Polinezia. (P)

ÿ Premiera operei *Hänsel și Gretel* de *Engelbert Humperdinck*, după basmul Fraților Grimm, la Hoftheater din Weimar, dirijor: *Richard Strauss*. (M)

1893-1894

ÿ *Paul Gauguin*, *Portretul artistului*; Musée d'Orsay, Paris. (P)

1893-1895

ÿ Arhitectul francez *Paul Gottereau* edifică noul palat princiar de la *Cotroceni*, ca reședința permanentă a prințului moștenitor Ferdinand. (A)

1893-1896

ÿ *Fridtjof Nansen*, explorator norvegian, a ajuns până la punctul cel mai apropiat de *Polul Nord* atins vreodată de o ființă omenească (86 de grade și 14 minute latitudine nordică). (E)

1893-1897

ÿ *Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași* este construită după planul arhitectului *Louis Blanc*. A fost inaugurată în prezența regelui Carol I și a reginei Elisabeta. (A)

1893-1910

ÿ *Hariclea Darclée* a cunoscut gloria pe marile scene ale lumii, revenind adeseori la Scala din Milano, unde a debutat în 1890, cu rolul Chimène din *Le Cid* de *Massenet*. (M)

1893-1920

ÿ Perioada de glorie a *gramofoanelor cu pavilion acustic*. (I)

1894

ÿ *Nicolae Grigorescu* pictează *Țărancă voioasă*; Muzeul Național de Artă, București. (P)

ÿ *Toulouse-Lautrec* o pictează pe *Yvette Guilbert* cântând „*Linger, longer*,

- loo” (guașă pe carton). Lucrarea se află actualmente la Muzeul Pușkin, Moscova. (P)
- ÿ *Emile Berliner*, inventator american de origine germană, brevetează un *model perfecționat de gramofon*, care redă muzica de pe un disc orizontal de ebonită. (I)
- ÿ *Prudential/Garanty Building*, proiectată de *Louis H. Sullivan* în Buffalo, New York. (A)
- ÿ *Duiliu Zamfirescu* publică volumul de poezii *Alte orizonturi*. (L)
- ÿ *Rudyard Kipling*, poet și prozator britanic născut în India, publică culegerea de povestiri *Cartea junglei*. (L)
- ÿ *Jules Renard* publică romanul *Morcoveață*, ajuns în secolul XX o carte populară în toată lumea. (L)
- ÿ *Paul Gauguin* pictează pânza *Țărănci bretone*; Musée d’Orsay, Paris. (P)
- ÿ *Mahler* termină *Simfonia nr. 2, „Învierea”* (compusă în perioada 1888-1894) Prima audiție în 1895. (M)
- ÿ Sintetizând descoperirile înaintașilor săi Hertz, Branly și Popov, *Marconi* efectuează *primele experimente pentru realizarea unei legături telegrafice la distanță (fără fir), cu ajutorul undelor herziene*. (I)
- ÿ *Claude Debussy* prezintă poemul simfonic *Preludiu la după-amiaza unui faun*, după poemul lui Mallarmé, lucrare care deschide drumul muzicii moderne. (M)

1894-1895

- ÿ *Duiliu Zamfirescu* publică în foileton, în revista „Convorbiri literare”, romanul *Viața la țară*, care face parte din ciclul Comăneștenilor. Apariție în volum în 1898.
- ÿ La New York, *Antonin Dvořák* compune *Concertul pentru violoncel și orchestră în si minor*, prima sa audiție având loc un an mai târziu, la Londra, sub conducerea autorului și în interpretarea violoncelistului *Leo Stern*. (M)

1894-1900

- ÿ *Palatul Poștelor*, azi Muzeul Național de Istorie a României, este proiectat și construit în stil neoclasic de arhitectul *Alexandru Săvulescu*. (A)

1895

- ÿ Premierele pieselor *Soțul ideal* și *Ce înseamnă să fii onest* de *Oscar Wilde* la Londra. (După *Ce înseamnă să fii onest* a fost realizat la București musicalul de succes *Bună seara, domnule Wilde!*). (L)
- ÿ Galeristul *Ambroise Vollard* organizează prima expoziție personală a lui *Cézanne*. (P)
- ÿ *Edvard Munch*, *Autoportret cu țigaretă*; Galeria Națională, Oslo. (P)
- ÿ În „Gazeta Polska”, *Henryk Sienkiewicz* publică romanul istoric de succes internațional *Quo Vadis*, pentru care a primit Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 1905. (L)

- ÿ Celebrul tenor *Enrico Caruso* debutează la 22 de ani la Teatro Nuovo din Napoli, în opera *L'Amico Francesco* de *Domenico Morelli*. (M)
- ÿ Este inaugurat primul monument în bronz al compoziției *Burghezii din Calais*, realizat de *Auguste Rodin* la comanda primăriei din Calais, în fața căreia este amplasat. După mulajul original din ghips s-au turnat încă 11 ediții aflate în muzee și spații publice din lume: Copenhaga, Marienmot – Belgia, Londra, Philadelphia, Paris, Bâle – Elveția, Washington, Tokio, Pasadena – S.U.A., New York, Seul. (S)
- ÿ Sculptorul francez *Léon Pilet* realizează în bronz statuile celor doi *Dorobanți* care străjuiesc Podul de la Cernavodă și al căror model a fost ales de regele Carol I din cele cinci prezentate de sculptor. (S)
- ÿ Este inaugurat *Podul Regele Carol I de la Cernavodă*, construit de inginerul *Anghel Saligny*. (A)
- ÿ *Rudyard Kipling* publică *If (Dacă)*, cel mai cunoscut poem al său. (L)
- ÿ *Romain Rolland*, scriitor francez, își face debutul cu piesa *Ludovic cel Sfânt*. (L)
- ÿ *Auguste* și *Louis Lumière*, considerați inventatorii primului aparat de filmat și al primului aparat de proiecție cinematografică, au meritul *primei proiecții cinematografice* cu pelicula intitulată *Ieșirea de la fabrică*. (I)
- c. 1895**
- ÿ *Auguste Rodin*, *Iris, mesagerul zeilor*, bronz pe o bază de marmură neagră; Muzeul Rodin, Paris. (S)
- 1895-1898**
- ÿ *Hotel van Eetvelde din Bruxelles*, construit după planul arhitectului *Victor Horta*, stil Art Nouveau. (A)
- 1896**
- ÿ Premiera operei *La Bohème* de *Giacomo Puccini*, la Teatro Regio din Torino, sub bagheta dirijorului *Arturo Toscanini*; opera câștigă rapid popularitate fiind în prezent cea mai des reprezentată operă din întregul repertoriu muzical. (M)
- ÿ *Luminiș*, unul dintre cele mai frumoase peisaje pictate în „plein air” de *Nicolae Grigorescu*; Muzeul Național de Artă al României. (P)
- ÿ Se construiește *Școala Mavrogheni din București*, proiectată în stil neoromânesc de arhitectul *Giulio Magni*. (A)
- ÿ *George Coșbuc* publică *Fire de tort*, volum în care sunt incluse și poeziile *Doina*, *În miezul verii*, *Iarna pe uliță*. (L)
- ÿ *Henry James* publică nuvela *Desenul din covor*, considerată o capodoperă a ambiguității literare. (L)
- ÿ *Rainer Maria Rilke*, scriitor austriac, debutează cu volumul *Ofranda larilor*. (L)

- ÿ Precursor al suprealismului și al teatrului absurdului, *Alfred Jarry* scrie piesa *Ubu rege*. (L)
- ÿ *Karl Adolph Gjellerup*, scriitor danez care va primi Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 1917, publică romanul *Moara*, considerat capodopera sa. (L)
- ÿ Fizicianul francez *Henri Becquerel* descoperă *radioactivitatea naturală*. (I)
- ÿ *Richard Strauss* compune poemul simfonic *Așa grăit-a Zarathustra*, după Nietzsche. (M)
- ÿ *Mahler* termină *Simfonia nr. 3 în re minor*, pentru alto, cor feminin, cor și orchestră. (M)
- ÿ Premiera, la Teatrul Alexandrinski din St. Petersburg, a piesei *Pescărușul* de *A. P. Cehov*, prima dintre cele patru mari piese ale dramaturgului. (L)
- ÿ *Teatro Amazonas din Manaus*, Brazilia, sală de operă proiectată de *Celestial Sacardim* în stil renescentist. Prima reprezentație va fi programată în 7 ianuarie 1897, cu opera italiană *La Gioconda* de *Amilcare Ponchielli*. (A)

1896-1903

- ÿ Arhitectul olandez *Hendrik Berlage* construiește *Bursa din Amsterdam*. (A)

1897

- ÿ *Nicolae Grigorescu*, expoziție retrospectivă la Ateneul Român, în care prezintă 230 de lucrări. (P)
- ÿ *De unde venim? Ce suntem? Încotro ne îndreptăm?*, una dintre cele mai cunoscute picturi realizate de Paul Gauguin în Tahiti; Museum of Fine Arts, Boston, Massachusetts. (P)
- ÿ *Camille Pissarro* începe seria picturilor care au ca temă marile bulevarde din Paris: *Boulevard Montparnasse într-o dimineață de iarnă*; Metropolitan Museum of Arts, New York. (P)
- ÿ *Thomas Mann* publică volumul de nuvele *Micul domn Friedman*. (L)
- ÿ *Altarul principal al Bisericii romano-catolice din Oradea*, sculptat în marmură de Carrara, în stil neorenescentist de artistul italian *Tricornia*. (S)
- ÿ *Turnul clopotelor* de la abația Mont Saint-Michel, încoronat de o fleșă suplă, face ca înălțimea ansamblului să ajungă până la 165 m. (A)
- ÿ *A. P. Cehov* publică piesa *Unchiul Vania*. Prima reprezentație în 1899 la Teatrul de Artă din Moscova. (L)
- ÿ *George Enescu* compune *Sonata nr. 1 pentru pian și vioară, în Re major*
- ÿ *Bram Stoker* publică romanul *Dracula*, care îl va face celebru. (L)
- ÿ *J. J. Thomson* probează experimental existența *electronului*, în celebrul laborator Cavendish de la Cambridge. (I)

ÿ *Paul Dukas* compune scherzo-ul simfonic *Ucenicul vrăjitor*, după balada lui Goethe. (M)

ÿ *Parada regală de la 10 mai din București*, primul film documentar românesc, filmat de un operator al companiei Lumière. (F)

1897-1899

ÿ *Emil Racoviță*, savant, explorator, speolog și biolog român, considerat fondatorul biospeologiei, participă la bordul navei „Belgica”, la *prima expediție științifică în Antarctica*. (E)

1897-1900

ÿ Este construit *Palatul C. E.C. din București*, proiect în stil eclectic al arhitectului *Paul Gottereau*. (A)

1897-1909

ÿ *Școala de Arte din Glasgow*, proiectată de arhitectul *Charles Rennie Mackintosh*. (A)

1898

ÿ În ziarul „L’Aurore”, *Émile Zola* publică o scrisoare deschisă în care protestează împotriva antisemitismului guvernului francez, manifestat în afacerea Dreyfus: *J’accuse!* (L)

ÿ *Poema română, în La major, op. 1* de *George Enescu*, este interpretată pentru prima dată la Paris, în cadrul Concertelor Colonne, care aveau loc la Théâtre du Châtelet, apoi la Ateneul Român în 1901. (M)

ÿ *Gustav Klimt* pictează celebrul tablou *Pallas Athena*, expus în prezent la Historisches Museum der Stadt, Wien. (P)

ÿ *Paul Gauguin, Calul alb*, pictură refuzată de cel care o comandase, deoarece calul alb a devenit verde; Musée d’Orsay, Paris. (P)

ÿ *Rodin, Monumentul lui Balzac*, ghips patinat, prezentat la Salon de la Société Nationale des Beaux-Arts, turnat în bronz în anul 1939. (S)

ÿ *Palatul de expoziții al Uniunii artiștilor plastici din Viena*, construit după planurile lui *J. M. Olbrich*, pentru adepții mișcării *Secession*, varianta germană a curentului Art Nouveau, apărută în 1897 la Viena. (A)

ÿ *Valdemar Poulsen*, inginer danez, realizează *prima înregistrare magnetică a sunetului cu ajutorul telegrafului*, aparat ce anticipează magnetofonul. (I)

ÿ *Arturo Toscanini* devine prim-dirijor al teatrului Scala din Milano. (M)

ÿ *O sole mio*, celebră cântonetă napolitană, compusă de *Eduardo Di Capua*, pe versurile lui Giovanni Capurro. (M)

1898-1899

ÿ *Majolika Haus din Viena*, construită de arhitectul *Otto Wagner* într-o îmbinare Art Nouveau și stil tradițional (A)

1898-1902

ÿ *Palatul de Justiție din Cluj*, arhitect *Gyula Wagner*, stil eclectic, clădire reprezentativă pentru arhitectura începutului de secol XX. (A)

1898-1904

Ț *Enciclopedia Română*, cunoscută și sub numele *Enciclopedia ASTRA*, prima enciclopedie românească, publicată la Sibiu, în trei volume. (L)

1898-1924

Ț Activează, în Rusia, gruparea artistică *Mir iskusstva (Lumea artei)*, susținută de pictori, poeți, filosofi din Sankt Petersburg. În cadrul mișcării și-au avut originea și renumitele *Balete rusești* active în Occident. (P)

1899

Ț *Car cu boi*, realizat de *Nicolae Grigorescu*, unul din motivele favorite ale pictorului, reluat adesea în pictura sa; Muzeul Național de Artă al României. (P)

Ț *Ștefan Luchian, Autoportret de tinerețe*, lucrare realizată la Paris. (P)

Ț *Toulouse-Lautrec* pictează *Englezoaica de la „Star” la Le Havre (Miss Dolly)* (P)

Ț *Vila Sutzu din Constanța*, în stil maur, proiectată de arhitectul *Gheorghe Cerchez*, construită pentru numismatul Mihail G. Sutzu. (A)

Ț *A. P. Cehov* scrie nuvela *Doamna cu cățelul*. (L)

Ț *Scott Joplin*, inventator al stilului Rag, precursor al jazz-ului, lansează faimoasa compoziție *Maple Leaf Rag*. (M)

Ț Fizicianul britanic *Ernest Rutherford* descoperă *radiațiile alfa și beta*. (I)

Ț Chimistul german *Felix Hoffmann* reușește să sintetizeze *acidul acetic salicilic în forma stabilă*, brevetat și comercializat de compania Bayer sub numele de aspirină. (I)

Ț *Marconi* realizează *prima transmisie radiotelegrafică între Marea Britanie și Franța*. (I)

Ț *Jean Sibelius* compune poemul simfonic *Finlandia*, compoziția sa cea mai cunoscută. Revizuită în 1900, când are loc prima audiție la Teatrul din Helsinki. (M)

Ț *Sânge vienez (Wiener Blut)*, opereta compusă de *Johann Strauss-fiul*, are premiera la Karltheater din Viena. (M)

Ț *George Enescu* scrie *Sonata nr. 2 pentru pian și vioară, în fa minor*, incluzând motive tematice românești în tiparele tradiționale europene. (M)

c. 1899

Ț *Mere și portocale* de *Paul Cézanne*; Musée d'Orsay, Paris. (P)

1899-1900

Ț *Edvard Munch, Dansul vieții*; Galeria Națională, Oslo. (P)

1899-1905

Ț *Intrările Metroului din Paris*, proiectate de arhitectul *Hector Guimard* în stil Art Nouveau. (A)

1900

- ÿ Lev Tolstoi publică romanul cu tentă socială *Învierea*. (L)
- Modul 2
- ÿ Nicolae Grigorescu, *Autoportret cu beretă*; Muzeul Național de Artă al României. (P)
- ÿ Nicolae Grigorescu, *expoziție personală* cu 180 de lucrări la Ateneul Român, București.
- ÿ Gheorghe Petrașcu deschide *prima expoziție personală* la Ateneul Român unde expune 60 lucrări. (P)
- ÿ La Expoziția Universală de la Paris, în Pavilionul Românesc, expun Ștefan Luchian, Ipolit Strâmbu, Theodor Pallady (compoziția *L'enfant prodigue*). (P)
- ÿ George Bacovia scrie prima versiune a poeziei *Plumb*, a cărei formă finală o va da în 1902. (L)
- ÿ Henryk Sienkiewicz publică romanul istoric *Cavalerii teutoni*. (L)
- ÿ Colette (Sidonie-Gabrielle Colette), romancieră franceză, scrie romanul *Claudine la școală*. (L)
- ÿ Lyman Frank Baum, scriitor american cunoscut ca autor de cărți pentru copii, publică volumul *Vrăjitorul din Oz*. (L)
- ÿ Romain Rolland scrie drama istorică *Danton*. (L)
- ÿ Theodore Dreiser, scriitor de origine germană, naturalizat american, publică romanul *Sister Carrie*. (L)
- ÿ Max Planck formulează *teoria cuantelor*. (I)
- ÿ Conte Ferdinand von Zeppelin încearcă în Germania *primul model al unui dirijabil rigid*; *Zeppelinele* au fost primele aerostate dirijabile folosite cu succes în aeronautică. (I)
- ÿ Enrico Caruso debutează la Scala din Milano în *Boema* de Giacomo Puccini, sub bagheta lui Arturo Toscanini. (M)
- ÿ Gustav Mahler termină *Simfonia nr. 4* denumită *Odă bucuriei cerești*. *Simfonia nr. 4 în Sol major* a fost compusă între 1899 și 1900, deși include un cântec compus de Mahler în 1892. Cântecul „*Das himmlische Leben*”, prezintă viziunea unui copil asupra Raiului.”. (M)
- ÿ Antonin Dvořak compune opera *Rusalka*, inspirată din mitologia slavă. Premiera, la Praga în 1901. (M)
- ÿ La Teatrul Costanzi din Roma are loc premiera operei *Tosca* de Giacomo Puccini, cu soprana Hariclea Darclee debutând în rolul Floriei Tosca. Aria *Vissi d'arte* a fost scrisă la sugestiile muzicale ale artistei. (M)
- ÿ La București are loc premiera operei istorice *Petru Rareș* a compozitorului ieșean Eduard Caudella. (M)

1900-1907

- ÿ *Palatul Jean Mihail din Craiova*, grandios edificiu în stil neoclasic

construit de arhitectul Paul Gottereau, la cererea lui Constantin Mihail, unul dintre cei mai bogați oameni din acele vremuri. Găzduiește astăzi Muzeul de Artă din Craiova. (A)

1900-1916

Ț Interval în care se afirmă cu viziuni înnoitoare pictorii: Nicolae Tonitza, Theodor Pallady, Gheorghe Pătrașcu, Camil Ressu, Francisc Șirato și Iosif Iser. (P)

1900-1936

Ț *Fondatorii mecanicii cuantice*: Max Planck, Niels Bohr, Erwin Schrödinger și Werner Heisenberg au elaborat *conceptele de bază ale mecanicii cuantice*, care descriu comportamentul materiei și al energiei la nivelul atomic și subatomic. (I)

SECOLUL AL XX-LEA (1901 – 2000)

CAPITOL ÎN DEZVOLTARE

1901

- ÿ Gustav Klimt pictează *Judith și Holofern*, lucrare aflată în colecția de la Österreichische Galerie, Viena. (P)
- ÿ Galeria Berenheim-Jeune organizează prima *retrospectivă Van Gogh* la Paris, unde au fost expuse cincizeci de pânze ale artistului. (P)
- ÿ Ștefan Luchian pictează portretul compozițional *Safta florăreasa*; Muzeul Național de Artă al României.
- ÿ La Teatrul de Artă din Moscova are loc premiera dramei *Trei surori* de Anton Pavlovici Cehov. (L)
- ÿ Ion Luca Caragiale publică volumul *Momente și schițe: Dl. Goe, Lanțul slăbiciunilor, Vizita, Telegrama* etc. (L)
- ÿ Thoman Mann publică romanul *Casa Buddenbrook*. Laureat al Premiului Nobel pentru Literatură pe anul 1929 (argumentul principal fiind acest roman). (L)
- ÿ Alexandru publică volumul în proză *România pitorească*, despre care Dumitru Micu spune că este un „*atlas geografic comentat, traversat de o caldă iubire de țară*”. (L)
- ÿ Anna de Noailles, născută prințesă Brâncoveanu, publică la Paris, cu un succes remarcabil, volumul de versuri *Le Cœur innombrable (Inima fără număr)*. (L)
- ÿ *Dicționarul Duden*, devenit referință oficială a limbii germane, stabilește regulile de ortografie pentru limba germană. (L)
- ÿ Rudyard Kipling publică romanul *Kim*. (L)
- ÿ La *Ateneul Român* sunt interpretate, în primă audiție, *Rapsodia Română nr. 1*, în *La major* și *Rapsodia Română nr. 2*, în *Re major* de George Enescu, în cadrul unui concert dirijat de compozitor. (M)
- ÿ Ravel scrie piesa pentru pian *Jeux d'eau*. (M)
- ÿ Are loc prima audiție a *Concertului nr. 2 pentru pian și orchestră, în do minor* de Serghei Rahmaninov. (M)
- ÿ Marconi face *prima transmisie telegrafică transatlantică*, între Poldhu în Cornwall, Anglia și Signal Hill, Terra-Nova, Canada. (I)

1901-1904

ÿ Pablo Picasso parcurge *perioada albastră*, ani în care albastrul predomină în compozițiile sale: *Băutoarea de absint* (Muzeul Ermitaj, Sankt Petersburg), *Celestine și Chitarist bătrân* (Muzeul Picasso, Paris), *Viața* (Cleveland Museum of Art, S.U.A.) (P)

1901-1910

ÿ *Prairies Houses*, reședințe integrate în peisajul din jurul metropolei, proiectate de arhitectul Frank Lloyd Wright într-un stil care revoluționează arhitectura rezidențială din SUA. (A)

1902

ÿ *Expoziția Picasso și Matisse* la Galeria de artă Berte Weil din Paris, considerată drept evenimentul anului. (P)

ÿ Nicolae Grigorescu pictează pânza *Ciobănaș cu câine*; Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ Camille Claudel, *Vârsta maturității*, bronz expus la Musée d'Orsay; a doua versiune în bronz se află la Musée Rodin din Paris. (S)

ÿ *Monumentul C. A. Rosetti*, realizat de Wladimir Hegel și turnat în bronz în cadrul Școlii de Arte și Meserii din București. (S)

ÿ Émile Gallé fondează *Școala de la Nancy*, moment de mare originalitate și valoare artistică în istoria artei sticlăriei. (S)

ÿ Alexandru Macedonski scrie *Noaptea de decembrie*, poem de factură romantică din ciclul *Noapților* început în 1880. (L)

ÿ *Azilul de noapte*, dramă în patru acte de Maxim Gorki, are prima reprezentație la *Teatrul de Artă din Moscova*. (L)

ÿ Arthur Conan Doyle publică povestirea *Câinele din Baskerville*. (L)

ÿ George Coșbuc publică volumul de poezii *Ziarul unui pierde-vară*. (L)

ÿ André Gide publică romanul *Imoralistul*. (L)

ÿ La Milano, premiera operei *Adriana Lecouvreur* a compozitorului italian Francesco Cilea. (M)

ÿ Ernest Rutherford formulează *teoria dezintegrării radioactive*. (I)

1902-1903

ÿ O nouă fază a în creația lui Gustav Klimt., dominată de ornamente minuțioase, create prin placări cu foiță de aur în lucrările *Șerpii de apă*, *Portretul Adelei Bloch-Bauer și Danae*. (P)

1902-1904

ÿ *Garoafele* se numără printre florile preferate de Ștefan Luchian. Una dintre cele mai reprezentative lucrări ale artistului pe această temă se află la Muzeul Național de Artă al României. (P)

1902-1906

ÿ *Catedrala Mitropolitană Ortodoxă din Sibiu* este clădită după planurile arhitecților Iosif Komner și Virgil Nagy. (A)

1902-1908

ÿ Wladislaw Reymont, scriitor polonez, Premiul Nobel pentru Literatură în 1924, publică tetralogia *Țăranii*, ce reunește romanele *Toamna*, *Iarna*, *Primăvara*, *Vara*. (L)

1902-1909

ÿ *Noaptea*, opera sculptorului francez Aristide Maillol; Schlossplatz din Stuttgart, Germania. (S)

1903

ÿ Claude Monet dedică ceții londoneze o vastă și variată serie de tablouri în care motivele principale sunt: *Charing Cross*, *Podul Waterloo* și *Parlamentul din Londra*. (P)

ÿ Ștefan Luchian realizează pastelurile *Margine de câng* și *Birt fără mușterii*; Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ André Derain, pictor francez, sculptor și cofondator al fovismului, pictează un *Autoportret în studio*, aflat la National Gallery of Australia, Sydney. (P)

ÿ Inaugurarea statuii lui *Carol Davila*, opera sculptorului Carol Storck, turnată în bronz în atelierele Școlii de Arte și Meserii din București. (S)

ÿ Gerhart Hauptmann, dramaturg și romancier german, laureat al Premiului Nobel pe anul 1912, scrie tragedia *Rose Bernd*. (L)

ÿ I. Al. Brătescu-Voinești publică volumul *Nuvele și schițe: Puiul, Moartea lui Castor, Privighetoarea*. (L)

ÿ Jack London, scriitor și jurnalist american, publică romanul *Chemarea străbunilor*. (L)

ÿ Frații Wright reușesc, pentru prima oară în istoria aviației, să efectueze un *zbor dirijat cu un aparat de zbor mai greu decât aerul*. (I)

ÿ Ernest Rutherford și Frederick Soddy elaborează *teoria dezintegrării radioactive*. (I)

ÿ William Enthoven, medic olandez, realizează la spitalul din Leyda *prima electrocardiogramă* din istoria medicinei. (I)

ÿ Premiera la Paris a dramei lirice impresioniste *Pelléas și Mélisande* pe muzica lui *Claude Debussy*. (M)

ÿ Tenorul Enrico Caruso debutează la *Metropolitan Opera House*, din New York, în rolul Ducelui de Mantua din opera *Rigoletto* de Verdi. (M)

ÿ George Enescu compune *Suita a II-a pentru pian în Re major*. (M)

1903-1905

ÿ *Muzeul de Istorie Naturală/Muzeul Antipa din București*, construit de inginerul Mihail Rocco după indicațiile antropologului Grigore Antipa, cu o frumoasă fațadă proiectată de arhitectul Grigore Cerchez.

ÿ *Palatul Episcopiei Greco-Catolice din Oradea* edificiu în stil eclectic construit după planul arhitectului Kalman Rimanoczy. (A)

1904

- ÿ Gustav Klimt pictează *portretul Herminei Gallia*; National Gallery, Londra. (P)
- ÿ În expoziția personală, Ștefan Luchian expune o serie de șase tablouri sub titlul *Dumitrițe (Tufănele)*. (P)
- ÿ Henri Matisse pictează *Lux, calm și voluptate*, una dintre cele mai cunoscute lucrări ale sale; Musée d'Orsay, Paris. (P)
- ÿ Matisse, expoziție personală la Galerie Vollard. (P)
- ÿ Jean Steriadi pictează compoziția cu personaje pitorești intitulată *Chivuțele în Piața Mare*; Muzeul Național de Artă al României, București. (P)
- ÿ Ștefan Luchian pictează peisajul marin *Marea Neagră la Tuzla*; Muzeul Zambaccian, București. (P)
- ÿ Aristide Maillol, *Dorința*; bronz; Muzeul de Artă Modernă din New York. (S)
- ÿ Apare piesa *Livada cu vișini* de Anton Pavlovici Cehov. În 1904, boala i se agravează și, la 2 iulie Cehov moare în sanatoriul de la Badenweiler, în Germania. (L)
- ÿ J.M. Barrie, scriitor scoțian, cunoaște un succes deosebit cu povestea clasică pentru copii *Peter Pan*. (L)
- ÿ George Coșbuc publică volumul *Cântece de vitejie*, din care fac parte poemele: *Dunărea și Oltul, Oltenii lui Tudor, O scrisoare de la Muselim-Selo, Pașa Hassan* ș.a. (L)
- ÿ Emil Racoviță, fondatorul științei numită *biospeologie*, creează primul Institut de Speologie din lume. (I)
- ÿ John Fleming, inginer britanic, inventează primul tub electronic, *dioda*, denumită inițial *kenotron*. (I)
- ÿ Gustav Mahler compune *Simfonia nr. 6, „Tragica”*, una dintre cele mai sumbre compoziții din istoria muzicii. (M)
- ÿ Premiera operei *Madama Butterfly* de Giacomo Puccini la Teatrul Scala din Milano. (M)
- ÿ Violoncelistul spaniol Pablo Casals face un turneu în Statele Unite, marcat de debutul său ca solist la Carnegie Hall. (M)

1904-1905

- ÿ Se construiește *Teatrul Național din Cluj*. (A)

1904-1906

- ÿ *Postsparkasse din Viena*, edificiu în proprietatea Poștei austriece, proiectat de arhitectul Otto Wagner. (A)

1904-1907

- ÿ În pictura lui Pablo Picasso domină nuanțele deschise, senine, ce definesc așa-numita *perioadă roz*. (P)

1904-1912

ÿ *Catedrala Alexandr Nevski din Sofia*, construită în stil neobizantin de arhitectul rus Alexander Pomeranțev. (A)

1905

ÿ Este fondat, la Dresda, grupul de artiști germani expresioniști, *Die Brücke (Podul)*. (P)

ÿ Henri Matisse expune la Salonul de toamnă somptuoasa lucrare *Femeie cu pălărie*; San Francisco Museum of Modern Art, S.U.A. (P)

ÿ Paul Durand-Ruel organizează o mare expoziție la Londra, la Grafton Galleries, cu peste 300 de tablouri. Este, fără îndoială, *cea mai importantă expoziție expresionistă a secolului*. (P)

ÿ Alekei Jawlensky, pictor rus expresionist pictează tabloul *Autoportret*, ulei pe carton; Colecție particulară Berna, Elveția.(P)

ÿ Nazionale d'Arte Moderna, Roma. (P)

ÿ Ștefan Luchian pictează compoziția *La împărțitul porumbului*; Muzeul Național de Artă al României, București. (P)

ÿ Pablo Picasso, fascinat de universul arlechinilor, acrobaților și clovnilor, pictează *Familia de saltimbanci*; Chester Dale Collection, New York, S.U.A. (P)

ÿ Ștefan Luchian pictează *Sălciile de la Chiajna*, ulei pe pânză; Muzeul de Artă din Cluj. (P)

ÿ Prima expoziție personală a lui *Antoine Bourdelle*, la Galeria topitorului Hébrard. (S)

ÿ *Vila Minovici sau Vila cu clopoței*, actualul Muzeu de Artă Populară Minovici, construită după proiectul arhitectului Cristof Cerchez. (A)

ÿ Apare prima ediție a dicționarului *Petit Larousse illustré*. (L)

ÿ Thomas Mann publică poemul dramatic *Florenza*. (L)

ÿ Claude Debussy compune trei schițe simfonice sub titlul: *La Mer (Marea)*, inspirat de stampa lui Hokusai, *Marele val de la Kanagawa*. (M)

ÿ *Octavian Goga* publică volumul *Poezii*, o evocare lirică a satului transilvănean: *Rugăciune, Plugarii, Lăutarul, Dascălul, Clăcașii*. (L)

ÿ Albert Einstein, fizician german, naturalizat american, elaborează *teoria relativității restrânse*. (I)

ÿ Claude Debussy compune *Suita bergamască*, una dintre cele mai fascinante dintre compozițiile sale dintre care piesa cea mai cunoscută este *Clair de lune*. (M)

ÿ *Baletul Acis și Galatea* compus de Mihail Fokin marchează începutul carierei sale de coregraf. (M)

ÿ Franz Lehár compune opereta *Văduva veselă*. (M)

ÿ Pianista română Clara Haskil susține *primul recital la Viena*, interpretând

- lucrări de Bach, Händel, Schumann și Chopin. (M)
- ÿ Maurice Ravel compune ciclul de miniaturi pentru pian *Oglinzi*, din care face parte cunoscuta *Alborada del grazioso*, pe care o va orchestra doi ani mai târziu. (M)
- ÿ Rahmaninov compune opera *Cavalerul avar*. Rolul basului a fost conceput special de pentru marele cântăreț rus Șaliapin. (M)
- ÿ George Enescu scrie *Simfonia nr. 1 în Mi bemol major*, denumită „*Eroica enesciană*”. (M)
- ÿ Richard Strauss compune opera-poem *Salomeea*, pe un libret de Hedwig Lachmann (bazat pe drama omonimă a scriitorului Oscar Wilde. (M)
- ÿ Compozitorul finlandez Jan Sibelius scrie *Concertul pentru vioară și orchestră în Re major*. (M)

1905-1906

- ÿ Matisse creează una dintre cele mai bune lucrări ale sale, *Bucuria de a trăi*; Fundația Barnes, Merion, Pennsylvania, S.U.A. (P)

1905-1907

- ÿ *Fovism*, curent în pictura franceză, caracterizat prin culori stridente și renunțarea la perspectivă; criticul Louis Vauxcelles a folosit în mod ofensator termenul „fauve” („fiară, sălbatic” la adresa promotorilor mișcării: Henri Matisse, Maurice de Vlaminck, Georges Braque, ale căror tablouri șochează prin violența exploziei de culori. (P)
- ÿ Verner von Heidenstam, scriitor suedez, scrie romanul de succes *Copacul Folkungarilor*. (L)
- ÿ Ștefan Luchian realizează autoportretul intitulat modest *Un zugrav*; Muzeul Național de Artă al României, București. (P)
- ÿ *Biserica Sfântul Leopold din Viena* construită de arhitectul Otto Wagner în stilul Jugendstil. (A)
- ÿ *Barcelona: Casa Battló*, edificiu modernist conceput de arhitectul Antonio Gaudí. deși a fost catalogat alături de stilul *Art Nouveau*, Gaudí a creat un stil cu adevărat original. (A)

1905-1908

- ÿ *Mathildenhöhe, Turnul nunților din Darmstadt*, construit în stil *Art Nouveau* de Joseph Maria Olbricht pentru colonia artiștilor, fondată în 1899 de Ernst Ludwig, marele duce de Hesse. (A)

1905-1909

- ÿ Isaac Albeniz, compozitor spaniol, compune suita pentru pian *Iberia*. (M)
- ÿ *Biserica Sfântul Nicolae din București (Biserica Rusă)*, ridicată din inițiativa ambasadorului Ghiers drept capelă a ambasadei ruse, după proiectul arhitectului Preobrajenski. (A)

1905-1911

- ÿ *Palatul Stoclet din Bruxelles*, conceput de arhitectul Josef Hoffman în

stilul vienez Secession, la cererea bancherului și colecționarului Adolphe Stoclet. (A)

1906

Ț Ștefan Luchian pictează portretul *Moș Nicolae Cobzarul*; Muzeul Național de Artă al României. (P)

Ț Nicolae Grigorescu are ultima expoziție personală, o *retrospectivă* ce prezintă 109 tablouri. (P)

Ț Paul Cézanne termină capodopera sa *Les Grandes Baigneuses (La Scăldat)*, compoziție monumentală, căreia i-a consacrat opt ani de studiu; Muzeul de Artă din Philadelphia, S.U.A. (P)

Ț Picasso pictează portretul scriitoarei și colecționarei de artă *Gertrude Stein*, în salonul său din Paris. (P)

Ț Paul Sérusier, pictor post-impresionist francez, realizează tabloul *Copii la malul unui râu*; Victoria and Albert Museum, Londra. (P)

Ț Constantin Brâncuși expune la Salonul de Toamnă de la Paris trei lucrări în ghips: *Copilul*, *Orgoliu*, *Portretul lui G. Lupescu*, acceptate de Juriul din care făceau parte Rodin, Maillol și Bourdelle. (S)

Ț Este inaugurat *Grupul statuar Grota* din *Parcul Carol* din București alcătuit din statuile a doi Giganți, sculptate de Dumitru Paciurea și de Frederic Stork, alături de a treia statuie, *Nimfa adormită*, creația lui Filip Marin, ce se află acum în *Parcul Herăstrău*, după ce, inițial, a fost lângă cele din *Parcul Carol*. (S)

Ț *Lupoica*, monument primit că dar din partea municipalității Romei pentru capitala României; instalat în prezent în centrul istoric al Bucureștiului. (S)

Ț Jack London publică în foileton romanul de mare succes *Colț Alb*. (L)

Ț Rudyard Kipling publică volumul *Puck de pe dealul lui Pook (Puck of Pook's Hill)*. (L)

Ț Frédéric Mistral, poet francez, Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 1904, scrie *Memorii și povestiri, Discursuri și povestiri*. (L)

Ț Henryk Sienkiewicz publică *Pe câmpul gloriei*, roman ce istorisește anii de glorie ai domniei regelui Jan Sobieski. (L)

Ț Inventatorul canadian Reginald Fessenden reușește în *premieră mondială transmisia de muzică și voce cu ajutorul undelor radio*, punând bazele radiofoniei. (I)

Ț Traian Vuia, inventator român și pionier al aviației, proiectează și pilotează *primul vehicul de zbor mai greu decât aerul, capabil să decoleze prin mijloace proprii*. (I)

Ț Lee de Forest, inginer american, inventează *trioda*. (I)

Ț Gustav Mahler dirijează un ansamblu vocal-instrumental impresionant la prima audiție a *Simfoniei nr. 8*, ceea ce a făcut să fie denumită simfonia „*celor o mie de executanți*”. (M)

ÿ Pianistul Arthur Rubinstein debutează pe celebra scenă de la Carnegie Hall din New York. (M)

1906-1907

ÿ Selma Lagerlof scrie povestirea *Minunata călătorie a lui Nils Holgersson în Suedia*. (L)

ÿ *Marea Moschee din Djenné*, în Mali, inițial construită în secolul al XIII-lea, este reconstruită din chirpici, materialul original al construcției. (A)

1906-1910

ÿ *Palatul Primăriei Municipiului București*, fostul Palat al Ministerului Lucrărilor Publice, a fost realizat de Elie Radu după planurile arhitectului Petre Antonescu. (A)

ÿ *Casa Milà din Barcelona*, construită pentru Pedro Milà i Campos, cea mai mare construcție civilă proiectată de Antonio Gaudí. Patrimoniul UNESCO. (A)

1906-1920

ÿ John Galsworthy scrie *Forsyte Saga*, roman-fluviu de mare succes, pentru care i s-a acordat Premiul Nobel pe anul 1932. (L)

1907

ÿ *Les demoiselles d'Avignon (Domnișoarele din Avignon)*, operă fundamentală a secolului XX, realizată de Picasso; Museum of Modern Art, New York. (P)

ÿ Gustav Klimt pictează faimosul *Portret al Adelei Bloch-Bauer I*, o pictură în ulei cu ornamente rafinate din foiță de aur și argint, caracteristice stilului german Jugendstil, vândută în 2006 cu 135 milioane de dolari; New Gallery, New York, S.U.A. (P)

ÿ *Olympia*, lucrarea lui Manet care în 1863 a provocat un scandal enorm, este expusă la Muzeul Luvru. (P)

ÿ Retrospectivă *Cézanne* organizată în cadrul *Salonului de Toamnă de la Paris*. (P)

ÿ Nicolae Grigorescu se stinge din viață în casa sa de la Câmpina; în atelier, pe șevalet se afla ultima sa lucrare, *Întoarcerea de la bâlci*. (P)

ÿ Kees van Dongen, unul dintre principalii reprezentanți ai mișcării foviste, pictează cunoscutul tablou *Femeia cu pălărie mare*; National Gallery of Art, Washington D.C., S.U.A. (P)

ÿ Constantin Brâncuși creează prima versiune a *Sărutului*, temă pe care o va relua sub forme diferite, culminând, în 1938, cu *Poarta Sărutului*, parte a Ansamblului monumental din Târgu-Jiu. (S)

ÿ Constantin Brâncuși începe lucrul la *Rugăciune*, ansamblu funerar care urma să fie amplasat în Cimitirul Dumbrava din Buzău. (S)

ÿ *Casa Robie din Chicago*, spectaculoasă realizare după proiectul arhitectului Frank Lloyd Wright. (A)

- ÿ *Catedrala Episcopală ortodoxă din Galați* a fost construită după proiectul arhitectului Petre Antonescu. (A)
- ÿ Colette publică romanul *Retragerea sentimentală*. (L)
- ÿ Guillaume Apollinaire, poet și prozator francez, publică *Isprăvile unui tânăr Don Juan*. (L)
- ÿ Henri Bergson, scriitor și filosof francez, publică *Evoluția creatoare*, lucrare ce s-a impus de la început că scrierea sa de căpetenie. (F)
- ÿ Balerinul Vaslav Nijinski debutează la 18 ani ca solist la Teatrul Mariinski din Sankt Petersburg. (M)
- ÿ *Moartea lebedei*, creația coregrafului Mihail Fokin pentru legendara balerină Anna Pavlova – realizată pe solo-ul de violoncel din *Carnavalul animalelor* de Camille Saint-Saëns – este prezentată în premieră la Teatrul Mariinski din Sankt Petersburg. (M)
- ÿ *Baletele rusești*, celebră companie de balet creată de Serghei Diaghilev. În anul 1909, compania face un turneu internațional. În 1911, Diaghilev, împreună cu trupa, pleacă de la Baletul imperial. Compania devine o trupă de balet privată, independentă, care se stabilește la Monte Carlo, Paris și Londra, fără a se afilia vreunui teatru.
- ÿ Maurice Ravel compune *Rapsodia spaniolă*, în care prelucrează orchestral teme scrise în stilul dansurilor spaniole: *Malagueña, Habanera, Feria*. (M)
- 1907-1908**
- ÿ *Palatul Vulturului Negru din Oradea*, monument arhitectonic în stil *secession* conceput de arhitecții Marcell Komor și Dezső Jakob. (A)
- ÿ Gustav Klimt pictează pânza *Sărutul*, care va deveni capodopera creației sale și una dintre cele mai cunoscute lucrări ale secolului XX-lea; Galerie Belvedere, Viena. (P)
- 1908**
- ÿ Ștefan Luchian pictează *Anemonele*, una dintre cele mai cunoscute opere ale sale; Muzeul Național de Artă al României, București. (P)
- ÿ Influențat de pânzele lui Picasso, *Domnișoarele din Avignon* și *Trei femei*, Georges Braque pictează *Marele nud (Grand nu)*; Musée d'Art Moderne, Paris. (P)
- ÿ Este inaugurat *Teatro Colón* din *Buenos Aires*, Argentina, proiectat în stil eclectic de arhitecții Francesco Tamburini și Victor Meano. (A)
- ÿ Apare primul volum de versuri, *Romanțe pentru mai târziu*, semnat de Ion Minulescu, care cuprinde între altele: *Romanța cheii, Celei care pleacă, Celei care minte*. (L)
- ÿ Martha Bibescu, scriitoare franceză de origine română, publică volumul *Cele opt Paradisuri (Les Huit Paradis)*, premiat de Academia Franceză. (L)

- ÿ Georges Braque pictează *Viaduct în Estaque*, recreând peisajul în stilul său; Musée d'Art Moderne, Paris. (P)
- ÿ Ștefan Luchian pictează pânzele *Hanul părăsit* și *Scrânciobul*; Muzeul Național de Artă al României. (P)
- ÿ Samuel Mütznner pictează o încântătoare priveliște în *Vedere din Giverny dimineața*; Muzeul Național de Artă al României. (P)
- ÿ Henri Matisse pictează *Harmonie en rouge*, tablou reprezentativ pentru mișcarea fovistă; Muzeul Ermitaj din Sankt-Petersburg. (P)
- ÿ Ștefan Luchian pictează pânzele: *Fântână la Brebu*, pastel; Muzeul de Artă, Iași; *Peisaj la Brebu*, pastel; Academia Română, *Peisaj la Brebu*, pictură de șevalet; Muzeul Național de Artă, Cluj. (P)
- ÿ L. M. Montgomery (Lucy Maud), romancieră canadiană, cunoscută pentru seria de romane începută cu volumul *Anne of Green Gables*. (L)
- ÿ La Opera Comică din Paris se montează, în premieră în Franța, operabasm *Fata de zăpadă* a compozitorului rus Nikolai Rimski-Korsakov. (M)
- ÿ La prima audiție rusă a fanteziei pentru orchestră *Focuri de artificii* de Igor Stravinski, participă entuziast și coregraful Serghei Diaghilev. (M)
- ÿ Claude Debussy scrie suita de piese pentru pian *Colțul copiilor*, dedicată fiicei sale. (M)
- ÿ Maurice Ravel imaginează pentru câteva povestiri ale lui Charles Perrault suita *Ma mère l'Oye (Mama mea Gâsca)*, pentru două pian, orchestrată ulterior. (M)
- 1908-1909**
- ÿ Farandola, dans popular provensal, tema tabloului lui Matisse intitulat *Dans II*, de la Muzeul Ermitaj, considerat a fi unul dintre simbolurile artei moderne. (P)
- 1908-1910**
- ÿ Ștefan Luchian pictează *Scurteica verde*, considerată una dintre capodoperele sale, Muzeul Național de Artă al României. (P)
- ÿ Ștefan Luchian pictează peisajul intitulat *La nămiezi*; Muzeul Național de Artă al României. (P)
- ÿ Tayama Katai, autor japonez, publică trilogia autobiografică *Viața, Soții, Legătura*. (L)
- 1909**
- ÿ *Albăstrele*, lucrare a lui Ștefan Luchian din perioada de maturitate artistică, aflată în patrimoniul Muzeul Municipiului București. (P)
- ÿ Monet pictează *Biserica San Giorgio în apus de soare*; National Museum of Wales, Cardiff. (P)
- ÿ Egon Schiele, în vârstă de numai 19 ani, participă la expoziția internațională Kunstschau. Deși cariera sa a fost scurtă, 1909-1918,

- Schiele a pictat cu un erotism exacerbat tablouri ca: *Îmbrățișare*, *Cardinal și Călugăriță*, *Fată cu păr negru și fustă ridicată*, *Pereche de femei îmbrățișate*. (P)
- ÿ Filippo Tommaso Marinetti anunță apariția unui nou curent artistic, publicând *Manifestul futurist* în ziarul francez „Le Figaro”. (P)
- ÿ Nicolae Dărăscu pictează un tablou cu un motiv deseori reluat în opera sa: *Bărci la Veneția*; Muzeul Național de Artă al României. (P)
- ÿ Henri Matisse pictează pânza de mari dimensiuni intitulată *Conversație*, aflată la Muzeul Ermitaj din Sankt Petersburg. (P)
- ÿ Auguste Rodin realizează *Catedrala*, sculptură sub forma a două mâini împreunate în chip de rugă, operă realizată spre sfârșitul carierei sale; Parcul Muzeului Rodin din Paris. (S)
- ÿ Antoine Bourdelle realizează *Hercule arcaș*, versiunea în bronz cu un ecou considerabil în momentul expunerii sale la Salonul Societății Naționale a Artelor Frumoase din Paris; Național de Artă al României. (S)
- ÿ Octavian Goga publică la Editura Minerva cel de-al doilea volum de versuri, intitulat *Ne cheamă pământul*. (L)
- ÿ François Mauriac debutează cu volumul de poeme *Mâinile împreunate*. (L)
- ÿ André Gide publică romanul *Poarta îngustă*.
- ÿ Jack London scrie romanul cu tentă autobiografică *Martin Eden*.
- ÿ Istoria cinematografilei menționează *prima realizare comercială a unui film în culori*. (I)
- ÿ Robert Peary, explorator polar american, atinge pentru prima dată în istorie *Polul Nord*. (E)
- ÿ Feodor Șaliapin debutează la Opera Garnier din Paris cu rolul titular din *Boris Godunov* de Moussorgski. (M)
- ÿ *Les Sylphides*, *Chopiniana*, balet într-un act creat la Paris de Mihail Fokin pentru Baletul rus, în premieră la Théâtre du Châtelet. În rolurile principale: Anna Pavlova și Vaslav Nijinski. (M)
- ÿ Gustav Mahler definitivează *Simfonia a IX-a*, ultima sa simfonie. (M)
- ÿ Gustav Mahler a compus *Das Lied von der Erde* (*Cântecul pământului*), un ciclu de șase lieduri cu orchestră de pe textele unor poezii chinezești. (M)
- ÿ Richard Strauss compune opera-poem *Electra*, pe un libret de Hoffmannsthal. (M)
- 1909-1910**
- ÿ Barbu Ștefănescu-Delavrancea scrie *Trilogia Moldovei*, din care fac parte piesele istorice *Apus de soare*, *Viforul* și *Luceafărul*. (L)

1909-1912

ÿ Mihail Fokin devine coregraful *Baletelor ruse*, conduse de *Serghei Diaghilev*, având ca prim-solist pe *Vaslav Nijinski*. (M)

1909-1925

ÿ Brâncuși ilustrează tema *Muzei adormite* în numeroase variante (paisprezece lucrări) realizate în marmură și bronz, într-un interval de cinsprezece ani. (S)

ÿ *Capul lui Apollo*, sculptură considerată de Antoine Bourdelle ca fiind una dintre cele mai bune opere ale sale; Musée d'Orsay, Paris. (S)

1910

ÿ Pablo Picasso pictează portretul negustorului de artă *Ambroise Vollard*; Muzeul Pușkin, Moscova. (P)

ÿ Ștefan Luchian deschide o amplă *expoziție personală* la *Ateneul Român*, cu peste 80 de lucrări. (P)

ÿ Paul Klee, prima sa expoziție la Muzeul din Berna, expoziție de succes în care a prezentat 56 de pânze. (P)

ÿ Vassily Kandinsky, precursor al artei moderne, creează prima pictură abstractă din istoria artei; Musée National d'Art Moderne, Centre Georges Pompidou, Paris, France. (P)

ÿ Henri Matisse pictează una din cele mai importante capodopere ale secolului al XX-lea, intitulată *Dansul*; Muzeului Ermitaj din Sankt Petersburg. (P)

ÿ Henri Rousseau pictează tabloul *Visul*, aflat la Museum of Modern Art, New York. (P)

ÿ *Cumințenia pământului*, datând din 1907, expusă la București la cea de-a IX-a ediție a Tinerimii Artistice, a fost cioplită dintr-un bloc de calcar crinoidal, provenind din catacombele Parisului; în decursul timpului a fost prezentată în diferite expoziții din țară, fiind itinerantă și la Paris, Londra, Chicago, Veneția, Philadelphia, Haga, New York sau Milano. (S)

ÿ Dimitrie Paciurea realizează portretul pictorului *Ștefan Luchian*. (S)

ÿ Înființarea *Muzeului Simu* din București, din inițiativa colecționarului de artă Anastase Simu. (S)

ÿ Constantin Brâncuși expune la Salonul Independenților din Paris sculptura *Rugăciune*, destinată unui ansamblu funerar. Prin formele sale curajos simplificate, statuia anunță o orientare artistică ce va deveni o cotitură în sculptura europeană modernă. (S)

ÿ *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur Op. 31* este, alături de *Vecernii*, una dintre lucrările corale majore ale lui *Serghei Rahmaninov* scrisă după turneul în Statele Unite ale Americii. (M)

ÿ Se inaugurează *Cazinoul din Constanța*, proiectat de arhitectul francez D. Renard în stil Art Nouveau, sub influența cosmopolită a cazinourilor epocii. (A)

- ÿ *Casa Loos din Viena, Michaeler-Platz*, construcție a lui Adolf Loos, considerată expresie a modernismului și a arhitecturii funcționale. (A)
- ÿ *Teatrul Național Maghiar din Cluj*, realizat în stil Art Nouveau de arhitecții Geza Markus și Frigyes Spiegel. (A)
- ÿ Gaston Leroux publică romanul fantastic *Fantoma de la Operă*. (L)
- ÿ Herman Hesse publică romanul *Gertrude*. (L)
- ÿ Maxim Gorki publică drama *Vassa Jeleznova*. (L)
- ÿ Rabindranath Tagore publică romanul *Căminul și lumea*. (L)
- ÿ Henri Coandă brevetează *motorul cu reacție* și descoperă efectul care îi poartă numele. (I)
- ÿ Dunwoody și Pickard, cercetători americani, au realizat *primul receptor de radio cu galenă*. (I)
- ÿ Premiera operii în trei acte a lui Puccini, *La fanciulla del West*, la Metropolitan Opera din New York. (M)
- ÿ Prima reprezentație a baletului *Pasărea de foc*, pe muzică lui Igor Stravinski și în coregrafia lui Mihail Fokin, la Opera din Paris. (M)
- ÿ Richard Strauss compune opera *Cavalerul rozelor*. (M)
- ÿ *Serghei Rahmaninov* compune *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, op. 31*, una dintre lucrările corale majore din creația sa; terminată în mai puțin de 3 săptămâni, lucrarea a fost cântată în premieră de Corul Școlii Sinodale din Moscova. (M)
- 1910-1912**
- ÿ Amedeo Modigliani creează *Cap de femeie*, sculptură vândută de casa Christie's, în anul 2010, contra sumei de 52 milioane de dolari. (S)
- 1910-1913**
- ÿ Antoine Bourdelle lucrează la *Monumentul lui Adam Mickiewicz* și desenele/basoreliefurile fațadei pentru Théâtre des Champs-Élysées din Paris. (S)
- ÿ *Woolworth Building*, primul zgârie-nori din New York (înălțimea 241 m), proiectat de arhitectul Cass Gilbert. (A)
- 1910-1915**
- ÿ Constantin Brâncuși inaugurează ciclul *Păsări măiestre*; cele șapte versiuni din bronz și marmură se află în prezent în marile muzee din New York, Veneția, Philadelphia, Londra, Paris. (S)
- 1911**
- ÿ Franz Marc, pictor important al expresionismului german, pictează lucrarea *Calul albastru (Blaues Pferd)*; Walker Art Center, Minneapolis, S.U.A. (P)
- ÿ Grupul de artiști expresioniști *Der Blaue Reiter (Călărețul albastru)* este fondat la München de *Vassili Kandinsky, Franz Marc și August Macke*. (P)

- ÿ Marc Chagall expune la Salonul independenților lucrarea *Eu și satul meu*, în care evocă amintirile sale despre locul natal și comunitatea evreiască din preajma orașului Vitebsk (Belarus). (P)
- ÿ Rodica Maniu deschide la Ateneu prima sa expoziție personală. (P)
- ÿ Auguste Renoir pictează celebrul tablou intitulat *După baie*; Barnes Foundation, Cincinnati, USA. (P)
- ÿ *Sărutul*, sculptura lui Constantin Brâncuși pentru monumentul de pe mormântul Tatiane Rachevski din Cimitirul Montparnasse. (S)
- ÿ Amedeo Modigliani expune șapte sculpturi și șase guașe la expoziția deschisă în atelierul artistului portughez Amadeo de Souza Cardoso. (S)
- ÿ Este inaugurată, la Roma, în cadrul *Monumentului Național Vittoriano*, *Statuia ecvestră a lui Vittorio Emanuele*, realizată de Enrico Chiaradia și Emilio Gallori. (S)
- ÿ *Palatul Cercului Militar Național din București* a fost proiectat de arhitectul Dimitrie Maimarolu, în colaborare cu arhitecții V. Ștefănescu și E. Doneaud. (A)
- ÿ Saint-John Perse publică primul volum de versuri intitulat *Elegii*. (L)
- ÿ Victor Eftimiu publică piesa de teatru în versuri *Înșir' te mărgărite*. (L)
- ÿ D. H. Lawrence, poet, romancier și dramaturg englez, publică primul său roman, *Păunul alb*. (L)
- ÿ Rutherford postulează că *sarcina electrică pozitivă a atomilor este concentrată în nucleu*. (I)
- ÿ Roald Amundsen, explorator norvegian al zonelor polare, atinge *Polul Sud* cu 30 de zile înaintea competitorului său, Robert Scott, în explorarea continentului Antarctic. (E)
- ÿ La *Théâtre du Châtelet* din Paris, premiera baletului *Petrușka* de *Stravinski*, cu Vaslav Nijinski în rolul principal. (M)
- ÿ Compozitorul maghiar Béla Bartók scrie opera într-un act *Castelul lui Barbă Albastră*. (M)
- ÿ Violonistul rus *Jascha Heifetz*, în vârstă de numai 10 ani, susține primul său concert la *Sankt Petersburg*. (M)
- ÿ Claude Debussy definitivează cele trei piese: *Rondes de printemps*, *Iberia*, *Gigues* din suita orchestrală *Imagini*. (M)
- ÿ *Amor fatal*, primul film de ficțiune românesc. Regia: Grigore Brezeanu. Distribuția: Lucia Sturdza, Tony Bulandra, Aurel Barbelian. (Fm)
- ÿ Se încheie lucrările la *Viila Stoclet* construit de arhitectul belgian Josef Hoffmann, considerată una dintre cele mai rafinate și mai luxoase vile private construite în secolul al XX-lea.

1911-1912

- ÿ Dimitrie Paciurea realizează monumentală compoziție figurativă *Sfinxul*; Muzeul Național de Artă din Cluj. (S)

1911-1913

ÿ Mori Ogai, romancier și poet japonez, scrie opera sa cea mai importantă, *Gâștele sălbatice*. (L)

ÿ *Centennial Hall din Wrocław*, clădire destinată evenimentelor sportive și concertelor, a fost construită de Max Berg la comemorarea a 100 de ani de la victoria de la Leipzig împotriva lui Napoleon. (A)

1912

ÿ Ștefan Luchian pictează compoziția intitulată *Lăutul*; Muzeul Zambaccian, București. (P)

ÿ Maurice Utrillo, pictor francez, fiu al pictoriței pictează *Cârciuma „La iepurele sprinten”*. (P)

ÿ Theodor Pallady pictează pânza *Peisaj la Bucium*; Muzeul Municipiului București. (P)

ÿ Oskar Kokoschka, pictor austriac, cunoscut pentru portretele sale și peisajele expresioniste, creează *Mireasa vântului*, lucrare dedicată Almei Mahler; Museum of Modern Art, Tokyo. (P)

ÿ Pictorul August Macke, unul din cei mai cunoscuți reprezentanți ai expresionismului german, pictează compoziția *Cerc din culori*. (P)

ÿ Gustav Klimt pictează *Portretul Adelei Bloch-Bauer II*, o replică la lucrarea sa din 1907; colecție privată. (P)

ÿ Emil Nolde, considerat a fi unul dintre cei mai cunoscuți artiști expresioniști, membru al grupării *Die Brücke*, execută un monumental retablu alcătuit din 9 panouri, care are ca temă *Viața lui Iisus*; Neukirchen, Stiftung Seebüll. (P)

ÿ Dimitrie Paciurea realizează sculptura funerară în bronz *Adormirea Maicii Domnului*, cunoscută sub numele *Madona Stolojan*; varianta în gips patinat, executată în același an, se află la Muzeul Național de Artă din București. (S)

ÿ Metropolitan Museum din New York inaugurează *Sala Auguste Rodin*. (S)

ÿ Amedeo Modigliani dobândește recunoașterea ca sculptor la al X-lea Salon de Toamnă din Paris, unde prezintă o serie de șapte noi lucrări. (S)

ÿ Dimitrie Paciurea realizează *Portretul lui Beethoven*, lucrare turnată în bronz, în două replici: una a ajuns în colecția Muzeului Simu, iar cealaltă în colecția lui Virgil Cioflec, în prezent colecția Muzeului de Artă din Cluj. (S)

ÿ La 9 septembrie a fost dezvelit bustul generalului *Carol Davila*, sculptură în bronz realizată de *Constantin Brâncuși*, singurul monument de for public al artistului amplasat în București

ÿ Este sfințită *Catedrala Alexander Nevski* din *Sofia*, cea mai mare catedrală și una dintre cele mai frumoase biserici din Peninsula Balcanică. (A)

- ÿ Se construiește *Palatul Sinodului Bisericii Ortodoxe Române*, arhitect N. C. Mihăilescu. (A)
- ÿ Barbu Ștefănescu Delavrancea este ales *membru al Academiei Române*. Cu acest prilej rostește discursul *Din estetica poeziei populare*. Tot în acest an are loc premiera piesei *Hagi-Tudose*. (L)
- ÿ Thomas Mann publică nuvela *Moarte la Veneția*. (L)
- ÿ Edgar Burroughs, scriitor american, publică romanul *Tarzan*, primul dintr-o serie ce va cuprinde 24 de volume. (L)
- ÿ Rabindranath Tagore scrie drama *Oficiul poștal*. (L)
- ÿ Adrian Maniu, poet tradiționalist, debutează cu volumul *Figurile de ceară*. (L)
- ÿ Alexandru Macedonski publică volumul de poezii *Flori sacre* și volumul de proză *Cartea de aur*. (L)
- ÿ Apare eseu *Despre sentimentul tragic al vieții*, unul dintre cele mai importante eseuri filosofice ale lui Miguel de Unamuno. (F)
- ÿ La Théâtre du Châtelet, are loc premiera baletului *L'Après-midi d'un faune (După-amiaza unui faun)*, pe muzica lui Claude Debussy, în coregrafia lui Vaslav Nijinski. (M)
- ÿ Tânărul compozitor rus Serghei Prokofiev debutează ca pianist la *Concursul de pian Rubinstein*, cu propria sa lucrare *Concertul pentru pian și orchestră nr. 1*. (M)
- ÿ Arnold Schönberg prezintă în premieră *21 de poeme, Pierrot Lunaire, pentru voce și cinci instrumente*, scrise la sugestia actriței Albertine Zehme. (M)
- ÿ La Paris are loc premiera baletului *Daphnis și Chloe* de Maurice Ravel, scris la comanda lui S. Diaghilev, coregrafia: Mihail Fokin. Din acest balet, compozitorul a extras două suite de piese simfonice de mare expresivitate. (M)
- 1912-1913**
- ÿ Marc Chagall pictează lucrarea *Scripcarul*, inspirată de cunoscuta poveste a lui *Sholom Aliechem*; Stedelijk Museum, Amsterdam. (P)
- 1912-1914**
- ÿ Boris Pasternak, poet și romancier rus, Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 1958, publică primul volum de versuri, *Vremea începuturilor*. (L)
- 1912-1927**
- ÿ Este construit *Palatul Institutului de Arhitectură „Ion Mincu”*, după planurile arhitectului Grigore Cerchez. (A)
- 1912-1931**
- ÿ *Domnișoara Pogany* de Constantin Brâncuși, una dintre cele mai apreciate capodopere ale secolului al XX-lea, realizată în nouăsprezece variante. (S) sculptură minunată, care conferă pace și frumusețe.

1912-1941

Ț Muzeul Țăranului Român, clădire proiectată în stil neoromânesc cu influențe brâncovenești de arhitectul N. Ghica-Budești. (A)

1913

Ț Armory Show la New York considerată cea mai semnificativă *expoziție* din istoria artei americane avându-i ca protagoniști pe: Duchamp, Kandinsky, Picasso și Brâncuși.

Ț Marcel Duchamp expune la Armory Show of Contemporary Art din New York, *Nud coborând o scară*, lucrare ce declanșează un imens scandal.

Ț Camil Ressu pictează *Terasa Oteteleșeanu*, un moment din viața boemei bucureștene a vremii; Muzeul Național de Artă al României. (P)

Ț Vassily Kandinsky pictează *Compoziția VII*, pânză de format grandios 200 × 300 cm, aflată la Galeria Tretiakov din Moscova. (P)

Ț Natalia Goncharova, pictoriță de origine rusă, creează una dintre lucrările sale de sorginte futuristă, intitulată *Ciclistul*; Muzeul Național Rus din Sankt Petersburg. (P)

Ț Ernst Ludwig Kirchner, pictor expresionist german și unul dintre fondatorii grupării *Die Brücke*, realizează tabloul *Trei femei îmbăindu-se*. (P)

Ț Francis Picabia se îndepărtează de experiența sa cubistă și pictează pânza monumentală (3 × 3 m) intitulată *Undine sau Dansul*; Musée National d'Art Moderne, Paris. (P)

Ț Theodor Pallady expune la Salonul de la Paris lucrarea *Curtizana*, care obține un succes remarcabil. (P)

Ț Rudolf Schweitzer-Cumpăna, prima expoziție personală în București, în Sala Pasajul Crețulescu. (P)

Ț Umberto Boccioni realizează cunoscuta lucrare *Forme unice de continuitate în spațiu*, al cărei original se află la Muzeu de Arte Contemporanea de São Paulo, replici ale lucrării existând la Museum of Modern Art din New York și Tate Gallery din Londra. (S)

Ț Dimitrie Paciurea participă la Expoziția de artă românească de la München. (S)

Ț *Portretul Elenei Simu*, comandat de Anastase Simu lui Antoine Bourdelle, apreciat la Salonul Național de la Paris. (S)

Ț Andersen Edvard Eriksen realizează *Mica sirenă*, monumentul cel mai cunoscut din Danemarca, amplasat pe o stâncă din portul Langelinie din Copenhaga. (S)

Ț *Arenele din Verona*, edificiu din vremea împăratului roman Augustus, au fost *reconstruite* cu o acustică adaptată pentru mari spectacole de operă și concerte ale artiștilor consacrați. (A)

Ț Ioan Slavici publică romanul *Mara*.

- ÿ Octavian Goga publică volumul de poezii *Din umbra zidurilor*. (L)
- ÿ Edmund Husserl, filosof austriac, creatorul fenomenologiei moderne, publică lucrarea *Idei directoare pentru o fenomenologie pură și o filosofie fenomenologică*. (F)
- ÿ Niels Bohr imaginează *primul model atomic bazat pe mecanica cuantică*. (I)
- ÿ La *Teatrul Champs-Élysées din Paris*, are loc premiera baletului *Sărbătoarea primăverii* de Igor Stravinski. (M)
- Claude Debussy termină primul ciclu (din cele două) de *Preludii pentru pian*.
- ÿ Compozitorul ieșean Eduard Caudella scrie primul *Concert pentru vioară și orchestră*, dedicat lui George Enescu. (M)
- 1913-1927**
- ÿ Marcel Proust, scriitor francez, considerat a fi, alături de James Joyce, novatorul percepției literare asupra timpului, publică celebra serie de șapte romane grupate sub titlul generic *În căutarea timpului pierdut* (*Swann, La umbra fetelor în floare*, pentru care primește premiul Goncourt în 1918, *Guermites, Sodoma și Gomora, Captiva, Fugitiva, Timpul regăsit*). (L)
- 1913-1930**
- ÿ A fost construită *Rashtrapati Bhavan*, reședința viceregelui pe timpul când India era colonie britanică, devenită *Palat prezidențial după obținerea independenței*. (A)
- 1914**
- ÿ Ștefan Luchian, *Maci*, ulei pe pânză, colecție particulară. (P)
- ÿ Giorgio de Chirico, exponent al artei figurative din secolul al XX-lea și întemeietor al picturii metafizice italiene, creează seria *Enigma unei seri de toamnă, Enigma oracolului, Enigma orei*. (P)
- ÿ Marc Chagall are o primă expoziție personală la galeria berlineză Der Sturm. (P)
- ÿ Paul Sérusier pictează tabloul intitulat *Incantație sau Pădurea fermecată*; Musée des Beaux-Arts, Quimper, Franța. (P)
- ÿ Constantin Brâncuși deschide *prima sa expoziție în Statele Unite ale Americii*, la Photo Secession Gallery din New York, provocând o uriașă senzație. (S)
- ÿ Constantin Brâncuși amplasează grupul funerar *Bustul lui Petre Stănescu* împreună cu opera *Rugăciune* în Cimitirul Dumbrava din Buzău; *Rugăciune* se află în prezent la Muzeul Național de Artă al României. (S)
- ÿ Dimitrie Paciurea, *Zeul războiului, bronz patinat*; Muzeul Național de Artă al României. (S)
- ÿ Alexander Arcipenko, artist plastic ucrainean, creează *Femeie*

pieptănându-și părul, sculptură în marmură; Israel Museum, Ierusalim. (S)

ÿ Este inaugurat *Canalul Panama*. (A)

ÿ Se încheie lucrările de construcție la *Bazilica Sacré-Cœur din Paris*. (A)

ÿ Anna Ahmatova publică, cu puțin înainte de începerea Primului Război Mondial, volumul de poezii *Mătăanii*. (L)

ÿ Comedia *Pygmalion* de George Bernard Shaw este jucată în premieră la Londra. Cea mai populară piesă a lui Shaw a inspirat comedia muzicală *My Fair Lady*. (L)

ÿ Gabriela Mistral publică volumul de poezii *Sonetele morții*. (L)

ÿ Rubén Darío, poet din Nicaragua, scrie *Cântec pentru Argentina și alte poeme*. (L)

ÿ Șalom Alehem scrie piesa *E greu să fii evreu*. (L)

ÿ Oswald Spengler, filosof german, termină *Declinul Occidentului*, lucrare reprezentativă, în care propune o nouă teorie privind durata și evoluția civilizațiilor. (F)

ÿ Ernest Rutherford sugerează că *protonul este particula fundamentală cu sarcină pozitivă*. Ernest Rutherford, laureat al Premiului Nobel pentru Chimie în anul 1908 este considerat părintele fizicii nucleare. (I)

ÿ Tenorul italian Beniamino Gigli, considerat unul dintre cei mai mari tenori ai tuturor timpurilor, debutează la Teatro Sociale din Rovigo. (M)

ÿ George Enescu termină *Simfonia nr. 2 în La major*. (M)

ÿ *St. Louis Blues*, cântec american, compus de W. C. Hardy. (MD)

1915

ÿ Ernst Ludwig Kirchner realizează un spectaculos *Autoportret ca soldat*, aflat la Allen Memorial Art Museum din Oberlin, Ohio, S.U.A. (P)

ÿ Juan Gris expune la Salonul independenților lucrarea *Omagiu lui Picasso*; Art Institute of Chicago, S.U.A. (P)

ÿ Kasimir Malevici, întemeietorul curentului numit *suprematism*, pictează *Pătrat negru pe fond alb*, un tablou fără subiect figurativ, considerat drept o operă de maxim radicalism; Galeria Tretyakov, Moscova. (P)

ÿ Franz Kafka publică nuvela *Metamorfoza*, socotită reper al literaturii existențialiste. Printre cele mai importante creații kafkiene se numără romanele *Procesul*, *Castelul* și *America* și povestirile *Verdictul*, *Colonia penitenciară*, *Un medic de țară* și *Marele zid chinezesc*. (L)

ÿ Arnold Sommerfeld *perfecționează modelul atomic al lui Bohr* imaginând orbite eliptice staționare în jurul nucleului. (I)

ÿ Compozitorul Manuel de Falla scrie baletul *Amorul vrăjitor*, pe libretul lui Martinez Sierra. (M)

ÿ La Viena, compozitorul maghiar Emmerich Kalman prezintă premiera operetei *Silvia*. (M)

1915-1922

ÿ Se construiește *Lincoln Memorial din Washington*, ridicat în onoarea președintelui Abraham Lincoln, după un proiect de Henry Bacon. (A)

1916

ÿ La 6 februarie, în cabaretul „Voltaire” din Zürich, este fondată mișcarea *Dada*, între ai cărei întemeietori se află și Tristan Tzara, poet avangardist român. (L)

ÿ George Topârceanu publică volumul *Balade vesele și triste*, dintre care au devenit foarte populare: *Balada chiriașului grăbit*, *Rapsodii de toamnă*, *Balada unui greier mic* etc. (L)

ÿ Tristan Tzara publică, la Zürich, *Prima aventură cerească a domnului Antipyrine*. (L)

ÿ Albert Einstein publică *Teoria relativității generalizate*. (I)

ÿ Gerardo Matos Rodríguez, muzician uruguayan, compune tangoul *La Cumparsita*. (MD)

1916-1917

ÿ George Grosz, artist german aparținând mișcării dadaiste, pictează pânza *Orașul*; Colecția Thyssen-Bernemisza, Madrid. (P)

ÿ Kafu Nagai, scriitor japonez, scrie romanul *Rivalitatea gheișelor*. (L)

ÿ Franz Kafka scrie singura sa piesă, intitulată *Paznicul criptei* (*Der Gruftwächter*).

1916-1920

ÿ Alexandru Macedonski scrie o suită de *52 de rondeluri*, grupate în celebrele cicluri *Rondelurile rozelor de azi și de ieri*, *Rondelurile pribege*, *Rondelurile celor patru vânturi*, *Rondelurile Senei și Rondelurile de porțelan*, cicluri publicate în volumul postum *Poema Rondelurilor* (1927). (L)

1916-1926

ÿ *Palatul Academiei Comerciale*, azi *Academia de Studii Economice*, a fost proiectat de arhitecții Grigore Cerchez, Edmond van Saanen Algi și Culina Arghir. (A)

ÿ Claude Monet lucrează douăsprezece panouri de mari dimensiuni din seria *Nuferi*, pe care le-a oferit ulterior statului francez; vor fi expuse la Musée de l'Orangerie, din grădinile Tuilleries, în două săli speciale. (P)

1917

ÿ Apare „*De Stijl*”, revistă de artă plastică și arhitectură editată de Piet Mondrian și de Theo van Doesburg, revistă care a propagat curentul *neoplasticism*. (P)

ÿ Eustațiu Stoenescu pictează, la Stockholm, *portretul profesorului Disescu*. Stoenescu a pictat scene de gen, peisaje, naturi moarte, dar a fost mai ales un portretist virtuos, *1941*) (P)

- ÿ Claude Monet, *Autoportret* realizat în preajma vârstei de 77 de ani; Musée d'Orsay. (P)
- ÿ Giorgio de Chirico pictează *Interior metafizic cu fabrică*; Staatsgalerie din Stuttgart, Germania. (P)
- ÿ Mário de Andrade, poet, prozator, muzician și critic de artă brazilian, publică volumul de poezii *Există o picătură de sânge în fiecare poem*. (L)
- ÿ T. S. Eliot publică poemul scris la Paris, *Cântecul de dragoste al lui Alfred J. Prufrock*. (L)
- ÿ Manuel de Falla termină baletul *Tricornul*, creat pentru ansamblul Baletelor ruse, condus de S. Diaghilev. (M)
- ÿ Serghei Prokofiev compune prima sa simfonie, „*Clasica*”. (M)
- ÿ Claude Debussy scrie *Sonata pentru vioară și pian*. (M)
- ÿ *Prima înregistrarea a unui disc* cu muzică de jazz realizată de Original Dixieland Jazz Band. (MD)
- ÿ Carlos Gardel înregistrează melodia *Mi noche triste*, lucrare ce marchează data de naștere a tangoului liric. (MD)

1917-1920

- ÿ Alekei Jawlensky, pictor rus apropiat de expresionismul german realizează o cunoscută serie de portrete: *Chipuri mistice* și *Chipuri îngâdurate*. (P)

1918

- ÿ Gheorghe Petrașcu pictează *Moara*, tablou aflat la Muzeul Național de Artă al României. (P)
- ÿ *Prima expoziție personală Joan Miró* la Galeria Dalmau, Barcelona. J.M. rămâne un creator multidimensional și multilateral: pictează, dar și sculptează și stăpânește în aceeași măsură tehnica ceramicii. (P)
- ÿ Constantin Brâncuși cioplește în lemn de stejar *prima variantă a Coloanei fără sfârșit*. (S)
- ÿ Katherine Mansfield, prozatoare și poetă neozeelandeză, publică nuvela *Preludiul*. (L)
- ÿ Guillaume Apollinaire, *Calligrammes*; Paul Éluard, *Poèmes pour la paix*; Tristan Tzara, *Vingt-cinq poèmes*. (L)
- ÿ Georges Duhamel, prozator și poet francez, publică *Viața martirilor*, culegere de nuvele sub pseudonim. Pe aceeași temă, romanul *Civilizație*, care a primit Premiul Goncourt. (L)
- ÿ Federico García Lorca publică primul său volum, *Impresii și peisaje*. (L)
- ÿ *Prima explicație de anvergură a structurii atomului datorată lui Ernest Rutherford*; modelul atomic elaborat de savant a reprezentat un moment de referință în istoria fizicii nucleare. (I)
- ÿ George (Gogu) Constantinescu, savant și inginer român, membru al Academiei Britanice, este *creatorul teoriei sonicității*, ca o ramură a mecanicii. (I)

1918-1919

ÿ Amedeo Modigliani realizează portretul lui *Jeanne Hébuterne*; Museum of Modern Art, New York. (P)

1919

ÿ Victor Brauner pictează lucrarea intitulată *Peisaj cu clădire*; colecție particulară. (P)

ÿ Amedeo Modigliani pictează singurul său *Autoportret*; Museu de Arte Contemporanea da Universidade de Sao Paulo, Brazilia. (P)

ÿ Fernand Léger, pictor și sculptor francez, creator al unor forme cubiste, pictează *Orașul*; Museum of Modern Art, New York. (P)

ÿ *Gara centrală din Helsinki*, Finlanda, construită de arhitectul Eliel Saarinen. (A)

ÿ Serghei Esenin, poet marcant al Rusiei secolului al XX-lea, scrie *Confesiunea unui huligan*. (L)

ÿ Lucian Blaga publică primul volum de versuri, *Poemele luminii*. (L)

ÿ William Somerset Maugham publică romanul care i-a adus celebritatea internațională, *Luna și doi bani jumate*, biografia ieșită din comun a faimosului pictor francez Paul Gauguin. (L)

ÿ Karl Jaspers, psihiatru și filosof german, exponent al existențialismului în Germania, publică *Psihologia concepțiilor despre lume (Psychologie der Weltanschauungen)*. În teologie, se ridică împotriva teoriei „demitologizării” propusă de Rudolf Bultmann. (F)

ÿ Compozitorul englez Edward Elgar scrie *Concertul pentru violoncel și orchestră*. (M)

1919-1920

ÿ Constantin Brâncuși: Motivul păsării continuă cu o nouă etapă, cea a Păsărilor de aur aflate la Art Institut of Chicago, Metropolitan și Centrul Pompidou. (S)

1919-1922

ÿ *Turnul Einstein*, observatorul din Postdam, construit în stil expresionist de arhitectul Erich Mendelsohn. (A)

ÿ Liviu Rebreanu scrie romanul *Pădurea Spânzuraților*, tema fusese schițată, inițial, în nuvela *Catastrofa*. (L)

1919-1933

ÿ *Bauhaus*, școală de artă, design, arhitectură și prin extensie un curent artistic lansat de arhitectul Walter Gropius. (A)

1920

ÿ Edward Hopper, proeminent pictor american, pictează *Peisaj american*, lucrare în colecția de la Philadelphia Museum of Art, S.U.A. (P)

ÿ Otto Dix, important pictor german al secolului XX, pictează pânza *Vânzătorul de chibrituri*, insolit amalgam de tehnică dadaistă și de viziune expresionistă. (P)

- ÿ Monet, *Nuferi*, panoul din dreapta al unui triptic păstrat la Museum of Modern Art, New York. (P)
- ÿ Theodor Pallady are *prima expoziție personală* la Paris, la Galeria Nunès et Fiquet; În anul 2012 a fost declarat membru post-mortem al Academiei Române. (P)
- ÿ Brâncuși, *Noul-născut*, versiunea în bronz; Museum of Modern Art, New York. (S)
- ÿ Liviu Rebreanu publică romanul *Ion*, socotit deschizător de drum în proza interbelică românească. (L)
- ÿ Sinclair Lewis, scriitor american, publică romanul *Strada mare (Main Street)*, care-i aduce celebritatea. Opera sa, cronică satirică a vieții provinciale americane, reductibile la tipul individului mediocru, apăsător de grotescul și banalitatea vieții cotidiene, în descendența realismului dickensian. (L)
- ÿ Agatha Christie, autoare a peste 80 de romane polițiste celebre, publică primul sau roman, *Misterioasa afacere de la Styles..* (L)
- ÿ Colette publică romanul *Chéri*. (L)
- ÿ Kafu Nagai, scriitor japonez, scrie piesa *Lasă amanta să se ducă*. (L)
- ÿ Are loc *prima ediție a Festivalului de la Salzburg*, festival de operă, teatru și muzică clasică, *organizat de Max Reinhart și Hugo Hofmannstahl*. (M)
- ÿ După încercările experimentale care au debutat în 1906, *primele posturi de radiodifuziune încep transmisiile radiofonice cotidiene; KDKA din Pittsburgh, Pennsylvania, a fost prima stație de radiodifuziune din lume care a primit licență de emisie*. (I)
- ÿ *Compania americană RCA produce primele tuburi electronice comerciale*. (I)
- ÿ La Chicago, compozitorul rus Serghei Prokofiev prezintă în premieră opera *Dragostea celor trei portocale (The Love for Three Oranges)*, după un basm de Carlo Gozzi. (M)
- 1921**
- ÿ Pablo Picasso pictează cele două versiuni ale tabloului *Cei trei muzicanți*; Muzeul de Artă Modernă din New York și Philadelphia Museum of Art. (P)
- ÿ Mondrian, *Compoziție cu roșu, galben și albastru*; Museum of Modern Art, New York. (P)
- ÿ Iosif Iser, *Familie de tătari de pe malul Mării Negre*. (P)
- ÿ Juan Gris, *Portretul lui Pablo Picasso*; Colecția Leigh Block, Chicago. (P)
- ÿ *Statuia în bronz a lui Johann Strauss*, realizată de *Edmund Hellmer*, este dezvelită în Stadtpark, Viena. (S)
- ÿ Ion Barbu publică la Editura Luceafărul volumul *După melci*. A fost unul dintre cei mai importanți poeți români interbelici, reprezentant al modernismului literar românesc. (L)

- Franz Kafka scrie nuvela *Prima durere*.
- Paul Valéry publică volumul *Album de versuri vechi*. Paul Ambroise Valéry (30 octombrie 1871, Sète–20 iulie 1945, Paris), scriitor francez, autor de poeme și eseuri, reprezentant al simbolismului tardiv în literatura franceză. (L)
- Miguel de Unamuno, *prozator, filosof, poet și dramaturg, eseist, profesor publică romanul Mătușa Tula..* (L)
- Ernest Hemingway publică volumul de povestiri canadiene *Sus, în Michigan*. (L)
- Louis Aragon publică romanul *Anicet sau Panorama*. În 1924, împreună cu André Breton și Paul Éluard, Aragon pune bazele suprarealismului. (L)
- Ludwig Wittgenstein, filosof austriac și britanic, publică *Tractatus Logico-Philosophicus*, una dintre cele mai importante cărți de filosofie din secolul al XX-lea. (F)
- Nicolae Paulescu, savant român, medic și fiziolog, este primul care a descoperit hormonul antidiabetic eliberat de pancreas numit mai târziu insulină. (I)
- Enescu termină monumentală *Simfonie nr. 3 în Do major*. (M)
- *Spectacol inaugural al Operei Române din București cu opera Lohengrin* de Wagner, sub conducerea lui George Enescu. (M)
- José Fernández Diaz compune piesa de succes *Guantanamera*. (MD)
- 1921-1922**
- *Proiectul Arcului de Triumf din București*, pentru comemorarea victoriei României în Primul Război Mondial, a fost *transpus în lemn și stuc* de arhitectul Petre Antonescu și înlocuit cu Arcul de Triumf actual în 1935-1936. (A)
- 1921-1923**
- Jaroslav Hašek scrie *Peripețiile bravului soldat Švejk*, roman satiric de notorietate mondială. (L)
- 1921-1924**
- La inițiativa lui Victor Eftimiu, directorul Teatrului Național din București, sculptorul Dimitrie Paciurea realizează mai multe busturi ce vor decora foaierea teatrului: Shakespeare, 1921; Ibsen, 1923; Iancu Brezianu, 1923; Tolstoi, 1924. (S)
- 1921-1926**
- *Grundtvigskirche din Copenhaga*, biserică cu aspect insolit în formă de orgă, opera lui Peder Vilhelm Jensen Klimt. (A)
- 1922**
- Statuia monumentală a lui *Abraham Lincoln*, realizată din marmură de Georgia de sculptorul Daniel Chester French; Lincoln Memorial Central. (S)

- Ț *Catedrala Episcopală Ortodoxă din Alba Iulia* a fost ridicată cu prilejul încoronării regelui Ferdinand și a reginei Maria ca suverani ai României Mari. (A)
- Ț James Joyce, prozator irlandez, publică la Paris romanul *Ulysses*, unul dintre cele mai importante romane ale modernismului. (L)
- Ț *Să îmbrăcăm pe cei goi*, comedia lui Luigi Pirandello, eseist italian, (L)
- Ț Rainer Maria Rilke termină *Elegiile duineze* și ciclul de poezii *Sonete către Orfeu*, volume considerate drept cele mai reușite ale operei sale. (L)
- Ț Urmuz, pseudonimul literar al lui Demetru Demetrescu-Buzău, scriitor român de avangardă, publică în revista „Cugetul românesc” romanul *Pâlnia și Stamate*, scrierile lui – puține la număr – cunosc o glorie postumă, care nu a încetat să se consolideze. Ele au avut o neașteptată înrâurire asupra literaturii românești de avangardă; Sașa Pană îi tipărește în 1930 o ediție a scrierilor, iar Geo Bogza scoate revista „Urmuz”.. (L)
- Ț Mário de Andrade publică volumul de poezii *Antiimn către São Paulo*, pentru care a fost considerat promotorul modernismului în literatura braziliană. (L)
- Ț Yakup Kadri Karaosmanoglu, prozator și publicist turc, publică romanele *Kiralik Konak* (Conac de închiriat). (L)
- Ț Este fondată *British Broadcasting Company*, care ulterior va deveni *British Broadcasting Corporation – BBC*. (I)
- Ț *Primele receptoare radio cu lămpi Aeriola* au fost comercializate de compania *Westinghouse Electric*; impactul social, cultural și politic a fost uriaș: de la 5000 de aparate vândute în 1922 s-a ajuns la 2,5 milioane în 1924. (I)
- 1922-1924**
- Ț *Casa Chile din Hamburg*, imobil de birouri construit de arhitectul Fritz Höger în stil expresionist german. (A)
- 1922-1925**
- Ț A fost construit *Tribune Tower din Chicago*, clădire de birouri, a cărei structură de oțel a fost proiectată de Raymond M. Hood și John Mead Howells. (A)
- 1922-1928**
- Ț *Palais des Beaux Arts din Bruxelles*, spațiu pluridisciplinar conceput de arhitectul Victor Horta ca o Casă a artelor. (A)
- 1922-1931**
- Ț Dimitrie Paciurea realizează cea mai cunoscută și reprezentativă serie de lucrări din creația sa intitulată metaforic *Himere: Himera 1922; Himera văzduhului, 1927; Himera pământului, 1927; Himera apei, 1928; Himera nopții, 1928; Himera vultur, 1931*, expuse la Muzeul Național de Artă al României. (S)

1922-1933

ÿ Romain Rolland scrie cele șapte volume ale romanului-fluviu *Inimă vrăjită*. (L)

1922-1940

ÿ Roger Martin du Gard, scriitor francez, laureat al Premiului Nobel pentru literatură în anul 1937, publică *Familia Thibault*, roman-fluviu cuprinzând opt volume. (L)

1922-1941

ÿ Aleksei Nikolaevici Tolstoi scrie trilogia *Calvarul (Drumul către Golgota)* în care descrie evenimente din perioada 1914-1919, inclusiv din războiul civil. (L)

1923

ÿ Gheorghe Petrașcu pictează *Autoportret cu bonetă roșie*; Muzeul Zambaccian din București. (P)

ÿ Shaim Soutine, pictor francez de origine rusă, pictează tabloul *Femeie în roșu*; colecție particulară. (P)

ÿ Suzanne Valadon, pictoriță franceză, *La Boîte à violon*; Musée d'Art moderne, Paris. (P)

ÿ Nicolae Tonitza, *Autoportret*; Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ Constantin Brâncuși realizează prima versiune, în lut, a *Cocoșului*. (S)

ÿ George Bernard Shaw scrie piesa care i-a adus Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 1925: *Sfânta Ioana*.

ÿ Ion Pillat publică volumul de poezie *Pe Argeș în sus*. (L)

ÿ Lion Feuchtwanger, romancier și dramaturg german, publică romanul de debut *Ducesa slută Margareta Maultasch (Die häßliche Herzogin Margarete Maultasch)*. (L)

ÿ Louis de Broglie a demonstrat că, *la scara atomică, materia are în același timp caracter de undă și de particulă, inaugurând mecanica ondulatorie*. (I)

ÿ Compania germană *Telefunken* începe producția de emițătoare și receptoare radio în Europa. (I)

ÿ Germanul de origine română Hermann Julius Oberth, specialist în astronomică și considerat unul dintre inițiatorii zborului spațial, publică lucrarea intitulată *Rachetele către spațiile interplanetare*. (I)

ÿ Arthur Honegger, compozitor elvețian, compune monumentalul oratoriul *Regele David* și lucrarea orchestrală *Pacific 231*. (M)

ÿ *Țara surâsului*, premiera operetei în două acte, compusă de compozitorul vienez Franz Lehár. (M)

1923-1927

ÿ *Mânăstirea Rohia* din județul Maramureș, construită de preotul paroh Nicolae Gherman și de localnici; Casa Poetului, ridicată în 1977-1979, este chilia unde a locuit Nicolae Steinhardt. (A)

1923-1933

Ț *Catedrala Arhiepiscopală Ortodoxă din Cluj*, construită în stil neobizantin. (A)

1923-1938

Ț *Mausoleul de la Mărășești*, dedicat eroilor din Primul Război Mondial, a fost proiectat de arhitecții George Cristinel și Constantin Pomponiu. (A)

1923-1940

Ț Constantin Brâncuși caută reprezentarea esențializată a zborului în seria *Păsări în văzduh*, realizând 16 versiuni – 7 în marmură și 9 în bronz. (S)

1924

Ț Panait Istrati, scriitor român de expresie franceză și română, publică la Paris nuvela *Kyra Kyralina*, cu o prefață de Romain Rolland, versiune românească de autor: I. G. Hertz, București, 1934. (L)

Ț Joan Mirò, artist catalan, marchează o schimbare de stil cu pânza *Vânătorul*, moment din care pictura lui va evolua în direcția suprarealismului; Museum of Modern Art, New York. (P)

Ț Pictorii Francisc Șirato, Nicolae Tonitza, Ștefan Dimitrescu, împreună cu sculptorul Oscar Han, formează *Grupul celor patru*. (P)

Ț Chaim Soutine pictează celebra pânză *Boul jupuit*; Albright-Knox Art Gallery, Buffalo, New York, U.S.A. (P)

Ț Nicolae Dărăscu pictează *Cimitir tătăresc la Balci*; Muzeul Zambaccian, București. (P)

Ț *Prima expoziție internațională de artă „Contemporanul”*; expun Brâncuși, Brauner, Iancu, Maxy și alți artiști avangardiști. (P)

Ț Dimitrie Paciurea participă la Bienala de la Veneția. (S)

Ț Gustav Vigeland, sculptor norvegian, creează, începând din acest an, timp de două decenii, 192 de sculpturi în granit și bronz care vor decora aleile parcului din Oslo ce-i poartă numele. (S)

Ț *Casa Schröder din Utrecht*, proiectată de arhitectul Gerrit Thomas Rietveld. (A)

Ț André Breton publică primul *Manifest al suprarealismului*. (L)

Ț Tristan Tzara publică manifestele mișcării: *Șapte manifeste Dada*. (L)

Ț Saint-John Perse publică la Paris, sub un nou pseudonim, poemul *Anabasis*. (L)

Ț Eugene O'Neill, considerat un clasic al dramaturgiei americane, publică piesa *Patima de sub ulmi*. (L)

Ț Franz Kafka scrie *Josephine, cântăreața sau Poporul șoarecilor*, ultima sa povestire. (L)

Ț Premiera operetei *Contesa Maritza*, compusă de Emmerich Kalman. (M)

Ț *Rhapsody in blue*, compoziția lui George Gershwin pentru pian și orchestră, are prima audiție la Aeolian Hall din New York. (M)

- ÿ Mihail Jora compune suita simfonică *Privești moldovenești*. (M)
ÿ Jean Sibelius compune *Simfonia nr. 7 în Do major*, o grandioasă construcție simfonică. (M)

1924-1926

- ÿ Nicolae Tonitza pictează portretul *Fetița pădurarului*, una dintre capodoperele creației sale; Colecția Doctor Dona și apoi Muzeul Național de Artă al României. (P)

1925-1927

- ÿ Theodor Pallady pictează *Place Dauphine*, pânză aflată la Muzeul Zambaccian din București. (P)

1924-1935

- ÿ Constantin Brâncuși: *Cocoșul salutând soarele*, lemn de nuc; Museum of Modern Art din New York, urmată de o versiune din bronz (1935), aflată în colecția Muzeului de Artă din Paris. (S)

1925

- ÿ Tonitza pictează *Fetița olandeză*; Muzeul Național de Artă al României. (P)

- ÿ Pictorul Rudolf Schweitzer-Cumpăna participă la expoziția de Artă Română, organizată la Musée du Jeu de Paume de la Paris, cu lucrările *Țăran* și *La țară*. (P)

- ÿ Camil Ressu pictează *Cosași odihnindu-se*, lucrare reprezentativă aflată la Muzeul Național de Artă al României. (P)

- ÿ Tonitza pictează delicata lume a florilor în *Crizanteme albe*; Muzeul Național de Artă al României. (P)

- ÿ Salvador Dalí deschide *prima expoziție personală* la faimoasa galerie Dalmau din Barcelona. (P)

- ÿ François Mauriac, romancier, poet, dramaturg, eseist francez, publică romanul *Pustiul dragostei*, pentru care obține Le Grand prix du roman. (L)

- ÿ Franz Kafka, *Procesul*, roman publicat postum. (L)

- ÿ Ezra Pound, poet american, reprezentant de marcă al modernismului literar de la începutul secolului al XX-lea, publică poemul *Cantos*. (L)

- ÿ André Gide publică romanul *Falsificatorii de bani (Les Faux-monnayeurs)*. (L)

- ÿ Eugenio Montale publică o culegere de poezii intitulată *Oase de sepie*. Este considerat unul dintre cei mai importanți poeți italieni moderni alături de Giuseppe Ungaretti și Umberto Saba. (L)

- ÿ Scott Fitzgerald, scriitor american, un clasic al prozei moderne de limba engleză, publică romanul *Marele Gatsby* (L)

- ÿ Theodore Dreiser publică romanul *O tragedie americană*. (L)

- Inventatorul englez John Baird a demonstrat *principiul televiziunii trimițând la distanță o imagine prin intermediul undelor radio*. (I)

ÿ Wolfgang Pauli descoperă *principiul de excluziune cuantică*. (I)
ÿ Filmul *Goana după aur*, regia: Charles Chaplin, în distribuție: Charles Chaplin, Henry Bergman. (F)

ÿ Compozitorul Alban Berg scrie opera *Wozzeck*, reprezentată la Berlin, sub conducerea lui Erich Kleiber. Subiectul a fost inspirat din drama lui George Büchner. (M)

1925-1927

ÿ Ionel Teodoreanu scrie trilogia *La Medeleni*, devenind unul dintre scriitorii interbelici de mare succes în România. (L)

1926

ÿ Georges Rouault pictează *Clovn bătrân cu câine*, temă-metaforă des întâlnită în creația sa. (P)

ÿ M. H. Maxy, *Madona electrică*, aflată la Galeria de artă modernă de la Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ Nicolae Tonitza, cel mai sensibil poet al candorii copilăriei, în opinia lui Barbu Brezianu, pictează *Portret de copil*; Muzeul Zambaccian din București. (P)

ÿ Juan Miró pictează *Câine lătrând la lună*; Muzeul din Philadelphia, SUA. (P)

ÿ Paul Klee, *Vile florentine*, ulei pe pânză; Musée National D'art Moderne, Centre Georges Pompidou. (P)

ÿ Nicolae Tonitza pictează *Vase cu maci*, Muzeul de Artă din Constanța; *Nud în iatac și Femeie cu cămașă galbenă*, Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ Piet Mondrian, *Romb cu două linii și albastru*; Muzeul de Artă din Philadelphia. (P)

ÿ Nicolae Tonitza continuă seria de portrete de copii cu *Fiul pădurarului*, lucrare aflată la Muzeul „Vasile Pârvan” din Bârlad. (P)

ÿ Corneliu Michăilescu, considerat primul pictor român care creează în spiritul artei cubiste, tehnică pe care și-o însușește în timpul studiilor la Florența, pictează *Peisaj italian*; Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ Sculptorul Oscar Han realizează *Bustul lui Eminescu*, așezat în curtea Mănăstirii Putna, urmat în 1934 de un alt bust al poetului, amplasat pe fațada cazinoului din Constanța. (S)

ÿ *Palatul Culturii din Iași* construit în stil gotic flamboyant de arhitectul Ion D. Berindey, împreună cu arhitecții Xenopol și Cerchez. (A)

ÿ *Capitala durerii*, culegere de poeme publicată de poetul francez Paul Éluard, unul din fondatorii suprarealismului împreună cu André Breton și Louis Aragon. (L)

ÿ Mihail Sadoveanu publică volumele *Țara de dincolo de negură* și *Dumbrava minunată*. (L)

- ÿ William Faulkner, unul dintre scriitorii reprezentativi ai literaturii americane din secolul XX publică primul său roman, *Plata soldatului*. Modernismul lui Faulkner se înscrie în spiritul de influență al lui James Joyce, ca model de artă romanescă. (L)
- ÿ *Getica*, opera de căpătâi a lui Vasile Pârvan apare la Editura Cultura Națională, București.
- ÿ Louis Aragon publică eseu *Țăranul din Paris*. (L)
- ÿ Ernest Hemingway publică romanul *Fiesta*. (L)
- ÿ Erwin Schrödinger, fondatorul mecanicii ondulatorii, formulează ecuația fundamentală care îi poartă numele, ecuație ce descrie *comportarea electronului în jurul nucleului atomic*. (I)
- ÿ Apar *primele gramofone acționate electric și fără pavilion de rezonanță*. (I)
- ÿ *Turandot*, opera lui Puccini, are premiera mondială la Teatrul Scala din Milano, sub bagheta lui Arturo Toscanini. (M)
- ÿ Violonistul american Yehudi Menuhin debutează la Manhattan Opera House. (M)
- ÿ George Enescu compune *Sonata a III-a pentru vioară și pian în caracter românesc*. (M)
- ÿ *Valencia*, melodia din filmul cu același nume, compusă de José Padilla. (M)
- 1926-1927**
- ÿ Theodor Pallady pictează *Autoportretul* aflat la Muzeul Brukenthal din Sibiu. (P)
- ÿ George Georgescu îi urmează lui Arturo Toscanini la conducerea Filarmonicii din New York și Orchestra Operei din Washington. (M)
- 1927**
- ÿ Irina Codreanu, *Cap de chinezoaică*, bronz patinat; Muzeul Național de Artă al României. (S)
- ÿ Henri Matisse, *Odalisque (Harmony in Red)*, 1927, oil on canvas. The Metropolitan Museum of Art, New York. (P)
- ÿ Primul roman a lui Kafka, intitulat *America*, apare în ediție postumă la München. (L)
- ÿ Hortensia Papadat-Bengescu publică romanul *Concert din muzică de Bach*. (L)
- ÿ Tudor Arghezi publică volumul de poezii *Cuvinte potrivite*. (L)
- ÿ Cezar Petrescu nuvelist, traducător și gazetar român publică romanul *Întunecare*. (L)
- ÿ Federico García Lorca publică drama *Mariana Pineda*. (L)
- ÿ Apare romanul de mare succes *Thérèse Desqueyroux* de François Mauriac. (L)

- ÿ Martin Heidegger, unul din cei mai importanți filosofi germani din secolul al XX-lea, publică opera sa capitală, *Ființă și timp*, considerată între cele mai de seamă lucrări din domeniul filosofiei din secolul al XX-lea. (F)
- ÿ Werner Heisenberg enunță *principiul incertitudinii*, unul dintre principiile fundamentale ale mecanicii cuantice (I)
- ÿ *Cântărețul de jazz, în premieră la New York, marchează debutul filmului sonor în cinematografie.* (I)
- ÿ Yehudi Menuhin începe să studieze cu George Enescu la Paris și în România. (M)
- ÿ Clara Haskil susține recitaluri împreună cu George Enescu și Pablo Casals în Elveția, în Belgia și cu Leopold Stokowski la Philadelphia. (M)
- ÿ La București este prezentată *Liturghia modală* a compozitorului Dumitru Georgescu Kiriac, creație liturgică de referință a cultului ortodox român (M)
- ÿ *Aurora*, regia: Friedrich Wilhelm Murnau, în distribuție: Janet Gaynor, George O'Brien, Margaret Livingston. (Fm)
- 1927-1928**
- ÿ Nicolae Tonitza pictează *Nud cu draperie roșie*, o lucrare din perioada cea mai bine cotate a artistului; Muzeul Național de Artă al României. (P)
- 1927-1941**
- ÿ Sculptorul *Gutzon Borglum* autorul celor *patru portrete monumentale (18 m înălțime) ale președinților americani: G. Washington, A. Lincoln, Th. Jefferson și Th. Roosevelt*, realizate în Mont Rushmore, Dakota de Sud, S.U.A. (S)
- 1928**
- ÿ Pictorul Raoul Dufy începe la Deauville ciclurile de tablouri care au ca teme cursele de cai și regatele. (P)
- ÿ Joan Miró pictează *Interior olandez*; Museum of Modern Art, New York. (P)
- ÿ René Magritte, pictor belgian, reprezentant al suprarealismului, pictează *Îndrăgostiții*; Museum of Modern Art. New York, provenind din colecția Richard S. Zeisler. (P)
- ÿ Magdalena Rădulescu participă la *Bienala de la Veneția*. Urmează numeroase expoziții personale la Paris, Nisa, Lyon, Milano, Roma, Londra, Lausanne și București. (P)
- ÿ Prima *expoziție personală* a lui Henry Moore, organizată la Warren Gallery din Londra. (S)
- ÿ *Prima retrospectivă Antoine Bourdelle*, conținând 141 sculpturi, a fost prezentată cu ocazia inaugurării clădirii Palais des Beaux-Arts din Bruxelles. (S)
- ÿ *Crucea Eroilor Neamului*, monument construit pe Muntele Caraiman, la

- altitudinea de 2291 m, pentru a cinsti memoria eroilor neamului căzuți în Primul Război Mondial. (A)
- Ț *Chrysler Building*, zgârie-nori din New York, realizat în manieră Art Deco, de arhitectul William van Allen. (A)
- Ț *Punct contrapunct (Point Counter Point)*, romanul inovator al lui Aldous Huxley, apare la Londra. (L)
- Ț Mihail Sadoveanu publică volumul *Hanul Ancuței*. (L)
- Ț Panait Istrati scrie nuvela *Ciulinii Bărăganului*. (L)
- Ț Bertolt Brecht publică *Opera de trei parale*, text care i-a adus consacrară internațională. (L)
- Ț Martha Bibescu, *La bal cu Marcel Proust (Au bal avec M. Proust)*. (L)
- Ț Galina Ulanova, una dintre cele mai mari balerine ale secolului XX, debut în *Romeo și Julieta* de Prokofiev. (M)
- Ț Prima audiție a poemului simfonic *Un american la Paris* de George Gershwin are loc la Carnegie Hall din New York. (M)
- Ț La sugestia dansatoarei Ida Rubinstein, Maurice Ravel compune celebrul *Bolero*, lucrare de o mare bogăție timbrală. (M)
- Ț La Opera Română din București are loc premiera operei lui Sabin Drăgoi, *Năpasta*, după I. L. Caragiale. (M)
- Ț Creatorul baletului românesc, Mihail Jora, compune tabloul coregrafic *La piață*. (M)
- Ț Igor Stravinski scrie *Capriccio pentru pian și orchestră*. (M)
- Ț Este difuzată *prima emisiune a postului Radio România*. (I)
- Ț *Penicilina*, cel dintâi antibiotic, este descoperită de bacteriologul scoțian, doctorul Alexander Fleming. (I)
- Ț *The Mysterious Lady*, regia: Fred Niblo, în distribuție: Greta Garbo, Conrad Nagel, Gustav von Seyffertitz. (Fm)
- Ț *Circul*, regia: Charles Chaplin, în distribuție: Charles Chaplin, George Davis, Doc Stone. (Fm)
- 1928-1929**
- Ț Alfred Döblin, scriitor german, lucrează la romanul *Berlin Alexanderplatz*, care va fi publicat mai întâi ca foileton, apoi în volum. (L)
- 1928-1930**
- Ț Juni Kiro Tanizaki, scriitor japonez, scrie romanul *Quicksand*. (L)
- Ț *Merchandise Mart din Chicago*, imens centru comercial proiectat de Graham, Anderson, Probst & White; la inaugurare era cea mai mare clădire din lume (372 000 m²). (A)
- 1928-1931**
- Ț *Vila Savoye din Poissy*, numită de proprietar *Les Heures Claires*, proiectată de celebru arhitect Le Corbusier. (A)

1928-1936

Ț Biserica *Madona Dudu din Craiova*, refăcută după planul arhitecților Ion Traianescu și Sterie Becu, pe locul bisericii din 1758. (A)

1929

Ț Eustațiu Stoenescu pictează portretul *Regelui Ferdinand*. (P)

Ț *Prima expoziție personală* a lui Salvador Dalí *la Paris*.. (P)

Ț *Prima expoziție personală* a artistei Margareta Sterian, Sala Mozart din București. (P)

Ț Călătorind în Spania, *Gheorghe Petrașcu* pictează o serie de peisajele între care capodopera sa, *Podul San Martin*, din colecția Dr. Dona. (P)

Ț *Monumentul în memoria ostașilor din arma Geniului ridicat pe dealul Cotrocenilor*, cunoscut sub numele „Statuia Leul”, cea mai reprezentativă lucrare a sculptorului Spiridon Georgescu. (S)

Ț *Biserica ortodoxă din Zalău*, județul Sălaj, stil brâncovenesc. (A)

Ț Faulkner publică romanul *Zgomotul și furia*, care cunoaște un ecou deosebit. (L)

Ț Romanul *Adio arme*, de Ernest Hemingway publică bazat pe experiența sa din timpul Primului Război Mondial. (L)

Ț John Steinbeck publică primul său roman, *Cupa de aur*. (L)

Ț Mateiu I. Caragiale publică cel mai cunoscut roman al său, *Craii de Curtea-Veche*. (L)

Ț Apare romanul cu caracter autobiografic *Cartea de la San Michele* al lui Axel Munthe, scriitor suedez. (L)

Ț La Salzburg, are loc *debutul oficial* ca șef de orchestră al lui Herbert von Karajan, cu opera *Salomeea* de Richard Strauss. (M)

Ț Compozitorul Dimitrie Cuclin termină opera monumentală *Traian și Dochia*. (M)

1929-1930

Ț *Kohlrabizirkus*, operă a arhitectului Franz Dischinger amplasată în *Piața Centrală din Leipzig*; edificiu cu două cupole din beton, cele mai mari din lume la data construcției, ce acoperă o suprafață de 12 000 m². (A)

1929-1933

Ț *Tromostovje*, *Podul triplu* care leagă piața Preseren de centrul istoric al orașului Ljubljana, creat de arhitectul sloven Joze Plecnik în stil romanic. (A)

1929-1935

Ț *Biserica ortodoxă din Mediaș*, județul Sibiu, stil bizantin. (A)

1929-1936

Ț *Catedrala Episcopală Ortodoxă a Covasnei și Harghitei* din Miercurea Ciuc, județul Harghita, în stil bizantin. (A)

1929-1942

ÿ Antoine de Saint-Exupéry, romancier și eseist francez, publică o serie de romane cu teme din lumea aviației: *Curierul de Sud*, *Zbor de noapte*, *Pământul oamenilor* și *Pilot de război*. (L)

1930

ÿ Gheorghe Petrașcu pictează *Femeie în roz pe malul mării*; Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ Jean Alexandru Steriadi, preocupat de o temă frecvent abordată, pictează *Corăbii în portul Brăila*; Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ *American Gothic*, titlul unei picturi realizate de pictorul american Grant Wood; Art Institute of Chicago, S.U.A. (P)

ÿ Este construită, prin grija monseniorului Vladimir Ghica, *Biserica Sacré-Coeur din București*, numită și *Biserica franceză*, închisă de regimul comunist în 1957 și redeschisă pentru credincioșii romano-catolici în 1991. (A)

ÿ *Biserica Ortodoxă nouă din Rodna*, județul Bistrița Năsăud, construită de arhitectul Victor Smigelschi. (A)

ÿ Odoardo Cavagnari, arhitect italian, construiește *Catedrala Nda-Mariam* din *Asmara*, în stil lombard, adaptat la arhitectura dominantă din Eritreea de pe timpul ocupației coloniale italiene. (A)

ÿ *Ion Barbu* publică volumul *Joc secund*. (L)

ÿ Dashiell Hammett, autor american de romane polițiste, publică *Șoimul maltez*. (L)

ÿ Camil Petrescu romancier, dramaturg, poet publică romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*. (L)

ÿ Mihail Sadoveanu publică romanul *Baltagul*. (L)

ÿ Ion Minulescu scrie *Romanță fără ecou*. (L)

ÿ Apare unicul volum de poezii, intitulat *Privești*, al lui Barbu Fundoianu/Benjamin Fondane, poet, critic literar și eseist român. (L)

ÿ Ion Vinea publică volumul *Paradisul suspinelor*. (L)

ÿ Somerset Maugham publică romanul *Plăcerile vieții*. (L)

ÿ Sașa Pană, scriitor avangardist român, publică volumul de poezii *Diagrame*. (L)

ÿ Laboratoarele AEG – Telefunken pun la punct *primul magnetofon profesional*. (I)

ÿ Béla Bartók compune *Cantata profană*, inspirându-se dintr-o legendă românească. (M)

ÿ *Simfonia psalmilor*, pentru șase soliști, cor și orchestră, de Igor Stravinski. (M)

ÿ Mihail Bulgakov romancier și dramaturg sovietic de origine ucraineană scrie piesa *Cabala bigoșilor*. (L)

1930-1933

ÿ Apare *Omul fără însușiri*, opera magistrală a lui Robert Musil, care l-a consacrat în spațiul literar și cultural german și l-a plasat printre cei mai importanți romancieri ai secolului XX. (L)

1930-1934

ÿ *Biblioteca Centrală Universitară* din Iași, construită de inginerul Emil Prager după planurile arhitectului Constantin Iotzu, pentru Fundația Regele Ferdinand I. (A)

1930-1936

ÿ John Dos Passos scrie *Paralela 42, 1919* și *Marile afaceri*, romane ce compun trilogia S.U.A., considerată printre cele mai bune texte scrise în limba engleză în secolul al XX-lea. (L)

1930-1940

ÿ Alexandru Ciucurencu pictează o serie din lucrările sale care sunt socotite reprezentative: *Femeie culcată, Spălătoreasa, Călcătoreasa, Intimitate, Balerina, Femeie pe scaun, Femeie cu pălărie galbenă*; Muzeul Național de Artă al României. (P)

1931

ÿ Gheorghe Petrașcu pictează *Colț de atelier*; Muzeul Județean de Artă Prahova din Ploiești. (P)

ÿ Salvador Dalí pictează *Persistența memoriei*, una dintre cele mai cunoscute pânze suprarealiste; Muzeul de Artă Modernă din New York. (P)

ÿ Kees Van Dongen, pictor olandez al protipendadei pariziene între cele două războaie mondiale, execută portretul poetei *Anna de Noailles*; Stedelijk Museum, Amsterdam. (P)

ÿ Cu sprijinul Franței și Vaticanului s-a reușit realizarea și sfințirea monumentului care domină orașul Rio de Janeiro, *Cristos Mântuitorul (O Cristo Redentor)*, al cărui mulaj a fost efectuat de sculptorul francez Paul Landowski. (S)

ÿ *Empire State Building din New York*, cea mai înaltă clădire din vremea aceea, 102 etaje, proiectată de William F. Lamb și realizată într-un timp record: 1 an și 45 de zile. (A)

ÿ Tudor Arghezi publică volumul de poeme *Flori de mucigai*.

ÿ Herman Hesse începe ultimul și cel mai important roman al său, *Jocul cu mărgelile de sticlă (Das Glasperlenspiel)*; romanul va fi publicat în anul 1943. Este faimos pentru romanele sale *Lupul de stepă (Der Steppenwolf)*, *Narcis și Goldmund* și *Siddhartha*. (L)

ÿ Georges Simenon, scriitor belgian prolific, 75 romane și 28 de povești, în care personajul principal este detectivul *Maigret*, publică primul său roman. (L)

- ÿ Paul Dirac formulează așa-numita *ecuație Dirac*, care descrie comportamentul fermionilor și care a condus la anticiparea existenței antimateriei. (I)
- ÿ Béla Bartók scrie *Divertismentul pentru instrumente de coarde*, în care prelucrează melodii și ritmuri populare. (M)
- ÿ Cunoscutul dirijor Constantin Silvestri compune suita pentru pian *Copii la joacă*. (M)
- ÿ *Matahari*, regia: George Fitzmaurice, în distribuție: Greta Garbo, Lionel Barrymore. (Fm)
- 1931-1935**
- ÿ Corneliu Michăilescu, figură singulară în avangarda din România interbelică, realizează seria de guașe non-figurative *Ora viziunilor*. (P)
- 1931-1936**
- ÿ Se construiește *Biserica ortodoxă din cartierul Iosefin* (după numele împăratului Iosif al II-lea) din Timișoara, proiectată de arhitectul Victor Vlad în stil neobizantin. (A)
- ÿ Constantin Brâncuși este comisionat de Maharajahul din Indore să realizeze un *Templu al Meditației* în care să fie amplasate trei *Păsări în văzduh*, una din bronz, una din marmură albă și una din marmură neagră; proiectul nu a fost niciodată realizat. Actualmente, lucrările din marmură se află la Galeria Națională Australiană din Canberra. (S)
- 1932**
- ÿ Paul Klee, artist de o originalitate profundă, pictează *Ad Parnassum*, unul dintre tablourile ce marchează apogeul operei sale. (P)
- ÿ Salvador Dalí participă la *prima expoziție suprarealistă în Statele Unite*, unde are parte de un adevărat triumf. (P)
- ÿ Gheorghe Petrașcu pictează compoziția *Natură statică cu borcan și pensule*, aflată la Muzeul Național de Artă al României și lucrarea *Cârciumărese*, conservată în Muzeul Municipiului București. (P)
- ÿ *Hristos batjocorit de soldați*, unul din numeroasele tablouri cu temă religioasă pictate de Georges Rouault. (P)
- ÿ Marcel Iancu, *Țărancă cu ouă*; Muzeul Național de Artă al României. (P)
- ÿ *Visul*, una dintre cele mai cunoscute opere ale lui Pablo Picasso. (P) 1932
- ÿ *Ivan Meštrović* realizează o *Pietà* impresionantă; Notre-Dame, Indiana, S
- ÿ Prima expoziție Alberto Giacometti la Paris. (S)
- ÿ Liviu Rebreanu publică romanul *Răscoala*. (L)
- ÿ George Călinescu publică volumul *Viața lui Mihai Eminescu*. (L)
- ÿ Yakup Kadri Karaosmanoglu, scriitor turc, publică cel mai cunoscut roman al său, *Străinul*. (L)
- ÿ James Chadwick confirmă teoria lui Ernest Rutherford referitor la *existența neutronilor*. (I)

ÿ Apare primul disc realizat în România, la București, la compania care s-a numit la început „Perfection”, apoi „Homocord”, „Cristal”, iar din 1938, „Electrecord”. (I)

ÿ George Enescu și Yehudi Menuhin interpretează *Concertul pentru două violi și orchestră* de J. S. Bach, împreună cu Orchestra simfonică din Paris. (M)

ÿ Olivier Messiaen scrie lucrarea pentru orgă *Apariția bisericii eterne*. (M)

ÿ Duke Ellington: *Sophisticated Lady*. (MD)

1932-1946

ÿ Jules Romains scrie *Oameni de bună-credință*, un ciclu românesc de 27 de volume. (L)

1933

ÿ Victor Brauner deschide *prima expoziție personală* la Galerie Pierre din Paris, unde a expus printre altele: *Autoportret cu ochiul scos*, *Puterea de concentrare a domnului K*, *Fata din fabrică*, *Cristos la cabaret*. (P)

ÿ *Tingirea de aramă*, pânză pictată de Gheorghe Petrașcu; Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ Serie în care Nicolae Tonitza pictează senzualitatea trupului feminin ca subiect de contemplație artistică: *Nud pe canapea văzut din spate*, *Nud de femeie* și *Nud cu cămașa roz*; Muzeul de Artă din Constanța. (P)

ÿ Pablo Picasso pictează *Tauromahie*, un ciclu dedicat luptelor cu tauri. (P)

ÿ Museum of Modern Art din New York organizează *prima retrospectivă Edward Hopper*, ce contribuie la consacrarea lui ca reprezentant proeminent al realismului figurativ în arta americană. (P)

ÿ André Malraux publică romanul *Condiția umană*. (L)

ÿ Mihail Sadoveanu scrie romanul *Creanga de aur*. (L)

ÿ Federico García Lorca publică tragedia *Nunta însângerată*. (L)

ÿ Garabet Ibrăileanu publică romanul de dragoste *Adela*. (L)

ÿ Mihail Bulgakov scrie celebrul său roman *Maestrul și Margareta*, care va fi publicat prima dată abia în 1967.

ÿ Mircea Eliade, scriitor de literatură fantastică și autobiografică (*Noaptea de Sânziene*, *La Țigănci*), publică romanul *Maitreyi*. (L)

ÿ Geo Bogza publică *Poemul invectivă* (L)

ÿ Victor Ion Popa scrie comedia sa cea mai renumită, *Take, Ianke și Cadâr..* (L)

ÿ Pianistul român Dinu Lipatti se afirmă la Concursul internațional de pian de la Viena. (M)

ÿ Viorica Ursuleac, interpretă de origine română care a făcut carieră în Austria și Germania, soprana favorită a compozitorului Richard Strauss, este în distribuția premierelor a patru dintre operele sale: *Arabella*, 1933; *Friedenstag*, 1938; *Capriccio*, 1942 și *Die Liebe der Danae*, 1944. (M)

ÿ Compozitorul român Paul Constantinescu compune opera comică *O noapte furtunoasă*, după comedia lui I. L. Caragiale.

ÿ *Se înființează, la Oradea, fabrica de aparate de radio* ce assemblează primele radioreceptoare pentru publicul din România, cu piese aduse din Olanda; fabrica devenită S.A.R. Philips – București a comercializat, începând din 1949, alte tipuri de radioreceptoare cu tuburi electronice prin asamblarea unor seturi de componente importate din URSS. (I)

1933-1934

ÿ Enrico Fermi formulează *teoria dezintegrării beta* (primul model teoretic în care apar neutrinii). (I)

1933-1937

ÿ Charles Holden construiește, în stil Art Déco, *Turnul Universității din Londra*. A)

1934

ÿ Nicolae Tonitza, *Vase cu maci*; Muzeul de artă Constanța. (P)

ÿ Balthazar Klossowski de Rola, cunoscut că Balthus, pictează *Lecția de chitară*, probabil cea mai celebră lucrare a sa. (P)

ÿ Raoul Dufy pictează *Regata de la Cowes*; National Gallery of Art, Washington D.C., S.U.A. (P)

ÿ Francisc Șirato pictează peisajul intitulat *Dealul alb*. (P)

ÿ Diego Rivera, proeminent pictor mexican cunoscut pentru frescele sale de mari dimensiuni care au dat naștere Renașterii Murale Mexicane, realizează compoziția *Omul, controlorul Universului*; Palacio de Bellas Artes, Mexico City. (P)

ÿ Sculptorul Oscar Han realizează în bronz *Monumentul Victoriei*, amplasat la *Tișița, Mărășești*, județul Vrancea. (S)

ÿ *Prima expoziție Alberto Giacometti la New York*. (S)

ÿ *Apare Blândețea nopții*, roman de Scott Fitzgerald. (L)

ÿ Agatha Christie, *Crima din Orient Express*. (L)

ÿ Irving Stone, scriitor american de romane biografice, publică *Bucuria vieții*, inspirat de viața pictorului Vincent Van Gogh. (L)

ÿ Frédéric și Irène Joliot-Curie *descoperă radioactivitatea artificială*. (I)

ÿ Serghei Rahmaninov termină *Rapsodia pe o temă de Paganini pentru pian și orchestră*. (M)

ÿ George Enescu compune *Suita nr. 3 pentru orchestră, în Do major*. (M)

1934-1935

ÿ Regina Maria a României *Povestea vieții mele (The Story of My Life)*, vol. I–III, Londra, Editura Cassell & Company, Londra. (L)

1934-1937

ÿ Emil Cioran, filosof și eseist român, publică textele sale scrise în limba română: *Pe culmile disperării* (1934), *Cartea amăgirilor* (1935), *Schimbarea la față a României* (1936) și *Lacrimi și sfinți* (1937) (F)

1935

- ÿ Eleganta compoziție a lui Theodor Pallady, *Femeie în fotoliu roșu*; Academia Română, București. (P)
- ÿ Salvador Dalí pictează *Girafă în flăcări*, unul dintre cele mai cunoscute tablouri ale sale; Kunstmuseum, Basel. (P)
- ÿ Gheorghe Petrașcu pictează *Interior de atelier cu un divan acoperit de o scoarță*; Muzeul Național de Artă al României. (P)
- ÿ Lucian Grigorescu pictează *Catedrala Notre-Dame din Paris*. (P)
- ÿ *Nud roz*, unul dintre cele mai cunoscute tablouri ale lui Henri Matisse, aflat la Muzeul de Artă din Baltimore, Maryland, SUA. (P)
- ÿ Gheorghe Petrașcu pictează *Femeie privind marea*, aflat la Muzeul de Artă din Constanța. (P)
- ÿ Pictorul Dimitrie Ghiță realizează două panouri de artă monumentală pentru Palatul Regal, lucrările fiind situate de o parte și de alta a Scării Voievozilor. (P)
- ÿ A fost inaugurat Monumentul Eroilor Aviației/ Statuia Aviatorilor, realizată de sculptorița Lidya Kodzebue împreună cu Iosif Fekete. (S)
- ÿ Ion Jalea execută în marmură de Carrara statuia lui Spiru Haret, amplasată în Piața Universității. (S)
- ÿ Constantin Brâncuși, *Cocoșul*, bronz polizat; Centre Georges Pompidou din Paris. (S)
- ÿ În *Bexhill-on-Sea din East Sussex, Marea Britanie*, arhitecții Erich Mendelsohn și Serge Chemayeff câștigă concursul pentru construirea unei clădiri de recreere, *De La Warr Pavilion*, considerată prima clădire publică în stil modernist din Marea Britanie. (A)
- ÿ Mihail Sadoveanu publică *Ucenicia lui Ionuț*, primul volum trilogia *Frații Jderi*, continuat cu *Izvorul alb* (1936) și *Oamenii Măriei-sale* (1942). (L)
- ÿ Ionel Teodoreanu publică romanul *Lorelei*. Ionel Teodoreanu romancier și român interbelic, cunoscut mai ales pentru scrierile sale evocatoare ale copilăriei și adolescenței. (L)
- ÿ Pearl Buck, scriitoare americană, publică trilogia *Casa de lut*, care conține romanele *Ogorul*, *Feciorii* și *Mama*. (L)
- ÿ Olivier Messiaen compune ciclul de piese pentru orgă *Nașterea Domnului*. (M)
- ÿ Opera *Porgy and Bess* de Gershwin, premiera la Boston, melodiile *Summertime* și *I Got Plenty of Nothing*, bucurându-se de o mare popularitate. (M)
- ÿ Alban Berg compune *Concertul pentru vioară și orchestra*, compozitor austriac reprezintă școala muzicală vieneză atonală. Între 1904 și 1910 a fost, timp de 6 ani, discipolul lui Arnold Schönberg, căruia îi datorează educația muzicală. (M)

ÿ *Anna Karenina*, regia: Clarence Brown, în distribuție: Greta Garbo, Maureen O'Sullivan, Fredric March. (Fm)

ÿ Louis Armstrong: *La Cucaracha*. (MD)

1935-1937

ÿ Theodor Pallady compune o natură moartă cu accesoriile sale vestimentare favorite, *Pălăria și umbrela artistului*; colecția Zambaccian, București. (P)

1935-1940

ÿ Anna Akhmatova, figură proeminentă a literaturii ruse din prima jumătate a secolului XX, scrie *Recviem*, considerat capodopera sa. (L)

1936

ÿ Maurice Utrillo pictează o iarnă în cartierul său: *Montmartre sous la neige (Montmartre sub zăpadă)*. (P)

ÿ Alexandru Ciucurencu pictează *Nud în fotoliu*; colecția Avakian. (P)

ÿ Pierre Bonnard, *Nud în baie*; Musée national d'art moderne Paris. (P)

ÿ Nicolae Dărăscu deschide o expoziție personală la *Sala Dalles*, unde a expus optzeci și cinci din creațiile sale. (P)

ÿ Henry Moore expune la *Expoziția Suprarealistă Internațională* de la galeriile New Burlington din Londra. (S)

ÿ Iosif Iser, *expoziție retrospectivă* la București, dominată de compoziții din fascinantul peisaj dobrogean, odalisce și chipuri ale localnicilor turci și tătari. (P)

ÿ Raoul Dufy pictează tabloul *Le Grand Orchestre*. (P)

ÿ Statuia lui *Mihail Kogălniceanu*, monument în bronz executat de sculptorul Oscar Han, amplasat în Piața Kogălniceanu din București. (S)

ÿ *Fata Pasăre din Savannah*, sculptură de Sylvia Shaw Judson; Muzeul de Artă Telfair din Savannah, SUA. (S)

ÿ *Muzeul Satului*, amenajat din inițiativa profesorului Dimitrie Gusti, era la acea vreme unul dintre primele din Europa, suprafața sa fiind de nu mai puțin de 15 hectare și adăpostind 300 de construcții. (A)

ÿ *Casa Rosebaum din Florence*, Alabama, S.UA, realizată după un proiect al arhitectului Frank Lloyd Wright. (A)

ÿ William Faulkner publică romanul *Absalom, Absalom!* (L)

ÿ Federico García Lorca publică piesa de teatru *Casa Bernardei Alba*, cu un subiect pe tema discriminării și intoleranței. (L)

ÿ Mircea Eliade publică romanul *Domnișoara Christina*.

ÿ Apare romanul *Întâmplări în irealitatea imediată* de Max Blecher, apariție editorială care se datorează prieteniei autorului cu Geo Bogza. (L)

ÿ Premiera la *Opéra Garnier* a operei *Oedipe*, monumentala creație dramatică și muzicală, căreia Enescu i-a închinat 10 ani din viața. (M)

ÿ Pianistul Arthur Rubinstein înregistrează pentru casa de discuri EMI *integrala Nocturnelor* de Chopin. (M)

- ÿ Serghei Prokofiev compune basmul muzical *Petrică și Lupul*. (M)
- ÿ *Timpuri noi*, regia: Charles Chaplin, în distribuție: Charles Chaplin, Chester Conklin. (Fm)
- ÿ *Dama cu camelii*, regia: George Cukor, în distribuție: Greta Garbo, Robert Taylor. (Fm)

1936-1937

- ÿ Theodor Pallady lucrează la un studiu de *Autoportret*. (P)

1936-1939

- ÿ Violoncelistul Pablo Casals înregistrează pentru Casa de discuri Victor memorabila versiune a *Suitelor pentru violoncel* de J. S. Bach. (M)
- ÿ *Fallingwater (Casa Cascadă)* din Pennsylvania a fost proiectată de arhitectul Frank Lloyd Wright. (A)
- ÿ Nicolae Iorga publică lucrarea sa capitală, *Istoria românilor*, structurată în 10 volume. (I)

1936-1946

- ÿ *Catedrala Mitropolitană Ortodoxă din Timișoara*, construită din subscripție publică, după planul arhitectului Ion Traianescu. (A)

1937

- ÿ Prin hotărârea Congresului american, în urma donațiilor colecției de preț ce a aparținut bancherului Andrew Mellon este fondată *Galeria de artă din Washington* (P)
- ÿ Gheorghe Petrașcu pictează *Natură statică cu vase și mere*; Muzeul de Artă din Constanța. (P)
- ÿ Jean Dufy și Raoul Dufy realizează fresca *Zâna electricității* (suprafață de 600 m²), destinată Pavilionului Electricității de la Expoziția Internațională de la Paris, astăzi la Muzeul de Artă Modernă din Paris. (P)
- ÿ Gheorghe Petrașcu pictează *Flori în ulcică*; colecție particulară din București. (P)
- ÿ *Guernica*, celebra operă a pictorului spaniel Pablo Picasso, inspirată de distrugerile și tragediile produse de războiul civil spaniol, în micul oraș basc Guernica; lucrarea a fost o comandă a guvernului spaniol pentru pavilionul Spaniei la Expoziția mondială de la Paris, din acel an. (P)
- ÿ Pablo Picasso termină pânza *Femeia care plânge (La femme qui pleure)*; Muzeul Picasso din Paris. (P)
- ÿ Statuia ecvestră a *Regelui Ferdinand* în ținuta încoronării de la Alba Iulia realizată de sculptorul croat Ivan Meštrović, la comanda Casei Regale a României. (S)
- ÿ Oscar Han realizează statuia lui *Constantin Brâncoveanu*, amplasată în fața Bisericii Sfântul Gheorghe Nou din București, ctitorie a domnitorului. (S)
- ÿ *Coroana Imperială de Stat (Imperial State Crown)*, una dintre cele mai

- frumoase și prestigioase coroane din lume, creată pentru ceremonia de încoronare a regelui George al VI-lea, include 2860 diamante, 273 perle, 17 safire, 11 smaralde și 5 rubine; bijuteriile coroanei britanice, atribute ale puterii regale se află în Turnul Londrei. (S)
- Ț Promotor al sculpturii cinetice, Alexander Calder pune în evidență fluiditatea mercurului în *Mercury Fountain*, realizată pentru Expoziția mondială de la Paris. (S)
- Ț Sculptorul Ivan Meštrović realizează în granit de Jablanica statuia lui *Ion I. C. Brătianu*. (S)
- Ț *Biserica catolică din Constanța*, construită în stil romanic de arhitectul Romano de Simon. (A)
- Ț *Palatul Chaillot*, aflat vizavi de Turnul Eiffel, construcție semicirculară ridicată pentru expoziția Universală de la Paris din 1937.
- Ț Se construiește *Golden Gate Bridge din San Francisco*, California, podul suspendat peste strâmtoarea Golden Gate, unind San Francisco cu orașul Sausalito, proiectat de Joseph B. Strauss. (A)
- Ț John Steinbeck publică romanul *Oameni și șoareci*. (L)
- Ț André Breton publică volumul *Iubire nebună*, scris între 1934 și 1936. (L)
- Ț Agatha Christie, *Moarte pe Nil*. (L)
- Ț Emil Botta, poet și actor român, publică volumul de versuri *Întunecatul April*. (L)
- Ț Compozitorul rus Dimitri Șostakovici scrie *Simfonia nr. 5 în re minor*. (M)
- Ț Compozitorul german Carl Orff scrie cantata *Carmina burana (Cântece profane)*, una dintre cele mai cunoscute creații muzicale în secolul XX, prelucrând într-un limbaj muzical accesibil cântece medievale de petrecere, de dragoste și satirice, găsite într-o culegere de cântece din secolul al XIII-lea. (M)
- Ț *Albă că zăpada*, regia: David Hand. Animație. (Fm)
- Ț *Iluzia cea mare*, regia: Jean Renoir, în distribuție: Jean Gabin, Pierre Fresnay. (Fm)
- 1938**
- Ț *Expoziția Internațională a Suprarealismului* de la galeriile Beaux-Art din Paris reunește mai mult de 60 artiști între care: André Breton, Marcel Duchamp, Paul Éluard, Salvador Dalí, Max Ernst. (P)
- Ț Ion Țuculescu, *prima expoziție personală* de la Ateneul Român din București. (P)
- Ț Eustațiu Stoenescu creează un peisaj citadin de factură impresionistă în *Piazzeta sub burniță*, pictat la Veneția. (P)
- Ț Gheorghe Petrașcu pictează unul dintre motivele sale preferate: *Atelierul artistului*; Muzeul Țării Crișurilor, Oradea. (P)

- ÿ Eustațiu Stoenescu pictează *portretul arhitectei Henrieta Delavrancea*, fiica scriitorului Barbu Ștefănescu-Delavrancea. (P)
- ÿ Ansamblul monumental de la Târgu-Jiu conceput de Constantin Brâncuși în memoria eroilor căzuți în timpul Primului Război Mondial, compus din trei sculpturi monumentale: *Masa tăcerii*, *Poarta sărutului* și *Coloana fără sfârșit*. (S)
- ÿ *Cupola Gloriei* care încoronează *Mausoleul Eroilor de la Mărășești*, dedicat luptelor din Primul Război Mondial, este decorat cu basoreliefuri realizate de sculptorii Corneliu Medrea și Ion Jalea. (S)
- ÿ *Mănăstirea Vladimirești* din județul Galați a fost ridicată, sub îngrijirea Maicii Veronica, având ca model mănăstirea românească Prodromu de pe muntele Athos. (A)
- ÿ George Călinescu publică romanul *Enigma Otiliei*. (L)
- ÿ Samuel Beckett, poet, dramaturg și romancier irlandez, publică primul său roman, *Murphy*. (L)
- ÿ Ionel Teodoreanu publică volumul memorialistic *În casa bunicilor*. (L)
- ÿ Jean-Paul Sartre, filosof, dramaturg și romancier francez, promotor al existențialismului, publică romanul *Greața*. (L)
- ÿ Albert Camus, romancier, dramaturg și filosof francez, născut în Algeria, termină piesa de teatru *Caligula*. (L)
- ÿ Chester Carlson, cercetător american, *inventează mașina de fotocopiât*. (I)
- ÿ La Opera Română din București este prezentat, în premieră, baletul *Nuntă în Carpați* de Paul Constantinescu. (M)
- ÿ La Basel are loc premiera oratoriului *Ioana pe rug* de Arthur Honegger, scris pe libretul lui Paul Claudel. (M)
- ÿ *Jezebel*, regia: William Wyler, în distribuție: Bette Davis, Henry Fonda. (Fm)
- ÿ Lale Andersen: *Lili Marleen*. (MD)
- ÿ La Brno, Cehoslovacia, are loc premiera baletului *Romeo și Julieta* de Serghei Prokofiev. (M)
- 1938-1942**
- ÿ Vila scriitorului *Curzio Malaparte*, situată pe insula Capri, este construită de arhitectul Alberto Libera. (A)
- 1939**
- ÿ Are loc *primul Concert de Anul Nou al Orchestrei Filarmonice din Viena*. (M)
- ÿ Paul Klee pictează *Clasa de fete în aer liber*, cea mai cunoscută dintre acuarelele sale. În același an: *Explozie de teamă III*, una dintre ultimele sale opere dintr-un catalog ce numără 9000 de titluri, dintre care 5000 sunt desene; Berna Fundația P. Klee. (P)
- ÿ Remarcabil *Autoportret* realizat de *Theodor Pallady* în creion și acuarelă, aflat în colecția *Răuț*, Muzeul Theodor Pallady din București. (P)

- ÿ Frida Kahlo realizează tabloul *Cele două Frida*, două autoportrete în costum european și mexican, că simbol al originilor pictoriței; Museo de Arte Moderno, Mexico City. (P)
- ÿ Pictorul Costin Petrescu realizează *fresca istorică (3 × 70 m) din sala de concerte a Ateneului Român*. (P)
- ÿ Este inaugurată statuia ecvestră a *Regelui Carol I*, amplasată în Piața Palatului, opera sculptorului Ivan Meštrović. (S)
- ÿ Statuia monumentală *Cărturarul*, lucrare în care Gheorghe Anghel îl reprezintă pe *Monseniorul Vladimir Ghika*; aflată un timp la Muzeul Național de Artă al României, a fost dăruită în 1998, Bisericii Sacré-Coeur din București, așa cum își dorea sculptorul. (S)
- ÿ T. S. Eliot publică volumul de poeme *Cartea lui Moș Oposum* despre *Pisicile poznașe*. (L)
- ÿ John Steinbeck publică *Fructele mâniei*, cel mai apreciat roman al său (L)
- ÿ Mihail Sebastian publică piesa *Jocul de-a vacanța*. (L)
- ÿ Agatha Christie scrie romanul polițist *Zece negri mititei*. (L)
- ÿ Savantul german Otto Han descoperă *fenomenul fuziunii nucleare*. (I)
- ÿ Ștefan Odobleja, savant român, întemeietorul ciberneticii teoretice generalizate, publică la Paris *Psihologia consonantistă*. (I)
- ÿ Joaquín Rodrigo compune concertul pentru chitară și orchestră, *Concierto de Aranjuez*; piesa este nu numai cea mai populară creație a compozitorului, dar și una dintre cele mai renumite compoziții ale secolului al XX-lea. (M)
- ÿ *Luminile orașului*, regia: Charles Chaplin, în distribuție: Charles Chaplin, Buster Keaton. (Fm)
- ÿ *Ninotchka*, regia: Ernst Lubitsch, în distribuție: Greta Garbo, Melvyn Douglas, Ina Claire. (Fm)
- ÿ *O noapte de pomină*, regia: Ion Șahighian, în distribuție: George Timică, Dina Cocea. (Fm)
- ÿ *Pe aripile vântului*, regia: George Cukor, în distribuție: Vivien Leigh, Clark Gable, Olivia de Havilland, Alicia Rhett, George Reeves. (Fm)
- ÿ *Regula jocului*, regia: Jean Renoir, în distribuție: Jean Renoir, Gaston Modot. (Fm)
- ÿ Ary Barroso: *Brazil, Brazil*. (MD)
- ÿ Billie Holiday: *Strange Fruit*. (MD)
- ÿ Glenn Miller: *Moonlight Serenade*. (MD)
- 1939-1940**
- ÿ Theodor Pallady, profund impresionat de lirica lui Charles Baudelaire, lucrează compoziția sa *Toujours du Baudelaire*. (P)
- 1939-1941**
- ÿ Joan Miró pictează o serie de 23 de pânze de format mic cu titlul generic *Constelații*. (P)

1939-1973

ÿ Se construiește *Catedrala din Ghelari*, unul dintre cele mai mari lăcașe de cult din România, construit într-o comunitate rurală, județul Hunedoara. (A)

1940

ÿ Alexandru Ciucurencu pictează lucrarea *Spălătoreasă*. (P)

ÿ Henri Matisse, *Bluza românească*, un omagiu adus prieteniei sale pentru Theodor Pallady; Centre Georges Pompidou, Paris. (P)

ÿ Theodor Pallady pictează pânza *Lectura*; Muzeul de Artă din Constanța. (P)

ÿ Ernest Hemingway publică romanul *Pentru cine bat clopotele*.(L)

ÿ Nicolae C. Ionescu (Nae Ionescu), filosof român, logician, matematician, jurnalist și profesor: *Curs de metafizică* și *Curs de istoria logicii*, publicate postum de elevii săi, după notițele de curs. (F)

ÿ Emil Cioran, *Amurgul gândurilor*. (F)

ÿ Mario del Monaco, unul dintre cei mai mari tenori ai secolului al XX-lea, debut la Teatrul Puccini din Milano, în rolul Pinkerton din opera *Madama Butterfly*. (M)

ÿ George Enescu compune suita pentru vioară și pian *Impresii din copilărie*. (M)

ÿ La Florența are loc prima reprezentare a operei *Zborul de noapte* de Luigi Dallapiccola, după nuvela lui Saint-Exupéry. (M)

ÿ *Pinocchio* de Ben Sharpsteen și Walt Disney (producător). Animație. (Fm)

ÿ *Rebecca*, regia: Alfred Hitchcock, în distribuție: Laurence Olivier, Joan Fontaine. (Fm)

ÿ *Stan și Bran studenți la Oxford*, regia: Alfred J. Goulding, cu Stan Laurel, Oliver Hardy. (Fm)

ÿ *Dictatorul*, regia: Charles Chaplin, în distribuție: Charles Chaplin, Paulette Goddard. (Fm)

ÿ Édith Piaf: *L'Accordéoniste*. (MD)

ÿ Glenn Miller: *In the Mood*.(MD)

ÿ Artie Shaw: *Frenesi*. (MD)

1940-1941

ÿ Jacob Epstein realizează statuia *Iacob și îngerul*; Tate Gallery din Londra. (S)

1940-1943

ÿ *Câmpuri de rapiță*, împreună cu seria de nocturne devin teme dominante în creația pictorului lui Ion Țuculescu. (P)

1941

ÿ Horia Damian, debut la București, la Salonul Oficial de Pictură de la Sala

- Dalles, urmat de prima expoziție personală de la Ateneul Român, în 1942. (P)
- Ț Alexandru Ciucurencu pictează *Fată dormind*; Muzeul de Artă din Constanța. (P)
- Ț O amplă *retrospectivă* Joan Mirò este organizată la Muzeul de Artă Modernă din New York, picturile *Stea matinală și Melc, femeie, floare și pânză* fiind printre cele mai apreciate. (P)
- Ț Camil Ressu, *Autoportret*; Muzeul Național de Artă al României. (P)
- Ț Pablo Picasso pictează *Dora Maar cu pisică*, una dintre creațiile de vârf ale pictorului; colecție particulară. (P)
- Ț *Nud cu eșarfă galbenă și Nud în șezlong*, creații ale lui Theodor Pallady aflate în colecția Muzeului Zambaccian din București. (P)
- Ț George Călinescu publică monumentală lucrare *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*.
- Ț Miron Radu Paraschivescu debutează cu volumul *Cântice țigănești*. (L)
- Ț Jacques Prévert publică primul său volum de poezii, *Paroles*. (L)
- Ț Se constituie *grupul suprarealist român* alcătuit din Gellu Naum, Gherasim Luca, Dolfi Trost, Virgil Teodorescu și Paul Păun. (L)
- Ț Wernher von Braun, inginer american de origine germană, concepe prima *rachetă balistică intercontinentală*. (I)
- Ț *Cetățeanul Kane*, regia: Orson Welles, în distribuție: Orson Welles, Joseph Cotten, Dorothy Comingore, Agnes Moorehead. (Fm)
- Ț *Șoimul maltez* regia: John Huston, în distribuție: Humphrey Bogart, Mary Astor, Peter Lorre. (Fm)
- Ț Bing Crosby: *White Christmas*. (MD)
- Ț Glenn Miller Orchestra: *Chattanooga Choo Choo*. (MD)
- Ț The Andrews Sisters: *Boogie Woogie Bugle Boy*. (MD)
- 1941-1943**
- Ț *Pentagonul din Washington D.C.*, una dintre puținele construcții realizate în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, proiectat de George Bergstrom ca sediu central al Departamentului de Apărare al S.U.A. (A)
- 1942**
- Ț Portretul lui *Ion Minulescu*, pictat de Camil Ressu. (P)
- Ț *Broadway Boogie Woogie*, lucrare emblematică a pictorului olandez Piet Mondrian; Museum of Modern Art, New York. (P)
- Ț Edward Hopper, unul dintre primii pictori americani importanți ai secolului XX-lea, pictează *Păsări de noapte (Nighthawks)*, lucrarea sa cea mai cunoscută, ce are ca temă alienarea omului modern în mediul urban; Art Institute of Chicago (P)
- Ț Albert Camus publică romanul *Străinul*. (L)
- Ț Mihail Sebastian publică piesa *Steaua fără nume*, care se va bucura postum de mai multe montări și ecranizări. (L)

- ÿ Radu Gyr, poet și publicist român, scrie *Poeme de război*. (L)
- ÿ Gherasim Luca (nume original: Salman Locke), poet și teoretician de marcă al suprarealismului, publică poemul în proză *Un lup privit printr-o lupă*. (L)
- ÿ Dimitrie Stelaru publică volumul de poeme *Noaptea geniului*. (L)
- ÿ Enrico Fermi, fizician italian, a proiectează, construiește și pune în funcțiune cu succes *primul reactor atomic*. (I)
- ÿ Tenorul Mario Lanza debutează la Festivalul muzical de la Berkshire, în opereta *Nevestele vesele din Windsor* a compozitorului german Otto Nicolai. (M)
- ÿ Prima auditiție a *Simfoniei nr. 2* de Arthur Honegger, la Collegium Musicum din Zürich. (M)
- ÿ Premiera baletului *Gayane* de Aram Hacıaturian; celebrul *Dans al săbiilor*, care evocă un dans kurd de război, face parte din ultimul act al baletului. (M)
- ÿ Primul concert al trio-ului Jascha Heifetz, Gregor Piatigorsky și Arthur Rubinstein, unul din marile momente din istoria muzicii de cameră. (M)
- ÿ *Casablanca*, regia: Michael Curtiz, în distribuție: Ingrid Bergman, Humphrey Bogart. (Fm)
- ÿ *Now, Voyager*, regia: Irving Rapper, în distribuție: Bette Davis, Paul Henreid, Bess Flowers. (Fm)
- ÿ Dizzy Gillespie: *Salt Peanuts*. (MD)
- 1943**
- ÿ Willem De Kooning, pictor american de origine olandeză, atașat curentului expresionist abstract, deschide *prima expoziție personală* la Galeria Charles Egan din New York. (P)
- ÿ Marc Chagall pictează lucrarea *Jonglerul*, prima din seria de reprezentări cu conotații simbolice; colecție particulară. (P)
- ÿ Este inaugurat ansamblul monumental, *Rotonda Scriitorilor din Grădina Cișmigiu* din București, care cuprinde busturile scriitorilor M. Eminescu de Ion Jalea, I. Creangă de Ion Jiga, V. Alecsandri de Theodor Burca, Titu Maiorescu de D. Balad, Duiliu Zamfirescu de Alexandru Călinescu, N. Bălcescu de Constantin Baraschi, Al. Vlahuță de Oscar Han, St. O. Iosif și G. Coșbuc de Ion Popovici. (S)
- ÿ *Țestoasa zburătoare*, una dintre ultimele opere realizate de Constantin Brâncuși. (S)
- ÿ Este consacrată *Igreja de Sao Francisco de Assis*, biserică proiectată de Oscar Niemeyer, districtul Belo Horizonte, Brazilia. (A)
- ÿ Magda Isanos, considerată drept cea mai profundă poetă a literaturii române, publică volumul *Poezii*. (L)
- ÿ Antoine de Saint-Exupéry publică povestirea *Micul prinț*, una dintre cele mai populare cărți din toate timpurile, tradusă în 110 limbi. (L)

- ÿ Eugene O'Neill publică drama *Luna dezmoșteniților*. (L)
- ÿ Ion Caraion debutează cu volumul de poezie *Panopticum*, volum confiscat de cenzură. (L)
- ÿ Jean-Paul Sartre publică cea mai cunoscută dintre lucrările sale filosofice, *Ființa și neantul*. (F)
- ÿ Yehudi Menuhin interpretează în primă audiție *Sonata pentru vioară* de Béla Bartók. (M)
- ÿ *O noapte furtunoasă*, regia: Jean Georgescu, în distribuție: Radu Beligan, Alexandru Giugaru, Florica Demion, Ștefan Baroi, Miluța Gheorghiu. (Fm)
- ÿ Charles Trenet: *Douce France*. (MD)
- ÿ Charles Trenet: *Que reste-t-il de nos amours?*
- 1943-1990**
- ÿ Maia Plisețkaia, una dintre cele mai mari balerine ale secolului al XX-lea este solistă în trupa *Teatrului Balșoi din Moscova*. (M)
- 1944**
- ÿ *The Liver Is the Cock's Combo*, operă de vârf în creația pictorului american Arshile Gorky, considerată de André Breton cea mai importantă pictură făcută în America; Knox Art Gallery, Buffalo, New York. (P)
- ÿ Kandinsky organizează *ultima sa expoziție la Galerie L'Esquisse* din Paris. (P)
- ÿ Francis Bacon, considerat cel mai valoros pictor britanic al secolului XX, expune la Londra tripticul *Trei studii pentru figurile de la piciorul unei Răstigniri (Three Studies for Figures at the Base of a Crucifixion)*, în prezent la Tate Gallery, Londra. (P)
- ÿ Corneliu Baba, *Olandeză*, portret prezentat la expoziția Salonul Oficial, Sculptură și Pictură, Fundația Dalles. (P)
- ÿ Jean Dubuffet, pictor francez, promotor al artei brute, *are prima expoziție personală la Galerie René Drouin*, Paris (P)
- ÿ *Expoziție Hans Arp la Galeria Peggy Guggenheim din New York*, în care sunt prezentate sculpturile de factură dadaistă *Pasăre în acvarium*, *Lacrimile lui Enak* și *Floral Building for a Dead Woman*. (S)
- ÿ Jean Giraudoux publică ultimul său volum, *Scrieri din umbră*. (L)
- ÿ Saul Bellow, prozator canadiano-american, care va primi Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 1976, publică volumul *Omul suspendat*. (L)
- ÿ Ion Marin Sadoveanu publică romanul *Sfârșit de veac în București..* (L)
- ÿ Somerset Maugham publică romanul *Tăișul briciului*. (L)
- ÿ Lucian Blaga, filosof publică *Trilogia culturii: Orizont și stil, Spațiul mioritic, Geneza metaforei și sensul culturii*. (F)
- ÿ Constantin Noica publică volumul *Pagini despre sufletul românesc*. (F)
- ÿ Ion Dumitrescu compune *Suita nr. 3 pentru orchestră*. (M)

- ÿ *Ivan cel Groaznic* (partea I), regia: Serghei M. Eisenstein, în distribuție: Nikolai Cherkasov, Pavel Kadochnikov. Partea a doua a filmului este distribuită în 1958. (Fm)
- ÿ Billie Holiday: *I'll Be Seeing You*. (MD)
- ÿ Bing Crosby: *Swinging On A Star*. (MD)
- ÿ Jimmy Dorsey and His Orchestra: *Besame Mucho*. (MD)
- ÿ Mills Brothers: *Paper Doll*. (MD)
- ÿ Andrew Sisters: *Don't Fence Me In*. (MD)

1945

- ÿ Alexandru Ciucurencu pictează portretul colecționarului *Dr. Dona*; Muzeul Colecțiilor de Artă din București. (P)
- ÿ Iosif Iser, *Odalisca mare în gri și bleu*. (P)
- ÿ Aurel Cojan *prima expoziție personală* în Sala „Hasefer”, București. (P)
- ÿ Gabrielle Roy, considerată unul dintre cele mai importanți autori francofoni din Canada, publică romanul *Fericire de ocazie* (*Bonheur d'occasion*), pentru care a primit în 1947, la Paris, premiul Femina. (L)
- ÿ George Orwell publică romanul alegoric *Ferma animalelor*. (L)
- ÿ Ștefan Augustin Doinaș compune într-o primă variantă balada *Mistrețul cu colți de argint*. (L)
- ÿ Scriitorul avangardist Gherasim Luca publică unul din textele sale esențiale, *Vampirul*. (L)
- ÿ *Nebuna din Chaillot*, piesa lui Jean Giraudoux, este publicată postum. (L)
- ÿ Léopold-Sédar Senghor, scriitor senegalez, primul african care a făcut parte din Academia franceză, publică volumul de versuri *Chants d'ombre*. (L)
- ÿ Karl Popper, filosof austriac-britanic, considerat unul dintre cei mai mari filosofi ai științei din secolul al XX-lea, publică la Londra opera sa de filosofie socială *Societatea deschisă și dușmanii ei*. (F)
- ÿ *Bomba atomică*; prima încercare nucleară a fost efectuată la baza aeriană *Alamogordo*, New Mexico, U.S.A. (I)
- ÿ *Primul calculator electronic E.N.I.A.C.* este construit de Eckert și Mauchy, la Universitatea din Pennsylvania, S.U.A. (I)
- ÿ Serghei Prokofiev compune baletul-basm *Cenușăreasa*. (M)
- ÿ Compozitorul francez Arthur Honegger scrie *Simfonia nr. 3*, „*Liturgica*”, cu teme și versete din liturgia catolică. (M)
- ÿ Charlie Parker: *Ko-Ko*. (MD)

1945-1952

- ÿ Sergiu Celibidache devine dirijor *pro tempore* al faimoasei *Orchestra Filarmonice din Berlin*. (M)

1945-1957

- ÿ Boris Pasternak scrie romanul *Doctor Jivago*; refuzat de publicația Novîi Mir, este publicat la Editura Feltrinelli din Milano. (L)

1946

- Ț Ion Vlad a deschis *prima Expoziție personală* la Sala Dalles. (S)
- Ț Prima audiție a *Oratoriului bizantin de Paști* de Paul Constantinescu, dirijor: George Enescu, Filarmonica din București. Punct culminant în prelucrarea muzicii religioase cu un geniu neîntrecut până astăzi în lumea ortodoxă, lucrarea este considerată la prima ei audiție, „cea mai importantă capodoperă muzicală românească din ultimii 25 de ani. În 1948 compozitorul termină a doua versiune a oratoriului, adăugând *Calvarului, Morții și Îngropării* încă o parte, *Învierea*. Prima audiție a versiunii integrale a *Oratoriului bizantin de Paști „Patimile și Învierea Domnului”* de Paul Constantinescu: 1990, sub bagheta lui Cristian Mandeal, Orchestra și Corul Filarmonicii „George Enescu” din București.
- Ț *Amplă expoziție retrospectivă Henri Moore la Museum of Modern Art din New York*. (S)
- Ț Magda Isanos, *Țara luminii*, volum postum. (L)
- Ț George Bacovia publică volumul *Stanțe burgheze*. (L)
- Ț Nikos Kazantzakis publică romanul de mare succes *Zorba Grecul*. (L)
- Ț *Metafizică și artă – destinul metafizicii*, lucrare publicată de filosoful român Mircea Florian. (F)
- Ț Pentru trupa de Balet american al lui G. Balanchine, Igor Stravinski concepe baletul *Orfeu*. (M)
- Ț Luis Mariano interpretează rolul Carlos din opereta lui Francis Lopez, *Frumoasa din Cadix*, rol ce îi aduce celebritatea. (M)
- Ț La Petersburg are loc premiera operei *Război și pace* de Serghei Prokofiev, după romanul lui Tolstoi. (M)
- Ț Compozitorul britanic Benjamin Britten compune lucrarea orchestrală *Variațiuni pe o temă de Purcell*. (M)
- Ț *Visul unei nopți de iarnă*, regia: Jean Georgescu, distribuție: G. Demetru, Maria Filotti, Mișu Fotino, Radu Beligan. (Fm)
- Ț Yves Montand: *Les Feuilles mortes*. (MD)

1946-1952

- Ț *Unité d'Habitation*, bloc de locuințe construit la Marsilia, Franța, după proiectul arhitectului Le Corbusier. (A)

1947

- Ț Bernard Buffet expune lucrarea *Bărbat sprijinindu-se în coate (L'Homme accoude)* la Salonul Independenților. În decembrie același an, a deschis prima sa expoziție personală. (P)
- Ț Pierre Bonnard, unul dintre reprezentanții tipici ai picturii pariziene în primii treizeci de ani ai secolului al XX-lea, pictează *Migdal înflorit*; Centre Georges Pompidou. (P)
- Ț *Expoziția personală Francisc Șirato la București* s-a bucurat de mare succes, a fost însă și ultima sa expoziție. (P)

- ÿ Albert Camus publică romanul *Ciuma*. (L)
- ÿ Tennessee Williams publică *Un tramvai numit dorință*, piesa care se va bucura de ecranizări celebre. (L)
- ÿ Saul Bellow publică romanul *Victima*. (L)
- ÿ Paul Celan, poet, traducător și eseist de limba germană, evreu originar din România, considerat a fi unul din marii poeți moderni ai lumii, publică versiunea poemului *Todesfuge*, apărut în limba română sub titlul *Tangoul morții*. (L)
- ÿ Părintele Dumitru Stăniloae, teolog universitar, publică, la Sibiu, traducerea primului volum din *Filocalia*; Părintele Stăniloae a lucrat vreme de 45 de ani la traducerea lucrării *Filocalia sfințelor nevoițe ale desăvârșirii*, care cuprinde 12 volume. (F)
- ÿ John Bardeen, Walter Houser Brattain și William Bradford Shockley, cercetători la Compania Bell Telephone Laboratories, *inventează tranzistorul*. (I)
- ÿ Thor Heyerdal, explorator norvegian, a pornit în călătorie pe celebra plută *Kon-Tiki*, străbătând în Oceanul Pacific cei aproape 7000 de km ce separă Peru de Polinezia. (E)
- ÿ Prima audiție a *Oratoriului bizantin de Crăciun „Nașterea Domnului”* de Paul Constantinescu, sub bagheta lui Constantin Silvestri, Filarmonica din București. (M)
- ÿ Sigismund Toduță termină opera *Meșterul Manole*, după drama lui Lucian Blaga. (M)
- ÿ La Londra are loc spectacolul cu opera comică *Albert Herring* de Benjamin Britten, după Guy de Maupassant. (M)
- ÿ Arnold Schönberg compune oratoriul *Supraviețuitorul din Varșovia*. (M)
- ÿ Elpidio Ramírez: *Malaguena Salerosa*. (MD)

1947-1948

- ÿ Lion Feuchtwanger scrie romanul *Vulpile în vie*. (L)
- ÿ Alberto Giacometti realizează o serie de sculpturi monumentale în bronz, printre care *L'Homme qui pointe*, 1947, Tate Gallery, Londra și *Three Men Walking*, 1948, conservat în colecția Fondation Alberto et Annette Giacometti, Paris. (S)
- ÿ Theodor Pallady pictează *Flori galbene*; Muzeul Județean de Artă, Ploiești. (P)

1947-1956

- ÿ În creația pictorului lui Ion Țuculescu este perioada dominată de interpretări ale motivelor decorative folclorice: *Noaptea salcânilor*, *Interior țărănesc*, *Autoportret cu frunză*, *Lacul Brănești*, *Iarnă în pădurea Pantelimon*. (P)

1948

- ÿ Aflat la apogeul carierei sale, Jackson Pollock pictează *No. 5/ Number Five*, una dintre cele mai reprezentative picturi ale sale, vândută în anul 2006 cu 140 milioane de dolari. (P)
- ÿ Oskar Kokoschka, *Autoportret*; Național Galleries of Scotland. (P)
- ÿ Victor Brauner și-a început seria intitulată *Retractări (Rétractés) cu Totem al subiectivității rănite (Totem de la subjectivité blessée)*. (P)
- ÿ *Expoziția Giacometti*, organizată la Galeria Pierre Matisse din New York și prefațată de lucrarea lui Jean-Paul Sartre, *Căutarea absolutului*, îi aduce sculptorului recunoașterea mondială. (S)
- ÿ *Alte glasuri, alte încăperi*, romanul lui Truman Capote se impune imediat că bestseller, fiind recunoscut că un eveniment în lumea literară. (L)
- ÿ Jean-Paul Sartre publică importantul studiu de critică literară modernă, *Ce este literatura?* (L)
- ÿ Antoine de Saint-Exupery, *Citadela*, roman publicat postum. (L)
- ÿ Eduardo Barrios publică romanul de succes *Mare senior, mare ticălos*. (L)
- ÿ Maurice Druon este laureat al prestigiosului Premiu Goncourt pentru romanul istoric *Marile familii*. (L)
- ÿ Maria Callas apare pentru prima dată în rolul titular din opera *Norma* de Vincenzo Bellini, pe scena Teatrului din Florența, cu un succes deosebit; interpretarea celebrei arii „Casta Diva” va deveni un punct de reper neegalat până astăzi. (M)
- ÿ Sergiu Celibidache dirijează pentru prima oară prestigioasa orchestră *London Philharmonic Orchestra*. (M)
- ÿ Compozitorul francez Olivier Messiaen compune monumentală *Simfonie Turangalila*, dirijată la Boston de Leonard Bernstein. (M)
- ÿ *Hamlet*, regia: Laurence Olivier, în distribuție: Laurence Olivier, John Laurie, Esmund Knight, Anthony Quayle. (Fm)
- ÿ *Hoții de biciclete*, regia: Vittorio de Sica, în distribuție: Lamberto Maggiorani, Sergio Leone, Lianella Carell. (Fm)
- ÿ *Totul despre Eva*, regia: Joseph L. Mankiewicz, în distribuție: Bette Davis, George Sanders. (Fm)
- ÿ Charlie Parker: *Parke's Mood*. (MD)
- ÿ Astor Piazzola: *Taconeando*. (MD)

1948-1951

- ÿ Henri Matisse execută monumentală lucrare de *decorare a Capelei Rozariului de la mănăstirea călugărițelor dominicane din Vence*, în apropiere de Nisa. (P)

1948-1954

- ÿ Winston Churchill scrie *Al Doilea Război Mondial*, lucrare monumentală în șase volume, care îi aduce Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 1953. (L)

1949

- ÿ *Leda atomică*, considerată drept una din operele remarcabile ale lui Salvador Dalí; Muzeul și Teatrul Dali, Figueres, Spania. (P)
- ÿ Marc Chagall pictează lucrarea intitulată *Soarele roșu*. (P)
- ÿ *Gauguin. Exposition du Centenaire*, expoziție ce redescoperă arta lui Gauguin; Orangerie des Tuileries. (P)
- ÿ Alexandru Ciucurencu pictează portretul luptătoarei de la 1848, *Ana Ipătescu*, în cadrul tematicii cu subiect istoric. (P)
- ÿ Alberto Giacometti, *Three Men Walking II*, bronz pictat; Metropolitan Museum of Art. (S)
- ÿ British Council organizează *prezentarea itinerantă a Expoziției Henry Moore la Bruxelles, Paris, Amsterdam, Hamburg și Berna*, manifestare ce consolidează faima internațională a sculptorului. (S)
- ÿ Constantin Brâncuși, *Cocoșul*, ultima sculptură din creația artistului (S)
- ÿ George Orwell publică romanul *1984*, al cărui personaj principal, Big Brother, ajunge în timp să desemneze orice formă de totalitarism. (L)
- ÿ Arthur Miller publică piesa *Moartea unui comis voiajor*. (L)
- ÿ Simone de Beauvoir publică volumul *Al doilea sex*. (L)
- ÿ Gellu Naum scrie poemul cu tentă filozofică și ezoterică *Calea șarpelui*, experiență care îi va marca definitiv stilul. (L)
- ÿ Yasunari Kawabata, primul scriitor japonez care a primit Premiul Nobel pentru Literatură, în 1968, publică romanul *Stol de păsări albe*. (L)
- ÿ La Paris, apare tratatul de *Istorie a religiilor* scris de Mircea Eliade. (F)
- ÿ Ion Voicu *apare prima oară ca solist al Filarmonicii din București*, dirijor: George Georgescu. (M)
- ÿ Dirijorul român *Ionel Perlea* debutează cu mare succes la Metropolitan Opera, cu opera *Tristan și Isolda* de Richard Wagner. (M)
- ÿ Dmitri Șostakovici scrie oratoriul *Cântarea pădurilor*. (M)

1950

- ÿ Jackson Pollock lucrează la faimoasa pânză intitulată *One (Number 31)*, considerată una dintre lucrările ce au marcat evoluția picturii din secolul al XX-lea; Museum of Modern Art, New York. (P)
- ÿ Fernand Léger pictează monumentală lucrare *Constructorii*, aflată la Musée National „Fernand Léger”, Biot, Franța. (P)
- ÿ Fernando Botero, pictor columbian reputat figurile sale naive, supradimensionate în mod grotesc, are *prima sa expoziție personală la Galeria Leo Matiz din Bogota*, Columbia. (P)
- ÿ Theodor Pallady, *Autoportret în tuș*, cu pensula și laviu pe hârtie, aflat la Academia Română. (P)
- ÿ *Balansoarul, bronz de Henry Moore*; Hirshhorn Museum and Sculpture Garden, Washington. (S)

- ÿ Alexander Archipenko realizează *Gateway Sculptures*, oțel pictat aflat în campusul Universității din Missouri, Kansas City, S.U.A. (S)
- ÿ Eugène Ionesco publică piesa *Cântăreața cheală*, definitorie pentru ceea ce se va numi teatrul absurdului. (L)
- ÿ Irving Wallace, scriitor și scenarist american, publică *Poveste din West Point*. (L)
- ÿ Pianistul Dinu Lipatti susține la Besançon ultimul său recital, încheiat cu *Coral-preludiu din Cantata nr. 147* de Bach. (M)
- ÿ Mario del Monaco interpretează primul său, *Otello de Verdi*, la Teatrul Colon din Buenos Aires, rol pe care l-a interpretat cu strălucire în 427 de reprezentații. (M)**1950** Maica Tereza fondează la Calcutta *congregația religioasă Misionarii Carității*. (F)
- ÿ *Cenușăreasa*, regia: Walt Disney (și producător). Animație. (Fm)
- ÿ Henri Salvador: *Maladie d'amour*. (MD)
- ÿ Tino Rossi: *Cerisiers roses et pommiers blancs*. (MD)
- ÿ Yves Montand: *Les grands boulevards*. (MD)
- ÿ Nat King Cole: *Mona Lisa*. (MD)
- ÿ Charles Trenet: *L'âme des poètes*. (MD)
- 1950-1952**
- ÿ Gheorghe Dumitrescu compune oratoriul *Tudor Vladimirescu*, primă audiție în 23 ianuarie 1955, Filarmonica și Ansamblul Doina, dirijor: George Georgescu. (M)
- 1950-1953**
- ÿ Willem De Kooning pictează seria *Woman I-VI*; trecută prin nenumărate metamorfoze, seria cuprinde figuri și nuduri feminine tratate într-o manieră grotesc impulsivă, dar, în același timp, de o virtuozitate delicată. (P)
- 1950-1960**
- ÿ Mark Rothko (pictor american născut) în Letonia) pictează exclusiv câmpuri de culori înrudite: Nr. 10, Roșu, brun, negru; Museum of Modern Art, New York. (P)
- 1950-1970**
- ÿ Irinel Liciu, prim-solistă a baletului Operei Române din București, interpretând cu multă grație majoritatea rolurilor principale din baletele clasice, alături de partenerul ei, Gabriel Popescu. (M)
- 1950-1989**
- ÿ Herbert von Karajan (director al Filarmonicii din Berlin din 1955), *înregistrează peste nouă sute de discuri*, vândute în milioane de exemplare, record absolut în istoria muzicii clasice. (M)
- 1951**
- ÿ Victor Brauner pictează seria celor 37 de pânze ce alcătuiesc *Onomatomania*, ciclul de autobiografii experimentale. (P)

- Ț Francis Bacon imaginează o serie de tablouri inspirate de portretul *Papei Inocențiu al X-lea*, creat de Velázquez în 1640, dintre care un studiu după portretul papei se află la Des Moines Art Center, S.U.A. (P)
- Ț Celebra ședință a Academiei Republicii Populare Române, în care a fost refuzată oferta lui Brâncuși de a dona statului român 230 de sculpturi, 41 de desene, fotografii, unelte, mobilier, donație primită de statul francez. (S)
- Ț Arhitectul Le Corbusier este invitat să realizeze *primul oraș planificat, Chandigarh*, noua capitală a teritoriilor Punjab și Haryana din India. (A)
- Ț Albert Camus publică volumul de eseuri *Omul revoltat*. (L)
- Ț Jerome David Salinger, scriitor american, publică romanul de mare succes *De veghe în lanul de secară*. (L)
- Ț Lion Feuchtwanger publică romanul biografic *Goya*. (L)
- Ț Hannah Arendt, una dintre figurile marcante ale gândirii contemporane, publică lucrarea sa majoră *Originile totalitarismului*, elaborată în trei tomuri: *Antisemitism, Imperialism și Totalitarism*. (F)
- Ț *Die Harmonie der Welt*, lucrare orchestrală scrisă de Paul Hindemith, ulterior devenită operă – premiera în 1957 la Opera de Stat din München. (M)
- Ț Maria Callas, *debut triumfal la Scala din Milano*, unde inaugurează stagiunea lirică cu opera *Vecerniile siciliene* de Verdi. (M)
- Ț Nicolae Herlea obține un mare succes cu rolul Silvio din opera *Paiate* de Leoncavallo, pe scena Operei Naționale din București. (M)
- Ț În opereta *Cântărețul mexican* de Francis Lopez, Luis Mariano lansează cântecul *Mexico*. (M)
- Ț *Concertul pentru pian preparat și orchestră de cameră*, lucrare a compozitorului american John Cage. (M)
- Ț *Quo Vadis*, regia: Anthony Mann, Mervyn LeRoy, în distribuție: Peter Ustinov, Sophia Loren, Elizabeth Taylor. (Fm)
- Ț *Regina africană*, regia: John Huston, în distribuție: Katharine Hepburn, Humphrey Bogart. (Fm)
- Ț *Un tramvai numit dorință*, regia: Elia Kazan, în distribuție: Vivien Leigh, Marlon Brando. (Fm)
- Ț *Vagabondul*, regia: Raj Kapoor, în distribuție: Raj Kapoor, Prithviraj Kapoor, Nargis. (Fm)
- Ț *Alice în țara minunilor*, regia: Walt Disney (și producător). Animație. (Fm)
- Ț Juliette Gréco: *Je suis comme je suis*. (MD)
- Ț Nat King Cole: *Too Young*. (MD)
- Ț Tony Bennett: *Because of You*. (MD)
- Ț Frank Sinatra: *I'm A Fool to Want You*. (MD)

- ÿ Paul & Mary Ford: *How High Is the Moon*. (MD)
- ÿ Charles Ginsburg, inginer american, cercetător la Ampex Corporation construiește *primul magnetoscop funcțional* și realizează *prima demonstrație de înregistrare video alb-negru*. (I)

1952

- ÿ Alexandru Ciucurencu realizează portretul criticului *George Călinescu*, aflat în colecțiile Academiei Române. (P)
- ÿ Compoziția lui Henri Matisse, *La Tristesse du roi*, guașă și colaj pe pânză, considerată ultimul său autoportret; Muzeul Național de Artă Modernă din Paris. (P)
- ÿ Corneliu Baba pictează portretul scriitorului *Mihail Sadoveanu*; Muzeul de Artă Timișoara. (P)
- ÿ Claes Oldenburg, sculptor suedez, creează sculpturi gigantice în genul pop-art: *Gigant Hamburger*. (S)
- ÿ Sculptorii Ion Vlad, Zoe Băicoianu și Boris Caragea realizează *basoreliefurile* care decorează fațada *Operei Naționale Române din București*. (S)
- ÿ Eugen Ionescu publică piesa *Scaunele*. (L)
- ÿ John Steinbeck publică cel mai amplu roman al său, *La răsărit de Eden* (*East of Eden*). (L)
- ÿ Samuel Beckett publică piesa *Așteptându-l pe Godot* (*En attendant Godot*, Paris, Éditions de Minuit) una din cele mai celebre ilustrări ale teatrului absurdului”. Premiera la începutul anului următor (4 ianuarie 1953), la Theatre du Baylone din Paris. (L)
- ÿ Ernest Hemingway publică unul dintre cele mai renumite romane ale sale, *Bătrânul și marea*. (L)
- ÿ Compozitorul Ion Dumitrescu scrie *Preludiu simfonic*. (M)
- ÿ Compozitorul italian Riccardo Malipiero termină *Concertul pentru vioară și orchestră*. (M)
- ÿ *Luminile rampei*, regia: Charles Chaplin, în distribuție: Charles Chaplin, Claire Bloom. (Fm)
- ÿ *Ferma nelegiuiților* (*Rancho Notorious*), regia: Fritz Lang, în distribuție: Marlene Dietrich, Mell Ferer. (Fm)
- ÿ *Cântând în ploaie*, regia: Gene Kelly, Stanley Donen, în distribuție: Gene Kelly, Debbie Reynolds. (Fm)
- ÿ Charles Aznavour: *Jezebel*. (MD)
- ÿ Georges Brassens: *Chasse aux papillons*. (MD)
- ÿ Nat King Cole: *Unforgettable*. (MD)
- ÿ Sidney Bechet: *Si tu vois ma mère*. (MD)
- ÿ Sidney Bechet: *Petite Fleur*. (MD)
- ÿ Jo Stafford: *You Belong To Me*. (MD)

- ÿ Luis Mariano: *L'amour est un bouquet de violettes*. (MD)
- ÿ Joan Sutherland, *debut la Covent Garden* în rolul Primei doamne din opera *Flautul fermecat* de Mozart. (M)
- ÿ Fizicianul Narinder Singh Kapany efectuează experimente ce au dus la *inventarea fibrei optice*. (I)
- ÿ Ana Aslan, medic român specialist în gerontologie, *brevetează vitamina H3, Gerovital*. (I)
- ÿ Medicii americani Wild și Leskell sunt primii care au folosit *ultrasunetele în medicină*, dar ecografia ca metodă de diagnostic se generalizează abia în anii 1970. (I)

1952-1953

- ÿ Henry Moore concepe *panoul decorativ din beton pentru fațada clădirii Time-Life Building*, Londra. (S)

1952-1954

- ÿ Henri Matisse pictează *Apollon*, lucrare expusă la Modern Museet Stockholm. (P)

1952-1957

- ÿ Este construită *Casa Scânteii din București*, azi Casa Presei Libere, edificiu inspirat din arhitectura epocii staliniste. (A)

1953

- ÿ Portretul mării actrițe *Lucia Sturdza Bulandra*, capodoperă din galeria de portrete ale unor personalități culturale de excepție realizate de Corneliu Baba; Muzeul de Artă, Timișoara. (P)
- ÿ Henri Matisse realizează tabloul *Spirală*, guașă pe hârtie cu colaje; Tate Gallery, Londra. (P)
- ÿ Georges Braque, ajuns la apogeul carierei sale, execută *pictura monumentală* pentru plafonul apartamentului *Henri al II-lea* din *Muzeul Luvru*, lucrare comandată de André Malraux, ministrul culturii. (P)
- ÿ Este inaugurată *Opera Națională din București*, construită după proiectul arhitectului Octav Doicescu. (A)
- ÿ Françoise Sagan publică, la vârsta de 18 ani, primul său roman, de mare succes, *Bonjour tristesse*. (L)
- ÿ George Călinescu publică romanul *Bietul Ioanide*. (L)
- ÿ Alain Robbe-Grillet, scriitor francez, publică romanul *Gumele (Les Gomme)*, considerat deschizător de drum pentru curentul literar numit Noul roman francez. (L)
- ÿ Jonas Salk, imunolog și virusolog american, *descoperă vaccinul antipoliomielitic injectabil*. (I)
- ÿ James Watson, genetician american, *decodează structura moleculară a ADN-ului*, fiind unul din cei patru co-descoperitori, alături de Francis Crick, Maurice Wilkins și Rosalind Franklin. (I)

- ÿ Edmund Hillary, alpinist și explorator neozeelandez, împreună cu nepalezul Tensing Norgay, devin *primii exploratori care au ajuns pe vârful Muntelui Everest*, cel mai înalt punct de pe Pământ. (E)
- ÿ Leonard Bernstein, primul dirijor american desemnat la pupitrul orchestrei *Teatrului Scala din Milano*. (M)
- ÿ Valentin Gheorghiu *debutează* la Ateneul Român ca solist al *Concertul nr. 1 pentru pian și orchestră, în Do major* de Ludwig van Beethoven. (M)
- ÿ *Gentlemen Prefer Blondes*, regia: Howard Hawks, în distribuție: Marilyn Monroe, Jane Russell. (Fm)
- ÿ *O scrisoare pierdută*, regia: Sică Alexandrescu, în distribuție: Nicky Atanasiu, Elvira Godeanu, Al. Giugaru, Radu Beligan, Marcel Anghelescu, Ion Finteșteanu, Grigore Vasiliu-Birlic, Costache Antoniu. (Fm)
- ÿ *Peter Pan*, regia: Walt Disney (și producător). Animație. (Fm)
- ÿ *Împărăteasa roșie (The Scarlet Empress)*, regia: Josef von Sternberg, cu Marlene Dietrich. (Fm)
- ÿ *Vacanță la Roma*, regia: William Wyler, în distribuție: Audrey Hepburn, Gregory Peck. (Fm)
- ÿ Dean Martin: *That's Amore*. (MD)
- ÿ Édith Piaf: *Johnny, tu n'es pas un ange* (tradus în România: *Sanie cu zurgălăi*). (MD)
- ÿ Ella Fitzgerald: *Crying In The Chapel*. (MD)
- ÿ Juliette Gréco: *Moulin Rouge*. (MD)
- ÿ Patti Page: *The Doggie In the Window*. (MD)
- 1953-1956**
- ÿ Ion Țuculescu pictează *Stările câmpului*; Muzeul Național de Artă al României, București. (P)
- 1953-1964**
- ÿ Robert Rauschenberg creează *Opere hibride (Combines Paintings)*, ce asociază picturii obiecte din realul cotidian. (P)
- 1953-1966**
- ÿ *Edificio Copan*, cel mai mare ansamblu rezidențial din Brazilia este construit în *São Paulo* după planurile cunoscutului arhitect Oscar Niemeyer. (A)
- 1954**
- ÿ Max Ernst pictează pânza *Solitudine (Lonely)*. (P)
- ÿ *Marea paradă*, tablou pictat de Fernand Léger în ultimul an al vieții; Guggenheim Museum, New York. (P)
- ÿ Gheorghe Anghel expune la Muzeul Simu două statui monumentale ale pictorilor *Ion Andreescu și Ștefan Luchian*. (S)

- ÿ Jacques Lipchitz, exponent al sculpturii cubiste, deschide o amplă expoziție la Muzeul de Artă Modernă din New York. (S)
- ÿ Inaugurarea noii clădiri a Teatrului de Operă și Balet din București cu premiera operei *Dama de pică* de Ceaikovski. (M)
- ÿ Maurice Béjart debutează la Paris, unde înființează Ballets de l'Etoile. (M)
- ÿ La Paris, Iannis Xenakis, compozitor de origine greacă, născut la Brăila, creează opera sa emblematică *Metastasis*. (M)
- ÿ Compozitorul Edgar Varèse scrie lucrarea *Desert pentru orchestră și bandă magnetică*, fragmentele instrumentale alternând cu cele emise de difuzoare. (M)
- ÿ Nicolae Labiș publică poemul *Moartea căprioarei*. (L)
- ÿ Yukio Mishima, unul din cei mai interesați și controversați scriitori japonezi, publică romanul *Tumultul valurilor*. (L)
- ÿ *Împăratul muștelor*, primul roman de succes al scriitorului englez William Golding. (L)
- ÿ Yasunari Kawabata, scriitor japonez, publică romanul *Sunetul muntelui*. (L)
- ÿ *La Strada*, regia: Federico Fellini, în distribuție: Anthony Quinn, Giulietta Massina. (Fm)
- ÿ *Cei șapte samurai*, regia: Akira Kurosawa, în distribuție: Takashi Shimura, Toshiro Mifune, Kokuten Kodo, Yoshio Inaba, Takeo Kimura. (Fm)
- ÿ *20 000 de leghe sub mări*, regia: Richard Fleischer, în distribuție: Kirk Douglas, James Mason, Paul Lukas. (Fm)
- ÿ *Șapte mirese pentru șapte frați*, regia: Stanley Donen, în distribuție: Howard Keel, Jane Powell. (Fm)
- ÿ Édith Piaf: *Sous le ciel de Paris*. (MD)
- ÿ Luis Mariano: *Mon coeur est un violon*. (MD)
- ÿ Ames Brothers: *The Naughty Lady Of Shady Lane*. (MD)
- ÿ Doris Day: *Secret Love*. (MD)
- ÿ Eddie Fisher: *Oh! My Pa-Pa*. (MD)
- ÿ Kitty Kallen: *Little Things Mean A Lot*. (MD)

1954-1955

- ÿ Marc Chagall pictează pânza intitulată *Le Champ de Mars*; Museum Folkswang, Essen, Germania. (P)
- ÿ *Se ridică capela Notre-Dame-du-Haut* din Ronchamp, Franța, una dintre cele mai importante creații ale arhitectului elvețian/francez Le Corbusier. (A)

1954-1958

- ÿ Jasper Johns, inițiator împreună cu Robert Rauschenberg, al unei forme noi de expresie în artă numită *Pop Art*, lucrează seria sa de *Drapele*. (P)

1954-1962

Ț Noua catedrală *Sfântul Mihail din Coventry*, Marea Britanie, *proiectată de arhitectul Basil Spence și construită de John Laing*. (A)

1954-1964

Ț George Georgescu, ca director al Filarmonicii din București, își apropie muzicieni importanți ai timpului precum: Sviatoslav Richter, David Oistrach, Yehudi Menuhin și îi lansează pe tinerii Lola Bobescu, Valentin Gheorghiu, Ion Voicu, Radu Aldulescu, Ștefan Ruha. (M)

1955

Ț *Amplă Retrospectivă Brâncuși în S.U.A.*, la Guggenheim Museum New York, prezentată apoi și la Museum of Art din Philadelphia; au fost expuse 59 sculpturi, guașe și desene. (S)

Ț Gheorghe Anghel, *Portretul pictorului Ștefan Luchian*, lucrare în bronz; Muzeul Județean Vâlcea. (S)

Ț Alexander Archipenko, sculptor american de origine ucraineană, organizează o amplă *retrospectivă la Hessisches Landesmuseum Darmstadt Germania*. (S)

Ț Ossip Zadkine, sculptor francez de origine rusă, realizează o serie de *sculpturi consacrate lui Van Gogh*. (S)

Ț George Enescu compune poemul simfonic *Vox Maris* pentru tenor, cor și orchestră. (M)

Ț Gabriel Garcia Márquez debutează cu romanul *Pleava*. (L)

Vladimir Nabokov, scriitor ruso-american, publică romanul ce i-a adus consacrarea internațională, *Lolita*. (L)

Ț Mircea Eliade publică romanul *Noaptea de sânziene*, apărut prima dată în traducere franceză. (L)

Ț Marin Preda publică primul volum al romanului *Moromeții*. (L)

Ț Renumitul pianist canadian Glenn Gould înregistrează, în studiourile CBS, *Variațiunile Goldberg* de Johann Sebastian Bach. (M)

Ț *Noaptea vânătorului*, regia: Charles Laughton, în distribuție: Robert Mitchum, James Gleason. (Fm)

Ț *La Moara cu noroc*, regia: Victor Iiu, în distribuție: Constantin Codrescu, Ioana Bulcă, Geo Barton, Colea Răutu. Nominalizat pentru Premiul „Palme d’or” la Festivalul Internațional de Film de la Cannes, 1957. (Fm)

Ț *Richard al III-lea*, regia: Laurence Olivier, în distribuție: Laurence Olivier, Cedric Hardwicke, Nicholas Hannen, Mary Kerridge. (Fm)

Ț *Sissi*, regia: Ernst Marischka, în distribuție: Romy Schneider, Erich Nikowitz, Peter Weck. (Fm)

Ț *Doamna și vagabondul*, regia: Walt Dinsey (și producător). Animație. (Fm)

Ț Bill Haley & The Comets: *Rock Around The Clock*. (MD)

ÿ Boris Vian, *Le déserteur*. (MD)

1955

ÿ Dean Martin: *Mambo Italiano*. (MD)

ÿ Elvis Presley: *I Forgot To Remeber To Forget*. (MD)

ÿ The McGuire Sisters: *Sincerely*. (MD)

ÿ The Platters: *Only You*. (MD)

1955-1959

ÿ Robert Rauschenberg realizează cunoscuta lucrare din seria *Combine Paintings*, intitulată *Monogram*; Moderna Museet, Stockholm. (P)

1955-1977

ÿ *Regii blestemați*, romanul istoric a lui Maurice Druon, publicat în 7 volume. (L)

1956

ÿ Amplă *expoziție retrospectivă Theodor Pallady*, la Muzeul Național de Artă; au fost expuse 202 picturi și 87 de lucrări de grafică. (P)

ÿ *Retrospectivă Francisc Șirato*, organizată postum, în parcul Herăstrău din București. (P)

ÿ Dumitru Ghiăț pictează *Flori de munte și Flori cu ferigă*, două din lucrările sale marcate de influența artei populare. (P)

ÿ Este redactat *Testamentul lui Constantin Brâncuși*, în care se specifică limpede: „Las statului francez, pentru Muzeul Național de Artă Modernă, absolut tot ceea ce vor conține, în ziua morții mele, atelierelor mele situate în Impasse Ronsin nr. 11”. (S)

ÿ *Prima Expoziție personală Constantin Brâncuși în România și în Europa, organizată la București*, cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani a sculptorului. (S)

ÿ Giacometti realizează o serie de 9 figuri feminine, *Femei din Veneția (Les Femmes de Venise)*, care va fi expusă la Bienala de la Veneția din acel an. (S)

ÿ Începe construcția *Muzeului Guggenheim din New York*, una dintre cele mai importante creații arhitecturale postbelice din întreaga lume, cel mai valoros proiect realizat de arhitectul Frank Lloyd Wright. (A)

ÿ Nicolae Labiș debutează editorial cu volumul *Primele iubiri*. (L)

ÿ Eugene O’Neill publică piesa *Lungul drum al zilei către noapte*, pentru care a primit Premiul Pulitzer în 1957. (L)

ÿ Friedrich Dürrenmatt publică piesa *Vizita bătrânei doamne*. (L)

ÿ Petru Dumitriu publică ediția în trei volume a *Cronicii de familie*, cuprinzătoare frescă asupra societății românești, o capodoperă a prozei românești moderne. (L)

ÿ Radu Gyr scrie poezia-manifest *Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!* (L)

ÿ Antoine de Saint-Exupéry, *Să dai un sens vieții*, volum publicat postum. (L)

- ÿ Yukio Mishima publică romanul *Templul de aur*. (L)
- ÿ Emil Cioran, *La Tentation d'exister*, Paris, Gallimard. (F)
- ÿ Nicolae Lungu, profesor, dirijor și compozitor, scrie *Liturghia psaltică pentru cor mixt*. (M)
- ÿ Virginia Zeani, *debut pe scena Teatrului La Scala din Milano în rolul Cleopatra din opera Iulius Cezar de Händel*. (M)
- ÿ Tito Gobbi, bariton italian, *debut la Metropolitan Operă în rolul Scarpia din Tosca de Puccini*. (M)
- ÿ Compozitorul grec Yannis Xenakis compune lucrarea *Pithoprakta* pentru 50 de instrumentiști, producând un mare scandal la prima audiere de la München. (M)
- ÿ Olivier Messiaen compune lucrarea, pentru pian și orchestră *Păsări exotice*, apelând la înregistrări cu cântecul măiestrit al păsărilor din India, China, Malaezia și din cele două Americi. (M)
- ÿ La Teatrul Kirov din Petersburg are loc premiera baletului *Spartacus* de Aram Hacıaturian. (M)
- ÿ La Mark Hellinger Theatre din New York are loc premiera musicalului *My Fair Lady* de Frederik Loewe, cu un libret adaptat după piesa de teatru *Pygmalion* de G. B. Shaw. (M)
- ÿ La Opera Română din București se prezintă, în premieră, opera istorică *Ion Vodă cel Cumplit* de Gheorghe Dumitrescu. (M)
- ÿ Dan Iordăchescu *debutează că prim-solist la Teatrul de Operă și Balet din București*. (M)
- ÿ *Ocolul pământului în 80 de zile*, regia: Michael Anderson, în distribuție: David Niven, Cantinflas, Finlay Currie. (Fm)
- ÿ *Război și pace*, regia: King Vidor, în distribuție: Henry Fonda, Audrey Hepburn. (Fm)
- ÿ *Și Dumnezeu creă femeia*, regia: Roger Vadim, cu Brigitte Bardot în distribuție. (Fm)
- ÿ *Elena din Troia*, regia: Robert Wise, în distribuție: Rossana Podestà, Jacques Sernas. (Fm)
- ÿ *Anastasia*, regia: Anatole Litvak, distribuție: Ingrid Bergman, Yul Brynner. (Fm)
- ÿ *Cineva acolo sus mă iubește*, regia: Robert Wise, în distribuție: Paul Newman, Pier Angeli. (Fm)
- ÿ Dalida: *Bambino*. (MD)
- ÿ Bill Haley: *See You Later, Alligator*. (MD)
- ÿ Harry Belafonte: *Mathilda, Mathilda*. (MD)
- ÿ Johnny Cash: *I Walk the Line*. (M D)
- ÿ Luis Mariano: *Arrivederci Roma*. (MD)

1956-1957

Ț *Palazzetto dello Sport din Roma*, construcție olimpică, proiectată de arhitecții Pier Luigi Nervi și Annibale Vitellozzi. (A)

Ț Lucian Freud, pictor englez născut în Germania considerat între marii portrețiști ai secolului al XX-lea, pictează portretul lui *Francis Bacon*, unul dintre cele două dedicate prietenul său. (P)

1956-1960

Ț *Complexul monahal Sainte-Marie de la Tourette*, ultima mare operă imaginată de arhitectul Le Corbusier în Franța, la Eveux-sur-Arbresle. (A)

1956-1962

Ț *Capela U.S.A. Air Force Academy din Colorado Springs*, realizată după proiectul studioului de arhitectură Skidmore, Owings & Merrill. (A)

1957

Ț *Expoziția retrospectivă Luchian* organizată de Muzeul Național de Artă al României. (P)

Ț Corneliu Baba pictează tabloul *Fata în roz*; Muzeul de Artă din Timișoara. (P)

Ț Pablo Picasso realizează o serie de 58 de pânze în ulei, de dimensiuni diferite, ce aveau ca punct de plecare tabloul *Las Meninas*, faimoasa pictură din 1656 a lui Diego Velázquez. (P)

Ț Constantin Piliuță are *prima expoziție personală* la Galeria Galateea. (P)

Ț Traian Brădeanu, unul dintre maeștrii artei contemporane românești, deschide *prima expoziție personală*, desene și acuarele, la Galeria Galateea din București. (P)

Ț Magdalena Rădulescu pictează pânza *Călușarii*. (P)

Ț Corneliu Baba realizează portretul lui *Krikor Zambaccian*, rafinat colecționar de artă; Muzeul Zambaccian, București. (P)

Ț *Expoziția retrospectivă Schweitzer-Cumpăna*, unul dintre cei mai prolifici pictori români, reunind 278 de lucrări de pictură și 159 de lucrări de grafică. (P)

Ț Lazăr Dubinovski, sculptor basarabean, realizează seria de portrete *Mihai Eminescu, Gheorghe Asachi și Vasile Alecsandri*, amplasate pe Aleea Clasicilor din Chișinău, Republica Moldova. (S)

Ț Alberto Moravia publică tulburătorul roman *Ciociana*. (L)

Ț Eugen Barbu, scriitor și publicist român, publică romanul *Groapa*. (L)

Ț Italo Calvino, scriitor italian, printre cei mai apreciați romancieri ai secolului XX, publică primul volum, intitulat *Baronul din copaci*, din trilogia *Străbunii*, alături de *Viconteles tăiat în două* și *Cavalerul inexistent*. (L)

Ț Premiera, la Scala din Milano, a operei *Dialogues des Carmélites* de

- Francis Poulenc; rolul Blanche de la Force a fost compus special pentru soprana Virginia Zeani. (M)
- ÿ Compozitorul Gheorghe Dumitrescu scrie tragedia muzicală *Decebal*. (M)
- ÿ Martha Argerich, pianistă din Argentina, câștigă Concursurile de pian de la Bolzano și Geneva, începând o strălucită carieră internațională. (M)
- ÿ Dan Grigore debutează la vârsta de 14 ani într-un concert cameral Enescu. (M)
- ÿ Compozitorul Pascal Bentoiu scrie poemul simfonic *Luceafărul*. (M)
- ÿ *Sputnik 1, primul satelit artificial al Pământului*, este amplasat pe orbită. (I)
- ÿ Este lansat *Sputnik 2*, o capsulă spațială la bordul căreia se află cățeaua Laika, primul animal lansat în spațiu. (I)
- ÿ *Scurtă istorie*, regia: Ion Popescu-Gopo, obține Premiul „Palme d’or” la Festivalul Internațional de Film de la Cannes. (Fm)
- ÿ *Canalul*, regia: Andrzej Wajda, în distribuție: Teresa Izewska, Tadeus Janczar. (Fm)
- ÿ *12 oameni furioși*, regia: Sidney Lumet, cu Henry Fonda și Lee J. Cobb. (Fm)
- ÿ *Zboară cocorii*, regia: Mihail Kalatozov, în distribuție: Tatiana Samoilova, Aleksei Batalov. (Fm)
- ÿ *West Side Story*, musical prezentat în premieră la Winter Garden Theatre, Broadway, New York, scenariu de Arthur Laurents, muzica: Leonard Bernstein. (M)
- ÿ Chuck Berry: *Rock And Roll Music*. (MD)
- ÿ Elvis Presley: *All Shook Up, Jailhouse Rock, Love Me, Loving You, Too Much*. (MD)
- ÿ Fats Domino: *Blueberry Hill*. (MD)
- ÿ Ricky Nelson: *Be-Bop Baby, I’m Walking, A Teenager’s Romance*. (MD)
- ÿ The Everly Brothers: *Wake Up Little Suzie, Bye Bye Love*. (MD)
- ÿ Luis Mariano: *Granada*. (MD)
- ÿ Édith Piaf: *La foule*. (MD)
- ÿ The Platters: *I’m Sorry*. (MD)
- 1957-1958**
- ÿ Henry Moore, *Reclining Figure*, lucrare executată în travertino romano, așezată în fața sediului UNESCO din Paris. (S)
- 1957-1960**
- ÿ Coregraful francez Maurice Béjart conduce „Ballet-Théâtre” din Paris. (M)
- ÿ Lawrence Durrell, romancier, poet, eseist, dramaturg englez, scrie faimosul ciclul romanesc *Cvartetul din Alexandria (The Alexandria Quartet)*, compus din romanele *Justine, Balthazar, Mountolive* și *Clea*. (L)

1958

- Ț Alexander Calder, promotor al sculpturii mobile, realizează pentru Palatul UNESCO din Paris, lucrarea *Spirale*. (S)
- Ț Isamu Noguchi, peisagist americano-japonez și elev al lui Brâncuși, creează la sediul UNESCO *Jardin de la paix*, grădină de inspirație japoneză cu suprafața de 1700 m². (S)
- Ț *Sky Cathedral*, una dintre cele mai reprezentative lucrări aparținând sculptoriței americane Louise Nevelson. (S)
- Ț *Atomium*, îndrăzneța construcție ultramodernă, structurată asemenea unui atom de fier mărit de 165 billione de ori, cuprinde muzee și săli de expoziție construite pentru Expoziția Mondială din 1958 de la Bruxelles. (A)
- Ț *Seagram din New York*, edificiu proiectat de arhitecții Mies van der Rohe și Philip Johnson. (A)
- Ț Apare postum romanul *Ghepardul* de Giuseppe Tomasi di Lampedusa. Ecranizat în regia lui Luchino Visconti, cu Claudia Cardinale, Burt Lancaster, Alain Delon în distribuție, se bucură de un mare succes internațional – premiera în 1963. Premiul „Palme d’or” în același an la Festivalul Internațional de Film de la Cannes. (L)
- Ț Chinua Achebe, scriitor nigerian, considerat părintele fondator al literaturii africane anglofone, publică romanul *Lumea se prăbușește* (*Things fall apart*). (L)
- Ț Nicolae Labiș, *Lupta cu inerția*, volum tipărit postum. (L)
- Ț Rudolf Nureev debutează ca solist în corpul de balet al Teatrului Kirov, în spectacolul *Lacul lebedelor*. (M)
- Ț Este inițiat la București *Festivalul și Concursul Internațional George Enescu* ca semn al recunoașterii geniului enescian; (M)
- Ț Prima audiție a lucrarea *Grupuri* (*Gruppen*) pentru trei ansambluri orchestrale, a compozitorului german Karlheinz Stockhausen. (M)
- Ț Premiera românească a operei *Oedip* de George Enescu, la Opera Română din București, dirijor: Constantin Silvestri, cu David Ohanesian în rolul titular, în ultima zi (22 septembrie) a ediției I a Festivalului Internațional „George Enescu”. (M)
- Ț Sigismund Toduță compune oratoriul *Miorița*. (M)
- Ț La 17 ani, Magdalena Popa dansează în roluri de prim-balerină pe scena Teatrului Kirov din Sankt Petersburg, în rolurile principale din *Spărgătorul de nuci* și din *Lacul lebedelor*. Urmează o excepțională carieră artistică în România, Europa și America de Nord. (M)
- Ț Jack Kyby și Robert Noyce, ingineri americani, inventează, independent, *circuitul integrat*. (I)
- Ț Este creată NASA, agenția guvernamentală responsabilă cu programul de cercetare aerospațială americană. (I)

- ÿ A fost implantat *primul stimulator cardiac*. (I)
- ÿ *Lanțul*, regia: Stanley Kramer, în distribuție: Sidney Poitier, Tony Curtis. (Fm)
- ÿ *Pisica pe acoperișul fierbinte*, regia: Richard Brooks, în distribuție: Elizabeth Taylor, Paul Newman. (Fm)
- ÿ *Lunga vară fierbinte*, regia: Martin Ritt, în distribuție: Paul Newman, Orson Welles. (Fm)
- ÿ *Bătrânul și marea*, regia: Fred Zinnemann, în distribuție: Spencer Tracy, Felipe Pazos. (Fm)
- ÿ *Cenușă și diamante*, regia: Andrzej Wajda, în distribuție: Zbigniew Cybulski, Ewa Krzyzewska. (Fm)
- ÿ *Frații Karamazov*, regia: Richard Brooks, în distribuție: Yul Brynner, Maria Shell. (Fm)
- ÿ Paul Anka: *You Are My Destiny*. (MD)
- ÿ Domenico Modugno: *Volare*. (MD)
- ÿ Connie Francis: *Who's Sorry Now*. (MD)
- ÿ Dalida: *Gondolier*. (MD)
- ÿ Frank Sinatra: *All the Way*. (MD)
- ÿ Tony Dallara: *Come prima*. (MD)
- ÿ Perez Prado: *Patricia*. (MD)

1958-1959

- ÿ Salvador Dalí pictează *Descoperirea Americii de către Cristofor Columb*; Sakvador Dalí Museum, St. Petersburg, Florida, S.U.A. (P)
- ÿ Este construit *Palatul Poporului din Beijing*, construcție influențată de arhitectura sovietică a vremii. (A)

1958-1973

- ÿ Ciclul de emisiuni TV: *Să învățăm muzica*, realizat de Leonard Bernstein. (M)

1959

- ÿ Joan Miró realizează două *picturi murale* ce decorează Centrul UNESCO de la Paris. (P)
- ÿ Alexander Calder, *The Arches*; Parcul Primăriei din New York. (S)
- ÿ Eugen Ionescu publică la Editura Gallimard din Paris piesa de teatru *Rinocerii*. (L)
- ÿ Françoise Sagan publică romanul *Vă place Brahms?* (L)
- ÿ Mario Vargas Llosa, scriitor peruan, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură pe anul 2010, își face debutul literar cu volumul de povestiri *Șefii*. (L)
- ÿ Gellu Naum publică volumul *Cartea cu Apolodor*, una din cele mai cunoscute cărți de poezie pentru copii. (L)
- ÿ La Paris are loc premiera monodramei *Vocea umană* de Francisc Poulenc,

- pe libretul lui Jean Cocteau, rolul sopranei fiind interpretat de Denise Duval. (M)
- Ț *Secretul lui Marco Polo*, opereta compozitorului Francis Lopez, are premiera la Théâtre du Châtelet din Paris. (M)
- Ț *Unora le place jazz-ul*, regia: Billy Wilder, în distribuție: Marilyn Monroe, Tony Curtis, Jack Lemon. (Fm)
- Ț *Rio Bravo*, regia: Howard Hawks, în distribuție: John Wayne, Dean Martin. (Fm)
- Ț *Cocoșatul*, regia: Andre Hunebelle, în distribuție: Jean Marais, Bourvil, Paulette Goddard. (Fm)
- Ț *Telegrame*, regia: Gheorghe Naghi, în distribuție: Grigore Vasiliu-Birlic, Costache Antoniu, Alexandru Giugaru. (Fm)
- Ț *Frumoasă adormită*, regia: Walt Disney (și producător). Animație. (Fm)
- Ț *Ben-Hur*, regia: William Wyler, în distribuție: Charlton Heston, Jack Hawkins. (Fm)
- Ț Jacques Brel: *Ne me quitte pas*. (MD)
- Ț Cliff Richard: *Living Doll*. (MD)
- Ț Connie Francis: *Lipstick On Your Collar, My Happiness*. (MD)
- Ț Dalida: *Ciao, ciao bambino*. (MD)
- Ț Dave Brubeck: *Take Five*. (MD)
- Ț Neil Sedaka: *Oh, Carol!* (MD)
- Ț The Crests: *Sixteen Candles*. (MD)
- Ț Mina: *Tintarella di luna*. (MD)

1960

- Ț Andy Warhol realizează, în aceeași perioadă cu Roy Lichtenstein, *primele tablouri inspirate din benzile desenate contemporane*. (P)
- Ț Gheorghe Anghel, sculptorul care a realizat portretele unor personalități ca Baudelaire, Bălcescu, Vasile Pârvan, Ion Andreescu, Ștefan Luchian, George Enescu, Maria Tănase, Irinel Liciu, expune statuia lui *Theodor Pallady*, aflată în prezent în colecția Muzeului de Artă din Craiova. (S)
- Ț Arman, pe numele său Armand Fernandez, sculptor francez naturalizat în America, deschide la Galeria Schmela din Düsseldorf expoziția personală *Poubelles et Accumulations*. (S)
- Ț *Monumentul descoperitorilor*, ridicat la Lisabona în memoria prințului Henric Navigatorul și a navigatorilor portughezi, după planurile arhitectului José Angelo Cottinelli Telmo și ale sculptorului Leopoldo de Almeida. (S)
- Ț Este inaugurat complexul arhitectural ce cuprinde *Palatul prezidențial*, clădirea *Congresului Național* și *Catedrala Nossa Senhora Aparecida*, creații ale arhitectului Oscar Niemeyer, Brazilia. (A)
- Ț George Călinescu publică romanul *Scrinul negru*. (L)

- ÿ Alexandru Mitru publică cele două volume ce compun *Legendele Olimpului (Zei și Eroii)*. (L)
- ÿ Nichita Stănescu debutează cu volumul *Sensul iubirii*. (L)
- ÿ Scriitorul argentinian Julio Cortázar publică romanul *Căștigătorii*. (L)
- ÿ Emil Cioran, *Histoire et utopie (Istorie și utopie)*, Paris, Gallimard. (F)
- ÿ Oceanograful Jacques Picard și ofițerul naval american Don Walsh, folosind batiscaful Trieste, reușesc să atingă *cel mai adânc punct al planetei, Groapa Marianelor*, la 10091 m. (E)
- ÿ Premiera operetei *Lysistrata* de Gherase Dendrino. (M)
- ÿ Clara Haskil, solistă în *Concertul nr. 20 pentru pian și orchestră de Mozart*, înregistrat cu Orchestre des Concerts Lamoureux. (M)
- ÿ Claudio Abbado, debut la Scala cu ocazia tricentenarului Alessandro Scarlatti. (M)
- ÿ Natalia Makarova, una dintre cele mai mari balerine ale vremii sale, debut strălucit ca prim-solistă la Kirov. (M)
- ÿ Maurice Béjart fondează la Bruxelles compania *Ballet du XX-ème Siècle*. (M)
- ÿ Theodore Maiman, cercetător la laboratoarele Hughes din California, construiește *primul laser funcțional*. (I)
- ÿ *La Dolce vita*, regia: Federico Fellini, în distribuție: Marcello Mastroianni, Anita Ekberg. (Fm)
- ÿ *Psycho*, regia: Alfred Hitchcock, în distribuție: Anthony Perkins, Janet Leigh. (Fm)
- ÿ *Ciociara*, regia: Vittorio De Sica, în distribuție: Sophia Loren, Jean-Paul Belmondo. (Fm)
- ÿ *Familia Flinstone*, regia: Hanna-Barbera (și producător). Serial, animație. (Fm)
- ÿ *Aventurile lui Huckleberry Finn*, regia: Michael Curtiz, cu Eddie Hodges. (Fm)
- ÿ *Cavalerii teutoni*, regia: Aleksander Ford, în distribuție: Urszula Modrzynska, Andrzej Szalawski, Grazyna Staniszevska. (Fm)
- ÿ *Cei șapte magnifici*, regia: John Sturges, în distribuție: Charles Bronson, Steve McQueen. (Fm)
- ÿ *Spartacus*, regia: Stanley Kubrick, în distribuție: Kirk Douglas, Laurence Olivier. (Fm)
- ÿ Ike & Tina Turner: *A Fool in Love*. (MD)
- ÿ Johnny Hallyday: *Souvenirs, souvenirs*. (MD)
- ÿ Ray Charles: *Georgia on My Mind*. (MD)
- ÿ Roy Orbison: *Only the Lonely*. (MD)
- ÿ Édith Piaf: *Non, je ne regrette rien*. (MD)
- ÿ Elvis Presley: *It's Now or Never, Are You Lonesome Tonight?, Jailhouse Rock*. (MD)

ÿ Simon & Garfunkel: *El Condor pasa*. (MD)

ÿ Brenda Lee: *I'm Sorry*. (MD)

1960-1990

ÿ John Updike, scriitor american, cunoaște un mare succes cu tetralogia dedicată lui Harry Angstrom alias Rabbit: *Fugi, Rabbit*, 1960; *Întoarcerea lui Rabbit*, 1971; *Rabbit e bogat*, 1981; *Odihna lui Rabbit*, 1990. (L)

1961

ÿ Apare primul număr al revistei de literatură universală „Secolul 20”, editată de Uniunea Scriitorilor din România; faima internațională a revistei este legată în mod deosebit de personalitatea criticului de artă Dan Hăulică, redactor șef pentru o lungă perioadă de timp. (L)

ÿ Marc Chagall pictează tabloul *Izgonirea lui Adam și a Evei din Paradis*; Musée National Marc Chagall, Nisa. (P)

ÿ Este organizată *prima retrospectivă a operei lui Mark Rothko* la Muzeul de Artă Modernă din New York; printre lucrări: *Păsări ierarhice*, *Tentaculele memoriei*, *Multiform*, *Secțiune murală*. (P)

ÿ Bernard Buffet pictează ansamblul de fresce murale cu scene din *Viața lui Iisus* destinate să decoreze capela de la Chateau l'Arc. (P)

ÿ Pictorul american Jasper Johns realizează într-o paletă de culori primare tabloul *Map (Hartă)*, aflat la Museum of Modern Art, New York. (P)

ÿ Tamara de Lempicka, pictoriță poloneză, reprezentantă de vârf a curentului Art Deco în pictură, deschide la Galerie Ror-Volmar din Paris expoziția *Oeuvres récentes et anciennes, 1930-1960*. (P)

ÿ Hans Arp, Demeter; Israel Museum, Ierusalim. (S)

ÿ *Walking Man*, sculptură emblematică a artistului elvețian Alberto Giacometti, este turnată într-o ediție de zece bronzuri similare; cea de a doua replică (din cele zece) a avut mai mulți proprietari succesivi, devenind în 2010 cea mai scumpă sculptură vândută la o licitație publică în 2010: a fost adjudecată pentru suma de 104,32 milioane de dolari la Casa Sotheby's din Londra. (S)

ÿ John Steinbeck publică romanul *Iarna vrajbei noastre (The Winter of Our Discontent)*. (L)

ÿ Samuel Beckett publică piesa în două acte *Ce zile fericite (Happy Days)*. (L)

ÿ Irving Stone publică romanul *Agonie și extaz*, în care imaginează tumultuoasa existență a celebrului sculptor renaștivist Michelangelo. (L)

ÿ Gabrielle Roy, scriitoare canadiană, deținătoare a mai multor premii naționale și internaționale, publică cel mai cunoscut roman al său, *Muntele secret (La montagne secrète)*. (L)

ÿ Michel Foucault, filosof francez, publică *Istoria nebuniei în epoca clasică (Histoire de la folie à l'âge classique)*. (F)

- ÿ *Herma*, piesă pentru pian, compoziția lui Iannis Xenakis. (M)
- ÿ Ileana Iliescu, prim-balerină a Operei Române, debut cu dublul rol Odette-Odile din *Lacul lebedelor* de P. I. Ceaikovski; a urmat o activitate prodigioasă, a strălucit pe scenă în zeci de spectacole, dintre care *Don Quijote* de Ludwig Minkus, *Coppélia* de Léo Delibes, *Giselle* de Adolphe Adam etc. (M)
- ÿ Dan Grigore, pianist român de excepție, este laureat al Concursului Internațional „George Enescu”, ediția a II-a. (M)
- ÿ Yuri Gagarin, *primul om care a zburat în spațiul cosmic* la bordul navei spațiale Vostok. (I)
- ÿ *Procesul de la Nürnberg*, regia: Stanley Kramer, în distribuție: Spencer Tracy, Burt Lancaster. (Fm)
- ÿ *101 dalmațieni*, regia: Walt Disney (și producător). Animație. (Fm)
- ÿ *Splendoare în iarbă*, regia: Elia Kazan, în distribuție: Natalie Wood, Warren Beatty. (Fm)
- ÿ *Vă place Brahms?*, regia: Anatole Litvak, în distribuție: Ingrid Bergman, Anthony Perkins. (Fm)
- ÿ *West Side Story*, regia: Jerome Robbins, Robert Wise, în distribuție: Rita Moreno, Natalie Wood. (Fm)
- ÿ *Noaptea*, regia: Michelangelo Antonioni, în distribuție: Marcello Mastroianni, Jeanne Moreau. (Fm)
- ÿ *Cidul*, regia: Anthony Mann, în distribuție: Charlton Heston, Sophia Loren, Fausto Tozzi. (Fm)
- ÿ Gilbert Bécaud: *Et maintenant*. (MD)
- ÿ Chubby Checker: *Let's Twist Again*. (MD)
- ÿ Harry Belafonte: *Angelina*. (MD)
- ÿ John Coltrane: *My Favorite Things*. (MD)
- ÿ Los Machucambos: *Pepito*. (MD)
- ÿ Ricky Nelson: *Hello Mary Lou*. (MD)
- ÿ The Shadows: *Apache*. (MD)

1961-1962

- ÿ Herbert von Karajan realizează *prima integrală discografică a simfoniilor lui Beethoven*, cu Filarmonica din Berlin, pentru Casa de discuri „Deutsche Grammophon” (apărută în 1963). (M)

1961-1964

- ÿ Barbara Hepworth, importantă personalitate artistică din secolul al XX-lea, născută în Marea Britanie, realizează *Single Form (Formă unică)*, sculptură amplasată în United Nation Plaza din New York. Elevă a lui Brâncuși, a creat lucrări nonfigurative concepute cu maximă simplitate (*Siluetă culcată*, *Valul*, *Siluetă înaripată*, *Formă înaripată*). (S)
- ÿ *Carpenter Visual Arts Center*, proiectat de Le Corbusier la Harvard University, singurul edificiu construit de Corbusier pe sol american. (A)

1962

- ÿ Ion Țuculescu pictează, în ultimul său an de viață, lucrarea intitulată *Testamentul meu plastic*. (P)
- ÿ Inaugurarea *Muzeului Picasso* la Barcelona. (P)
- ÿ Andy Warhol, realizează portretul actriței *Marilyn Monroe* experimentând efecte plastice inedite prin asocierea picturii cu serigrafia; Tate Modern, London. (P)
- ÿ La Muzeul de Artă Modernă din Paris are *expoziția retrospectivă Mihail Larionov*, pictor avangardist rus, creatorul raionismului; între lucrările expuse: *Husar galopând*, *Roșu raionist*, *Albastru raionist*. (P)
- ÿ Jean Dubuffet, pictor și sculptor francez, începe ciclul *L'Hourloupe*, cel mai lung și cel mai original din creația sa, ce se va încheia în 1974. (P)
- ÿ Roy Lichtenstein, pictor și sculptor american reprezentativ al mișcării Pop Art, are *prima expoziție personală la New York*. (P)
- ÿ Henry Moore, *Knife Edge – Two Pieces*, lucrare situată în fața Palatului Westminster, Londra. (S)
- ÿ *Zidul*, lemn patinat, lucrare marcantă realizată de sculptorul român Ovidiu Maitec. (S)
- ÿ *Chopin's Waterloo*, sculptură de Arman, realizată din fragmente dintr-un pian distrus. (S)
- ÿ Alexandr Soljenițin publică povestirea *O zi din viața lui Ivan Denisovici*, scrisă în 1959, atunci interzisă. (L)
- ÿ Pe Broadway, la Billy Rose Theatre, are loc premiera piesei *Cui i-e frică de Virginia Woolf?* de Edward Albee. (L)
- ÿ Rudolf Nureev, debut la Covent Garden în baletul *Giselle*. (M)
- ÿ Prima audiție, la sfințirea noii catedrale Coventry din Londra, a *Reviemului de război* de Benjamin Britten. (M)
- ÿ Compozitorul Tiberiu Olah definitivează prima lucrare din tripticul Brâncuși, *Coloana infinită* (suită din muzica de film). (M)
- ÿ John Glenn, *primul american pe orbită în jurul Pământului*. (I)
- ÿ Nick Holonyak, inginer american la General Electric, inventează *dioda luminiscentă – LED*. (I)
- ÿ *Primul semnal de televiziune prin satelit* a fost transmis din Europa către America de Nord prin satelitul TELSTAR. (I)
- ÿ *Ziua cea mai lungă*, regia: Darryl F. Zanuck, Andrew Marton, în distribuție: Eddie Albert, Jean-Louis Barrault. (Fm)
- ÿ *Lawrence al Arabiei*, regia: David Lean, în distribuție: Peter O'Toole, Omar Sharif. (Fm)
- ÿ *Noaptea iguanei*, regia: John Huston, în distribuție: Richard Burton, Ava Gardner. (Fm)
- ÿ *Procesul*, regia: Orson Wells, în distribuție: Anthony Perkins, Jeanne Moreau. (Fm)

- ÿ *Să ucizi o pasăre cântătoare*, regia: Robert Mulligan, în distribuție: Gregory Peck, John Megna, Robert Duval, Frank Overton. (Fm)
- ÿ *What Ever Happened To Baby Jane*, regia: Robert Aldrich, în distribuție: Bette Davis, Joan Crawford. (Fm)
- ÿ Beatles: *Love Me Do*. (MD)
- ÿ Caterina Valente: *Mexico*. (MD)
- ÿ Charles Aznavour: *Il faut savoir*. (MD)
- ÿ Elvis Presley: *Can't Help Falling In Love, Follow That Dream, Return To Sender*. (MD)
- ÿ Jacques Brel: *Madeleine*. (MD)
- ÿ Pat Boone: *Speedy Gonzales*. (MD)
- ÿ Paul Anka: *Love Me Warm And Tender*. (MD)
- ÿ Ray Charles: *I Can't Stop Loving You*. (MD)
- ÿ The Everly Brothers: *Crying in the Rain*. (MD)
- ÿ Tony Renis: *Quando, quando, quando?* (MD)

1963

- ÿ Pablo Picasso realizează faimoasa compoziție *Răpirea Sabinelor*; Muzeul Picasso din Paris. (P)
- ÿ Roy Lichtenstein pictează celebra pânză *Drowning Girl*; Museum of Modern Art, New York. (P)
- ÿ Antonio Saura, pictor spaniol considerat unul dintre marii artiști ai secolului XX, *expoziție personală* de mare succes la Muzeul din Rio de Janeiro, Brazilia. (P)
- ÿ Daniel Spoerri, artist plastic elvețian de origine română, realizează *Repas hongrois* din seria „tableaux-pièges”, în care colaje din resturile rămase după prânzul unor artiști celebri sunt fixate pe mese și sunt expuse pe verticală. (S)
- ÿ *Inaugurarea clădirii Filarmonicii din Berlin*, construită de Hans Scharoun. (A)
- ÿ *Luce Memorial Chapel din Taichung*, Taiwan, după un proiect al arhitectului I. M. Pei. (A)
- ÿ Teodor Mazilu scrie piesa de teatru *Proștii sub clar de lună*. (L)
- ÿ Heinrich Böll, distins cu Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 1972, publică la Köln romanul *Opiniile unui clovn*. (L)
- ÿ Ismail Kadare, romancier, nuvelist și poet albanez de expresie franceză, considerat unul dintre cei mai mari scriitori contemporani, publică romanul istoric *Generalul armatei moarte*. (L)
- ÿ La inițiativa profesorului și dirijorului Marin Constantin, este fondat *Corul „Madrigal”*. (M)
- ÿ Phillip Glass compune, la Paris, muzica pentru piesa *Comedie* de Samuel Beckett. (M)

- ÿ Violonistul Itzhac Perlman, debut la Carnegie Hall. (M)
- ÿ Compozitorul Aurel Stroe concepe lucrarea *Arcade* într-un stil personal, cu o tehnică novatoare. (M)
- ÿ *Primul casetofon*, realizat de firma olandeză Philips. (I)
- ÿ Tehnologia pusă la punct de compania Royal Aircraft permite apariția *fibrei de carbon*. (I)
- ÿ *Maigret voit rouge*, regia: Gilles Grangier, în distribuție: Jean Gabin, Françoise Fabian. (Fm)
- ÿ *Marea evadare*, regia: John Sturges, în distribuție: Richard Attenborough, Charles Bronson. (Fm)
- ÿ *Păsările*, regia: Alfred Hitchcock, în distribuție: Tippi Hedren, Rod Taylor. (Fm)
- ÿ *America, America*, regia: Elia Kazan, în distribuție: Stathis Giallelis, Frank Wolf, Elena Karam, Lou Antonio. (Fm)
- ÿ *Cleopatra*, regia: Joseph Mankiewicz, în distribuție: Elizabeth Taylor, Richard Burton, Rex Harrison. (Fm)
- ÿ Elvis Presley: *Bossa Nova Baby*. (MD)
- ÿ Salvatore Adamo: *Tombe la neige, Amour perdu, Crier ton nom*. (MD)
- ÿ Bob Dylan: *Blowin' in the Wind*. (MD)
- ÿ Bobby Vinton: *Blue Velvet*. (MD)
- ÿ Charles Aznavour: *Bon anniversaire*. (MD)
- ÿ Juliette Greco: *Parlez-moi d'amour*. (MD)
- ÿ Alain Barrière: *Elle était si jolie*. (MD)
- ÿ Remo Germani: *Baci*. (MD)
- ÿ Rita Pavone: *Cuore*. (MD)

1963-1968

- ÿ *Biserica Maria Regina Păcii din Westfalia*, construită după planurile arhitectului Gottfried Böhms. (A)

1964

- ÿ Marc Chagall realizează *fresca ce decorează cupola Operei Garnier din Paris*. (P)
- ÿ Dimitrie Berea, pictor din diaspora românească, realizează tripticul *Omagiu Parisului*. (P)
- ÿ La inițiativa lui André Malraux, peste douăzeci de lucrări în bronz din opera sculptorului francez Aristide Maillol sunt amplasate în Jardin du Carrousel. (S)
- ÿ *Prima expoziție personală* a sculptorului George Apostu în grădina Casei Ziariștilor din București. (S)
- ÿ Arhitectul Kenzo Tange construiește arena Kokuritsu Yoyogi Kyogijo din Tokio. (A)
- ÿ Ana Blandiana debutează editorial cu volumul de poeme *Persoana întâia plural*. (L)

- ÿ Este publicat postum volumul de poezii *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare* în traducere imaginată de V. Voiculescu. (L)
- ÿ Marin Sorescu debutează cu volumul de parodii *Singur printre poeți*. (L)
- ÿ Murray Gell-Mann și George Zweig, fizicieni americani, postulează independent *existența quarkurilor*. (I)
- ÿ Itzhac Perlman câștigă prestigiosul concurs Leventritt, o dată cu dreptul de a cânta ca solist cu Filarmonica din New York, sub conducerea lui Leonard Bernstein. (M)
- ÿ Viorica Cortez obține Marele Premiu la Concursul Internațional de Canto din Toulouse, care i-a deschis drumul spre o carieră internațională de excepție. (M)
- ÿ Robert Casadesus compune *Concertul pentru trei pianе și orchestră*. (M)
- ÿ Iannis Xenakis compune *Econta*, piesă pentru pian și cinci alămuri. (M)
- ÿ *Othello*, regia: Stuart Burge, în distribuție: Laurence Olivier, Maggie Smith, Robert Lang. (Fm)
- ÿ *Pădurea spânzuraților*, regia: Liviu Ciulei, în distribuție: Victor Rebengiuc, Liviu Ciulei. Premiul pentru regie la Festivalul Internațional de Film de la Cannes, 1965. (Fm)
- ÿ *Umbrelele din Cherbourg*, regia: Jacques Demy, în distribuție: Catherine Deneuve, Nino Castelnuovo, Anne Vernon. (Fm)
- ÿ *Mary Poppins*, regia: Robert Stevenson, în distribuție: Julie Andrews, Dick van Dyke. (Fm)
- ÿ *My Fair Lady*, regia: George Cukor, în distribuție: Audrey Hepburn, Rex Harrison. (Fm)
- ÿ *Fantomas*, regia: André Hunebelle, în distribuție: Jean Marais, Louis de Funès. (Fm)
- ÿ *Goldfinger*, regia: Guy Hamilton, în distribuție: Sean Connery, Gert Fröbe, Bill Nagy. (Fm)
- ÿ *Titanic-vals*, regia: Paul Călinescu, în distribuție: Grigore Vasiliu-Birlic, Kitty Gheorghiu-Mușatescu, Coca Andronescu, Ion Dichiseanu, Silvia Fulda. (Fm)
- ÿ Louis Armstrong: *Hello, Dolly*. (MD)
- ÿ The Beatles: *Rock'n Roll Music, She Loves You, Twist And Shout*. (MD)
- ÿ Dean Martin: *Everybody Loves Somebody*. (MD)
- ÿ Richard Anthony: *Cin Cin*. (MD)
- ÿ Salvatore Adamo: *La nuit, Vous permettez, monsieur*. (MD)
- ÿ Bobby Solo: *Una lacrima sul viso*. (MD)
- ÿ Roy Orbison: *Pretty Woman*. (MD)
- ÿ Alain Barrière: *Ma vie*. (MD)
- ÿ Georges Brassens: *Les copains d'abord*. (MD)
- ÿ Gilbert Bécaud: *Nathalie*. (MD)

Ț La Opera Română din București are loc premiera operei *Prometeu* de Doru Popovici, pe un libret de Victor Eftimiu. (M)

1964-1981

Ț Clădirea Parlamentului din Wellington, realizată după proiectul arhitectului britanic Basil Spencer. (A)

1965

Ț Amplă retrospectivă dedicată pictorului Ion Țuculescu la Sala Dalles din București; au fost expuse lucrări din toate fazele de creație ale pictorului printre care: *Interior de pădure*, *Portretul bunicului*, *Pasiune*, *Metamorfoze*, *Accente negre*. (P)

Ț Dimitrie Berea, expoziție la De Young Museum, San Francisco cu lucrări din ciclurile *Londra în timpul încoronării* și *Visions de France et d'Angleterre*. (P)

Ț Francis Bacon pictează tripticul *Trei studii pentru un portret al lui Lucian Freud* (*Three Studies For A Portrait Of Lucian Freud*). (P)

Ț Willem de Kooning deschide *prima retrospectivă în S.U.A.*, la Smith College Museum of Art, Northampton, Massachusetts, regrupând opera din perioada 1939-1964: *Doi bărbați șezând*, *Figură așezată*, *Peisaj roz*, *Elegie* și seria de picturi din ciclul *Women*. (P)

Ț Victor Brauner organizează o *retrospectivă personală itinerantă*, deschisă în muzeele din Hanovra, Viena, Haga și Amsterdam, cu lucrări din seria *Mythologie* și *Les Fêtes des mythes* precum și ultima sa pictură, intitulată *La fin et le début* (*Sfârșitul și începutul*). (P)

Ț *Expoziția retrospectivă M. H. Maxy*, Sala Dalles București. (P)

Ț *Mihai Eminescu*, lucrare monumentală în bronz așezată în fața Ateneului Român, capodopera sculptorului Gheorghe Anghel. (S)

Ț *Retrospectiva Alexander Calder* la Muzeul de Artă Modernă, Paris. (S)

Ț George Apostu expune la Bienala Sculpturii Tinere de la Paris lucrările: *Fetița cu păpușă* și *Tatăl și fiul*, remarcate de André Malraux, care le propune statului francez spre achiziționare. (S)

Ț *Expoziție retrospectivă Alberto Giacometti* la Museum of Modern Art, New York. (S)

Ț Françoise Sagan publică romanul *La Chamade*. (L)

Ț Gabriela Melinescu debutează cu volumul de poezii *Ceremonie de iarnă*. (L)

Ț Nicolae Breban publică romanul de debut *Francisca*, reluat în mai multe versiuni și tradus în mai multe limbi în decursul timpului. (L)

Ț Jacqueline du Pré și London Symphony Orchestra, dirijată de Sir John Barbirolli, înregistrează pentru casa de discuri EMI legendara interpretare a *Concertului pentru violoncel și orchestră* de Elgar. (M)

Ț Montserrat Caballé, debut la Metropolitan Opera din New York în rolul Marguerite din opera *Faust* de Gounod. (M)

- ÿ Viorica Cortez debut la teatrul Capitole din Toulouse în *Samson și Dalila*. (M)
- ÿ Pianista Martha Argerich câștigă Concursul Internațional „Chopin” de la Varșovia. (M)
- ÿ Nicolai Ghiaurov debutează la Metropolitan Opera în rolul Mefistofele din opera cu același nume de Arrigo Boito. (M)
- ÿ Premiera baletului *Întoarcerea din adâncuri* de Mihail Jora, realizat pe un libret al Mariane Dumitrescu, la Opera Română din București. (M)
- ÿ Ioan Tugearu devine prim-balerin al Operei Române din București. Creează cu multă expresivitate rolurile Don José din *Carmen*, Bufonul și Rotbart din *Lacul lebedelor*, Basil din *Don Quijote*, Mercutio din *Romeo și Julieta*. (M)
- ÿ Chirurgul sud-african Christian Barnard reușește *primul transplant de inimă din lume*. (I)
- ÿ Lucrând la ameliorarea microscopului electronic, fizicianul maghiar Dennis Gabor descoperă *principiul holografiei*. (I)
- ÿ *Viața lui Iisus*, regia: George Stevens, în distribuție: Max von Sydow, Charlton Heston, John Wayne. (Fm)
- ÿ *Doctor Jivago*, regia: David Lean, în distribuție: Omar Sharif, Julie Christie. (Fm)
- ÿ *Duminică la ora 6*, regia: Lucian Pintilie, în distribuție: Irina Petrescu, Dan Nuțu. (Fm)
- ÿ *Agonie și extaz*, regia: Carol Reed, în distribuție: Charlton Heston, Rex Harrison. (Fm)
- ÿ *Sunetul muzicii*, regia: Robert Wise, în distribuție: Julie Andrews, Christopher Plummer. (Fm)
- ÿ *Angelica*, regia: Bernard Borderie, în distribuție: Michele Mercier, Robert Hossein. (Fm)
- ÿ The Rolling Stones: *Satisfaction*. (MD)
- ÿ Tom Jones: *What's New Pussycat*. (MD)
- ÿ Charles Aznavour: *La bohème*. (MD)
- ÿ Hervé Villard: *Capri c'est fini*. (MD)
- ÿ Nina Simone: *Feeling Good*. (MD)
- ÿ Nini Rosso: *Il silenzio*. (MD)
- ÿ Rita Pavone: *Mio cuore*. (MD)
- ÿ France Gall: *Poupée de cire, Poupée de son*. (MD)
- 1965-1969**
- ÿ Se construiește *Berliner Fernsehturm*, Turnul Televiziunii; cu o înălțime de 368 m, a devenit una din marile atracții turistice ale Berlinului. (A)
- ÿ *John Hancock Center din Chicago*, cu o înălțime de 344 m, proiectat de Studioul de arhitectură Skidmore, Owings & Merrill. (A)

1966

- Ț Paul Gherasim, *prima expoziție personală* la Galeria Galateea, București. (P)
- Ț La Sala Dalles din București, o amplă *expoziție Henry Moore*. (S)
- Ț *Expoziție retrospectivă Marcel Duchamp* organizată de Richard Hamilton la the Tate Gallery, Londra. (P)
- Ț *Gondolier*, bronz realizat de Alexander Archipenko; Metropolitan Museum of Art, New York. (S)
- Ț Gheorghe Anghel, expoziție retrospectivă, cu 22 bronzuri, printre care statuile lui *Eminescu, Cărturarul și Theodor Pallady*, Sala Dalles, București.
- Ț La Paris, apare *Jurnal în fărâme*, de Eugen Ionescu. (L)
- Ț Nichita Stănescu publică volumul de poezie *11 elegii*. (L)
- Ț Thomas Pynchon, unul dintre cei mai importanți scriitori americani contemporani, publică romanul *Strigarea lotului 49*. (L)
- Ț Mario Vargas Llosa publică romanul *Casa verde*. (L)
- Ț Apare postum *Zahei Orbul*, singurul roman al lui Vasile Voiculescu. (L)
- Ț Constanța Buzea publică volumul de poezii *La ritmul naturii*. (L)
- Ț J. M. G. Le Clézio (Jean-Marie Gustave Le Clézio), scriitor francez din seria Noului val, Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 2008, publică romanul *Potopul*. (L)
- Ț John Fowles, romancier și eseist englez, publică prima versiune a cunoscutului roman *Magicianul (The Magus)*, ediție revizuită în 1977. (L)
- Ț Michel Foucault, *Cuvintele și lucrurile*, o arheologie a științelor umane. (F)
- Ț Cercetătorul britanic de origine chineză Charles Kao propune *utilizarea fibrei optice în telecomunicații*. (I)
- Ț Doru Popovici scrie cantata *Odă lui Palestrina*. (M)
- Ț Leonid Dimov debutează cu volumul *Versuri*. (L)
- Ț La Opera Română din București are loc premiera operei *Amorul doctor* de Pascal Bentoiu, pe un libret propriu, realizat după Molière. (M)
- Ț Aurel Stroe compune lucrarea simfonică *Poarta sărutului*, din tripticul Brâncuși. (M)
- Ț *Marea hoinăreală*, regia: Gérard Oury, în distribuție: Louis de Funès, Bourvil. (Fm)
- Ț *Cui i-e frică de Virginia Woolf?*, regia: Mike Nichols, în distribuție: Richard Burton, Elizabeth Taylor. (Fm)
- Ț *Cum să furi un milion*, regia: William Wyler, în distribuție: Peter O'Toole, Audrey Hepburn. (Fm)
- Ț *Dacii*, regia: Sergiu Nicolaescu, în distribuție: Pierre Brice, Marie José Nat, Amza Pellea. (Fm)

- ÿ *Daktari*, regia: Andrew Marton, în distribuție: Marshall Thompson. (Fm)
- ÿ *Blow up*, regia: Michelangelo Antonioni, în distribuție: Vanessa Redgrave, David Hemmings. (Fm)
- ÿ The Beatles: *Michelle, Yellow Submarine*. (MD)
- ÿ Janis Joplin: *Summertime*. (MD)
- ÿ Percy Sledge: *When A Man Loves A Woman*. (MD)
- ÿ Sergiu Cioiu: *Cântecul vântului, Glasul tău*. (MD)
- ÿ Frank Sinatra: *Strangers În The Night, That's Life*. (MD)
- ÿ Dan Spătaru: *Te-așteaptă un om*. (MD)
- ÿ Doina Badea: *Ploaia și noi*. (MD)
- ÿ Pompilia Stoian: *Prieten drag*. (MD)
- ÿ Udo Jurgens: *Merci, chérie*. (MD)
- ÿ Domenico Modugno: *Dio, come ti amo*. (MD)
- Christophe: *Marionnettes*. (MD)

1966-1988

- ÿ Magdalena Popa, prim-solistă a Operei Române din București. Colaborează cu mari trupe și companii de dans: Teatrul Balșoi, Baletul Festivalului de la Londra, Baletul Monte Carlo, Marele Balet Clasic din Franța, Baletul Dallas. (M)

1967

- ÿ Amplă *expoziție de obiecte obișnuite modificate într-o tentă artistică* de Marcel Duchamp, organizată la Muzeul de Artă Modernă din Paris. (P)
- ÿ Ion Popescu Negreni, *expoziție retrospectivă* la Sala Dalles, București. (P)
- ÿ Aurel Cojan expune la primul Colocviu Internațional „Constantin Brâncuși”, Sala Dalles din București, participare considerată de artist drept triumful său artistic. (P)
- ÿ Henry Moore realizează sculptura în bronz intitulată *Energia nucleară*, așezată în Campusul Universității din Chicago, S.U.A. (S)
- ÿ Ion Vlad realizează o serie de *cinci sculpturi pentru Espace Pierre Cardin din Paris*. (S)
- ÿ George Apostu deschide *prima expoziție personală de sculptură în Franța*, la Galeria Raymonde Cazenave din Paris; totodată expune la Simpozionul de Sculptură în aer liber din Grenoble primele lucrări din ciclul *Tatăl și fiul*, temă pe care o va trata de-a lungul a două decenii, numărul variantelor trecând de 100. (S)
- ÿ Marino Marini, sculptor italian, realizează în gips portretul cunoscutului arhitect german *Ludwig Mies van der Rohe*. (S)
- ÿ Paul Vasilescu realizează bronzul *Maternitate*. (S)
- ÿ *The Biosphere*, cupola geodezică din Montréal, Canada, proiectată de Richard Buckminster Fuller pentru Expoziția mondială din 1967. (A)
- ÿ Michelangelo Pistoletto, pictor italian, realizează lucrarea *Zeița Venus a zdrențelor*, într-o primă versiune; Tate Gallery, Londra. (S)

- ÿ Jorge Luis Borges, prozator, poet și eseist argentinian, publică volumul de povestiri fantastice *Cartea fîntelor imaginare* (în colaborare cu Margarita Guerrero). (L)
- ÿ La Editorial Sudamericana din Buenos Aires, Gabriel Garcia Marquez publică romanul *Un veac de singurătate*, considerat cel mai influent roman din ultimele decenii. (L)
- ÿ Eugen Jebeleanu publică *Elegie pentru floarea secerată*, dedicată soției sale, graficiana Florica Cordescu. (L)
- ÿ Mircea Dinescu debutează în revista „Luceafărul” cu poezia *Destin de familie*. (L)
- ÿ Mihail Barîșnikov își face debutul la Teatrul Mariinski din Sankt Petersburg, în baletul *Giselle*. (M)
- ÿ Dan Grigore și Radu Lupu, Premiul I la Concursul Internațional „George Enescu” din București. (M)
- ÿ *Forsythe Saga*, regia: David Giles, în distribuție: Eric Porter, Susan Hampshire, Kenneth More. (Fm)
- ÿ *Noaptea generalilor*, regia: Anatole Litvak, în distribuție: Peter O’Toole, Omar Sharif. (Fm)
- ÿ *Departee de lumea dezlănțuită*, regia: John Schlesinger, în distribuție: Julie Christie, Terence Stamp. (Fm)
- ÿ *Bonnie and Clyde*, regia: Arthur Penn, în distribuție: Gene Hackman, Faye Dunaway. (Fm)
- ÿ *Cartea Junglei* de Walt Disney. Animație. (Fm)
- ÿ *Ghici cine vine la cină?*, regia: Stanley Kramer, în distribuție: Spencer Tracy, Sidney Poitier, Katharine Hepburn. (Fm)
- ÿ *În arșița nopții*, regia: Norman Jewison, în distribuție: Sidney Poitier, Rod Steiger. (Fm)
- ÿ *Mannix*, regia: William Link, în distribuție: Mike Connors, Gail Fisher. (Fm)
- ÿ Gilbert Bécaud: *L’important c’est la rose, Merci beaucoup*. (MD)
- ÿ The Beatles: *Hello, Goodbye, Lucy in the Sky With Diamonds, Penny Lane*. (MD)
- ÿ The Bee Gees: *Massachusetts*. (MD)
- ÿ Billy Joe Royal: *Hush*. (MD)
- ÿ Caterina Caselli: *Sono bugiarda*. (MD)
- ÿ Claude François: *Comme d’habitude*. (MD)
- ÿ Cream: *Sunshine of Your Love, White Room*. (MD)
- ÿ Don Backy: *L’immensità*. (MD)
- ÿ Engelbert Humperdinck: *The Last Waltz, Release Me*. (MD)

1968

- ÿ *Retrospectivă* majoră a operei lui Willem De Kooning la Stedelijk

- Museum din Amsterdam, devenită itinerantă în cele mai importante muzee din S.U.A. (P)
- ÿ La București, la Galeria Galateea, este deschisă *expoziția Doru Bucur*. (P)
- ÿ Gabriel Catrinescu are *prima expoziție personală* la Galeria Kalinderu. (P)
- ÿ Lucio Fontana, pictor și sculptor italian, fondatorul spațialismului, unul dintre marii vizionari ai secolului XX, încheie seria sculpturilor și pânzelor perforate pe care le realizează începând din 1949 sub titlul *Concepte spațiale*. (S)
- ÿ Constantin Piliuță lucrează fresca *Portrete de voievozi* de la Muzeul Unirii din Alba Iulia. (P)
- ÿ Henry Moore, *expoziție retrospectivă* la Tate Gallery, Londra. (S)
- ÿ Irina Codreanu, sculptoriță care a studiat cu Antoine Bourdelle, apoi în atelierul lui Constantin Brâncuși, deschide o *expoziție retrospectivă* la București, urmată în 1970 de o amplă expoziție la Muzeul de Artă din București. (S)
- ÿ *Odă închinată omului*, tapiserie semnată Ion Nicodim, oferită de România pentru Sediul ONU.
- ÿ Vernisajul expoziției deschise de Academia Regală de Arte Frumoase în Palatul Charlottenborg din Copenhaga, unde George Apostu prezintă lucrări din seria *Fluturi*. (S)
- ÿ Barbara Hepworth, figură majoră a sculpturii contemporane, aniversează 40 de ani de carieră printr-o *expoziție* la Tate Gallery din Londra. (S)
- ÿ Iulia Oniță, *Diaconul Coresi*, sculptură în bronz amplasată în parcul Muzeului Tiparului și Cărții Vechi de la Târgoviște. (S)
- ÿ *Palacio de los Deportes*, Palatul Sporturilor din Ciudad de Mexico, construit pentru Jocurile Olimpice din 1968 de arhitecții Felix Candela, A.Peyri și E.Castaneda Tamborell. (A)
- ÿ Marin Tarangul publică volumul de poezie *Threnos*. (L)
- ÿ Fănuș Neagu, prozator român, scriitor fabulos, unul dintre cei mai talentați scriitori ai generației sale, publică romanul *Îngerul a strigat*. (L)
- ÿ Alexandr Soljenițin reușește să publice la Éditions Juillard din Paris, romanul *Pavilionul canceroșilor*, scris încă din 1957, pentru care va primi Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 1970. (L)
- ÿ Constanța Buzea publică volumul de poezie *Norii*. (L)
- ÿ George Astaloș, poet și dramaturg român, debut pe scena Studioului Casandra din București cu piesa *Vin soldații*. (L)
- ÿ Virgil Mazilescu debutează cu volumul *Versuri*. (L)
- ÿ Apar volumele *7 poeme* și *Pe malul Styxului* de Leonid Dimov.
- ÿ John Barth, scriitor și pedagog american, cunoscut îndeosebi pentru latura postmodernistă a operei sale, publică volumul de povestiri *Rătăcit în casa oglinzilor* (*Lost in the Funhouse*). (L)

- Ț Paul Goma, scriitor și eseist român, militant anticomunist, debutează cu volumul de povestiri scurte *Camera de alături*. (L)
- Ț Mircea Ivănescu publică *Versuri*, volum de debut, urmat de peste 18 volume publicate în România și în străinătate. (L)
- Ț Basarab Nicolescu, academician român stabilit în Franța, fizician, eseist și poet, publică volumul *Ion Barbu – Cosmologia „Jocului secund”*. (L)
- Ț Elizabeth Bowen publică ultimul său roman, *Eva Trout*. (L)
- Ț Luciano Pavarotti, debut la Metropolitan Opera din New York, unde va avea peste 280 de apariții până în 2004. (M)
- Ț Viorica Cortez, debut la Covent Garden. (M)
- Ț Pianistul Dan Grigore, laureat al Concursului internațional de pian de la Montréal. (M)
- Ț Claudio Abbado, numit dirijor permanent la Scala, devine director muzical pentru perioada 1971-1986. (M)
- Ț Elena Dacian devine prim-solistă a baletului Operei Române din București, dansând rolurile principale din baletele celebre ale repertoriului internațional: *Lacul lebedelor* de Ceaikovski, *Giselle* de A. Adam, *Frumoasa din pădurea adormită* de Ceaikovski etc. (M)
- Ț *Război și pace*, regia: Sergei Bondarchuk, în distribuție: Lyudmila Savelyeva, Irina Gubanova, Sergei Bondarchuk. (Fm)
- Ț *Reconstituirea*, regia: Lucian Pintilie, în distribuție: Emil Botta, Vladimir Găitan, George Constantin, George Mihăiță. (Fm)
- Ț *Romeo și Julieta*, regia: Franco Zeffirelli, în distribuție: Michael York, Leonard Whiting, Olivia Hussey, John McEnery. Laurence Olivier este naratorul. (Fm)
- Ț *2001: O odisee spațială*, regia: Stanley Kubrick, în distribuție: Keir Dullea, Gary Lockwood, William Sylvester. (Fm)
- Ț *Planeta maimuțelor*, regia: Franklin J. Schaffner, în distribuție: Charlton Heston, Roddy McDowall. (Fm)
- Ț *Columna*, regia: Mircea Drăgan, în distribuție: Ilarion Ciobanu, Antonella Lualdi, Richard Johnson. (Fm)
- Ț *Fantoma lui Barbă Neagră*, regia: Robert Stevenson, în distribuție: Peter Ustinov, Joby Baker, Elsa Lanchester, Hank Jones. (Fm)
- Ț *Heidi*, regia: Delbert Mann, în distribuție: Jennifer Edwards, Maximilian Schell. (Fm)
- Ț Florin Bogardo: *Să nu uităm nicicând să iubim trandafirii*. (MD)
- Ț Cliff Richard: *Congratulations*. (MD)
- Ț Iron Butterfly: *In-A-Gadda-Da-Vida*. (MD)
- Ț Jacques Brel: *J'arrive*. (MD)
- Ț Mary Hopkin: *Those Were the Days*. (MD)
- Ț Mireille Mathieu: *Les Bicyclettes de Belsize*. (MD)

ÿ The Beatles: *Hey, Jude, Lady Madonna, Ob-La-Di, Ob-La-Da*. (MD)

ÿ Tom Jones: *Delilah*. (MD)

1968-1970

ÿ Se construiește *Hotelul Intercontinental* din București, după planurile arhitecților Dinu Hariton, Gheorghe Nadrag, Ion Moscu și Romeo Belea. (A)

1968-1974

ÿ Marin Sorescu scrie trilogia *Setea Muntelui de sare*, care cuprinde dramele *Iona*, *Paracliserul* și *Matca*. (L)

1969

ÿ *Retrospectivă Piet Mondrian* la Musée de l'Orangerie din Paris, evenimentul cultural al anului în Franța. (P)

ÿ Sculptorul Mircea Ștefănescu expune la Simpozionul de sculptură mică de la Budapesta lucrarea *Crăiasa*. (S)

ÿ George Apostu realizează în bronz ansamblul monumental din ciclul *Fluturii*, amplasat la Costinești. (S)

ÿ Eugen Barbu publică romanul *Principele*. (L)

ÿ Ioan Alexandru, *Vămile pustiei*. (L)

ÿ Petru Popescu, romancier și scenarist român stabilit în S.U.A., publică romanul *Prins*, care îi aduce un mare succes la public. (L)

ÿ Philip Roth, unul dintre cei mai importanți romancieri americani contemporani, publică nuvela *Complexul lui Portnoy*. (L)

ÿ *Apare Remember: fals jurnal de călătorie* de A. E. Baconsky. (L)

ÿ John Fowles, romancier și eseist englez, publică cel mai cunoscut roman *Iubita locotenentului francez (The French Lieutenant's Woman)*. (L)

ÿ Kurt Vonnegut Jr., scriitor american de origine germană, publică romanul *Abatorul cinci sau Cruciada copiilor (Slaughterhouse-five or The children's Crusade, a Duty-dance with Death)*. (L)

ÿ Norman Manea, scriitor român stabilit în Statele Unite, debutează cu volumul de nuvele *Noaptea pe latura lungă*. (L)

ÿ La Festivalul de la Zagreb, Corul „Madrigal” condus de Marin Constantin interpretează compoziția lui Ștefan Niculescu, *Aforisme de Heraclit* pentru 20 de voci soliste. (M)

ÿ Ionel Perlea dă ultimele sale concerte la București, la Sala Palatului și la Ateneul Român. (M)

ÿ Neil Armstrong, astronaut american, *primul om care a pășit pe suprafața Lunii*, în cadrul misiunii Apollo 11, efectuată împreună cu Edwin Aldrin și Michael Collins. (I)

ÿ Gary Starkweather, inginer în cadrul centrului de cercetare Xerox din Webster, New York, realizează *prima imprimantă laser*. (I)

ÿ Nașterea *conceptului de Internet*– inițial un proiect american cunoscut sub

- numele de ARPAnet – rețea informatică mondială, în cadrul căreia computere conectate la diferite rețele locale pot comunica între ele. (I)
- Ț *Zbor inaugural* al avionului de linie *Boeing 747*. (I)
- Ț *Andrei Rubliov*, regia: Andrei Tarkovski, în distribuție: Nikolai Burlyayev, Anatoli Solonitsyn. (Fm)
- Ț *Baltagul*, regia: Mircea Mureșan, în distribuție: Margarita Lozano, Ilarion Ciobanu. (Fm)
- Ț *Clanul sicilienilor*, regia: Henri Verneuil, în distribuție: Jean Gabin, Alain Delon, Lino Ventura. (Fm)
- Ț *Floarea de cactus*, regia: Gene Saks, în distribuție: Walter Matthau, Ingrid Bergman. (Fm)
- Ț *Pantera roz*, regia: Friz Freleng. Animație. (Fm)
- Ț Creedence Clearwater Revival: *Proud Mary*, *Down on the Corner*, *Green River*. (MD)
- Ț Frank Sinatra: *My Way*. (MD)
- Ț Georges Moustaki: *Mètèque*. (MD)
- Ț Iva Zanicchi: *Zingara*. (MD)
- Ț Johnny Hallyday: *Que je t'aime*. (MD)
- Ț Paul Anka: *Goodnight, My Love*. (MD)
- Ț Rika Zarai: *Casatchok*. (MD)
- Ț Tom Jones: *Love Me Tonight*. (MD)
- Ț Bob Dylan: *Lay Lady Lay*. (MD)

1970

- Ț Ion Pacea pictează *Cosmogonie*, una dintre cele mai importante lucrări ale modernismului românesc. (P)
- Ț Mircea Ștefănescu: Muze, sculptură în lemn. (S)
- Ț Robert Smithson, sculptor american și unul dintre pionierii land art (arta în peisaj) realizează pe Marele Lac Sărat, în statul american Utah, *Spiral Jetty* cu peste 40 de metri diametru. (S)
- Ț Este consacrată catedrala metropolitană romano-catolică *Nossa Senhora Aparecida din Brasilia*, proiectată de experimentatul arhitect Oscar Niemeyer. (A)
- Ț Petru Popescu publică romanul *Dulce ca mierea e glonțul patriei*. (L)
- Ț Erich Segal, scriitor american, publică romanul *Love Story*. (L)
- Ț George Astaloș, poet și dramaturg român stabilit în Franța, publică volumul *Vin soldații și alte piese*. (L)
- Ț Octavian Paler debutează cu volumul de poezii *Umbra cuvintelor*. (L)
- Ț Tudor George publică volumul de versuri *Balade singaporene*. (L)
- Ț Bujor Nedelcovici, romancier și publicist român stabilit în Franța, debutează cu romanul *Ultimii*. (L)
- Ț Michel Tournier, scriitor și academician francez, publică *Regele arinilor (Le Roi des aulnes)*, pentru care primește Premiul Goncourt. (L)

- ÿ Mezzosoprana Viorica Cortez interpretează rolul principal în *Carmen* la Grand Opéra din Paris. (M)
- ÿ Ileana Cotrubaș, debut la Covent Garden din Londra cu rolul Tatiana din *Evgheni Oneghin*. (M)
- ÿ Compozitorul polonez Krzysztof Penderecki compune lucrarea religioasă *Utrenia*. (M)
- ÿ Expediția Ra II, organizată de Thor Heyerdal, *traversează Atlanticul, cu o ambarcațiune construită din papirus*, ajungând din Safi (în Maroc) în Barbados, după o călătorie de 6100 de kilometri, care a durat două luni. (E)
- ÿ *Mihai Viteazul*, regia: Sergiu Nicolaescu, în distribuție: Amza Pellea, Olga Tudorache, Irina Gărdescu, György Kovács. (Fm)
- ÿ *MASH*, regia: Robert Altman, în distribuție: Donald Sutherland, Elliott Gould. (Fm)
- ÿ *Pădurea de mesteceni*, regia: Andrzej Wajda, în distribuție: Olgierd Lukaszewicz, Daniel Olbrychski. (Fm)
- ÿ *B. D. în alertă*, regia: Mircea Drăgan, în distribuție: Sebastian Papaiani, Toma Caragiu, Dem Rădulescu. (Fm)
- ÿ *Apa cu au bivol negru*, regia: Andrei Cătălin Băleanu, Petre Bokor, Dan Pița, Mircea Veroiu, Youssouff Aidaby. Documentar. (Fm)
- ÿ *Pisicile aristocrate*, regia: Walt Disney (și producător). Animație. (Fm)
- ÿ *Haiducii lui Șaptecai*, regia: Dinu Cocea, în distribuție: Florin Piersic, Marga Barbu. (Fm)
- ÿ Simon & Garfunkel: *Bridge Over Troubled Water, El Condor pasa*. (MD)
- ÿ The Beatles: *Let It Be*. (MD)
- ÿ Elvis Presley: *Don't Cry Daddy*. (MD)
- ÿ The Jackson Five: *I'll Be There, ABC*. (MD)
- ÿ Barbara: *L'aigle noir*. (MD)
- ÿ Lucio Battisti: *Emozioni*. (MD)
- ÿ Dalida: *Darla dirladada*. (MD)
- ÿ Léo Ferré: *Avec le temps*. (MD)
- ÿ Mihaela Mihai: *De-ai fi tu salcie la mal*. (MD)

1970-1974

- ÿ *Sears Tower din Chicago*, S.U.A., a patra clădire din lume că înălțime (527 m) proiectată de Bruce Graham. (A)

1970-1975

- ÿ Horia Bernea realizează seriile de tablouri *Dealuri și Hrană*. (P)
- ÿ *Willis Building din Ipswich*, Marea Britanie, clădirea firmei de asigurări Willis Group Holding, construită de arhitectul Norman Foster. (A)

1970-1986

- ÿ Se desfășoară *Tabăra de sculptură de la Măgura*, jud. Buzău, România;

cele peste 250 de lucrări în piatră formează cel mai mare ansamblu național de sculptură în aer liber din Europa. (S)

1971

- ÿ Corneliu Baba pictează *Autoportret cu fes roșu*. (P)
- ÿ Pablo Picasso pictează pânza *Tineri la scăldat*; colecție particulară. (P)
- ÿ Daniel Spoerri, artist plastic de origine română, deschide expoziția *Natures mortes*, care a făcut senzație la Galerie Bischofberger din Zürich. (P)
- ÿ Ovidiu Maitec, *Îngeri*, lucrare achiziționată de Jim Ede, curator la Tate Gallery din Londra. (S)
- ÿ Étienne Hajdu creează grupul statuar *Șapte coloane (Sept collones)*, dedicat poetului francez Stéphan Mallarmé. (S)
- ÿ Ovidiu Maitec realizează ansamblul *Eroica*, sculptură în lemn. (S)
- ÿ *George Enescu*, monument executat de Ion Jalea și amplasat pe peluza din fața Operei Naționale din București. (S)
- ÿ Constantin Popovici transpune în bronz monumentul *George Bacovia*, amplasat în centrul orașului Bacău și definitivează în inox monumentul *Prometeu* (10 m înălțime), montat la hidrocentrala Vidraru. (S)
- ÿ Sorin Titel publică romanul *Lunga călătorie a prizonierului*, tradus și publicat și în Franța în 1976. (L)
- ÿ Heinrich Böll publică romanul *Fotografie de grup cu o doamnă (Gruppenbild mit Dame)*. (L)
- ÿ Michel Tournier publică romanul *Vineri sau Viața sălbatică (Vendredi ou La Vie sauvage)*. (L)
- ÿ Are loc, la București, prima audiție a compoziției *Masa tăcerii* de Tiberiu Olah, lucrare ce încheie tripticul său brâncușian. (M)
- ÿ Dirijorul James Levine, debut la Metropolitan, într-un spectacol memorabil cu opera *Tosca* de Puccini. (M)
- ÿ José Carreras își face debutul internațional cântând cu Montserrat Caballé la Royal Festival Hall din Londra, în opera în concert *Maria Stuarda* de Donizetti. (M)
- ÿ Ludovic Spiess, debut la Metropolitan Opera din New York în *Trubadurul* de Verdi. (M)
- ÿ Karlheinz Stockhausen scrie o muzică cu ecouri religioase, *Trans*, pentru orchestră și bandă magnetică, însoțită de proiecții luminoase. (M)
- ÿ Marcian Hoff și Federico Faggin, cercetători la Intel, brevetează *microprocesorul*, descoperire științifică majoră din ultimii 50 de ani. (I)
- ÿ Dr. Samuel Hurst, cercetător american, inventează *tehnologia touchscreen*. (I)
- ÿ *Linia maritimă Onedin*, regia: Cyril Abraham, în distribuție: Jane Seymour, John Thaw. Serial TV. (Fm)

- ÿ *Pisica pe acoperișul fierbinte*, regia: Pierre Granier-Deferre, în distribuție: Jean Gabin, Simone Signoret. (Fm)
- ÿ *Portocala mecanică*, regia: Stanley Kubrick, în distribuție: Malcolm McDowell, Patrick Magee, Michael Bates. (Fm)
- ÿ *The French Connection*, regia: William Friedkin, în distribuție: Gene Hackman, Roy Scheider. (Fm)
- ÿ *Columbo*, regia: Sam Wanamaker, Ted Post, în distribuție: Peter Falk, Claudia Christian. (Fm)
- ÿ Led Zeppelin: *Stairway To Heaven, Immigrant Song*. (MD)
- ÿ Middle of the Road: *Chirpy Chirpy Cheep Cheep*. (MD)
- ÿ Rod Stewart: *Maggie May*. (MD)
- ÿ Mireille Mathieu: *Acropolis, adieu*. (MD)
- ÿ Niccola di Bari și Nada: *Il cuore è uno zingaro*. (MD)
- ÿ Elton John: *Bad Side of the Moon*. (MD)
- ÿ Engelbert Humperdinck: *Another Time, Another Place*. (MD)
- ÿ Diana Ross: *Remember Me*. (MD)

1971-1974

- ÿ Philip Glass, considerat unul dintre cei mai influenți muzicieni din a doua parte a secolului al XX-lea, compune *Muzică în douăsprezece părți (Music in Twelve Parts)*. (M)

1972

- ÿ Mihai Cismaru, *expoziție de portrete*, Sala Apollo, București. (P)
- ÿ Ion Pacea, *expoziție personală* la Sala Dalles. (P)
- ÿ Adrian Popovici, nume de referință în sculptura contemporană, expune, la Galeria Kalinderu, *Învățătorul și ucenicul și Corida*. (S)
- ÿ Adrian Păunescu publică volumul de poezii *Istoria unei secunde*. (L)
- ÿ Anatol E. Baconsky publică *Panorama poeziei universale contemporane*, un compendiu amplu al poeziei moderniste europene. (L)
- ÿ Marin Preda publică romanul *Marele singuratic*. (L)
- ÿ Eugenia Moldoveanu obține marele premiu la Concursul Madame Butterfly de la Tokyo, premiu care îi deschide o carieră internațională de excepție pe marile scene ale lumii, Milano, New York, Londra, Hamburg, Buenos Aires, Viena. (M)
- ÿ José Carreras își face debutul pe scena americană la New York City Opera, cu rolul Pinkerton din *Madama Butterfly*. (M)
- ÿ Mariana Nicolesco *începe cariera internațională* în rolul Mimi din *Boema*, invitată la Cincinnatti de dirijorul Thomas Schippers. (M)
- ÿ Virginia Zeani obține un mare succes în rolul Magdei Sorel din opera *Consulul* de Gian Carlos Menotti. (M)
- ÿ Jascha Heifetz susține ultimul său concert, după o carieră de 65 de ani în care a fost apreciat la superlativ toate continentele. (M)

- Ÿ Radu Lupu, debut în Statele Unite, într-un concert cu Orchestra din Cleveland, dirijată de Daniel Barenboim. (M)
- Ÿ *Tomografia computerizată*, procedeu de explorare radiografică, este pus la punct concomitent de dr. Alan Cormack de la Universitatea Tufts din Boston și inginerul englez Godfrey Hounsfield de la EMI Laboratories; primele sisteme performante de CT Scann intră în uz începând cu anul 1974. (I)
- Ÿ *Cabaret*, regia: Bob Fosse, în distribuție: Liza Minnelli, Michael York. (Fm)
- Ÿ *Nașul*, regia: Francis Ford Coppola, în distribuție: Marlon Brando, Al Pacino. (Fm)
- Ÿ *Solaris*, regia: Andrei Tarkovski, în distribuție: Natalya Bondarciuk, Donatas Banionis. (Fm)
- Ÿ *Ultimul tango la Paris*, regia: Bernardo Bertolucci, în distribuție: Marlon Brando, Catherine Breillat. (Fm)
- Ÿ *Felix și Otilia*, regia: Iulian Mihu, în distribuție: Radu Boruzescu, Julieta Szönyi. (Fm)
- Ÿ *Veronica*, regia: Elisabeta Bostan, în distribuție: Lulu Mihăescu, Dem Rădulescu, Margareta Pâslaru. (Fm)
- Ÿ Jacques Brel: *Ne me quitte pas*. (MD)
- Ÿ Alain Barrière: *C'est la vie*. (MD)
- Ÿ Led Zeppelin: *Rock and Roll, Black Dog*. (MD)
- Ÿ Roberta Flack: *The First Time Ever I Saw Your Face*. (MD)
- Ÿ Claudio Baglioni: *Questo piccolo grande amore*. (MD)
- Ÿ Corina Chiriac: *Opriți timpul!* (MD)
- Ÿ George Nicolescu: *Eternitate*. (MD)
- Ÿ Gray Glitter: *Rock'n Roll*. (MD)
- Ÿ I Nomadi: *Lo vagabondo*. (MD)

1972-1977

- Ÿ Este construit *Centrul Național de Artă și Cultură „Georges Pompidou” din Paris*, arhitecți: Richard Rogers și Renzo Piano. (A)
- Ÿ Este construit *Centrul Național de Artă și Cultură „Georges Pompidou” din Paris*, arhitecți: Richard Rogers și Renzo Piano. (A)

1973

- Ÿ Retrospectiva Jean Dubuffet, cu lucrări din ciclurile *Hourloupe*, *Corpuri de femei*, *Matériologies* la Muzeul Guggenheim din New York. (P)
- Ÿ Inaugurarea *Muzeului Van Gogh din Amsterdam*, a cărui colecție cuprinde 200 de tablouri semnate Vincent van Gogh, alături de 400 de desene, precum și toate scrisorile lui Vincent. (P)
- Ÿ Constantin Piliuță realizează o lucrare ambientală în interiorul *Hidrocentralei de la Porțile de Fier de pe Dunăre*. (P)

- ÿ Alexander Calder inaugurează, în Chicago Federal Plaza, monumentală sculptură intitulată *Flamingo*. (S)
- ÿ Giorgio de Chirico realizează pentru prefectura din Osaka, Japonia, statuia *Hector și Andromaca*. (S)
- ÿ Inaugurarea Operei din Sydney, în prezența reginei Elisabeta a II-a a Marii Britanii. (A)
- ÿ Marin Tarangul, *Legile pământului*, carte de poezie. (L)
- ÿ *United State Capitol din Washington D. C.*, sediul Congresului, proiectat inițial de W. Thornton în 1793, modificat de Benjamin Latrobe, apoi de Charles Bulfinch. Domul actual a fost proiectat de Thomas U. Walter, în stil clasicist. (A)
- ÿ Se sfințește *Biserica din Ghelari*, începută în 1939, unul dintre cele mai mari lăcașe de cult construite într-o comunitate rurală din România. (A)
- ÿ *Douglas House*, construită pe malul lacului Michigan, la Harbor Spring, USA, după proiectul arhitectului Richard Meier. (A)
- ÿ *Arhipelagul Gulag*, romanul lui Aleksandr Soljenițin, scris în clandestinitate, 1958-1968, apare la Paris. În URSS, a fost publicat în 1990. (L)
- ÿ Emil Cioran publică, în Franța, la Editura Gallimard din Paris, *De l'inconvénient d'être né (Despre neajunsul de a te fi născut)*, operă marcantă, impregnată de pesimism, disperare, scepticism. (F)
- ÿ Thomas Pynchon publică romanul *Curcubeul gravitației*, considerat o capodoperă a postmodernismului. (L)
- ÿ Eugenio Montale publică volumul de poeme *Diario del '71 e del '72*. (L)
- ÿ W. H. Auden publică ultimul său volum, *Cuvânt înainte și cuvânt după (Forewords and Afterwords)*, eseuri. (L)
- ÿ Pearl Buck publică ultimul său text, *Un dar pentru copii*. (L)
- ÿ Este inaugurată (20 decembrie) noua clădire a *Teatrului Național din București*, proiectată inițial de arhitecții Horia Maicu, Romeo Belea și Nicolae Cucu (începând din 1964. Remodelată în 1983-1984 de arhitectul Cezar Lăzărescu. În perioada 2011–2015 s-au desfășurat lucrări de reconstrucție și modernizare. (A)
- ÿ La Festivalul Internațional „George Enescu”, ediția a VI-a, participă Yehudi Menuhin și Ion Voicu, soliștii *Concertului pentru două viori și orchestră, în re minor* de Bach, Orchestra Națională Radio, dirijor: Iosif Conta. (M)
- ÿ Mischa Maisky, violoncelist născut în Lituania, debut la Carnegie Hall din New York, alături de Orchestra Simfonică din Pittsburg. (M)
- ÿ Tudor Dumitrescu, considerat unul dintre cei mai talentați pianiști români, obține Medalia de aur la Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților, ediția a X-a, Berlinul de Est. (M)

- Ț *Mașina de fotocopiat în culori* este inventată și perfecționată de cercetătorii companiei Canon. (I)
 Ț Martin Cooper, cercetător la Motorola, realizează *primul prototip de telefon celular*, inaugurând telefonia mobilă modernă. (I)
 Ț *Nunta de piatră*, regia: Mircea Veroiu, în distribuție: Leopoldina Bălănușă, Nina Domiga. (Fm)
 Ț *Papillon*, regia: Franklin J. Schaffner, în distribuție: Dustin Hoffman, Steve McQueen. (Fm)
 Ț *Exorcistul*, regia: William Friedkin, în distribuție: Max von Sydow, Linda Blair. (Fm)
 Ț *Kojak*, regia: Seymour Robbie, în distribuție: Telly Savalas, Sylvester Stallone. (Fm)
 Ț *Ultimul cartuș*, regia: Sergiu Nicolaescu, în distribuție: Ilarion Ciobanu, George Constantin. (Fm)
 Ț *Cacealmaua*, regia: George Roy Hill, în distribuție: Robert Redford, Paul Newman. (Fm)
 Ț *Cei trei muschetari*, regia: Richard Lester, în distribuție: Oliver Reed, Michael York, Richard Chamberlain. (Fm)
 Ț *La maman et la putain*, regia: Jean Eustache, în distribuție: Bernadette Lafont, Françoise Lebrun, Jean-Pierre Léaud, Isabelle Weingarten. (Fm)
 Ț *Lanțul amintirilor*, regia: Nasir Hussain, în distribuție: Dharmendra, Zeenat Amân. (Fm)
 Ț Pink Floyd: *Money, Us and Them*. (MD)
 Ț The Rolling Stones: *Angie*. (MD)
 Ț Serge Lama: *Je suis malade*. (MD)
 Ț Dalida și Alain Delon: *Paroles, paroles*. (MD)
 Ț Marie Laforêt: *Viens, viens*. (MD)
 Ț Michel Sardou: *La maladie d'amour*. (MD)
 Ț Johnny Hallyday: *Musique que j'aime*. (MD)
 Ț Aurelian Andreescu: *Tu ești primăvara mea*. (MD)
 Ț Anda Călugăreanu: *Portocala*. (MD)

1973-1988

- Ț Aurel Stroe compune trilogia lirică *Orestia*, după Eschil (*Agamemnon/Orestia I*, 1973; *Choeforele/Orestia II*, 1983; *Eumenidele/Orestia III*, 1988). (M)

1973-1975

- Ț Sergiu Celibidache dirijează Orchestre National de France. (M)

1973-1976

- Ț *CN Tower*, Turnul Televiziunii din Toronto, Canada, construit de John Andrews, înalt de 553 metri. (A)

1973-1988

ÿ Ioan Alexandru, poet și eseist român, scrie un ciclu de *Imne*, începând cu *Imnul bucuriei* și continuând cu *Imnele Transilvaniei, Moldovei, Țării Românești, Imnele iubirii, Imnele Putnei, Maramureșului*. (L)

ÿ Marin Sorescu publică cele patru volume din ciclul *La Lilieci*. (L)

1974

ÿ Renato Guttuso, reprezentant al realismului din istoria contemporană italiană, pictează renumitul său tablou *Vucciria di Palermo*, ce redă faimoasa piață din Palermo. (P)

ÿ Ion Vlasiu realizează grupul statuar *Horea, Cloșca și Crișan*, amplasat în fața Hotelului Napoca din Cluj-Napoca. (S)

ÿ La Galeriile de artă din Toronto, Canada, este inaugurat *Henry Moore Sculpture Centre*, care găzduiește o amplă donație din opera artistului totalizând mai mult de 900 lucrări: bronzuri, machete în bronz, machete în ghips, schițe, desene. (S)

ÿ Adrian Popovici, *Sculptorul*, lucrare în lemn. (S)

ÿ Ion Iancuț, *expoziție personală* la Galeria Kalinderu din București. (S)

ÿ Eugen Simion, critic și istoric literar român, publică primul volum din seria *Scriitori români de azi* (4 vol. 1974-1989). (L)

ÿ Eugen Uricaru debutează cu volumul de proze fantastice *Despre purpură*. (L)

ÿ Alejo Carpentier, romancier cubanez de limbă spaniolă, publică romanul *Concert baroc*. (L)

ÿ Ernesto Sábato, prozator argentinian, unul din cei mai importanți romancieri contemporani, publică *Abaddón exterminatorul*, al patrulea și ultimul text din opera sa romanescă, după *Tunelul* (1948), *Despre eroi și morminte* (1961), *Raport despre orbi* (1968). (L)

ÿ Meyer Levin, unul dintre cei mai importanți scriitori americani aparținând tradiției realiste, publică romanul *Obsesia*. (L)

ÿ Ileana Cotrubaș, debut la Scala din Milano. (M)

ÿ La Opera Municipală din Marsilia are loc premiera operei *Hamlet* de Pascal Bentoiu, pe un libret și traducere proprii, după tragedia shakespeariană. (M)

ÿ George Emil Palade primește Premiul Nobel pentru Fiziologie și Medicină, pentru *descoperiri fundamentale privind organizarea structurală și funcțională a celulei*. (I)

ÿ *Trecătoarele iubiri*, regia: Malvina Urșianu, în distribuție: Gina Patrichi, Dorel Vișan. (Fm)

ÿ *Chinatown*, regia: Roman Polanski, în distribuție: Jack Nicholson, Faye Dunaway. (Fm)

ÿ *Un comisar acuză*, regia: Sergiu Nicolaescu, în distribuție: Amza Pellea, Gheorghe Dinică. (Fm)

- Ț *Crima din Orient Express*, regia: Sidney Lumet, în distribuție: Ingrid Bergman, Albert Finney, Lauren Bacall. (Fm)
 Ț *Nașul*, partea a II-a, regia: Francis Ford Coppola, în distribuție: Marlon Brando, Diane Keaton. (Fm)
 Ț *Conversația*, regia: Francis Ford Coppola, în distribuție: Gene Hackman, Harrison Ford. (Fm)
 Ț *Dincolo de nisipuri*, regia: Radu Gabrea, în distribuție: Dan Nuțu, Emil Botta, Gina Patrichi. (Fm)
 Ț *Frații Ideri*, regia: Mircea Drăgan, în distribuție: Sebastian Papaiani, Ștefan Velniciuc, Gheorghe Cozorici. (Fm)
 Ț Demis Roussos: *Goodbye My Love Goodbye, Lovely Lady of Arcadia*. (MD)
 Ț Abba: *Honey, Honey, Waterloo*. (MD)
 Ț Queen: *Queen Killer*. (MD)
 Ț The Rubettes: *Sugar Baby Love*. (MD)
 Ț Drupi: *Piccola e fragile*. (MD)
 Ț Elton John: *Don't Let the Sun Go Down on Me*. (MD)
 Ț Eric Clapton: *I Shot the Sheriff*. (MD)
 Ț Dalida: *Gigi l'amoroso*. (MD)

1974-1976

- Ț George Apostu realizează două sculpturi din ciclul *Femei lapone*; Simpozionul de la Lindabrunn, Austria. (S)

1974-1978

- Ț *National Gallery of Art East Building din Washington D. C.*, construită de firma I. Ming Pei & Partners pe o suprafață triunghiulară, ca extensie a vechii National Gallery. (A)

1975

- Ț Elena Popea, amplă retrospectivă la Muzeul de Artă din Cluj-Napoca. (P)
 Ț Statuia ecvestră a lui *Ștefan cel Mare*, creație de vârf a sculptorului Mircea Ștefănescu. (S)
 Ț *Pacific Design Center din Los Angeles*, proiectat de arhitectul argentinian Cesar Belli. (A)
 Ț Marin Preda publică romanul *Delirul*. (L)
 Ț Saul Bellow publică romanul cu accente autobiografice *Darul lui Humboldt*, pentru care primește Premiul Pulitzer. (L)
 Ț Jorge Luis Borges publică volumul de povestiri *Cartea de nisip*. (L)
 Ț Philip Glass compune *Einstein on the Beach*, operă în cinci acte, premiera la Festivalul de la Avignon, Franța. (M)
 Ț Scott Ross înregistrează *integrala lucrărilor pentru clavecin de Jean-Philippe Rameau* la Château d'Assas, Franța. (M)
 Ț Steven Jobs și Steve Wozniak au pus bazele companiei *Apple*. (I)

- Ț Bill Gates, student la Harvard, fondează compania *Microsoft*. (I)
 Ț IBM comercializează primele *imprimante cu laser*. (I)
 Ț *Oglinda*, regia: Andrei Tarkovski, în distribuție: Oleg Yankovskiy, Margarita Terekhova. (Fm)
 Ț *Ștefan cel Mare – Vaslui 1475*, regia: Mircea Drăgan, distribuție Gheorghe Dinică, Violeta Andrei, Gheorghe Cozorici. (Fm)
 Ț *Pasagerul*, regia: Michelangelo Antonioni, în distribuție: Jack Nicholson, Maria Schneider. (Fm)
 Ț *Actorul și sălbaticii*, regia: Manole Marcus, în distribuție: Toma Caragiu, Margareta Pogonat, Mircea Albulescu. (Fm)
 Ț *Adio, iubito!*, regia: Dick Richards, în distribuție: Robert Mitchum, Charlotte Rampling. (Fm)
 Ț *Contele de Monte Cristo*, regia: David Greene, în distribuție: Richard Chamberlain, Tony Curtis. (Fm)
 Ț *Filip cel Bun*, regia: Dan Pița, în distribuție: Mircea Diaconu, Vasile Nițulescu. (Fm)
 Ț *Ilustrează cu flori de câmp*, regia: Andrei Blaier, în distribuție: Carmen Galin, Draga Olteanu-Matei. (Fm)
 Ț *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, regia: Milos Forman, cu Jack Nicholson. (Fm)
 Ț *Zorro*, regia: Duccio Tessari, în distribuție: Alain Delon, Ottavia Piccolo, Enzo Cerusico. (Fm)
 Ț Pink Floyd: *Wish You Were Here*. (MD)
 Ț Abba: *Fernando, I Do, I Do, I Do, I Do, I Do, Mama Mia, Dream On*. (MD)
 Ț Phoenix: *Cantofabule*. unul dintre cele mai complexe și mai bine primite LP-uri din muzica românească (MD)
 Ț Queen: *Bohemian Rhapsody*. (MD)
 Ț Dan Aldea/Sfinx: *Om bun*. (MD)
 Ț George Baker Selection: *Una paloma blanca*. (MD)
 Ț Joe Cocker: *You Are So Beautiful*. (MD)
 Ț Julio Iglesias: *El Amor*. (MD)
 Ț Aurelian Andreescu: *Copacul*. (MD)
- 1975-1979**
- Ț *The Atheneum*, New Harmony, Indiana, SUA, proiectat de arhitectul Richard Meier. (A)
- 1975-1982**
- Ț *Muzeul Abteiberg*, muzeu municipal de artă contemporană din Mönchengladbach, Germania, devine celebru pentru expozițiile de avangardă și pentru arhitectura sa, creată de Hans Hollein cu un design postmodern. (A)

1976

- ÿ Amplă expoziție ce a cuprins ansamblul operei lui Vassily Kandinsky incluzând capodoperele *Pustiul verde*, *Albastrul cerului*, *Echilibrul și ciclurile Improvizării*, *Compoziții*. (P)
- ÿ Retrospectivă Robert Rauschenberg la Smithsonian Museum, Washington D.C., S.U.A. (P)
- ÿ Francis Bacon pictează *Triptic (Tryptich)*, lucrarea care în 2008 a stabilit recordul pentru cel mai mare preț plătit într-o licitație de artă postbelică: 86 milioane de dolari. (P)
- ÿ *Mircea cel Bătrân*, lucrare de referință în creația sculptorului Paul Vasilescu; Muzeul Literaturii Române, București. (S)
- ÿ *Păianjenul roșu (L'Araignée rouge)*, opera sculptorului american Alexander Calder, este expusă în cartierul La Défense din Paris. (S)
- ÿ Marino Marini, sculptor italian, expune la Neue Pinakothek din München, Germania. (S)
- ÿ *Inaugurarea Stadionului Olimpic din Montréal*, Canada, proiectat de arhitectul Roger Taillibert. (A)
- Chapel of Thanksgiving din Dallas*, Texas, SUA, realizată după proiectul arhitectului Philip Johnson. (A)
- ÿ Fănuș Neagu publică romanul *Frumoșii nebuni ai marilor orașe*. (L)
- ÿ Alexandru Mitru publică, la Editura Junimea din Iași, antologia *Din marile legende ale lumii*. (L)
- ÿ Arthur Rubinstein susține recitalul de adio la Covent Garden, la vârsta de 89 de ani. (M)
- ÿ Henryk Górecki compune *Simfonia nr. 3 (Symphony of Sorrowful Songs)*, interpretată în premieră în 1977 de London Simfonieta. (M)
- ÿ *Principalele curente ale marxismului*, o analiză critică a marxismului, importantă lucrare a filosofului polonez Leszek Kołakowski, una dintre marile personalități ale culturii poloneze contemporane. (F)
- ÿ Viking I, *primă navă spațială NASA care a coborât cu succes pe planeta Marte*. (I)
- ÿ *Taxi Driver*, regia: Martin Scorsese, în distribuție: Robert de Niro, Jodie Foster. (Fm)
- ÿ *Toate pânzele sus*, regia: Mircea Mureșan, în distribuție: Jean Constantin, Ilarion Ciobanu, Sebastian Papaiani. (Fm)
- ÿ *Rocky*, regia: John G. Avildsen, în distribuție: Sylvester Stallone, Talia Shire, Burt Young. (Fm)
- ÿ *Șatra*, regia: Emil Loteanu, în distribuție: Svetlana Toma, Pavel Andrejchenko. (Fm)
- ÿ *Sclava Isaura*, regia: Herval Rossano, Milton Gonçalves, în distribuție: Lucelia Santos, Rubens De Falco. Serial TV. (Fm)

- ÿ *Om bogat, om sărac*, regia: David Greene, în distribuție: Peter Strauss, Nick Nolte, Susan Blakely. (Fm)
- ÿ *Pintea*, regia: Mircea Moldovan, în distribuție: Florin Piersic, Maria Ploae, Marin Moraru, Ovidiu Schumacher, Nae Mazilu. (Fm)
- ÿ The Eagles: *Hotel California*. (MD)
- ÿ Barbra Streisand: *A Star Is Born*. (MD)
- ÿ Boney M: *Daddy Cool, Ma Baker*. (MD)
- ÿ Abba: *Dancing Queen*. (MD)
- ÿ Jethro Tull: *Locomotive Breath*. (MD)
- ÿ Joe Dassin: *Et si tu n'existais pas*. (MD)
- ÿ Ricardo Cocciant: *Margherita*. (MD)
- ÿ The Bay City Rollers: *Saturday Night*. (MD)

1976-1978

- ÿ Florin Codre realizează o reprezentare ecvestră a lui *Avram Iancu*, amplasată la în fața Catedralei ortodoxe „Înălțarea Domnului” din Târgu-Mureș. (S)

1977

- ÿ Bernard Buffet, expoziție cu tema *Infernul lui Dante*. (P)
- ÿ Ion Nicodim, *Autoportret*; Muzeul de Artă, Iași. (P)
- ÿ Fernando Botero, artist plastic columbian, are prima sa expoziție de sculptură la Grand Palais din Paris. (S)
- ÿ Ion Iancuț, expoziție personală la Galeria Orizont, București. (S)
- ÿ Ileana Cotrubaș debutează la Metropolitan Opera din New York în rolul Mimi din *Boema*. (M)
- ÿ Președintele Franței, Valéry Giscard d'Estaing, inaugurează la Paris Centrul Național de Artă și Cultură „Georges Pompidou”. (A)
- ÿ Françoise Sagan publică romanul *Patul răvășit (Le lit défait)*. (L)
- ÿ Jorge Luis Borges publică volumul de poezii *Istoria nopții (Historia de la noche)*. (L)
- ÿ Mario Vargas Llosa publică romanul *Mătușa Julia și condeierul (La Tía Julia y el escribidor)*. (L)
- ÿ Leonid Dimov publică volumul de versuri *Dialectica vârstelor*. (L)
- ÿ Peter Mansfield, fizician britanic, este primul savant care obține *imagini clinice prin rezonanță magnetică*. (I)
- ÿ *Iisus din Nazaret*, regia: Franco Zeffirelli, în distribuție: Robert Powell, Anne Bancroft. (Fm)
- ÿ *Stepa*, regia: Serghei Bondarciuk, în distribuție: Vladimir Sedov, Oleg Kuznetsov. (Fm)
- ÿ *Dantelăreasa*, regia: Claude Goretta, în distribuție: Isabelle Huppert, Yves Beneyton. (Fm)
- ÿ *Piesă neterminată pentru pianină mecanică*, regia: Nikita Mihalkov, în distribuție: Elena Solovei, Nikita Mihalkov. (Fm)

Ț Războiul stelelor, regia: George Lucas, în distribuție: Harrison Ford, Mark Hamill. (Fm)

Ț *Un pod prea îndepărtat*, regia: Richard Attenborough, în distribuție: Sean Connery, Michael Caine, Anthony Hopkins, Robert Redford, Gene Hackman. (Fm)

Ț Elvis Presley: *Pledging My Love, Moody Blue, Way Down*. (MD)

Ț Baccara: *Yes Sir I Can Boogie*. (MD)

Ț Jean-Michel Jarre: *Oxygène*. (MD)

Ț Barbra Streisand: *My Heart Belongs to Me*. (MD)

Ț Francis Cabrel: *Petite Marie*. (MD)

Ț Richard Clayderman: *Ballade pour Adéline*. (MD)

Ț Umberto Tozzi: *Ti amo*. (MD)

Ț Angela Similea: *Un albastru infinit*. (MD)

1977-1978

Ț Scott Ross realizează *integrala lucrărilor pentru clavecin de François Couperin*. (M)

1977-1985

Ț *Opera Semper din Dresda*, a treia construcție după cele din 1869 și 1878, refăcută după proiectul inițial al arhitectului Gottfried Semper. (A)

1978

Ț Mircea Ciobanu expoziție personală la Galeria Căminul Artei din București.

Ț Expoziție Kazimir Malevici în noul Centru Pompidou; au fost expuse câteva din capodoperele pictorului din diverse perioade de creație: *Grădina în floare, Într-un oraș de provincie, Suprematism, Tăietorul de lemne, Pătrat roșu, Fată cu pieptene, Țăran pe câmp*. (P)

Ț Expoziție Corneliu Baba organizată la București. (P)

Ț Sculptorul Paul Vasilescu, realizează statuia pictorului *Ion Andreescu*, o capodopera a modelajului în sculptura românească, amplasată în centrul civic al municipiului Buzău. (S)

Ț Marino Marini, amplă expoziție de sculptură la Muzeul Național de Artă din Tokio, Japonia. (S)

Ț Monumentul statuar *Dragoș Vodă și Zimbrul*, realizat în bronz de Ion Jalea, dezvelit la Câmpulung Moldovenesc (S)

Ț *Catedrala din Liverpool*, Marea Britanie, arhitect Giles Gilbert Scott. (A)

Ț *Sainsbury Centre for Visual Arts*, construit de arhitectul Norman Foster în Norwich, Marea Britanie. (A)

Ț Daniel Turcea, unul dintre cei mai importanți poeți creștini ai secolului XX, publică volumul *Epifania*.(L)

Ț Nichita Stănescu publică volumul de poezii *Epica Magna*. (L)

Ț Patrick Modiano, scriitor francez, publică romanul *Strada dughenelor întunecoase*, pentru care primește Premiul Goncourt. (L)

- ÿ Martin Walser, scriitor german, debutează cu romanul de mare succes *Calul zburător*. (L)
- ÿ Eugenia Moldoveanu debutează la Metropolitan Opera din New York în *Traviata*. (M)
- ÿ Mariana Nicolesco debutează la Metropolitan Opera din New York în rolul Violetta din *Traviata*. (M)
- ÿ *Le Grand Macabre*, operă compusă de György Ligeti, compozitor austriac născut într-o familie de evrei maghiari din Transilvania, este prezentată în premieră la Opera Regală din Stockholm. (M)
- ÿ *Mizerabilii*, regia: Glenn Jordan, în distribuție: Richard Jordan, Anthony Perkins. (Fm)
- ÿ *O dramă la vânătoare*, regia: Emil Loteanu, în distribuție: Svetlana Toma, Grigore Grigoriu. (Fm)
- ÿ *Holocaust*, regia: Marvin J. Chomsky, în distribuție: Tom Bell, Meryl Streep, James Woods. (Fm)
- ÿ *Profetul, aurul și ardelenii*, regia: Dan Pița, în distribuție: Ilarion Ciobanu, Ovidiu Iuliu Moldovan. (Fm)
- ÿ *Superman*, regia: Richard Donner, în distribuție: Gene Hackman, Christopher Reeve, Marlon Brando. (Fm)
- ÿ Genesis: *Follow You, Follow Me*. (MD)
- ÿ The Bee Gees: *Night Fever*. (MD)
- ÿ Boney M: *Rivers of Babylon, Mary's Boy Child, Oh My Lord, Rasputin*. (MD)
- ÿ Gilbert Bécaud: *C'est en septembre*. (MD)
- ÿ Mireille Mathieu: *Santa Maria de la mer*. (MD)
- 1979**
- ÿ Statul francez primește din partea familiei lui Picasso o donație de 800 de lucrări. (P)
- ÿ Sculptorul Gheorge Anghel, expoziție retrospectivă, Muzeul Național de Artă al României, București.
- ÿ Ion Vlad execută decorația murală din beton, intitulată *Musique, Diffusion Française, La Bois-Colombes și ansamblul sculptural pentru Spitalul Saint-Joseph din Stockton*, San Francisco, California. (S)
- ÿ Se construiește *Europaturm*, turnul de televiziune din Frankfurt pe Main, Germania, cu o înălțime de 337 metri. (A)
- ÿ Virgil Mazilescu, unul dintre importanți poeții români postbelici, publică antologia de autor *Va fi liniște, va fi seară*. (L)
- ÿ Romulus Vulpescu publică volumul *Arte & Meserie*. (L)
- ÿ William Styron, scriitor american, publică romanul *Alegerea Sophiei*, distins cu Național Book Award. (L)
- ÿ Arthur Rubinstein, în ultima sa apariție televizată, interpretează *Concertul nr. 2 pentru pian și orchestră* de Camille Saint-Saëns. (M)

- Ț Sony dezvoltă primul model de walkman la sugestia fondatorului companiei, Akio Morita. (I)
- Ț *Tess*, regia: Roman Polanski, în distribuție: Nastassja Kinski, Peter Firth, Leigh Lawson. (Fm)
- Ț *Călăuza*, regia: Andrei Tarkovski, în distribuție: Aleksandr Kaidanovski, Alisa Frejndlilh. (Fm)
- Ț *Kramer contra Kramer*, regia: Robert Benton, în distribuție: Dustin Hoffman, Meryl Streep. (Fm)
- Ț *Mica romanță*, regia: George Roy Hill, în distribuție: Laurence Olivier, Diane Lane. (Fm)
- Ț *Nea Mărin miliardar*, regia: Sergiu Nicolaescu, în distribuție: Amza Pellea, Draga Olteanu-Matei. (Fm)
- Ț *Strada Hanovra*, regia: Peter Hyams, în distribuție: Harrison Ford, Lesley-Anne Down, Christopher Plummer. (Fm)
- Ț *Ultima noapte de dragoste*, regia: Sergiu Nicolaescu, în distribuție: Joanna Pacula, Vladimir Găitan. (Fm)
- Ț *Duios Anastasia trecea*, regia: Alexandru Tatos, în distribuție: Anda Onesa, Amza Pellea. (Fm)
- Ț Pink Floyd: *The Wall*. (MD)
- Ț Joe Dassin: *La vie se chante, la vie se pleure*. (MD)
- Ț Dalida: *Laissez-moi danser, Quand on n'a que l'amour*. (MD)
- Ț Johnny Hallyday: *Le bon temps du rock'n roll, Ma gueule*. (MD)
- Ț Allain: *Santa Monica*. (MD)
- 1979-1983**
- Ț *James T. Thomson Center din Chicago*, S.U.A, clădire de birouri și magazine proiectată de arhitectul Helmut Jahns. (A)
- 1979-1987**
- Ț Claudio Abbado colaborează cu London Symphony Orchestra ca dirijor principal. (M)
- 1979-1996**
- Ț Sergiu Celibidache este dirijor permanent al Filarmonicii din München, una dintre cele mai bune orchestre simfonice din lume. (M)
- 1979-1998**
- Ț Niki de Saint Phalle realizează la Capalbio, în Toscana, *Tarot Garden*, spațiu ce reunește sculpturi monumentale inspirate din cărțile de Tarot. (S)
- 1979-2001**
- Ț Dan Grigore, solist al Filarmonicii „George Enescu” din București. (M)
- 1980**
- Ț Sorin Dumitrescu, expoziție personală la Sala Dalles. (P)
- Ț Vladimir Zamfirescu pictează portretul *Reginei Silvia a Suediei*, pe care

- I-a prezentat împreună cu alte treizeci de lucrări la Expoziția personală de la Stockholm. (P)
- Ț Henry Moore realizează sculptura în bronz *Omul intră în Cosmos*, așezată în fața clădirii Adler Planetarium, Chicago, S.U.A. (S)
- Ț Sava Stoianov realizează portretul lui *Lucian Blaga*, lucrare în ghips, aflată la Muzeul Literaturii Române din București. (S)
- Ț Ioan-Jean Pârvan, artist apreciat pentru plasticitatea cu care a lucrat bronzul, începe seria *Arlechinilor*. (S)
- Ț La Târgu-Mureș este deschisă *Galeria Ion Vlasiu*, în care sunt expuse peste 100 de lucrări de pictură și sculptură ale artistului. (S)
- Ț Începe construcția *Casei Poporului* (azi clădirea *Parlamentului*), prin demolarea unui cartier istoric din București. Clădirea, care are 12 nivele la suprafață și opt nivele subterane, pe o suprafață de 330 000 metri pătrați, este una dintre cele mai mari construcții din Europa. (A)
- Ț Radu Stanca publică volumul *Versuri*, o amplă selecție din poeziile sale. (L)
- Ț Umberto Eco, scriitor italian, publică *Numele trandafirului*, roman ce a cunoscut un imens succes de public, fiind tradus în peste 35 de limbi și ecranizat în anul 1986. (L)
- Ț Marin Preda publică romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*. (L)
- Ț Ileana Vulpescu publică cel mai cunoscut roman al său, *Arta conversației*. (L)
- Ț Nichita Stănescu publică volumul *Carte de citire, carte de iubire*. (L)
- Ț Michel Tournier publică romanul *Gaspard, Melchior & Balthazar*. (L)
- Ț Ismail Kadare publică romanul *Avril brisé/Aprilie spulberat*. (L)
- Ț Vassili Grossman, scriitor și jurnalist rus, publică romanul monumental *Viață și destin*. (L)
- Ț Companiile Philips și Sony definitivează *standardul actualelor CD-uri*. (I)
- Ț Dr. Ana Aslan inventează, în colaborare cu farmacistă Elena Polovrăgeanu, produsul geriatric *Aslavital*. (I)
- Ț *Moscova nu crede în lacrimi*, regia: Vladimir Menshov, în distribuție: Irina Muravyova, Raisa Ryazanova, Alexei Batalov. (Fm)
- Ț *Blestemul pământului, blestemul iubirii*, regia: Mircea Mureșan, în distribuție: Ioana Crăciunescu, Șerban Ionescu. (Fm)
- Ț *American Gigolo*, regia: Paul Schrader, în distribuție: Richard Gere, Lauren Hutton. (Fm)
- Ț *Avarul*, regia: Jean Girault, în distribuție: Louis de Funès, David Michael Frank. (Fm)
- Ț *Bietul Ioanide*, regia: Dan Pița, în distribuție: Ion Pacea, Leopoldina Bălănuță. (Fm)
- Ț *Shogun*, regia: Jerry London, în distribuție: Richard Chamberlain, Yoko Shimada. (Fm)

- Ț *Ultimul metrou*, regia: François Truffaut, în distribuție: Catherine Deneuve, Gérard Depardieu. (Fm)
- Ț Frank Sinatra: *New York, New York*. (MD)
- Ț Pink Floyd: *Another Brick in the Wall*. (MD)
- Ț Stevie Wonder: *Master Blaster*. (MD)
- Ț Abba: *Chiquitita*. (MD)
- Ț AC/DC: *Back in Black*. (MD)
- Ț Diana Ross: *Upside Down*. (MD)
- Ț Gilbert Bécaud & Neil Diamond: *September Morn*. (MD)
- Ț Margareta Pâslaru: *Lasă-mi, toamnă, pomii verzi*. (MD)
- 1980-1982**
- Ț Mihail Barișnikov devine director artistic al companiei American Ballet Theatre. (M)
- 1980-1983**
- Ț Mihai Cismaru creează o serie de picturi de mare rafinament care au avut ca temă *Fata cu mandolină*. (P)
- Ț Este construit *High Museum of Art din Atlanta*, Georgia, după proiectul cunoscutului arhitect Richard Meier. (A)
- 1980-1984**
- Ț *Sony Building din New York*, proiectat de Philip Johnson în stil eclectic. (A)
- 1980-1985**
- Ț Horia Bernea interpretează tradiția românească în grandioasele sale compoziții *Coloane*, *Interior de biserică*, *Prapuri*, *Grădini de vară*, *Curți țărănești*. (P)
- 1981**
- Ț *Guernica*, celebra lucrare monumentală a lui Pablo Picasso, revine în Spania și este expusă la Muzeul Prado. (P)
- Ț Expoziție retrospectivă Constantin Piliuță; între pânzele expuse: *Vas cu flori roșii*, *Peisaj în Deltă*, portretele lui *Nicolae Iorga*, *Tudor Vianu*, *Ștefan Luchian*. (P)
- Ț Micaela Eleutheriade, expoziție retrospectivă la Muzeul de Artă al României, București. (P)
- Ț George Apostu prezintă ansamblul statuar din ciclul *Tată și fiu*, amplasat în Parcul Mistral din Grenoble. (S)
- Ț Tony Cragg, sculptor englez, realizează *Britain Seen from the North*; Tate Galery. (S)
- Ț *Tilted Arc*, capodopera lui Richard Serra, instalată în Federal Plaza din New York. (S)
- Ț Începe construcția *Noului Parlament din Canberra*, Australia, clădire proiectată de arhitectul Ronaldo Giurgola, inaugurată în 1988 de regina Elisabeta a II-a. (A)

- ÿ Octavian Paler publică romanul *Viața pe un peron*. (L)
- ÿ Adrian Păunescu publică volumul de poezii *Iubiți-vă pe tunuri*. (L)
- ÿ Julio Ramon Ribeyro, scriitor peruan, publică romanul *Silvio și rozariul*. (L)
- ÿ Mario Vargas Llosa publică romanul istoric *Războiul sfârșitului lumii*. (L)
- ÿ Janet Lewis publică volumul *Poeme vechi și noi*, scrise între 1918-1978. (L)
- ÿ Constantin Noica publică *Devenirea întru ființă*, vol. I, *Încercare asupra filosofiei tradiționale*, vol. II, *Tratat de ontologie*. (F)
- ÿ Joshua Bell, în vârstă de 14 ani, debut într-un concert cu Riccardo Muti și Philadelphia Orchestra. (M)
- ÿ Glenn Gould înregistrează o nouă versiune a *Variațiunilor Goldberg* de Johann Sebastian Bach, complet diferită de înregistrarea din 1955. (M)
- ÿ Aldo Clementi compune *Parafraze pentru 18 voci în canon*. (M)
- ÿ Dumitru Prunariu, *primul astronaut român care zboară în spațiul cosmic*. (I)
- ÿ *Primul zbor* al navetei spațiale Columbia. (I)
- ÿ IBM pune în vânzare *primele modele de PC (personal computer)*. (I)
- ÿ Se inaugurează *TGV*, prima linie ferată de mare viteză între Paris și Lyon. (I)
- ÿ *Poștașul sună întotdeauna de două ori*, regia: Bob Rafelso; în distribuție: Jack Nicholson, Jessica Lange. (Fm)
- ÿ *Bogate și celebre*, regia: George Cukor, în distribuție: Jacqueline Bisset, Candice Bergen. (Fm)
- ÿ *Croaziera*, regia: Mircea Daneliuc, în distribuție: Tora Vasilescu, Mircea Daneliuc, Nicolae Albani. (Fm)
- ÿ *De ce trag clopotele, Mitică?*, regia: Lucian Pintilie, în distribuție: Petre Gheorghiu, Victor Rebengiuc, Mariana Mihuț. (Fm)
- ÿ John Lennon: *Woman*. (MD)
- ÿ Yves Montand: *Chansonnette*. (MD)
- ÿ Barbara: *Insomnies*. (MD)
- ÿ Loretta Goggi: *Maledetta Primavera*. (MD)
- ÿ Ottawan: *Hands Up*. (MD)
- ÿ Renaud: *Viens chez-moi, j'habite chez une copine*. (MD)
- ÿ Dida Drăgan: *Ochii ploii*. (MD)

1981-1987

- ÿ Se construiește *Institut du Monde Arabe din Paris*, după proiectul arhitectului Jean Nouvel. (A)

1982

- ÿ Ștefan Câlția, *Personaje enigmatice*, realizate în tehnica litografiei pe care o stăpânește într-un grad de perfecțiune rar întâlnit la artiștii contemporani. (P)

- ÿ David Hockney realizează foto-colajul *Grand Canyon*. (P)
- ÿ *Nuntă cosmică*, pictură murală, una dintre lucrările importante ale lui Sabin Bălașa. (P)
- ÿ Henry Moore realizează *Large Interior Form*, sculptură în bronz aflată la Art Institute of Chicago, S.U.A. (S)
- ÿ Iulia Oniță, remarcabilă personalitate a sculpturii interbelice, deschide o amplă expoziție retrospectivă la sălile Dalles. (S)
- ÿ *Grandes demoiselles*, lucrarea în bronz a lui Etienne Hajdu aflată în colecția Centre National d'Art Georges Pompidou. (S)
- ÿ *Omagiu lui Leonardo*, lucrare în bronz amplasată în Belgrave Square din Londra, realizată de Enzo Plazzotta, sculptor italian născut în Marea Britanie. (S)
- ÿ *O scrisoare pierdută*, regia: Liviu Ciulei, în distribuție: Victor Rebengiuc, Mariana Mihuț, Ștefan Bănică, Petre Gheorghiu, Dem Rădulescu, Mircea Diaconu, Octavian Cotescu, Fory Etterle, Aurel Cioranu. Spectacol TV filmat la Teatrul „Bulandra” din București. (Fm)
- ÿ *Isabel Allende*, scriitoare peruană, publică romanul *Casa spiritelor*, o saga a unei familii înstărite. (L)
- ÿ José Saramago, scriitor portughez, laureatul Premiului Nobel pentru Literatură pe anul 1998, dobândește celebritatea internațională cu romanul *Memorialul mânăstirii*, care împreună cu *Anul morții lui Ricardo Reis* (1984) și *Istoria asediului Lisabonei* (1989), formează o serie narativă cu tematică istorică. (L)
- ÿ Mariana Nicolesco debutează la Scala din Milano, în premiera mondială a operei *La Vera Storia* de Luciano Berio. (M)
- ÿ Mihaela Martin, violonistă de talie internațională, originară din România, cu reputația de a fi unul dintre cei mai de seamă virtuozii din generația sa, debutează la Carnegie Hall din New York. (M)
- ÿ Cercetătorii americani Dr. Raymond Damadian și Dr. Paul Lauterbur dezvoltă *tehnologia imaginilor prin rezonanță magnetică nucleară*, tehnică ce a revoluționat știința diagnosticului medical. (I)
- ÿ Texas Instruments produce *primul procesor de semnal digital DSP*, tip particular de procesor optimizat pentru procesare rapidă în timp real a unui flux de date precum sunet, video și folosit în echiparea receptoarelor GPS, telefoane mobile, lector MP3. (I)
- ÿ *Gandhi*, regia: Richard Attenborough, în distribuție: Ben Kingsley, Candice Bergen. (Fm)
- ÿ *Gară pentru doi*, regia: Eldar Riazanov, în distribuție: Liudmila Gurchenko, Oleg Basilashvili. (Fm)
- ÿ *Liniștea din adâncuri*, regia Malvina Urșianu, în distribuție: Gina Patrichi, Emanoil Petruț. (Fm)

- Ț *Rambo I*, regia: Ted Kotcheff, în distribuție: Sylvester Stallone, Stephen E. Miller. (Fm)
- Ț *Trandafirul galben*, regia: Doru Năstase, în distribuție: Florin Piersic, Magda Barbu. (Fm)
- Ț *Cocoșatul de la Notre-Dame*, regia: Michael Tuchner, în distribuție: Anthony Hopkins, Lesley-Anne Down. (Fm)
- Ț *Creatura*, regia: John Carpenter, în distribuție: Kurt Russell, Wilford Brimley, T. K.Carter. (Fm)
- Ț Céline Dion: *Ce n'était qu'un rêve*. (MD)
- Ț Al Bano & Romina Power: *Felicità*. (MD)
- Ț Julien Clerc: *Femmes, je vous aime*. (MD)
- Ț Culture Club: *Do You Really Want to Hurt Me*. (MD)
- Ț Trio: *Da, Da, Da*. (MD)
- Ț Ștefan Hrușcă: *Rugă pentru părinți*. (MD)
- Ț Raffaella Carrà: *Mamma, dammi cento lire*. (MD)
- Ț Cornel Fugaru: *Am ales nemărginirea*. (MD)

1983

- Ț *Retrospectivă Manet* la Grand Palais din Paris. (P)
- Ț George Pătru deschide, la Muzeul județean din Slobozia, singura sa expoziție personală. Artist de mare talent, a creat grafică de carte la peste 40 de titluri, a trăit retras, absent din viața publică de peste două decenii. În mapele personale au rămas necunoscute mii de lucrări. (P)
- Ț Mircea Ciobanu realizează *frescele și vitraliile de la Chapelle Sainte-Claire*, Saint Sulpice, Elveția. (P)
- Ț Monumentul Independenței, Corabia, opera sculptorului Mircea Ștefănescu. (S)
- Ț Anish Kapoor realizează din lemn, polistiren și fibră de sticlă lucrarea *Șase locuri secrete (Six secret places)*. (S)
- Ț Gabriel Liiceanu publică *Jurnalul de la Păltiniș*, volum republicat în 1991, cu adăugarea pasajelor cenzurate la prima ediție. (L)
- Ț Cezar Ivănescu, poet, traducător și editor român, publică volumul *Doina*. (L)
- Ț Adrian Păunescu publică volumul de poezii *Totuși, iubirea*. (L)
- Ț Michel Tournier publică povestirea *Gilles & Jeanne*. (L)
- Ț Charles Bukowski, scriitor germano-american radical și non-conformist, publică volumul *Povestiri despre nebunia obișnuită (Tales of Ordinary Madness)*. (L)
- Ț Sorin Titel publică romanul *Femeie, iată Fiul tău!* (L)
- Ț Thomas Bernhard, scriitor austriac, publică romanul *Învinsul*. (L)
- Ț Ioan Alexandru, *Imnele iubirii*. (L)
- Ț Apare postum volumul *Recesivitatea ca structură a lumii* de Mircea Florian. (F)

- Ț *Saint François d'Assise*, unica operă a lui Olivier Messiaen, este montată în premieră la Opera de Paris. (M)
- Ț *Virusul HIV* este identificat de cercetătorii francezi dr. Françoise Barré-Sinoussi și dr. Luc Montagnier. (I)
- Ț Microsoft prezintă *Microsoft Word*, un editor de texte puternic și foarte folosit. (I)
- Ț *Regele Lear*, regia: Michael Elliott, în distribuție: Laurence Olivier, Colin Blakely, Anna Calder-Marshall, Jeremy Kemp. (Fm)
- Ț *A Christmas Story*, regia: Bob Clark, în distribuție: Melinda Dillon, Darren McGavin. (Fm)
- Ț *Danton*, regia: Andrzej Wajda, în distribuție: Gérard Depardieu, Wojcieck Pszomak. (Fm)
- Ț *Pasărea spin*, regia: Daryl Duke, în distribuție: Richard Chamberlain, Rachel Ward. (Fm)
- Ț *Războiul stelelor*, episodul VI, regia: Richard Marquand, în distribuție: Harrison Ford. (Fm)
- Ț *Scarface*, regia: Brian de Palma, în distribuție: Al Pacino, Michelle Pfeiffer, Garnett Smith. (Fm)
- Ț Michael Jackson: *Thriller*, *Billy Jean*, *Beat It*. (MD)
- Ț Eurythmics: *Sweet Dreams*. (MD)
- Ț Jane Birkin: *Baby alone in Babylone*. (MD)
- Ț Matia Bazar: *Vacanze romane*. (MD)
- Ț The Police: *Every Breath You Take*. (MD)
- 1983**
- Ț Toto Cutugno: *L'Italiano*. (MD)
- Ț Renaud: *Dès que le vent soufflera*. (MD)
- Ț Corina Chiriac: *Strada speranței*. (MD)
- 1983-1984**
- Ț Philip Glass compune *Akhenaten*, lucrare vocal-instrumentală cântată în limbile akkadiană, ebraică și egipteană. Premiera la Opera din Stuttgart. (M)
- 1983-1985**
- Ț Corneliu Baba realizează seria de lucrări din ciclul *Regilor nebuni*. (P)
- 1983-1986**
- Ț *Casa Hundertwasser*, proiectată la Viena de arhitectul Friedensreich Hundertwasser, la cererea primarului Vienei. (A)
- 1984**
- Ț Sorin Ilfoveanu expune împreună cu Ștefan Câlția la IMS Gallery din Oslo. (P)
- Ț Ion Vlasiu, retrospectivă a operei sale de sculptor și pictor la Sala Dalles. (S)

- ÿ Paul Vasilescu realizează în bronz portretul poetului *Nichita Stănescu*, lucrare amplasată în fața sediului Uniunii Scriitorilor din România în anul 1990. (S)
- ÿ Milan Kundera, scriitor ceh, publică în Franța cea mai cunoscută dintre cărțile sale, *Insuportabila ușurătate a ființei*. (L)
- ÿ Mircea Nedelciu publică romanul *Zmeura de câmpie*. (L)
- ÿ Sergiu Celibidache debutează la Carnegie Hall la pupitrul orchestrei Curtis Symphonie din Philadelphia. (M)
- ÿ Oliver Messiaen publică lucrarea *Cartea Sfintei Împărtășanii*, amplă colecție de piese pentru orgă, care transmit un profund și emoționant mesaj religios. (M)
- ÿ Violonistul Maxim Vengerov face primul său turneu la vârsta de 10 ani. (M)
- ÿ Nigel Kennedy înregistrează la Casa de discuri EMI *Concertul în si minor pentru vioară și orchestră* de Edward Elgar, cu London Philharmonic Orchestra, dirijor: Vernon Handley. (M)
- ÿ La Teatrul Bolșoi, balerinii Aurora Rotaru și Ioan Tugearu obțin un strălucit succes în *Carmen*, baletul într-un act de George Bizet-Rodion Șcedrin. (M)
- ÿ Apar *primele modele de CD player portabil*. (I)
- ÿ Apple Computer lansează *Macintosh*, primul computer personal cu succes comercial. (I)
- ÿ *Amadeus*, regia: Milos Forman, în distribuție: Tom Hulce, F. Murray Abraham. (Fm)
- ÿ *Terminator*, regia: James Cameron, în distribuție: Arnold Schwarzenegger, Linda Hamilton, Loree Frazier, Earl Boen. (Fm)
- ÿ *A fost odată în America*, regia: Sergio Leone, în distribuție: Robert De Niro, James Woods. (Fm)
- ÿ *Caracatița*, regia: Luigi Perelli, Damiano Damiani, în distribuție: Michele Placido, Patricia Millardet. (Fm)
- ÿ *Prețul succesului*, regia: Don Sharp, în distribuție: Deborah Kerr, Liam Neeson. (Fm)
- ÿ Madonna: *Like a Virgin*. (MD)
- ÿ Jennifer Rush: *The Power of Love*. (MD)
- ÿ Lionel Richie: *Hello*. (MD)
- ÿ Madeleine Peyroux:
- ÿ *Dance Me to The End of Love*. (MD)
- ÿ Stevie Wonder:
- ÿ *I Just Called to Say I Love You*. (MD)
- ÿ Art Company: *Susanna*. (MD)
- ÿ Nicu Alifantis: *Umbra, Balada blondelor iubiri, Emoție de toamnă*. (MD)

Ț Ștefan Hrușcă: *Copacul îndrăgostit*. (MD)

1985

Ț Anghel Neagu, expoziție personală la Galeriile Municipiului București. (P)

Ț Amplă *Retrospectivă Marc Chagall*, organizată la Royal Academy of Art din Londra. (P)

Ț Darie Dup inaugurează elaborata serie de sculpturi *Soldatul*. (S)

Ț Pol Bury, sculptor belgian, realizează ansamblul sculptural *Două fântâni orizontale* (*Les deux fontaines horizontales*), amplasat în apropierea Ministerului Culturii, Paris. (S)

Ț William Tucker, sculptor modernist britanic, realizează *Gymnast II*, sculptură în bronz aflată în colecția Museum of Fine Arts din Houston, SUA. (S)

Ț *Sediul Hong Kong & Shanghai Bank*, proiectat de arhitectul Norman Robert Foster. (A)

Ț Václav Havel, dramaturg ceh, scrie cea mai cunoscută piesă a sa, *Largo Desolato*. Premiera la Bristol, Marea Britanie, în 1986. (L)

Ț Ileana Mălăncioiu publică volumul de poezie *Urcarea muntelui* (Premiul Uniunii Scriitorilor). (L)

Ț Patrick Süskind, scriitor de origine germană, publică în Elveția primul său roman de mare succes, *Parfumul*. (L)

Ț Nina Berberova, scriitoare de origine rusă, publică romanul *Acompaniatoarea*. (L)

Ț Ion Băieșu publică romanul *Balanța*. (L)

Ț Gellu Naum, poet, dramaturg, romancier, traducător român, publică romanul *Zenobia*. (L)

Ț John Adams compune *Nixon în China* și *The Death of Klinghoffer*, două opere în colaborare cu Peter Sellers. (M)

Ț Petre Țuțea începe proiectul tratatului de antropologie creștină (*Omul*), din care a finalizat două cărți, *Problemele sau Cartea întrebărilor* (publicată în 1992) și *Sistemele sau Cartea întregurilor logice, autonome-matematice, paralele cu întreguri ontice* (1993), cu mai multe variante introductive. (F)

Ț Microsoft lansează *sistemul de operare Windows*. (I)

Ț Matsuhita propune *primul ecran cu afișaj cu cristale lichide utilizat pentru computer*. (I)

Ț *Glissando*, regia: Mircea Daneliuc, în distribuție: Tora Vasilescu, Ștefan Iordache. (Fm)

Ț *Out of Africa*, regia: Sydney Pollack, în distribuție: Meryl Streep, Robert Redford. (Fm)

Ț *Declarație de dragoste*, regia: Nicolae Corjos, în distribuție: Adrian Păduraru, Teodora Mareș. (Fm)

- ÿ Lionel Richie: *Say You, Say Me*. (MD)
- ÿ Mattia Bazar: *Ti sento*. (MD)
- ÿ George Michael: *Careless Whisper*. (MD)
- ÿ Renaud: *Mistral gagnant*. (MD)
- ÿ Simple Minds: *Don't You*. (MD)
- ÿ Victor Socaciu: *Căruța cu flori*. (MD)
- ÿ Bruce Springsteen: *Glory Days*. (MD)
- ÿ Céline Dion: *C'est pour toi*. (MD)

1985-1990

- ÿ Haas-Haus, edificiu din sticlă și oțel proiectat de arhitectul Hans Hollein, în centrul istoric al Vienei. (A)
- ÿ Bank of China Tower, din Hong Kong, construit în stil expresionist de arhitectul I.M. Pei, ajunge la înălțimea de 367 m. (A)

1986

- ÿ Corneliu Baba: *Autoportret*, lucrarea a figurat în expoziția Centenarul Tonitza din Bârlad. (P)
- ÿ A fost inaugurat *Musée d'Orsay* din Paris; colecțiile sale cuprind opere de artă plastică și sculptură din perioada 1848-1914. (P)
- ÿ *Lloyd's Building*, construit de arhitectul Richard Rogers la Londra. (A)
- ÿ *Templul Lotus*, templu de cult Baha'i construit în New Delhi, este format din 27 petale de marmură și poate adăposti până la 1300 de persoane. (A)
- ÿ Herta Müller, scriitoare de origine română, publică la Berlin una dintre scrierile sale cele mai cunoscute: *Omul este un mare fazan pe lume*. (L)
- ÿ Constantin Noica publică *Scrisori despre logica lui Hermes*. (F)
- ÿ Oliver Messiaen transmite, prin ultima sa lucrare, *Cartea Sfintei Împărtășanii*, un profund mesaj religios. (M)
- ÿ Pentru Festivalul de la Montreux, Ștefan Niculescu compune cvintetul de suflători *Eterofonii*, cu o scriitură instrumentală rafinată. (M)
- ÿ Maria Slătinaru, debut la Metropolitan Opera în rolul *Tosca*. (M)
- ÿ *Numele trandafirului*: regie Jean-Jacques Annaud, distribuție: Sean Connery, Ron Perlman. (Fm)
- ÿ *Pistruiatul*: regie Francisc Munteanu, distribuție: Sergiu Nicolaescu, Costel Băloiu. (Fm)
- ÿ *Top Gun*: regie Tony Scott, distribuție: Tom Cruise, Kelly McGillis, Val Kilmer. (Fm)
- ÿ *Aliens*: regie James Cameron, distribuție: Sigourney Weaver, Lance Henriksen. (Fm)
- ÿ *Catifeaua albastră*: regie David Lynch, distribuție: Kyle Mac Lachlan, Isabella Rossellini, Dennis Hopper, Laura Dern. (Fm)
- ÿ *Cucoana Chirița*: regie Mircea Drăgan, distribuție: Dem Rădulescu, Draga Olteanu Matei. (Fm)
- ÿ *Cuibul de viespi*: regie Horea Popescu, distribuție: Tamara Buciuceanu,

Coca Andronescu, Ovidiu Iuliu Moldovan, Gh. Dinică, Marin Moraru.
(Fm)

Ț Bon Jovi: *You Give Love A Bad Name*. (MD)

Ț Stela Enache: *Ani de liceu*. (MD)

Ț Angela Similea: *Nu-mi lua iubirea*. (MD)

Ț Peter Gabriel: *In Your Eyes*. (MD)

Ț Dida Drăgan: *Deschideți poarta soarelui*. (MD)

Ț Joe Cocker: *You Can Leave Your Hat on*. (MD)

Ț Lucio Dalla: *Caruso*. (MD)

Ț Samantha Fox: *Touch me*. (MD)

1987

Ț *Atracție fatală*: regie Adrian Lyne, distribuție: Michael Douglas, Glenn Close. (Fm)

Ț Anghel Neagu, *expoziție personală* la Galeria Simeza. (P)

Ț Ion Pacea, *expoziție retrospectivă* la Muzeul Național de Artă al României. (P)

Ț Ion Popescu Negreni, *amplă expoziție* la Muzeul Național de Artă al României. (P)

Ț Ion Iancuț, *expoziție personală* la Galeria Simeza, București. (S)

Ț Fănuș Neagu publică romanul *Scaunul singurățății*. (L)

Ț Ștefan Agopian publică romanul *Sara*. (L)

Ț Mo Yan, considerat unul din cei mai importanți scriitori chinezi contemporani, laureat al premiului Nobel pentru literatură în 2012, și-a câștigat notorietatea internațională cu romanul *Sorgul roșu*. (L)

Ț Bedros Horasangian publică romanul *Sala de așteptare*. (L)

Ț Cynthia Ozick, scriitoarea americană cu cele mai multe premii O. Henry, publică romanul *Mesia din Stockholm*. (L)

Ț *Internetul* se transformă în mediu comercial și devine accesibil publicului larg. (I)

Ț *Ultimul împărat*: regie Bernardo Bertolucci, distribuție: John Lone, Joan Chen. (Fm)

Ț *Liceenii*: regie Nicolae Corjos, distribuție: Mihai Constantin, Oana Sârbu, Ștefan Bănică Jr., Ion Caramitru, Eugenia Ionescu. (Fm)

Ț *Dirty Dancing*: regie Emile Ardolino, distribuție: Patrick Swayze, Jennifer Grey. (Fm)

Ț *Iacob*: regie Mircea Daneliuc, distribuție: Dorel Vișan, Cecilia Bârbora. (Fm)

Ț *Imperiul soarelui*: regie Steven Spielberg, distribuție: Christian Bale, John Malkovich. (Fm)

Ț *Incoruptibili*: regie Brian De Palma, distribuție: Kevin Costner, Robert De Niro. (Fm)

Ț Michael Jackson: *Bad*. (MD)

- ÿ Patricia Kaas: *Mademoiselle chante le blues*. (MD)
- ÿ U2: *With Or Without You*. (MD)
- ÿ France Gall: *Ella, elle l'a*. (MD)
- ÿ Gipsy Kings: *Bamboleo*. (MD)
- ÿ Whitney Houston: *I Wanna Dance With Somebody (Who Loves Me)*. (MD)
- ÿ Los Lobos: *La Bamba*. (MD)
- ÿ Mirabela Dauer: *Te-aștept să vii*. (MD)

1987-2010

- ÿ Cristian Mandeal este dirijor permanent al Orchestrei Filarmonice „George Enescu” din București, perioadă în care este și director artistic al Orchestrei Euskadi din Spania și al Orchestrei Simfonice de Nord din Haifa. (M)

1988

- ÿ Gerhard Richter, pictor german, a expus o serie de cincisprezece picturi importante cu tematică politică intitulată *October 18, 1977*. (P)
- ÿ Andrei Pleșu publică *Minima Moralia*. (L)
- ÿ Marin Sorescu publică piesa *Vărul Shakespeare*. (L)
- ÿ Ana Blandiana publică volumul *Întâmplări de pe strada mea*. (L)
- ÿ Prima ediție a romanului *Alchimistul* de Paolo Coelho
- ÿ Toni Morrison, scriitoare afro-americană, care va primi Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 1993, publică romanul *Iubitul*. (L)
- ÿ Herbert von Karajan dirijează primul concert la Théâtre des Champs Elysées din Paris. (M)
- ÿ Renée Fleming debutează în rolul contesei din *Nunta lui Figaro* de Wolfgang Amadeus Mozart, la Houston Grand Opera. (M)
- ÿ Roberto Alagna debutează ca tenor liric în rolul Alfredo din *Traviata*, care îl lansează pe principalele scene lirice: Scala din Milano, Metropolitan Opera din New York, Opéra Bastille din Paris etc. (M)
- ÿ Sylvano Bussotti compune melodrama în trei acte, *L'Inspirazione*. (M)
- ÿ *Legături periculoase*: regie Stephen Frears, distribuție: Glenn Close, Michelle Pfeiffer, John Malkovich. (Fm)
- ÿ *Ultima ispită a lui Iisus*: regie Martin Scorsese, distribuție: Willem Dafoe, Harvey Keitel. (Fm)
- ÿ Iris: *Floare de iris*. (MD)
- ÿ Aura Urziceanu: *Mai rămâi și nu pleca*. (MD)
- ÿ Compact: *Mi-e tare dor de tine*. (MD)

1989

- ÿ *Andrei Cădere*, artist francez de origine română, unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai artei conceptuale, expoziție de la Institute of Contemporary Art din New York, la 11 ani de la moartea artistului. (P)
- ÿ Bernard Buffet: expoziția cu tema *Don Quijote* la Galerie Maurice

- Garnier, Paris. (P)
- Ț *Retrospectiva Paul Gauguin* reunește peste 200 de pânze la Grand Palais, Paris. (P)
- Ț Ion Vlad: *Statuia lui Eminescu*, una dintre cele mai importante creații ale sale amplasată în Cartierul latin din Paris. (S)
- Ț *Elogio del Horizonte*, sculptură monumentală din beton realizată de Eduardo Chillida, la Gijon, în Spania. (S)
- Ț *Complexul cultural Jean-Marie Tjibaou* din Nouméa, Noua Caledonie, arhitectură modernă inspirată de locuințele tradiționale ale populație indigene, realizat în viziunea lui Renzo Piano, unul dintre cei mai importanți arhitecți ai secolului al XX-lea. (A)
- Ț *Moartea citește ziarul*, volumul lui Mircea Dinescu, interzis de cenzură, este publicat în limba română în Olanda. (L)
- Ț Umberto Eco publică romanul *Pendulul lui Foucault*. (L)
- Ț Arnold Stadler, scriitor german, publică nuvela *Am fost odată*. (L)
- Ț Richard Wilbur, scriitor american, publică *Noi și alese poeme*, pentru care primește Premiul Pulitzer. (L)
- Ț *Eminescu după Eminescu*, serie de spectacole realizată de pianistul Dan Grigore împreună cu actorul Ion Caramitru. (M)
- Ț Nigel Kennedy înregistrează, cu English Chamber Orchestra, *Anotimpurile* de Antonio Vivaldi, pe un album care îi va aduce recordul în Guinness Book pentru cele mai bune vânzări ale unei opere clasice. (M)
- Ț Renée Fleming debutează la New York City în rolul Dirce din *Medeea* lui Cherubini. (M)
- Ț Giacomo Manzoni compune *An die Musik*, muzică de cameră pentru soprano și flaut, după versurile lui Rainer Maria Rilke. (M)
- Ț Horia Andreescu fondează orchestra de cameră *Virtuozii* din București. (M)
- Ț Inaugurarea *Operei Bastille* din Paris cu ocazia bicentenarului Revoluției franceze, dar reprezentațiile cotidiene vor începe în 1990. (M)
- Ț Primul model lansat de Canon de *cameră digitală*, Xapshot, destinată publicului larg. (I)
- Ț Theo Kalomirakis, antreprenor american născut în Grecia, a realizat primul sistem *Home Theater*, cinematograf la domiciliu, cu standard profesional. (I)
- Ț *Indiana Jones și ultima cruciadă*: regie Steven Spielberg, distribuție: Harrison Ford, Sean Connery. (Fm)
- Ț *Cercul poezilor dispăruți*: regie Peter Weir, distribuție: Robin Williams, Ethan Hawke. (Fm)
- Ț *Batman*: regie Tim Burton, distribuție: Michael Keaton, Jack Nicholson.

(Fm)

Ț *Mica Sirenă*: regie Walt Disney producător. Animat. (Fm)

Ț *Familia Simpsons*: regie Matt Groening. Animat. (Fm)

Ț Madonna: *Like a Prayer*. (MD)

Ț Johnny Hallyday: *Musique que j'aime*. (MD)

Ț Loredana Groza, Ion Caramitru: *Bună seara, iubito!* (MD)

Ț Francis Cabrel: *Animal*. (MD)

Ț Gipsy Kings: *Vamos a bailar*. (MD)

Ț Kaoma: *Lambada*. (MD)

1989-1990

Ț Dan Dediu compune *Sfera nestării*, simfonie concertantă pentru voce, violoncel și orchestră. (M)

1989-1994

Ț Spectaculoasa *Gară Saint-Exupéry* a aeroportului din Lyon, Franța, pentru trenuri de mare viteză, a fost construită de arhitectul Santiago Calatrava. (A)

1989-1999

Ț *Jewish Museum* din Berlin, o construcție în zigzag, care amintește de steaua lui David, a fost proiectată de Daniel Libeskind. (A)

1989-2002

Ț Claudio Abbado îi succede lui Karajan ca *principal dirijor al Filarmonicii din Berlin*. (M)

1989-2003

Ț *Auditorio de Tenerife*, impresionantă construcție polivalentă, situată în Santa Cruz de Tenerife, a fost proiectată de arhitectul spaniol Santiago Calatrava. (A)

1990

Ț Arman realizează *Avalanch*, lucrare amplasată în Campusul Universității din Tel-Aviv, Israel. (S)

Ț Papa Ioan Paul al II-lea sfințește *Bazilica Notre Dame de la Paix* din Yamoussukro, Coasta de Fildeș, considerată cel mai mare edificiu religios al creștinătății. (A)

Ț Nicolae Manolescu publică volumul I din *Istoria critică a literaturii române*, ce cuprinde perioada de la începuturi până la literatură pașoptistă. (L)

Ț Mircea Cărtărescu publică epopeea postmodernă *Levantul*. (L)

Ț Victor Erofeev, scriitor rus, publică în Franța, romanul *La Belle de Moscow/ Frumoasa din Moscova*, tradus apoi în peste 20 de limbi. (L)

Ț William Styron publică romanul *În fața tenebrelor: cronică unei nebunii*. (L)

Ț Înfăptuind vechiul proiect al profesorului său, Mircea Eliade, Ioan Petru

- Culianu, filosof și istoric al religiilor române, publică *Dicționar de istorie a religiilor*. (L)
- Ț Tim Berners-Lee a fost inventatorul principal al *World Wide Web*, un sistem global ce permite utilizatorilor de Internet să acceseze informații (text, imagini, video, audio) în formatul unor pagini Web. (I)
- Ț *Telescopul spațial Hubble* este plasat pe orbită în jurul Pământului. (I)
- Ț *Nașul: Partea a III-a*: regie Francis Ford Coppola, distribuție: Al Pacino, Talia Shire, Andy Garcia, Eli Wallach. (Fm)
- Ț *Nikita*: regie Luc Besson, distribuție: Anne Parillaud, Marc Duret, Patrick Fontana. (Fm)
- Ț *Pretty Woman*: regie Garry Marshall, distribuție: Richard Gere, Julia Roberts. (Fm)
- Ț *Singur acasă*: regie Chris Columbus, distribuție: Macaulay Culkin, Joe Pesci. (Fm)
- Ț *Cyrano de Bergerac*: regie Jean-Paul Rappeneau, distribuție: Gérard Depardieu, Vincent Perez, Anne Brochet, Pierre Aussedat, Nicole Felix. (Fm)
- Ț *Dansând cu lupii*: regie Kevin Costner, distribuție: Kevin Costner, Mary McDonnell. (Fm)
- Ț AC/DC: *Thunderstruck*. (MD)
- Ț Elton John: *Sacrifice*. (MD)
- Ț Eros Ramazzotti: *Se bastasse una canzone*. (MD)
- Ț I Pooh: *Uomini soli*. (MD)
- Ț Patricia Kaas: *Les hommes qui passent*. (MD)
- Ț Phil Collins: *Another Day In Paradise*. (MD)
- Ț Roch Voisine: *Fille de pluie, Pourtant*. (MD)

1990-2003

- Ț *Cei trei tenori*, serie de concerte foarte populare susținute de José Carreras, Plácido Domingo și Luciano Pavarotti. (M)

1991

- Ț Ștefan Câlția pictează *Pierrot și Colombina*; colecție particulară. (P)
- Ț Jack Vettriano, pictor scoțian, realizează *The Singing Butler*, una dintre cele mai cunoscute opere ale sale (P)
- Ț Damien Hirst, artist britanic ce și-a construit o notorietate internațională prin opere provocatoare, expune la Saatchi Gallery faimoasa lucrare *The Physical Impossibility of Death in the Mind of Someone Living*. (P)
- Ț *Centenarul morții lui Theodor Aman*, a fost tema expoziției organizate de Muzeul Național de Artă al României și apoi itinerată în marile muzee din Craiova, Timișoara, Arad, Cluj, Iași, Constanța. (P)
- Ț Darie Dup realizează *Auriga*, lucrare care va participa în 1995 la Bienala de la Veneția. (S)

- Mihai Buculei realizează, la Beratzhausen în Bavaria, portretul în bronz al lui *Paracelus*. (S)
- Dumitru Țepeneag publică romanul *Zadarnică e arta fugii*, roman scris încă din perioada 1969-1971. (L)
- Jeni Acterian: *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit*. (L)
- Premiul Nobel pentru Literatură este acordat scriitoarei sud-africane Nadine Gordimer, ale cărei opere se constituie în simboluri ale luptei împotriva apartheid-ului: *Dulcea voce a șarpelui*, *Musafir de onoare*, *Fiica lui Burger*. (L)
- *Jurnalul fericirii*, operă scrisă de mai multe ori de Nicolae Steinhardt și confiscată mereu de Securitate, a văzut lumina tiparului abia după 20 de ani de la prima redactare. (L)
- Brian Friel, scriitor irlandez, publică piesa *Dansând la Lughnasa*. (L)
- Charles Taylor, filosof canadian, cunoscut mai ales pentru contribuțiile sale în domeniul eticii și identității occidentale moderne, publică *The Malaise of Modernity*, conținând versiunea publicată a „Prelegerilor Massey”, tipărită în SUA (1992) cu titlul *Etica autenticității/ The Ethics of Authenticity*. (F)
- Jürgen Habermas, filosof, sociolog și geograf german, unul dintre reprezentanții majori ai filosofiei contemporane, publică *Elucidări asupra eticii discursului/ Erläuterungen zur Discursethik*. (F)
- Dan Grigore, director al Filarmonicii George Enescu, readuce pe scena Ateneului Român mari artiști români din exil: Sergiu Celibidache, Ileana Cotrubaș, Marina Krilovici, Silvia Marcovici, Radu Lupu, Radu Aldulescu. (M)
- Fausto Romitelli compune *La sabbia del tempo* pentru șase instrumentiști. (M)
- Linus Torvaldsun, student de 21 de ani de la Universitatea din Helsinki, dezvoltă sistemul de operare *Linux*. (I)
- *Les Amants du Pont-Neuf*: regie Leos Carax, distribuție: Juliette Binoche, Denis Lavant. (Fm)
- *Tăcerea mieilor*: regie Jonathan Demme, distribuție: Jodie Foster, Anthony Hopkins. (Fm)
- *Van Gogh*: regie Maurice Pialat, distribuție: Jacques Dutronc, Alexandra London. (Fm)
- *Frumoasă și bestia*: regie Walt Disney/producător. Animat. (Fm)
- *Johnny Stecchino*: regie Roberto Benigni, distribuție: Roberto Benigni, Nicoletta Braschi. (Fm)
- *Colț Alb*: regie Randal Kleiser, distribuție: Ethan Hawke, Klaus Maria Brandauer. (Fm)
- *Scorpions: Wind of change*. (MD)

ÿ Bryan Adams: *(Everything I Do) I Do It for You*. (MD)

ÿ Paula Abdul: *Rush, Rush*. (MD)

ÿ Stéphan Eicher: *Déjeuner en paix*. (MD)

ÿ Laura Stoica: *Un actor grăbit*. (MD)

Zuccherò: *Senza una donna*. (MD)

ÿ Enigma: *Sadeness*. (MD)

1991-1993

ÿ *Stadthaus* din Ulm, Germania, clădire polifuncțională construită după planurile arhitectului american Richard Meier. (A)

1992

ÿ *Retrospectivă Toulouse Lautrec* la Grand Palais, Paris. (S)

ÿ Wu Guanzhong, *primul artist chinez* ale cărui opere au fost expuse, în timpul vieții, la celebrul British Museum din Londra. (P)

ÿ Paul Vasilescu realizează *Monumentul Basarab Voievod*, amplasat la Curtea de Argeș. (S)

ÿ Sava Stoianov creează lucrarea în lemn *Triptic Ortodox*, aflată la Muzeul Civilizației Populare Tradiționale Astra, situat în Dumbrava Sibiului. (S)

ÿ Barry Flanagan: *Large mirror Nijinski*, sculptură amplasată în fața Oficiului British Council din Londra. (S)

ÿ Mircea Roman obține *Marele Premiu* la Trienala de Sculptură de la Osaka, Japonia. (S)

ÿ *Jeff Koons, retrospectivă* la Stedelijk Museum, Amsterdam. (S)

ÿ A fost construit *Turnul Televiziunii*, cea mai înaltă structură arhitectonică din Beijing care, împreună cu antena, are 405 m. (A)

ÿ Malorie Blackman publică volumul de nuvele *Crede-mă*. (L)

ÿ Richard Price, scriitor american, publică romanul de mare succes *Clockers/Traficanții de droguri*. (L)

ÿ Vassili Axionov, scriitor rus, publică trilogia *O sață moscovită*. (L)

ÿ Lucrarea *Între Dumnezeu și neamul meu*, scrisă de Petre Țuțea, este publicată postum la Fundația Anastasia. (F)

ÿ Angela Gheorghiu, debut internațional strălucit la Royal Opera House, în *Boema*. În același an a debutat la Metropolitan Opera din New York și la Opera de Stat din Viena. (M)

ÿ Montserrat Caballe participă la concertele de deschidere a Expoziției Internaționale din Sevilla și a Olimpiadei de la Barcelona. (M)

ÿ Gigi Căciuleanu creează versiunea coregrafică pentru *Nebuna din Chaillot*, cu Maya Plisetskaya în rolul titular, la Espace Pierre Cardin din Paris. (M)

ÿ Începuturile *telefoniei mobile* în România. (I)

ÿ Hewlett-Packard lansează *prima imprimantă laser comercială*. (I)

ÿ Fujitsu dezvoltă *primul ecran cu plasmă color*. (I)

- Ț *Balanța*: regie Lucian Pintilie, distribuție: Maia Morgenstern, Răzvan Vasilescu, Florin Călinescu. (Fm)
- Ț *Basic Instinct*: regie Paul Verhoeven, distribuție: Michael Douglas, Sharon Stone. (Fm)
- Ț *Ultimul Mohican*: regie Michael Mann, distribuție: Daniel Day-Lewis, Madeleine Stowe. (Fm)
- Ț *Parfum de femeie*: regie Martin Brest, distribuție: Al Pacino. (Fm)
- Ț Michael Jackson: *Black Or White*. (Mu)
- Ț Céline Dion: *L'Amour existe encore*. (MD)
- Ț Eric Clapton: *Tears In Heaven*. (MD)
- Ț Johnny Hallyday: *Dans un an, dans un jour*. (MD)
- Ț Lara Fabian: *J'arrêterai pas de t'aimer*. (MD)
- Ț Michel Berger și France Gall: *Laissez passer les rêves*. (MD)
- 1992-1994**
- Ț Arhitectul Mario Botta reconstruiește, în Elveția, *biserica Sfântul Ioan Botezătorul* din cătunul Mogno, distrusă de o avalanșă. (A)
- 1992-1996**
- Ț *Casa dansatoare* de pe malul râului Vltava din Praga, proiectul arhitecților Vlado Milunic și Frank O. Gehry, devenit un simbol de arhitectură strict originală. (A)
- 1992-2010**
- Ț Horia Andreescu este dirijorul Orchestrei Naționale Radio. (M)
- 1993**
- Ț *Retrospectivă Matisse* la Centre Georges Pompidou, Paris. (S)
- Ț Ștefan Câlția: *expoziție* la Galeria Catacomba din București. (P)
- Ț *Retrospectiva Marcel Iancu, Corneliu Michăilescu, M.H. Maxy* a fost deschisă de Muzeul Național de Artă al României. (P)
- Ț Gabriela Melinescu publică în limba suedeză volumul *Schimbarea penelor*. (L)
- Ț Andrei Pleșu publică *Jurnalul de la Tescani*. (L)
- Ț Ioan Alexandru publică volumul *Căderea Ierihonului sau Adevărul despre Revoluție*, eveniment la care a participat direct. (L)
- Ț Yasutaka Tsutsui, scriitor japonez, autor de texte științifico-fantastice, publică romanul *Paprik*. (L)
- Ț Dan Dediu compune *Hyperkardia pentru orchestră de cameră op. 39*. (M)
- Ț John Adams compune *Concert pentru vioară*, interpretat de London Symphonie Orchestra. (M)
- Ț Tenorul Placido Domingo fondează la Paris *Operalia*, competiția internațională pentru tinerii cântăreți de operă. (M)
- Ț Giacomo Manzoni compune opera *Oreste*, după tragedia lui Vittorio Alfieri. (M)
- Ț Gian Paolo Chiti compune *Caiet de vise* pentru vioară, violoncel și pian.

(M)

- Ÿ *Jurassic Park*: regie Steven Spielberg, distribuție: Sam Neill, Jeff Goldblum. (Fm)
- Ÿ *Cel mai iubit dintre pământeni*: regie Șerban Marinescu, distribuție: Ștefan Iordache, Gheorghe Dinică. (Fm)
- Ÿ *E pericoloso sporgersi*: Nae Caranfil, distribuție: Nathalie Bonnifay, George Alexandru. (Fm)
- Ÿ *Lista lui Schindler*: regie Steven Spielberg, distribuție: Liam Neeson. (Fm)
- Ÿ *Poveste din Bronx*: regie Robert De Niro, distribuție: Robert De Niro, Chazz Palminteri. (Fm)
- Ÿ *Arizona Dream*: regie Emir Kusturica, distribuție: Johnny Depp, Jerry Lewis. (Fm)
- Ÿ *Philadelphia*: regie Jonathan Demme, distribuție: Denzel Washington, Tom Hanks. (Fm)
- Ÿ *Pianul*: regie Jane Campion, distribuție: Anna Paquin, Holly Hunter, Harvey Keitel. (Fm)
- Ÿ Bryan Adams: *Please Forgive Me*. (MD)
- Ÿ Whitney Houston: *I Will Always Love You*. (MD)
- Ÿ Freddie Mercury: *Living On My Own*. (MD)
- Ÿ Meat Loaf: *I'd Do Anything for Love*. (Mu)
- Ÿ Roch Voisine: *L'Idole*. (MD)
- Ÿ Alain Bashung: *Osez Joséphine, Foule Sentimentale*. (MD)
- Ÿ Laurențiu Cazan: *Say something*. (MD)
- Ÿ Aurel Pantea publică volumul *Negru pe negru*, urmat în anul 2005 de un volum distinct, dar cu același titlu. (L)

1993-1995

- Ÿ *Rock & Roll Hall of Fame*, din Cleveland, S.U.A., proiectat de arhitectul I Ming Pei ca muzeu dedicat industriei muzicii și personalităților care au marcat istoria acestui gen artistic. (A)

1993-1997

- Ÿ *Muzeul Guggenheim* din Bilbao, una dintre cele mai proeminente și spectaculoase clădiri din lume, a fost realizată după proiectul arhitectului canadian Frank O. Gehry. (A)

1993-1998

- Ÿ *Piramida din sticlă și oțel* de la Luvru, concepută de arhitectul japonez I Ming Pei, definește intrarea la muzeu. (A)
- Ÿ *Turnurile Petronas* ale concernului petrolier din Kuala Lumpur, Malaysia, cele mai înalte clădiri gemene din lume cu o înălțime de 452 m și 88 de etaje fiecare, au fost proiectate de arhitectul argentinian César Pelli. (A)
- Ÿ *Aeroportul Internațional* din Hong Kong, construit pe insula artificială

- Chek Lap Kok, a fost proiectat de arhitectul britanic Norman Robert Foster. (A)
- Ț *Teatru complet de Eugène Ionesco*, ediție în cinci volume, în traducerea lui Dan C. Mihăilescu. (L)
- 1994**
- Ț Expoziție Oskar Kokoschka la Dresda; printre tablourile expuse au figurat *Puterea muzicii, Portul Hamburg, Vederea orașului Köln* și portretele lui *Pablo Casals și Konrad Adenauer*. (P)
- Ț *Retrospectivă Lucian Grigorescu* la Sala de expoziții a Palatului Parlamentului din București. (P)
- Ț Mihai Buculei realizează în marmură de Pentelic monumentul *Protophos/Întâia Lumină*, în cadrul simpozionului de sculptură de la Atena. (S)
- Ț Cezar Ivănescu publică volumul *Sutrele mușeniei*. (L)
- Ț Gabriel Garcia Marquez publică romanul *Despre dragoste și alți demoni*. (L)
- Ț Ioan Es. Pop publică la editura Cartea Românească volumul de poezii *Ieudul fără ieșire*. (L)
- Ț Frédéric Beigbeder, scriitor francez, publică romanul *Vacanță în comă*. (L)
- Ț Cormac MacCarthy, scriitor american, publică trilogia *The Crossing/Răscruce de drum*. (L)
- Ț Aimé Césaire, mare poet și om politic martinichez, promotor, alături de Senghor, al conceptului de „negritudine”, publică *La Poésie/ Poezia*, volum ce reunește întreaga sa operă lirică. (L)
- Ț John Williams compune coloana sonoră a filmului *Schindler's List*. (M)
- Ț *Yahoo*, considerat primul altgoritm de căutare performant, a fost imaginat de Jerry Yang și David Filo. (I)
- Ț *Legendele toamnei*: regie Edward Zwick, distribuție: Brad Pitt, Anthony Hopkins. (Fm)
- Ț *Little Odessa*: regie James Gray, distribuție: Tim Roth, Vanessa Redgrave. (Fm)
- Ț *Pulp Fiction*: regie Quentin Tarantino, distribuție: John Travolta, Samuel L. Jackson. (Fm)
- Ț *Regina Margot*: regie Patrice Chéreau, distribuție: Isabelle Adjani, Daniel Auteuil. (Fm)
- Ț *The Lion King-Regele Leu*: regie Walt Disney/producător. Animat. (Fm)
- Ț *Forrest Gump*: regie Robert Zemeckis, distribuție: Tom Hanks, Robin Wright Penn. (Fm)
- Ț Corona: *The Rhythm of the Night*. (MD)
- Ț Bryan Adams: *All For Love*. (MD)
- Ț Céline Dion: *The Power of Love*. (MD)

ÿ Charles Aznavour: *Toi et moi*. (MD)

ÿ Francis Cabrel: *Je t`aimais, je t`aime et je t`aimerai*. (MD)

ÿ Lara Fabian: *Tu t`en vas*. (MD)

ÿ Laura Pausini: *Strani amori*. (MD)

1994-1997

ÿ *Komerzbank-Tower* din Frankfurt realizat după proiectul arhitectului britanic Norman Robert Foster, cea mai înaltă clădire din Europa la vremea când a fost finalizată. (A)

1994-1998

ÿ *Îngerul Nordului*, sculptură de dimensiuni impresionante a lui Antony Gormley, a fost ridicată în Gateshead, cu fonduri oferite de Loteria Națională din Marea Britanie. (S)

1994-1999

ÿ *Burj al Arab*, hotel de lux în Dubai, expresia unei arhitecturi ultramoderne, imaginată de arhitectul britanic Tom Wright. (A)

1995

ÿ *Paul Gherasim, selecție retrospectivă* la Galeria Catacomba din București. (P)

ÿ Sorin Ilfoveanu, Ștefan Câlția, Ion Iancuț, *expoziție de grup* la Muzeul de Artă din Götteborg. (P)

ÿ *Retrospectiva pictorului Vasile Grigore* la Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ Lucian Freud a pictat *Benefits Supervisor Sleeping*, considerată a fi una dintre cele mai importante lucrări ale pictorului. (P)

ÿ *Retrospectivă Vasile Popescu* la Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ *Expoziție Constantin Brâncuși*, la Centre Georges Pompidou, Paris. (S)

ÿ Darie Dup participă la Bienala de la Veneția, unde expune lucrarea *Pasul soldatului*, aflată în prezent în colecția Universității din Phoenix, Arizona (SUA). (S)

ÿ Eduardo Paolozzi, sculptor scoțian, realizează statuia lui *Isaac Newton*, lucrare monumentală în bronz, amplasată pe esplanada de la British Library din Londra. (S)

ÿ Cristian Breazu: *La Transparente*, lucrare în piatră, aflată în Grădina Botanică din Orchaise, pe Valea Loarei, Franța. (S)

ÿ *Oriental Pearl Tower*, turnul televiziunii din Shanghai, construit de arhitectul Jiang Huan Cheng. (A)

ÿ *Museu d'Art Contemporani de Barcelona*, proiect realizat de celebrul arhitect american Richard Meier. (A)

ÿ *Museum of Modern Art* din San Francisco, California, ansamblu proiectat de arhitectul elvețian Mario Botta. (A)

ÿ Herta Müller publică romanul *Încă de pe atunci vulpea era vânătorul*. (L)

- ÿ Horia Roman Patapievici, fizician și eseist român, publică volumele de eseuri *Zbor în bătaia săgeții și Cerul văzut prin lentilă*. (L)
- ÿ Petru Creția publică *Luminile și umbrele sufletului*. (L)
- ÿ Julio Ramon Ribeyro publică romanul *Rezervat fumătorilor*. (L)
- ÿ Liana Alexandra, cea mai profundă compozitoare a generației sale, compune opera de camera *Chant d'amour de la Dame à la Licorne*, pe versurile poetului belgian Etienne de Sadeleer. (M)
- ÿ Radu Lupu obține premiul Edison pentru „Cea mai bună înregistrare instrumentală a anului”, cu sonate de Robert Schumann: *Kindeszenen, Kreisleriana și Humoresque*. (M)
- ÿ Mariana Nicolesco a creat la Brăila *Concursul Internațional de Canto Hariclea Darclée*, în memoria primei interprete române a operei *Tosca* de Puccini. (M)
- ÿ Sylvano Bussotti compune *Quattro Quartetto*, un quatuor pentru două violi, un alto și un violoncel. (M)
- ÿ *eBay*, site de licitații on line fondat de Pierre Omidyar, antreprenor francez de origine iraniană. (I)
- ÿ *GPS, sistem de geolocalizare*, devine operațional pe întreaga planetă. (I)
- ÿ *Asfalt Tango*: regie Nae Caranfil, distribuție: Charlotte Rampling, Mircea Diaconu, Florin Călinescu. (Fm)
- ÿ *Apollo 13*: regie Ron Howard, distribuție: Tom Hanks, Bill Paxton, Kevin Bacon. (Fm)
- ÿ *Casino*: regie Martin Scorsese, distribuție: Sharon Stone, Robert De Niro. (Fm)
- ÿ *Obsesia*: regie Michael Mann, distribuție: Al Pacino, Robert De Niro. (Fm)
- ÿ *Pride and Prejudice*: regie Simon Langton, distribuție: Jennifer Ehle, Colin Firth. (Fm)
- ÿ *Seven*: regie David Fincher, distribuție: Gwyneth Paltrow, Brad Pitt, Morgan Freeman. (Fm)
- ÿ *Underground*: regie Emir Kusturica, distribuție: Emir Kusturica, Srdjan Todorovici. (Fm)
- ÿ Shaggy: *Boombastic*. (MD)
- ÿ U2: *Hold Me, Thrill Me, Kiss Me, Kill Me*. (Mu)
- ÿ Andrea Bocelli: *Con te partiro'*. (MD)
- ÿ Angela Similea: *Să mori de dragoste rănită*. (MD)
- ÿ La Bouche: *Be My Lover*. (MD)
- ÿ Monica Anghel: *Spune-mi*. (MD)

1995-1997

- ÿ Mihai Cismaru a pictat una dintre cele mai importante serii de lucrări din creația sa, care are ca temă *case țărănești la Chiojdu*. (P)

1995-1999

ÿ *Cupola de sticlă a Reichstagului*, capodoperă a arhitecturii moderne proiectată de Norman Robert Foster, s-a adăugat formei actuale a clădirii Parlamentului german și a devenit unul dintre simbolurile orașului Berlin (A)

1995-2000

ÿ Construirea *Parlamentului scoțian*, la Edinburgh după proiectul arhitectului *Enric Miralles*. (A)

1995-2006

ÿ *Orașul științelor și artelor* din Valencia, conceput de arhitectul Santiago Calatrava; ansamblu cu o arhitectură ultramodernă, cuprinde: *Hemispheric (Laserium, Planetarium, Imax Cinema)*, *Umbracle*, *Oceanographic (centru de cercetări oceanografice)*, *Opera*, *Muzeul de științe Principe Felipe*, *Muzeul de artă Regina Sofia*. (A)

1996

ÿ La Centrul Georges Pompidou a fost organizată *Retrospectiva Francis Bacon*. (P)

ÿ *Retrospectiva Pallady pictor, desenator, gravor* a fost organizată de Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ *Marcel Iancu, expoziție retrospectivă*, cu lucrări de grafică și pictură la Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ Petre Velicu expune la galeria Caroussel du Louvre din Paris. (P)

ÿ *Expoziția retrospectivă Vasile Popescu* și-a deschis porțile la Muzeul de Artă din Constanța. (P)

ÿ Sculptorul englez Anthony Caro realizează *Dream City* pentru Yorkshire Sculpture Park. (S)

ÿ Bustul lui *Corneliu Coposu*, opera sculptorului Mihai Buculei, amplasată în Piața Revoluției, lângă Biserica Krețulescu din București. (S)

ÿ H.A. Schult, artist plastic german, realizează din deșeuri instalația *Trash People*. (S)

ÿ Bustul lui *George Coșbuc* este sculptat de Constantin Popovici și amplasat pe Aleea Clasicilor din Chișinău, Republica Moldova. (S)

ÿ *Museu de Arte Contemporaneam* din Niteroi, Rio de Janeiro, a fost proiectat de arhitectul brazilian Oscar Niemeyer și inginerul Bruno Contarini. (A)

ÿ Papa Ioan Paul al II-lea a sprijinit inaugurarea expoziției *Monumenta Romaniae Vaticana*, expoziție îngrijită de profesorul Ion Dumitriu-Snagov, cu mărturii din documente românești aflate în Biblioteca Vaticanului. (L)

ÿ Teodor Baconschi, eseist și diplomat român, publică volumul *Râsul Patriarhilor*. (L)

ÿ Mircea Dinescu publică *Pamflete vesele și triste*. (L)

- ÿ Margret Atwood, scriitoarea de limbă engleză cea mai cunoscută a Canadei, publică volumul în proză *Alias Grace*, urmate de *Asasinul orb* în 2000 și *Oryx și Crake* în 2003. (L)
- ÿ Basarab Nicolescu publică volumul de *Teoreme poetice*. (L)
- ÿ Matei Vișniec, dramaturg, poet, romancier, jurnalist român stabilit în Franța, cel mai tradus autor român contemporan, publică piesa *Le Dernier Godot/ Ultimul Godot*. (L)
- ÿ Jakob Arjouni publică romanul *Magic Hoffmann*. (L)

1996

- ÿ Patrick Modiano publică romanul *Cât mai departe de uitare*. (L)
- ÿ Richard Ford, scriitor american, publică romanul *Independența*, care primește Premiul Pulitzer. (L)
- ÿ Denys Boulianne compune muzica de scenă pentru *Lulu de Wedekind*, la Théâtre Nouveau Monde din Montreal, Canada. (M)
- ÿ Hewlett-Packard produce *primele imprimante laser color*. (I)
- ÿ Nintendo a lansat *prima consolă Nintendo 64*. (I)
- ÿ A fost publicată *prima versiune a normei UBS*. (I)
- ÿ *Hamlet*: regie Kenneth Branagh, distribuție: Kate Winslet, Kenneth Branagh. (Fm)
- ÿ *Jerry Maguire*: regie Cameron Crowe, distribuție: Tom Cruise, Renée Zellweger. (Fm)
- ÿ *Matilda*: regie Danny DeVito, distribuție: Danny DeVito, Mara Wilson. (Fm)
- ÿ *Pacientul englez*: regie Anthony Minghella, distribuție: Kristin Scott Thomas, Ralph Fiennes. (Fm)
- ÿ *Romeo și Julieta*: regie Baz Luhrmann, distribuție: Claire Danes, Leonardo DiCaprio. (Fm)
- ÿ Céline Dion: *Falling Into You*. (Mu)
- ÿ The Fugees: *Killing Me Softly*. (MD)
- ÿ Fool's Garden: *Lemon Tree*. (MD)
- ÿ Lara Fabian: *Je t'aime*. (MD)
- ÿ Barbara: *Le jour se lève encore*. (MD)
- ÿ Spice Girls: *Wannabe*. (MD)

1996-1998

- ÿ *Dominus Winery* din Yountville, California, arhitecți Jaques Herzog și Pierre de Meuron, stil modern. (A)

1996-2000

- ÿ Fausto Romitelli compune muzica de cameră pentru patru instrumentiști intitulată *Domeniche alla periferia dell'imperio*. (M)

1996-2006

- ÿ J.K. Rowling, romancieră britanică, publică cele șapte volume din seria de romane fantastice *Harry Potter*, care i-au adus o fulgerătoare notorietate

mondială, fiind cel mai bine vândut ciclu românesc din toate timpurile.
(L)

1996-2007

ÿ Mircea Cărtărescu scrie trilogia *Orbitor*, care cuprinde romanele *Orbitor. Aripa stângă*, *Orbitor. Corpul și Orbitor*. *Aripa dreaptă*. (L)

1997

ÿ Gabriel Catrinescu, *expoziție personală* la Galeria Calderon, București.
(P)

ÿ *Expoziția retrospectivă Francisc Șirato* a fost evenimentul anului organizat de Muzeul Național de Artă al României. (P)

ÿ *Expoziția retrospectivă Horia Bernea*, cu lucrări din ciclul *Coloane și peisaje*, organizată la Muzeul Brukenthal din Sibiu. (P)

ÿ *Atelierul lui Brâncuși*, o reconstituire a atelierului parizian în care a trăit unul dintre maeștrii sculpturii moderne, colecție unică în lume, constituită din 137 sculpturi, 87 de socluri, 41 desene, 2 picturi și peste 1600 plăci fotografice de sticlă; Centre Pompidou, Paris. (S)

ÿ *Crucea secolului*, monumentul creat de Paul Neagu, a fost instalat în Piața Charles de Gaulle din București și mutat temporar în rondul de la intersecția Bd. Aviatorilor cu Bd. Beijing din București. (S)

ÿ Darie Dup, *expoziție personală* la Galeria Teatrului Național din București. (S)

ÿ A fost inaugurată, la Seggiano, în Italia, *Il Giardino di Daniel Spoerri*, în care, pe o suprafață de 16 ha, sunt răspândite 103 instalații realizate de 50 de artiști. (S)

ÿ S-a inaugurat *Bucharest Financial Plaza*, clădire cu 18 etaje, care ocupă o suprafață de 30 000 m². (A)

ÿ Emil Cioran: *Caiete*; Simone Boué, soția gânditorului, publică la Editura Gallimard cele treizeci și patru de caiete cu însemnări din perioada 1957-1972. (L)

ÿ Constanța Buzea publică la editura Cartea Românească volumul de versuri *Pelerinaj*. (L)

ÿ Haruki Murakami, scriitor japonez tradus în întreaga lume, considerat unul din principalii reprezentanți ai posmodernismului în literatură, publică romanul *Pădurea norvegiană*. (L)

ÿ Emil Cioran: *Opere complete*, ediția Yves Peyré, publicată de editura Gallimard. (L)

ÿ Matei Vișniec publică piesa *La Femme comme champ de bataille/ Femeia ca un câmp de luptă*. (L)

ÿ Mario Vargas Llosa publică volumul *Caietele lui Don Rigoberto*. (L)

ÿ Arthur Golden publică *Memoriile unei gheșe*. (L)

ÿ Cynthia Ozick publică romanul *Documentele Puttermasser*. (L)

- Ț Frédéric Beigbeder publică romanul *Dragostea durează trei ani*. (L)
 Ț Amélie Nothomb, scriitoare belgiană de mare succes, publică romanul *Atentat*. (L)
 Ț *Primele modele de DVD-player* comercializate întâi în Japonia și SUA. (I)
 Ț *Primele televizoare cu ecran cu plasmă* au fost puse în vânzare de multinaționala japoneză Pioneer. (I)
 Ț Sonda spațială americană *Pathfinder a ajuns pe planeta Marte*. (I)
 Ț Prima audiție a *Simfoniei a III-a, Capriccioso*, compoziția lui Dan Dediu interpretată de orchestra simfonică a Filarmonicii „George Enescu”, dirijor Aurelian-Octav Popa. (M)
 Ț Gelu Barbu, balerin ce a dat strălucire artei coregrafice românești, montează la Opera Națională din București baletul *Daphnis și Chloé* de Ravel. (M)
 Ț Henri Dutilleux compune *The Shadows of Time/ Umbrele timpului*, pentru orchestră și voci de copii, comandat de Orchestra Simfonică din Boston, S.U.A. (M)
 Ț Kristoffer Zegers compune *Singularité IV*, muzică electronică fără ansamblu. (M)
 Ț *La Vita e bella*: regie Roberto Benigni, distribuție: Roberto Benigni, Nicoletta Braschi. (Fm)
 Ț *Titanic*: regie James Cameron, distribuție: Leonardo DiCaprio, Kate Winslet, David Warner. (Fm)
 Ț *Șapte ani în Tibet*: regie Jean-Jacques Annaud, distribuție: Brad Pitt, David Thewlis. (Fm)
 Ț Céline Dion și Barbra Streisand: *Tell him*. (MD)
 Ț Backstreet Boys: *As Long As You Love Me*. (MD)
 Ț Goran Bregović: *Ederlezi*. (MD)
 Ț Dida Drăgan: *O lacrimă de stea*. (MD)
 Ț *Spice Girls: Wannabe*. (MD)
 Ț Aqua: *Barbie Girl*. (MD)
- 1997-1998**
- Ț Joshua Bell interpretează coloana sonoră a filmului canadian *Vioara Roșie*, pentru care John Corigliano a primit un Oscar *pentru muzica originală de film*. (M)
- 1997-2000**
- Ț *Turnul Millenium*, spectaculoasă construcție din Viena, realizată de Peichl & Partners Architekten. (A)
- 1998**
- Ț *Retrospectiva Jackson Pollok* la Muzeul de Artă Modernă din New York. (P)
 Ț *Expoziția retrospectivă Margareta Sterian* la Muzeul Național de Artă al

României. (P)

- ÿ Tony Crag expune la Tate Gallery din Londra sculptura intitulată *Cumulus*. (S)
- ÿ Arman reunește o parte din creația sa realizată în perioada 1959-1997 într-o *Retrospectivă* la Galerile Jeu de Paume din Paris. (S)
- ÿ *Iuliu Maniu*, statuia în bronz a sculptorului Mircea Spătaru, a fost amplasată în Piața Revoluției din București. (S)
- ÿ *Kultur und Kongresszentrum* din Lucerna, Elveția, edificiu cultural multifuncțional proiectat de arhitectul Jean Nouvel. (A)
- ÿ *Camden Medical Centre*, spital privat din Singapore, a fost realizat după proiectul cunoscutului arhitect Richard Meier. (A)
- ÿ *Ronald Reagan Building and International Trade Center* din Washington D.C. a fost proiectat de arhitectul Ellerbe Becket. (A)
- ÿ Michel Houellebecq, scriitor francez, publică romanul *Particulele elementare*, roman ce-i aduce o recunoaștere internațională imediată. (L)
- ÿ Miyuki Miyabe, scriitor japonez, autor de romane științifico-fantastice și de ficțiune istorică, publică romanul *Foc încrucișat*, considerat capodopera sa. (L)
- ÿ Nadine Gordimer scrie romanul *Arma din casă*. (L)
- ÿ Andrea Bocelli și-a făcut debutul în operă în rolul lui Rodolfo din *Boema*, Teatrul Comunal din Cagliari, Italia. (M)
- ÿ Cardurile de memorie flash, *memory stick*, lansate de Sony. (I)
- ÿ *Vioara roșie*: regie François Girard, distribuție: Samuel L. Jackson, Greta Scacchi, Jason Flemyng. (Fm)
- ÿ *Salvați soldatul Ryan*: regie Steven Spielberg, distribuție: Tom Hanks, Tom Sizemore. (Fm)
- ÿ *Shakespeare în Love*: regie John Madden, distribuție: Gwyneth Paltrow, Joseph Fines. (Fm)
- ÿ *Dolce far niente*: regie Nae Caranfil, distribuție: François Cluzet, Isabella Ferrari, Pierfrancesco Favino. (Fm)
- ÿ *Elisabeth*: regie Shekhar Kapur, distribuție: Cate Blanchett, Clive Owen. (Fm)
- ÿ *Îngerul Păzitor*: regie Brad Silberling, distribuție: Nicolas Cage, Meg Ryan. (Fm)
- ÿ *Masca lui Zorro*: regie Martin Campbell, distribuție: Catherine Zeta-Jones, Antonio Banderas. (Fm)
- ÿ *Terminus paradis*: regie Lucian Pintilie, distribuție: Costel Cașcaval, Dorina Chiriac. (Fm)
- ÿ Eric Clapton: *My Father's Eyes*. (MD)
- ÿ Madonna: *Frozen*. (MD)
- ÿ Natalie Imbruglia: *Torn*. (MD)

ÿ Andrea Bocelli: *Vivo per lei*. (MD)

ÿ Ricky Martin: *La Copa De La Vida*. (MD)

ÿ Shania Twain: *You're Still The One*. (MD)

1998-1999

ÿ Giovanni Verrando compune *Quartetto nr. 2*. (M)

1998-2007

ÿ Nicolae Breban scrie tetralogia *Ziua și noaptea*, cu volumele: *Ziua și noaptea*, *Voința de putere*, *Puterea nevăzută* și *Jiquidii*. (L)

1998-2008

ÿ *Contemporary Jewish Museum* din San Francisco, California, a fost proiectat de arhitectul Daniel Libeskind. (A)

1999

ÿ Muzeul Național de Artă al României a organizat o amplă *expoziție retrospectivă Ion Țuculescu*. (P)

ÿ *Expoziție personală Sorin Ilfoveanu* la Sala Dalles din București. (P)

ÿ *Expoziția Aurel Cojan* cu lucrări din *perioada românească* dinainte de a pleca în Franța, la Galeria Contrapunct din București. (P)

ÿ *Expoziția Aurel Cojan* deschisă la Galeria Alain Margaron din Paris, apoi la Centrul Cultural Român din Paris, cu lucrări din *perioada pariziană*. (P)

ÿ Sorin Dumitrescu a înzestrat Biserica Sfântul Ioan Casian, cunoscută sub numele de Scala Coeli din Roma, cu un maiestuos *iconostas*, operă majoră profund originală, reprezentând tot ce s-a creat mai plin de semnificații în pictura religioasă din ultimele decenii. (P)

ÿ *Expoziția Pablo Picasso*, cu picturi din perioada celui de al Doilea Război Mondial, s-a deschis la Guggenheim Museum, New York. (P)

ÿ *Crucificarea*, monumentul martirilor Revoluției, lucrat în oțel inoxidabil, realizat de Paul Neagu, a fost amplasat în fața Catedralei Ortodoxe din Timișoara. (S)

ÿ Darie Dup creează *Visul lui Iacob*, lucrare în bronz aflată în colecția de la Palatul Elisabeta, București. (S)

ÿ Anthony Gormley, sculptor britanic, realizează statuia *Quantum Cloud*, înaltă de 30 m, cu prilejul deschiderii Domului Millennium din Greenwich, Marea Britanie. (S)

ÿ *The Venetian* din Las Vegas, Nevada, cel mai mare complex hotelier din lume, ce integrează câteva replici ale monumentelor venețiene. (A)

ÿ Ileana Mălăncioiu publică la Editura Polirom *Linia vieții* (antologie din toate volumele și versuri inedite). (L)

ÿ Cezar Ivănescu publică antologia *Poesii vechi și nouă*. (L)

ÿ Dumitru Țepeneag publică la Paris romanul *Pont des Arts/ Puntea artelor*. (L)

ÿ Augustin Buzura publică romanul *Recviem pentru nebuni și bestii*. (L)

- ÿ Martin Mosebach publică romanul *Turcoaica*. (L)
- ÿ Apar primele modele *MP3 Player* folosind formatul de compresie sonoră dezvoltată de Karlheinz Brandenburg la Fraunhofer Institut din München. (I)
- ÿ A fost lansat conceptul *Wi-Fi (Wireless Fidelity)*, care a permis existența conectivității și flexibilității în vederea accesării conținutului multimedia, fără a mai depinde de conexiunea prin cablu. (I)
- ÿ A fost introdus *Bluetooth Specification*, un set de specificații bazate pe undele radio, pentru o rețea wireless personală. (I)
- ÿ Dan Stanca publică romanul *Morminte străvezii*. (L)
- ÿ Mihaela Ursuleasa, considerată cea mai talentată pianistă a generației sale, câștigă Marele Premiu la unul din cele mai importante concursuri de pian din lume, *Concursul Internațional de Pian Clara Haskil*, din Vevey, Elveția. (M)
- ÿ *American Beauty*: regie Sam Mendes, distribuție: Kevin Spacey, Annette Bening. (Fm)
- ÿ Angela Gheorghiu, recital la redeschiderea Royal Opera House. (M)
- ÿ *American Pie*: regie Chris Weitz, distribuție: Jason Biggs, Tara Reid, Shannon Elizabeth. (Fm)
- ÿ *Între viață și moarte*: regie Martin Scorsese, distribuție: Nicolas Cage, Patricia Arquette. (Fm)
- ÿ *Pan Tadeusz*: regie Andrzej Wajda, distribuție: Daniel Olbrychski, Alicja Bachleda. (Fm)
- ÿ *The Matrix – Matrix*: regie Andy Wachowski, Larry Wachowski, distribuție: Keanu Reeves, Carrie-Anne Moss. (Fm)
- ÿ Britney Spears: *Baby One More Time*. (MD)
- ÿ Christina Aguilera: *What A Girl Wants*. (MD)
- ÿ Patrick Bruel: *Au Café Des Délices*. (MD)
- ÿ Bruno Pelletier: *Le temps de cathédrales*. (MD)
- ÿ Céline Dion: *On ne change pas*. (MD)
- ÿ Enrique Iglesias: *Bailamos*. (MD)

1999-2000

- ÿ *Amfiteatrul Millenium Dome*, construit de arhitectul britanic Richard Rogers la Londra, cea mai mare structură din lume dotată cu un singur acoperiș cu o suprafață de 100 000 m². (A)

1999-2005

- ÿ Arhitectul spaniol Santiago Calatrava a construit în Malmö, Suedia, *Turning Torso*, cea mai înaltă clădire din Scandinavia. (A)

2000

- ÿ Mircea Roman amplasează, pe un ponton al râului Tamisa, monumentul intitulat *Omul-barcă*, pentru ca fluxul și refluxul apei să dea impresia de

- mișcare. Lucrarea face parte dintr-un ciclu mai amplu, care cuprinde: *Omul alb, Omul cu brațele întinse, Un om întreg, Omul pe dos.* (S)
- Ț *Monumentul Infanteriei Române*, lucrarea în bronz a sculptorului Ioan Bolborea, a fost amplasată în Parcul Kiseleff din București, pe locul statuii cu aceeași temă dăruită de Ion Antonescu. (S)
- Ț *Expoziție comemorativă George Apostu (1934-1986)* la Galeriile Teatrului Național din București. (S)
- Ț *Constantin Popovici*, amplă *retrospectivă* la Muzeul Național de Artă al României, cuprinzând peste 500 de lucrări de sculptură, pictură și grafică. (S)
- Ț A fost sfințită *Catedrala Mântuitorului* din Moscova, considerată cea mai mare catedrală a lumii ortodoxe, cu o înălțime 103 m și capacitate de 10 000 de persoane. (A)
- Ț La Riad, în Arabia Saudită, arhitectul Norman Robert Foster construiește *Burj Al Faisaliyah Center*, edificiu multifuncțional. (A)
- Ț Podul *Bang Na Expressway* din Bagkok, Tailanda, unul dintre cele mai lungi poduri din lume, a fost construit de un consorțiu germano-tailandez pe o lungime de 54 km. (A)
- Ț Ana Blandiana publică volumul de poezii *Soarele de apoi.* (L)
- Ț Ștefan Augustin Doinaș publică primul său volum de proză, *T de la Trezor.* (L)
- Ț Boris Akunin, scriitor rus, publică volumul *Aventurile lui Erast Fandorin.* (L)
- Ț Bujor Nedelcovici publică în Franța volumul *Provocatorul.* (L)
- Ț Christine Angot publică romanul *Părăsește orașul.* (L)
- Ț John Adams compune opera *El Nino*, care are premiera la Opera din Paris. (M)
- Ț La Festivalul de la Salzburg are loc premiera mondială a operei *L'Amour de loin*, a compozitorului finlandez Kaija Saariaho. (M)
- Ț Eric Tanguy: *Concert nr. 2 pentru violoncel și orchestră.* (M)
- Ț Sylvano Bussotti compune *Poezii la Maldoror pentru opt violoncele.* (M)
- Ț *Requiem pentru un vis*: regie Darren Aronofsky, distribuție: Ellen Burstyn, Jared Leto. (Fm)
- Ț *Vatel*: regie Roland Joffe, distribuție: Gérard Depardieu, Uma Thurman, Tim Roth. (Fm)
- Ț *Senatorul melcilor*: regie Mircea Daneliuc, distribuție: Cecilia Bârbora, Dorel Vișan. (Fm)
- Ț *Gladiatorul*: regie Ridley Scott, distribuție: Russell Crowe, Joaquin Phoenix, Connie Nielsen. (Fm)
- Ț Tom Jones: *Sex Bomb.* (MD)
- Ț Carlos Santana: *Maria, Maria.* (MD)

ÿ Henri Salvador: *Jardin d'hiver*. (MD)
ÿ Holograf: *Să nu-mi iei niciodată dragostea*. (MD)
ÿ Isabelle Boulay: *Tombée de toi*. (MD)
ÿ Mylène Farmer: *Mylénium*. (MD)

SECOLUL AL XXI-LEA (2001- 2100)

2001

- Ț Anghel Neagu, unul dintre cei mai străluciți pictori ai generației sale, deschide o amplă expoziție la Galerie Vendôme din Paris. (P)
- Ț Lucian Freud pictează *Portretul reginei Elisabeta a-II-a* a Marii Britanii. (P)
- Ț *Alexey Ezhov* cunoscut pictor rus contemporan are *prima expoziție*
- Ț *Expoziția Matisse și Picasso* la Museum of Modern Art, New York. (P)
- Ț Mihai Cismaru pictează ultimele sale lucrări, ce au avut ca temă *peisaje și păduri*. (P)
- Ț Redeschiderea, după terminarea unor lucrări de modernizare, a *Galeriei de Artă românească modernă*, din cadrul Muzeului Național de Artă al României; sunt expuse lucrări ale picturii românești timpurii: Anton Chladek, Constantin Lecca, Constantin Daniel Rosenthal, Ion Negulici, Carol Popp de Szathmary precum și marile creații ale celor mai de seamă artiști români, (P)
- Ț George Apostu: *Ansamblul sculptural din Parcul Kiseleff*, reunește, într-o viziune plastică inedită, câteva opere reprezentative ale artistului transpuse în bronz după originalele în lemn și piatră ale sculptorului. (S)
- Ț *Sky Mirror/ Oglinda cerului*, opera sculptorului englez de origine indiană, Anish Kapoor, reprezentată sub forma un disc concav din inox, în care oglindesc schimbările naturii înconjurătoare în funcție de anotimp; Kensington Gardens, Londra. (S)
- Ț *Bustul lui George Bacovia*, sculptat de Milița Petrașcu amplasat pe Aleea Clasicilor din Chișinău, Republica Moldova. (S)
- Ț *Berliner Bogen*, imobil de birouri, în formă unei parabole inversate, construit în Anckelmannsplatz Hamburg, după planurile arhitecților Bothe, Richter și Teherani. (A)
- Ț Se construiește *Jüdisches Museum Berlin Memorial*, opera arhitectului american Daniel Libeskind, descendent al unei familii de evrei polonezi. (A)
- Ț *Eden Project*, din Cornwall, Marea Britanie, conceput de Tim Smit și proiectat de arhitectul Nicholas Grimshaw, conține două sere enorme

- legate prin cinci cupole geodezice în interiorul cărora se reproduce microclimatul diferitelor zone geografice. (A)
- ÿ Arhitecții companiei Ellerbe Becket Inc. proiectează *Gonda Building*, centru medical pe lângă Mayo Clinic din Rochester, Minnesota, SUA. (A)
- ÿ *National Space Centre* de pe lângă Universitatea din Leicester, Marea Britanie construită după proiectul întocmit de arhitectul Nicolas Grimshaw. (A)
- ÿ mondială fără precedent pentru un scriitor francez, în ultimele decenii. (L)
- ÿ Fănuș Neagu publică romanul *Amantul doamnei Dracula*. (L)
- ÿ Cătălin Dorian Florescu, scriitor român stabilit în Elveția, publică *Wunderzeit/ Vremea minunilor*, roman distins, printre altele, cu premiul Cartea de limbă germană a anului din partea Fundației elvețiene Schiller, Premiul Chamisso al Academiei din Bayern pe anul 2002 și Premiul Anna Seghers pe 2003. (L)
- ÿ Richard Russo, scriitor american, publică romanul *Căderea imperiului*, distins cu un Premiu Pulitzer. (L)
- ÿ Nadine Gordimer, cunoscută scriitoare din Africa de Sud, laureată a Premiului Nobel pentru Literatură în 1991 publică romanul *Pickup*. (L)
- ÿ Patrick Modiano, romancier francez, publică romanul *Mica bijuterie*. (L)
- ÿ Carlos Luis Zafon, scriitor spaniol, publică romanul de mare succes internațional, *La Sombra del viento/ Umbra vântului*. (L)
- ÿ Enciclopedia universală *Wikipedia*, fondată de Jimmy Wales și concepută în limba engleză, devine disponibilă pe web; versiunea în limba română a Wikipediilor a fost înființată în 2003. (I)
- ÿ Este lansat sistemul *Digital Satellite Radio*, serviciul de radiodifuziune digitală care folosește emisia prin satelit, făcând transmisia datelor mult mai eficientă decât cea terestră. (I)
- ÿ *Segway*, vehicul electric monopost pus la punct de inventatorul american Dean Kamen. (I)
- ÿ Alina Cojocaru devine solist principal al Companiei Regale de Balet de la Covent Garden, după o evoluție magistrală în baletul *Giselle* de la Royal Ballet of London. (M)
- ÿ *Lord of the Rings/ Stăpânul inelelor: Frăția inelului*: regie Peter Jackson, distribuție: Elijah Wood, Ian McKellen, Liv Tyler. (Fm)
- ÿ *Shrek*: regie Andrew Adamson, Vicky Jenson. Animat. (Fm)
- ÿ *O minte sclipitoare*: regie Ron Howard, distribuție: Russell Crowe, Ed Harris, Christopher Plummer, John Nash. (Fm)
- ÿ *Amélie*: regie Jean-Pierre Jeunet, distribuție: Audrey Tautou, Nino Quincampoix. (Fm)
- ÿ *Moulin Rouge*: regie Baz Luhrmann, distribuție: Ewan McGregor, Nicole Kidman. (Fm)

- *Idilă de noiembrie*: regie Pat O'Connor, distribuție: Charlize Theron, Keanu Reeves. (Fm)
- *Profesoara de pian*: regie Michael Haneke, distribuție: Benoît Magimel, Isabelle Huppert. (Fm)
- *Harry Potter și piatra filosofală*: regie Chris Columbus, distribuție: Daniel Radcliffe, Emma Watson. (Fm)
- *Marfa și banii*: regie Cristi Puiu, distribuție: Dragoș Bucur, Ioana Flora, Alexandru Papadopol. (Fm)
- Shakira: *Whenever, Wherever*. (MD)
- Kylie Minogue: *Can't Get You out of My Head*. (MD)
- Alicia Keys: *Fallin'*. (MD)
- Giorgia: *Di sole e d'azzurro*. (MD)
- Gigi d'Alessio: *Tu che ne sai*. (MD)
- Ștefan Bănică Jr.: *Găsește-mi loc în inima ta*. (MD)
- Voltaj: *20 de ani*. (MD)
- Johnny Răducanu & Teodora Enache: *Jazz made în România*. (MD)
- 2001-2004**
- *London Metropolitan University* ridicată după planul arhitectului Daniel Libeskind. (A)
- 2001-2005**
- *Turnul Agbar*, una dintre clădirile remarcabile din Barcelona, opera arhitectului francez Jean Nouvel; iluminarea nocturnă a edificiului fiind asigurată de un sistem sofisticat cu Led-uri capabil să genereze 16 milioane de culori. (A)
- 2002**
- *Retrospectivă Paul Klee* la Galeria Hayward din Londra, cu picturi și desene din perioada 1914-1938; lucrările au fost reținute dintr-un portofoliu ce conține în jur de nouă mii de titluri. (P)
- *Petre Velicu: Expoziție personală* la Galerie Pieter Breughel-Amsterdam. (P)
- Mircea Roman realizează sculptură monumentală *Cupă lui Ovidiu*, Constanța. (S)
- Surprinzătoarea *Floralis Genetică* din Buenos Aires, sculptură din metal realizată de Eduardo Catalano în forma unei flori înaltă de 23 de metri care, sub acțiunea unui mecanism hidraulic, își deschide petalele florii la răsăritul soarelui și le închide la apus. Patrimoniul UNESCO. (S)
- *Memorialul victimelor comunismului*, opera sculptorului ceh Olbram Zoubek, așezat pe pantă dealului Petrin din Praga, Cehia. (S)
- *Expoziție majoră* la New York City Museum, dedicată pictorului și sculptorului *Alberto Giacometti*. (S)
- A fost inaugurată nouă *Biblioteca din Alexandria*, Egipt. (A)

- ÿ *Burj Al Mamlakah*, cel mai mare zgârie-nori din Arabia Saudită, construit după proiectul arhitecților companiilor Ellerbe Becket & Omrania. (A)
- ÿ *Poarta Brandenburg*, simbolul național al Germaniei reunite -construită în 1778-1791 -, este restaurată, monumentul recăpătând întreaga sa strălucire. (A)
- ÿ *Primăria* din Londra-*City Hall*-proiectată de arhitectul Norman Foster, în întregime din sticlă. (A)
- ÿ S-a finalizat proiectul *Europe House* din București, clădire de birouri, construită de Westfourth Architecture, arhitect Vladimir Arsene. (A)
- ÿ Gabriel Liiceanu publică volumul *Ușa interzisă*, distins cu Premiul Cartea Anului. (L)
- ÿ Haruki Murakami, scriitor japonez, publică romanul *Kafka pe malul mării*, pentru care obține renumitul premiu World Fantasy. (L)
- ÿ Anna Gavalda, scriitoare franceză, publică romanul *O iubeam, uriaș succes de public*; peste 250 000 de exemplare vândute. (L)
- ÿ Hermann Kant, scriitor german, publică romanul *Okarina*. (L)
- ÿ Ovidiu Hurdzeu, scriitor și analist român, stabilit în California, publică volumul *Sclavii fericiți*. (L)
- ÿ Eugen Simion publică *Ficțiunea jurnalului intim*, eseu în trei volume. (L)
- ÿ Ann Patchett, scriitoare americană, publică romanul *Bel Canto*, care primește Premiul PEN/ Faulkner. (L)
- ÿ Richard Ford, romancier american, publică volumul de nuvele *A Multitude of Sins/ O mulțime de păcate*. (L)
- ÿ Angela Gheorghiu, renumita soprană română, participă la celebrarea Jubileului Reginei Elisabeta a II-a cu spectacolul *Prom at the Palace*. (M)
- ÿ Nigel Kennedy prezintă împreună cu Filarmonica din Berlin o serie de concerte ce au ca temă Anotimpurile de Vivaldi. (M)
- ÿ *On the Transmigration of Souls* compoziția lui John Adams pentru Orchestra Filarmonică din New York, cu ocazia comemorării unui an de la atentatele de la World Trade Center, primește Premiul Pulitzer pentru Muzică. (M)
- ÿ Anna Netrebko, soprană rusă, debut la Metropolitan Opera din New York în rolul Natașei în premiera operei *Război și pace* de Serghei Prokofiev. (M)
- ÿ La Roma se inaugurează complexul muzical *Auditorium Parco della Musica*; opera cunoscutului arhitect Renzo Piano adăpostește trei săli pentru spectacol independente, între care somptuoasa sală Santa Cecilia – 30 000 m² și 2 800 de locuri – considerată cea mai vastă sală de concert simfonic din Europa. (M)
- ÿ Aldo Clementi, compozitor italian născut în Catania, compune *Sonata Y* pentru solo vioară. (M)

- Ț *Cristian Mandeal* dirijează opera *Oedip* de *George Enescu* la Festivalul din Edinburgh. (M)
- Ț *Pianistul*: regie Roman Polanski, distribuție: Adrien Brody, Darian Wawer, Wanja Mues. (Fm)
- Ț *Răzbumarea*: regie Andrzej Wajda, distribuție: Roman Polanski, Janusz Gajos. (Fm)
- Ț *În America*: regie Jim Sheridan, distribuție: Samantha Morton, Paddy Considine. (Fm)
- Ț *O iubire de neuitat*: regie Adam Shankman, distribuție: Mandy Moore, Shane West. (Fm)
- Ț *Orele*: regie Stephen Daldry, distribuție: Nicole Kidman, Julianne Moore, Meryl Streep. (Fm)
- Ț *Orașul zeilor*: regie Katia Lund, Fernando Meirelles, distribuție: Matheus Nachtergaele, Seu Jorge. (Fm)
- Ț *Prinde-mă dacă poți!*: regie Steven Spielberg, distribuție: Tom Hanks, Leonardo DiCaprio. (Fm)
- Ț *Filantropica*: regie Nae Caranfil, distribuție: Mircea Diaconu, Mara Nicolescu, Gheorghe Dinică, Florin Călinescu. (Fm)
- Ț Celine Dion et Garou: *Sous le vent*. (MD)
- Ț Natasha St-Pier: *À chacun son histoire*. (MD)
- Ț t. A. T. u: *All the Things She Said*. (MD)
- Ț Mietta: *Fare l'amore*. (MD)
- Ț Nicola: *Lângă mine*. (MD)
- Ț Johnny Răducanu: *Singurătatea, meseria mea*. (MD)
- Ț Monica Anghel & Marcel Pavel: *Tell Me Why*. (MD)
- Ț Se construiește *BRD Tower din București*, clădire aparținând BRD Groupe Société Générale; are 19 etaje și ocupă o suprafață de 37 000 m². (A)
- Ț *Casa Fotbalului* ridicată în Complexul Sportiv Lia Manoliu din Parcul Național, după planurile arhitecților Emil Barbu Popescu, Dragoș Perju, Remus Hârșan și Nemes Karoly. (A)
- Ț *Ștefan Câlția: Arte divina*, Muzeul Național de Artă, București.
- 2002-2005**
- Ț *Dockland*, imobil de birouri construit în portul Hamburg, sugerând prova unui vapor, construcție futuristă imaginată de arhitecții grupului Bothe, Richter, Teherani. (A)
- Ț *Allianz Arena*, stadionul din München, proiectat de arhitecții elvețieni Jacques Herzog și Pierre de Mueron, a luat numele companiei care a contribuit financiar la realizarea proiectului. (A)
- 2003**
- Ț Vladimir Zamfirescu a pictat alegoria *Ioan Botezătorul/ Sfânta Familie*, darul său pentru Suveranul Pontif, Ioan Paul al II-lea, cu ocazia celebrării a douăzeci și cinci de ani de la înscăunare. (P)

- Ț Viorel Mărginean, amplă *expoziție* organizată de Muzeul Național de Artă al României. (P)
- Ț *Worlds Islands*, arhipelagul artificial din Dubai care imită harta lumii, a fost conceput după proiectul lui Sheikh Mohammed bin Rashid Al Maktoum. (A)
- Ț *Biserica Dio Patre Misericordioso – Dumnezeu Tatal Cel Milostiv* –, proiectată în stil modern în Roma istorică, de arhitectul Richard Meier. (A) de reluat data ?
- Ț A fost inaugurată *Walt Disney Concert Hall* din Los Angeles, realizare de prestigiu a arhitectului canadian Frank Gehry, compusă din structuri neliniare acoperite integral în folii de titan (A)
- Ț *Contemporary Arts Center* din Cincinnati, primul proiect realizat în SUA de arhitecta britanică de origine irakiană, Zaha Hadid. (A)
- Ț *Grazer Kunsthaus*, muzeu de artă din Graz, proiectat de Peter Cook și Colin Fournier, că parte a celebrărilor orașului Graz drept Capitala Europeană a Culturii. (A)
- Ț Gabriela Melinescu publică în Suedia volumul *Acasă într-o țară străină*. (L)
- Ț Andrei Pleșu publică volumul *Despre îngeri*. (L)
- Ț Khaled Hosseini, cunoscut scriitor afgan, stabilit în S.U.A., publică primul său roman, *The Kite Runner/ Vânătorii de zmeie*, bestseller internațional, tradus în 70 de limbi. (L)
- Ț Orhan Pamuk, unul dintre cei mai renumiți scriitori turci contemporani, laureat al Premiul Nobel pentru Literatură în 2006 publică romanul *Istanbul Memories of the City*. (L)
- Ț *Exact în același timp*, volum de teatru al lui Gellu Naum, publicat postum. (L)
- Ț Simona Modreanu, eseist român, publică la Paris *Le Dieu paradoxal de Cioran/ Cioran sau rugăciunea interzisă*. (L)
- Ț Miyuki Miyabe, autor japonez, publică volumul *Brave Story*, povestiri scurte cu conținut istoric. (L)
- Ț Monica Lovinescu: *Jurnal III*, Premiul Cartea Anului. (L)
- Ț Dan Brown, scriitor american, autor de thrillere de senzație, publică romanul *Codul lui Da Vinci*, care se bucură de un mare succes, fiind tradus în peste 40 de limbi. (L)
- Ț Linda Maria Baros, tânără scriitoare de origine română care trăiește în Franța, publică volumul de teatru *Marile spirite nu se ocupă niciodată cu nimicuri*. (L)
- Ț Norman Manea publică romanul *Întoarcerea huliganului*. Volumul, tradus în 15 limbi, a primit numeroase distincții, printre care Premio Napoli (2004), Prix Médicis Etranger (2006) și Nelly-Sachs-Preis (2011). (L)

- ÿ Mircea Cărtărescu publică volumul *Cincizeci de sonete de Mircea Cărtărescu cu cincizeci de desene de Tudor Jebeleanu*. (L)
- ÿ Arnold Stadler publică romanul *O zi, desigur și o noapte*. (L)
- ÿ Claudiu Komartin publică volumul *Păpușarul și alte insomnii*; Premiul României literare pentru debut în literatură în 2004. (L)
- ÿ *Shenzhou 5* a fost prima misiune spațială cu echipaj uman-taikonaut Yang Liwei-lansată de China. (I)
- ÿ *Discul optic de mare densitate, Blue ray*, folosit pentru stocarea de date, în special înregistrări video de înaltă rezoluție, a fost brevetat și comercializat de Sony. (I)
- ÿ Au fost finalizate cercetările în cadrul proiectului de *studiu al genomului uman* inițiat în 1990; termenul de *genom* a fost propus de Hans Winkler în 1920, pentru a descrie întreaga informația ereditară conținută de cromozomi. (I)
- ÿ Elina Garanča, mezzo-soprană letonă, obține *primul mare succes internațional la Festivalul din Salzburg*, în rolul lui Annio din opera *La clemenza di Tito* de Mozart, dirijată de Nikolaus Harnoncourt. (M)
- ÿ *Concertul simfonic* dirijat de Riccardo Muti inaugurează Teatrul La Fenice, din Veneția, reconstruit după incendiul din 1996. (M)
- ÿ Avner Dorman, compozitor israelian, compune *Concerto Grosso pentru orchestră de cameră*. (M)
- ÿ Kristoffer Zegers, compozitor olandez, compune *Electroshocks pentru opt saxofoane*, muzică electronică cu ansamblu. (M)
- ÿ *Lang Lang*: Consacrarea cu prima sa înregistrare pentru Deutsche Grammophon în 2003 a primelor concerte pentru pian de Tchaikovski și de Mendelssohn avându-l pe Daniel Barenboim la pupitrul Orchestrei simfonice din Chicago. (M)
- ÿ Gian Paolo Chiti, compozitor și pianist italian, compune quartetul de coarde. *Ascultând noaptea*, (M)
- ÿ Alexina Louie, compozitoare canadiană, compune *Quartet de coarde nr. 2*, premiat la Festivalul marilor compozitori din Canada. (M)
- ÿ Jean-Louis Agobet, muzicolog francez, compune *Concert pentru violoncel și orchestră*. (M)
- ÿ La Musée d'Orsay din Paris 150 de saxofoniști au interpretat în prima audiție lucrarea compozitorului italian Salvatore Sciarrino: *Gura, Picioarele, Sunetul*. (M)
- ÿ Gary Kulesha, compozitor, pianist și dirijor canadian, compune *Serenadă pentru orchestră cu coarde*. (M)
- ÿ Compozitorul român Dan Dediu, prezintă la Konzerthaus din Berlin, prima audiție a compoziției simfonice *Grana*. (M)
- ÿ *Pirații din Caraibe: Blestemul Perlei Negre*: regie Gore Verbinski, distribuție: Johnny Depp, Geoffrey Rush (Fm)

- Ț *Dumnezeu pentru o zi*: regie Tom Shadyac, distribuție: Jim Carrey, Morgan Freeman. (Fm)
- Ț *Ultimul Samurai*: regie Edward Zwick, distribuție: Tom Cruise, Masato Harada. (Fm)
- Ț *Iubește-mă dacă poți!*: regie Yann Samuel, distribuție: Marion Cotillard, Guillaume Canet. (Fm)
- Ț *Elena din Troia*: regie John Kent Harrison, distribuție: Sienna Guillory, Matthew Marsden. (Fm)
- Ț *Dogville*: regie Lars von Trier, distribuție: Nicole Kidman, Lauren Bacall. (Fm)
- Ț Carla Bruni: *Quelqu'un m'a dit*. (MD)
- Ț Eminem: *Lose Yourself*. (MD)
- Ț Hélène Ségara: *L'amour est un soleil*. (MD)
- Ț Robbie Williams: *Fee*. (MD)
- Ț Amy Winehouse: *Stronger Than Me*. (MD)
- Ț Enrique Iglesias & Lionel Richie: *To Love a Woman*. (MD)
- Ț Proconsul: *Cerul*. (MD)
- Ț Olivia Ruiz & Thomas Fersen: *Pièce montée des grands jours*. (MD)
- 2003-2004**
- Ț *Danish Jewish Museum*; Copenhaga. arhitect Daniel Libeskind. (A)
- 2003-2006**
- Ț *Muzeul Mercedes Benz* din Stuttgart, conceput după proiectele echipei UN Studio din Amsterdam. (A)
- 2003-2007**
- Ț *BMW Welt*, fascinantă arhitectură vizionară creație a arhitecților grupului Coop Himmelb(l)au;Munchen (A)
- Ț *Wembley Stadium* construit după proiectul arhitectului Norman Foster; arcul de deasupra stadionului, cu o deschidere de 317 m, este cea mai mare structură de acoperiș din lume. (A)
- 2003-2011**
- Ț Cristian Bădiliță coordonează, în cadrul Colegiului Noua Europă din București, traducerea comentată a *Septuagintei*. (L)
- 2004**
- Ț *Expoziția Hans Mattis-Teutsch* organizată la Galeria Luchian din București. (P)
- Ț Gabriel Catrinescu realizează compoziția *Colț de atelier*, una dintre cele mai importante lucrări ale sale, expusă la sediului Consiliului Europei Bruxelles. (P)
- Ț *Expoziția Brâncuși-esența lucrurilor*; Muzeul Guggenheim, New-York. (S)
- Ț A fost dezvelită *Statuia domnitorului Alexandru Ioan Cuza*, opera

- sculptorului Paul Vasilescu, situată pe Dealul Mitropoliei din București. (S)
- ÿ *Swiss Re-Tower*, clădire de birouri cu microclimat propriu, proiectată de Norman Foster, Londra. (A)
- ÿ A fost inaugurat *Taipei 101 -Centrul Financiar Taipei*, cel mai înalt edificiu din lume în timpul construcției sale, proiectat de C. Y. Lee & Partners. (A)
- ÿ A fost deschisă *Biblioteca* din Seattle, edificiu proiectat de arhitectul olandez Rem Koolhaas, care uimește prin forma sa neobișnuită. (A)
- ÿ Prozatorul Gheorghe Crăciun publică romanul *Pupa russa*.(L)
- ÿ Jian Rong/ Lu Jiamin (pseudonim), scriitor chinez, publică romanul *Totemul lupului*, care cunoaște un succes deosebit. (L)
- ÿ Christine Angot, scriitoare franceză, publică romanul *Dezaxații*, distins cu Premiul France Culture. (L)
- ÿ Mircea Cărtărescu publică volumul de povestiri scurte *De ce iubim femeile*. (L)
- ÿ Norman Manea publică volumul *Plicuri și portrete*. (L)
- ÿ Dan Lungu, unul din cei mai apreciați și traduși scriitori români contemporani, publică romanul *Raiul găinilor*. (L)
- ÿ *Vehiculul spațial Spirit ajunge pe Marte* după o călătorie prin spațiu de 500 de milioane de kilometri, care a durat 6 luni. (I)
- ÿ Stephen Hawking, fizician, teoretician al originii universului, publică volumul *Scurtă istorie a timpului*. (I)
- ÿ Redeschiderea teatrului *Scala* din Milano cu aceeași lucrare a lui Antonio Salieri, *Europa riconosciuta*, că și la prima inaugurare. (M)
- ÿ Avner Dorman: *Concert de coarde*, muzică de cameră. (M)
- ÿ Éric Tanguy, compozitor francez care s-a bucurat de numeroase burse și premii, compune *Seneca, ultima zi*, concert pentru orchestră și recitator. (M)
- ÿ Prima audiție a piesei *You Are* de Steve Reich, principalul exponent al școlii componistice americane contemporane. (M)
- ÿ Sylvano Bussotti, compozitor italian, compune *Te Deum pentru cor și orchestră*. (M)
- ÿ *Jurnalul*: regie Nick Cassavetes, distribuție: Ryan Gosling, Rachel McAdams. (Fm)
- ÿ *Patimile lui Hristos*: regie Mel Gibson, distribuție: James Caviezel, Maia Morgenstern, Monica Bellucci. (Fm)
- ÿ *Troia*: regie Wolfgang Petersen, distribuție: Brad Pitt, Orlando Bloom, Diane Kruger. (Fm)
- ÿ *Tăcerea*: regie Jessica Sharzer, distribuție: Kristen Stewart, Steve Zahn. (Fm)

- ÿ *O fată de milioane*: regie Clint Eastwood, distribuție: Clint Eastwood, Hilary Swank, Morgan Freeman. (Fm)
- ÿ *Marele jaf comunist*: regie Alexandru Solomon, distribuție: Victor Rebengiuc și actori în propriul rol: Gheorghe Alexandrescu, Gheorghe Blidaru, Gheorghe Brătescu. (Fm)
- ÿ Kyo: *Le chemin*. (MD)
- ÿ Bénabar: *Les risques du métier*. (MD)
- ÿ Corneille: *Parce qu'on vient de loin*. (MD)
- ÿ O-Zone: *Dragostea Din Tei*. (MD)
- ÿ Eamon: *Fuck It (I Don't Want You Back)*. (MD)
- ÿ Usher: *Yeah!* (MD)
- ÿ Jamelia: *Superstar*. (MD)

2004-2006

- ÿ *Cloud Gate/ Poarta norului*, sculptura artistului Anish Kapoor, constituie piesa centrală a AT & T Plaza din cadrul Millenium Park din Chicago; având ca sursă de inspirație mercurul lichid, sculptura măsoară 20 de metri lungime și 10 metri înălțime, este realizată din oțel fin polizat care reflectă și distorsionează imaginile zgârie-norilor din jur. (S)

2004-2008

- ÿ *Bank of America Tower*, proiect arhitectural inițiat de compania Cook & Fox Architects, cu un design ce include multe inovații ecologice. (A)
- ÿ *Stadionul național* din Beijing, proiectat de grupul de arhitecți ai consorțiului Herzog & de Meuron pentru Jocurile Olimpice din 2008. (A)

2005

- ÿ Operele pictorului Paul Gherasim în expoziția retrospectivă *Pro Logos*, care adună la centrul Cultural „Palatele Brâncovenesti” de la Mogoșoia, lucrări din anii 1965- 2000. (P)
- ÿ Daniel Knorr artist de origine română: *European Influenza*; Pavilionul României la Bienala de la Veneția.(P)
- ÿ *Muzeul Ion Sălișteanu*, cu expunere permanentă, a fost inaugurat în localitatea He-Ze. (China). (P)
- ÿ Alexandru Rădvan, expoziția *Soma* cu o serie de picturi inspirate de mitul Minotaurului; Anaid Art Gallery, București. (P)
- ÿ *Statuia Sfintei Fecioare*, lucrare monumentală în bronz realizată de Ion Iancuț pentru Biserica Sfântului Rozariu din Săbăoani, județul Neamț. (S)
- ÿ Cristian Breazu expune la București 16 sculpturi inedite din ultimul său ciclu de lucrări, intitulat *Cărămizile spațiului*. (S)
- ÿ Muzeul Național de Artă al României, prezintă: *De la Moore la Hirst* o retrospectivă a sculpturii britanice a secolului XX;peste 50 de lucrări originale semnate de creatori de prim rang-Henry Moore, Barbara Hepworth, Eduardo Paolozzi, Richard Long, Tony Cragg, Anthony Caro, Antony Gormley, Mona Hatoum,Paul Neagu-prima oară a unui artist

- roman este integrat în ansamblul marilor nume ale sculpturii britanice-și Damien Hirst, cel mai lăudat și controversat sculptor britanic contemporan. (S)
- Ț A fost inaugurată *Casa da musica*, după un proiect conceput de arhitectul olandez Rem Koolhaas în anul 2001, când orașul Porto a fost Capitala Europeană a Culturii. (A)
- Ț *Wohl Centre*, proiectat de arhitectul Daniel Libeskind pentru Bar-Ilan University în Ramat-Gan, Israel. (A)
- Ț *Phaeno*, *Centrul experimental* din Wolfsburg, Germania, proiectat de arhitecta britanică Yaha Hadid. (A)
- Ț A fost consacrată *Catedrala romano-catolică Sfânta Fecioară Maria Regină* din Iași construită, în perioada 1992-2005 după planurile arhitectului Gheorghe Hereș. (A)
- Ț A fost finalizat *Charles de Gaulle Plaza*, spectaculos ansamblu arhitectonic din București. (A)
- Ț *Q1 Tower* sau *Olympia Tower* din Gold Coast City, Queensland, Australia, a fost construit de Sunland Group în stil postmodernist. (A)
- Ț *Aeroportul Internațional Queen Alia* din Amman a fost proiectat de Foster & Partners, Iordania. (A)
- Ț Stephenie Meyer, autoare americană de romane fantastice, publică cea mai cunoscută serie a sa *Twilight* (Amurg), care conține 4 cărți: *Amurg*, *Lună nouă* *Eclipsa* și *Zori de zi*.
- Ț Ioana Pârvulescu scrie volumul *În intimitatea secolului 19*, o cronică senină a veacului trecut. (L)
- Ț Mihail Șişkin, considerat cel mai mare scriitor rus al momentului, publică *Părul Venerei*, opera sa cea mai apreciată de critica internațională. (L)
- Ț Scriitorul britanic Ian McEwan publică romanul *Sambata*. (L)
- Ț Claudiu Komartin publică editura Cartea Românească, *Cercul domestic* volum de poezie încoronat cu Premiul *Mihai Eminescu* al Academiei Române în 2007. (L)
- Ț Michel Houellebecq publică romanul *Posibilitatea unei insule*. (L)
- Ț *Adio, Europa*, romanul lui Ion D. Sîrbu, publicat postum. (L)
- Ț Hermann Kant publică romanul *Kino*. (L)
- Ț Norman Manea publică volumul de nuvele *Fericirea obligatorie*. (L)
- Ț Cormac McCarthy, romancier și dramaturg american, publică romanul *No Country for Old Men/ Nu există țară pentru bătrâni*, (L)
- Ț Andrei Cornea: *Când Socrate nu are dreptate*; Premiul Cartea Anului. (L)
- Ț Florina Iliș: *Cruciada copiilor*, Premiul Cartea Anului. (L)
- Ț Marc Lévy, scriitor francez, publică romanul *Și dacă ar fi adevărat*, care se bucură de un mare succes internațional și de o adaptare pentru cinema. (L)
- Ț Frédéric Beigbeder publică romanul *Egoistul romantic*. (L)

- Ț Steve Chen, Chad Hurley și Jawed Karim au fondat *Youtube*, site web care permite utilizatorilor să încarce și să vizualizeze videoclipuri. (I)
- Ț Un grup de cercetători de la Institutul de Patologie Victor Babeș coordonat de Prof. Dr. Laurențiu Mircea Popescu a descoperit un nou tip de celule-*telocitele*, care, împreună cu celulele stem, ar putea contribui la procesul de regenerare și reparare a țesuturilor din organismul uman. (I)
- Ț Inaugurarea *Operei* din Copenhaga. (M)
- Ț Premiera operii *Doctor Atomic* de compozitorul american John Coolidge Adams la Opera din San Francisco. (M)
- Ț Bruno Mantovani, compozitor francez, compune: *Concert pentru violoncel și orchestră, Șase piese pentru orchestră și Da Roma pentru clarinet, alto și pian*. (M)
- Ț Gary Kulesha, compozitor canadian, compune *Simfonia nr. 3*, comanditar Centrul Național de Arte din Ottawa. (M)
- Ț Gian Paolo Chiti, compozitor italian, compune *Două piese liturgice pentru orgă*. (M)
- Ț Daniel Barenboim, *dirijor invitat de onoare*, la Scala din Milano. (M)
- Ț *Maestrul și Margareta*: regie Vladimir Bortko, distribuție: Oleg Basilashvili, Kiril Lavrov. (Fm)
- Ț *King Kong*: regie Peter Jackson, distribuție: Jack Black, Adrien Brody, Naomi Watts, Jack Black
- Ț *Die Grösse Stile-Marea liniște*: regie Philip Gröning. Documentar. (Fm)
- Ț *Moartea domnului Lăzărescu*: regie Cristi Puiu, distribuție: Luminița Gheorghiu, Ioan Fiscuteanu. (Fm)
- Ț *Memoriile unei gheșe*: regie Rob Marshall, distribuție: Ziyi Zhang, Ken Watanabe. (Fm)
- Ț *Harry Potter și Pocalul de Foc*: regie Mike Newell, distribuție: Daniel Radcliffe, Rupert Grint, Emma Watson. (Fm)
- Ț *Mândrie și prejudecată*: regie Joe Wright, distribuție: Keira Knightley, Matthew Macfadyen. (Fm)
- Ț Hugues Aufray: *Santiano*. (MD)
- Ț Raphaël: *Caravane*. (MD)
- Ț Backstreet Boys: *Incomplete*. (MD)
- Ț Robbie Williams: *Tripping*. (MD)
- Ț Gigi d'Alessio: *L'amore che non c'e*. (MD)
- Ț Andra: *Rămâi cu mine*. (MD)
- Ț Florin Chilian: *Zece*. (MD)
- Ț Luminița Anghel & Sistem: *Let me try*. (MD)
- Ț Maria Răducanu: *La Tarara – Chansons Espagnoles*. (MD)
- 2005-2006**
- Ț Michelle Paver, romancieră britanică, scrie trilogia formată din volumele *Orhideea sălbatică, Jamaica și O femeie de caracter*. (L)

2005-2008

Ț *City Tower, Turnul Radiodifuziunii* din Praga, înalt de 109 m a fost proiectat de arhitectul Richard Meier. (A)

2005-2009

Ț *B of the Bang*, lucrare de artă instalată în apropierea Stadionului din Manchester, Marea Britanie, a fost concepută de Thomas Heatherwick într-o formă ce sugerează un foc de artificii în plină explozie. (S)

2006

Ț *Vladimir Zamfirescu*, amplă *expoziție retrospectivă* la Muzeul de Artă din Cluj. (P)

Ț *Augustin Costinescu: Expoziție de pictură și desen*, la Biblioteca Centrală Universitară Carol I, București. (P)

Ț La Muzeul Național de Artă al României s-a deschis *expoziția Întâlnire cu Rembrandt-400 de ani de la nașterea artistului*. Din cele aproape 400 de gravuri considerate a fi executate de Rembrandt, Cabinetul de Stampe al Bibliotecii Academiei Române posedă un număr de 128 de planșe. (P)

Ț Ștefan Câlția, *Vânzătorul de aripi* expoziție organizată de Galeria Posibilă la Muzeul de Artă Cluj-Napoca. (P)

Ț Vernisaj la Muzeul Național de Artă Contemporană cu *expoziția personală* a pictorului Dumitru Gorzo. (P)

Ț Louise Bourgeois expune pe esplanada de la Tate Gallery gigantica *Maman* -femela păianjen-operă din bronz, oțel și marmură, 9 m înălțime; concepută în 1999, *Maman* are mai multe versiuni instalate la Ottawa, Bilbao și Zürich. (S)

Ț Mircea Roman: vernisajul *expoziției Dezorient Express-* sculptură și instalații-, la Muzeul Țăranului Român, București. (S)

Ț Adrian Popovici a prezentat la Simpozionul de Sculptură de la Roșia Montană, județul Alba, lucrarea intitulată *Tron*. (S)

Ț Muzeul Național de Artă al României a găzduit *Expoziția de sculptură Antoine Bourdelle*, vector al modernității muzeului de artă. (S)

Ț Darie Dup realizează impresionanta statuie de bronz a mitropolitului *Andrei Șaguna*, amplasată în fața Universității „Andrei Șaguna” din Constanța. (S)

Ț *Piramida Păcii* sau *Palatul Păcii și Reconcilierii*, construit la Astana, în Kazahstan după proiectul arhitectului Norman Robert Foster. (A)

Ț A fost finalizat *Millenium Business Center* din București. (A)

Ț *Eureka Tower* din Melbourne, Australia, a fost proiectat că bloc de locuințe de firma de arhitecți Fender Katsalidis, având 297 m înălțime. (A)

Ț Începe construcția lui *Freedom Tower*, situat pe locul fostelor două turnuri *World Trade Center* din New York; Turnul este opera arhitecților de la

- agenția Skidmore, Owings and Merrill din Chicago și va avea o înălțime de 541 m. (A)
- Ț A fost inaugurat *Tribunalul* București, pe locul fostului magazin „Junior”; clădirea are o suprafață de 27 000 m², repartizată pe 8 etaje. (A)
- Ț A fost inaugurat *Musée du Quai Branly* din Paris; muzeul expune o colecție de peste 350 000 de piese de artă populară din Africa, Oceania, Asia și America, după un proiect demarat încă din 1997, sub coordonarea unuia dintre cei mai în vogă arhitecți ai momentului, Jean Nouvel. (A)
- Ț Începe construirea *Parcului Olimpic* din Eton Manor, pentru Jocurile Olimpice din 2012. Marea Britanie.(A)
- Ț Olga Grushin, scriitoare americană de origine rusă, publică primul său roman, *Viața din visele lui Suhanov*, o carte de succes, tradusă în 11 limbi. (L)
- Ț Virgil Nemoianu publică volumul *Triumful imperfecțiunii*. (L)
- Ț Amélie Nothomb, scriitoare belgiană de limbă franceză, scrie romanul *Jurnalul rândunicii*. (L)
- Ț Mircea Platon publică volumul *Ortodoxie pe litere*. (L)
- Ț Florin Țurcanu, istoric român, publică *Mircea Eliade. Prizonierul istoriei*, Premiul Cartea Anului. (L)
- Ț Cormac McCarthy publică ultimul său roman, *The Road/ Drumul*. (L)
- Ț Angela Gheorghiu, evoluție strălucită în *Traviata*, la Metropolitan Opera din New York. (M)
- Ț La Berlin, premiera mondială a operei *Faustus, the Last Night*, compusă de Pascal Dusapin, compozitor francez, pe un libret inspirat din piesă lui Marlowe, *Tragica istorie a doctorului Faust*. (M)
- Ț Giovanni Verrando, compozitor italian laureat al mai multor concursuri internaționale, compune *Triptych*, operă pentru orchestră. (M)
- Ț Orchestra Filarmonică din Israel prezintă în primă audiție lucrarea lui Avner Dorman, *Mirodenii, parfumuri, toxine*. (M)
- Ț Cu ocazia Festivalului de la Torino, Orchestra simfonică națională din Estonia interpretează, în primă audiție, compoziția *Giulgiul* de Arvo Pärt, compozitor estonian de muzică sacră. (M)
- Ț *Iluzionistul*: regie Neil Burger, distribuție: Edward Norton, Jessica Biel. (Fm)
- Ț *Cârțița*: regie Martin Scorsese, distribuție: Jack Nicholson, Leonardo DiCaprio, Matt Damon. (Fm)
- Ț *Insula-Ostrov*: regie Pavel Lungin, distribuție: Petr Mamonov, Viktor Sukhoruhov. (Fm)
- Ț *Prestigiul*: regie Christopher Nolan, distribuție: Scarlett Johansson, Michael Caine. (Fm)
- Ț *A fost sau n-a fost?*: regie Corneliu Porumboiu, distribuție: Mircea Andreescu, Teodor Corban. (Fm)

- Ț *Legături bolnăvicioase*: regie Tudor Giurgiu, distribuție: Tudor Chirilă, Ioana Barbu. (Fm)
- Ț *She's the Man*: regie Andy Fickman, distribuție: Jeffrey Ballard, Lynda Boyd. (Fm)
- Ț Beyonce: *Deja VU*. (MD)
- Ț Shakira: *Hips Don't Lie*. (MD)
- Ț Christina Aguilera: *Hurt*. (MD)
- Ț Scissor Sisters: *I Don't Feel Like Dancing*. (MD)
- Ț Taxi: *Stelele care cad*. (MD)
- Ț Simплу: *Oficial îmi merge bine*. (MD)
- Ț Ștefan Câlția, *Vinzătorul de aripi*, Muzeul de Artă Cluj-Napoca în parteneriat cu Galeria Posibilă.
- 2006-2007**
- Ț *Robert Rauschenberg: Combines (1953-1964)* expoziție itinerantă la Metropolitan Museum of Art din New York, Museum of Contemporary Art, Los Angeles și Centre Pompidou, Paris. (P)
- 2007**
- Ț Expoziția lui Sorin Dumitrescu de la Centrul Cultural „Palatele Brâncovenești” de la Mogoșoaia a cuprins lucrările intitulate: *Biserici, Pasul, Coloană, Ruina*. (P)
- Ț după cel de-al Doilea Război Mondial, deschide o amplă expoziție la *Muzeul Guggenheim din Bilbao*. (P)
- Ț *Wilhelm Sasnal*, considerat de numeroși critici polonezi drept cel mai important pictor al generației sale, invitat sa expună în cadrul expoziției *Airs de Paris*, Centre Pompidou. (P)
- Ț Museo del Palacio de Bellas Artes din Mexico City a organizat o amplă expoziție dedicată pictoriței *Frida Kahlo*. (P)
- Ț În cadrul expoziției intitulate *The Painter's Etchings*, de la Museum of Modern Art, New York, a fost prezentată o retrospectivă a gravurilor lui Lucian Freud. (P)
- Ț Alexandru Rădvan: *Memoriile lui Constantin*, Anaid Art Gallery, București. (P)
- Ț Rodica Maniu expoziție pictură și grafică Muzeul Național de Artă al României. (P)
- Ț Retrospectivă *Richard Serra* la Museum of Modern Art-New York. (S)
- Ț Retrospectivă *Marcel Guguianu* la Sala Dalles. (S)
- Ț *Brice Marden: A Retrospective of Paintings and Drawings* October 29, 2006 January 15, 2007
- Ț A fost inaugurat monumentul *Nicolae Bălcescu*, creația sculptorului Mircea Spătaru amplasată în, Parcul Izvorul Rece, București. (S)
- Ț *Rose Tower* din Dubai, 333 m înălțime, construit în stil futurist din sticlă și oțel, de grupul de arhitecți Khatib & Alami. (A)

- Ț A fost inaugurat *Teatrul Național* din Beijing, proiectat de arhitectul francez Paul Andreu, că o imensă structură având formă ovoidă acoperită cu sticlă și panouri de titan, și fiind înconjurată de o lagună artificială. (A)
- Ț *Centrul Cultural* din Baku, Azerbaidjan, o rafinată asimetrie imaginată de Zaha Hadid Architects. (A)
- Ț Vlad Zografi publică volumul de teatru *America și acustica*. (L)
- Ț Mircea Platon publică volumul de eseuri *Cine ne scrie istoria?* (L)
- Ț Mircea Cărtărescu: *Orbitor. Aripa dreaptă* ultimul volum al trilogiei, Premiul Cartea Anului. (L)
- Ț Amélie Nothomb publică romanul *Nici despre Eva, nici despre Adam*; Premiul Flore. (L)
- Ț Khaled Hosseini publică cel mai apreciat roman al său, *Splendoarea celor o mie de sori*. (L)
- Ț Claudia Moscovici, scriitoare americană de origine română, publică volumul *Romanticism and Postromanticism*. (L)
- Ț Octavian Paler publică volumul *Calomniile mitologice*. (L)
- Ț Dan Lungu publică romanul *Sunt o babă comunistă*. (L)
- Ț Premiul Nobel pentru Literatură a fost decernat scriitoarei britanice Doris Lessing, autoare de romane (între care, cel mai cunoscut este *Carnetul auriu*), povestiri pentru copii, teatru și poezie. (L)
- Ț Romanul *Noaptea lui Iuda*, autor Dan Stanca a fost nominalizat de revista *România literară* pentru „cea mai bună carte a anului”. (L)
- Ț Patrick Modiano publică romanul *În cafeneaua tinereții pierdute*. (L)
- Ț Compania Apple a lansat *iPhone*-ul, model ce combină trei dispozitive într-unul singur, fiind astfel telefon mobil, player multimedia și dispozitiv de comunicație fără fir. (I)
- Ț Compania Amazon lansează *Kindle*, devenit cel mai popular cititor de cărți digitale. (I)
- Ț *Proiectul Galileo* inițiat de Agenția Spațială Europeană și destinat să anuleze dependența Europei în materie de comunicații spațiale devine operațional (I)
- Ț Alexandru Tomescu, violonist român, laureat al mai multor concursuri de muzică clasică, a câștigat dreptul de a cânta la faimoasa vioară *Stradivarius Elder-Voicu 1702*, pentru o perioadă de cinci ani. (M)
- Ț Salvatore Sciarrino compune pentru Opera Garnier din Paris *D'un hiver à l'autre/ Dintr-o iarnă în alta*, o sută de scene scurte extrase din jurnalul unei curtezane japoneze. (M)
- Ț Henri Dutilleux, compozitor francez, compune *Le Temps l'horloge/ Timpul ceasornic*, pentru voce și orchestră, dedicat sopranei americane Renée Fleming și Orchestrei Simfonice din Boston. (M)
- Ț La Scala din Milano, premiera mondială a operei *Teneke* de Fabio Vacchi, compozitor italian. (M)

- ÿ *Ratatouille*: regie Brad Bird. Voci: Janeane Garofalo, Lou Romano. (Fm)
- ÿ *La vie en rose*: regie Olivier Dahan, distribuție: Marion Cotillard, Sylvie Testud. (Fm)
- ÿ *Katyn*: regie Andrzej Wajda, distribuție: Stanisława Celinska, Andrzej Chyra. (Fm)
- ÿ *Shrek*: regie Chris Miller. Voci: Cameron Diaz, Eddie Murphy. (Fm)
- ÿ *California Dreamin'*: regie Cristian Nemescu, distribuție: Răzvan Vasilescu, Maria Dinulescu. (Fm)
- ÿ *4 luni, 3 săptămâni și 2 zile*: regie Cristian Mungiu, distribuție: Vlad Ivanov, Anamaria Marinca. (Fm)
- ÿ Céline Dion: *D`elles*. (MD)
- ÿ Anca Parghel: *Zamorena* ((MD)
- ÿ Patrick Fiori: *4 mots sur un piano*. (MD)
- ÿ Chimène Badi: *Tellement beau*. (MD)
- ÿ Lara Fabian: *Aime*. (MD)
- ÿ Mika: *Relax (Take It Easy)*. (MD)
- ÿ Rihanna: *Umbrella*. (MD)
- ÿ Shakira: *Beautiful Liar*. (MD)
- ÿ Irina Sarbu: *World Symphony*. (MD)

2007-2011

- ÿ *Elbphilharmonie*, noua sală de concert din Hamburg, spectaculoasă realizare a biroului de arhitecți Herzog & de Meuron, construită pe fundația unui depozit naval pe râul Elba. (A)

2008

- ÿ S-a redeschis la București *Muzeul Zambaccian*, a cărui colecție include, pe lângă opere ale pictorilor români, lucrări ale artiștilor străini: Delacroix, Corot, Renoir, Sisley, Pissarro, Cézanne, Matisse, Bonnard, Utrillo, Marquet, Pablo Picasso. (P)
- ÿ Damien Hirst probabil, cel mai controversat artist britanic de succes al momentului a expus seria de lucrări intitulată *Beautiful Inside My Head Forever*; a fost un eveniment artistic fără precedent, când o întreagă expoziție a fost vândută la o sumă exorbitantă. (P)
- ÿ Muzeul Național de Artă Contemporană retrospectivă *Andrei Cădere – Peinture sans fin*, prezentată în prealabil în Germania și Franța. (P)
- ÿ Ștefan Câlția a pregătit expoziția *Desene la Herina*, eveniment organizat de Galeria Posibilă și de Galeria Arcade în Biserica Evanghelică de la Herina, județul Bistrița-Năsăud. (P)
- ÿ Prima mare *expoziție* consacrată ultimei perioade din creația lui *Mark Rothko*. (P)
- ÿ *Picasso și marii maeștri*, expoziție organizată la Galeries Nationales du Grand Palais, la Paris. (P)

- *Van Gogh și culorile nopții*; Muzeul de Artă Modernă New York. (P)
- Gert și Uwe Tobias, pictori germani de origine româna, prezintă la Museum of Modern Art din New York: *Projects 86*. (P)
- *Tracey Emin, prima retrospectivă importantă* la Scottish National Gallery of Modern Art din Edimbourg. (P)
- *Expoziție retrospectivă Ion Vlad* la Galeria Dialog. (S)
- La muzeul Ermitaj din Sankt-Petersburg a fost deschisă *Expoziția Alberto Giacometti: Sculptură, Pictură, Desen*. (S)
- Lucrare în bronz din seria *Omul, Spațiul, Timpul*, a sculptorului Ion Mândrescu, prezentă la Salonul Internațional de Artă de la Strasbourg. (S)
- *Expoziție Alexander Archipenko* la Saarlandmuseum din Saarbrücken, Germania. (S)
- *Pasărea în spațiu* a lui Brâncuși, portretul lui Diego sculptat de Giacometti și o *serigrafie* semnată Andy Warhol, pentru prima dată la București la Muzeul Național de Artă Contemporană. (S)
- *Cloud*, sculptură digitală amplasată în saloanele British Airways, la Aeroportul Heathrow din Londra. (S)
- *China Central Television Headquarters* din Beijing, edificiu spectaculos proiectat de arhitecții olandezi Rem Koolhaas și Ole Scheeren (A)
- *Metropolis Center* din București, clădire multifuncțională dezvoltată de grupul Soravia din Austria. (A)
- *Stadionul Național din Beijing*, numit și *Cuibul de pasăre* pentru arhitectura sa, a fost proiectat de firma arhitecților Herzog & de Meuron. (A)
- *Water Cube*, Centrul de înot național din Beijing, proiectat de firma australiană PTW Architects pentru Jocurile Olimpice, că apoi să fie accesibilă publicului, găzduind cel mai mare parc acvatic acoperit din Asia. (A)
- Nicolae Manolescu publică lucrarea fundamentală a operei sale, *Istoria critică a literaturii române*. (L)
- *Zilele regelui*, romanul lui Filip Florian, a fost desemnat Cartea anului la Colocviul romanului românesc contemporan. (L)
- Michel Houellebecq publică volumul de corespondențe *Inamici publici*. (L)
- Mihai Neamțu, teolog și eseist român, publică volumul *Bufnița din dărâmături*. (L)
- Doina Ruști publică romanul *Fantoma din moară*. (L)
- Eugen Negrici: *Iluziile literaturii române*, Premiul Cartea Anului. (L)
- Marius Daniel Popescu, scriitor român din Elveția, primește Premiul Robert Walser și Premiul cultural Valdez pentru literatură pentru primul său roman, *La Symphonie du loup/ Simfonia lupului*. (L)

- Ț Premiul Nobel pentru Literatură este conferit scriitorului francez Jean-Marie-Gustave Le Clézio.. (L)
- Ț Yasutaka Tsutsui publică volumul *Dancing Vanity*. (L)
- Ț Sue Miller, scriitoare americană, publică romanul *Soția senatorului* care devine repede un bestseller. (L)
- Ț Matei Vișniec publică piesa *Mansardă la Paris cu vedere spre moarte*. (L)
- Ț Bernard Werber publică romanul *Paradis cu măsură*. (L)
- Ț Carlos Ruiz Zafon, scriitor spaniol, publică romanul *El Juego del Angel/ Jocul îngerului*. (L)
- Ț A fost finalizată construcția celui mai performant *accelerator de particule din lume, LHC (Large Hadron Collider)*, a cărui misiune este să aducă răspunsuri privind fizica particulelor elementare. (I)
- Ț Elīna Garanča, *debutat la Metropolitan Opera* în rolul Rosinei din opera *Bărbierul din Sevilla* de Rossini. (M)
- Ț Viorica Cortez deschide stagiunea la Teatro Campoamor din Orviedo cu rolul Madame de Croissy din *Les Dialogues des Carmélites*, de Francis Poulenc. (M)
- Ț Krzysztof Penderecki, compozitor polonez, dirijează la Rheingau Musik Festival trei dintre lucrările sale, printre care *Recviem polonez*. (M)
- Ț Orchestra simfonică din Saint-Priest, Franța, susține concertul cu Simfonia nr. 9 op. 95, *Din Lumea Nouă*, de Antonin Dvořak, sub bagheta dirijorului irlandezo-american Derek Gleeson. (M)
- Ț *Twilight*: regie Catherine Hardwicke, distribuție: Kristen Stewart, Robert Pattinson. (Fm)
- Ț *Coco Chanel*: regie Christian Duguay, distribuție: Shirley MacLaine. (Fm)
- Ț *Vagabondul milionar*: regie Danny Boyle, distribuție: Freida Pinto, Dev Patel. (Fm)
- Ț *Nunta mută*: regie Horațiu Mălăieșe, distribuție: Alexandru Potocean, Meda Victor. (Fm)
- Ț *Restul e tăcere*: regie Nae Caranfil, distribuție: Ovidiu Niculescu, Marius Florea Vizante. (Fm)
- Ț *Boogie*: regie Radu Muntean, distribuție: Dragoș Bucur, Anamaria Marinca. (Fm)
- Ț *Defiance*: regie Edward Zwick, distribuție: Daniel Craig, Liev Schreiber, Jamie Bell. (Fm)
- Ț Coldplay: *Viva la Vida*. (MD)
- Ț Rihanna: *Don't Stop the Music*. (MD)
- Ț Timbaland: *Apologize*. (MD)
- Ț Inna: *Hoș*. (MD)
- Ț Jill Barber: *Chances, All My Dreams*. (MD)
- Ț Taylor Swift: *Love Story*. (MD)

2008-2010

ÿ *Temenos* prima instalație de artă a lui Anish Kapoor de dimensiuni enorme (110 m lungime × 50 m înălțime), face parte din cele cinci proiectate în ciclul *The Tees Valley Giants* pentru a fi amplasate în cinci localități din zona Tees Valley, Marea Britanie. (S)

2009

ÿ Vladimir Zamfirescu: expoziție personală *Trupul și ființa*, pictură, desen și colaj, Galeria Dalles, București, în care au figurat *Coasta lui Adam/ Eva, Alungarea, Moise, Scara lui Iacov, Maica Domnului, Ioan Botezătorul, Iisus, Stigmatetele, Don Quijote, Mozart, Picasso, Luchian și Flagelarea*, una dintre cele mai importante lucrări ale artistului. (P)

ÿ Arshile Gorky: A Retrospective is organized by the Philadelphia Museum of Art in association with Tate Modern, London, and The Museum of Contemporary Art, Los Angeles.

ÿ *Vastă expoziție retrospectivă* consacrată pictorului american de origine armeană *Arshile Gorky* organizata de Muzeul de Artă din Philadelphia; expoziția cuprinde 178 de opere de artă care oferă o imagine de ansamblu asupra carierei artistului, de la începutul anilor 1920 și până la moartea sa în 1948, fiind socotită cea mai completă de până astăzi. (P)

ÿ Pierre Soulages, À l'occasion de son 90e anniversaire, le Centre Pompidou présente en octobre 2009 la plus grande rétrospective jamais consacrée à un artiste vivant par le Centre depuis le début des années 1980, avec plus de 2000 m² d'exposition.

ÿ Dan Perjovschi: *What Happens to US? Project 85*, MoMA New York (P)

ÿ *Saga Ilfoveanu*, expoziție organizată de Galeria ArtSociety. (P)

ÿ Vernisajul *Expoziției Nicolae Dărăscu-magician al culorii* a avut loc la Muzeul Național Cotroceni, București. (P)

ÿ Giorgio de Chirico, expoziția intitulată *La fabrique des rêves/ Fabrica de vise* de la Muzeul de Artă Modernă din Paris. (P)

ÿ *Expoziția retrospectivă Horia Damian* deschisă la Centrul Cultural „Palatele Brâncovenesti” din Mogoșoaia. (P)

ÿ *Expoziție Ervant Nicogolian*, Galeria Simeza, București, 2009, curator Paul Gherasim. (P)

ÿ Adrian Ghenie, *expoziție personală* la Muzeul Național de Artă Contemporană. (P)

ÿ *Expoziția Necunoscutul Dimitrie Berea* organizată la Muzeul Municipiului București. (P)

ÿ *Expoziția Emil Nolde (1867-1956)* deschisă la Grand Palais din Paris. (P)

ÿ James Ensor, pictor belgian, exponent al Expresionismului cu înclinații spre suprarealism a fost prezent la Museum of Modern Art, New York cu unele capodopere ale sale: *Băi la Ostende, Acoperișuri la Ostende, Cuirasieri la Waterloo, Mășți scandalizate, Intrigă*. (P)

- ÿ *Byzantium 330-1453*, amplă expoziție la Royal Academy of Arts din Londra. (S)
- ÿ Mircea Roman, sculptor roman participă la expoziția *Umbria-Mitologii subjective* Rocca Paulina, Perugia. (S)
- ÿ *Obelisco de la Caja*, edificiu situat în Plaza de Castilla din Madrid, realizat după proiectul lui Santiago Calatrava inspirat de *Coloana Infinitului* a lui Brâncuși. (A)
- ÿ *Turnurile Porțile Orașului-City Gate Towers*, complex alcătuit din două clădiri de birouri de câte 18 etaje, dezvoltator Globe Trade Center, București. (A)
- ÿ *Edificiul Fleurie*, conceput pentru Universitatea din Québec de arhitectii Coté Chabot Morel și Gamache Martin, a primit premiul pentru excelență în arhitectură. (A)
- ÿ Premiul Nobel pentru Literatură este conferit scriitoarei germane de origine română Herta Müller, autoarea romanelor *Încă de pe atunci vulpea era vânătorul*, *Animalul inimii*, *Leagănul respirației*, *Omul e un mare fazan pe lume*. (L)
- ÿ Ioana Pârvulescu publică romanul *Viața începe vineri*. (L)
- ÿ Nicolae Manolescu publică volumul *Viață și cărți. Amintirile unui cititor de cursă lungă*. (L)
- ÿ Apare romanul intitulat *Broaște*, finalizat de scriitorului chinez Mo Yan-laureat Nobel-în urma a zece ani de elaborare.(L)
- ÿ Haruki Murakami publică trilogia *IQ84*, devenită în scurt timp un bestseller mondial. (L)
- ÿ Mircea Ivănescu publică la editura University of Plymouth Press antologia *Lines Poems Poetry*. (L)
- ÿ Jung Chang publică romanul *Lebedele sălbatice*. (L)
- ÿ Matei Vișniec publică romanul *Sindromul de panică în Orașul luminilor*. (L)
- ÿ Petru Popescu publică romanul *Supleantul*.(L)
- ÿ Marc Lévy publică două romane, *Prima zi și Prima noapte*. (L)
- ÿ Claudia Moscovici publică în S.U.A. romanul *Velvet Totalitarianism*, tradus în limba română în 2011 cu titlul *Între două lumi*. (L)
- ÿ Varujan Vosganian publică volumul *Cartea șoptelor*, Premiul Cartea Anului și Premiul Academiei Române în 2011. (L)
- ÿ Norman Manea publică volumul *Despre clovni: dictatorul și artistul*. (L)
- ÿ Miyuki Miyabe scrie romanul istoric *Cartea eroilor*. (L)
- ÿ Ismail Kadare scrie romanul *Le Dîner de trop/ Cina blestemată*. (L)
- ÿ Sergio Rendine, compozitor italian de operă, de muzică simfonică și de cameră, compune opera în trei acte *Visul lui Carol cel Mare*, prima operă în limba catalană. (M)

- ÿ Philipp Meyer publicată la editura Simon + Schuster UK romanul *American Rust*, considerată cartea anului în US și premiată cu Los Angeles Times Book Prize. ((L)
- ÿ Steve Reich, unul dintre cei mai importanți compozitori americani contemporani, primește Premiul Pulitzer pentru Muzică cu *Double Sextet*. (M)
- ÿ Premiera mondială a operei *Kepler*, în două acte pentru orchestră, cor și soliști, de compozitorul american Philip Glass, a avut loc la Landestheater din Linz, Austria. (M)
- ÿ Jean-Louis Agobet compune *Duo pentru violoncel și orchestră*. (M)
- ÿ Prima audiție a *Simfoniei nr. 4* de Arvo Pärt interpretată de Orchestra Filarmonică din Los Angeles dirijată de Esa-Pekka Salonen. (M)
- ÿ *Avatar*: regie James Cameron, distribuție: Sam Worthington, Zoe Saldana. (Fm)
- ÿ *The Blind Side*: regie John Lee Hancock, distribuție: Quinton Aaron, Sandra Bullock. (Fm)
- ÿ *This Is It-Michael Jackson's-Asta-i tot*: regie Kenny Ortega, distribuție: Michael Jackson. (Fm)
- ÿ *Acasă*: regie Ursula Meier, distribuție: Kacey Mottet Klein, Isabelle Huppert. (Fm)
- ÿ *Inamicii publici*: regie Michael Mann, distribuție: Johnny Depp, Christian Bale. (Fm)
- ÿ *Francesca*: regie Bobby Păunescu, distribuție: Monica Bârlădeanu, Doru Boguș. (Fm)
- ÿ *Carol I*: regie Sergiu Nicolaescu, distribuție: Marina Procopie, Sergiu Nicolaescu. (Fm)
- ÿ *Polițist, adjectiv*: regie Corneliu Porumboiu, distribuție: Dragoș Bucur, Daniel Bârsan. (Fm)
- ÿ *The Chronoscope*: regie Andrew Legge, distribuție: Serena Brabazon, Jeremy Irons. (Fm)
- ÿ Marc Lavoine: *La semaine prochaine*. (MD)
- ÿ Olivia Ruiz: *Miss Météores*. (MD)
- ÿ The Black Eyed Peas: *I Gotta Feeling*. (MD)
- ÿ Lady GaGa: *Paparazzi*. (MD)
- ÿ Pitbull: *I Know You Want Me*. (MD)

2010

- ÿ La Grand Palais din Paris, amplă *Retrospectivă Claude Monet*, cu 200 de pânze, din cele peste 2000 realizate în timpul vieții. (P)
- ÿ *Centenar Ion Țuculescu*, expoziție de pictură, pastel și desen organizată de Galeria Art Society, București. (P)
- ÿ *Andrei Rubliov și asceza zugrăvirii icoanelor*, expoziția care

- comemorează 650 de ani de la nașterea pictorului, deschisă la Galeria Tretyakov, Moscova. (P)
- ÿ Frank Auerbach pictează *Hampstead Road, High Summer*
- ÿ Muzeul Național de Artă Contemporană din București prezintă prima expoziție personală a pictorului Adrian Ghenie.(P)
- ÿ La Tate Gallery din Londra a fost deschisă expoziția dedicată maestrului picturii post-impresioniste franceze, *Gauguin*, în care au figurat picturi și desene din mai multe muzee și colecții. (P)
- ÿ Muzeului Național Cotroceni a găzduit vernisajul expoziției *Tonitza – armonii de culoare*. (P)
- ÿ *Expoziție retrospectivă Viorel Mărginean* la Galeria Art Society, București. (P)
- ÿ Galeria Națională de la Grand Palais din Paris a găzduit expoziția *Turner și pictorii săi*.(P)
- ÿ Vernisajul *expoziției retrospective de grafică semnată de Margareta Sterian* una dintre cele mai exemplare figuri ale culturii românești; Sala Barocă a Muzeului de Artă din Timișoara.(P)
- ÿ *Expoziția Basquiat* deschisă, la Muzeul de Artă Modernă din Paris, prezintă peste 150 de lucrări care urmăresc ascensiunea lui Jean-Michel Basquiat, de la artist de graffiti la vedetă a scenei artistice din New York. (P)
- ÿ Dan Perjovschi, artist Visual, promotor al stilului Intelligent graffiti, expune la Royal Ontario Museum din Toronto și Drawing Institute, la San Francisco Art Institute în 2010.(P)
- ÿ Artistul chinez Ai Weiwei, nume proeminent al artei contemporane, prezintă la Tate Gallery din Londra lucrarea *Semințe de floarea-soarelui 2010*, realizată din opt milioane de semințe de floarea-soarelui din porțelan. (P)
- ÿ Ion Iancuț prezintă, în *Expoziția Sculptură-Pastel* de la Muzeul de Istorie al Orașului București, personificări materializate în bronz și pastel din ciclurile *Întoarcerea fiului risipitor*, *Trecătorul*, *Purtătorul de lumină*. (S)
- ÿ Amplă *Expoziție Henry Moore* organizată la Tate Modern, Londra; au fost prezentate peste 150 de opere turnate în bronz sau sculptate în lemn precum și o colecție de desene. (S)
- ÿ A fost dezvelit *Bustul poetului Grigore Vieru*, realizat de sculptorul Marcel Mănăstireanu, amplasat pe Aleea Clasicilor din Chișinău. (S)
- ÿ În orașul polonez Swiebodzin a fost finalizată execuția celei mai înalte statui din lume care îl înfățișează pe *Iisus Hristos*. (S)
- ÿ Mircea Roman, expoziția *Inducții ale sacrului* în sculptura contemporană românească, Iași. (S)
- ÿ *Orbita Arcelor Mittal*, cea mai înaltă sculptură din oțel realizată în Marea

- Britanie, cu o înălțime de 115 m, a fost amplasată în Parcul Olimpic din Londra. (S)
- ÿ *Statuia ecvestră a Regelui Carol I*, opera sculptorului Florin Codre, turnată în bronz și având o înălțime totală de 13 m, a fost amplasată în Piața Revoluției din București, pe locul pe care se aflase statuia lui Carol realizată de Mestrovic. (S)
- ÿ Ioan Bolborea a realizat ansamblul monumental *Căruța cu Paiate*, amplasat în fața Teatrului Național. (S)
- ÿ Debutul lucrărilor de construcție la Muzeul *Louvre Abu Dhabi*, imaginat să devină corespondentul Muzeului Luvru din Paris, situat în mijlocul Orientului. (A)
- ÿ Papa Benedict al XVI-lea a sfințit *Catedrala Sagrada Familia* din Barcelona, grandioasa operă neterminată a lui Antonio Gaudi, aflată în construcție de mai bine de un secol. (A)
- ÿ Au început lucrările la ansamblul arhitectural *Catedrala Mântuirii Neamului*, pe dealul Arsenalului din București. (A)
- ÿ *Burj Khalifa* sau *Burj Dubai* din Emiratele Arabe Unite, cea mai înaltă structură din lume, de 828 m, a fost realizată de grupul de arhitecți și ingineri Skidmore, Owing și Merrill din Chicago, arhitect șef fiind Adrian Smit. (A)
- ÿ Michel Houellebecq publică romanul *Harta și teritoriul*, care primește Premiul Goncourt. (L)
- ÿ Akiko Akazome, tânăra scriitoare japoneză, publică romanul *Sfatul anonim al unei virgine*, pentru care primește Premiul Akutagawa. (L)
- ÿ Martin Walser publică nuvela *Cealaltă lume a mea*. (L)
- ÿ Ion Vianu: *Amor Intellectualis*, Premiul Cartea Anului. (L)
- ÿ Liliana Lazăr, scriitoare română din Franța, primește Premiul celor cinci continente, acordat de OIF (Organizația Internațională a Francofoniei), pentru primul ei roman, *Terre des affranchis/ Tărâmul sloboziților*. (L)
- ÿ Sue Miller, scriitoare americană publică romanul *The Lake Shore Limited*. (L)
- ÿ Amélie Nothomb publică romanul *O formă de viață*. (L)
- ÿ Miyuki Miyabe publică romanul *Kogura Shashinkan*. (L)
- ÿ Apare romanul lui Mario Vargas Llosa, *Visul celtului*. (L)
- ÿ Ismail Kadare scrie romanul de dragoste *Accidentul*. (L)
- ÿ Scriitorul peruan Mario Vargas Llosa primește Premiul Nobel pentru Literatură „pentru imaginile energice ale rezistenței, revoltei și înfrângerii individuale” din opera sa, după cum motivează juriul. (L)
- ÿ Mihail Șişkin publică romanul epistolar *Scrisoriar*, recompensat în 2011 cu cel mai important premiu al literaturii ruse și considerat a fi cea mai bună carte de literatură rusă contemporană. (L) este în mod frecvent

- comparat cu scriitori de anvergură precum Cehov, Nabokov sau Joyce, a căror influență o recunoaște
- Ț Adrian Papahagi, filolog și eseist român, publică la editura americană Zeta Books volumul *Boethiana medievalia*. (L)
- Ț Horia Andreescu este dirijor principal al Orchestrei Filarmonice „George Enescu” din București. (M)
- Ț Compania LG lansează *primele modele de televizoare dotate cu funcționalitatea 3D*. (I)
- Ț Apple concepe și lansează tableta electronică *iPAD*. (I)
- Ț În China este lansat proiectul pentru autobuzul *3D Express Coach* conceput de Shenzhen Huashi Future Parking Equipment, o soluție revoluționară pentru transportul în comun. (I)
- Ț Alina Cojocaru a fost nominalizată *cea mai bună dansatoare*, pentru premiile Critics Circle National Dance Award. (M)
- Ț Festivitățile *Bicentenarului nașterii lui Frederic Chopin*, desfășurate în toată lumea, au fost marcate și de o misiune a navei Endeavour care a dus în spațiu manuscrisul partiturii *Preludiul nr. 7 op. 28* aparținând celebrului compozitor. (M)
- Ț Richard Dubugnon, compozitor francez, compune special pentru Janine Jansen un *Concert pentru vioară*, interpretat la Salle Pleyel de Orchestra Simfonică din Paris. (M)
- Ț Maxime Aulio, tânăr compozitor francez, compune *Claricatures* pentru patru clarinete. (M)
- Ț Bruno Mantovani compune *Siddharta*, muzică pentru compania de balet a lui Angelin Preljocaj, balerin și coregraf francez de origine albaneză. (M)
- Ț Jean-Pascal Chaigne, compozitor francez, compune muzica de cameră: *Hymne VI* pentru flaut, pian și percuție; *Vocea extremă a luminii* pentru mezzo-soprană, violoncel și clavecin. (M)
- Ț Viorica Cortez cântă în *Cavaleria rustică*, la Opera din Marsilia. (M)
- Ț Sergio Rendine, compozitor italian de muzică de operă, muzică simfonică și de cameră, compune *Dublu concert pentru vioară, violoncel și orchestră*. (M)
- Ț *The Wolfman*: regie Joe Johnston, distribuție: Anthony Hopkins, Emily Blunt. (Fm)
- Ț *The Book of Eli*: regie Albert Hughes, distribuție: Mila Kunis, Denzel Washington. (Fm)
- Ț *Eu când vreau să fluier, fluier*: regie Florin Șerban, distribuție: Ada Condeescu, George Piștereanu. (Fm)
- Ț *The King's Speech*: regie Tom Hooper, distribuție: Geoffrey Rush, Colin Firth. (Fm)
- Ț *Des hommes et des dieux*: regie Xavier Beauvois, distribuție: Philippe Laudenbach, Lambert Wilson. (Fm)

- Ț *Aurora*: regie Cristi Puiu, distribuție: Cristi Puiu, Clara Vodă, Luminița Gheorghiu. (Fm)
- Ț *The Kids Are All Right*: regie Lisa Cholodenko, distribuție: Annette Bening, Julianne Moore. (Fm)
- Ț *Marți, după Crăciun*: regie Radu Muntean, distribuție: Mirela Oprisor, Mimi Brănescu. (Fm)
- Ț *Uncle Boonmee who Can Recall his Past Lives*: regie: Apichatpong Weerasethakue, distribuție: Sakda Kaewbuadee Tong, Jenjira Pongpas. (Fm)
- Ț *A Screaming Man*: regie Mahamat-Saleh Haroun, distribuție: Emile Abossolo M'bo, Djénéba Koné, Hadje Fatime N'Goua. (Fm)
- Ț Paula Selving & Ovi: *Playing With Fire*. (MD)
- Ț Lady Gaga: *Born This Way*. (MD)
- Ț Lady Antebellum: *Need You Now*. (MD)
- Ț Rihanna: *S & M*. (MD)
- Ț Ke\$ha: *Blow*. (MD)
- Ț Stacey Kent: *Raconte-moi*. (MD)
- Ț Susan Boyle: *I Dreamed a Dream*. (MD)
- Ț Justin Bieber: *Baby*. (MD)

2010-2011

- Ț Georges Rouault: *Sacrul și profanul* expoziție deschisă la Muzeul de Artă din Bilbao. (P)

2011

- Ț *Leonardo da Vinci: Painter at the Court of Milan*, expoziție la National Gallery din Londra, cea mai completă prezentare din toate timpurile – 67 picturi și desene – consacrată pictorului renașcentist. (P)
- Ț Anghel Neagu, *expoziție personală* la Cazinoul din Sinaia, Sala Ferdinand. (P)
- Ț Musée du Luxembourg: *Cézanne et Paris*, expoziție ce reunește 80 dintre pânzele artistului. (P)
- Ț Dan Perjovschi, proiectul (*Not*) *Over* la Muzeul de artă modernă MACRO, Roma. (P)
- Ț *Dr. Mengele 2*, opera artistului român, Adrian Ghenie a fost adjudecată cu 140.747 € în cadrul Licităției de Artă Contemporană organizate de cea mai importantă casă de licitații din lume, Soth OBIS cel mai bine vândut artist în viață.
- Ț La Whitechapel Gallery, Londra expoziție personală a pictorului polonez *Wilhelm Sasnal*; opera sa.... în colecțiile muzeelor Guggenheim, Saatchi și Tate Modern. (P)
- Ț La Muzeul Municipiului București s-a deschis expoziția *Cel mai mare expresionist român: G.N.G. Vânătoru* (1908-1983). (P)

- Ț Muzeul de artă modernă din Humlebæk, Danemarca organizează expoziția dedicată artistului chinez Ai Weiwei. Între exponate, trei lucrări spectaculoase: *Forever – 2003*, *Fountain of Light – 2007* și *Trees – 2009/2010*. (P)
- Ț *Trans(a)gressive Millennium*, prima expoziție personală a artistului Tara (von) Neudorf; Centrul de Artă Modernă și Contemporană, Debrecen, Ungaria. (P)
- Ț *Retrospectivă* organizată de Muzeul Guggenheim din New York aduce pentru prima dată într-un singur loc întreaga creație artistică a sculptorului italian *Maurizio Cattelan*. (S)
- Ț Banksy, pseudonimul unui artist cunoscut ca realizator al sculpturii *Cardinal Sin*; Walker Art Gallery, Liverpool.(S)
- Ț Miguel Barcelo, important pictor spaniol contemporan, creează Faena de muleta (6,5 milioane de dolari la Christie's Londra (P)
- Ț După ce în 2009 a fost prezentată cu succes la Lisabona și Praga, expoziția itinerantă *Culorile avangardei* – curator Erwin Kessler- este găzduită de Complexul Expozițional Vittoriano aflat în centrul Romei și cuprinde 74 de opere din creațiile marilor artiști ai avangardei românești din perioada 1910 – 1950; Apcar Baltazar, Victor Brauner, Marius Bunescu, Ștefan Dimitrescu, Hans Eder, Marcel Jancu, Petre Iorgulescu Yor, Maxy, Hans Mattis-Teutsch, Corneliu Michăilescu, Theodor Pallady, Jules Perahim, Alexandru Phoebus, Elena Popeea, Ștefan Popescu, Magdalena Rădulescu, Camil Ressu, Ion Theodorescu Sion, Francisc Șirato, Jean Al. Steriadi, Nicolae Tonitza, Ion Țuculescu.(P)
- Ț În cadrul *Monumenta 2011*, manifestația artistică patronată de Ministerul Culturii din Franța, Anish Kapoor expune, la Grand Palais, gigantica instalație-obiect-exponat intitulat *Leviathan*. (S)
- Ț Mihai Buculei realizează *monumentul* dedicat domnitorului *Șerban Cantacuzino*, amplasat pe Dealul Patriarhiei, București. (S)
- Ț Este dezvelit *Bustul Papei Ioan Paul al II-lea*, transpus în bronz, opera sculptorului sloven de origine bosniacă Mirsad Begie, amplasat pe Bulevardul Schitu Măgureanu din București, în amintirea vizitei istorice a suveranului pontif din 1999. (S)
- Ț *Operele lui Brâncuși și Richard Serra* într-o expoziție-eveniment la *Muzeul Guggenheim din Bilbao* (S)
- Ț Fabulosul carusel ce coboară din plafonul de la Guggenheim,o gigantica instalație cu personaje lui Cattelan la Solomon R. Guggenheim Museum, New York.(S)
- Ț *Arena Națională*, stadionul din București cu o capacitate de 55 000 de locuri, realizata de compania italiană Astaldi după un proiect al arhitectului Max Bögl (A)

- ÿ S-au încheiat lucrările de *restaurare a Teatrului Balșoi* din Moscova, începute în anul 2005 (A)
- ÿ Inaugurarea turnului *Trump Ocean Club International Hotel*, cea mai înaltă clădire din America Latină-284 m -, construit în Panama City, capitala statului Panama. (A)
- ÿ *Centrul Media Internațional Phoenix* din Beijing, construcție impunătoare și spectaculoasă realizat după proiectul arhitecților de la Studioul BIAD Ufo, China. (A)
- ÿ A fost inaugurat *Podul Jiaozhou Bay* din China, cel mai lung pod din lume – 42,5 km – susținut de 5.200 de piloni ancorați de fundul golfului. (A)
- ÿ Magda Cârneci a publicat volumul în proză *FEM*, ce urmează mai multor volume de poezie: *Hipermateria*, 1980, *O tăcere asurzitoare*, 1984, *Haosmos*, 1992. (L)
- ÿ Mircea Cărtărescu publică *Confesiuni în Zen. Jurnal 2004-2010*. (L)
- ÿ Claudia Moscovici publică romanul *The Seducer/ Seducătorul*, o poveste de dragoste devenită un coșmar. (L)
- ÿ Dan Lungu publică volumul de proză scurtă *În iad toate becurile sunt arse*. (L)
- ÿ Cătălin Dorian Florescu publică romanul *Jacob beschließt zu lieben/ Iacob se hotărăște să iubească*, distins cu Premiul pentru cea mai bună carte a anului 2011 în Elveția. (L)
- ÿ Alexis Jenni, scriitor francez, primește Premiul Goncourt pe 2011, pentru romanul *L'Art français de la guerre/ Arta franceză a războiului*, o frescă a societăților din Indochina, Algeria și Vietnam, după războaiele coloniale. (L)
- ÿ Herta Müller publică în România volumul *Omul e un mare fazan pe lume*. (L)
- ÿ Apple lansează tableta *iPad 2*. (I)
- ÿ Inaugurarea celei mai lungi linii de cale ferată, destinată unui tren de mare viteză, *Shanghai-Hangzhou*; trenul merge cu o viteză de 300 de km/oră și parcurge distanță în doar 8 ore, față de 20 de ore, de câte era nevoie înainte.. (I)
- ÿ IBM implementează *tehnologia graphene*, al cărei avantaj constă în viteză foarte mare de propagare a electronilor, o caracteristică esențială pentru realizarea unor dispozitive semiconductoare de mare viteză, de înaltă performanță. (I)
- ÿ *Royal Opera House* a debutat cu trei producții având-o pe Angela Gheorghiu în rolul principal: *Faust*, *Adriana Lecouvreur* și *Toșcă*. (M)
- ÿ Angela Gheorghiu: Albumul *Homage to Măria Callas*, o colecție de arii din creații cunoscute, inspirată de cariera și înregistrările Măriei Callas. (M)

- ÿ Dan Dediu: *Atlantis*, prima audiție la Melbourne Recital Centre. (M)
- ÿ Cu ocazia *Bicentenarului Liszt, Ziuă Mondială Liszt* (22 octombrie) marcată prin interpretarea simultană a *Oratoriului Christus* la Budapesta, Bayreuth, Paris, Beijing, Seul, Győr. (M)
- ÿ Premiera mondială a baletului *Alice în țara minunilor*, în coregrafia lui Christopher Wheeldon; Royal Opera House, Londra. (M)
- ÿ Bruno Mantovani compune opera *Akhmatova* pentru Opéra Bastille din Paris. (M)
- ÿ A fost inaugurată noua clădire a *Royal Opera House* din Oman. (M)
- ÿ La redeschiderea Teatrului Balșoi, Angela Gheorghiu a cântat în calitate de invitată de onoare a președintelui rus Dmitri Medvedev. (M)
- ÿ *Bună, ce faci?:* regie Alexandru Maftai, distribuție: Ionel Mihăilescu, Dana Voicu. (Fm)
- ÿ *Dincolo de limite:* regie Neil Burger, distribuție: Bradley Cooper, Robert De Niro. (Fm)
- ÿ *Apele tac:* regie Anca Miruna Lăzărescu, distribuție: Andi Vasluianu, Patricia Moga. (Fm)
- ÿ *The Tree of Life:* regie Terrence Malick, distribuție: Brad Pitt, Sean Penn, Jessica Chastain. (Fm)
- ÿ *Uncle Boonmee Who Can Recall His Past Lives:* regie Apichatpong Weerasethakue, distribuție: Thanapat Saisaymar, Jenjira Pongpas, Sakda Kaewbuadee. (Fm)
- ÿ *Loverboy:* regie Cătălin Mitulescu, distribuție: George Piștereanu, Ada Condeescu, Ion Besoiu, Clara Vodă. (Fm)
- ÿ Adele: *Someone Like You*. (MD)
- ÿ Rihanna: *We Found Love*. (MD)
- ÿ Shakira: *Sale el Sol*. (MD)
- ÿ Laura Pausini: *Benvenuto*. (MD)
- ÿ Oana Sârbu: *Cuprinsă de un fior*. (MD)
- ÿ Andreea Olariu: *Ciao amore come stai*. (MD)
- ÿ Lorenzo Jovanotti: *La Notte Dei Desideri*. (MD)
- ÿ Britney Spears: *I Wanna*. (MD)
- ÿ Eldar & Nigar: *Running Scared*. (MD)
- 2012**
- ÿ La muzeul de arta modernă din New York *retrospectiva Willem de Kooning*; între lucrările expuse: *Pink Angels* (c. 1945), *Excavation* (1950), și celebra serie de figuri feminine *Woman 3* (1950-1953). (P)
- ÿ Expoziția *150 de ani Gustav Klimt*, dedicată capodoperelor semnate de pictorul austriac, organizată la Palatul Belvedere din Viena. (P)
- ÿ *Retrospectivă Dali*, organizată la Centre Georges Pompidou din Paris. (P)
- ÿ *Georg Baselitz*, cunoscut pictor german care a făcut carieră internațională

- datorită picturilor sale cu perspectivă răsturnată, prezintă la *Muzeul Essl* de lângă Viena lucrările sale create între 1968 și 2012, în expoziția ce marchează aniversarea sa de 75 de ani.(P).
- Ț *Adrian Ghenie*, unul dintre cei mai interesanți tineri artiști români, expoziție personală la Museum of Contemporary Art Denver.(L)
- Ț *Gerhard Richter*, pictor major al ultimilor 50 de ani,retrospectiva majora la Centre Pompidou la împlinirea a 80 de ani.(P) 2012 La Royal Academy, cea dintâi mare expoziție din Marea Britanie dedicată *peisagisticii lui David Hockney* prezintă peste 150 de lucrări, cele mai multe dintre ele realizate în ultimii opt ani.(P)
- Ț Damien Hirst retrospectivă Tate Modern; expoziția acoperă 20 de ani de creație și include lucrări cunoscute precum *The Physical Impossibility of Death in the Mind of Someone Living* -rechinul cufundat în formaldehidă,și instalația *In and Out of Love*.(P)
- Ț *Expoziție personală* a pictorului japonez *Yayoi Kusama* la Tate Modern Gallery. (P)
- Ț *Expoziția personală* a pictorului american abstracționist *Ellsworth Kelly* la Metropolitan Museum of Art din New York. (P)
- Ț Vernisajul *Expoziției retrospective Ion Țuculescu* la Muzeul de Artă din Timișoara cu peste 100 de lucrări care ilustrează toate etapele de creație ale artistului și aparțin Muzeului de Artă din Craiova. (P)
- Ț O sumă record pentru o operă de artă, 250 de milioane de dolari, a fost plătită de familia regală din Qatar pentru tabloul *Jucătorul de cărți*, semnat Paul Cézanne. (P)
- Ț Daniel Knorr, sculptor german de origine română, expune în Karlplatz din Viena, sculptură intitulată *Explozie*. (S)
- Ț La Grand Palais din Paris expoziție ce cuprinde peste 120 de capodopere sculptate din perioada Renașterii până în 2012 cu tema *Frumusețea animală*. (S)
- Ț Damien Hirst, sculptor britanic, *expoziție de sculptură, pictură, instalații* la Tate Modern, Londra. (S)
- Ț *Mircea Cantor* artist plastic cu o arie de exprimare extrem de diversă (video, animație, sculptură, desen, pictura, instalații) expoziția personală la Centre Pompidou.(P)
- Ț Expoziție *Franz Xaver Messerschmidt*, sculptor din secolul al XVIII-lea, ale cărui portrete sau capete violent expresive sunt expuse pentru prima dată în Franța la Muzeul Luvru. (S)
- Ț Sculptorul Doug Aitken expune *Song (Cântec)* la Hirshhorn Museum and Sculpturs Garden, New York. (S)
- Ț Expoziția de *sculptură/artă kinetică* a sculptorului american Arthur Ganson la MIT Museum,Massachusetts, SUA. (S)

- *Împăratul Traian*, controversata statuie a sculptorului Vasile Gorduz, a fost amplasată în fața Muzeului Național de Istorie a României. (S)
- *Bustul Regelui Mihai*, monument realizat din bronz de sculptorul Valentin Tănase, este amplasat în Piațeta Regelui din Bulevardul Kiseleff, București. (S)
- Arhitectul spaniol Miguel Pallares construiește *Quattro Corti Business Center*, situat în centrul civic din Sankt Petersburg; fațadele din sticlă reflectorizantă generează un spectaculos efect caleidoscopic pus în mișcare de razele soarelui, care își schimbă direcția pe parcursul zilei. (A)
- Arhitectul Renzo Piano a proiectat *London Bridge Tower*, cea mai înaltă construcție din Uniunea Europeană. (A)
- *Marischal College-Universitatea* din Aberdeen, Scoția, a doua mare clădire de granit din lume, a fost restaurată de grupul Holmes Architects. (A)
- BET Architects a început construcția *Headquarter Building* a liniilor aeriene etiopiene, în Bole International Airport din Addis Abeba. (A)
- *One World Trade Center* din New York este cea mai înaltă clădire din metropola americană ce face parte din proiectul de reconstrucție a zonei Ground Zero. (A)
- S-a finalizat *Sky Tower*, cea mai înaltă construcție din București, realizată de grupul austriac Strabag. (A)
- *Porta Macedonia*, arc de triumf amplasat în Piața Pella din Skopje, capitala Macedoniei, pentru a comemora 20 de ani de independență a țării. (A)
- Inaugurarea noului sediu al *Bibliotecii Naționale a României*, București. (A)
- *Capela Tăcerii Kamppi*, din Helsinki, Finlanda, proiectată de Kimmo Lintula, Niko Sirola și Mikko Summanen, cu o fațadă fără ferestre. (A)
- Inaugurarea a două edificii construite după proiectele vizionare ale arhitectului italian Renzo Piano: *The Shard*, clădire de 310 m, cu 87 de etaje, la Londra, și *Muzeul de Artă Contemporană Astrup Fearnley* din Oslo. (A)
- Impunătoarele *Flame Towers*, complex multifuncțional gândit că fațadele neregulate și curbe ale turnurilor să devină integral ecrane LED, făcând posibilă realizarea oricărui montaj video de dimensiuni impresionante; Baku, Azerbaidjan. (A)
- Norman Manea publică la prestigioasa editură americană Yale University Press, în traducere, romanul *Vizuina/ The Lair* și volumul de eseuri *A cincea imposibilitate/ The Fifth Impossibility*. (L)
- Radu Paraschivescu publica la Humanitas volumul *Astăzi este mâinele de care te-ai temut ieri*.(L)

- Ț Julian Barnes, un apreciat scriitor american contemporan, câștigător al premiului Man Booker Prize în 2011, publică romanul *The Sense of an Ending/ Sensul unui sfârșit*. (L)
- Ț John Green scrie *The fault in our stars*, tradusă în limba română sub titlul *Sub aceeași stea* devenit rapid cea mai bine vândută carte în Statele Unite, apoi și la nivel internațional. (L)
- Ț Marius Daniel Popescu publică la editura pariziană José Corti romanul postmodern *Les Couleurs de l'hirondelle/ Culorile rândunicii*, recompensat deja cu trei premii literare, cel mai prestigios fiind Premiul federal pentru literatură din Elveția pe 2012. (L)
- Ț Poetul monah Ignatie Grecu publică, la editura Semne, volumul *Floare de har*.(L)
- Ț Aurel Pantea publică volumul de poezii *Nimicitorul*.(L)
- Ț Scriitoarea suedeză Camilla Läckberg, care se bucură de mare succes în ultimii ani, publică romanul *The Stranger/ Străinul*. (L)
- Ț Guillaume Musso, scriitor francez, publică romanul *7 ans après/ După 7 ani*. (L)
- Ț Andrei Pleșu publică la Humanitas *Parabolele lui Iisus. Adevărul că poveste*, desemnată Cartea anului. (L)
- Ț Jeannette Walls, scriitoare și jurnalistă americană, publică *The Glass Castle/ Castelul de sticlă*. (L)
- Ț Scriitorul chinez Mo Yan, autorul romanelor *Țara băuturii* (1993), *Obosit de viață, obosit de moarte* (2006) și al povestirii *Sorgul roșu* (1987) laureat al Premiului Nobel pentru Literatură. (L)
- Ț Simona Sora, publică *Hotel Universal*, primul său roman (L).
- Ț Savanții de la CERN (Centrul European pentru Cercetări Nucleare din Elveția) au rezultate preliminare care confirmă descoperirea *unei noi particule subatomice*, care ar putea fi bosonul Higgs. (I)
- Ț Concert Angela Gheorghiu la Scala din Milano. (M)
- Ț *Elixirul dragostei*, de Donizetti, dirijat de Maurizio Benini, la Metropolitan Opera din New York, cu Anna Netrebko și Matthew Polenzani. (M)
- Ț *The Titanic Requiem*, compus de Robin Gibb și R J Gibb cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la scufundarea vasului, a fost interpretat de Royal Philharmonic Orchestra din Londra. (M)
- Ț Premiera oficială a spectacolului *D'ale noastre*, în coregrafia lui Gigi
- Ț Premiera operei *O scrisoare pierdută* de Dan Dediu pe scena Operei Naționale din București. (M)
- Ț *Hobbitul/ O călătorie neașteptată*: regie Peter Jackson, distribuție: Martin Freeman, Richard Armitage, Ian McKellen. (Fm)
- Ț *Lincoln*: regie Steven Spielberg, distribuție Daniel Day-Levis, Sally Field. (Fm)

- Ț *Viața lui Pi*: regia Ang Lee, distribuția: Suraj Sharma. (Fm)
 Ț *Despre oameni și melci*: regia: Tudor Giurgiu; distribuție: Monica Bârlădeanu, Andi Vasluianu. (Fm)
 Ț *Mizerabilii*: regia Tom Hooper; distribuție: Anne Hathaway, Hugh Jackman, Russel Crowe. (Fm)
 Ț *După dealuri*: regia Cristian Mungiu, distribuție: Valeriu Andriuță, Cosmina Stratan. (Fm)
 Ț *Toată lumea din familia noastră*: regia Radu Jude, distribuție: Șerban Pavlu, Mihaela Sârbu, Sofia Nicolaescu. (Fm)
 Ț *Undeva la Palulila*: regia: Silviu Purcărete, distribuția George Mihăiță, Răzvan Vasilescu, Constantin Chiriac, Dinemy Aron. (Fm)
 Ț *Dont Clean Up This Blood*: regia Daniele Vicari, distribuție: Monica Bârlădeanu, Jennifer Ulrich, Claudio Santamaria, Răzvan Hâncu. (Fm)
 Ț *Killing Time*: regia: Florin Piersic jr., distribuție: Cristian Ioan Gutau, Florin Piersic jr., Olimpia Melinte. (Fm)
 Ț *La vérité si je mens*: regia Thomas Gilou, distribuție: Richard Anconina, Jose Garcia. (Fm)
 Ț *The Dark Knight Rises*: regia Christopher Nolan, distribuție: Christian Bale, Anne Hathaway. (Fm)
 Ț *The Grey*: regia: Joe Carnahan, distribuție: Liam Nelson, Dallas Roberts. (Fm)
 Ț *Ghost Rider: Spirit of Vengeance*: regia Brian Taylor, Mark Neveldine, distribuție: Nicolas Cage, Idris Elba. (Fm)
 Ț *The Avengers*: regia Joss Whedon, distribuție Robert Downey jr., Chris Evans, Mark Ruffalo. (Fm)
 Ț *Chronicle*: regia Josh Trank, distribuție: Michael B. Jordan, Michael Kelly. (Fm)
 Ț *Cloclo*: regia Florent Emilio Siri, distribuție: Jérémie Renier, Benoît Magimel. (Fm)
 Ț Adele: *Rolling in the Deep*. (MD)
 Ț Janelle Monáe: *We Are Young*. (MD)
 Ț One Direction: *What Makes You Beautiful*. (MD)
 Ț The Wanted: *Glad You Came*. (MD)
 Ț Emma Marrone: *Non è L'Inferno*. (San Remo). (MD)
 Ț Adele: *Don't Leave Me*. (MD)
 Antonia: *Pleacă*. (MD)
 Ț Adele: *Skyfall*. (MD)

2013

- Ț La Muzeul Național Cotroceni este deschisă, expoziția Ștefan Luchian – Aniversar artistic –, organizată la împlinirea a 145 de ani de la nașterea pictorului.(P)

- Ț Expoziția *Goya și modernitatea* deschisă la Pinacoteca din Paris, prilejuiește, prin intermediul celor 180 de opere expuse, o întâlnire cu arta acestui inegalabil creator spaniol.(P)
- Ț *Retrospectiva Braque la Grand Palais*.(P)
- Ț Se redeschide Muzeul colecțiilor.(P)
- Ț La Galeria Anticariat Curtea Veche a avut loc pe 5 septembrie vernisajul expoziției *Urme de pictură*, purtând semnătura cunoscutului artist Paul Gherasim.(P)
- Ț Expoziție Frida Kahlo-Diego Rivera la Orangerie. (P)
- Ț *Vernisajul expoziției Adrian Ghenie*, promotor al noilor tendințe în pictura figurativă „ printre cei mai căutați 50 de artiști contemporani pe piața internațională de profil. New Paintings”, la galeria Pace din Chelsea.
- Ț *Sky Tower*, turnul de 137 m, care a devenit cea mai înaltă construcție civilă din România, București. (A) 2013 La editura Grasset apare romanul scriitorului francez Sorj Chalandon *Le quatrième mur/ Al patrulea zid*.(L)
- Ț Scriitoarea americană Donna Tartt publică romanul *Goldfinch /Sticletele* premiul Pulitzer pentru ficțiune în 2014.(L)
- Ț Philipp Meyer, scriitor American, publică la editura Happer Collins romanul *The Son/Fiul*
- Ț Bob Shacochis, scriitor american de succes, publică romanul *The Woman Who Lost Her Soul*.(L)
- Ț *Poziția copilului*: regie: Călin Peter Netzer distribuție: Luminița Gheorghiu, Bogdan Dumitrache.
- Ț La editura Grasset apare romanul scriitorului francez Sorj Chalandon *Le quatrième mur /Al patrulea zid*.(L)
- Ț Scriitoarea americană Donna Tartt publica romanul *Goldfinch /Sticletele* premiul Pulitzer pentru ficțiune în 2014.(L)
- Ț Philipp Meyer, scriitor American, publica la editura Happer Collins romanul *The Son/Fiul*
- Ț Bob Shacochis, scriitor american de succes, publica romanul *The Woman Who Lost Her Soul*.(L)
- Ț Dan Dediu concertează la Klavierhaus, prestigioasa sală de recital din Manhattan.(M)
- Ț Recital extraordinar al sopranei Anita Hartig, strălucitoarea protagonistă a scenelor de la Covent Garden, Opera de Stat din Viena și Metropolitan din New York.(M)
- Ț John Adams – compune *Saxophone Concerto*

2013

Ț Philip Glass: *String Quartet No. 6*

Ț Angela Gheorghiu în rolul Magdei din *La Rondine* la Coven Garden,

într-unul dintre cele mai subtile și pline de succes roluri ale divei române.(M)

ÿ Indila: *Dernière Danse*

ÿ Iggy: *Azalea Fancy*

ÿ Pink *Just give me a reason*

ÿ Rihanna: *Mikky Ekko Stay*

ÿ Daft Punk: *Get Lucky*

ÿ Lorde: *Royals*

ÿ Miley Cyrus: *Wrecking Ball*

ÿ *Căpitanul Phillips*; Regie: Paul Greengrass; distribuție Tom Hanks, Barkhad Abdi

ÿ *Marele Gatsby* Regie: Baz Luhrmann; Distribuție: Leonardo DiCaprio, Carey Mulligan, Tobey Maguire

ÿ Domnișoara Christina Regia: Alexandru Maftei; Distribuție: Ioana Anastasia Anton, Maia Morgenstern, Tudor Istodor, Anastasia Dumitrescu

2014

ÿ Tabloul „The Sunflowers in 1937“/ „Florile soarelui în 1937“ al pictorului Adrian Ghenie, reprezentant al noului val al artei vizuale românești, a fost vândut pentru 3.117 000 de lire sterline (4.030.918 euro), la o licitație organizată de casa Sotheby's, în seara

ÿ *Expo Hokusai* la Grand Palais.(P)

ÿ Veronese: *Magnificence in Renaissance Venice* National Gallery, Londra.(P)

ÿ *Dürer, Michelangelo, Rubens 100 de capodopere* Albertina; Viena.(P)

ÿ Anghel Neagu *expoziție personala la Galerie Valparaiso din Annecy*

ÿ *James Ensor ampla retrospectiva* la Kunstmuseum, Basel.(P)

ÿ *Gerhard Richter, retrospectiva* la Fundația Beyeler, Basel.(P)

ÿ Hans Mattis-Teutsch, unul dintre liderii avangardei românești, este protagonistul unei expoziții de anvergură organizate la Paris de Galeria Le Minotaure găzduiește expoziția *Mattis-Teutsch et Le Cavalier Bleu*, ce reunește picturi, desene, sculpturi și linogravuri expuse în 2001 la Budapesta și München.

ÿ După ce a expus lucrări în muzeele Tate Modern din Londra, MoMa din New York, Macro Roma, Ludwig in Köln, Pompidou Paris *Dan Perjovschi deschide o expoziție personală* la Shedhalle din Zurich.(P)

ÿ *Christopher Wool.*, The Art Institute of Chicago.

ÿ Inaugurarea Muzeul Pierre Soulages; Pierre Soulages, în vârstă de 94 de ani, pictor francez contemporan cel mai bine cotate din lume prezintă colecție de circa 500 de opere care arată toată diversitatea de tehnici folosite artist.(P)

- ÿ Emile Nodde, proeminent pictor expresionist, ampla retrospectiva – 140 lucrări – la Städel Museum, Frankfurt.(P)
- ÿ La Muzeul de Artă Modernă din Paris expoziție retrospectivă dedicată sculptorului și pictorului de origine argentiniană, Lucio Fontana, fondatorul spațialismului, curent asociat artei informale.(S)
- ÿ Giacometti: *La scultura*; Galleria Borghese, Roma.(S)
- ÿ Inaugurarea Muzeului Louis Vuitton; arhitect Frank Gehry.(A)
- ÿ The Markthal Proiectul a fost realizat de firma MVRDV clădire cu un design futurist inaugurată în orașul olandez Rotterdam.
- ÿ Phoenix Towers, Wuhan, China Chetwoods Architects
- ÿ Hébergée, în prezent găzduit de Pathé, noul său sediu, proiectat de Renzo Piano, se va deschide în 2014, pe locul fostului Théâtre des Gobelins; Renzo Piano a decis să conserve și să pună în valoare fațada sculptată de Rodin.
- ÿ Expoziție *Corneliu Baba 100 de lucrări expuse la Muzeul Național al Banatului*, Timișoara (P)
- ÿ *Istoria Literaturii române pe înțelesul celor care citesc*, scrisă de criticul Nicolae Manolescu.(L)
- ÿ Dan Alexe publica la editura Humanitas volumul *Miros de roșcată amară*.(L)
- ÿ *All The Light We Cannot See*/ Toată lumina pe care nu o putem vedea, Anthony Doerr; New York Times Bestseller. (L)
- ÿ Gigi Căciuleanu Romania Dance Company prezintă, la Teatrul Metropolis, spectacolul *Folía, Shakespeare & Co.* (M)
- ÿ Angela Gheorghiu recital susținut împreună pianistul Dan Grigore, la Teatrul La Scala.(M)
- ÿ La Sibiu are loc prima ediție a *Festivalului Internațional de Muzică Clasică Clara Haskil*, manifestare care onorează memoria legendarei pianiste de origine română.(M)
- ÿ *Expo Hokusai* la Grand Palais.(P)
- ÿ Veronese: *Magnificence in Renaissance Venice* National Gallery, Londra.(P)
- ÿ *Dürer, Michelangelo, Rubens 100 de capodopere* Albertina; Viena.(P)
- ÿ Anghel Neagu *expoziție personală la Galerie Valparaiso din Annecy*
- ÿ *James Ensor ampla retrospectivă* la Kunstmuseum, Basel.(P)
- ÿ *Gerhard Richter, retrospectivă* la Fundația Beyeler, Basel.(P)
- ÿ Hans Mattis-Teutsch, unul dintre liderii avangardei românești, este protagonistul unei expoziții de anvergură organizate la Paris de Galeria Le Minotaure găzduiește expoziția *Mattis-Teutsch et Le Cavalier Bleu*, ce reunește picturi, desene, sculpturi și linogravuri expuse în 2001 la Budapesta și München.

- ÿ După ce a expus lucrări în muzeele Tate Modern din Londra, MoMa din New York, Macro Roma, Ludwig in Köln, Pompidou Paris *Dan Perjovschi deschide o expoziție personală* la Shedhalle din Zurich.(P)
- ÿ *Christopher Wool.*, The Art Institute of Chicago.
- ÿ Inaugurarea Muzeul Pierre Soulages; Pierre Soulages, în vârstă de 94 de ani, pictor francez contemporan cel mai bine cotate din lume prezinta colecție de circa 500 de opere care arată toată diversitatea de tehnici folosite artist.(P)
- ÿ La Muzeul de Artă Modernă din Paris expoziție retrospectivă dedicată sculptorului și pictorului de origine argentiniană, Lucio Fontana, fondatorul spațialismului, curent asociat artei informale.(S)
- ÿ Giacometti: *La scultura*;Galleria Borghese, Roma.(S)
- ÿ Inaugurarea Muzeului Louis Vuitton bâtiment de verre imaginé par l'architecte américain Frank Gehry.(A)
- ÿ Gigi Căciuleanu Romania Dance Company prezintă, la Teatrul Metropolis, spectacolul *Folía*, Shakespeare & Co. (M)
- ÿ Angela Gheorghiu recital susținut împreună cu pianistul Dan Grigore, la Teatrul La Scala.(M)
- ÿ La Sibiu are loc prima ediție a *Festivalului Internațional de Muzică Clasică Clara Haskil*, manifestare care onorează memoria legendarei pianiste de origine română.(M)

2015

- ÿ *Andrei Cădere*, unul dintre cei mai originali artiști români ai perioadei postbelice și, probabil, cel mai cunoscut artist român după Brâncuși, face parte, alături de nume precum Kazimir Malevich sau Piet Mondrian, din marea retrospectivă dedicată artei abstracte de la *Whitechapel Gallery* din Londra, unul dintre cele mai faimoase spații expoziționale din lume. Expoziția, care se anunță drept un eveniment curatorial excepțional, este intitulată *Adventures of the Black Square: Abstract Art and Society 1915-2015* și prezintă peste 100 de lucrări semnate de 80 de reprezentanți de marcă ai artei moderne de avangardă, considerați definatorii pentru istoria artei abstracte. Prezența în expoziție a artistului român este susținută de Institutul Cultural Român din Londra.
- ÿ Ghenie la bienala din Veneția
- ÿ Velasquez la Grand Palais
- ÿ Mircea Suciuc are prima sa expoziție personală la Galeria Zeno X din Antwerpen, o galerie cunoscută în întreaga lume pentru programul său, care include prezentarea unora dintre cei mai cunoscuți pictori din lume
- ÿ Anish Kapoor la Palatul Versailles
- ÿ Muzeul de Artă Modernă din Paris a consacrat o retrospectivă excepțională *Andy Warhol*, prezentând pentru prima dată în Europa seria

Shadows, formată din 102 picturi datate 1979 și traversând întreaga opera a artistului Pop.

Ț Artistul englez de origine indiană *Annish Kapoor*, celebru după *Monumenta 2011*, a fost invitat să expună în Grădinile Palatului Versailles o selecție de 6 lucrări: *C-Curve* și *Sky Mirror*, care au dat o imagine deformată a cerului și a palatului, faimosul *Dirty Corner*, care a suscitât o serie de critici, *Descension*, *Sectional Body Preparing for Monadic Singularity* și *Shooting in the Corner*, de asemenea, controversată.

Ț Centrul Pompidou din Paris a prezentat o retrospectivă a operei artistului *Jeff Koons*

Ț Expoziție *Picasso.mania* la Grand Palais, prezentând 100 de capodopere ale artistului, unele expuse pentru prima dată, comparate cu lucrări ale unor mari maeștri ai artei contemporane ca David Hockney, Jasper Johns, Roy Lichtenstein, Andy Warhol, Jean-Michel Basquiat...

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- *** *Patrimoine Mondial de l'UNESCO*, Éditions UNESCO, 2011.
- *** *10,000 Years of Art*, Phaidon Press, 2009.
- *** *100 cele mai frumoase muzee ale lumii*, traducere Moldoveanu M., Birsanu R., Frățilă A., Editura BIC ALL, 2006.
- *** *100 de minuni ale Chinei*, traducere Raluca și Christian Tănăsescu, Editura BIC ALL, 2008.
- *** *Enciclopedie ilustrată de Istorie universală*, consultant de specialitate pentru ediția română Horia C. Matei, traducere Răzdolescu Delia și colab., Reader's Digest, 2006.
- *** *Istoria frumuseții*, Ediție îngrijită de Umberto Eco, traducere Sălișteanu Oana, București, Enciclopedia RAO, 2005.
- *** *Venice, Civilization, Art and History*, Edizioni Kina Italia, 2009.
- *** *100 de minuni arhitecturale*, traducere Fildan Rebecca, Grecu Ioana, Editura Aquila, 2009.
- Adaskina N. și colab., Jurgens M. și colab., *La Galerie Trétiakov Moscou*, Éditions d'Art Aurora, 1983.
- Anderson R.G.W., *The British Museum*, The British Museum Press, 2000.
- Angelillo Maria, *Inde*, Editions White Star, 2007.
- Anthony W. David și colab., *The Lost World of Old Europe. The Danube Valley 5000-3500 BC*, Princeton University Press, 2010.
- Antonescu Eugenia, *Miniaturi europene din secolele XVIII-XX*, Muzeul Național de Artă al României, 1999.
- Asissi. *Histoire, Art, Spiritualité*, Casa Editrice Francescana, 1951.
- Bălan Ștefan (coord.), *Dicționar cronologic al științei și tehnicii universale*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
- Behringer Charlotte, *Les plus belles Cathédrales*, Éditions du Carrousel, 1999.
- Bell E., *Les Grands Mathématiciens*, Paris, Payot, 1963.
- Benoist Luc și colab., *Istoria ilustrată a picturii*, traducere Mărculescu Sorin, București, Editura Meridiane, 1973.
- Berence Fred , *Renașterea italiană*, București, Editura Meridiane, 1969.
- Berenson Bernard, *Pictori Italiani ai Renașterii*, București, Editura Meridiane, 1971.
- Berza Mihai (coord), *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, București, Editura Academiei, 1964.
- Birnbaum Brita, *Paintings at Nationalmuseum Stockholm*, Jernstrom Offsettryck, 1985.

- Bonciocat Șerban, Mirea Mădălina, *Hațeg, Țara bisericilor de piatră*, Igloopatrimoniu, 2007.
- Botez-Crainic Adriana, *Istoria artelor plastice*, vol. I – IV, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2004-2010.
- Boțocan Melania, Pascu George, *Carte de istorie a muzicii*, vol. I-II, Iași, Editura Vasiliana, 2003
- Bridgman Roger, *1000 Inventions & Discoveries*, Dorling Kinderssley, 2006.
- Brilliant Richard, *Arta Romană de la Republică la Constantin*, Editura Meridiane, 1979.
- Brownstone David, *Timelines of Arts and Literature*, Harper Collins Publisher, 1994.
- Bunch Bryan, *The Timetables of Technology: A Chronology of the Most Important People*.
- Burkholder Joshua și colab., *100 de minuni ale Italiei*, traducere Ceaușu Simona, București, Editura ALL, 2010.
- Burrows John, *La Musique Classique*, Édition Gründ, 2006.
- Cathedrals & Abbeys of Englands*, Jarold Publishing, 1999.
- Challoner Jack, *1001 Inventions That Changed the World*, Edition Gründ, 2009.
- Chamoux François, *Civilizația elenistică*, București, Editura Meridiane, 1985.
- Chaumeton Hervé și colab., *La Grande Chronologie illustrée de l'Histoire Mondiale*, Édition Artemis, 1998.
- Chisholm Jane, *Enciclopedia istoriei lumii în date*, traducere Fodor Ondine, Editura Aquila'93, 1999.
- Chițimia I.C., *Literatura română. Dictionar cronologic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979.
- Chronique 20-ème siècle*, Éditions Chronique, 2001.
- Chronique du Cinéma*, Édition 2002.
- Cioculescu Șerban și colab., *Istoria literaturii române*, București, Editura Academiei, 1973.
- Colecția Mari Pictori*, 7 volume, Editor Publishing Services SRL, 2001.
- Compère Daniel, *Chronologie de la Littérature Mondiale*, Paris, Larousse, 1997.
- Concise History of Science & Inventions*, National Geographic, 2009.
- Converso Claudia și colab., *Milan. Churches, Museums and Monuments*, Edizioni Kina Italia, 2009.
- Cosmin Smaranda, *Mic dicționar enciclopedic al capodoperelor literaturii universale*, Editura Mondero, 2007.
- Craughwell Thomas, *30 000 ans d'inventions*, Édition Gründ, 2009.
- Crispina Enrica, *Viața și opera lui Michelangelo*, traducere Cameleon, Editura Adevărul Holding, 2009.
- Cuming V., Merriman N., Ross C., *Museum of London*, Scala Books, 1996.
- Cumming Robert, *L'Art*, Édition Gründ, 2006.
- Curatola Giovanni, *Iran, 2500 ans d'art Perse*, Éditions Hazan, 2004.

- Dahan-Dalmédico Amy, *Une histoire des mathématiques*, Paris, Seuil, 1986.
- Dantiş Gabriela, *Scritori străini*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1981.
- Deac Mircea, *LEXICON. Pictori, sculptori şi desenatori din România secolele XV-XX*, Editura Medro, 2005.
- Deac Mircea, *Sculptura în România secolele XIX –XX*, Editura Medro, 2005.
- Denizeau Gérard, *Larousse des Cathédrales*, Paris, Larousse, 2009.
- Desgrez Christine, *Vivre au Moyen Age*, Paris, Hachette, 1992.
- Deshayes Jean, *Civilizațiile Vechiului Orient*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1976.
- Diaconescu Mihai, Firuță Corina, Ion Cori Simona, *Biserici și mănăstiri ortodoxe România*, Alcor Edimpex Srl, 2000.
- Domenici Davide, *Les Aztèques*, Éditions White Star, 2007.
- Domenici Davide, *Les Mayas*, Éditions White Star, 2007.
- Dowlatshahi Hengameh, Goudarzi A.K., *Iran, Joyau de la civilisation*, Gooya Art House, 2004.
- Drăguț V., Florea V., Grigorescu D., Mihalache M., *Pictura românească în imagini*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1976.
- Drăguț Vasile, *Pictura murală din Moldova*, Editura Meridiane, 1982.
- Drâmba Ovidiu, *Istoria Culturii și Civilizației*, Bucureşti, Editura Saeculum I.O. 2007. 13 volume (2001-2008).
- Du Gothique à la Renaissance*, Hazan, 2007.
- Dubay Georges, *Sculpture - From Antiquity to the Present Day*, Taschen, 2002.
- Durando Furio, *La Grèce Antique*, Édition Gründ, 1997.
- Durando Furio, *La Rome Antique*, Édition Gründ, 1997.
- Events in the History of Technology*, Published by Simon and Schuster, 1993.
- Fantechi-Migliorini Chiara, *Florence*, Beccoci Editore, 2004.
- Faure Élie, *Istoria Artei, Bucureşti*, Editura Meridiane, 1970.
- Feuerstein-Prasser Karin și colab., *Istoria ilustrată a lumii. Evul mediu timpuriu*, traducere Tudor Gabriel, Reader's Digest, 2010.
- Florea Vasile, Szekely Gheorghe, *Dicționar de artă plastică*, Editura Litera, 2011.
- Florea Vasile, *Istoria artei românești*, Editura Litera Internațional, 2007.
- Feuerstein-Prasser Karin și colab., *Istoria ilustrată a lumii. Între cruce și semilună*, traducere Tudor Gabriel, Reader's Digest, 2010.
- Florea Vasile, *Istoria artei românești*, Editura Litera Internațional, 2007.
- Focillon Henri, *Evul mediu gotic*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1974.
- Focillon Henri, *Evul mediu romantic*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1974.
- Galeria Națională de Pictură-Berlin*, ed. îngrijită de William Dello Russo, traducere Cameleon, Editura Adevărul Holding, 2010.
- Georgescu-Gorjan Sorana, *Pasărea de aur*, Revista „Portal-Măiastra”, an VI, 2010.
- Georgescu-Gorjan Sorana, *Măiastra*, „Portal-Măiastra”, an VI, 2010.

- Georgescu-Gorjan Sorana, *Pasărea în văzduh*, Revista „Portal-Măiastra”, an VII, 2011.
- Georgievskaya E., Kuznetsova I., *French Painting From the Pushkin Museum*, Aurora Art Publishers, 1979.
- Gernet Jaques, *Lumea chineză, București, Editura Meridiane, 1985.*
- Giscard d'Estaing Valerie-Anne, *Le livre mondial des Inventions*, Éditions Fixot, 1999.
- Giurescu C. Dinu, Marcel D. Popa, Horia C. Matei, *Istoria României în date*, București, Editura Enciclopedică, 1971.
- Golea Antoine, *Muzica din noaptea timpurilor până în zorile noi*, Editura Muzicală, 1987.
- Graham-Dixon Andrew, *L'Histoire de l'art en images*, Éditions Hurtubise, 2009.
- Gombrich E.H., *Istoria Artei*, traducere Constantinescu N., Pro Editură și Tipografie, 2007.
- Grover Razia, *Cathedrals of the World*, Worth Press, 2010.
- Grun Bernard, *Timetables of History*, Published by Simon & Schuster, 2005.
- Guadalupi Gianni, *Les Grandes Trésors*, Édition Gründ, 1999.
- Gubcevski P.F., *The State Hermitage*, Publishing House the Sovietsky Khudozhnik, 1966.
- Guide des musées et de la Cité du Vatican*, Edizioni Musei Vaticani, 2005.
- Histoire universelle de l'art*, Solar, 1999.
- Hodge Suisie, *The Great Artist*, Quercus, 2010.
- Imhof Michael, *Deutschlands Kathedralen*, Michael Imhof Verlag, 2007.
- Istoria ilustrata a picturii de la arta rupestră la arta abstractă*, București, Editura Meridiane, 1973.
- Kuznetsov Yury, Linnik Irene, *Dutch Painting in Soviet Museum*, Aurora Art Publishers, 1982.
- L'Anneau d'Or*, Edition d'Art Ivan Feodorov, 2005.
- L'Home et L'Art. Une Histoire de l'Art*, Édition Gründ, 2004.
- La Grande chronologie illustrée de l'histoire mondiale*, Artemis Editions, 2000.
- Langmuir Erika, *Masterpieces From The National Gallery*, Yale University Press.
- Langmuir Erika, *Chefs-d'Oeuvre de la National Gallery*, 2001.
- Lazarev Viktor, *Istoria picturii bizantine, București*, Editura Meridiane, 1980.
- Lazarev Viktor, *Originile Renașterii italiene*, Editura Meridiane, 1984.
- Le Patrimoine Mondial UNESCO*, Éditions UNESCO, 2010.
- Léri Jean-Marc, *L'Histoire de Paris illustrée par les collections du Musée Carnavalet*, Paris Musées, 1994.
- Leymarie Jean, *L'Esprit de la lettre dans la peinture*, Éditions d'Art Albert Skira, 1967.
- Lutervelt R., *Masterpieces from the Great Dutch Museums: Rijksmuseum, Mauritshuis, Frans Hals Museum*, Kessinger Publishing, 2009.
- Macy Laura, *The Grove Book of Opera Singers*, Oxford University Press, 2008.

- Mannini Lucia, *Le musée du Prado*, Eyrolles, 2009.
- Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008.
- Masi Stefano, *Art and History. Rome and the Vatican*, Casa Editrice Bonechi, 1989.
- Matei Horia C., *Enciclopedia Antichității*, Editura Meronia, 2007.
- McIntosh Jane, *Civilizații dispărute*, traducere Răzdolescu Delia, Reader's Digest, 2009.
- Merdrignac Bernard, Mérienne Patrick, *Le Monde au Moyen Age*, Éditions Ouest-France, 2003.
- Micheletti Emma, *Première et seconde Renaissance*, Hazan, 2007.
- Milea Nona, *Electronica românească, o istorie trăită*, 2010.
- Miquel Pierre, *Les grandes dates de l'histoire de France*, Fournier Artes Graficas, 1995.
- Montrésor Carlo, *Museo dell'Opera del Duomo, Mandragora*, 2000.
- Morris Neil și colab., *The Illustrated History of the World*, McRae Books SRL, 2001.
- Moscato Sabatino, *Vechile civilizații semite, București, Editura Meridiane*, 1975.
- Muzeul Luvru-Paris*, ed. îngrijită de Alessandra Fregolent, traducere Cameleon, Editura Adevărul Holding, 2010.
- Muzeul Ermitaj-Sankt Petersburg*, ed. îngrijită de Alessandra Fregolent, traducere: Cameleon, Editura Adevărul Holding, 2005.
- Muzeul Prado-Madrid*, ed. îngrijită de Daniela Tarabra, traducere Cameleon, Editura Adevărul Holding, 2010.
- Neagu Marin, *Istoria literaturii române în date*, Editura Bibliotheca, 2001.
- Nurisandy Michel, *100 chefs-d'oeuvre de la peinture*, Paris, Flammarion , 2006.
- Ochoa George, *Chronology of the Arts*, Wilson Company ,1998.
- Oprescu George (coord.), *Istoria artelor plastice în România*, București, Editura Meridiane, 1968.
- Oțetea Andrei (coord.), *Istoria lumii în date*, București, Editura Enciclopedică Română, 1969.
- Pacaut Marcel, *Epoca romanică*, București, Editura Meridiane, 1982.
- Paolucci Antonio, *The Origins of Renaissance Art*, George Braziller Publishing, 1996.
- Paris Alain, *Dictionnaire biographique des musiciens*, Paris, Robert Lafont, 1995.
- Paris Alain, *Dictionnaire des interprètes*, Paris, Robert Lafont, 2004.
- Perovici Minodora, *România în Europa. Cronologie ilustrată*, București, Editura Corint, 2008.
- Petit Larousse du Film*, Paris, Larousse, 2009.
- Pfeiffer Heinrich, *La Chapelle Sixtine révélée*, Hazan , 2007.
- Platt Richard, *Inventions : une chronologie visuelle*, Paris, Seuil, 1995.
- Poletti Frederico, *L'art au XX siècle : les avant-gardes*, Hazan, 2006.

- Pop Ioan-Aurel, Bolovan Ioan (coord.), *Istoria ilustrată a României*, Editura Litera Internațional, 2009.
- Popa Marcel, Matei Horia C., *Mica enciclopedie de istorie universală*, 1982.
- Punja Shobita, *Great Monument of the Indian Subcontinent*, 1999.
- Rakotovo Isabelle și colab., *The Louvre, Museum Album*, Paris, Hachette, 2000.
- Riding Alan, *L'Opéra, Edition Gründ*, 2007.
- Rigby Nige, *Treasures of the National Maritime Museum*.
- Rizza D'Alfredo, *Assyriens et Babyloniens*, Éditions White Star, 2007.
- Robinson John Martin, *Windsor Castle*, Royal Collection, 1997.
- Rogneanu Florin, Rogneanu Lucian Florin, *Ion Țuculescu*, Craiova, Editura Autograf, 2011.
- Romanelli Giandomenico și colab., *The Doge's Palace in Venice*, Electa, 2004.
- Rondino di Miglione Maria, *Galerie Borghese*, Gebart Edizioni, 2007.
- Rosetti Alexandru și colab., *Istoria literaturii române*, Editura Academiei, 1964.
- Rosmorduc Jean, *Une histoire de la physique et de la chimie*, 1985.
- Rotaru Ion, *Literatura română veche*, Editura Didactică și Pedagogică, 1981.
- Rottermund Andrzej, *The Royal Castle in Warsaw*, Argraf, 2003.
- Rudel Jean, Leroy Françoise, *Les Grandes dates de l'histoire de l'art*, Paris, Presse Universitaire de France, 1971.
- Rufino Miranda și colab., *Toledo-Madrid*, traducere Damsescu Adrian, Arte Grafice Toledo, 2000.
- Santi Bruno, *De la Renaissance au XVIIIe siècle*, Hazan, 2004.
- Scraba Gabriela (realizator), *Palmaresul general al Premiilor Muzicale Radio*.
- Seipel Wilfried, *100 Meisterwerke*, Kunsthistorisches Museum Wien, 1994.
- Sherrard Philip, *Byzantium*, Time-Life Books, 1966.
- Shoemaker Théo (coord.), *Rijksmuseum Amsterdam*, 1995.
- Simonescu Dan, Buluță Gheorghe, *Pagini din istoria cărții românești*, București, Editura Ion Creangă, 1981.
- Sirigatti Cristina, *Le musée de l'Ermitage : Saint-Pétersbourg*, Eyrolles, 2009.
- Sourdel Dominique, *Civilizația Islamului clasic*, București, Editura Meridiane, 1975.
- Splendeur de Venise, *Stroti Edizioni*, 2006.
- Stafutti Stefania, *Chine*, Éditions White Star, 2007.
- Stein Werner, *Der Grosse Kultur Fahrplan*, Herbig, 1987.
- Strickland Carol, *The Illustrated Timeline of Western Literature*, Sterling Publishing, 2007.
- Tanasoca Nicolae (coord.), *Literatura Bizanțului*, București, Editura Univers, 1971.
- Teja Bach Friedrich, *Constantin Brancusi, Metamorphosen plastischer Form*, Dumont Buchverlag, 2004.
- The Architecture Timechart*, Worth Press Limited, 2003.

- Theodorescu Roxana (coord.), *Artă medievală românească*, Muzeul Național de Artă al României, 2002.
- The Kunsthistorische Museum Vienna - The Paintings Collection*, Scala, 1984.
- The World's Greatest Royal Palaces*, VMB Publisher, 1999.
- Theodorescu Roxana, *Artă medievală românească*, Muzeul Național de Artă al României, 2002.
- Thibaudet Albert, *Acropole*, București, Editura Meridiane, 1986.
- Thierry Bernardeau, *Histoire de la musique*, Paris, Hatier, 1992.
- Toman Rolf, *L'Art gothique*, Koneman, 1999.
- Vanazan Anna, *Les Perses*, Éditions White Star, 2008.
- Varia Radu, Brancusi, *Rizzoli*, Revised edition, 2003.
- Vlasiu Ioana, *Anii '20 în tradiția și pictura românească*, București, Editura Meridiane, 1985.
- Voitec-Dordea Mira, *Renaștere, Baroc și Rococo în arhitectura universală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1994.
- Wilkins David, *Le grand livre de l'Art*, Édition Gründ, 2007.
- Zaciu M., Papahagi M., Sasu A. (coord), *Dicționarul scriitorilor români*, Editura Fundației Culturale Române, 1995.
- Zalis Henri, *O istorie condensată a literaturii române 1880-2000*, Editura Bibliotheca, 2007.
- Zimmer Henrich, *Introducere în civilizația și arta indiană*, București, Editura Meridiane, 1983.
- Zuffi, Stefano, *Petite encyclopédie de la peinture*, Solar, 2010.

CUPRINS

ÎNCEPUTURI – 10 000 î.Ch.....	7
10 000 î.Ch. – 5000 î.Ch.....	11
5000 î.Ch. – 3000 î.Ch.....	14
3000 î.Ch – 2000 î.Ch.....	19
2000 î.Ch. – 1500 î.Ch.....	24
1500 î.Ch. – 1000 î.Ch.....	28
1000 î.Ch. – 700 î.Ch.....	34
700 î.Ch. – 500 î.Ch.....	38
SECOLUL AL V-LEA î.Ch. (500 î.Ch – 401 î.Ch.).....	45
SECOLUL AL IV-LEA î.Ch. (400 î.Ch. – 301 î.Ch.).....	53
SECOLUL AL III-LEA î.Ch. (300 î.Ch. – 201 î.Ch.).....	60
SECOLUL AL II-LEA î.Ch (200 î.Ch. – 101 î.Ch.).....	65
SECOLUL I Î.CH (100 Î.CH – 1 Î.CH.).....	69
SECOLUL I (1 D.CH – 100 D.CH.).....	76
SECOLUL AL II-LEA (101 – 200).....	84
SECOLUL AL III-LEA (201 – 300).....	92
SECOLUL AL IV-LEA (301 – 400).....	97
SECOLUL AL V-LEA (401 – 500).....	106
SECOLUL AL VI-LEA (501 – 600).....	111
SECOLUL AL VII-LEA (601 – 700).....	118
SECOLUL AL VIII-LEA (701 – 800).....	124

SECOLUL AL IX-LEA (801 – 900)	132
SECOLUL AL X-LEA (901 – 1000)	140
SECOLUL XI (1001 – 1100)	150
SECOLUL AL XII-LEA (1101 – 1200)	167
SECOLUL AL XIII-LEA (1201 – 1300)	185
SECOLUL AL XIV-LEA (1301 – 1400).....	206
SECOLUL AL XV-LEA (1401 – 1500)	228
SECOLUL AL XVI-LEA (1501 – 1600).....	265
SECOLUL AL XVII-LEA (1601 – 1700).....	306
SECOLUL AL XVIII-LEA (1701 – 1800)	346
SECOLUL AL XIX-LEA (1801-1900).....	385
SECOLUL AL XX-LEA (1901 – 2000)	464
SECOLUL AL XXI-LEA (2001- 2100).....	591
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	629